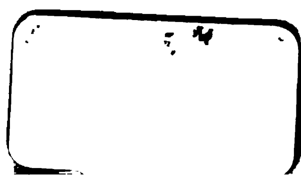

INLEIDING

TOT EENE GESCHIEDENIS

DER

NEDERLANDSCHE DIPLOMATIE

DOOR

M^r. G. W. VREEDE,

HOOGLEERAAR TE UTRECHT.

Van de hervatting der vijandelijkheden met Engeland (Mei 1803), tot de aftreding van Koning Lodewijk (1 Julij 1810).

»La réunion de la Belgique à la France a détruit l'indépendance de la Hollande. Pour posséder le Rhin tout entier, V. M. doit aller jusqu'au Zuiderzee. La réunion de la Hollande à la France est la suite nécessaire de la réunion de la Belgique." Rapport van CHAMPAGNY, Hertog van *Cadore*, aan NAPOLEON, — 9 Julij 1810.

UTRECHT,
J. G. BROESE.
1865.

INLEIDING TOT EENE GESCHIEDENIS

DER

NEDERLANDSCHE DIPLOMATIE.

INLEIDING

TOT EENE

GESCHIEDENIS

DER

NEDERLANDSCHE DIPLOMATIE.

DOOR

Mr. G. W. VREEDE,
HOOGLEERAAR TE UTRECHT.

Van de hervatting der vijandelijkheden met Engeland (Mei 1803), tot de aftreding van Koning Lodewijk (1 Julij 1810).

„La réunion de la Belgique à la France a détruit l'indépendance de la Hollande. Pour posséder le Rhin tout entier, V. M. doit aller jusqu'au Zuiderzee. La réunion de la Hollande à la France est la suite nécessaire de la réunion de la Belgique.” Rapport van CHAMPAGNY, Hertog van *Cadore*, aan NAPOLEON, — 9 Julij 1810.

UTRECHT,
J. G. BROESE.
1865.

GESCHIEDENIS DER DIPLOMATIE

VAN DE

BATAAFSCHE REPUBLIEK.

DOOR

Mr. G. W. VREEDE,
HOOGLEERAAR TE UTRECHT.

TWEEDE DEEL.

TWEEDE STUK.

Van de hervatting der vijandelijkheden met Engeland (Mei 1803), tot de aftreding van Koning Lodewijk (1 Julij 1810).

»La réunion de la Belgique à la France a détruit l'indépendance de la Hollande. Pour posséder le Rhin tout entier, V. M. doit aller jusqu'au Zuiderzee. La réunion de la Hollande à la France est la suite nécessaire de la réunion de la Belgique." Rapport van CHAMPAGNY, Hertog van *Cadore*, aan NAPOLEON, — 9 Julij 1810.

UTRECHT,
J. G. BROESE.
1865.

Gedrukt bij Gieben & Dumont, te Utrecht.

VOORREDE.

Met Hollands inlijving bij het Fransche Keizerrijk, is het einde van het treurspel daar, van hetwelk in het voorgaande deel de eerste bedrijven werden vertoond, en waarvan thans de ontknooping volgt. Wij zien hier beurtelings het Staatsbewind der Bataafsche Republiek door den Eersten Consul, welhaast Keizer stelselmatig ondermijnd, vernederd en smadelijk ontzet; den Raadpensionaris SCHIMMELPENNINCK *gevleid en begunstigd, maar na kortstondige verheffing, schaamteloos bedrogen en opgeofferd, en eindelijk* NAPOLEONS *eigen Broeder, den welwillenden, edeldenkenden Koning* LODEWIJK *tot vertwijfeling gebragt. — Zoo ik de verdrietige taak heb mogen volbrengen, veler aanmoediging en werkdadige belangstelling heeft die verligt; als wedijverden zij met mij in de zucht, om door de herinnering der lessen van het verleden, in deze tijden van het herlevend en door niet weinigen gevierd Bonapartisme en Caesarisme, het Vaderland voor nieuwe misslagen en rampen te behoeden* [1]. *Wie met het geslacht van* ORANJE *aan het hoofd, onze onafhankelijkheid wenscht te handhaven; wie door geene Fransche Opperbevelhebbers of Gezanten, zoo laatdunkend en verwaten als* AUGEREAU *en* MARMONT, *of als*

---

[1]) Vóór alles heb ik verpligting aan de H.H. Baron VAN DER GOES VAN DIRKSLAND, Baron BRANTSEN VAN DE ZIJP, den Heer Inspecteur der Registratie VAN TOULON VAN DER KOOG en Mr. A. VER HUELL. Maar ook de H.H. Baron FAGEL, Jhr. ELOUT VAN SOETERWOUDE, Jhr. F. A. Ridder VAN RAPPARD, Mr. H. HOOFT GRAAFLAND, Dr. W. N. DU RIEU en laatstelijk Mr. D. C. A. Graaf VAN HOGENDORP, hebben door even heusche als onbekrompene mededeeling van familie-papieren of andere stukken, mijn onderzoek bevorderd. Gelijk ik mede aan den Heer Rijks-Archivaris Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH en aan de Bestuurders der Koninklijke en der Academische Bibliotheek, mijn' dank betuig.

SÉMONVILLE *en* LAROCHEFOUCAULD *verlangt beheerscht te worden, houde vóór alles den onwaardeerbaren Belgischen voormuur ongekrenkt in stand, en late dien nimmer, uit lafhartige onverschilligheid of door eene of andere verleidelijke Alliantie begoocheld, straffeloos aanranden!*

Nog steeds immers is de Napoleontische Politiek aan hare antecedenten getrouw. Nog is het waar, wat SCHIMMELPENNINCK, *in den aanvang van deze Eeuw, van den zorgvuldig aangekweekten naijver der twee grootste Staten van Duitschland schreef. »Gij weet, dus luidde zijne vertrouwelijke depêche aan den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, — wat de Fransche* tactique *is. Zoodra Pruissen niet in* BONAPARTES vues *zou willen werken, zal hij* illico *zich tot Oostenrijk wenden; alles aan den Keizer beloven; appels van tweedragt tusschen* Weenen *en* Berlijn *opzoeken, en door dien weg Pruissen naar zijn wil zoeken te dwingen* [1]).” *Hoe later Beijeren, Wurtemberg en Baden gewonnen werden, vindt men in deze bladen ontvouwd. En toen, reeds vele jaren na den val der Napoleontische heerschappij, de schrandere* FALCK *uit Londen aan een bloedverwant, zijner waardig, den sleutel van de Staatkunde van het oogenblik gaf, wees hij hem op de door het Kabinet der Tuileriën onveranderlijk gekoesterde gedachte der uitbreiding van het Noordelijk gebied des Rijks. »België — zoo kleedde hij schertsend de ernstige zaak in — is de bruid om welke gedanst wordt, en aan welke een ieder om 't zeerst* avances *doet. Engeland wilde er zoo gaarne den Franschen invloed* balanceren, *en iets duurzaams stellen in de plaats van de ontbondene Unie met Holland. Frankrijk daarentegen streeft maar naar iets zwaks en bouwvalligs dat op den eersten stoot ineenstorte, zoodra de groote Natie gereed zal zijn om hare* natuurlijke grenzen *wederom te bezetten zonder dat het een oorlog met de groote Mogendheden koste* [2]).” *En als dan*

1) Aan VAN DER GOES, 26 April 1803.

2) 2 Januarij 1831. (Aan Mr. J. HORA SICCAMA).

nog in de jongst verloopen weken een oud-Minister van Buitenlandsche Zaken in België, DECHAMPS [1]) *gemeend heeft uit bezorgdheid over de toekomst van zijn Vaderland, zijne medeburgers op de verschijnselen des tijds waarschuwend opmerkzaam te moeten maken, zoo verkrijgt de onuitroeibare begeerte van den geduchten nabuur gewis een gewigtige beteekenis.*

Doch waar onwraakbare feiten voor ons liggen, kunnen wij ons met deze vergenoegen. Onder den druk der eens in 1795 *gesloten en sedert hernieuwde Alliantie met Frankrijk, destijds reeds meester van België, werd het voor de Regeringen die elkander in de Bataafsche Republiek afwisselden, hoe lang zoo moeijelijker, eene schaduw van zelfstandigheid te bewaren. Met een Fransche krijgsmagt in het hart des Lands, met scheuring en verdeeldheid in ons midden, viel aan een krachtig nationaal verzet niet te denken. Vóór en na den Vrede van Amiens, miskende de Eerste Consul en Keizer de voordeelen welke onze onzijdigheid hem zou hebben aangeboden. Hadden zijne troepen ons Land ontruimd en had men zich aldus te Londen van onze goede trouw verzekerd kunnen houden, men zou ons de vurig gewenschte Neutraliteit niet geweigerd hebben* [2]). *Nu integendeel werden wij en Koning* LODEWIJK *nog meer dan zijne voorgangers, in buitenlandsche oorlogen en onafzienbare ondernemingen meêgesleept; — onze krijgsmagt moest*

---

[1]) *La Convention de Gastein. — La France et l'Allemagne — Situation de la Belgique* (Paris 1865) p. 55: „La défiance de la France — existe presque partout, à Vienne comme à Berlin, à Saint-Pétersbourg comme à Londres, à Rome comme à Turin, à Genève, à Cologne comme à Bruxelles." Derhalve niet bij het *Haagsche* Kabinet? De Schrijver had er gerust de Nederlandsche Natie bij kunnen voegen.

[2]) De onzijdigheids-politiek was ook die, welke Koning LODEWIJK voor Holland eeniglijk heilrijk achtte. „Les principes fondamentaux de la conduite de la Hollande sont *a.* de parvenir à un état d'indépendance réelle et de *Neutralité; b.* d'épier l'occasion favorable, pour cela, avec calme, patience et dévouement. Ce fut toujours le fond de notre Politique. RÖELL doit s'en souvenir." Brief van den gewezen Koning uit Zwitserland, aan Prof. VAN LENNEP, 20 Nov. 1818, bij Mr. J. VAN LENNEP in het *Leven* zijns Vaders, bl. 350, 353.

zelfs naar Spanje trekken, en het Continentaal-Blokkade-stelsel gaf aan den eerlijken Handel den doodsteek. Zoo weinig slaagde de ongelukkige Monarch in zijn streven naar meer onafhankelijkheid en de erkenning van Hollands onzijdigheid; met al zijn goeden wil en schoon hij vele bekwame en wakkere Raadslieden telde, door NAPOLEON *gestadig en zoozeer gedwarsboomd, dat hij telkens na lang tegenstribbelen, gedwongen werd de onredelijkste eischen in te willigen, met welke de ellende zijner onderdanen werd voltooid, en het bestaan des Rijks in de waagschaal gesteld. Wij zien hem ten laatste in de uiterste verlegenheid, de hulp van Keizer* ALEXANDER *inroepen, en ter afwending der inlijving, de opneming van Holland in het Rhijnverbond, als eene weldaad van den onbarmhartigen Broeder afsmeeken!* [1]).

Maar de inhoud zelf der volgende bladen is, naar ik vertrouw, leerrijk genoeg. Het zal aan de aandacht der lezers niet ontglippen, dat dezelfde JOHAN VALCKENAER, *die met* BLAUW *en* MEYER *te Parijs, in* 1795 *de eerste wrange vruchten van het heulen der uitgeweken Patriotten met de Leden der Fransche Conventie had geplukt, in* 1810 [2]) *te vergeefs in die Hoofdstad alle krachten van zijn vindingrijken geest inspande om de vereeniging van Holland met Frankrijk te verhoeden.*

En hiermede besluit ik dezen arbeid, bij welks aanvaarding, voortzetting en voltooijing, één doel onafgegebroken, van het begin tot het einde mij voor de oogen heeft gezweefd, ter liefde van hetwelk de gebreken, die het boek ontsieren, ligter mogen geteld worden.

UTRECHT,
22 November 1865.

---

[1]) »Vainement la Hollande avait en 1810 cherché de ses regards inquiets une Puissance quelconque unissant les moyens à la volonté, pour prévenir sa réunion à la France." Nota van den Minister VERSTOLK VAN SOELEN, 12 April 1826.

[2]) Zie in de Bijlagen VALCKENAERS depêche van 29 Junij 1810, die onder den oud-Minister Baron VAN DER HEIM V. DUYVENDIJKE berust.

INHOUD.

---

1) Bij het drukken van bl. 379 is een misslag in het pagineren begaan; het cijfer had 369 moeten zijn.

Van de hervatting der vijandelijkheden met Engeland, tot de verheffing van RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK. (*Mei* 1803—*April* 1805).

Bij het weder uitbarsten van den krijg, wist men niet welk gevaar de Republiek het meest bedreigde, dat van den Brit, dien zij welhaast meester van hare pas herkregen Volkplantingen, van hare met de schatten van Indië, uit Oost en West beladen schepen zou moeten zien, dan wel dat van den Bondgenoot, die haar onderdrukte en uitzoog. Ging — mogt men vragen — de Eerste Consul met den toeleg om, Holland bij Frankrijk in te lijven? of vond zijne Politiek meer baat bij de voortduring van het zelfstandig aanzijn van eene zwakke Mogendheid, wier vernietiging nog niet lijdelijk zou aanschouwd worden? Wat kon hij meer verlangen dan naar welgevallen over de strijdkrachten en hulpbronnen van eene Natie te beschikken [1]), die hem niets weigerde en gereed was de banden der of- en defensive Alliantie van 1795 nog naauwer toe te halen? Toch was er nu en dan, in den jongstverloopen tijd, wel het een en ander voorgekomen, dat bij het Staatsbewind achterdocht had kunnen

[1]) Z. de Politiek van den Eersten Consul geschetst in het geschrift van D'HAUTERIVE, *De l'état de la France à la fin de l'an* VIII, en daaruit bij CAPEFIGUE, *l'Europe pendant le Consulat et l'Empire de Napoléon*, T. III, 145—157. »Elle (la France) substituera aux influences fédératives les influences *militaires*," enz.

baren [1]); in 't bijzonder, het heulen van misnoegden, oók van een Legerhoofd, zoo eergierig en heerschzuchtig als DAENDELS [2]), met invloedrijke Franschen; men had zich zelfs verpligt gevonden den woelzieken krijgsman uit de dienst te ontslaan, tot waarschuwing van anderen. Van toen af hadden velen hier te lande, wien het niet ontgaan was met welke onderscheiding de Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK gewoonlijk door BONAPARTE werd bejegend, hunne hoop ter opbeuring van onze zaken, op dien uitstekenden Staatsman gevestigd [3]), — die evenwel de ontwerpen der ontevredenen, onder deze van DAENDELS, door eene openlijke logenstraffing hielp verijdelen. Intusschen smeulde het vuur onder de asch en hield de gisting aan: „DAENDELS," schreef VAN DER GOES, den 8 Maart 1803, „blijft woelende en de Armée te onvreden [4])." Bittere klagten had de Secretaris van Staat vroeger over de geheime verstandhouding van sommige onzer Landgenooten met de Fransche Regering, uitgestort. „Dat er *insidieuse* informatiën van hier, door eenige woelzieke en

---

[1]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 6 Mei 1803: „Wat er van ons binnenste worden moet, weet de Hemel; zal en kan het Gouvernement gelaten worden zooals het thans is? zoo niet, wat zal men in de plaats stellen?"

[2]) Z. het verspreid *Bulletin voor de Bataafsche Armée*, 7 Sept. 1802: „De Luitenant-Generaals DAENDELS en DUMONCEAU hebben gisteren op het Loo met den Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK gebesoigneerd, en zijn aan weerskanten ten uiterste content gescheiden." *Vaderl. Historie* (vervolg) LXVIII[ste] Deel (130ste Boek) bl. 245 volgg.

[3]) Anderen hadden in 1802 op GOGEL, als Hoofd van een nieuw Bewind, het oog geslagen. — Verg. Mr. J. A. SILLEM, *De politieke en staatkundige werkzaamheid van* IS. J. A. GOGEL, (1864) bl. 34.

[4]) Aan SCHIMMELPENNINCK (confid.). — Niet weinig achterdocht had het reeds in December 1799 te 's Hage gewekt, dat DEFORGUES, destijds Minister alhier, op last van het Fransch Bewind had aangedrongen, dat DAENDELS, („un homme qui réunit la confiance des deux Gouvernements") naar Parijs kwam, „pour établir un concert de mesures utiles aux deux Gouvernements." (Nota van 22 Frimaire jaar VIII, Rijks-Archief). Het was naar aanleiding van het hooggaand, boven vermeld, geschil over het aan BRUNE ontnomen Opperbevel der Bataafsche troepen.

jaloersche menschen naar Parijs gezonden zijn, is — verzekerde hij — bij mij zonneklaar, en dat men daaruit pretexten zal halen, om ons minder loyaal te behandelen dan wij verdienen, lijdt bij mij geen twijfel. De Generaal DAENDELS, de Heer VAN LEYDEN en eenige anderen zijn tegelijk en onverwachts, zoo ik hoor, in den Hage *geparaisseerd*, en sedert zijn er copiën van brieven vertoond, geschreven, zoo men zegt, in Parijs door een persoon, die het geheele vertrouwen van den Eersten Consul heeft; waarin gemeld wordt, dat dewijl men de principes van het tegenwoordig Gouvernement niet kan vertrouwen, men genoodzaakt is *mesures* te nemen om de Alliantie niet te doen *pericliteren*; dat de Minister SÉMONVILLE in den Hage staat te komen om *eenige veranderingen* voor te slaan, en dat men intusschen genoodzaakt zijn zal hier nog eenige troupes te laten. Ik kan krijten, wanneer ik denk dat mijn Vaderland zulke lage wezens in zijn boezem voedt [1]!"

Inmiddels was dit onweder voorbijgedreven, en welke waarschijnlijkheid bestond er nu, dat men te Parijs van onze gedienstige zamenwerking tegen den gemeenen vijand overtuigd, tot die forsche maatregelen, buiten noodzaak zou besluiten [2]? Althans van den oud-Griffier FAGEL uit Holland naar Londen, nog gedurende den Vrede teruggekeerd, weten wij, dat hij eveneens als zijn lotgenoot VAN NAGELL, over BONAPARTE's inzigten op dat tijdstip oordeelde; die Staatslieden geloofden niet aan hetgeen wegens het vermeend plan

1) Aan SCHIMMELPENNINCK, 31 Aug. 1802, (confid.).

2) SÉMONVILLE deelde den 9 October 1802, op last zijner Regering, aan den President van het Staatsbewind mede: »Que le Premier Consul avait appris, avec autant de surprise que indignation, que des personnes avides de révolutions voulaient de nouveau troubler le repos dans la Batavie, en abusant même pour cet effet de noms respectables; et que le Premier Consul comme allié de la République, invitait le Gouvernement à prendre toutes les mesures nécessaires pour maintenir l'ordre des choses établi par la Constitution." (*Annual Register*, 1803 p. 676). LISTON aan HAWKESBURY, 13 Oct. 1802.

van inlijving van Holland bij Frankrijk verspreid werd; deze maatregel kon den Consul geen voordeel opleveren, of hij moest tegelijk bedacht zijn onze Koloniën in bezit te nemen. Anders had hij er meer nut van ons uit te mergelen [1]). Werd de Bataafsche Republiek in eenige Departementen verdeeld en aan de overige, welke het Fransch grondgebied uitmaakten, toegevoegd, zij zou op denzelfden voet als die Gewesten behooren behandeld te worden. Thans behoefde men haar niet te sparen, en kon men Land en Volk naar hartelust uitputten [2]).

Men gaf er eene nieuwe proeve van in de Conventie, welke onmiddellijk na de zekerheid van den oorlog met Engeland, op het tapijt werd gebragt. De afschuw van Frankrijk en van de Franschen mogt daardoor nog toenemen en algemeen worden, men kreunde zich niet te Parijs aan de verbittering van eene weêrlooze Natie, in welke de publieke geest was uitgedoofd [3]). Want hoe men het te 's Hage wilde keeren of wenden, niets dan onze ondergang langs den een of den anderen weg, stond naar alle berekening voor de deur, hetzij dan door alle bronnen van welvaart te stoppen, hetzij door ons ten laatste in te zwelgen. „Dat Holland," dus redeneerde uit Spanje onze schrandere aankomende Diplomaat

---

[1]) MALMESBURY, *Diaries* IV, 193, (11 Febr. 1803): »FAGEL doubted about BUONAPARTE'S views of *annexing* Holland to France; said, unless from designs on the colonies, the measure would not be advantageous to him, and for the same reasons NAGELL had mentioned, viz, that he could *squeeze them less*."

[2]) MALMESBURY, *Diaries* IV, 190 (7 Febr. 1803): »Rumoured in Holland that BUONAPARTE intends *to annex it* to France, doubts it (NAGELL), as then the Dutch must be treated *as well* as the other annexed countries. *Now* he can *squeeze* and oppress them as he pleases. No spirit or means left in the country for regeneration."

[3]) MALMESBURY, *Diaries* IV, 257 (25 Mei 1803): »Great distress in Holland. *Horror of the French* universal." Z. hiervoren de verklaring van VAN DER GOES, II. 1ste Stuk, bl. 303.

FALCK, „ditmaal uit het gedrang blijven zoude, daarmede heb ik mij nooit gevleid. De kracht der omstandigheden was te groot om door voorzigtigheid, beleid en goeden wil te kunnen worden afgeweerd of tegengehouden. Nu zie ik dat de kans des oorlogs, hoe die ook loopen moge, altijd in 't eind noodlottig wezen zal voor ons. Want of de oorlog zal *continentaal* worden en lang slepen en dan zijn wij *geruïneerd;* of hij eindigt spoedig met eene éclatante vernedering van Engeland, en dàn kan men ons gemaklijk *inlijven* in Frankrijk. Ik meen te mogen vaststellen dat het project der vereeniging niet sedert gisteren of heden in de hersenen van den Man der Eeuw huisvest, en het gevaar wordt, dunkt mij, niet kleiner, omdat hij de geadjourneerde uitvoering zachtjes aan en door de kunstgrepen der Politiek voorbereiden wil. Bedrieg ik mij, of zie ik sedert ruim een jaar de Franschen de geopposeerdste partijen door hunne *caresses* levendig, ons Gouvernement in gedurige moeijelijkheden, en dus het Volk in ontevredenheid houden? Welk ander *but* kunnen zij hebben dan hetgeen wij vreezen [1]?" Wat van dit vermoeden zijn mogt, de meest bezwarende Conventie ter versterking der Allantie [2]) tusschen Nederland en de *naam*–Republiek Frankrijk, ontving in den loop des jaars haar beslag. Eigenlijk waren twee Tractaten noodig ter regeling en uitvoering van den gewigtigen inhoud der bedingen van den gemeenschappelijk te voeren oorlog, en wat de eene Ambassadeur onzerzijds had voorbereid, zou zijn opvolger helpen voltooijen. Een eerste Verdrag, dat van 25 Junij 1803 (6 Messidor, XI[de] jaar) werd te Parijs door

---

1) FALCK, *Brieven* bl. 148, (Aranjuez, 10 Junij 1803, aan D. J. VAN LENNEP).

2) Streng genomen, was met den Vrede van Amiens, het Haagsch Verbond van 16 Mei 1795 vervallen. Men bedong dan ook weder in de nieuwe Conventie (Art. 5). »Les Républiques Française et Batave s'engagent à ne point faire de paix séparée avec l'Angleterre."

TALLEYRAND, namens den Eersten Consul, en door den Bataafschen Gezant, DE VOS VAN STEENWIJK, nevens drie Gedeputeerden uit 's Hage, WILLEM SIX [1]), G. J. JACOBSON en J. BLANKEN, ten behoeve van onze Republiek, geteekend; — den eersten November daaraanvolgende (9 Brumaire, XII^{de} jaar), met opzigt tot het onderhoud der Fransche krijgsmagt hier te lande, in een nader Tractaat, door SCHIMMELPENNINCK op zijn vroegeren post teruggekeerd, en door den Staatsraad LACUÉE, ten behoeve van Frankrijk, in 't breede ontwikkeld [2]). Doch vooral is die overeenkomst — wij bedoelen de in Junij beraamde hoofdpunten, gedenkwaardig om de tot in allerlei bijzonderheden vastgestelde middelen, die in het reusachtig plan van den Eersten Consul, de landing van een Fransch Leger op de Engelsche kust moesten bevorderen. De tot het wèlslagen van die grootsche onderneming onontbeerlijk geachte medewerking der Zeemagt van de Bataafsche Republiek, zou aan een voortreffelijken kweekeling van den Admiraal VAN KINSBERGEN, aan den tot Schout–bij–nacht verheven CAREL HENDRIK VER HUELL, de gelegenheid aanbieden, om niet enkel op het krijgstooneel schitterend op te treden, maar ook daarna door „den Man der Eeuw," zooals FALCK zich uitdrukte, meer dan eens te worden uitgelezen als boven anderen geschikt, om het Vaderland in het onveranderlijk besluit van zijne Staatkunde te doen berusten. — Maar wij mogen de gebeurtenissen niet vooruitloopen. — Ten aanzien

---

[1]) SIX, Lid van de Commissie tot de Oost-Indische Zaken te Amsterdam, JACOBSON, Lid van den Raad der Marine, BLANKEN, Luitenant-Kolonel en Commissaris der Marine; bijgestaan door den Secretaris SMISSAERT.

[2]) *Articles Convenus* entre le Citoyen JEAN GÉRARD LACUÉE, Conseiller d'État, Président de la Section de la Guerre, Général de Brigade, enz. Et le Citoyen ROGER JEAN SCHIMMELPENNINCK, Ambassadeur enz., pour régler la formation, l'administration, la solde et l'entretien des dix-huit mille hommes de troupes françaises, qui seront employés en Batavie, en vertu du Traité, passé à Paris le 6 Messidor An XI, (25 Juin 1803); die Artikelen behelzen XVI Titels en beslaan 83 bladzijden druks.

van de wijze waarop de Negotiatie van het Tractaat van 25 Junij werd aangelegd en voltrokken, hebben wij van een' ooggetuige de verklaring, dat zij grootendeels in de afwezigheid van den Eersten Consul voortgezet, „vele nieuwe blijken opleverde onzer gansche *dependentie* van Frankrijks wil [1]." Al dadelijk had BONAPARTE geweigerd den Commissarissen SIX [2], JACOBSON en BLANKEN het verzocht gehoor te verleenen, zoolang zij niet van het eerste punt van hunnen diplomatischen last, te weten eene uiterste poging om de *Neutraliteit* der Republiek te verwerven, bepaald hadden afgezien en derhalve hadden voorgenomen, den Consul met dat onderwerp niet lastig te vallen [3], maar hem enkel over het laatste gedeelte van hunne Instructie, de regeling der zamenwerking in den oorlog tegen Engeland, te onderhouden. En „toen het er op aan kwam," zoo luidt het berigt van den Secretaris van Legatie bij den Ambassadeur DE VOS, „dat de Conventie door de Gevolmagtigden van beide partijen zoude geteekend worden, weigerde de Bataafsche Commissie volstrekt zulke drukkende voorwaarden te onderschrijven, maar zij moest er wel toe overgaan om erger kwaad te voorkomen." De almagtige Bondgenoot liet het aan bedreigingen tegen den zwakken Staat niet mangelen. TALLEYRAND gaf hun te kennen, „dat zij moesten weten wat zij te doen hadden, maar dat bijaldien zij niet terstond de Conventie onderteekenden, het *slecht met de Bataafsche Republiek zoude afloopen.* Hij liet zelfs niet onduidelijk uitkomen,

---

1) Mr. J. G. DE MEY VAN STREEFKERK, *Aanteekeningen* enz., bl. 33 (tot December 1803).

2) Een tijdgenoot schetst dien Commissaris-Plenipotentiaris, als »een man van groote verwaandheid, list en valschheid, met weinig *reële* kunde."

3) VAN DER GOES meldt aan SCHIMMELPENNINCK den 26 Mei 1803: »De Note van LISTON gaat morgen avond met de Commissarissen naar Parijs: wij zullen een fraaije som bieden om dezelve te appuyeren. God geve dat wij *neutraal* kunnen blijven!"

dat het alsdan wel des Eersten Consuls intentie zoude kunnen zijn, ons Land geheel met Frankrijk te vereenigen en onder zijne heerschappij te nemen. Wat wilde de Commissie in die gesteldheid van zaken doen? Tegen zulke argumenten valt niets te zeggen. Zij moest wel teekenen [1]."

Wij hebben de eerste openingen voor ons liggen, welke den Ambassadeur DE VOS VAN STEENWIJK, vijf weken te voren, door den Minister TALLEYRAND letterlijk waren *gedicteerd* [2]. De Bataafsche Republiek, zoo eischte BONAPARTE, zoude hebben: 1°. te onderhouden en te betalen 25,000 man, die door een Franschen Opperbevelhebber, Hoofd der beide Legers, zouden worden aangevoerd; 2°. zoude zij de Hollandsche en Fransche Eskaders hebben te betalen, die men bij Texel en aan den mond van de Maas zoude plaatsen; 3°. behoorde zij drie kleine Vloten, ieder bestaande uit 300 booten van ten minste tien, maar beneden de honderd lasten, uit te rusten; welke vloten aan den mond van de Maas en bij Texel zouden bijeenkomen. Elke vloot zou, voor twintig dagen van leeftogt voorzien, geschikt behooren te zijn om 20,000 man te vervoeren; 4°. moest de Bataafsche Republiek boven en behalve haren Minister te Parijs, een Officier of Generaal onderhouden, die met al de bijzonderheden van die wapeningen bekend ware en de noodige bevelen had om de krijgsverrigtingen in gemeen overleg te beramen. Ten aanzien van het tijdstip en van de bijzonderheden dier wapeningen, zouden de Agenten van Frankrijk zich met die der Bataafsche Republiek hebben te verstaan. Na deze alge-

---

1) Mr. J. G. DE MEY, *Aanteekeningen* bl. 34.

2) Depêche van DE VOS aan VAN DER GOES, 19 Mei 1803 (per extra koerier): »Heden morgen werd ik door eene missive van den Minister TALLEYRAND verzocht tot eene Conferentie aan het Hôtel der Buitenlandsche Betrekkingen. Wanneer ik mij aldaar bevond, werd ik door den gemelden Minister verzocht de pointen op het papier te stellen, waarvan ik de eer heb copie mits dezen aan u toe te zenden."

meene overeenkomst zou men met de Ministers van Oorlog en van Marine bijzondere Conventiën kunnen sluiten tot het ten uitvoer leggen van de krijgstoerusting, met inzigt om de schikkingen die vereischt werden, zoo min drukkend te maken als doenlijk zoude zijn [1]).

De bevende hand van den Ambassadeur getuigt van de aandoening, met welke hij die eischen van den Eersten Consul op het papier bragt. „Het Staatsbewind zal," schreef hij, „gelijk een ieder niet weinig verbaasd zijn over deze voordragt, maar hoe men de zaak ook moge inzien, het zal tot een besluit moeten komen. Het is ons allen bekend, welke de positie van onze Republiek *vis-à-vis* van Frankrijk is; het is ons niet minder bekend, hoe de Fransche Republiek thans bestierd wordt, en dat het zoowel het belang der Bataafsche Republiek als van de Ingezetenen is, het Opperhoofd van het Fransch Gouvernement niet te *indisponeren*, maar zooveel de *ressources* van ons Land permitteren, te ondersteunen en met denzelve ééne zaak tegen den gemeenen vijand te maken." De vorderingen, gelijk zij daar lagen, waren gewis te buitensporig, om zoo raauwlijks te worden ingewilligd; er zou ongetwijfeld in den loop der onderhan-

---

[1]) „La République Batave devrait 1°. nourrir et solder 25000 hommes qui seraient commandés par un Général en Chef Français qui commanderait les deux Armées; 2°. payer les Escadres Hollandaises et Françaises qui se trouveraient au Texel, et à l'embouchure de la Meuse; 3°. réunir trois flottilles, chacune de 300 bateaux, de dix tonneaux au moins, et inférieurs à cent tonneaux. Ces flottilles se rassembleront à l'embouchure de la Meuse et du Texel: chaque flottille pourra transporter vingt jours de vivres; 4°. Indépendamment d'un Ministre, la République Batave entretiendra à Paris un Officier ou un Général ayant tous les détails de ces armements et tous les ordres, afin de combiner les opérations. Quant au temps et au détail des armements les Agens de la France s'entendront avec les Agens de la République Batave. Après cette Convention générale, il pourra être passé des Conventions particulières avec les Ministres de la Guerre et de la Marine pour l'exécution de l'armement, afin de rendre les moins onéreux possible, les arrangements qui pourraient être faits."

delingen, wel wat op af te dingen zijn; sommige punten waren te onbestemd en behoefden opheldering, die DE VOS VAN STEENWIJK, onder het schrijven, aan TALLEYRAND maar niet gevraagd had uit vrees dat men die dan nog verder zou uitbreiden, veeleer dan „inbinden." Ook moest men in de te treffen Conventie van onze zijde eenige voordeelen bij den toekomstigen Vrede trachten te bedingen, bij voorbeeld het met de daad „*evacueren* van *Vlissingen*," en andere voorwaarden die zich onder de gedachtenwisseling zouden opdoen.

De ontruiming van Vlissingen! Waaraan dorst de Ambassadeur denken, bijna in hetzelfde oogenblik dat de Overheid van dit glorierijk bolwerk der Nederlandsche Vrijheid, met gedweëe onderdanigheid hare sleutels aan den Eersten Consul ging aanbieden [1])! BONAPARTE had namelijk den al het jaar te voren aangekondigden togt naar België, en wel eerst naar Brussel aanvaard; welk verblijf in onze nabijheid, naar het begrip van diplomatische wellevendheid, eene Deputatie uit 's Hage ten gevolge moest hebben. Schoorvoetend trok deze derwaarts. „De Deputatie die benoemd is om den Eersten Consul te complimenteren, wanneer hij in Brussel komt, zoo berigtte VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK destijds nog in Engeland, bestaat uit de Heeren BRANTSEN, BICKER en mijn persoon. Ik behoef u niet te zeggen, dat wij die commissie niet dan zeer gedwongen hebben aangenomen [2])." En alsof dit kostbaar Gezantschap in den toenmaligen veegen staat van het Vaderland niet al bezwarend genoeg ware [3]), telde men er onder de naar

---

[1]) Verg. het van edele verontwaardiging gloeijend Gedicht van J. M. KEMPER, wegens het gebeurde op den 12 Julij 1803, in de *Verhandelingen, Redevoeringen en Staatkundige Geschriften* van dien Hoogleeraar, III, 13—16 (uitg. van DE BOSCH KEMPER).

[2]) Brief van 3 Mei 1803.

[3]) »Wij zullen ieder 2 livreijen laten maken en denkelijk zooals in Brussel, nemen blaauw met rood en zilver." VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 22 Junij 1804.

Parijs Gedeputeerden een of meer die, na het teekenen der Conventie van 25 Junij, op de terugreize naar Nederland, zich te Brussel begeerden op te houden om hunne titel- en pronkzucht te voldoen en het overbodig huldebetoon aan BONAPARTE te vergrooten! Gretig hadden deze het gezegde van den Eersten Consul opgevangen, die hun bij het afscheid in de zoo moeijelijk verkregen audientie had toegevoegd, „dat hij hen welligt te Brussel nog zoude zien [1]." Doch naauwelijks aldaar aangekomen, werden zij door een Besluit van het Staatsbewind verrast, dat den last behelsde, na het afleggen van een bezoek aan de andere Bataafsche Deputatie, naar den Haag terstond terug te keeren [2]." Het klonk wel wat vreemd, dat laatstgemelde Commissie en niet de eigenlijke onderhandelaren, met de uitwisseling van de ratificatiën van het onlangs gesloten Tractaat belast werd. Voor 't overige sprak het wel van zelf, dat de Leden van het Staatsbewind BRANTSEN en BICKER, zoowel als VAN DER GOES met BONAPARTE en TALLEYRAND die zich mede aldaar bevond, te Brussel over den inhoud der Conventie in gesprek geraakten, en meer bepaald over de noodzakelijkheid om betrekkelijk het onderhoud der 18000 man Franschen [3]) hier te lande, de meest doeltreffende schikkingen zonder verwijl tot stand te helpen brengen. Over de heuschheid van den toon waarop dit onderwerp was aangeroerd, hadden zij reden voldaan te zijn [4]).

Niets evenwel ging in die dagen den Beheerscher van

---

[1]) Mr. J. G. DE MEY VAN STREEFKERK, *Aanteekeningen* bl. 35.

[2]) Daarentegen werd SCHIMMELPENNINCK door den Eersten Consul naar Brussel geroepen, en overreed weder als Ambassadeur te Parijs op te treden. Z. SCHIMMELPENNINCK'S *Gedenkschriften*, II, 30 volgg., en aldaar bl. 54 (3 October 1803) de Aanspraak tot BONAPARTE door den nieuwen Gezant gehouden.

[3]) En niet 25000, zooals aanvankelijk verlangd werd.

[4]) „De Eerste Consul en de Minister TALLEYRAND hebben zich daarover in Brussel zeer favorabel geuit." (VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 7 October 1803).

Frankrijk meer ter harte, dan de bespoediging der krijgstoerusting ter zee tegen het gehate Engeland, en zoo kon gedurende zijne Belgische reize, een bezoek aan het eiland *Walcheren* niet verwaarloosd worden. Hij wilde er de haven van *Vlissingen* en het krijgsvolk te water en te lande, in oogenschouw nemen. Zijn misnoegen over de „ledigheid der magazijnen [1])" en over de geringe toebereidselen tot den oorlog, over een ten halve gebouwd fregat, dat men sedert geruimen tijd in dien staat had laten liggen, gaf hij luide te kennen, hoewel men niets had gespaard, om hem en zijnen stoet „Vorstelijk" te onthalen. Hetzij dan onnadenkend, of wel op bedreiging van den Generaal MONNET, had de President van het Gemeentebestuur van *Vlissingen* zich laten verleiden, den Eersten Consul de sleutels der stad bij diens komst aan te bieden. Had BONAPARTE in alle Fransche steden, welke hij op zijnen togt bezigtigde, dat zelfde eerbewijs ontvangen, maar desniettemin de sleutels geweigerd, hier op Bataafschen grond, nam hij die met doorslepen opzet aan, en deed het Staatsbewind die „zwaar drukkende vernedering ondergaan [2])."

Eenigen tijd wist men anders te 's Hage den Consul in eene gunstiger stemming te brengen door de allergelukkigste keuze van den koelzinnigen en vastberaden Officier, die als Commissaris-Generaal te Parijs [3]), nevens den Ambassadeur DE VOS, weldra op uitdrukkelijke begeerte van BONAPARTE door SCHIMMELPENNINCK vervangen, de grootsche Expeditie tegen Engeland van eene hersenschim tot eene waarheid moest helpen maken. VER HUELL stapte den 21 Augustus 1803

[1]) Mr. J. G. DE MEY, *Aanteekeningen* bl. 36.

[2]) DE MEY V. STREEFKERK, bl. 36.

[3]) VER HUELL zelf noemt zich eenvoudig „Commissaris der Bataafsche Marine bij den Eersten Consul der Fransche Republicq," in zijne letteren uit Parijs, 11 September 1803, aan den Raad van de Marine te 's Hage. (Archief VER HUELL).

aan het Hôtel der Bataafsche Legatie af, en beviel den Eersten Consul zoodanig [1]) in de bijzondere conferentiën die hij met hem had, dat de Schout-bij-nacht niet enkel met de meeste achting werd bejegend, maar ook met gunstbewijzen overladen [2]). BONAPARTE had een natuurlijk zwak voor eene schoone, edele gestalte, met beschaafde vormen gepaard, en die van VER HUELL moeten zóó ongemeen bevallig en innemend geweest zijn, dat een van onze Staatslieden verklaarde „nimmer iemand gezien te hebben die zulk een goed voorkomen had, en zich zóó wèl wist te *presenteren* [3])." Zoo kon VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK eenige onweêrswolken aankondigende, die hij bij zijne wederkomst te Parijs zou hebben te verdrijven, althans de verzekering geven dat „VER HUELL allerbest ontvangen" was en men zich over die keuze zeer verheugde [4]). Maar toch werd het hoog tijd dat RUTGER JAN zich aan de Tuileriën vertoonde: „daar begint wederom, zoo klaagde de Secretaris van Staat, naar het mij toeschijnt, *humeur* bij den grooten Man te komen, niettegenstaande men hier handen en voeten los geeft om te voldoen [5])." Onder de grieven van den Eersten Consul behoorde zelfs dat hij onzen onschuldigen Minister in Portugal [6]), VAN

---

[1]) Op den 4 September door den Ambassadeur DE VOS aan BONAPARTE voorgesteld, was hij door dezen »op de gracieuste wijze geaccrediteerd."

[2]) Bij het tractement dat VER HUELL van het Bataafsch Gouvernement genoot, voegde BONAPARTE eene maandelijksche toelage van 2000 francs, „en naderhand nog veel grootere blijken van vertrouwen en welwillendheid." (DE MEY, *Aanteekeningen* bl. 39).

[3]) Mr. J. G. DE MEY VAN STREEFKERK, t. a. p.

[4]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 14 October 1103: »Het schijnt dat de Heer VER HUELL in groote gratie staat bij den Eersten Consul, dat mij zeer lief is," enz.

[5]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 10 Sept. 1803.

[6]) »De laatste brieven uit Portugal zeggen, zoo schreef VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK den 14 October 1803, »dat men aldaar en in Spanje zich *niet* wil schikken naar de gezinningen van Frankrijk."

GRASVELD, „van verregaande *Anglomanie*" beschuldigde en op diens *rappel* aandrong.

Het Bewind in den Haag gaf inmiddels doorslaande bewijzen, zoodanige verdenking van Engelschgezindheid niet te verdienen. „Hier, zoo meldde VAN DER GOES omstreeks het midden van October, houdt men zich verzekerd, dat de Landing dit jaar nog zal ondernomen worden. Onze toerustingen worden met den grootsten ijver doorgezet, en naar mijne informatiën, zijn deze vrij meer gevorderd dan in Frankrijk [1]). Zeven-en-twintig duizend man, zoo Franschen als Bataven, moeten zich gereed maken om ingescheept te kunnen worden: zeer denkelijk is de eerste *coup* op *Ierland* gemunt. Het zal een groote kunst zijn de *desertie* zoowel onder de Franschen als de onzen te *prevenieren*, want de soldaat over het algemeen, heeft weinig genegenheid om kennis met de zee te maken [2])."

Intusschen terwijl men zich bij voortduring in gissingen verdiepte of de Landing al dan niet en op welk punt, nog vóór het einde des jaars zou beproefd worden, terwijl de staat der Finantiën van de Republiek hoe lang zoo grooter bekommering baarde, daagde eensklaps in den laten avond van 22 November, de Schout-bij-nacht VER HUELL uit Boulogne door den Eersten Consul herwaarts gezonden [3]), voor den verwonderden blik van onze Staatslieden op. Hij kwam, zoo luidt het berigt van VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, „met ample magt en Instructie om, hetgeen wij ons verbonden hebben voor de Expeditie te leveren, bijeen te zamelen en te commanderen, en den Eersten Consul door

---

1) Aan SCHIMMELPENNINCK, 12 October 1803.

2) Dezelfde aan denzelfde, 14 October 1803.

3) Verg. BONAPARTE's brief aan VER HUELL (25 Brumaire 12e jaar) en de Instructiën betrekkelijk de *organisatie der Bataafsche flottille*, in de Bijlagen tot het *Leven en karakter van* CAREL HENDRIK, Graaf VER HUELL, I, 178—182, 367—369.

onmiddelijke rapporten *au courant* te houden van den staat der zaken alhier te dezen opzigte [1]." De Ambassadeur was van dien eervollen en gewigtigen last reeds verwittigd en had al daags te voren zijne hartelijke gelukwenschen over de benoeming tot „Commandant en Chef der flottille te Vlissingen" aan VER HUELL uitgedrukt. SCHIMMELPENNINCK twijfelde niet aan het genoegen, hetwelk dit uitstekend blijk van achting en vertrouwen van den Eersten Consul in VER HUELL's schranderheid, kunde en ijver, „bij alle onze Landgenooten" geven zou [2]. Vuriglijk hoopte hij, dat de pogingen van den Vlootvoogd „ten beste van ons veeg Vaderland met den gelukkigsten uitslag mogten bekroond worden; dat VER HUELL" eens eenmaal de zoetste belooning mogt vinden in de beschouwing van het na zoo vele orkanen, behouden schip van Staat. „Mogten wij nog eens te eeniger tijd, zoo ging de Ambassadeur voort, in geruster en blijder oogenblikken, met genoegen op de overwonnen en voorbijgegane gevaren van ons Vaderland kunnnn terugzien, en het vooruitzigt aan onze kinderen overlaten om, in een gelukkig Land, de vruchten te plukken van zooveel zorgvolle uren, door hunne Ouders ten beste van dat Land zoo pijnlijk doorgebragt [3])!"

De zending van den Schout-bij-nacht was een veelbeteekenend feit, en laadde al dadelijk een nieuw bezwaar op 's Lands schatkist. Want de zienswijze van de onpractische Leden

---

1) Brief van den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, 23 November 1803.

2) THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. IV, L. XVII, p. 495. „Sur le voeu exprimé par le Premier Consul qu'on lui dépêchât un officier distingué de la Marine hollandaise, on lui avait envoyé le contre-Amiral VER HUELL. *Frappé* de l'intelligence et du sang-froid de cet homme de mer," enz.

3) Eigenhandige brief van SCHIMMELPENNINCK, Parijs 21 November 1803, „aan den Vice-Admiraal VER HUELL te" (in blanco). Medegedeeld door Mr. A. VER HUELL.

van den Bataafschen Raad van Marine [1]), wat de middelen van uitvoering van „de beraamd wordende Expeditie tegen Engeland" en onze daarbij te bezigen „navale magt" betrof, moest van de eischen van den ervaren Held van Doggersbank nog al verschillen. In dezen had BONAPARTE den Man gevonden dien hij zocht [2]), en die van de mogelijkheid der Landing volkomen overtuigd, en naar krijgsroem dorstende, met zijne voortvarendheid en veerkracht het log raderwerk van ons Zeewezen zou weten te bezielen. Na zijne eerste gesprekken met den Consul en den Minister van Marine DECRÈS [3]), had VER HUELL zich gehaast te 's Hage de vraag voor te leggen, op welke hij zelf een onmiddellijk en voorbarig antwoord vermeden had, teregt beseffende dat beloften hier meer dan ergens schuld zouden maken. *Wanneer* en *waar* zou het Bataafsch Eskader van de middelen van vervoer voorzien, stellig gereed liggen [4])?

Het was met onze toerustingen niet zoo vlot gegaan als men VAN DER GOES had verzekerd en deze op zijne beurt, aan SCHIMMELPENNINCK had berigt. Vandaar teleurstelling en wrevel bij BONAPARTE, die nu door dubbele opofferingen en inspanning moesten uitgewischt worden. Hoe ons Bewind ten gevolge van de komst van VER HUELL en van den gevreesden indruk van zijne mededeelingen aan den Eersten Consul, in verlegenheid was geraakt, het schrijven van den

1) »Dat de Raad der Marine, *niet* die vigilantie getoond heeft in de toebereidselen, die ik verwacht had." VAN DER GOES, 4 Dec. 1803.

2) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 25 November 1803: »In geen Kabinet schijnt men tot nog toe geloof te slaan aan de Expeditie tegen Engeland: de vrienden hebben zeker met VER HUELL niet gesproken; want die man heeft de *compleetste convictie* en van de onderneming en van de *reussite*."

3) »Tē gelijker tijd zijn mij, meldde VER HUELL, namens den Eersten Consul *in secreteese* eenige pointen ter beantwoording opgegeven." (11 Sept. 1803).

4) „*A quelle époque précise et dans quel lieu sera réunie l'escadre Batave avec les moyens de transport?*" VER HUELL aan den Raad van de Marine der Bataafsche Republiek, 11 September 1803.

Secretaris van Staat aan onzen Ambassadeur, toont het ondubbelzinnig. „Het voornemen van voornoemden Schout-bij-nacht, zoo meldde hij [1]), is om onverwijld zijn eerste Rapport over te zenden, en daarbij den staat van zaken naar waarheid te doen kennen; dan, vermits er eenige onoverkomelijke zwarigheden zich opdoen in de uitoefening van een gedeelte der verlangens van den Eersten Consul, zullen die zwarigheden in dat Rapport ook niet worden verzwegen [2]); en dewijl het mogelijk is, dat de Eerste Consul u daarover hetzij direct of indirect onderhoudt, is goedgevonden u bekend te maken met het Rapport van VER HUELL. Doch alleen tot uwe particuliere informatie en om u in staat te stellen, onze belangen in deze voor te staan.'' Het verslag was evenwel niet zóó spoedig voltooid als men berekend had; eene hevige koorts overviel den wakkeren zeeman: zijn geneesheer beval hem ernstig alle werk te staken, en een buitengewone koerier vertrok naar Parijs met geen ander doel, dan om BONAPARTE's ongeduld te matigen door hem van VER HUELL's ziekte kennis te doen dragen, en op dien grond het achterblijven van het Rapport te ontschuldigen [3]). Het leed nog eenige dagen alvorens de Schout-bij-nacht zich zoo vër hersteld gevoelde, dat hij den Eersten Consul schrijven kon. Van hetgeen hij wegens den staat van zaken had gemeld, kreeg VAN DER GOES eerst daags daarna inzage, zoodat deze de klagt niet onderdrukken kon: „tusschen ons gezegd, schijnt mij de brave VER HUELL zoo niet *ombrageus*, ten minste zeer *cau-*

---

1) Aan SCHIMMELPENNINCK, 23 November 1803.

2) Later, den 6 December, meldde VAN DER GOES: »Dat VER HUELL aan den Eersten Consul geschreven heeft, dat men hier *verder* gevorderd had kunnen zijn, is zeer mogelijk, want het is maar zoo." — En twee dagen vroeger (4 December): »Bij het berekenen der kosten voor de executie van de Conventie, is wel degelijk gerekend op *de manschappen voor de vaartuigen:* nu zegt men, is het onmogelijk manschappen te leveren."

3) Aan SCHIMMELPENNINCK, 23 November, »klokke 9 uren". 25 November: »De Heer VER HUELL ligt nog in dezelfde koorts."

teleus," en niets evenwel kwam hem, VAN DER GOES, in die tijden noodzakelijker voor dan dat zooals hij zeide, „onze Rapporten *coïncideren* 1)." Weldra ondervond men het ongerief van de uiteenloopende beschouwingen en voorstellingen. De met geestdrift en bewondering voor BONAPARTE's ontwerp hooglijk ingenomen Schout-bij-nacht had niet kunnen nalaten de onvolledigheid der toebereidselen, die hij opgemerkt had, met zekere afkeuring te doen kennen; onze Staatslieden, die meenden dat reeds maar al te veel van de Natie gevergd was, of die van deze aangelegenheden kwalijk onderrigt, zich al wonder dachten afgesloofd te hebben, bevonden zich op een verschillend standpunt. Hoe duur Spanje en Portugal hunne *neutraliteit* in dezen oorlog gekocht hadden 2), zij benijdden aan die Rijken zulk een voorregt, en becijferden angstig met onze benarde Finantiën voor oogen, den nog veel meer drukkenden last, welken de Bataafsche Republiek te torschen had. Zonder Anglomanen te zijn, lachte hun de vrije en onbelemmerde Zeevaart, de herleving van den handel meer toe dan een met het verlies van hunne Koloniën of schepen gekocht uitzigt op de verdelging van den gevloekten nabuur. Wat hiervan zijn mogt, reeds in het begin van December verscheen eene in allerijl overgezonden Note van den Minister TALLEYRAND, die, naar men giste, te wijten was aan hetgeen VER HUELL „*in stilte*" aan den Eersten Consul had medegedeeld. „Ik zeg in stilte, — zoo luidt de brief van VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 3); want den dag dat hij een koerier afzond, was ik des middags bij hem zonder te ontwaren dat

1) Aan SCHIMMELPENNINCK, 29 November 1803.

2) „Volgens de laatste brieven uit *Madrid*, betaalden Spanje en Portugal 4 millioenen Livres '*s maands* voor de Neutraliteit; waarin Portugal een derde. De historie, de verliezen daaronder gerekend, zal *ons* vrij wat meerder kosten." VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 29 November 1803.

3) 6 December 1803.

hij voornemens was dienzelfden avond een' koerier af te zenden: die achterhoudendheid kan schadelijk worden." — Als verzachtende omstandigheid der begane misslagen werd door den Secretaris van Staat aangevoerd, dat men aan de *Vredetaal*, die de Fransche Ambassadeur SÉMONVILLE eenige weken geleden had gehouden, te veel geloof hechtende, de hoop had gevoed, „dat de Expeditie dit jaar althans geen' voortgang zoude hebben [1])." Het kwam er nu op aan, BONAPARTE's toorn te verbidden, waartoe op de „talenten en het *credit*" van SCHIMMELPENNINCK een beroep werd gedaan. Er waren nog andere zaken in de jongstverloopen maanden voorgevallen, die over en weder kwaad bloed hadden gezet, en waarvan de naweeën zich nog verder zouden doen gevoelen.

Zoo was zeer onlangs tot Lid van het Staatsbewind verkozen de onverzettelijke Zeeuw C. G. BYLEVELD, die in de vervulling van zijne ambtspligten aan de Fransche geweldenarijen op Walcheren moedig het hoofd had geboden, dezelfde, schreef VAN DER GOES, „die door den Generaal MONNET gearresteerd is geweest [2])." Natuurlijk had de Fransche Gezant die keuze niet lijdelijk laten geschieden, maar bedektelijk tegengewerkt. „SÉMONVILLE schijnt zeer bedaard op te nemen, meldde de Secretaris van Staat, dat zijne zijdelingsche *insinuatie* bij het Wetgevend Ligchaam geen *effect* gehad heeft. Dit doet mij thans vermoeden dat die benoeming, waarover zooveel gedisputeerd is, stil zal doorgaan [3])."

Terwijl aldus de nationale, anti-Fransche partij in de Regering met eene krachtige stem gestijfd werd, verstoutte zij

---

1) Aan SCHIMMELPENNINCK, 6 December 1803.

2) Aan SCHIMMELPENNINCK, 14 October 1803.

3) Aan SCHIMMELPENNINCK, 25 October 1803. Maar den 9 November schrijft VAN DER GOES nader: „BIJLEVELD zal accepteren, niettegenstaande SÉMONVILLE alle onderhandsche *ressorts* laat spelen om het te *preveniëren*." En nog 11 November 1803: „SÉMONVILLE beweegt zich nog onder de hand met ijver over BIJLEVELD" enz.

zich nu en dan, voor al hetgeen men leed en ten offer bragt, aan de oude beloften, die al van 1795 dagteekenden, te herinneren. „Om aan de begeerte van het Staatsbewind te voldoen, moet ik u in consideratie geven, vroeg VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, of u het oogenblik niet geschikt voorkomt, om van een *Commercie*-Tractaat te spreken [1])?"

De behoefte aan eenige waarborgen van den Nederlandschen en van den *neutralen* handel tegen de willekeur en knevelarij der Fransche Agenten, was ontwijfelbaar. „Zoo ik geinformeerd ben, klaagt de Secretaris van Staat in diezelfde dagen, wilde de Fransche Commissaris te *Amsterdam*, met de aldaar binnenkomende schepen handelen, zooals in *Rotterdam* geschiedt, alwaar de Commissaris reeds *f* 111000 *in sacco* heeft; doch men is geresolveerd, zulks met *fermeteit* tegen te gaan." Indien hij desniettemin de onbeschaamdheid had zijne aanmatiging door te drijven, zou men den Ambassadeur in staat stellen „onder het oog van den Eersten Consul te brengen de *manigances* van zijne Geëmploijeerden [2])." Doch welverre van in deze en andere gevallen regt of verligting te verkrijgen, werd het getal der officiele bespieders en roofvogels ook te *Helvoetsluis* met zekeren SADET vermeerderd, die onder den fraaijen titel van *Sous-Commissaire des Relations commerciales* [3]), „particulier voor de *espionnage*" geplaatst scheen te worden, en in die hoedanigheid zijn Gouvernement ook wel dienen kon zonder het *exequatur* hetwelk SÉMONVILLE voor hem verlangde, en, zoo begreep VAN DER GOES, zelfs voor den Franschen Commissaris te Rotterdam, tallooze onaangenaamheden en haspelarijen na zich zou slepen [4]).

---

[1]) t. a. p. Zie wijders Bijlage (IIe Deel, 1ste Stuk) XXXIII, bl. 110 volg., en aldaar het Vertoog van Februarij 1801.

[2]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 18 October 1803.

[3]) Eigenlijk Vice-Consul.

[4]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 24 Februarij 1804.

Het ontbrak niet aan twisten, onder dit alles, ook over nietigheden, maar die nogtans de gemoederen weinig minder verbitterden. „De Fransche Officieren van het Haagsche garnizoen, meldde VAN DER GOES, beginnen wat veel den baas te spelen, bijzonder in het Theater, alwaar gister avond wederom een violente *scène* voorgevallen is. Indien daaraan geen perk wordt gesteld, zal men moeten reclameren het Artikel van de laatste Conventie, waarbij met ronde woorden bepaald staat, dat er *geen'* Fransch garnizoen in den Hage wezen zal [1]." Waarom, mogt men vragen, die eerste inbreuk op het Tractaat toegelaten en niet liever van stonde aan mannelijk gekeerd? Nu moest men nederig op eene aanbeveling van hooger hand tot wijzer gedrag, door tusschenspraak van SCHIMMELPENNINCK aandringen.

Van denzelfden stempel ongeveer was eene diplomatische beuzelarij. „Ik ben zeer onaangenaam geoccupeerd, zeide VAN DER GOES [2]), om is 't mogelijk, te *arrangeren* een *disput* in 't Corps Diplomatique, over de pretentie van den Franschen Ambassadeur, dat zijne collega's op zijne groote *thee*partijen gekleed met een degen komen. Tot nog toe is hitte aan weêrskanten, omdat ik merk dat er blazers zijn. Ik spaar geen moeite omdat ik voorzie dat, bijaldien de zaak niet spoedig bijgelegd wordt [3]), de gevolgen zeer *fâcheus* kunnen worden."

En middelerwijl, door zulke vodderijen gekweld, had hij zich het hoofd te breken om hatelijke aantijgingen in de Nota's van TALLEYRAND over onze Engelschgezindheid, bondig en tevens met waardigheid, te wederleggen; en kwam men gestadig al meer en meer tot de ontdekking van listen en lagen, van hier door aanbrengers en verklikkers

---

[1]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 12 October 1803.

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 27 Januarij 1804.

[3]) Den 31 Januarij kon hij de minnelijke schikking aankondigen.

te Parijs, aan het Bewind gelegd [1]). Wat de bewering betrekkelijk onzen handel met Engeland aangaat, SÉMONVILLE zwoer dat hij daarover aan TALLEYRAND maanden lang geen enkel woord had geschreven; VAN DER GOES ontveinsde hem evenwel niet dat de depêche welke de Ambassadeur hem over dat punt had laten lezen, „van hier *gedicteerd* was." Daarop noemde SÉMONVILLE zelf de bron, te weten MARIVAULT, met wien wij al vroeger onze ontevreden Landgenooten zagen heulen. „Het is ongelukkig, roept onze Secretaris van Staat uit, dat men eeuwig met kleine *canailleries* te vechten heeft [2])!"

Het euvel van die lasterlijke en partijzuchtige aangiften en mededeelingen, wies met den dag nadat de Generaal MARMONT, jegens sommige van onze Bewindslieden na de mislukte geldleening te Amsterdam, reeds niet bijzonder welwillend gestemd, op zeer jeugdigen leeftijd hier te lande met groot gezag bekleed, het middenpunt was geworden, om hetwelk onze misnoegden van allerlei rigting zich schaarden. Die krijgsman heeft in zijne Gedenkschriften met vrij wat ijdelheid doen uitkomen, wat hij door een aanmatigenden, gebiedenden toon, van onze lieden gedaan had kunnen krijgen; hij, wien naauwelijks dertig jaren oud, het geluk der wapenen in een vreemd Land, plotselijk boven grijze Regenten en andere Mannen van aanzien had verheven [3]). SÉMONVILLE had zich even te voren bij den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken als verdienste willen aanrekenen, dat hij aan die pligtvergeten Nederlanders een

---

1) Aan SCHIMMELPENNINCK, 18 October 1803: „De Coll. MATHUSVITZ heeft ook weder een fraai stuk naar Parijs gezonden: de minute daarvan is in handen van het Gouvernement. De rust is in alle opzigten verre van ons."

2) Aan SCHIMMELPENNINCK, 4 December 1803.

3) *Mémoires du Maréchal Marmont Duc de Raguse*, T. II, L. VI, p. 219: „J'acceptai le commandement qui m'était offert. C'était au mois de Mars 1804: je fus nommé Général en Chef du camp d'Utrecht, et je n'avais pas encore *trente ans*."

weinig genegen oor had geleend; welke betuiging VAN DER GOES in hare waarde en onwaarde liet. Van de woelingen der heethoofden gewagende, deelde deze mede wat hij daarvan vernomen had. „De Amsterdammers, schreef hij, zouden hunne conciliabules hebben bij den Franschen Commissaris GOHIER, en de Hagenaars bij den Heer HAHN [1]); ook is de Fransche Ambassadeur mij gister komen informeren, dat eenige van dat soort van misnoegden (zonder personen te noemen) bij hem geweest waren, en hem onder de grootste vleitaal voor den Eersten Consul, hadden te kennen gegeven, dat de *principiën* verguisd werden en de vrijheid te veel beperkt; dan, dat hij Ambassadeur daarop alleen geantwoord had, dat het hem een groot genoegen was te vernemen, dat men voor den Eersten Consul eene wèl verdiende hoogachting voedde, doch dat BONAPARTE een man was, die altijd een grooten stok naast zich had om daarmede duchtig toe te takelen degenen die beweging maakten, of onrust zochten te verwekken." Op die beschamende toespraak zouden zij hunne papieren weder ingepakt hebben, en verlegen zijn afgedropen.

SÉMONVILLE — wij zagen het hierboven, had goede redenen om het Bataafsch Bewind, dat hem bezoldigde boven hetgeen hij van zijn Vaderland genoot, te vriend te houden; MARMONT daarentegen [2]), scheen al vroeg het gewigt van het zwaard in de schaal te willen leggen, en deels de rol van DAENDELS, deels die van AUGEREAU te hebben aanvaard. „Wij hopen, merkte VAN DER GOES bij de komst van den nieuwen Opperbevelhebber aan, dat de Generaal MAR-

[1]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 7 Februarij 1804.

[2]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 14 April 1804: „De Generaal MARMONT had aan SÉMONVILLE gezegd, dat hij de Memorien van klagten die hem waren ter hand gesteld, hier zoude *examineren;* doch, zoo ik geinformeerd ben, heeft de Generaal de stukken zonder examen naar Parijs gezonden." Groot was het misnoegen over de nieuwe inrigting van den Aziatischen Raad, en het uitvallen van WISELIUS.

MONT niet te veel pretensiën zal voeren [1])." De vrees werd spoedig en wel in die mate bevestigd, dat de Secretaris van Staat de klagt niet smoren kon: „de menschen van dit Land kunnen zich nog niet gewennen aan den grooten toon van dien braven Generaal [2]);" en van daar dat zij, die een ommekeer van zaken beöogden, alligt waanden in hem den eerzuchtige gevonden te hebben, wiens steun hunne inzigten bevorderen zou. „De goede man," zegt VAN DER GOES half schertsend, „wordt verschrikkelijk aangevallen door alles wat misnoegd is; alle hoop van die Vrienden is, dat hij het Gouvernement zal doen springen [3])."

Populair intusschen had de hoogdravende vreemdeling zich niet weten te maken: „tegen den Generaal MARMONT, zoo heet het in een brief van 11 Mei 1804, wordt verschrikkelijk geschreeuwd. Indien ik, oordeelt VAN DER GOES [4]), aan het vierde dat mij gezegd wordt, geloof moet slaan, zoekt hij hier te lande op alle wijzen de onrust te bevorderen om zich grooter magt te doen opdragen. Hoe dit op den duur gaan zal, weet de Hemel: het was te wenschen dat hem van hooger hand wierd te kennen gegeven, dat hij in geen *geconquesteerd* Land commandeert."

MARMONT, die BONAPARTE in Egypte had vergezeld, had zich eene Turksche willekeur eigen gemaakt, nergens minder dan in het vrije Nederland te huis: „De aanhoudende *violente* klagten der Utrechtsche ingezetenen, schreef de Secretaris van Staat al eenige weken vroeger [5]), hebben aan-

---

[1]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 14 Februarij 1804. (Er staat bij vergissing 1803).

[2]) Aan denzelfde, 3 April 1804; 8 Mei 1804: »dat de Generaal MARMONT en consorten de Bataafsche ingezetenen minder *arbitrair* zullen behandelen."

[3]) Aan denzelfde, 6 April 1804.

[4]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 11 Mei 1804.

[5]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 28 Maart 1804. En den 14 April daaraanvolgende: »De Syndicus VAN HAEFTEN had het eerste geval van MARMONT in Utrecht, aan den Leidschen Courantier (Gazette de Leide 6 Avril 1804) gesuppediteerd, en staat dus in slechten geur bij den Franschen Generaal."

leiding gegeven tot het Besluit, dat ik u, te gelijk met dezen, officieel toezend. Wij vertrouwen dat de Eerste Consul de laatste *Articles convenus* in onzen zin wel zal willen expliceren." BONAPARTE, dacht men, kon het toch wel niet goed keuren, dat zijne Generaals daden van geweld pleegden, die — zoo drukte VAN DER GOES zich uit, „den Franschen naam meer en meer doen *vervloeken* [1])." Te weten, MARMONT had te Utrecht negen groote huizen, onder bedreiging van zware [2]) inkwartiering gevorderd, hetgeen niet enkel in die stad, maar overal de gemoederen vreeslijk had opgewonden, daar men zich hier nog maar niet aan het denkbeeld kon gewennen, dat men onder eenigen Regeringsvorm, het regt zou kunnen hebben, „de menschen uit hunne woningen te jagen [3])." Doch al dit schrijven aan den Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK werkte weinig uit: het tijdstip waarop de klagten te Parijs inkwamen, was niet geschikt om den Alleenheerscher, eerlang Keizer der Franschen, die in het bloedig regtsgeding van den jeugdigen Hertog van *Enghien*, met dat van *Pichegru* en *Moreau* zamentreffende, nu onverholen den Dwingeland had geopenbaard, in nog boozer luim te brengen. Die gebeurtenissen hadden alom afschuw en huivering verwekt, en zij, die tot hiertoe den

---

[1]) 20 Maart 1804. — *Articles Convenus* Titre VI, Art. 7: »Les officiers se procureront leur logement eux-mêmes, en traitant *de gré à gré* avec les habitans, au moyen de l'indemnité qui leur est accordée par le Tarif" enz.

[2]) »Schrikbarende."

[3]) Met de oude woning van den Graaf van NASSAU, Paushuizen, was MARMONT niet tevreden geweest. »Le Conseil Municipal, pressé de cette manière, se détermina à *faire quitter* à Mr. VAN WESTREENEN VAN STERKENBURG, sa maison pour en céder l'usage au Général en Chef. Cette maison était l'une de celles, qui avaient été destinées, par la voie du sort, à fournir des logemens militaires, et dont le nombre est estimé à *plus de soixante-dix*." In de Gazette de Leide van 10 April vindt men eene verklaring van het Gemeentebestuur van Utrecht, dat het ingezonden berigt was »faux dans presque toutes ses parties." Waarin onjuist, werd niet gezegd. — Zie voorts de Bijlagen.

Eersten Consul opregtelijk hadden vereerd, ondervonden eene smartelijke teleurstelling. VAN DER GOES kon in de eerlijkheid van zijn hart, dat gevoel niet onderdrukken. „De dood van den Hertog van *Enghien*, meldde hij aan SCHIMMELPENNINCK [1]), heeft hier en zooverre ik reeds van andere Landen weet, groote sensatie gemaakt. Men verhaalt tot de kleinste anecdotes welke dien spoedigen dood verzeld hebben; voor de glorie van BONAPARTE wenschte ik dat Hij die zaak anders behandeld had. Het is jammer dat een van zijne Vrienden hem niet geraden heeft dien Prins aan Engeland *present* te doen, en hem met een Cartel-schip te laten oversteken. Mij dunkt, dit ware een fraaije trek in de historie van den Held geweest."

Dat de roem van NAPOLEON door niets zoo zeer als door het verwijt van de moordenaar van *Enghien* geweest te zijn, bezwalkt is geworden, getuigen de Geschiedschrijvers als uit eenen mond. Maar het verschaffen van eene schuilplaats aan den jeugdigen Vorst in het Rijk, dat als de stookplaats en het broeinest van alle zamenzweringen tegen het leven van den Eersten Consul, in de gedienstige bladen werd uitgekreten en geschandvlekt, — in het Rijk, waarmede men in vollen oorlog was, en met hetwelk alle gemeenschap zorgvuldig werd belet, zou eene wel wat vreemd klinkende edelmoedigheid hebben kunnen heeten, en lag minder voor de hand dan eene Staatsgevangenis. Aan uitstrooisels van briefwisseling met Engeland, die onze lieden bij de Fransche Regering in verdenking moesten brengen, had het in de laatste maanden niet ontbroken; — men doelde inzonderheid op den smokkelhandel, die met dat Rijk gedreven werd, en waarvan in het aanhalen van goederen of in het onderscheppen van paketten, de onloochenbare bewijzen werden geleverd. Want dat tusschen de Kabinetten van 's Hage

---

[1]) 14 April 1804.

en Londen niets staatkundigs kon verhandeld worden na het afspringen der dubbele Negotiatie van SCHIMMELPENNINCK gelijk van LISTON, was duidelijk. Het zal wel overbodig zijn dit nader te betoogen, als men den brief heeft gelezen, dien de vaderlandlievende HENDRIK FAGEL omstreeks dien tijd aan VAN DER GOES schreef. „Onlangs, dus luidde de aanhef dier letteren uit Londen, van den 14 Julij 1804 [1]), het geluk gehad hebbende het ontslag van eenige Scheveningsche visschers, welke hier te lande als krijgsgevangenen gedetineerd werden, te verkrijgen, heeft mij zulks aanleiding gegeven om te trachten de vrijlating van alle de Hollandsche visschers zich in hetzelfde geval bevindende, te bewerken. Ik heb mij daartoe sedert eenige weken alle mogelijke moeite gegeven, zoo bij den Heer Eersten Minister PITT [2]), als bij den Lord MELVILLE, die tegenwoordig aan 't hoofd van het Departement der Zeezaken is. Een tijd lang heb ik alle reden gehad mij met een gunstigen uitslag te vleijen, gemelde Ministers zich niet ongenegen toonende om aan mijn verlangen te voldoen; doch, niettegenstaande alle mijne aangewende pogingen, heb ik dezer dagen het leedwezen gehad, dat mijn verzoek finaal van de hand gewezen is, hetwelk ik meen voornamelijk te moeten toeschrijven aan de wederom overhand genomen hebbende geruchten van eene Expeditie tegen deze Rijken, tot bevordering en voortzetting van welke sommige lieden hier meenen, dat deze visschers ontslagen wordende, en naar huis gekeerd zijnde, geprest zouden kunnen worden. Intusschen hebben de herhaalde representatiën van de armoede en ellende, waarin de huisgezinnen van deze ongelukkigen gedompeld

---

1) Naar den oorspronkelijken brief. (Verz. VAN DER GOES).

2) Z. wegens het hoog aanzien, waarin H. FAGEL en zijne broeders bij de Britsche Ministers en Diplomaten stonden, de Bijlagen. Verg. ook over de lotgevallen der Leden van dit aan Nederland en ORANJE getrouw geslacht, *Sirtema de Grovestins*, *Le Baron* ROBERT FAGEL, La Haye. 1857, p. 10.

zijn, zooveel te weeg gebragt, dat mij hoop gegeven is dat de noodige ordres gesteld zouden worden, ten einde aan deze visschers vrijheid vergund worde om langs de Engelsche kust, in Engelsche vaartuigen te visschen, en hetgeen zij daardoor zullen mogen verdienen, aan hunne vrouwen en kinderen in Holland over te maken. Het smert mij niet in staat geweest te zijn om meer voor deze arme lieden te verkrijgen, doch ik wil hopen dat de bovengemelde vergunning werkstellig gemaakt wordende eenigzins zal mogen strekken tot verzachting van hun lot. Ik heb niet willen af zijn u hiervan kennis te geven. Sedert lang geen andere betrekking meer hebbende tot de Politiek dan die van toeschouwer, zal ik het mij echter steeds tot een waar genoegen rekenen, wanneer de omstandigheden en de relatiën die ik in dit land heb, mij in staat stellen, om, hetzij bij deze of eenige andere gelegenheid, aan het Land mijner geboorte, of aan mijne Landgenooten eenige dienst te bewijzen."

Deze regelen van den regtschapen Staatsman voeren ons tot de Expeditie terug, tegen Engeland beraamd, met de ontzaggelijke opofferingen welke men van onze Republiek vergde. Een nieuwe bron van oneenigheid zou hier uit den naijver tusschen de Bevelhebbers bij Texel en te Vlissingen, tusschen de Afdeeling meer onmiddellijk aan de zorg van MARMONT opgedragen [1]) en die over welke VER HUELL gebood, onwillekeurig ontstaan. Maar hetgeen wel de meeste bekommering moest baren, was de niet langer te verbloemen toestand van 's Lands geldmiddelen, die in zóó drukkende bezwaren ten behoeve van den oorlog, niet meer konden voorzien. Wij hebben hier vooraf met een enkel woord gewag te maken van den bijstand, dien BONAPARTE krachtens

---

[1]) VAN DER GOES berigtte aan SCHIMMELPENNINCK den 17 Februarij 1804 wegens de komst van MARMONT: "overmorgen vertrekt hij van hier om de aan hem toebetrouwde *Texelsche* Expeditie te inspecteren, en volgens mijne informatiën zal hij dezelve in goeden staat vinden."

de beide Conventiën van Junij en November, eischen kon, en dien men had beloofd omdat men onder de *pressie* der Fransche legermagt, die in het hart der Republiek den onderhandelaren schrik aanjoeg [1]), den moed niet had gehad zich tegen zulke onredelijke vorderingen te verzetten. Holland had zich verbonden een corps van 18000 Franschen en van 16000 Hollanders, te zamen 34000 man, te onderhouden en te betalen. Bij die strijdkrachten te lande, moest het eene Zeemagt voegen, uit een Eskader van linieschepen en eene kleine Vloot van platboomde vaartuigen zamengesteld. Het Eskader van linieschepen moest bestaan uit een vijftal van die grootte, voorts uit vijf fregatten en uit de noodige transportschepen om 25000 man en 2500 paarden, van Texel naar de Engelsche kust over te voeren. De Flottille [2]) moest uit 350 platboomde booten gevormd worden van onderscheiden grootte, maar geschikt om 37000 man en 1500 paarden, van de monden van de Schelde naar die van de Theems over te brengen. Inderdaad geen geringe hulp voor Frankrijk, dat zich daardoor van de betaling van 18000 man ontlastte, terwijl het zijn leger met 16000 Hollanders versterkte en de middelen van vervoer van 62000 man en 4000 paarden te onzen koste had weten te stellen. Het zou moeijelijk vallen na te cijferen, hoe hoog de som zou hebben kunnen loopen, die daarvoor op de Fransche Staatsbegrooting had moeten uitgetrokken worden. En toch dezelfde Staatsman, die deze aanmerking maakt, wil zijnen lezers opdringen, dat alle kundige en welmeenende Nederlanders, met SCHIMMELPENNINCK aan de spits, die voor-

---

1) THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. IV, 384. »Il (le Premier Consul) avait à l'égard de la Hollande *la force*, puisque nos troupes occupaient Flessingue et *Utrecht*." Zie de Conventie van 25 Junij 1803 bij DE GARDEN, *Hist. génér. des Traités de Paix*, T. XII, 185—188, ook door den Minister der Italiaansche Republiek MARESCHALCHI onderteekend.

2) Onder den Admiraal VER HUELL.

waarden door den Eersten Consul, met misbruik van zijne magt, aan een zwakken Bondgenoot opgelegd, als billijk zouden beäamd hebben [1])! Verre vandaar. SCHIMMELPENNINCK moge van het beginsel zijn uitgegaan, dat zijn gedrag moest bestuurd worden door den eerbied welken hij, zooals hij zich uitdrukt, „aan het doorluchtig Hoofd van een magtig Rijk verschuldigd" was, hij begreep tevens dat dit ontzag gepaard behoorde te zijn met „die openhartigheid en cordaatheid, welke, terwijl zij een der eerste pligten van eenen Ambassadeur moet zijn," hem daarbij onafscheidelijk voorkwam van het karakter van een' onafhankelijk man [2]).

Hoe zou een Gezant, met die gevoelens bezield, lafhartig den mond tot onopregte vleitaal hebben geplooid? Neen, hij kwam bij BONAPARTE telkens „op de volstrekte noodzakelijkheid terug om onze uitgaven te verminderen, op de onmogelijkheid om het gaande te houden, op de zekerheid dat wij er onder zouden bezwijken:" hij voegde er herhaaldelijk de waarschuwing bij: „*vous aurez le chagrin, Premier Consul, de nous voir succomber, vous devez le craindre autant que nous; c'est mon devoir, qui m'oblige à vous le prédire* [3])." Hij hield hem, den Beheerscher van Frankrijk, met waardigheid voor, dat men zóó hoog geplaatst, te verheven en te edel behoorde te denken om de wederzijdsche gesteldheid van de contracterende partijen bij het aangaan van de Conventie, waarvan BONAPARTE nu onverbiddelijk de stipte uitvoering eischte, voorbij te zien. „Wij — voegde SCHIMMELPENNINCK hem met gevatheid toe,

---

[1]) THIERS. t. a. p.: »Du reste, à Amsterdam, tous les esprits éclairés et vraiment patriotes, M. DE SCHIMMELPENNINCK en tête, pensaient comme le Premier Consul. *On n'eut donc pas de peine à se mettre d'accord.*" Ook CAPEFIGUE, *l'Europe pendant le Consulat et l'Empire de* NAPOLEON, T. VI, (1840), p. 302 noemt SCHIMMELPENNINCK: »homme d'esprit et de tact et *complètement dévoué aux intérêts de la France.*"

[2]) Aanspraak tot BONAPARTE, 3 October 1803. *Gedenkschriften*, II, 54.

[3]) 25 November 1803. *Gedenkschriften*, II, 55 volg.

om den zedelijken dwang die gepleegd was, scherp en treffend te doen uitkomen — *wij* hadden geen Hollandsch leger op uw grondgebied: zoo iets geeft veel gewigt aan de argumenten van eenen onderhandelaar [1])." Hij perste den Consul daarmede de betuiging af dat deze geen voornemen had om van zijne gesteldheid misbruik te maken; dat hij gedacht had dat de schikkingen billijk waren!

Wat den staat der toerustingen tegen Engeland betreft, kosten noch inspanning werden daaraan gespaard. Ten gevolge van de eerste twisten over de ongunstige Rapporten van VER HUELL, met dien Vlootvoogd, gelijk met den Eersten Consul niet zonder moeite bijgelegd, had men zich sedert beijverd den indruk van het verleden door den meesten spoed en voortvarendheid uit te wisschen. Maar ook hier had men, nu en dan, den verlammenden invloed der heerschende tweespalt in de Republiek te betreuren. „De jalousie van *sommigen*, schrijft VAN DER GOES [2]), tegen VER HUELL en de praedilectie van anderen voor MARMONT, maakt dat men veel ijveriger schijnt voor de *Texelsche* dan voor de Vlissingsche Expeditie." En iets vroeger klaagde de Secretaris van Staat: „Ik had gaarne gezien dat men aan VER HUELL wegens zijn goed gedrag tegen den vijand, den rang van Vice-Admiraal gedurende den oorlog had aangeboden [3]); dan de Heer BESIER cum soc. hebben zich daartegen ten sterkste verzet: ik vind deze verzetting allezins *impolitiek*. Ook ben ik niet gezind om dit geheel los te laten." Te minder kon VAN DER GOES besluiten hierbij lijdelijk te blijven, daar hij zelf VER HUELL in de levendigste bewoordingen met de wèl volbragte taak had geluk gewenscht. „Uw laatste overtogt naar *Ostende*, zoo schreef hij den Admiraal, heeft zoo hier als in Parijs nieuwen luister aan uwe

---

[1]) SCHIMMELPENNINCK, *Gedenkschriften*, II, 51.

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 6 Julij 1804.

[3]) 5 Junij 1804.

reeds wèl gevestigde reputatie toegebragt. Keizer NAPOLEON heeft zich daarover aan onzen Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK op de welmeenendste en vleijendste wijze uitgelaten, hetgeen aan ons officieel is overgebragt [1]).'' Deze letteren waren ook in een ander opzigt belangrijk, en nog minder den Vlootvoogd tot wien zij gerigt waren, dan de droevige gesteldheid des Vaderlands betreffende, op welke men hoopte dat de ongehoorde verheffing van BONAPARTE tot erfelijk Monarch met weidschen titel, van weldadigen invloed zou zijn. „Gister, meldde de Minister van Buitenlandsche Zaken, heb ik aan SCHIMMELPENNINCK per extra-koerier credentialen voor Keizer NAPOLEON afgezonden. God geve dat uit dit evènement waarover ik ten hoogste verheugd ben, goede gevolgen voor Europa en bijzonder voor ons lieve Vaderland mogen geboren worden. En ook, dat de groote man zich met den eerste, op eene *energique* wijze zal prononceren tegen de Jacobijnen in dit Land; want zoo dit niet spoedig gebeurt, zal al wat eerlijk en fatsoenlijk is, zich aldra den dienst van den Lande onttrekken. Ik heb veel reden om te vreezen, dat de brave Generaal MARMONT door hen wordt weggesleept; zeker is het dat die klanten sterk op hem vertrouwen en ook rekenen."

Toch leefden er nog Nederlanders, overtuigd dat onderlinge eensgezindheid, welke onze Voorvaderen in staat stelde, zich tegen vreemde overheersching met den besten uitslag te verzetten, ook nu nog het eenige middel was, om het Land van den rand des verderfs te redden, en die hoewel zij onaangename waarheden niet verzwegen, zich voor den geest van partijdigheid trachtten te hoeden; die kwaad *kwaad* en goed *goed* noemden. Nog leefden er die voor de beantwoording der benaauwde en ter nederslaande vraag,

[1]) Brief van den Secretaris van Staat aan VER HUELL, 29 Mei 1804 (medegedeeld door Mr. A. VER HUELL).

welke men in dat tijdstip algemeen hoorde: *„wat zal er van ons zinkend Gemeenebest worden?"* niet terugdeinzende, die vertwijfeling openlijk beschaamden en moedig de leer verkondigden, *„geen Volk kan ooit in het geval zijn, van aan alle middelen van behoud te moeten wanhopen* [1])." In een tijdstip, waarin ook zij, die zoo wèl dachten, in het tafereel van de Bataafsche Republiek welke zij poogden te redden, de ongunstige trekken niet konden loochenen; — waarin naar zij oordeelden, de Godsdienst had opgehouden het steunsel van den Staat te zijn, waarin het Land met schulden was overladen, met ontevredenen opgevuld; waarin de geldmiddelen waren uitgeput, koophandel, zeevaart en andere middelen van bestaan kwijnden; waarin de krijgshaftige zin des Volks was uitgedoofd en de liefde tot het Vaderland bij velen niets dan een ijdele klank was; waarin de belangzoekende *intrigue* den edelen ijver onderdrukte, en het toenemend zedenbederf het verlies der voorouderlijke deugden deed betreuren, — in zulk een tijdstip, zoo akelig en hagchelijk tevens, dat de eendragtige zamenwerking ter afwending van de dreigende schipbreuk ten heiligen pligt maakte, was gewis geen gevaar grooter dan dat der heerschende verdeeldheid, die den even sluwen als ontzagwekkenden Bondgenoot telkens het gereed voorwendsel aanbood tot tusschenkomst in onze huishoudelijke geschillen.

Het was nu eenmaal de noodlottige hebbelijkheid geworden of liever de invretende kanker, die aan het Gemeenebest den dood zou berokkenen, beurtelings voor den Gezant of voor den Opperbevelhebber der verbonden Legermagt, voor SÉMONVILLE of voor MARMONT, de dikwerf nietige redenen

---

[1]) Z de fraaije *Inleiding* tot *De toestand van Nederland in vergelijking gebragt met die van enige andere Landen van Europa*, door Mr. R. METELERKAMP (Rotterdam, Gouda 31 Maart 1804), bl. IV, 1—3.

van al die twisten bloot te leggen en zich tot het indienen van Ontwerpen van Staatshervorming, te laten verleiden [1]). Voor eene inlijving bij Frankrijk was het uur nog niet geslagen, maar reeds was NAPOLEON op maatregelen peinzende, die dit uiterste zouden voorbereiden. In den loop van den zomer (1804), zoo verhaalt MARMONT in zijne Gedenkschriften, kwam de Keizer te Ostende. Hij wilde Holland niet bezoeken, daar zijne inzigten met dat Land nog verholen moesten blijven; „maar ik ging hem zien [2]).” Het was bij die gelegenheid dat NAPOLEON met den Generaal over ons Land en zijne bestemming sprekende, zeide: „Er blijft geen andere keuze, dan Holland bij het Keizerrijk in te lijven, of wel een Franschen Prins aldaar aan het hoofd der Regering te plaatsen [3]).” Een verhaal dat duidelijk genoeg door een officiele verklaring van den *Moniteur* bevestigd wordt, in welke men de openbare meening scheen te willen polsen, en de toekomstige inlijving in het verschiet voorspiegelen. „Men zegt, zoo dorst men terstond na de herleving van het Westersch Keizerrijk en de verheffing van den nieuwen KAREL den Groote, in het Fransch Regeringsblad onbewimpeld schrijven [4]), — men zegt, dat de Keizer eerlang de Italiaansche Republiek, de Ligurische Republiek en die van *Lucca*, het Koningrijk Etrurië, de Staten van den Heiligen Vader, en als een noodwendig gevolg, Napels en Sicilië, met zijn Gebied zal vereenigen. Aan Zwitserland en Holland voorspelt men hetzelfde lot [5]). Ook zegt men, dat de Keizer

---

[1]) Verg. in het Proefschrift van Mr. SILLEM, te Leiden verdedigd, de Memorie van GOGEL aan MARMONT (4 October 1804) bl. 36—46.

[2]) *Mémoires du Maréchal* MARMONT, *Duc de Raguse*, T. II, 227: „Il ne voulut pas venir en Hollande, *ses vues sur ce pays* ne pouvant encore être déclarées.”

[3]) „Il n'y a que deux choses à faire: ou *la réunion à l'Empire*, ou lui donner un Prince français.” (t. a. p., p. 228).

[4]) Overgenomen in de Leidsche Nouvelles Politiques, 17 Julij 1804.

[5]) „On *dit*, que la Suisse et la *Hollande* auront le même sort.” Geen wou-

met het inlijven van het Land van Hannover, een middel zal vinden om Lid van het Duitsche Rijk te worden." Die beweringen met opzigt tot Italië en Zwitserland werden ontkend en bestreden, maar betrekkelijk ons Vaderland, op eene zonderlinge wijze veeleer versterkt dan ontzenuwd. „Indien, zoo heette het in den Moniteur, Frankrijk had begeerd Holland in te lijven, zoude dit zoowel als België, reeds Fransch zijn. Dat Holland nog een onafhankelijke Mogendheid is, heeft het daaraan te danken, dat Frankrijk met opzigt tot dat Land even als met Zwitserland, heeft begrepen, dat de plaatselijke behoeften een zelfstandig aanzijn en een bijzondere huishoudelijke inrigting vorderden [1])."

Kon men het stouter en zonder omwegen uitdrukken, dat ons Volksbestaan reeds toen van NAPOLEON's ongenade of welbehagen afhing? Destijds evenwel nog niet vast gezeteld op den pas bestegen troon, ging hij nog met te veel beleid te werk om den vermetelen stap te durven wagen. De listig besproken heerschzuchtige plannen konden helderziende Staatslieden waarschuwen, de verwezenlijking dier ontwerpen moest voor alsnog worden bemanteld. En terwijl de Keizer naar *Ostende* was vertrokken, en de Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK, tot Kommandeur van het Legioen van Eer benoemd, na dit ontvangen gunstbewijs van een verkregen verlof gebruik had gemaakt om zich in het geliefd buitenleven van de beslommeringen der Diplomatie te ont-

---

der dat VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK schreef: „het Artikel in den *Moniteur*, *Les on dit*, heeft *gesurpreneerd:* mijne hoop is, dat de verwijdering daardoor niet zal vergroot worden." (17 Julij 1804).

[1]) „Si la France eût *voulu* réunir la Hollande, la Hollande *serait* Française comme la Belgique. Si elle est Puissance indépendante, c'est que la France a senti à l'égard de ce Pays, ainsi que pour la Suisse, que les localités exigeaient une existence individuelle et une organisation particulière." (*Moniteur*, 10 Juillet 1804); Nouvelles Politiques (Leidsche) 17 Julij 1804.

spannen [1]), zag RUTGER JAN zich in de eerste dagen van September, ten gevolge van een herhaald opontbod, verpligt Overijssel te verlaten en den Keizer te Aken te gaan zien. Dáár of liever te Keulen zou hij vernemen [2]), welke veranderingen in den Regeringsvorm hier te lande, de Beheerscher van Frankrijk volstrekt noodig keurde, en welke plaats hij verlangde dat SCHIMMELPENNINCK zelf bij de stichting van een nieuw Bewind, zou innemen. Doch alvorens in nadere bijzonderheden over dit onderwerp te treden, moet van eene zaak melding gemaakt worden, die NAPOLEON's besluit gewis had verhaast; — namelijk van de juist omstreeks dien tijd toegenomen verbittering der gemoederen onder de Staatslieden in den Haag, zoowel over het eindelijk geteekend Tractaat met den Stadhouder, als over de geweigerde ratificatie en nakoming van dat verdrag. „FAGEL en YVOY, had VAN DER GOES nog gedurende SCHIMMELPENNINCK's verblijf te Parijs berigt [3]), zijn weder in den Hage gearriveerd, om de zaken met ORANJE finaal te *termineren*, dat nu binnen kort zal kunnen geschieden." Moest die komst en de goede uitslag der Negotiatie de eene partij bevredigen, zij ontvlamde den haat der andere. „Ik heb, dus ging de Secretaris van Staat voort, YVOY van meer dan éénen kant doen raden, zich hier niet op te houden, dewijl de Heer B(ESIER) verklaard heeft, dat indien hij eenig verblijf maakte, hij BESIER op nieuw aan de Vergadering zoude

---

1) Nouvelles Politiques, 17 Augustus 1804.

2) Verg. SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften, II, 87 volgg. (depêches van het Staatsbewind aldaar, van 3 en 10 September 1804): „Hoe (zie wijders bl. 95) ongaarne ook het Staatsbewind uwe rust wil storen, nopen echter de pericliterende belangen der Republiek hetzelve, om u ten ernstigste uit te noodigen, dat gij op de ontvangst dezer depêche, indien mogelijk, *zonder het minste tijdverzuim*, op reis gaat en den Keizer te *Keulen* of elders opzoekt."

3) 29 Junij 1804.

proponeren, om hem van de straat te ligten en over de frontieren te brengen [1]) Wat de Heer BESIER zoekt, is mij onbekend, doch dit weet ik zeker, dat de Generaal DUMONCEAU zich stellig heeft uitgelaten, dat de Heeren BESIER, VALCKENAER en WISELIUS aan het hoofd van het Bestuur zouden worden geplaatst." Maar nog andere Leden van het Staatsbewind, wie men van die eerzucht niet verdacht, onder deze de Zeeuw BIJLEVELD, lieten hunnen hartstogt den vrijen teugel: zelfs terwijl zijn Overijsselsche Ambtgenoot afwezig was, stelde hij aan de Vergadering „met veel ijver en drift" voor, om 's Prinsen onderhandelaar binnen 24 uren den Haag te doen ruimen. Bij gemis aan een genoegzaam getal Leden, kon geen Besluit vallen, en middelerwijl — wat hoe lang zoo meer de waardigheid en het gezag der Regering moest ondermijnen, — trokken SÉMONVILLE en de Pruissische Minister DE CAESAR openlijk, tot zelfs in den schouwburg, partij voor den Baron D'YVOY [2]). En diergelijke blijken van minachting (VAN DER GOES noemt ze *historiën*) ondervond men dagelijks van hen, die anders met het mild verleenen van den titel „*Vos Excellences* [3])," aan de twaalf

---

[1]) Zoo werd bij Publicatie van het Staatsbewind van 6 Julij 1804 (*Volled. Verzamel.* XII, n°. 419) tegen het schrijven, drukken en verspreiden van schotschriften, pasquillen en libellen, in welke „de Mogendheden van Europa, en andere uitheemsche Hooge Personadiën Geallieerden, Vrienden en naburen dezer Republiek," kwaadaardig waren beleedigd of voorgesteld, de gewezen Predikant te Koedijk PHILIPPUS VERBRUGGE bedreigd met het bevel om „denzelven onder *militaire escorte over de grenzen dezer Republiek te doen brengen.*"

[2]) „De eerste (SÉMONVILLE) heeft hem naast zich in zijne Loge in 't Theater geplaatst." Aan SCHIMMELPENNINCK 3 Julij 1804.

[3]) Z. IIe Deel, 1ste Stuk, Bijlage XXVIII (17 Junij 1804) den Brief van NAPOLEON aan het Staatsbewind, door SÉMONVILLE overhandigd: „Vous priant d'ajouter foi entière à tout ce qu'il vous dira de notre part, et surtout lorsqu'il vous entretiendra de l'intérêt que nous ne cesserons jamais de prendre *au succès de votre Gouvernement, à votre prospérité personnelle*" enz.

Leden van het reeds zoo deerlijk geknakt Bewind, de ijdelheid in slaap wiegden!

Nooit had dit veelhoofdig Collegie den Eersten Consul behaagd: noch hij noch zijne Vertegenwoordigers alhier konden welwillend gestemd zijn jegens eene Burgerlijke Overheid zonder eenheid van raad of daad en die tegen buitenlandsch geweld niet bestand, voor willekeur tegen weerloozen niet terugdeinsde, met al den eigenwaan der versleten Oligarchie, de beginselen der Omwenteling van 1795 met den voet tredende. Schoot de tweedragt wortel onder die twaalf Leden, waren er in hun midden sommige die standvastig en stelselmatig aan de steeds klimmende eischen van Frankrijk paal en perk poogden te stellen, terwijl anderen de moed ontbrak of ontzonk en zelfzucht ried naar een veilige haven uit te zien, zoo niet hunne eigenliefde bekoord werd door de hoop op nog hooger onverdeeld gezag — hoe moest niet zulk eene Regering ieder oogenblik wankelen en voor het einde van haar leven vreezen? Wat vermogt zij tegen het onverzettelijk besluit van den Man in wien de meest verschillende en strijdige eigenschappen, alle groote en tegelijk alle kleine driften, die voor de openbare rust noodlottig waren, vereenigd schenen? Wat vermogt zij tegen hem, tegen dien eenige, wiens persoonlijk karakter geen uur bijna kon slingeren of het werkte op de toekomst van Europa terug? tegen een' trots, in zijn vurigen, ondernemenden en woeligen aard, door een geheime, innerlijke vrees kwalijk bedwongen? Wat vermogt zij tegen het kitteloorig wantrouwen van eene Overweldiging, wel is waar geheiligd maar ook gehaat, en niettemin zoo geducht en gehoorzaamd? tegen de beneveling en bedwelming van een even verwonderlijk als onverdiend geluk? tegen de stoutheid, den eigendunk en de halstarrigheid van eene grenzenlooze en gevierde magt, gepaard met hetgeen in de volheid van het Staatsgezag het meest ijzingwekkend is, de onafge-

broken en rustelooze bedrijvigheid van eene misdadige en nimmer te verzadigen heerschzucht [1])?

Zulk een Gebieder liet zich niet vermurwen, en wat beteekenden in zijn' mond de nu en dan, afgeperste of arglistig gebezigde vleijende en geruststellende betuigingen? van hem wiens luim of gril wisselend, als de wind, geene Tractaten eerbiedigde? Wat baatte het of de eene Deputatie na de andere, nu buitengewone *Ambassade* geheeten, den Keizer der Franschen, door den Paus gezalfd, hare nederige, ootmoedige hulde bragt? Zij moesten het ondervinden, die zelfs in zóó heugelijke dagen, er niet in konden slagen den toorn van een door ongehoorden voorspoed uitgelaten Dwingeland te verbidden. Men hoore het verslag van den grijzen BRANTSEN, die voorheen, kort na den slag bij Doggersbank, toen zijn Vaderland de oude glorie nog eenigermate met wakkerheid ophield, de Republiek bij het Hof van LODEWIJK XVI had vertegenwoordigd; men hoore zijn verslag en dat van zijne Ambtgenooten, van hetgeen hun in het plegtig gehoor bij de zoo versche Majesteit was wedervaren, en men smore, zoo men kan, zijne eigen gewaarwordingen bij zulken val van eene nog onlangs geeerbiedigde Mogendheid. „Wij naderden alstoen Zijne Majesteit met drie buigingen, zoo luidt het berigt van die bejegening bij NAPOLEON op den 18 November 1804 in de depêche der Extra-ordinaris Ambassadeurs van de Bataafsche Republiek, van den 28sten daaraanvolgende, — de Keizer stond in het midden van de zaal, en was op eene distantie door eenige personen van zijn hofstoet omringd. De Heer BRANTSEN maakte — volgens dit zelfde verhaal uit de pen van VAN DER GOES — met veel deftigheid en gepasten nadruk een compliment, en

[1]) Deze karakterschets van NAPOLEON is aan WILLIAM PITT, zijn grooten tegenstander, ontleend. Z. het fragment bij Lord STANHOPE, WILLIAM PITT *et son temps* (Paris 1863), T. IV, p. 224 suiv.

overhandigde onzen credentie–brief aan Zijne Majesteit. De Keizer beantwoordde dit compliment in beleefde termen en betuigde „met veel hartelijkheid bij herhaling, dat de belangen van de Bataafsche Republiek hem dierbaar waren," en dat Hij ook ons Gemeenebest bij deszelfs onafhankelijkheid zoude bewaren, waartoe men echter ook *zelf moest medewerken.*" Tot zoover was het naar wensch gegaan, maar hier lag de steen des aanstoots; in eenige nadere bijzonderheden omtrent de gesteldheid van het Vaderland tredende, aarzelde hij niet aan twee Leden van het Staatsbewind, die zich wel hadden verwaardigd hem te Parijs te komen begroeten, zonder omwegen te verklaren, „dat de tegenwoordig plaats hebbende orde van zaken niet geschikt was om die kracht aan de Republiek te geven, welke zij moest hebben; dat eene Vergadering van twaalf personen te talrijk was; dat de belangen naar buiten dikwijls uit verschillende oogpunten beschouwd werden; dat ook het geheim daarin niet zooals behoorde, kon bewaard worden; met een woord, de redenering en uitdrukkingen, welke Zijne Majesteit aanvoerde en bezigde, hadden alle tot oogmerk om de noodzakelijkheid van eene andere en nieuwe Constitutie te betoogen." Van ons Finantie-wezen sprak NAPOLEON enkel in het voorbijgaan, hetgeen den Ambassadeurs aanleiding gaf, hem in den geest van hunne Instructie, voor te houden „den *enormen* last, waaronder 's Lands ingezetenen gedrukt waren en de volstrekte onmogelijkheid om, zonder hulp of een aanmerkelijk *soulaas*, de onkosten van den oorlog verder gaande te houden. Dan Hoogstdezelve liet zich, zeggen de Gezanten, daarover weinig uit; hoewel het hun voorkwam zoowel uit de woorden, die de Keizer bezigde, als uit zijne houding in 't algemeen," dat hij door de voorstellen van den Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK, in bijzondere conferentiën aan hem gedaan, van de waarheid en gegrondheid van die representatiën volkomen overtuigd

was. Intusschen konden zij aan het Staats-Bewind niet verbergen, dat schoon de Keizer niet bepaaldelijk eenige middelen van redding had aangewezen, hij niettemin had geklaagd en vermaand, „dat men het werk van de Finantie niet in zijn hart aantastte [1]); dat men altijd ontoereikende middelen gebruikte, en de zaken door ongepaste *dilayen* en eene kwalijk berekende hoop op gunstigere omstandigheden niet konden gered worden; dat drukkende maatregelen wel hard waren, maar dat de nood die gebood en men met vigueur moest doortasten." — Moesten die verwijten reeds op zich zelve de Leden der Regering op het gevoeligst krenken, allerzonderlingst klonk te 's Hage in het berigt der Ambassadeurs, wat deze als eene vergoeding van de onvermijdelijke wijziging van de Constitutie hadden laten doorschemeren. „Na eene combinatie van verscheiden omstandigheden, meldden zij, mogen wij ons vleijen met de hoop, dat *bij de verandering van zaken*, Zijne Keizerlijke Majesteit den last van de Republiek ook zal verligten."

Wat anders dan het doodvonnis werd in deze regelen over het Bewind gestreken, een vonnis waarin twee Ambtgenooten die het hadden hooren uitspreken, BRANTSEN en VAN HAERSOLTE, reeds schenen te berusten? En wat kon het uitwerken of de op hunnen zetel waggelende Regenten, daar tegen een magteloos protest aanteekenden? of zij met aandoening de onlijdelijke opofferingen ophaalden, welke de Natie sedert 1787, maar vooral na 1795 had gedragen met geen ander gevolg dan dat nu weder een te kort, ten beloope van 40 millioenen guldens, moest worden gedekt? Nog een drukkende heffing zou er noodig zijn na de 400 millioenen schats, over eene zoo kleine bevolking, reeds op buitengewone wijze omgeslagen. En dan na zulk onbarmhartig doortasten, heette het bij NAPOLEON, dat men onze

---

[1]) Zie Bijlage IV, bl. 13 volg.

lieden die nagenoeg 36 pct. van hun vermogen hadden betaald [1]), te zacht behandelde en niet aandurfde!

Doch 's Keizers grieven, hoe onbillijk, bepaalden zich niet tot het gebrek aan veerkracht en voortvarendheid, het was bovenal de oogluiking jegens den handel met Engeland, die zijne gramschap gaande maakte en hem tot de buitensporigste geweldenarij vervoerde. De briefwisseling tusschen de beide handlangers van die willekeur, tusschen den Ambassadeur SÉMONVILLE en den Opperbevelhebber MARMONT, met de uitvoering dier maatregelen belast [2]), inzonderheid die welke zij gedurende de afwezigheid van den Secretaris van Staat-Extraordinair Ambassadeur VAN DER GOES, met elkander hielden, maalt onzen ten ondergang neigenden toestand met de zwartste kleuren; — en hetgeen de Generaal zelf van de onaangename taak die hij te vervullen had, in zijne Gedenkschriften erkent, wettigt het strengste oordeel over de hatelijkheid van NAPOLEON's onverbiddelijk doordrijven. „Generaal, zoo schreef SÉMONVILLE [3]) aan MARMONT den 3 November 1804, ik heb het bevel ontvangen met u ter zake der gemeenschap, welke dit Land met Engeland onderhoudt, nader in overleg te treden aangaande de maatregelen die wij reeds noodig hadden gekeurd. Niet alleen kunnen wij ons dus bij voorraad van Zijner Majesteits goedkeuring verzekerd houden, maar wij zullen bovendien het genoegen smaken Hoogstdezelve te melden, dat wij al Hare bevelen waren voorgekomen. Zijne Majesteit beseft daarvan

---

1) Z. in de Bijlagen t. a. p. het geheim Besluit van het Staatsbewind 30 November 1804. En verg. wijders Mr. E. VAN VOORTHUIJSEN, *De directe Belastingen, inzonderheid die op de inkomsten*, Utrecht 1848, Hoofdstuk VI. *De heffingen in Nederland van de Bezittingen en Inkomsten, inzonderheid van* 1795 *tot* 1804, IIe Deel, bl. 190, 211—224.

2) MARMONT klaagt dat hij in SÉMONVILLE een slappen medewerker had aangetroffen. „J'étais, beweert hij, *peu soutenu* par l'Ambassadeur de France." *Mémoires*, T. II, 248.

3) *Mémoires du Duc* DE RAGUSE, T. II, 276 suiv.

zoozeer de noodzakelijkheid, dat zij er den last bijvoegt van in de gansche uitgestrektheid van het Bataafsch grondgebied, de zich aldaar bevindende Engelsche koopwaren in beslag te nemen en het Bataafsch Bewind te dwingen [1]) Publicatiën in allen deele aan die van Frankrijk gelijk, tegen de Neutrale schepen uit te vaardigen, die in de havens van Engelend zouden hebben vertoefd en met Engelsche koopwaren mogten beladen zijn. Wat dit tweede gedeelte der bevelen van Zijne Majesteit betreft, kunnen wij ons wel niet vleijen dit stiptelijk ten uitvoer te doen leggen; meer dan ooit schijnt het Bataafsch Bewind in zijne opzettelijke traagheid te willen volharden en uwe maatregelen te verlammen, door aan zijne ambtenaren te verbieden tot de uitvoering daarvan de hand te leenen.

Zoo even echter heb ik aan dat Bewind Zijner Majesteits wil verkondigd, en verklaard dat het uitsluitend verantwoordelijk zal zijn voor de gevolgen, welke die dwaze koppigheid na zich zou slepen [2]).

Doch wat de inbeslagneming der Engelsche koopwaren aangaat, de middelen om die ten uitvoer te leggen, zijn in uwe magt, en ik kan, Generaal, niet beter doen dan mij te gedragen aan hetgeen uwe omzigtigheid u zal aanbevelen om door de vormen in acht te nemen welke gij daarbij zult voorschrijven, de hardheid van een' maatregel te temperen, die zou hebben kunnen achterwege blijven, indien het Bataafsch Bewind niet zoo hardnekkig doof ware geweest voor onze vertoogen en klagten [3]).

---

[1]) „Et de *contraindre* le Gouvernement Batave à prendre des dispositions de tout point analogues à celles prescrites en France."

[2]) „Je viens cependant de lui *notifier les volontés de Sa Majesté*, en lui annonçant qu'il sera seul responsable des suites que *son fol entêtement* pourra entraîner."

[3]) „Si le Gouvernement Batave eût moins obstinément fermé l'oreille à nos représentations et à nos plaintes"

Zijne Excellentie de Minister van Buitenlandsche Betrekkingen [1]) zendt mij eene lijst van onderscheidene Huizen (dertien uit Amsterdam en vier uit Rotterdam), die, naar luid der te Helvoet onderschepte briefwisseling, den invoer van Engelsche koopwaren op het Vasteland schijnen te bevorderen.

Evenwel is die lijst alles behalve vòlledig; men treft er zelfs niet eens de namen aan van de Huizen, die het meest bekend zijn als doorgaans met den vijand in betrekking staande. Uw verblijf, Generaal, in de Bataafsche Republiek heeft u bovendien gewis al de overtuiging gegeven, dat nagenoeg geen enkel handelshuis onberispelijk zou zijn, zoo niet alle zich tot hunne verschooning, op de schuldige toegeeflijkheid van hun Bewind konden beroepen.

Die oogluiking gaat zóóver, dat de verzendingen van boter en kaas des te menigvuldiger geworden zijn sedert aan den Handel kennis is gegeven [2]), dat de Fransche gewapende magt de smokkelarij mede zou helpen stuiten. Men heeft zich gehaast gebruik te maken van den tijd die natuurlijk verloopen moest tot de aankomst der troepen, die ingevolge uwe bevelen, op verschillende punten der kust werden verdeeld, en ik ben stellig onderrigt dat Huizen te Londen zelfs nu nog op kooplieden te Amsterdam, voor aanzienlijke inkoopen van boter in de Provincie Friesland crediet verleenen, vermits men dáár veel gemakkelijker dan overal elders, aan het toezigt der troepen kan ontsnappen. Welligt, Generaal, zult gij het in zulken staat van zaken nuttig achten iemand die uw vol vertrouwen geniet, naar den Haag te zenden om mij uw plan te doen kennen, teneinde wij

---

[1]) TALLEYRAND.

[2]) Hierop schijnt te doelen wat MARMONT verhaalt (*Mémoires*, II, 246): „J'avais reçu, dès l'année précédente, les ordres les plus rigoureux contre le commerce de la Hollande avec l'Angleterre; *je les — fis publier*, afin de mettre les négociants en mesure de s'y conformer." Zie wijders de Bijlagen.

gezamenlijk de Instructiën voor de op de kust geplaatste burgerlijke en militaire Agenten, beramen en vaststellen." Tot de middelen, welke MARMONT had bedacht, behoorde het plaatsen van twee Fransche brikken [1]) aan den mond van de Maas, die onmiddellijk op zijn verlangen en in overleg met de Ministers van Marine en van Oorlog te Parijs, herwaarts stevenden, terwijl bovendien nog eenige kanoneerbooten tot die dienst werden bestemd, indien gemelde oorlogschepen ter voorkoming van den sluikhandel niet toereikend wierden geacht [2]).

MARMONT zelf beweert met gematigdheid, ja met zachtheid 's Keizers last te hebben volbragt [3]). Eerst had NAPOLEON aan de Engelsche manufacturen den krijg verklaard en de koloniale waren vonden in zijn oog nog genade. „De Keizer, zegt hij, kwam tot het uiterste van mij te bevelen dat ik alle zich in Holland bevindende koopwaren van Engelsch fabriekaat in beslag zou nemen, dat ik die moest doen verkoopen en de opbrengst ten voordeele van het Leger besteden. Dit beteekende in zijne taal [4]), dat ik geregtigd was daarvan een deel in gratificatiën weg te schenken en ¾ zelf te behouden. Het gold eene waarde van meer dan twaalf millioenen." MARMONT verzekert, dat hij weigerde een zóó hatelijken maatregel en daarbij zoo stuitend onregtvaardig, ten uitvoer te leggen. Die koopwaren Hollandsch eigendom geworden zijnde, ware dit immers eene plundering en roof geweest, op Vrienden en Bondgenooten gepleegd.

---

1) *Le Phaéton* en *Le Voltigeur*.

2) De Minister van Oorlog aan MARMONT, Parijs 11 November 1804 (*Mémoires*, II, 279).

3) „Je les exécutai *avec douceur*." *Mémoires*, II, 246.

4) „Dans son langage, c'était m'autoriser à en donner une partie en gratifications et à en prendre les trois quarts pour moi: il y en avait pour plus de douze millions." *Mémoires*, II, 247. „Je me refusai à exécuter cette mesure odieuse, d'une injustice *révoltante*."

Frankrijks eer zou er voor eeuwig door bezwalkt zijn geworden [1]), want de Volken die het sterkst aan hun geld gehecht zijn, zijn dikwerf nog het meest gegriefd door de wijze waarop men het hun ontrooft. In dezen maatregel lag niet enkel zulk een onregt maar ook zooveel grilligheid en minachtende gewelddadigheid [2]), dat de Hollanders daarover veel meer dan over hun verlies geërgerd zouden zijn geweest. MARMONT verklaart derhalve zich te hebben vergenoegd met het verbod te doen afkondigen van voortaan eenige Engelsche manufacturen te ontvangen, met bedreiging van verbeurte der koopwaren die men zou hebben gepoogd in te voeren. In alle havens stelde hij een streng toezigt. Eenige vaartuigen die het verbod hadden geschonden, werden in beslag genomen en verkocht, en de sluikhandel, zegt hij, hield geheel op. De opbrengst der verbeurdverklaring werd aan het Leger uitgedeeld [3]) en de soldaten werden daarmede verrijkt. Mag men den Generaal gelooven, zoo waren de kooplieden, de persoonlijk belanghebbenden over die harde maatregelen veel minder ontevreden dan het in zijn gevoel en ten aanschouwe der Natie diep beleedigd Bataafsch Bewind [4]).

MARMONT ter bijwoning van de krooning des Keizers naar Parijs ontboden, liet gelijk hij het voorstelt, door dit vertrek aan de zwakke en versleten Regering [5]), die hem wel zijdelings had bestreden maar niet openlijk zoolang hij in

---

1) „Un pillage: — le nom français en eût été entaché d'une manière éternelle."

2) „Il y avait dans celui-ci une injustice capricieuse, une violence méprisante, dont les Hollandais auraient été plus irrités que de la perte éprouvée."

3) „Le produit de la confiscation fut distribué à l'armée, et les soldats — devinrent riches pour plusieurs campagnes." *Mémoires*, II, 248.

4) „Ces mesures, malgré les adoucissements, blessaient profondément le Gouvernement hollandais." t. a. p.

5) „Ce Gouvernement faible et caduc fut — plus d'une fois tenté d'établir une lutte avec moi; mais il n'osa jamais le faire *en ma présence* et se contenta de se répandre en plaintes."

Holland was, het hoofd had durven bieden, de handen vrij. „Zoodra ik, zegt hij, het Land had verlaten, bragt het Bewind het lang beraamd plan ten uitvoer, en nam het een Besluit, waarbij aan de Bataafsche krijgsmagt werd verboden mij te gehoorzamen in hetgeen op eenigerlei wijze de uitvoering van den last omtrent het toezigt op den Handel mogt betreffen [1]). Zoo was dus de regeringloosheid dáár, nu de Bataafsche officieren geroepen werden tot eene uitspraak over de gevallen, in welke zij moesten weigeren te gehoorzamen."

Had de ijdele Conventie over de trots den gedurig voorgehouden geldnood, aan het Huis van ORANJE uit te betalen millioenen, 's Keizers heftigen toorn gewekt, en hem tot de zending van VER HUELL naar 's Hage gedreven om in overeenstemming met de tegenstanders van het Tractaat in het Wetgevend Ligchaam, de ratificatie te voorkomen en de geheele zaak in duigen te doen vallen [2]), hier zou de wraakzucht van den in zijne eer gekwetsten of liever naar zijne opvatting, openlijk gehoonden Opperbevelhebber, bij NAPOLEON in blakende gunst, niet rusten vóór hem de schitterendste voldoening was gegeven [3]). Naauwelijks had MARMONT met een buitengewonen koerier van den Chef van zijn

---

[1]) Verg. hiermede SCHIMMELPENNINCK's depêche van 11 December 1804 (*Gedenkschriften*, II, 106 volgg.) over *la note scandaleuse* (van 27 November jl.) door het Departement van Buitenlandsche Zaken aan SÉMONVILLE overhandigd, „inhoudende eene communicatie van zekere bij het Bewind genomene mesure, ter *contremandering van door den Generaal en Chef gegevene orders*."

[2]) Verg. deze *Geschiedenis*, IIe Deel, 1ste Stuk, bl. 198 volg. (Verklaring van SÉMONVILLE, 21 October 1804, bij Mr. H. BOSSCHA, *Gesch. der Staatsomwenteling* — in 1813, aldaar vermeld), en Bijlage XVIII, t. a. p.

[3]) „Dat, zoowel dat besluit, als de inhoud dezer communicatoire Note in Zijner Majesteits geest de hoogste indignatie hadden verwekt; dat Z. M. gedetermineerd was daarvan eene convenabele satisfactie te hebben." (Depêche van SCHIMMELPENNINCK 11 December 1804).

Staf, den Generaal VIGNOLE, den inhoud van het Besluit van het Staatsbewind vernomen, of hij beklaagde zich levendig bij den Keizer en werd hij dien ten gevolge gemagtigd [1]) de herroeping van het Besluit en tegelijk het ontslag van vier der vijf Leden van het Bewind te eischen, die dat Besluit hadden geteekend. En zoo gaf deze gebeurtenis weder te Parijs een welkome aanleiding om, nu door de aftreding van die Leden, de Regering schier werd opgeheven, den draad der onderhandelingen, door NAPOLEON met SCHIMMELPENNINCK over een nieuw, in zijn persoon te vestigen Oppergezag der Republiek, eenige weken vroeger te Keulen geopend, met te sterkeren aandrang te hervatten.

Laat ons thans zien, hoe de mededeelingen van den Staatsman, die hunne plaats moest innemen, door de Leden van het Bewind waren bejegend en in welke stemming zij sedert, eerst bij het uitvaardigen van het voor den Franschen Opperbevelhebber aanstootelijk Besluit, daarna ten ge volge van MARMONT's hooggaande verbittering, verkeerden. Zie hier wat SÉMONVILLE aan den Generaal wegens den oorsprong der Resolutie meldde [2]). „Deze lieden (zoo bestempelde de Ambassadeur het Staatsbewind) zijn niet enkel *gek*, zij zijn bovendien even lafhartig als weêrbarstig, en geene maat kennende, zoeken zij om hun gekrenkten hoogmoed te wreken, dien luide te doen uitbarsten" [3]). Verlangt de Natie de namen dier onzinnigen of liever dier Vaderlanders

---

[1]) SÉMONVILLE aan MARMONT, *Mémoires du Duc* DE RAGUSE, II, 289 (13 December 1804): „j'étais déjà informé, par le Général VIGNOLE, qui m'avait envoyé son aide de camp MEYNADIER, du mécontentement de l'Empereur et de sa résolution d'exiger le *rapport de l'indécent* Arrêté du 23 Novembre dernier."

[2]) *Mémoires du Duc* DE RAGUSE, T. II, 280 (*M.* DE SÉMONVILLE *à* MARMONT, La Haye, le 8 Décembre 1804).

[3]) „Ces gens-ci ne sont point simplement *des fous*: ce sont des *poltrons révoltés* qui perdent toute mesure, et qui cherchent *un éclat* pour venger leur orgueil humilié." T. II, 281.

te kennen, die de verbolgenheid van den vreemdeling niet langer ontzagen, en die zoo schaamteloos werden door het slijk gesleept, de Mannen die genoodzaakt werden het kussen te verlaten, waren SPOORS, GOCKINGA, BESIER en BIJLEVELD [1]). Doch wij willen SÉMONVILLE laten uitspreken. „Bij zijne terugkomst uit Keulen, heeft de Heer SCHIMMELPENNINCK 's Keizers inzigten over de zaken alhier geopenbaard: men kon dit niet wel laten; welligt ware het wel zoo voorzigtig geweest geen vonnis over personen te strijken, vóór en aleer deze het overschot van hunne magt hadden verloren.

Tijdens de eerste conferentie met den Heer SCHIMMELPENNINCK, zoo gaat SÉMONVILLE voort, heeft de verbazing onderwerping afgeperst. Hierbij kwam, dat ieder onzeker was of niet de Ambtgenoot, naast wien hij zat, gehoorzamen zóu; of deze niet reeds zijn koop had gesloten om òf op het kussen te blijven, of wel om een' anderen post te krijgen; men gaf derhalve aan den Heer SCHIMMELPENNINCK volle magt om voor den wil van Zijne Keizerlijke Majesteit te bukken [2]).

Maar allengs is men van de verwondering bekomen; men heeft met elkander openhartig gesproken, en zoo heeft elk Lid de overtuiging gekregen, dat de ongenade hen nagenoeg alle zonder onderscheid zou treffen.

Zoo was dus eerst besloten te gehoorzamen; vervolgens,

---

1) Journal Politique de Leyde 25 Décembre 1804: „On donne pour certain que la réparation, faite au Général en Chef MARMONT par le Gouvernement Batave — a été rendue encore plus *éclatante* (sur la demande de l'Empereur des Français) par la démission de quatre membres du Gouvernement, Mrs. SPOORS, GOCKINGA, BESIER, et BIJLEVELD ainsi que par celle du Ministre (PIJMAN), qui s'est empressé de signifier l'Arrêté du 23 Novembre dernier."

2) *Gedenkschriften van* SCHIMMELPENNINCK, II, 92, 96: „Bij besluit van 27 September (1804) met de geheele leiding der onderhandeling belast;" — van welke nogtans de Extraordinaris Ambassadeurs BRANTSEN, V. HAERSOLTE en VAN DER GOES daarna deelgenooten werden. (t. a. p.).

te laten begaan, en daarna, een voor een, zoodanige maatregelen uit te vaardigen, die eer tot eene vogelvrijverklaring dan tot een bloote ambtsontzetting moesten leiden; omdat de vogelvrijverklaring met eenigen roem vergezeld gaat, en de schande integendeel hen onafscheidelijk volgt, die zich zonder eenigen tegenstand laten wegjagen [1]).

En zoo, mijn waarde Generaal, is het Bewind langzamerhand tot het toppunt van razernij gestegen, waarop gij het thans aanschouwt. De tijd die inmiddels is verloopen en de zaak heeft vertraagd, de ziekte van SCHIMMELPENNINCK, het uitstel der krooning en de termijn die nog verstrijken moet vóór hij alhier terug is, het een zoowel als het ander heeft dien loop uitnemend begunstigd. — Zoodanige taktiek is steeds die van alle Regeringscollegiën geweest, aan welke men den tijd liet om zich te bezinnen in plaats van hen, zooals men had besloten, onmiddellijk te verdelgen; en gelijk ik den Minister [2]) deed opmerken, men herkent daarin de handelwijze, nu twaalf jaren geleden, door de Geestelijkheid, de Parlementen [3]), den Adel en tot zelfs door de kleinste Baljuwschappen in de Provinciën gehouden.

Sints drie weken heb ik dien voortgang bespeurd, en herhaaldelijk aan den Minister geschreven ten einde uit al mijn vermogen, de terugkomst van den Heer SCHIMMELPENNINCK te bespoedigen. — Evenwel toen het berucht Besluit dat alles in de war poogt te sturen, verscheen, was ik nog vèr

---

1) „Parce que la proscription est accompagnée *de quelque renommée*, et que la honte, au contraire, est la compagne fidèle de ceux qui souffrent qu'on les mette à la porte sans mot dire." *Mémoires du Duc* DE RAGUSE, II, 282.

2) TALLEYRAND.

3) „SÉMONVILLE (CHARLES LOUIS HUGUET DE) fut reçu conseiller aux enquêtes en 1777, à peine âgé de *dix-huit ans*." Hij had dus al vroeg de parlementaire hebbelijkheden leeren kennen, maar reeds onder MONTMORIN gaf hij de regterlijke loopbaan op. CAPEFIGUE, *l'Europe pendant la Révolution française*, I, 57. Zie ook DUPIN, *Mémoires*, I. 42. „L'obligeant Marquis de Sémonville, ancien parlementaire," enz.

van zoo iets te vreezen, en ik zal u de reden zeggen: deed ik dit niet, gij zoudt mij ál voor een bijster onbekwaam Ambassadeur moeten houden [1]), en ik zou toch niet kunnen lijden dat gij mij daarvoor aanzaagt.

De zaak is deze: ik had van het karakter van PYMAN een beteren dunk, en ik kende hem een weinig meer veerkracht toe. — Ik meende dus dat hij jegens U zou handelen op den voet als de Onder-Secretaris BOSSCHA, wat de Buitenlandsche Zaken betreft, te mijnen aanzien had gehandeld. — Te weten: toen deze laatste bemerkte dat het Bewind razend werd, heeft hij zich voorgenomen al het geschrijf, alle protestatiën en besluiten die mij moesten overhandigd worden, te verdonkeren. Hij vergenoegde zich die aan den Ambassadeur SCHIMMELPENNINCK toe te zenden, eerst officieel, maar begeleid met vertrouwelijke brieven, die hem onderrigtten dat van die stukken geen gebruik was gemaakt, en dat, daar deze toezending enkel voor den vorm geschiedde, de Heer SCHIMMELPENNINCK die alleen had te lezen om op de hoogte van 's Lands toestand te zijn en de noodzakelijkheid in te zien van zijn spoedige wederkomst.

Dit gedrag van BOSSCHA doet eer aan zijne goede bedoelingen, vooral wanneer men let op de ondergeschikte betrekking, waarin hij werkzaam is. Ik mogt onderstellen dat PYMAN hetzelfde zou doen of liever dat hij die Minister is, verder zou gaan en met aanbieding van zijn ontslag, zou

---

[1]) „Vous penseriez que l'Ambassadeur n'est *qu'un sot*, et je ne veux point vous laisser cette idée." Nu, daarvoor is SÉMONVILLE nooit in zijn Vaderland gehouden, hij die bij CAPEFIGUE heet: „le spirituel Ambassadeur, aux façons moqueuses," en die onder anderen, eens FOUCHÉ bij het Ministerie van Politie scheen te zullen opvolgen. (*L'Europe pendant le Consulat et l'Empire de* NAPOLÉON, T. XV, 207). Elders noemt CAPEFIGUE hem, „le spirituel causeur." *L'Europe pendant la Révolution française*, T. I, 187. Hij is dezelfde die nog in 1830 in het regtsgeding der gewezen Ministers van KAREL X, als getuige bij het Hof der Pairs, eene zeer gewigtige verklaring gaf. Verg. het *Procès des Ministres de* CHARLES X (La Haye, 1831), p. 209—218.

weigeren te gehoorzamen. Die bedreiging alleen zou zulk eene beraadslaging hebben afgesneden. — Hoe groot was derhalve mijne verwondering, toen ik hoorde dat het door BOSSCHA geheim gehouden Besluit des ochtends door PYMAN zou verzonden worden! IJlings begaf ik mij tot hem, maar de dwaasheid was reeds gepleegd."

Het kwam er dus nu op aan, voor SÉMONVILLE niet minder dan voor de angstige meerderheid der Leden van het Staatsbewind, het bedreven kwaad te herstellen, indien men niet wenschte den wrokkenden MARMONT zooals hij dreigde, eerlang te 's Hage met zoodanigen gewapenden arm te zien opdagen, die hem met geweld regt zou verschaffen [1]. — Doch om nog eenigen schijn van vrijheid van beraadslaging voor het oog der Natie te bewaren en alsof men voor de uitdrukkelijke begeerte van den Keizer alleen, niet voor den overmoed van den jeugdigen en heerschzuchtigen Generaal had gebogen, trad de gedweeë meerderheid van het Bewind, die zich na eenige tegenstribbeling, liet overreden het Besluit van 23 November in te trekken en de vier Ambtgenooten op te offeren, met den Ambassadeur in overleg, in welken vorm van eene door hem in te leveren Nota, de zaak het voegzaamst in te kleeden ware. Ook hier riep SÉMONVILLE, en niet zonder vrucht naar hij mededeelt, BOSSCHA's beleid en aandrang bij de meest stijfhoofdigen in [2].

En zoo onderging Nederland de smadelijkste krenking, welke het als onafhankelijke Staat, van de zijde eener andere Mogendheid lijden kon, toen niet slechts een Regeringsbe-

---

[1]) SÉMONVILLE aan MARMONT, 8 December 1804 (*Mém.* T. II, 283): „sans avoir l'air de céder à la lettre dans laquelle vous parlez de votre voyage à La Haye avec une *assistance convenable*. C'est cette menace d'assistance qui a produit son effet; mais on ne veut point l'avoir vue, et on demande Note officielle à l'Ambassadeur."

[2]) „Après avoir fait agir BOSCHA de son mieux *auprès de ces entêtés*." *Mémoires*, T. II, 284.

sluit als onberaden werd herroepen [1]), maar ook zij, die ingevolge de Constitutie, tot de hoogste waardigheid verkozen, nog kort te voren, door NAPOLEON's Gezant officieel als plaatsbekleeders en vertegenwoordigers der Souvereiniteit waren begroet, nu openlijk gedwongen werden af te treden; eene gebeurtenis die in de algemeene, diplomatische taal aan Europa werd verkondigd! — De Bataafsche pers zag zich verpligt eene Nota en een nader ophelderend berigt in hare bladen op te nemen en tegelijk met de schande van een nog vrij Volk, den Generaal MARMONT de kroon op het hoofd te zetten, wiens Opperbevel men — zoo luidde de verklaring — *in strijd met de Tractaten*, bij het Besluit van het Staatsbewind had besnoeid!

Maar dit viel dan ook voor in de dagen, in welke zoo als SCHIMMELPENNINCK aanmerkte, „men te *St. Cloud* van eene alles te bovengaande gerustheid en vertrouwen op zijne krachten is; dat men niet alleen niets vreest, niets menageert, maar nu tot die hoogte gekomen is, van hiervoor, zonder eenige reserve, openlijk uit te komen. De uitwer-

---

1) „*Note. d'Amsterdam.* Le Gouvernement Batave avait, par des informations perfides des Ennemis de tout ordre, tâché, par son Arrêté du 23 Novembre dernier, rendu public par ses ordres, de restreindre le Commandement supérieur, *délégué par les Traités* au Général en Chef Français, sur les troupes Bataves; mais *mieux convaincu de ses obligations* ainsi que de ce qu'exige l'intérêt de son Pays et moins excité par la passion particulière de quelques hommes connus de leurs concitoyens, il s'est empressé de donner *une réparation éclatante au Général Français*, en annulant son premier Arrêté, ainsi qu'on le verra par la disposition suivante, extraite du Regître des Arrêtés du Gouvernement d'État de la République Batave.

En Assemblée extraordinaire. Mercredi 12 Déc. 1804. Sur la proposition faite à l'Assemblée, et pour des causes y déterminantes il a été arrêté d'annuler définitivement l'Arrêté du 23 Novembre dernier. Le Secrétaire d'État pour le Département de la Guerre est chargé de porter cette disposition à la connaissance des Chefs et autres officiers de l'Armée Batave, et de donner des ordres pour son exécution." (Supplément au Journal Politique de Leyde, 25 Déc. 1804).

king van de zoo totaal geschokte balans van krachten heeft zich sedert lang doen ontdekken, maar nimmer zoo geweldig en ongereserveerd doen gevoelen, dan op dit tijdstip." — Door dien ijzeren onmeêdogenden wil van NAPOLEON, die voor den krijg tegen Groot-Britannië te lande en ter zee niet enkel goed en bloed wilde hebben opgezet, maar tallooze andere offers afperste, was de Republiek, schreef de Bataafsche Ambassadeur, „even als vele andere door dit Rijk geinfluenceerde landen [1]), in eene zoo vernederende situatie, dat, ingeval die positie niet als *passager* wordt geconsidereerd, ik zulke soort van Nationale existentie het *fataalste* zou achten waarin een Land zich met mogelijkheid kan bevinden." — Geen andere Politiek schoot er naar het begrip van dien Staatsman, voor het afgefolterd Gemeenebest over, dan bij den dag te leven, zich alles te getroosten, uit vrees voor nog erger rampen, en op eene of andere onvoorziene uitredding, de hoop te behouden. „Al wat men voor het moment kan uitwerken, bestaat" zeide hij, „naar mijn inzien, daarin, om zooveel verwarring en ongelukken voor te komen, als mogelijk is, alle pogingen te doen, welke van ons afhangen om ons *simulacre van eene Nationale existentie te conserveren, en de kans van gelukkiger evenementen te kunnen afwachten* [2])."

Het was dan ook het tijdperk, waarin al vóór men tot deze laagte gezonken was, de toekomst niets anders dan eene inlijving bij Frankrijk naar de meening der scherpst zienden, voorspelde, zoodat de jongeren van jaren onder onze onverbasterde Landgenooten, die zich „aan de conscriptie, aan de mandaten van den Grand-Juge, aan de *venaliteit* der eerste beambten" wel nimmer zouden ge-

---

[1]) „Und in Europa *kein Mann mehr* als CARNOT allein; hatte ich Unrecht ihn so heftig zu verehren?" riep B. G. NIEBUHR uit. (Aan den Graaf ADAM MOLTKE uit Kopenhagen, 21 Mei 1804). *Lebensnachrichten*, II, 45.

[2]) *Gedenkschriften*, II, 93, 99 (5, 13 November 1804).

wennen, hunne gedachten over eene verhuizing naar een ander Werelddeel lieten gaan [1]), naar Java of naar de Kaap, of wel, daar onze Koloniën, tenzij door de Engelschen veroverd, waarschijnlijk het lot zouden volgen van het Moederland, naar de zich zoo verbazend voorspoedig ontwikkelende Vereenigde Staten. „Noord-Amerika," zoo schreef FALCK aan zijn boezemvriend, „is mijn Canaän, mijn beloofde land. Die wetten en gebruiken convenieren mij beter dan die, welke men ons zal willen opdringen; en ligt zal ik in Opper-*Pensylvanië*, in *Kentucky*, of in *Louisiane* bij de beschouwing van eene stijgende welvaart, kunnen vergeten de gewelddadigheden en de heerschzucht die de welvaart van den grond mijner geboorte hebben verbannen." — Maar zijns inziens, was er vooreerst, hier geene *energie* genoeg om tot eene eenigzins algemeene verhuizing te besluiten, en ten andere, schoon het helaas! niet voorbarig was, aan *emigratie* te denken, zou de uitvoering van zulk een ontwerp eene misdaad zijn, zoolang het hopen aan het behoud van het Vaderland geene dwaasheid was, zoolang het gevreesde ongeluk niet werkelijk was gebeurd. „En zoover is het Goddank, besloot FALCK, nog niet gekomen [2])."

Inderdaad — de vereeniging van de Bataafsche Republiek met het Keizerrijk, hetzij dan eene volslagen aanhechting naar het voorbeeld van België, hetzij eene gewijzigde naar

---

[1]) Publicatie van het Staatsbewind 27 April 1804. (*Volled. Versamel.* XII, nº. 416) *tegen het verlaten dezer Republiek door eenige ingezetenen, alvorens genoegzame borgtogt voor derzelver verschuldigde in de onderscheidene gearresteerde en nog te arresteren Geldheffingen te hebben gesteld*: „Dat het altijd gerekend is, een der grootste voordeelen van de Burgerlijke Vrijheid te zijn, dat de ingezetenen door geene prohibitive Wetten, hoegenaamd, in de keuze hunner woonplaats, konden worden belemmerd," enz. (get. A. F. R. E. VAN HAERSOLTE, *vt.*) z. ook Mr. E. VAN VOORTHUIJSEN, *De Directe Belastingen* enz., bl. 208, 223.

[2]) Aan D. J. VAN LENNEP (Aranjuez, 16 Junij 1803). *Brieven*, bl. 147—149.

dat van het Noordelijk Italië [1]), hiertoe had NAPOLEON ons nog niet gedoemd. — In de verheffing van een eenvoudig Nederlandsch burger, tot hoogste Overheid, wien hij vertrouwde naar zijne hand te zullen zetten, vond hij voor het oogenblik eene, voor zijne berekeningen voldoende, en naar hij zich kon vleijen, het Bataafsch gevoel bevredigende uitkomst. — Werd ons niet meer dan eene redding, werd ons niet in de keuze welke de Corsikaan op SCHIMMELPENNINCK had laten vallen, een gelukstaat beschoren? Het buitenland roemde het veelomvattend verstand, de welsprekendheid, de deugden en opregtheid van den Gezant [2]), wiens milden en verzoenenden geest het Vaderland te midden van de woede der partijschap had leeren waarderen, wiens verdraagzaam, welwillend karakter zoo eenig, geschikt was de scheuring en verdeeldheid tot zwijgen te brengen, en alle bekwame medeburgers, zonder aanzien des persoons, tot bevordering van 's Lands heil te doen zamenwerken. — Zou niet misschien de zon van vroegere welvaart ons weder bestralen? — „De Bataafsche Republiek, — zoo spiegelde men in een uit het Fransch vertaald geschrift den bedrukte gemoederen voor — de Bataafsche Republiek kan haren ondergang nog ontkomen, en haar maatschappelijk gebouw weder op nieuwe grondslagen bouwen, welke tot hare grootheid van nieuws den weg zullen banen, en hare duurzaamheid verzekeren. Het is door de wijsheid eener Staatsregeling, door de kracht van haar Bestuur, door de goede

---

1) „Gelijk de Cisalpina." FALCK, t. a. p.

2) *Mémoires du Duc* DE RAGUSE, T. II, 249. „Le Directoire (het Staatsbewind) dut être remplacé par un Magistrat unique, avec le titre de Grand Pensionnaire. Le choix tomba sur M. SCHIMMELPENNING, depuis plusieurs années Ambassadeur à Paris, autrefois avocat célèbre. C'était un homme d'un esprit étendu, éloquent, plein de vertu et de candeur, mais (voegt de Maarschalk er bij) *peut-être un peu crédule* pour le temps et les circonstances où il a vécu."

hoedanigheden der maatschappelijke instellingen, door het herstel van haar Finantiewezen; het is door het handhaven van de beginsels eener onverzettelijke regtvaardigheid, door het verbannen van nationale dwalingen en vooroordeelen, door het vereenvoudigen der raderen van het staatkundig werktuig, door het invoeren van meer eenvoudigheid in alle deelen des Bestuurs; door alle bijzondere belangen in het algemeen belang te doen versmelten, door allen geest van tweedragt en verbittering te vernielen; het is door hare verbindtenis met Frankrijk, en in haar vertrouwen op NAPOLEON, dat zij tot eene wijze en gelukkige hervorming zal kunnen geraken [1]). Wat al gronden van hoop en troost in de regtvaardigheid en bemiddeling van NAPOLEON, dien edelmoedigen Beschermer van zwakke en ongelukkige Natiën, en in de deugden van den Heer SCHIMMELPENNINCK, dien wakkeren Verdediger van de regten der Volken en de menschlijkheid! De een zal voor het lot der Bataafsche Natie waken door de kracht zijner wapenen, en den indruk van zijnen naam; de ander door zijn vernuft en zijne vurige liefde voor het welzijn van den Staat. NAPOLEON en de Heer SCHIMMELPENNINCK zullen zich vereenigen [2]), om den nationalen wil te beschermen, en om die wetten en inzettingen te doen uitvoeren, welke het Bataafsche Volk tot zijn geluk en vrijheid zal vaststellen en afkondigen [3])."

---

[1]) „C'est dans son alliance avec la France, et dans sa confiance envers NAPOLÉON, qu'elle pourra parvenir à une sage et heureuse régénération. — Que de motifs d'espérance et de consolation dans la justice et la médiation de NAPOLÉON, *ce généreux protecteur des Nations faibles et malheureuses!*"

[2]) „NAPOLÉON et M. SCHIMMELPENNINCK se réuniront pour défendre la volonté nationale," enz.

[3]) *Vlugtige oogslag op Zijne Excellentie den Heere* R. J. SCHIMMELPENNINCK, *Raadpensionaris der Bataafsche Republiek.* (Amsterdam 1805), bl. 26—28. In het Fransch te Haarlem bij LOOSJES verschenen onder den titel: *Coup d'oeil rapide sur* M. SCHIMMELPENNINCK, *Grand Pensionnaire de la République Batave*, p. 26 suiv.

Doch op welke zekerheid en waarborgen al die schoone verwachtingen konden steunen, viel uit de Negotiatiën van den aanstaanden Raadpensionaris met den Keizer en TALLEYRAND, niet moeijelijk op te maken. — Zoo hij die wonderen scheppen moest en de Republiek niet slechts opbeuren, maar ook in de stoute verbeelding van sommige goedhartig-geloovigen, als van ouds doen bloeijen, men mogt hem dan niet daartoe de onontbeerlijke middelen onthouden. „Ik heb gisteren acht dagen, zoo luidde de aanhef van eene zijner depêches over de groote zaak, eene particuliere audientie bij Zijne Keizerlijke Majesteit te *St. Cloud* gehad, welke ruim vier uren zonder eenige interruptie duurde [1]. Deze lange conferentie rouleerde grootendeels over dezelfde materie, welke te *Keulen* het object van onze gesprekken had uitgemaakt, en waarvan ik de eer gehad heb het Bewind een mondelijk verslag te doen." Inzonderheid beijverde SCHIMMELPENNINCK zich NAPOLEON met de stukken in de hand, den ellendigen staat van onze finantien te bewijzen, en hem te doen beseffen dat iedere verandering of verbetering van Constitutie of Bestuur in de overtuiging van alle weldenkenden vruchteloos zou zijn, indien men niet van de „aan 's Lands krachten zoozeer *gedisproportioneerde* uitgaven" ontheven wierd door een sprekend bewijs van welwillendheid van zijne zijde, te weten „door eene grootmoedige renuntiatie van een gedeelte van *afgedwongene* stipulatiën, welke ons tot uitgaven verpligtten, die meer en meer onmogelijk werden [2]." Het vuur waarmede SCHIMMELPENNINCK de onbetwistbare waarheid in het licht had gesteld, bragt den Keizer een oogenblik aan het wankelen; hij betuigde „van de noodzakelijkheid van de vermindering onzer uitgaven

---

[1]) Depêche van 13 Nov. 1804 aan het Staatsbewind. (*Gedenkschriften*, II, 95 volgg.).

[2]) *Gedenkschriften*, II, 96, 99 (11 November 1804): „stipulatiën, meer *geexigeerd*, dan vrijwillig geconsenteerd."

overtuigd te zijn," en verklaarde zich bereid daartoe mede te werken. Het bleef evenwel bij die onbestemde beloften, daar de onvermijdelijke oorlog tusschen Spanje en Groot-Britannië, die de maandelijksche betaling der Spaansche subsidiën wegens de bewilligde Neutraliteit, dadelijk zou doen ophouden, de ongemeene uitgaven voor de plegtigheid van zijne krooning, en andere opgekomen omstandigheden meer, het hem onmogelijk maakten dit zoo regelregt en onmiddellijk te doen, als hij anders gewenscht had. Wat de betaling der Fransche troepen, in onze Republiek betrof, ook daarvan verlangde hij ons te *dechargeren* [1]), doch hij was het met zich zelf nog niet eens „op welke wijze de arrangementen daaromtrent zouden moeten *geconcerteerd worden* [2])." — Dit stond met het eerstdaags aan het Wetgevend Ligchaam voor te leggen Budget in verband; hij zou daar nader over denken, en dan meer bepaald over die punten met SCHIMMELPENNINCK handelen. — Dit onderhoud, dat derhalve eenige verademing aankondigde, had in de eerste dagen van November plaats, maar hoe weinig die klanken beduidden, het bleek immers zeer kort daarna uit de zoo onaangename verwijten, aan onze Extraordinaris-Ambassadeurs toegevoegd, dat men in het stuk van Belastingen hier te lande, te slap te werk ging, dat men niet wist door te tasten. Dat de vervulling der beloften zich dus lang zou laten wachten, SCHIMMELPENNINCK kon er na zooveel ervaring, tamelijk op voorbereid zijn, toen hij daags vóór dit gehoor aan BRANTSEN, VAN HAERSOLTE en VAN DER GOES verleend,

---

1) *Gedenkschriften*, II, bl. 97.

2) „Zijne Majesteit, die mij verklaarde omtrent de zaak zelve, finaal geresolveerd te zijn, beloofde mij over de wijze, forme en details van executie betrekkelijk die *renunciatie* te zullen denken, daaromtrent zijne Instructie aan zijnen Minister te zullen geven om dit finaal met mij te negotieren en te regelen." (Depêche van SCHIMMELPENNINCK, 11 Nov. 1804) *Gedenkschriften*, II, 100.

zijn ongeduld over dit dralen in een vertrouwelijken brief schetste [1]: „Ik heb de complete toezegging van deze vordering, doch nu sedert meer dan twaalf dagen zit ik op de dadelijke praestatie en het finaal schriftelijk arrangement daarvan te wachten. Ik pressere onophoudelijk; dwingen kan ik niet." Wie zal het na al het voorgaande loochenen, dat wij niet, zooals de Gezant het uitdrukt, in *mesure* waren van de zaken te dwingen [2]?

Het talmen, wel een vrij duidelijk voorteeken dat men zich weder bedrogen zou zien, wordt behalve de redenen door NAPOLEON zelf in het straks vermeld gesprek ontvouwd, ook uit de brieven verklaarbaar, welke SÉMONVILLE aan MARMONT had gerigt, ten einde diens invloed op den Keizer nog meer tot ons nadeel, te misbruiken. „Gij, zoo schreef hij, mijn waarde Generaal, geniet te Parijs, het vertrouwen van Zijne Majesteit; Hoogstdezelve verwaardigt zich dit ook [3]) aan den Heer SCHIMMELPENNINCK te schenken. De inzigten van dezen Ambassadeur zullen wel niet door de Bataafsche Commissie [4]) gedwarsboomd worden, die naar mijn oordeel, niet veel moed bezit en aan welke ik niet veel invloed toeschrijf [5]). De feesten der krooning zullen al lang voorbij zijn voor Hem die enkel aan de nakomelingschap denkt. Doe uw best om een oogenblik zijne aandacht op een Land te vestigen, zeker, uiterst klein als men het vergelijkt bij zijne verheven toekomst, maar welks

---

1) 17 November 1804. Aan den toenmaligen Secretaris-Generaal van Finantien, CANNEMAN. Verg. *Gedenkschriften*, II, 103.

2) *Gedenkschriften*, II, 100.

3) „Elle *daigne* accorder le même sentiment à M. SCHIMMELPENNING." *Mém. du Duc* DE RAGUSE, II, 286 (8 December 1804).

4) De 8 Extraordinaris Ambassadeurs.

5) „Les *vues* de cet Ambassadeur ne peuvent être contrariées par la Commission Batave, à qui je connais *peu de caractère* et à laquelle je suppose *peu de crédit.*"

gewigt uit het oogpunt van den handel toch altijd nog vrij groot is voor de welvaart van Frankrijk. Vooral moet ik u verzoeken, Zijne Majesteit vóór uwe afreize, over de noodzakelijkheid te onderhouden, om van de vestiging der nieuwe Regering gebruik te maken, en aan de Franschen in deze Gewesten, verschillende voorregten te verzekeren, waarvan zij in weerwil van de *verovering*, beroofd zijn geworden. Vergeet niet, dat wij wat de Instellingen aangaat, hier nog onder het *Stadhouderlijk* Bestuur leven, en dat geen van alle *sedert honderd dertig jaren* is veranderd."

Zulke grove onwaarheden schaamde zich de Gezant niet na een verblijf van eenige jaren, te Parijs aan zijn Gouvernement op te disschen. Eenige dagen later op het gebeurde met het ingetrokken Besluit van het Staatsbewind terugkomende, wierp hij nog meer olie in het vuur door de volgende zelfbehagelijke aanmerkingen: „Voor zulke buitensporigheden van het Bewind zouden wij bewaard zijn gebleven [1]), indien men in den eersten tijd na de oorlogsverklaring den maatregel had genomen, welken ik met den meesten aandrang heb aanbevolen. Ik had gewenscht, dat men mij had gemagtigd, om in eene Commissie van twee of drie Leden uit het Staatsbewind *door ons* aan te wijzen [2]), het bestier van alle zaken van Oorlog, Marine en Defensie, als in een middenpunt te doen vereenigen. De groote hoop van het Bewind zou zich op die wijze hebben moeten bepalen om naar hartelust over onderwerpen van Binnenlandsch Bestuur te beraadslagen, die ons volmaakt onverschillig zouden geweest zijn [3]). Ik voegde zelfs bij dit ontwerp eene

---

[1]) „Nous ne serions pas exposés à de telles *incartades* de la part du Gouvernement," enz. *Mémoires*, T. II, 290 (13 December 1804).

[2]) „Qu'on m'autorisât *à faire concentrer*, dans une Commission de deux ou trois membres *désignés par nous* dans le Gouvernement," enz.

[3]) „*La troupe du Gouvernement* se serait alors trouvée réduite à délibérer à volonté," enz. (*Mémoires*, T. II, 291).

Memorie, in welke ik den Heer DE TALLEYRAND bewees dat Engeland gedurende hare Alliantie en in een tijdverloop van honderd twintig jaren, ongeveer hetzelfde geeischt had, terwijl de Ambassadeur van dat Rijk regt had de zittingen van den Raad van State bij te wonen; de omstandigheden waren dezelfde: wat belette ons een gelijken staat van zaken in te voeren [1])? Maar men heeft mijn voorslag niet willen omhelzen. Het Bewind deed te Brussel ontelbare betuigingen [2]) van goeden wil. Zijne Majesteit na die te hebben ontvangen, deed mij de eer aan mij te vragen, of ik geloofde dat men die verbindtenissen zou nakomen; ik aarzelde niet Hoogstderzelve te antwoorden, dat dit volstrekt onmogelijk was, alleen reeds uit hoofde van de gebrekkige Staatsinrigting. Daarop heeft Z. M. mij gezegd, dat zij evenwel had besloten dit eens te beproeven en tot de maand December te wachten alvorens daaromtrent een anderen weg in te slaan [3]). Sedert is een jaar verloopen en nu ziet gij, hoe wij het zijn doorgeworsteld met dit slecht roeischip, dat aan alle kanten dreigt te zinken, op sleeptouw te nemen [4]). Had de algemeene staatsgesteldheid Zijne Majesteit vergund vroeger een besluit te nemen, wij zouden het Staatsbewind een aantal misslagen, het Land vrij wat onheilen, u veel verveling, en mij veel verdriet bespaard hebben."

Voeg bij al die hatelijke inblazingen van den valschen en laaghartigen SÉMONVILLE [5]), den indruk bij NAPOLEON door het voorgevallene tusschen het Staatsbewind en MARMONT

---

1) „Nous pouvions établir la parité."

2) „Des protestations sans nombre."

3) „Avant de prendre un parti."

4) „A remorquer cette mauvaise galère qui fait eau de toutes parts."

5) Verg. tot staving van dit hard oordeel de Bijlage III, bl. 10—12; en Deel II, 1ste Stuk, bl. 277 volg. Bijlage XVI, bl. 51 volg.

teweeg gebragt [1]), en het zal ons niet bevreemden, dat indien al in ernst in de volle hitte van den oorlog met Groot-Britannië, het denkbeeld van onze lasten te verligten, bij den Keizer had kunnen opkomen, die begoocheling bij den Bataafschen Ambassadeur welhaast moest verdwijnen en voor de erkenning der treurige waarheid plaats maken. SCHIMMELPENNINCK mogt zich te *Keulen* en daarna tot niets dan voorwaardelijk hebben verbonden, zijne vaderlandsliefde mogt gruwen van de onderstelling, dat hij „het instrument van lage bedoelingen" zou moeten worden, „de exploicteur van de ellendige overblijfsels der verdwenen welvaart van zijne Landgenooten [2])," zeker is het dat zijn betere dunk van hetgeen NAPOLEON met hem en de Republiek voor had, al een en andermaal vóór de aanvaarding der teugels van de Regering, nog vóór zijn vertrek van Parijs, jammerlijk was teleurgesteld, daar hij uit den mond van TALLEYRAND op 's Keizers last bepaaldelijk vernam, dat deze geenszins gedurende den oorlog en nog minder voor het loopende jaar, van de voordeelen konde afzien, bij het Tractaat van 1803 bedongen [3]). Met opzigt tot dien in den aanvang zoo fraai voorgespiegelden afstand van de ons opgelegde verpligtingen, en voor de kennis van de wijze waarop de geheele Negotiatie over de vestiging van de nieuwe orde van zaken hier te lande, haar beslag kreeg, is SCHIMMELPENNINCK's depêche van 21 Januarij 1805 de meest belangwekkende. „Vóór ruim acht à tien dagen, meldt hij [4]),

---

[1]) Er werd niet meer of niet minder officieel aan het Bataafsch Bewind verklaard, dan dat bij weigering der geëischte voldoening wegens *la Note scandaleuse*, „Z. M. van dat moment af, het daarvoor zoude houden, dat de beide Landen (Frankrijk en de Republiek) in eenen staat van *vijandelijkheden* gebragt waren, *en dien conform zoude handelen*." Depêche van SCHIMMELPENNINCK, 11 December 1804. *Gedenkschr.*, II, 107.

[2]) Brief aan CANNEMAN, 17 November 1804. (*Gedenkschriften*, II, 104).

[3]) *Gedenkschriften*, II, 112.

[4]) *Gedenkschriften*, II, 118 volgg.

liet mij de Keizer weten, dat hij nu de zaak ten spoedigste wilde afdoen, dat ik illico de *geheele nieuwe Constitutie* (waarvan ik hem het essentiele gedeelte, hetwelk ik meende dat hem alleen interesseren konde, gegeven had) moest op het papier stellen, en dat hij die, in zijn ensemble, wenschte te examineren [1]. Niets was, vervolgt de Gezant, gemakkelijker voor mij, want ik had ze sinds lang geheel in orde, en de moeite was dus gering, om dat gedeelte, hetwelk de Keizer nog niet had gelezen, te vertalen. Binnen drie dagen derhalve bragt ik TALLEYRAND de geheele nieuwe Constitutie — en tegelijk gaf ik TALLEYRAND een *Projet de Traité*, waarbij ik den Keizer liet renuntieren aan de onereuse conditie om de Fransche troepen te onderhouden, ingevolge het Tractaat, door VOS, SIX en JACOBSON in Junij 1803 geteekend. Deze twee stukken, namelijk het complete Project der nieuwe Constitutie en dat Project-Tractaat, begeleidde ik met eenen brief, waarbij ik rappelleerde, dat dit conform de intentiën en beloften van den Keizer was, zoo te *Keulen* als hier aan mij gegeven. Dit werk alzoo in complete orde zamengesteld, gaf ik 's nachts ten twaalf ure aan TALLEYRAND (zoo zeer presseerde men mij)."

Dusverre SCHIMMELPENNINCK's verhaal, gevolgd door de schets van eene ongezochte jagtpartij met NAPOLEON, eenige uren daarna in het bosch van *Boulogne*, toen het den Ambassadeur wel verrassen moest, dat de Keizer hem zeide: „*j'ai déjà vu et lu votre travail ce matin même* [2]." Maar liep nu de zaak zelve ook even vlug ten einde? deed men de herhaalde toezeggingen gestand, of was de door SCHIMMELPENNINCK vroeger wat al te breed uitgemeten af-

---

[1]) Verg. hierbij het *Gedenkschrift van* Mr. C. L. VITRINGA (*Staatkundige Geschiedenis der Bataafsche Republiek*) IV (1864), bl. 232: „SCHIMMELPENNINCK moest zelfs zijn ontwerp van Staatsregeling aan de goedkeuring van NAPOLEON onderwerpen."

[2]) SCHIMMELPENNINCK's *Gedenkschriften*, II, 115.

stand van de Conventie van 1803, in zijne eigen schatting hoe lang zoo minder waarschijnlijk geworden, en zelfs in zijn Concept-Tractaat, door het uitstel van een jaar, merkelijk ingekrompen? Men hoore zijn verder berigt: „Sinds dien dag [1]), (dat is sedert de Vorstelijke jagtpartij) verliepen er weêr vier à vijf dagen zonder dat ik iets vernam, tot gepasseerden Donderdag, wanneer TALLEYRAND mij verzocht bij hem te komen; ik ging dadelijk naar hem toe, wanneer hij mij zeide, dat de Keizer eenige verandering in mijn *Projet de Traité* gemaakt had: hij liet mij dus een nieuw Projet zien: dit nieuwe Projet was volmaakt van het mijne afgeschreven, ten opzigte van de renuntiatie van den Keizer aan onze verpligting om de troepen te betalen; maar met dit onderscheid dat de Keizer wilde hebben, *dat ons Land nog* VOOR EEN JAAR *het voorschot van die betaling voor zijne rekening zoude doen, met belofte om dat geld binnen vier jaar weêr aan ons Land terug te geven.* In *mijn* Projet de Traité was ook wel bedongen [2]), dat ons Land nog één jaar het voorschot zoude doen voor rekening van den Keizer; doch voor de zekerheid van de *restitutie* had ik bedongen eene *inscriptie-rente* op het Grootboek „ter dispositie van het Bataafsche Gouvernement;" — gewis een betere waarborg dan de wissel op de eeuwigheid, waarmede NAPOLEON de Republiek wilde afschepen [3])! Genoeg: SCHIMMELPENNINCK mogt het keeren of wenden, hij kon het niet verder brengen dan dat hij de eene slecht vervulde belofte tegen eene andere van niet beter allooi verruilde.

---

1) Zie de *Gedenkschriften*, II, 116 volg.

2) Zonderling beding na de eerst beloofde renuntiatie!

3) Ten bewijze van hetgeen hier gezegd wordt, kan strekken wat met de bedongen teruggave der aan den Admiraal SERCEY in O. Indië voorgeschoten gelden gebeurd was. Niettegenstaande de door SCHIMMELPENNINCK met TALLEYRAND den 5 Januarij 1800 gesloten Conventie, waren die millioenen in Junij 1805 door Frankrijk nog verschuldigd. *Leven van* VER HUELL, I, 382 volg.

Door de tegenwoordigheid in zijne hoofdstad, van de buitengewone Gezanten niet weêrhouden, door de kniebuiging van het overschot van het Staatsbewind niet vermurwd, ging NAPOLEON middelerwijl voort zijne diepe verachting voor de Bataafsche Regering, onverbiddelijk te uiten. „De Bataafsche Republiek, dus luidde de haar betreffende zinsnede in het officieel verslag van Frankrijks toestand, door zijnen Minister van Binnenlandsche Zaken bij het Wetgevend Ligchaam ingediend [1]), de Bataafsche Republiek gaat nog gebukt onder een Oligarchisch Bestuur, dat noch eenheid van inzigten, noch vaderlandsliefde, noch veerkracht heeft. Hare Volkplantingen zijn voor de tweede maal aan Engeland verkocht en zonder één kanonschot overgeleverd. In de Natie zelve schuilt wel kracht, zij kenmerkt zich door hare goede zeden en zuinigheid; zij heeft slechts een vastberaden, vaderlandlievend en verlicht Bewind noodig." Kon men openlijk grover beschimpt en aan de kaak gesteld worden? En met den eersten slag ter zake van den door MARMONT geleden hoon aan de van het kussen gejaagde Leden toegediend niet tevreden, moesten deze op eene nog nadrukkelijker wijze gekwetst worden [2]).

---

1) *Exposé de la situation de l'Empire* (door den Minister CHAMPAGNY, later Hertog van Cadore, 31 December 1804), in het *Journal Politique*, uitgegeven te Leiden, 8 Januarij 1805: „La Batavie *gémit* encore sous un Gouvernement Oligarchique, sans union dans ses vues, *sans patriotisme* et sans vigueur. Ses Colonies ont été *vendues* une seconde fois et livrées sans un coup de canon à l'Angleterre; mais *cette Nation a de l'énergie*, des moeurs et de l'économie; *il ne lui-manque qu'un Gouvernement ferme, patriote et éclairé.*"

2) *Journal Politique*, 15 Januarij 1805: „Nous avons été *requis* de publier la Note suivante. Les Journaux ayant différemment rendu compte de l'Arrêté du 28 Novembre, de sa suspension et de son rapport, il paraît à propos d'établir les faits tels qu'ils se sont passés. — A peine Sa Majesté l'Empereur des Français fut Elle instruite de cet Acte du Gouvernement Batave, que, *le trouvant contraire tout à-la fois aux Traités*, aux premières règles de la Hiérarchie militaire, et aux égards dûs à Son Excellence le Général en Chef,

Vanwaar die vleijerij jegens het Bataafsche Volk, voor het Bewind te grievender en nog meer eerroovend? Gedeeltelijk om de aanstaande verandering van Constitutie en Regeringsvorm, in de algemeene beschouwing, ook van Europa te gemakkelijker ingang te doen vinden; maar ook wel naar het schijnt, als een bewijs van ingenomenheid met de Bataafsche Marine, in 't bijzonder met den steeds hooger geschatten Admiraal VER HUELL. Deze toch voor het krijgswezen, gelijk de toekomstige Raadpensionaris voor het beleid der Regeringszaken, moest een steunpilaar van het nieuwe Staatsgebouw zijn: dit althans was het oordeel der openbare meening. In de vereeniging dier beide Mannen, in de achting van den Keizer der Franschen boven anderen aangeschreven, vond zij gedurende de geheimzinnige voorbereiding der te verwachten orde van zaken, een waarborg en eene geruststelling dat NAPOLEON van het ten ondergang neigend Vaderland, niet al te hardvochtig het onmogelijke zou vorderen [1]. Tot het laatste toe echter had zelfs de hoofdpersoon van dit tweetal, met de Negotiatie belast en op wien de Keizer sints eenige maanden meer bepaald voor 's Lands Bestuur het oog had geslagen, omtrent de stellige voornemens van den ondoordringbaren Corsikaan, in eenige onzekerheid verkeerd. Werd er inderdaad soms nog eene regelregte *inlijving* met Frankrijk beöogd? bestond er eenige

---

Elle demanda, par la voie de son Ambassadeur à La Haye, comme une satisfaction convenable: 1°. le rapport de l'Arrété; 2°. la démission de M. M. SPOORS, BESIER, BIJLEVELD et GOCKINGA," enz.

1) *Supplém. au Journal Politique*, 15 Mars 1805 (N°. XXII): „L'on sait, à quel point il (VER HUELL) jouit de la considération de l'Empereur des Français, dont M. SCHIMMELPENNINCK ne possède pas moins l'estime et la confiance. L'on ose donc se flatter, *que la réunion de deux hommes*, connus autant par leur amour du bien et leur attachement à la Patrie que par leurs talens distingués, procurera à la République Batave ces avantages, ces ménagemens, cette condescendance amicale, dont elle a si fort besoin, pour éviter sa ruine entière."

kans voor een of ander Lid der opkomende Napoleontische Dynastie? of, indien de Erfprins van ORANJE alle gunst verbeurd of door de ondervinding wijzer geworden, versmaad had, aasde niet een aanverwant, een andere NASSAU op de brooze heerschappij? Het haperde in dien tijd van spanning, zoo als zich laat begrijpen, geenszins aan allerlei politieke tinnegieterij in dit opzigt, maar gelijk SCHIMMELPENNINCK in zijne depêche van 21 Januarij 1805 aanmerkte [1], „alle groote ontwerpen, alle gewigtige *mesures* worden hier geconcipieerd door één enkel hoofd, hetwelk geen' raad vraagt en geene communicatie geeft vóór het oogenblik der executie. Het is om deze reden, dat ik het niet der moeite waardig geoordeeld heb de attentie van het Bewind te vestigen op de artikels, welke vóór eenige weken op eene zeer remarquable en gesuiveerde wijze, met betrekking tot de aanstaande verheffing van den Prins van NASSAU–WEILBURG tot een hoogen post in onze Republiek [2], in alle Duitsche en Fransche papieren werden rondgedragen. Het is, om dezelfde reden, dat ik geen woord gerept heb van soortgelijke gesupponeerde projecten van het plaatsen van een der broeders of zwagers van den Keizer aan het hoofd van ons Gouvernement, hoezeer ook de geruchten daaromtrent insgelijks van tijd tot tijd met continuele afwisseling van de namen der eigenlijke personen, en met differente versiën omtrent de titulature, waaronder deze zouden te voorschijn treden, zeer menigvuldig geweest zijn, en tot op dit moment blijven voortduren."

Het is hier de plaats van een duister punt gewag te maken, te weten of SCHIMMELPENNINCK zijns ondanks, na al die dobberingen, tot het Opperbewind werd verheven, dan wel of die Staatsman daartoe — en op welken voet — geneigd

---

1) *Gedenkschriften*, II, bl. 110, 111.

2) Zie hierbij het Vervolg op de *Vaderl. Historie*, LXX^{ste} Deel (1804), bl. 16 volg. (134ste Boek).

is geweest. Men verhaalt dat hij gedwongen zou zijn geworden, het bestuur te aanvaarden, door de bedreiging des Keizers, „dat hij, bij weigering, Holland in Frankrijk zoude inlijven [1]." Dat de vrees voor dit gevaar overdreven was, blijkt daaruit, dat NAPOLEON toen en later van de middelen niet verstoken was, om het uiterste van een *inlijving* zoolang doenlijk te verschuiven. Hij had immers bloed- of aanverwanten, over wier bestemming hij naar welgevallen beschikte. En een van zijne vertrouwelingen op dat tijdstip beweert dat wel degelijk van toen af, het plan heeft bestaan een dier broeders op den troon van Holland te plaatsen en zich tot dat oogmerk, van den Raadpensionaris als van eene brug te bedienen; zoodat men zich over dit zelfbedrog van SCHIMMELPENNINCK verwonderde [2]. Met die stelling is dan kwalijk te rijmen wat ons elders is medegedeeld, namelijk dat het van den toenmaligen Ambassadeur zelf geheel heeft afgehangen, door den Keizer met een erfelijk gezag bekleed te worden [3], maar dat dit hetzij dan door de zedigheid of door het beter inzigt van onzen Landgenoot, die geboren in eene Republiek, op het voorbeeld van Noord-Amerika een verkiesbaren President had verlangd, onverzettelijk was afgeslagen. Doch dit bescheiden Presidentschap, hetwelk in

---

[1]) (DE BOSCH KEMPER), *De staatkundige partijen in Noord-Nederland*, bl. 344.

[2]) „Il eut le tort de ne pas reconnaître, dans le changement auquel il attachait son nom, un établissement *transitoire*, dont le but était de se servir de lui *comme d'un instrument* pour arriver à un établissement définitif, destiné, *dès cette époque*, à un des frères de l'Empereur." Zoo getuigt MARMONT in zijne *Mémoires*, T. II, 249.

[3]) In SCHIMMELPENNINCK's *Gedenkschriften*, II, 120, worden deze woorden van NAPOLEON aangevoerd: „j'ai dit vingt fois à Monsieur SCHIMMELPENNINCK qu'il avait tort de ne pas fonder un pouvoir *héréditaire* dans sa famille — son idée de grand Pensionnaire électif ne valait rien; vous en voyez la conséquence." En (II, 105): „Je ne veux point de Présidence Americaine dans mon voisinage; je ne me soucie pas de voir cette forme de Gouvernement devenir *contagieuse* en Europe."

Europa besmettelijk kon worden, had op zijne beurt, NAPOLEON in zijne buurt niet willen hebben, en zoo was dan ten slotte, aan den oud-Hollandschen titel van Raadpensionaris de voorkeur gegeven. Voor het minst mag men den twijfel opperen of in Nederland de overtuiging zóó algemeen en diep gevestigd was, dat enkel en alleen door SCHIMMELPENNINCK's verheffing, 's Lands onafhankelijkheid behouden zou blijven. Hoe zou die overtuiging bij de Natie hebben kunnen bestaan, daar SCHIMMELPENNINCK zelf die niet had, maar zich slechts aan een stroohalm, de wispelturige genegenheid van een' Veroveraar vasthield? Nog leefde de ongelukkige Stadhouder, WILLEM V: zou de *Oranje*-partij zoo gereedelijk, het burgerlijk eenhoofdig Bewind van een gewezen Advocaat huldigen? zouden de nog niet geheel bekoelde Democraten [1]) zich zonder tegenspraak, aan de Monarchie van een uit hun midden onderwerpen? zou er, alle openbaar verzet daargelaten, veel hartelijke zamenwerking, en met ter zijdestelling van het voormalig, twee eeuwen lang erkend overwigt der magtiger en rijker Gewesten, Holland, Zeeland en Friesland, een opregte verkleefdheid en zelfverloochenende toewijding aan de Regering van een Overijsselaar te verwachten zijn? Zou niet reeds het gekrenkt gevoel van het aftredend personeel, van die twaalf Mannen uit de verschillende Provincien, van welke SCHIMMELPENNINCK gedurende eenige jaren zijn' lastbrief had ontvangen, onwillekeurig moeijelijkheden baren, en kon in een tijdperk waarin de sabel alles vermogt, en vreemde Opperbevelhebbers te 's Hage en in de

---

[1]) Getuige het stembriefje van STRICK VAN LINSCHOTEN:

„'k Heb nooit een Vorst gewild, voor Neêrlands vrijen Staat,
Uit Nassau's edel bloed, wijl ik alle Vorsten haat;
'k Heb evenzeer getracht van de voornaamste Heeren,
Schoon ik zelf er toe behoor, het Alleengezag te weren.
'k Wil dan veel minder nog een Koning uit het gemeen —
En stem op het Staats-ontwerp, en het Opperhoofd dus „*Neen*."

Verg. ook STRICK's *Vertraute Briefe*, I. 13 volg.

gansche Republiek den toon gaven, de naijver der krijgslieden niet bedenkelijk worden? De nood van 's Lands Finantiën, het neteligste deel van de taak, welke de Raadpensionaris op zijne schouders zou nemen, eischte een' Redder zóó doortastend als GOGEL, en juist deze tot wien SCHIMMELPENNINCK zich na de openingen te Keulen het eerst had gewend, weigerde aanvankelijk zich met de zaak in te laten. De heete revolutionair van 1794 had zeer weinig op met het denkbeeld van een eenhoofdig Bestuur, van „een persoon, welke eigentlijk gezegd de hoogste macht in handen zou hebben nevens eene Vergadering van Gedeputeerden uit de Staten der Provinciën, onder den naam van Staten-Generaal, welke onder schijnbaar hooge attributen niets te zeggen zouden hebben; vervolgens Provinciale Staten, enz. Men heeft mij, zeide hij, komen spreken of ik behulpzaam zoude willen zijn tot het ontwerpen van zulk een plan en dit heb ik ronduit geweigerd; zonder te hechten aan zoogenaamde overdrevene wijsgeerige beginselen, welke met den tegenwoordigen staat van het menschdom niet overeenkomen, geloof ik echter, verklaarde hij, dat zoodanige Staatsinrichting geen' bijval bij onze Natie zal vinden, en dus niet anders zijn zal, als eene tusschenregering tusschen twee revoluties; dat de *Oranje*-partij meer dan ooit den gewezen Stadhouder zal betreuren, en de anderen omtrent deze meer onverschillig zullen worden; dat onmisbare vergelijkingen het nieuwe Bestuur hatelijk zullen maken, en dit — zonder eenig *appui* als *buitenlandsche* magt, van alle kanten meer tegenwerking als medehulp zal ontmoeten [1])." Voeg er bij, dat die buitenlandsche steun uitsluitend die van Frankrijk was, van den Keizer die het pas opgetrokken gebouw ook wel weder af-

[1]) GOGEL aan SCHIMMELPENNINCK, 25 Sept. 1804, bij Mr. J. A. SILLEM. *De Politieke en Staathuishoudkundige werkzaamheid van* IS. J. ALEX. GOGEL, bl. 47 volg.

breken kon, en wien hij verheven had, des verkiezende, zou doen vallen. Welk aanzien de Bataafsche Gezant te Amiens en te Londen verworven mogt hebben, na de uitbarsting van den oorlog, had diezelfde Diplomaat in den algemeenen kreet tegen de Britsche Politiek, te Parijs met de slaafsche volgers van den Eersten Consul ingestemd [1]) en in den Staatsman, die met den glorierijken titel, door FAGEL en HEINSIUS, door SLINGELANDT en VAN DE SPIEGEL gedragen, de Bataafsche Republiek zou bestieren, kon niemand in Engeland een zelfstandigen Bondgenoot erkennen, en niets anders dan NAPOLEON's verpligten handlanger zien. Oostenrijk en Rusland waren in een hagchelijk oogenblik niet nabij genoeg: kon hij welligt op Pruissen een flaauwe hoop vestigen als de storm zou naken? Wat van die gissingen zijn moge, duidelijk is het, dat indien de zucht om te 's Hage aan het roer der zaken te staan, het doorzigt van den anders zoo kalm en bedaard wikkenden en wegenden SCHIMMELPENNINCK had beneveld, hij op de toejuiching der Nederlanders niet onbepaald staat kon maken. Er zouden wangunstigen en benijders zijn, en behalve deze, misnoegden in menigte. Er is in de openbaar gemaakte depêches van den aanstaanden Raadpensionaris over het *voor* en *tegen* van het besluit dat hij welhaast gedrongen zou worden te nemen, een toon van weifeling, die zich zeer natuurlijk uit

---

1) Bij gelegenheid der uitgave door de Fransche Regering, van de briefwisseling van den Britschen Minister DRAKE, te Munchen, als in de zamenzweringen tegen het leven van den Eersten Consul betrokken. — Den scherpen brief van SCHIMMELPENNINCK, van 26 Maart 1804, over dit onderwerp aan TALLEYRAND gerigt, heeft *The Annual Register* opgenomen; p. 637: „The Ambassador (zoo luidt de vertaling) who while at London, saw the vessels of his Nation, brought into English ports, during the time of peace, had reason to expect that a war preceded by such a flagrant violation of the common principles of justice and of the rights of Nations, would be carried on with little *delicacy* as to the choice of means. — It is with Governments, as with individuals, *when once the barriers of justice have been broken down*," enz.

het hoog belang der zaak, nationaal zoowel als persoonlijk, laat verklaren, maar tevens zulk een voorbehoud, dat de aanvaarding der teugels van het Bewind niet twijfelachtig kon zijn, en het geheel afspringen van het ontwerp, den hoofd-Acteur, die nu al eenige maanden in een onaangename spanning had verkeerd, bovenal zou mishaagd hebben. Men herinnert zich, wat hiervoren nopens de later sterk gewijzigde, zoo niet ingetrokken beloften van NAPOLEON met opzigt tot de Conventie van 1803 werd medegedeeld, en nu hoore en overwege men wat SCHIMMELPENNINCK toen nog over de grondslagen der Constitutie en van het op te rigten Staatsbestuur onderhandelende, verder naar Holland berigtte; en of die toon van aarzeling eene weigering dan wel de aanneming der hooge waardigheid in de Bataafsche Republiek voorspelde, terwijl men hier slechts zorg had te dragen dat de nieuwe Raadpensionaris niet terstond door den finantielen nood gedrukt wierd. Eene andere oplossing der volgende regelen, schijnt niet wel denkbaar. „In deze week, meldde de Ambassadeur [1]), zal er niets met mij verhandeld worden; de zaak der aanstaande krooning van JOZEF zal eerst moeten geklonken worden. Als dit alles hier klaar is, en men dan op 't punt zal zijn van zich naar *Milaan* te begeven, (alwaar de Keizer met den Paus zal heentrekken om JOZEF te kroonen), dan zal men plotselijk onze zaak willen afdoen, alles gereed hebben en maar zeggen: ziedaar, *dat is nu het ultimatum en zoo moet het maar geschieden.* Dit ultimatum zal waarschijnlijk wel niet veel meer zijn, dan in dat Projet van TALLEYRAND vermeld was, namelijk, wel eene renuntiatie aan het Tractaat van SIX, VOS en JACOBSON ten opzigte der soldij van de Fransche troepen, maar toch het begeeren van een voorschot van een jaar, zonder pand voor de restitutie. En in de vooronderstelling, dat

---

1) *Gedenkschriften*, II, 117 volgg. (21 Januarij 1805).

dit de gang van het werk zijn moet, dan wordt de vraag: *wat moet ik in dat geval doen?* Na daarop van alle kanten doorgedacht te hebben, heb ik gemeend klaar voor oogen te hebben de partij, welke ik in mijne positie moet nemen; ze is deze: ik moet in dat geval zeggen, dat ik *bereid ben* om dat Traité dadelijk te teekenen; want het is in allen gevalle eene renuntiatie aan een regt, hetwelk hem, (den Keizer) gegeven was, en het is eene stellige belofte, om, na verloop van een jaar, zelve voor die betaling te zullen zorgen. Maar ik ben verpligt om er tevens bij te zeggen, dat ik, door het teekenen van dat Tractaat, *niet wil* gerekend worden, het *engagement genomen te hebben*, van mij bij de invoering der nieuwe Constitutie aan het hoofd van zaken te plaatsen; dat ik *evenmin* gedetermineerd ben, om *mij daaraan te onttrekken;* dat ik, zoodra ik in het Land terug zal zijn gekomen, van alles een getrouw en accuraat rapport zal doen; dat ik de nieuwe Constitutie, zoo als die *tusschen den Keizer en mij* zal zijn geprojecteerd, zal aanbieden; dat ik tegelijk van de renuntiatie van den Keizer aan de betaling en het onderhoud der Fransche troepen zal verslag doen, *maar tevens van de noodzakelijkheid* om nog één jaar het voorschot daarvan te doen." Wij mogen niet alles afschrijven, maar kunnen in al die slingering geen gaaf *ja* of *neen* lezen, wèl den wensch dat het Staatsbewind zieltogend gelijk het was, zijne jongste levensuren aan het vinden van eenige middelen ter voorziening in dadelijk geldgebrek zou wijden, en aldus voor den nieuwen Chef van het Gouvernement, het Land „regeerbaar maken [1])." Wij zijn gehouden de waarheid bloot te leggen. BRANTSEN zijn gemoed van VAN DER GOES uitstortende, schreef later: „ik ben nooit *dupe* geweest van den *geaffecteerden dwang* om zoo een brillante post aan te nemen [1])."

---

[1]) SCHIMMELPENNINCK, *Gedenkschriften*, II, 119.

[2]) Uit Parijs 21 April 1806 („pour vous seul").

RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK, *Raadpensionaris der Bataafsche Republiek.* (29 *April* 1805—4 *Junij* 1806).

Na de onderhandelingen over de nieuwe Staatsregeling, met NAPOLEON ten einde te hebben gebragt, kwam de Bataafsche Ambassadeur in de tweede helft van Februarij naar Holland, en hield zich tot den bekend geworden uitslag der stemming over het ontwerp, alsmede over de voordragt van zijn persoon tot Hoofd van den Staat, den meesten tijd te Amsterdam op. Nog ruim twee maanden zouden verloopen eer het een en ander zijn beslag kreeg. Nagenoeg alles wat toen onder een klein getal lieden, over het gewigtig onderwerp is verhandeld, bleef met een digten sluijer omhuld; en toch hetgeen wij ons in staat bevinden van de gedachtenwisseling dier weinigen met den wel niet verkozen, maar eeniglijk aangewezen Raadpensionaris uit nagelaten papieren mede te deelen, kenmerkt zich door een republikeinsche rondborstigheid, die veler harten moest winnen. Zie hier wat SCHIMMELPENNINCK aan twee medeburgers [1]) ten antwoord gaf, die hem aangaande de strekking van een belangrijk punt, der aan de goedkeuring der Natie voor te leggen Constitutie, hunne bedenkingen hadden ontvouwd en hem daaromtrent opheldering gevraagd. „Op de zwarigheid bij uwe missive gedeveloppeerd, — zoo schrijft hij den 19 Maart

[1]) SIDERIUS en VAN DER MEULEN waren Leden van het Wetgevend Ligchaam, en met VAN HOOFF, VAN RHEMEN, DE CRANE, REPELAER VAN SPIJKENISSE, DE JONCHEERE, DE SITTER en DE LANGE VAN WIJNGAARDEN meer bepaald belast met het onderzoek van de Voordragt van het Staatsbewind en van het Ontwerp van Staatsregeling (*Gazette de Leyde*, 19 Mars 1805).

1805 [1], is bij de redactie van dat Artikel [2]) wel gedacht; doch men heeft, bij de deliberatiën daarover, begrepen, dat dezelve niet weg te nemen was zonder in vele grootere te vallen. Men gevoelt gemakkelijk in wat situatie het Gouvernement gebragt wordt wanneer de hoogste Vergadering, onder den naam van een begeerte of wensch uit te brengen, het Gouvernement in de *alternative* stelt om óf die wenschen in te willigen, óf zich aan de gevolgen van het gekwetst gevoel bloot te stellen. Het spreekt ook van zelf, dat de objecten waarover die deliberatiën zouden mogen loopen, voor geen bepaling vatbaar zijn, en dat dus de Propositiën en raadplegingen over uit te brengen wenschen, weldra zich over allerlei mesures van Politiek, Politie en Administratie zouden kunnen uitstrekken. Men dacht dus beter, dat de geest en bedoelingen van die Vergadering op een meer indirecte en individuële wijze aan het Gouvernement moesten kenbaar gemaakt worden, en dat de natuur der zaken daartoe eene dagelijksche en gemakkelijke gelegenheid moet geven. Dat de Vergadering, niettegenstaande de termen van het XXVI^ste^ Artikel volkomen meester blijft over het interieure van dezelve te raadplegen en te besluiten, volgt uit den aard van alle Collegiën, en kan naar mijn inzien, geen de minste zwarigheid of twijfel onderhevig zijn. De magt van den Raadpensionaris is echter groot; maar die magt bepaalt zich toch ook voornamelijk tot de *directie der algemeene zaken*, en even daardoor heeft hij geen het minste belang om de individuële vrijheid der ingezetenen aan te

---

1) Uit Amsterdam aan de Heeren M. SIDERIUS en J. G. VAN DER MEULEN (medegedeeld door Jonkheer F. A. Ridder VAN RAPPARD).

2) Art. XXVI der voorgeslagene Staatsregeling: „De Vergadering van Ho. Ho. Mog. beraadslaagt over geene andere onderwerpen, dan over de zoodanige, welke haar door den Raadpensionaris worden voorgedragen. Dezelve vereenigt zich met die voordragt of verwerpt dezelve, zonder daarin eenige verandering of wijziging te maken.”

randen. De ware geest van zijn post komt daarop neêr, dat hij is *de constitutionele dirigerende Minister*. De contrôle tegen het mogelijk misbruik van die magt, bestaat in de noodzakelijkheid waarin hij zich bevindt, om jaarlijks het *consent* te vragen in de finantiële middelen; zonder welke zijn Administratie dadelijk onmogelijk wordt. Wanneer hij dus door eene verkeerde en *impopulaire* directie zijn crediet bij de Natie, en in diezelfde proportie, bij de Vergadering van Ho. Ho. Mogende verliest, kan de laatstgemelde onmiddellijk een einde aan zijn Administratie maken *door hem de geldmiddelen te weigeren*. Voorts ligt het plegtanker der burgerlijke vrijheid in de *independentie* der Geregtshoven, in zijne vijfjarige aftreding, en voornamelijk in 't Nationaal karakter."

Welk een verschil tusschen deze eenvoudige, ongedwongene heuschheid, tusschen deze onderwerping aan de nationale *contrôle* periodiek te oefenen, en de erfelijkheid van een' Troon, dien het in SCHIMMELPENNINCK's magt, naar men wil, zou gestaan hebben te bestijgen! Doch wat hiervan zijn mogt en hoewel uit het guichelspel van de zoogenaamde Volksstem, bezwaarlijk tot de vrije uitdrukking van het oordeel der Natie kon worden besloten, hoeveel zonder de ongunst der tijden, in welke hij optrad, ging niet in de vaderlandsliefde en de bekwaamheid van den uitnemenden Staatsman gepaard, om Nederland eene betere toekomst te beloven! Hoe jammer dat die blijde hoop en zoo menige Lierzang, als hulde aan den Raadpensionaris ook door gewezen Ambtgenooten [1]) ter Eerste Nationale Vergadering opgedragen, zóó spoedig en zóó noodlottig beschaamd moesten worden!

Maar in welke omstandigheden aanvaardde SCHIMMELPEN-

---

[1]) Door KANTELAAR en LUBLINK; verder door FEITH, J. M. KEMPER, JER. DE BOSCH enz.

NINCK de taak, om het door de hevigste stormen geslingerd schip van Staat in de haven te brengen! „Hoe zal hij, vroeg men, de Bataafsche Republiek kunnen redden, wier elementen alle gereed staan, om hare staatkundige ontbinding te bewerken [1]? Zij heeft een gedeelte harer Bezittingen en Volkplantingen, en van hare commerciële betrekkingen verloren. Engeland heeft haar een doodelijken slag toegebragt, door zijne Tractaten met Rusland en Portugal [2]; de Hanzesteden zijn in het bezit van een' tak van haren kusthandel, gelijk mede van hare vracht- en commissie-vaart. De voordeelen van de haring- en walvischvangst zijn zeer veel verminderd; haar grondgebied is uitgeput; haar Gouvernement besteedt aan 's Lands werken sommen, welke haar inkomen te boven gaan; hare velden leveren den genoegzamen voorraad van graan niet op tot onderhoud harer inwoners; de belastingen vermenigvuldigen dag aan dag; hare gereede penningen, in verscheiden Landen verspreid [3], keeren tot de bron niet weder terug, waaruit zij voortkwamen. De Bataven gaan onder het gewigt eener onmetelijke schuld gebukt; de inkomsten van den Staat zijn naauwlijks toereikend om er de interessen mede te betalen; de bevolking vermindert; een geest van ongerustheid en wantrouwen slingert de Natie. De verslagenheid vertoont overal kwijning en moedeloosheid; al zuchtende treedt men de toekomst te gemoet; men roept de bescherming des Hemels in; men schrikt voor den tijd, die de ontbinding der Republiek in stilte schijnt voor te bereiden. Het Bataafsch Gemeenebest

---

[1] „Comment pourra-t-il sauver la Batavie, dont tous les élémens sont prêts à opérer sa dissolution politique?"

[2] „l'Angleterre lui a porté un coup mortel par ses Traités avec la Russie et le Portugal; les villes Anséatiques sont en possession d'une branche de son commerce de cabotage, ainsi que de fret et de commission."

[3] „Son numéraire, disséminé dans plusieurs contrées, ne retourne plus dans sa source."

is gelijk een wijsgeerige opmerker het uitdrukt [1]), niets anders dan „een ongelukkig Land, dat bevende het lot afwacht, hetwelk de Hoofden der oorlogvoerende Volken aan hetzelve bereiden."

Waarlijk indien al de vleitaal der eerzucht den Raadpensionaris heeft kunnen verleiden, toch behoorde er een edele moed toe, om zulken last te willen torschen, en waar anderen geene uitredding, ook met den scherpsten blik niet, gewaar konden worden, kalm en rustig zijnen vertwijfelende Landgenooten een riem onder het hart te steken. Het was nog een schoon, onvergetelijk oogenblik, toen SCHIMMELPENNINCK bij het openen van de eerste zitting der Vergadering van de herlevende *Hoog Mogenden*, op den 15 Mei 1805, met achtbaren ernst de gronden van dit stout bestaan ontwikkelde, en zoover het buitenland betrof, de noodzakelijkheid betoogde van „het omhelzen en handhaven van een vast *Politiek systema*, ingerigt naar de gesteldheid van Europa, en geschikt, om aan onze Bondgenooten vertrouwen, aan onze Vrienden welwillendheid, aan onze Vijanden ontzag in te boezemen [2])." Nogtans diezelfde Rede, welke hoorders en lezers van aandoening heeft doen trillen, had juist *hier* hare zwakke zijde, en geene zinsneden, die thans minder behagen of zelfs die ons meer stuiten dan die, op welke de Raadpensionaris, welsprekend als wéleer, den meesten nadruk had gelegd. „Verlangt gij," zoo luidde de roerende taal, die *zijne* hoop aan anderen moest schenken, „verlangt gij de gronden te weten, waarop die hoop gebouwd is?" Hij wees op de Voorzienigheid, wier regering hij betuigde met

---

[1]) „La Batavie n'est plus — qu'une contrée malheureuse qui attend en tremblant le sort que lui préparent les Chefs des Nations belligérantes." — *Coup d'oeil rapide sur M.* SCHIMMELPENNINCK, *Grand Pensionnaire de la République Batave*, p. 23 suiv.

[2]) *Aanspraak van Zijne Excellentie den Heere Raadpensionaris* RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK; in den Haag, ter Staats-drukkerij, 1805, bl. 3.

stillen eerbied te aanbidden, wier zorg het Nederlandsche Volk menige reizen, uit niet minder zware ongelegenheden, dan waarin het zich nu bevond, had verlost. Hij wees op het verstand, op de deugden der Natie, op de eensgezinde medewerking, die hij zich van de Staatsvergadering voorspelde, op de wijsheid van hare besluiten, op de kracht van haar voorbeeld, op de onwrikbaarheid van haren moed. Hoe uitstekend en overredend tot dusverre! En had de Redenaar hier, tot zijne eer en tot die van het reeds zoo deerlijk vertrapt Bataafsche Volk, mogen zwijgen! Maar de mond moest zich bij eene plegtigheid als deze, wel diplomatisch plooijen en den klemtoon der voorgespiegelde hoop op de verzekering van welwillendheid jegens dit Land en op de stellige beloften leggen „die ik," zeide SCHIMMELPENNINCK, „hebbe van de medehulp van den grooten NAPOLEON [1]), van dien zeldzamen genie, wien vriend en vijand bewondert; die, na in het lot der Fransche Natie eene omwenteling bewerkt te hebben, welke het voorwerp der verbazing van alle eeuwen zal zijn, zich op dat van verscheiden andere Volken, op dat *van ons* in het bijzonder, *den uitgebreidsten invloed* verworven heeft; — en op wiens vriendschap ik te meer roem mag dragen, omdat ik dezelve verwierf, door nimmer een hair breed van waarheid of regt af te wijken, en de Bataafsche trouw en rondheid, in iedere daad, die ik onder zijn oog, en verre van hem, verrigtte, — in ieder woord, dat ik immer tot hem sprak of schreef — in iedere gedachte, welke zijn doorziend oog in mijne ziel las, onbewimpeld bloot te leggen."

De *vriendschap* van NAPOLEON — welk eene begoocheling! Vriendschap — op zulken afstand van magt en na de veeljarige ervaring van de zóó veranderlijke indrukken bij den Geweldenaar, wien niemand, CARNOT ter naauwer-

---

[1]) *Aanspraak*, bl. 7.

nood, het hoofd dorst bieden! Vriendschap: — had SCHIMMELPENNINCK dan geheel vergeten welke behandeling hij tijdens de Negotiatiën te Amiens, van den Eersten Consul had ondervonden, en wat er van die plegtige toezeggingen geworden was, door welke hij zich tot de onderteekening van het Tractaat had laten overhalen? Welk beeld had hij, te Londen zijnde en voor het behoud van den Vrede ijverende, van dien Vriend geschetst, van wien hij, na den moord van ENGHIEN, met de gansche Menschheid huiverde? Wat had de gewezen Ambassadeur niet al van dien uitgebreiden invloed op het lot van andere Volken, van de onmedogende verdrukking der Zwitsers gezien en bijgewoond, wat versche vernedering hadden niet de Leden van het Staatsbewind — ook zij, die nog vóór eenige maanden zijne *groote Vrienden* heetten [1]), van den Alleenheerscher verduurd?

Maar deze was de eenige schaduwzijde niet van de Aanspraak van den Raadpensionaris; er was nog eene andere, die het geloof aan de duurzaamheid van zijne Regering nog meer moest verzwakken. — Hij zelf kondigde het nederleggen van zijne waardigheid in het verschiet aan, de mogelijke „*mislukking*" zijner pogingen. „Welk een' uitslag ook mijne pogingen hebben mogen, ik kan — verklaarde hij [2]), dezen stand (waarmede de Bataafsche Natie mij vereerd, maar waarmede zij mijn geluk niet vermeerderd heeft) *verlaten moeten*, zonder mijn oogmerk te hebben bereikt; maar ik zal hem nooit verlaten, zonder de bewustheid van al het mogelijke te hebben beproefd; — ik zal hem nooit verlaten zonder eer!"

Met welke lofwaardige, veeleer zelfverloochenende dan

---

1) De Graaf VON SENFFT, Minister van Saksen te Parijs, sedert 1806, spreekt in zijne *Mémoires*, p. 6, van „un petit nombre de *niais* qui croyaient aux assurances publiques de *l'amitié* de NAPOLÉON pour le Roi, et s'en trouvaient flattés" (Leipzig 1863).

2) *Aanspraak*, bl. 8.

zelfzuchtige bedoelingen de Raadpensionaris het Bewind aldus in handen had genomen, weinig bemoedigend was het denkbeeld van eene proef die de vrees voor een' overgang tot erger, steeds levendig hield. — En zoo, nadat tien jaren vroeger, met de oude Republiek de Eerste Minister van Holland was gevallen, kwam men tot de nabootsing der voormalige Instelling op breeder schaal en in ruimeren omvang, maar niet in even eerbied- en ontzagwekkende gedaante terug. Was het al dan niet SCHIMMELPENNINCK zelf, die reeds in de eerste maanden na de Omwenteling van 1795, nog vóór het bijeenkomen der Nationale Vergadering, de onontbeerlijkheid van een' *Raadpensionaris van het Bondgenootschap* had aangedrongen [1]? De vraag mag geopperd worden, want het wèl doordacht Vertoog in een wetenschappelijk weekblad van dien tijd geplaatst, droeg de initiale *S* van een „geëerden correspondent," die over de belangen van het Vaderland nadenkende en de hand over hand toenemende verwarring in de Republiek betreurende, zich als braaf Burger verpligt had gevonden, op het voorbeeld van een hooggeschat Staatsman, NECKER, middelen van herstel voor te slaan [2]. De Raadpensionaris, een „geboren Nederlander, ten minste 40 jaren oud, buiten eenige bijzondere betrekking tot eene buiten- of binnenlandsche Regering, met één woord, een zooveel mogelijk onafhankelijk en verdienstelijk Man" uit een door de Staten-Generaal aan de Provinciën voor te dragen drietal, met eenparigheid of, konde dit niet zijn, bij meerderheid van stemmen gekozen en op een tractement van *f* 1000 's maands zonder meer, aan te stellen, zou in 't bijzonder ook „de Generaliteits-Besoignes tot de Buitenlandsche Zaken" heb-

[1]) Verg. wat wegens dien voorslag, in de *Inleiding tot eene Gesch. der Nederl. Diplomatie*, Tweede Gedeelte, Eerste Stuk (1858), bl. 7, uit het revolutionair Tijdschrift *de Republikein* is medegedeeld.

[2]) 6 Julij 1795 (*de Republikein*. I, 279—284).

ben moeten bijwonen, met bevoegdheid tot het uiten van een praeadvies; hij zou met de buitenlandsche Ministers te 's Hage verblijvende, hebben behooren te handelen en briefwisseling te houden met de Ministers van onze Republiek buiten 's lands. Hij zou geene uitgaven voor 's Lands rekening hebben mogen doen, „dan met voorkennis of *onder goedkeuring* der Staten-Generaal. Zijn ambt zou hebben moeten duren zoolang de toenmalige „inrigting der Vergadering van H. Hoog. Mog." zou bestaan, en bij het zamenkomen van een ander Vertegenwoordigend Ligchaam van het Bataafsche Volk, „zou hij tot den kring van *ambteloos Burger* moeten wederkeeren." Of anderen de geestverwantschap van den steller van dit Vertoog, die niet geheel onbekend had willen blijven, met den lateren Raadpensionaris der Bataafsche Republiek even zigtbaar zal treffen, weten wij niet, ons vielen bovendien daarin punten van overeenkomst in 't oog met den jeugdigen vereerer van de destijds wèl ingerigte Noord-Amerikaansche Volksregering.

Dan wij moeten wel hoe noode, dit veld der bespiegeling, voor dat der werkelijkheid verlaten; — op het gebied der Diplomatie grepen bij de aanvaarding der waardigheid van Raadpensionaris, twee onvermijdelijke gevolgen van die ver heffing plaats: een nieuwe Ambassadeur werd te Parijs gevorderd, maar er was ook vrij natuurlijk een opvolger van SÉMONVILLE in den Haag noodig. Het ging niet wel aan dezen bij zijn gewezen Ambtgenoot te accrediteren; en zoo zonder het oogenblik zelfs van SCHIMMELPENNINCK's benoeming te verbeiden, al vóór het einde van Februarij 1805 [1]), zag men zich hier ontheven van de tegenwoordigheid van den tot *Sénateur* des Keizerrijks verkozen Franschen Am-

[1]) Eigenlijk vertrok SÉMONVILLE na een uitstap naar Amsterdam gemaakt te hebben, eerst den 5 Maart voor goed uit den Haag. — (*Journ. Politique Supplém.*, 12 Mars 1805.)

bassadeur, die hoe geestig en onderhoudend in den gezelligen omgang, ons zooveel kwaads had gebrouwen; en eerlang ook van het althans niet aangenamer bijzijn van den Zaakgelastigde MARIVAULT [1]). Reeds in den loop van April kondigde men zijne aanstaande vervanging aan door den als *Minister*-Plenipotentiaris te verwachten Vertegenwoordiger van den Keizer der Franschen, SERURIER [2]). Doch naar het bleek was men slecht onderrigt, daar deze Diplomaat toen Secretaris der Legatie te Kassel, herwaarts enkel als Chargé d'Affaires kwam [3]), en de Generaal DUPONT CHAUMONT tot *Minister*, niet gelijk SÉMONVILLE, tot Ambassadeur benoemd werd [4]). Te gelijker tijd vernam men, dat van wege de Bataafsche Republiek, de nu ruim zeventigjarige BRANTSEN, als gewoon Gezant bij het Hof der Tuilerien aangesteld zou zijn, hoewel het Augustus werd, vóór de Geldersche Staatsman zijne eerste depêche uit Parijs kon dagteekenen. Doch alvórens zijne verschijning aldaar en zijne handelingen gade te slaan of liever wat hij belangrijks uit de toongevende wereldstad zeer geregeld berigtte, mede te deelen, willen wij vlugtig de Leden van het Corps Diplomatique doen kennen, zoowel van de Bataafsche Republiek bij vreemde Mogendheden, als van deze, die hare betrekkingen met ons Gemeenebest niet hadden afgebroken. Wij vonden elders het personeel van onze Landgenooten, in dat tijdperk als Gezanten aan andere Hoven buiten het Fransche werkzaam, in dezer voege vermeld. In Pruissen, A. B. G. VAN DEDEM VAN DE GELDER, in Oostenrijk, G. C. VAN SPAEN V. VOORSTONDE, in Wurtemberg, A. VAN SPAEN VAN HULSHORST, in Rusland, D. VAN HOGENDORP; in

---

1) *Gazette de Leyde*, 26 Febr. 1805.

2) *Gazette de Leyde*, 23 April 1805. Verg. MICHEL CHEVALIER, Le Comte LOUIS SÉRURIER, *Notice biographique. Annuaire diplomatique de l'Empire français pour l'année* 1863, p. 164.

3) *Gazette de Leyde*, 14 Junij 1805.

4) *Gazette de Leyde*, 11 Junij 1805.

Zweden P. H. VAN WESTREENEN VAN THEMAAT; in Spanje G. C. MEYNERS, in Turkije F. G. VAN DEDEM VAN DE GELDER; in Noord-Amerika J. H. VAN HEINEKEN [1]). Van Groot-Britannië, met hetwelk men in oorlog was, kon de rede niet zijn, maar ook uit Portugal was al vóór SCHIMMELPENNINCK's Regering, de bij hem zóó uitstekend aangeschrevene C. H. VAN GRASVELD [2]), als Minister teruggeroepen.

Bij al de Hoven van Europa, met de eenige uitzondering van Engeland en van Zweden, welks onbuigzame Monarch, GUSTAAF ADOLF IV, na den moord van ENGHIEN [3]), door zijn eerlijken maar blinden afschuw van NAPOLEON werd beheerscht, merken wij in meerdere of mindere mate, den onweêrstaanbaren invloed op van dit flonkerend gesternte; „aan de eene zijde, een alles verdringend geluk; en aan den anderen kant een *vertige*, ten minste een *versatiliteit* in de Kabinetten [4])." Geen Hof evenwel dat voor zijne zwakke, eeuwig weifelende en dubbelhartige Staatkunde zóó duur zou boeten, als dat van Berlijn, dat ten laatste wel genoodzaakt werd partij te kiezen, schoon het als „naar gewoonte, wel weder *midden door* had willen zeilen [5])." En het zou dan eindelijk na zoo dikwerf op eigen behoud of voordeel bedacht, anderen in den steek te hebben gelaten, tot zijn verderf de straf der wedervergelding lijden [6]). Het was den onvergelijkelijken

---

1) Verg. SCHIMMELPENNINCK's *Gedenkschriften*, II. 336. REINHOLD bevond zich steeds te Hamburg.

2) *Journ. Polit. de Leyde*, $\frac{5}{21}$ Mars 1805. (Gehoor van V. GRASVELD bij NAPOLEON, op zijne terugreis van Lissabon.)

3) „L'exécution de l'infortuné Duc D'ENGHIEN schreef JOSEPH DE MAISTRE (uit Petersburg $\frac{18}{30}$ April 1804) *hâtera beaucoup* les événements." *Mémoires politiques et corresp. diplomat.*, p. 110.

4) BRANTSEN uit Parijs aan VAN DER GOES, 29 November 1805. (Archief VAN DER GOES.)

5) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 21 April 1806.

6) „On ne veut entrer dans aucun accord avec la Prusse; la défiance de HAUGWIZ est *invincible* ici — quand même le Cabinet de Berlin serait sincère, et — eût déjà commencé la guerre (tegen NAPOLEON) même avec suc-

PITT met den doorzettenden ijver die hem kenmerkte, en hetzij dan het Engelsche goud meer gewogen hebbe dan het beleid der Gezanten, het was hem gelukt nogmaals trots alle vroeger ondervonden wederwaardigheden, eene Coalitie tegen Frankrijk te smeden, die, zoo luidden de berigten, een groot leger in Italië, onder den Aartshertog KAREL, een tweede in het Zuiden van Duitschland onder Keizer FRANS uit Russen en Oostenrijkers gevormd, en een derde in Pommeren zamengesteld uit Zweden en Russen, tegen NAPOLEON op de been zou brengen. Een Corps Britsche hulptroepen zou zich op een bepaalden tijd bij het laatste voegen [1]). Naar zulke uitkomsten te oordeelen, klinkt de uitspraak van den jeugdigen FALCK geweldig stout: „*maladroit* zijn alle Engelsche Diplomaten; of liever, Engelsche Diplomaten is een *contresens* [2]). Met zooveel geld als zij maar willen besteden, en in ieder Land waar zij komen, eene min of meer sterke partij vindende die zoo al niet uit *penchant* voor Engeland, echter uit haat tegen de Franschen genegen is hun zooveel mogelijk de behulpzame hand te bieden, met zoo *essentiele avantages* slagen zij zelden of nooit in hunne onderhandelingen [3])." Dat hunne minderheid in dit vak te wijten was aan den grooten dunk, dien zij van zich zelve hadden, aan de daaruit spruitende vooroordeelen tegen andere Volken, aan hunne onbekendheid met het Land waarheen zij gezonden werden en hetwelk zij gewoonlijk te veel minachtten om het met eenigen ernst te bestuderen [4]), liet zich eenigermate hooren,

---

cès, *on ne s'y fierait pas encore.*" (Ontcijferde depêche uit Weenen, 18 Sept. 1806. Verz. BRANTSEN).

1) Lord AUCKLAND, *Correspondence*, IV. 245 (24 September 1805).

2) Evenwel JOSEPH DE MAISTRE oordeelde niet veel zachter: „Les Anglais n'ont mis aucune dextérité dans leur négociation. Je leur *passe* Amiens" enz. *Mémoires politiques et corresp. diplomat.*, p. 98 (5 Aug. 1803).

3) Aan D. J. VAN LENNEP uit San Ildefonse, 16 September 1804 (*Brieven*, bl. 156).

4) FALCK, t. a. p.

hoewel nu en dan, de fierheid en bedreigingen, die zij ook wel bezigden, haar doel niet misten, — en de tijd eenmaal zou leeren, van welk onberekenbaar nut de publieke geest der edele Natie, voor de verlossing van het gansche Vasteland zou zijn.

Welke middelen derhalve PITT het meest ten dienste hadden gestaan, Rusland, Oostenrijk en Zweden waagden den strijd, maar zou ook Pruissen aan de roepstem van het mishandeld Europa gehoor geven [1])? Nog immer bevond zich te Berlijn als Bataafsche Zaakgelastigde, de getrouwe BOURDEAUX, en zie hier wat eene depêche wegens een door velen aldaar gewenscht keerpunt in de Politiek, naâr 's Hage berigtte: „De dringende instantiën des Russischen Keizers [2]), die den Prins DOLGOROUCKY herwaarts gezonden heeft om den Koning te persuaderen met alle mogelijke ijl voort te rukken, zijn oorzaak — nevens de snel door Silezie trekkende Russische legermagt, die zich met de Oostenrijkers moest vereenigen, — dat men in 't publiek den oorlog tegen Frankrijk als onvermijdelijk aanziet. Deze opinie berust misschien meer op particuliere dispositiën, dan op *realiteit*. Intusschen zonder dezelve te willen accrediteren noch tegenspreken, voed ik nog eenige hoop dat men de nadere berigten des Heeren VAN HAUGWITZ, die tegen aanstaanden Zondag te gemoet gezien worden [3]) zal afwachten, alvorens een *decisief* besluit te nemen. Het is niet te loochenen, dat de progressen der Franschen eene soort van verbittering, insonderheid onder het militaire, voortbrengen, en dat alle middelen aangewend worden, om den Koning tegen Frank-

---

[1]) Vooral aan den aandrang van Lord HARROWBY, „met zeer brillante offerten gelast om den Koning in de belangen der Bondgenooten te doen treden." (Uit Berlijn aan V. DER GOES, 28 November 1805.)

[2]) ALEXANDER.

[3]) De jongste depêche van dien Pruissischen Staatsman was uit Praag gedagteekend.

rijk te doen declareren. Dan tot nog toe is geen finaal besluit omtrent een zoo gewigtig punt genomen, waarvan de gevolgen niet alleen voor geheel Europa, maar voor Pruissen zelf van 't uiterste belang kunnen zijn. Indien men zich effectief tegen Frankrijk mogt declareren, hetgeen bij de actuele dispositie der gemoederen, *niet* surprenant zoude wezen, schijnt Z. M. den 6 December naar de Armée des Hertogs van Brunswijk te zullen vertrekken, om zich van daar overal waar Hoogstdeszelfs tegenwoordigheid zoude mogen noodig zijn, te begeven. Het schijnt nog in twijfel of men alsdan de aangebodene subsidiën van Engeland zal aannemen [1]."

Ten gevolge namelijk van openingen namens Keizer ALEXANDER, door diens Gezant NOVOSILTZOFF te Londen aan PITT gedaan [2]), maar die sedert de gedachtenwisseling met den Britschen Minister een aanmerkelijke uitbreiding hadden gekregen, was den 11 April 1805 te Petersburg op die laatste grondslagen het gewigtig Tractaat tot stand gekomen, van wege Groot-Britannië door Lord GRANVILLE LEVESON, en van de Russische zijde, door Prins ADAM CZARTORISKY en door NOVOSILTZOFF zelf geteekend [3]). De deerniswaardige toestand van de Bataafsche Republiek, had in hooge mate de belangstelling der beide Magten gewekt, en de voorbereiding van eene tien jaren daarna verwezenlijkte vereeniging van alle Nederlanden, maakte een van de niet het minst opmerkelijke bedingen van het grootsch en wijdstrekkend Ontwerp uit [4]). Men had zich tot herstel van

---

[1]) Uit Berlijn aan VAN DER GOES, 26 November 1805.

[2]) Memorandum van 19 Januarij 1805. Verg. verder de Bijlagen.

[3]) Verg. Lord STANHOPE, WILLIAM PITT *et son temps*, T. IV. 304 suiv.

[4]) Een nieuw licht over deze derde Coalitie, is voor ons opgegaan sedert de uitgave der *Mémoires politiques et Correspondance diplomatique de* JOSEPH DE MAISTRE, *avec explications et Commentaires historiques par* ALBERT BLANC, Paris 1863, 8e édition, p. 80 suiv. „La Russie prenant une atti-

het verbroken evenwigt der Staten, de stichting van een algemeen Verbond der Mogendheden van Europa voorgesteld, waartoe eene krijgsmagt van 500,000 man dienstbaar zou gemaakt worden. Men had ten doel, Hannover en gansch Noordelijk Duitschland te doen ontruimen, de onafhankelijkheid van Holland en Zwitserland te herstellen, den Koning van Sardinië weder op zijn' troon in Piemont te plaatsen en hem eene uitbreiding van grondgebied te verschaffen, en voorts de veiligheid van het Koningrijk Napels zoowel als de ontruiming van geheel Italië door de Fransche troepen, zelfs van het eiland *Elba*, te waarborgen; kortom, in Europa een' staat van zaken te vestigen, die een duurzaam bolwerk tegen nieuwe overweldiging en aanslagen zou opwerpen.

Het was er derhalve op toegelegd, met vereenigde krachten, den ondragelijken overmoed van den nieuwen Keizer der Franschen, die KAREL den Groote zocht na te bootsen, vóór het te laat was, te fnuiken en te tuchtigen [1]). En inderdaad had die overmoed zich meer en meer in woorden en werken onverholen geuit. Ook de kroon van Italië had NAPOLEON zich, Oostenrijk ten spijt, te Milaan op het hoofd gedrukt. En wat dit schouwspel te tergender maakte, het was de glimp van gematigdheid en zelfbeheersching, welke de doorslepen Despoot aan zijn gedrag had weten te geven. Het moest den schijn hebben alsof niet hij, maar wel zijne

tude plus menaçante et une voix plus élévée, pourrait aisément rétablir un peu de l'équilibre." (p. 97, — $\frac{17}{29}$ Julij 1803): „L'Empereur de Russie propose (met andere woorden verlangt van den Eersten Consul) 1° *l'évacuation de la Hollande;* 2° celle de la Suisse et de l'Italie, enz." 5 Aug 1803, p. 98).

[1]) Depêche uit Berlijn, 27 Augustus 1805 aan VAN DER GOES. De Heer v. GOLTZ had uit Rusland gemeld: dat de Keizer „de onderdrukkingen die Frankrijk jegens verscheiden Staten uitoefende, niet onverschilliglijk kunnende aanzien, gemeend had aan deze bedreigde Staten te moeten toonen, dat er eene Mogendheid exteerde, die zich voor hen interesseerde." (Verz. BRANTSEN).

tegenstanders het evenwigt der Staten hadden verbroken. Hoeveel meer niet ware hij, Gebieder van Frankrijk, geregtigd geweest bij het Keizerrijk in te lijven, maar neen — in stede van de te ondergebragte Volken tot onderdanen te verlagen, had hij hun het zelfbestuur gegund, en schoon de geographische ligging als van zelf tot de aanhechting dier Landen had behooren te leiden, beloofde hij plegtig dat niet één enkel Wingewest bij zijn Rijk zou gevoegd worden. Alle voorwendsel tot een nieuwen oorlog was hiermede, beweerde hij, afgesneden [1]). „Wij hebben, zoo roemde NAPOLEON zelfbehagelijk en tevens de Franschen vleijend, wij hebben Holland, drievierden van Duitschland, Zwitserland en geheel Italië veroverd; te midden van den grootsten voorspoed, zijn wij gematigd gebleven. Van al die gewesten behielden wij niets meer dan hetgeen vereischt werd om Frankrijk op hetzelfde standpunt van aanzien en magt te handhaven, dat het te allen tijde heeft ingenomen. De verdeeling van Polen, de aan Turkije ontroofde Gewesten, de verovering van Indië en van schier alle Kolonien, hadden te onzen nadeele het algemeen evenwigt gebroken. Alles wat wij niet volstrekt behoefden, hebben wij om dit te herstellen, teruggegeven; en hierbij waren wij aan het grondbeginsel getrouw dat ons steeds bestuurd heeft, om namelijk nimmer de wapenen op te vatten voor ijdele ontwerpen tot eigen grootheid of door het lokaas van veroveringen verleid." Hij haalde met welgevallen op wat hij ten voordeele van zoovele Duitsche Vorsten had gedaan, hoe zelfs Oostenrijk, na twee ongelukkige oorlogen, *Venetië* en het daartoe behoorend gebied had verworven, eene aanwinst, voor welke het zijne verloren Landen immer zeer gaarne zou verruild hebben. En nu tot Holland overgaande, dit is, zeide NA-

---

[1]) Verg. NAPOLEON's Aanspraak tot den Senaat, 18 Maart 1805. (*Journal Politique*, 29 Mars).

POLEON, terstond na de verovering onafhankelijk verklaard [1]). „De inlijving van dat Land bij ons Keizerrijk zou slechts de voltooijing van ons handelsstelsel geweest zijn, daar de grootste rivieren van de helft van ons grondgebied in Holland hare uitwatering vinden. En toch is Holland onafhankelijk, en de heffing der in- en uitgaande regten, de handel en het inwendig Bestuur hebben er onbelemmerd naar eigen inzigt plaats. Zoo ook was Zwitserland door onze Legers bezet; wij hadden het tegen de vereenigde magt van Europa verdedigd. De inlijving van Zwitserland zou ons stelsel van Defensie voltooid hebben [2]). En toch onder de hoede der *Acte van Bemiddeling*, bestuurt dat Land zich zelf vrij en onafhankelijk, naar het inzigt van zijne negentien Kantons. Te vergeefs tracht de booze geest — het was PITT, wien hij als den helschen bewerker van al het onheil zocht te brandmerken, — te vergeefs tracht hij voorwendselen te vinden om den oorlog weder op het Vasteland te ontsteken [3]). Wat krachtens de Constitutionele Wetten van den Staat met ons Keizerrijk vereenigd is, zal daaraan gehecht blijven. *Geen nieuw Wingewest zal daarbij worden ingelijfd* [4]); maar de Wetten der Bataafsche Republiek, de Acte van Bemiddeling der negentien Zwitsersche Kantons, en deze eerste Grondwet van het Koningrijk Italië, zullen bestendig de bescherming van onze Kroon genieten, en nimmer zullen wij daarop eenige inbreuk dulden. Onder

[1]) „A peine conquise, la Hollande a été déclarée indépendante. Sa réunion à notre Empire *eût été le complément de notre Système commercial, puisque les plus grandes rivières de la moitié de notre territoire débouchent en Hollande.* — Cependant la Hollande est indépendante; et ses Douanes, son Commerce et son Administration se régissent au gré de son Gouvernement."

[2]) „Sa réunion eût completé notre Frontière militaire. Toutefois la Suisse se gouverne par l'*Acte de Médiation*," enz.

[3]) „Le génie du mal cherchera envain des prétextes pour remettre le Continent en guerre."

[4]) *Aucune nouvelle Province n'y sera incorporée.*"

alle omstandigheden en in alle handelingen zullen wij dezelfde bezadigdheid aan den dag leggen [1]), en zoo hopen wij dat ons Volk niet genoodzaakt zal worden, dien moed en die veerkracht te ontwikkelen, die het tot verdediging van zijne wettige regten te allen tijde heeft betoond." Het was voor het eerst dat onze Landgenooten op de toekomstige inlijving als onvermijdelijk gevolg van de leer der natuurlijke grenzen van het Fransche Keizerrijk, aldus werden voorbereid, en dat het onverschuldigd nalaten van die inlijving tot eigen lof werd uitgemeten, maar als een misslag dien de aan hare beginselen meer getrouwe Politiek zich voorbehield te herstellen.

Het was na de heftige woordenwisseling tusschen den Eersten Consul en den Russischen Gezant MARKOFF [2]), vooral na het bloedig treurspel van ENGHIEN niet vreemd, dat de Kabinetten van *Petersburg* en *Londen* de handen weder inéén hadden geslagen. Er was niet slechts onder de invloedrijke Raadslieden van Keizer ALEXANDER een Pool, de reeds genoemde Prins CZARTORISKY, die van het herstel van zijn vanééngereten Vaderland in de rij der Staten droomde, er bevonden zich in Rusland nog andere helderziende stokebranden, een JOSEPH DE MAISTRE [3]), Minister van den uit zijn Rijk verdreven Koning van Sardinië, die ALEXANDER's gunsteling voorhield, dat het van zijn Heer afhing, of BONAPARTE al dan niet de Keizer van het Westen zou zijn, meester van Italië, gelijk van Spanje, van

---

1) „Dans toutes les circonstances et dans toutes les transactions nous montrerons la même modération;" enz.

2) Zoodat Keizer ALEXANDER den Generaal HÉDOUVILLE, BONAPARTE's Gezant, toevoegde: „je ne fais pas *d'algarades*, comme on en fait à mes Ministres à Paris." DE MAISTRE. *Mémoires politiques*, p. 96 (1803). — En zie nog wegens den indruk, dien de moord van ENGHIEN in Rusland maakte, v. SIEVERS, *Denkwürdigkeiten*, IV B. S. 606 folgg.

3) *Mémoires politiques et correspondance diplomatique* (Februarij 1804), p. 107.

Holland en andere gewesten; dat de Franschen zich niet door eenig blad papier, zouden laten stuiten; men had eene sterker borstwering en andere middelen noodig dan zoo ligt aan flarden gescheurde Tractaten. Het leed vrij lang eer de bom uitbarstte, en de strijd welken de staatkundigen te gemoet zagen, plotselijk van het eene punt van Europa naar het andere werd overgebragt. Terwijl alles in de jongste maanden scheen aan te duiden dat eindelijk het tijdstip voor het bewerkstelligen der zoolang aangekondigde Landing in Engeland gekomen was, zou men met verbazing het staken zoo niet geheel afspringen der ontzagwekkende onderneming, die de wereld in spanning hield en den Brit meer dan eens schrik had aangejaagd, tegelijk met de bijna ongeloofelijke overwinningen in Duitschland, vernemen. „Zijne Majesteit de Keizer en Koning, zoo schreef TALLEYRAND aan den Gezant der Bataafsche Republiek BRANTSEN [1]), heeft mij gelast Uwe Exc. te verwittigen dat de Generaal MARMONT het bevel heeft ontvangen om zich met het Fransche Leger en met de Divisie der Bataafsche troepen over welke hij gebiedt, naar den Opper-Rhijn te begeven [2]). Oostenrijk door Engeland omgekocht en door een Corps Russische hulptroepen ondersteund, wil den oorlog hervatten of liever heeft dien reeds hervat [3]). Deze nieuwe Coalitie beeldt zich in aan Frankrijk en zijne Bondgenooten de voorwaarden te zullen opleggen, die met het belang van Engeland strooken, dat is van die Mogendheid, welke niet heeft opgehouden hare welvaart op de rampen van het Vasteland te stichten, en die onafgebroken in de weer is om er de verwarring en regeringloosheid aan te kweeken, ten ein-

---

1) Verg. deze *Geschiedenis*, IIe Deel; I[ste] Stuk, Bijlage XXXV, bl. 119.

2) BERTHIER aan MARMONT, $\frac{23}{25}$ Augustus 1805 en de *Mémoires* van laatstgemelden Generaal, T. II, 296—301.

3) „L'Autriche *gagnée* par l'Angleterre et soutenue par un corps auxiliaire de Russes veut recommencer ou plutôt a déjà recommencé la guerre."

de zich van den alleenhandel der Wereld meester te maken en dien te behouden. Meer dan eenige andere Staat weet Holland [1]), wat het van de zegepraal van dien eeuwigen vijand der nijvere en handeldrijvende Volken te duchten heeft. Het weet derhalve ook, welk deel het behoort te nemen aan de maatregelen, die de gemeenschappelijke verdediging vereischt, en hoe een welbegrepen belang de uiterste inspanning vordert om zoovele rijke Bezittingen te kunnen behouden, op welke Engeland in gedachte reeds als op eene prooi aast.

De Generaal MARMONT zal in Holland vervangen worden door een krijgsman, het vertrouwen der Bataven niet minder waardig. Het uur is dáár, waarin zij een nieuwe veerkracht moeten ten toon spreiden [2]), manschappen aanwerven en Schutterijen vormen; waarin zij tot verdediging van het grondgebied en van hunne onafhankelijkheid, alle hunne middelen en hulpbronnen behooren aan te wenden, in één woord zich bezield met denzelfden geest te betoonen, die hunne Voorouders weleer tot den rang van een vrije Natie verhief en die hen over datzelfde Huis van Oostenrijk deed zegevieren, hetwelk thans de fakkel van den oorlog ontsteekt met inzigt om het Vasteland te beheerschen en te verslaven, terwijl Engeland bij voortduring de zeëen zoude beheerschen [3]).

Zijne Majesteit de Keizer en Koning gereed om de regten en belangen der Bataafsche Republiek evenzeer als die van Frankrijk zelf voor te staan, vertrouwt bij het Bataafsche Volk eene gezindheid te zullen aantreffen die aan de zijne beantwoordt. Zijne Excellentie de Heer Raadpensio-

---

[1]) „La Hollande sait combien plus que toute autre, elle doit redouter les succès de cette éternelle ennemie des Peuples industrieux et commerçants."

[2]) „Le moment est venu où ils doivent montrer une énergie nouvelle, faire des recrutements, former des gardes nationales."

[3]) „Dans la vue de dominer et d'asservir le Continent pendant que l'Angleterre continuerait d'asservir les mers."

naris zal gewis het vertrouwen waardig zijn dat Zijne Majesteit in hem gesteld heeft [1]), maar ook het gewigt der omstandigheden en zijn roem waardig. Doch Zijne Majesteit zal met eene levendige voldoening van Uwe Excellentie vernemen dat het Bataafsche Volk door zijne veerkracht en warmen ijver, de bedoelingen van zijn hoogste Overheid ondersteunt [2]). Hoogstdezelve wenscht te weten hoeveel manschap (voetvolk en ruiterij), paarden, benoodigdheden tot uitrusting en wapening, geschut en krijgsbehoeften van alle soort de Republiek in staat is te leveren, zoo tot verdediging van haar grondgebied als om tot de gemeenschappelijke krijgsverrigtingen mede te werken; met opgave van het tijdstip waarop hare middelen zoo tot verdediging als tot aanval verzameld en beschikbaar zullen zijn, alsmede van de maatregelen die men zal genomen hebben om de verzameling en ontwikkeling daarvan te verhaasten. Ook heeft Z. M. mij gelast Uwe Exc. te vragen of er een Bataafsch Minister in Rusland is [3])? Vermits de Russen in dezen oorlog Oostenrijk helpen, zal Z. Exc. de Raadpensionaris volkomen beseffen dat eene Mogendheid, die de Bondgenoot van Frankrijk is, niet wel een' Gezant bij een vijandelijk Hof kan onderhouden, en dat het derhalve noodig zou zijn dien welken hij te *Petersburg* mogt hebben, terug te roepen [4])."
Een man van niet gewonen stempel, de volijverige kampvechter voor den vrijen handel, en voor het koloniseren van het eiland Java, niemand anders dan de schrandere, maar woelige DIRK VAN HOGENDORP [5]) was in de jongst ver-

---

1) „Sera digne de la confiance que Sa Majesté a mise en lui."

2) „Que le Peuple Batave seconde — les intentions de son premier Magistrat."

3) „S'il y a un Ministre Batave en Russie?"

4) In na te melden *Vertraute Briefe* heet het dat Keizer ALEXANDER HOGENDORP's *rappel* zou verlangd hebben.

5) Verg. de *Levensschets van* D. VAN HOGENDORP in de *Handel. en Geschr. van het Indisch Genootschap te 's Gravenhage*, 1856, 3e Jaarg. 1ste Aflevering, bl. 57.

loopen jaren, Envoyé en Minister-Plenipotentiaris van de Republiek geweest [1]), de opvolger in Rusland van den vroeger door ons vermelden WILLEM BUYS. Het ijskoud verblijf moet niet in staat geweest zijn de hitte van zijne driften te temperen, en in den geïmproviseerden Diplomaat zal het niet moeijelijk gevallen zijn, den ontembaren Gezaghebber van Java's Oosthoek nog meermalen te herkennen [2]). Doch welke vlekken den geweldigén en wispelturigen broeder van den bedachtzamen en standvastigen GIJSBERT KAREL mogen ontsierd hebben, dat ook zijne begaafdheid groot en veelzijdig was, het blijkt uit zijne geschriften en oorspronkelijke ontwerpen, en hetgeen in de beoordeeling van een zoo excentrisch karakter tot voorzigtigheid en meerdere welwillendheid stemt, het blijkt zelfs uit hetgeen JOSEPH DE MAISTRE over hem aan zijne Regering schreef. „Gij hebt, dus luidt eene depêche van den Gezant van Sardinië, uit de maand December 1803, van den Hollandschen Minister gewag gemaakt. Het is een in alle opzigten uitnemend man [3]). Iedere week noodigt hij eens aan zijn disch den ouden Markies DE LA FERTÉ, den laatsten Agent van Z. M. LODEWIJK XVIII bij dit Hof. Hoe getrouwer men zich aan zijn' Vorst en aan zijne pligten betoont, hoe meer men hem welkom is. Evenwel noemt gij hem een dweeper, en op een enkel punt is hij dit werkelijk [4]). Zoo-

---

1) Als zoodanig in November 1802 voorgedragen.

2) Zie over de handelingen van D. VAN HOGENDORP op Java, Mr. L. C. D. VAN DIJK, *Specimen Politico-Juridicum continens Historiam inquisitionis in delicta, a Praefectis atque Officialibus in Indiâ cum Orientali tum Occidentali commissa*, Utrecht 1847, p. 170—190. — Hoogst ongunstig wordt over DIRK V. HOGENDORP, ook als Gezant te Petersburg, geoordeeld in (STRICK V. LINSCHOTEN) *Vertraute Briefe während eines Durchflugs durch einen Theil des Königreichs der Niederlande* (1818), III Th. s. 178.

3) „Vous me parliez de l'Envoyé de Hollande. C'est un homme très-distingué de toute façon."

4) „Vous l'avez cependant appelé fanatique. C'est qu'il l'est effectivement

dra gij hem over Engeland spreekt, raakt hij het spoor bijster en vaart dan als een dolzinnige uit. Gij zoudt hem eens moeten hooren als het gesprek op onzen Koning komt; schandelijk, eerloos, zegt hij, hebben de Engelschen jegens hem gehandeld [1]). Maar dan val ik in en herneem: „Vergun mij U te doen opmerken, mijnheer VAN HOGENDORP [2]), dat gij onbillijk zijt; de Engelschen meenen het inderdaad zeer goed met ons, maar dikwijls kan men niet handelen zooals men wel zou wenschen," enz. Het is dan een lust om te hooren, hoe de Bataafsche Gezant tegen de Engelschen raast en dondert en de partij van den Koning van Sardinië neemt, terwijl de Gezant van Sardinië de Engelschen ontschuldigt. Het is wezenlijk een genot om daar getuige van te zijn [3])." En niet zelden zal men in dien tijd, toen de beruchte Landing op aller lippen zweefde, over Engeland en de Engelschen gesproken hebben. Bij het ophalen van die gesprekken, is de Italiaansche Staatsman ook HOGENDORP's voorganger indachtig. Er was een jonge Franschman, een uitgewekene, bij den Napolitaanschen Gezant aan tafel [4]), die den wensch uitte, dat de ontscheping der troepen wèl mogt slagen, want dat dit voor de Franschen het grootste onheil zou zijn, terwijl er voor de Wereld niets noodlottiger kon bedacht worden, dan dat de onderneming gelukte. „Maar, mijnheer, merkte de Heer BUYS aan, de gewezen Bataafsche Minister, die — zoo ver-

---

sur un article: dès qu'on lui parle de l'Angleterre, il perd la tête et donne dans toutes sortes d'exagérations."

1) „C'est une honte, c'est une infamie aux Anglais de l'avoir traité ainsi."

2) „Permettez-moi de vous le dire, Monsieur DE HOGENDORP, vous allez trop loin."

3) *Mémoires politiques*, enz. p. 108 suiv. „C'est une scène délicieuse d'entendre l'Envoyé batave qui fulmine contre les Anglais."

4) Bij den Hertog de Serra-Capriola. DE MAISTRE, *Mémoires politiques*, p. 155 suiv.

haalt DE MAISTRE, wegens zijne slechte gezondheid [1]) zijn ontslag heeft moeten vragen, een even verstandig als bedaard man, gij vergeet, dat wanneer de Franschen eens in Engeland den voet zouden hebben gezet, zij er onberekenbaar veel kwaad zullen aanrigten, zelfs als men er in slagen zou hen weder te verdrijven." Wel, riep de jeugdige losbol uit, wat zou ik daarom geven of men half Engeland in brand stak, zoo er maar een half millioen Franschen bij omkwam?"

Het verrassend opbreken van het kamp van Boulogne zou den ligtzinnigen uitgewekene deerlijk teleurstellen, maar tevens den strijd beslechten, in het Zuiden zoowel als in het Noorden van Europa over de vraag gevoerd, of de reusachtige toerusting van NAPOLEON tegen den gehaten nabuur, al dan niet ernstig in zijne bedoeling had gelegen [2]); een strijd vele jaren daarna, weder de stof van belangwekkende gesprekken geworden [3]). Wat hier van zijn mogt, zooverre de Engelsche Staatslieden zich werkelijk bedreigd achtten, komt hun de verdienste toe, in de nieuwe Coalitie het doeltreffend middel tot een gewenschte afleiding van het ge-

---

[1]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 24 Augustus 1802 van die ongesteldheid gewagende, voegde er bij: „Dit doet mij groot leed: BUYS was regt wijs en goed geworden: hij heeft kunde en talenten; is ook zeer wel gezien in Petersburg. Ik verlies daarenboven in hem een der oudste kennissen van mijne jeugd, en waarlijk een Vriend."

[2]) Schertsende, maar zeer juist merkte FALCK aan in zijne letteren uit Madrid 22 October 1804 (aan den kapitein ter zee H. H. SICCAMA), *Brieven*, bl. 158, „Grooten dank voor uwe détails betrekkelijk tot onzen handel en de vaart op Tessel, en voor hetgeen gij mij hebt durven mededeelen van de Expeditie. Ik heb nimmer aan dezelve geloofd, en ben nog van opinie dat het al te maal *kool* is. De Engelschen ondertusschen zijn er waarlijk bang voor en men doet hun schade genoeg, met ze in zoo eene gedurige onrust te houden. Jammer maar dat de kool ons zelven zoo blixms duur te staan komt."

[3]) „*Si de légers dérangemens* n'avaient mis obstacle à mon entreprise de Boulogne, que pouvait être l'Angleterre aujourd'hui?" *Napoleon* bij *Las Cases*, *Mémorial de Ste Hélène* T. III. p. 279.

vaar beraamd en gevonden te hebben. Doch terwijl te Petersburg de verkoeling [1]) met Parijs allengs tot verbittering en ten laatste tot vijandschap klom, zoodat Europa welhaast het zeldzaam schouwspel zou zien van drie Keizers te velde getogen, was men te 's Hage weinig gesticht over de schraalheid der diplomatische depêches uit het afgelegen Rijk [2]). Wij zagen HOGENDORP zoowel als den nu ambteloozen BUYS, in de hoogere kringen leven en toch hoort men de klagt van VAN DER GOES [3]): „Wij blijven in de grootste onzekerheid wegens Rusland: onze Correspondent aldaar schijnt zeer weinig *au fait* van 't geen er gehandeld wordt." En zeker, wat de Gezant van zijn geloof aan de voortdurend vredelievende gezindheid van het Russische Hof op dat tijdstip schreef, was geen blijk dat hij goed op de hoogte der zaken was [4]). Dit behoud van den Vrede, voor het Vaderland op het standpunt der toenmalige Regering zoo begeerlijk, was dan ook in den beginne, niettegenstaande ALEXANDER's verontwaardiging en openbaar rouwbetoon over het gebeurde in Baden, niet onmogelijk geoordeeld, maar hoe lang zoo meer onwaarschijnlijk geworden [5]). „Niet zeer on-

---

[1]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 29 Nov. 1803, meldt dat hem uit Berlijn berigt was: „il parait bien décidé que Mr. DE MARKOFF est rappelé: une lettre de Pétersbourg assure, qu'il a été clairement exprimé au Général HÉDOUVILLE, que pour cette fois on voulait bien terminer de la sorte cette discussion *indécente:* mais qu'à l'avenir on payerait de revanche et qu'on agirait vis-à-vis de l'Ambassadeur de France sur le même pied qu'on agirait à Paris vis-à-vis celui de la Russie."

[2]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 28 Mei 1804: „Uit Petersburg weet ik volstrekt niets: wij zijn aldaar *ellendig* gediend: dit wil ik u in vertrouwen niet verbergen."

[3]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 10 Julij 1804.

[4]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 24 Julij 1804. „In een particulieren brief uit St. Petersburg van den 30sten laatstleden vind ik de volgende passage: Si nous conservons la paix, *comme je continue à le croire.*"

[5]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 19 Junij 1804. „Alle mijne tijdingen bevestigen de hoop, dat het met Rusland niet breken zal."

gerust ben ik alsnog over Rusland, zoo luidde iets vroeger de eigen beschouwing van den Leider der Bataafsche Diplomatie; ik heb veel kleine *données*, die mij stellig doen vermoeden, dat met een weinig welwillendheid van den Franschen kant, zich alles schikken zal [1])." Maar wat liet zich van de toegeeflijkheid van den verwaten Keizer verwachten, wiens versche waardigheid den Autokraat der Russen een doorn in het oog moest zijn?

Wat aan HOGENDORP's depêches uit Rusland moge ontbroken hebben, werd langs andere kanalen voor een deel aangevuld [2]), denkelijk door de te 's Hage aanwezige Gezanten uit Petersburg en Weenen, V. STACKELBERG [3]) en DE FELTZ. Doch bij Keizer FRANS had de Bataafsche Republiek in den Baron VAN SPAEN, „een best Minister," op wien VAN DER GOES verklaarde „rondom staat" te kunnen maken [4]). De Geldersche Staatsman was ongeveer op denzelfden tijd, nu drie jaren geleden, als de Utrechtenaar V. WESTREENEN VAN THEMAAT, die de Republiek in Zweden moest vertegenwoordigen, naar zijne bestemming vertrokken [5]). Dit drietal Hoven van Rusland, Oostenrijk en Zweden openbaarde elk op zijne wijze, een hoe lang zoo minder te miskennen anti- napoleontischen geest: met den Eersten Consul, nog niet tot dat toppunt van alleenheerschend gezag geste-

---

1) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 25 Mei 1804.

2) Aan SCHIMMELPENNINCK, 28 Mei 1804. En stelliger den 6 Julij daaraanvolgende: „De zijdelingsche tijdingen zijn niet zeer gunstig; men verzekert zelfs dat er reeds eene verbindtenis met Engeland gesloten is; WORONZOFF in Londen blijft dagen achter den ander onzigtbaar, en heeft drukke conferentiën met het Ministerie."

3) T. a. p.

4) Aan SCHIMMELPENNINCK, 20 Julij 1804: „STACKELBERG is een zeer wijs man en zal voorzeker geene geruchten spargeren van een aard als vermeld zijn bij uwe laatste."

5) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 28 Julij 1802: „Onze benoemde Ministers voor *Weenen* en *Stockholm* hebben afscheid genomen, en gaan onverwijld op reis."

gen, was de verstandhouding met inzigt om sommige punten van algemeen Europeesch belang te regelen, nu en dan vrij vertrouwelijk geweest. „Wij kunnen en zullen, schreef VAN DER GOES [1]), op de toetreding van de Verheven Porte tot de bedingen van den Vrede van Amiens doelende, nu ook bij den Turk de vaart op de Zwarte zee reclameren, die ons bij oude Tractaten is toegekend, doch waarvan de executie door de Porte successivelijk is *gedilayeerd*, om redenen die te dier tijd ligt te penetreren waren, dan welke nu vervallen zijn." WILLEM BUYS was op dat tijdstip nog te Petersburg werkzaam en werd verzocht te onderzoeken of het gerucht waarheid behelsde, naar luid van hetwelk Russische troepen naar de grenzen van Turkije zouden zijn gerukt [2]). Hij antwoordde daarvan niets te hebben kunnen ontdekken, maar wel de verzekering te hebben ontvangen, dat de zaak uit de lucht gegrepen was. Had de tijding desniettemin eenigen grond, zoo kon die maatregel enkel de strekking hebben om den Grooten Heer in bedwang te houden en te verhinderen, zich tegen de, gelijk men zeide, tusschen Frankrijk en Rusland beraamde schikking ten behoeve van den Koning van Sardinië te verzetten. Voor het verlies van Piemont zou men dezen Vorst in de Souvereiniteit over de Ionische Eilanden [3]) eene vergoeding hebben toegedacht, maar nu vernam men eensklaps dat die

---

1) Aan SCHIMMELPENNINCK, 29 Junij 1802.

2) BUYS aan VAN DER GOES, 4 Junij 1802: „J'ai fait des recherches par rapport à la marche de troupes vers les frontières de la Turquie, mais tout le monde m'assure qu'il n'en est pas question: je ne vois pas non plus à quoi servirait cette mesure à moins que ce ne fût pour engager le Grand Seigneur à ne pas s'opposer à un plan concerté, à ce qu'on dit avec la France, savoir celui de donner au Roi de Sardaigne la Souveraineté des Sept Isles-Unies en dédommagement du Piémont."

3) Doch z. wegens BONAPARTE's zelfzuchtig gedrag te Corfu, de *Mémoires politiques* van DE MAISTRE, p. 93 (1803).

Koning afstand van den troon had gedaan en zich te Rome ging vestigen [1]).

Nog zoo kort geleden, bij de stichting van het Koningrijk Italië, in Maart 1805, hoorden wij NAPOLEON's plegtige belofte, dat geene nieuwe Departementen bij het Fransch gebied zouden worden ingelijfd, en naauwelijks drie maanden daarna hield de Ligurische Republiek op te bestaan, en zag men *Genua* aan het Keizerrijk gehecht [2]); terwijl eenige weken later *Lucca* als Vorstendom aan ELISA BACIOCCHI werd geschonken, en *Parma*, *Piacenza* en *Guastalla*, die met Genua vroeger ook al den verdreven Koning van Sardinië schadeloos hadden moeten stellen [3]), schaamteloos tot Wingewesten werden verklaard! Zoo speelde hij met het gegeven woord en hadden het verzwakt en geduldig Oostenrijk, zoowel als Keizer ALEXANDER, die eershalve gehouden was, het Huis van Savoye te ondersteunen [4]), zich wel genoodzaakt gevonden aan de inblazingen van het Britsche Kabinet gehoor te geven en de wapenen op te vatten.

De Bataafsche Republiek zou weldra den terugslag dier onheilspellende gebeurtenissen ondervinden. Reeds den 7 Julij 1805 aan den Raadpensionaris schrijvende, verzweeg de Admiraal VER HUELL, destijds te Duinkerken, zijne bekommering niet. „Mijne ongerustheid over ons toekomstig

---

1) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 29 Junij 1802: „het voorbeeld van de beruchte CHRISTINE volgende."

2) De voormalige Republiek had LEBRUN, den lateren Hertog van Plaisance, tot Landvoogd.

3) „Enfin les États de Parme, de Plaisance et Guastalla, *qui, avec Gênes, devaient former un dédommagement pour le Roi de Sardaigne*, furent également réunis à l'Empire français." Zoo aarzelt niet te schrijven A. DUCASSE, *Mémoires et Correspondance politique et militaire du Prince* EUGÈNE, Paris 1858, T. I. 23, 274 suiv.

4) (F. V. GENTZ) *Fragmente aus der neusten Geschichte des Politischen Gleichgewichts* (1806) S. 253.

lot — zoo luidt de opmerkelijke brief, is sedert de jongste gebeurtenissen in Italië ook niet weinig vermeerderd, en menigmalen omtrent verscheiden reflectiën, welke wij bij ons laatste verblijf te Parijs hebben moeten maken [1]). Zoo het voornemen van onzen magtigen Bondgenoot is, om over het lot van ons Vaderland anders te beschikken, dan hetzelve afgescheiden van Frankrijk een onafhankelijken Staat te laten, zoo zullen alle onze pogingen vruchteloos zijn, en wij zullen met al onze vermogens niet in staat wezen zulks te verhinderen. Dan verre zij het van ons — om zulks *voor alsnog* te denken, er bestonden meer redenen vóór het aanvaarden uwer Regering zulks te kunnen veronderstellen, dan tegenwoordig. De goedkeuring van onze ingezetenen over den tegenwoordigen staat van zaken onder uw Bestuur, strekt ons ten bewijze, dat onze hooge Bondgenoot ons eene weldaad heeft bewezen, door onzen Regeringsvorm mogelijk te hebben gemaakt. En welk een schijn zoude het hebben voor geheel Europa, indien ons dezelve thans zonder eenige reden, weder werd ontnomen. Neen — dit schijnt mij toe onder uwe Regering *voor alsnog* niet te duchten te wezen." Zulke aanstootelijke waarheden, een weinig verguld, had de Raadpensionaris al in de eerste maanden van zijn Bewind te verduwen: hij hoorde die van een door zijn verblijf in Frankrijk en op het standpunt hetwelk deze daar innam, van meer dan eene zijde wèl onderrigt Landgenoot: men oordeele of SCHIMMELPENNINCK op rozen rustte! Gelijktijdig werd aan slechte Nederlanders in den *Moniteur*, eene Franschgezindheid in den mond gelegd [2]), die onze nationaliteit voor niets tellende,

---

[1]) *Het leven en karakter van* C. H. *Graaf* VER HUELL, I. 387 volg.

[2]) Artikelen uit Amsterdam of 's Hage gedagteekend, werden te Parijs opgesteld. Zoo zendt NAPOLEON aan zijn stiefzoon EUGÈNE den *Moniteur* „Vous y verrez, zegt hij, un article de Berlin, qui, comme vous l'imaginez bien, a

het als een heugelijk feit deed voorkomen, dat men in Holland bijna geen Hollandsch meer sprak, dat men in alle eenigermate beschaafde kringen, enkel de taal van den laatdunkenden vreemdeling hoorde: nog vijftig jaren, en dat gemeen mengelmoes zou men slechts van dienstboden, werklieden en matrozen vernemen [1])! — Maar indien deze onzalige denkwijze allengs veld winnende, ons volksbestaan moest ondermijnen en langzamerhand vernietigen, een meer onmiddellijk gevaar dreigde van buiten: de klimmende eischen van NAPOLEON, die om den krijg eerst tegen Engeland alleen en nu tegen de verbonden strijdkrachten der Coalitie met het uiterste geweld door te zetten, den hem wèlbekenden geldnood der Republiek te minder ontzag, omdat het in de berigten van den Opperbevelhebber MARMONT en van anderen aan onwil werd geweten, zoo men onzerzijds niet terstond alles en zonder eenige tegenspraak inwilligde en uitvoerde. De Raadpensionaris had met de verderfelijke *antecedenten* van zijne voorgangers te worstelen. „Te lang, merkte VER HUELL aan [2]), hebben onder de vorige zwakke Regeringen de Fransche, zoowel civile als militaire Autoriteiten, zich veroorloofd om zich in zaken te immisceren, welke alleen door het Gouvernement hadden dienen behandeld te worden. Uit deze voor onzen inwendigen staat zoo nadeelige handelingen is voortgevloeid, dat deze Autoriteiten, op verschillende wijzen, *verkeerde noties* ontvangen hebben over den staat onzer zaken, welke zij lieden, om zich verdienstelijk te maken, zonder eenig onderzoek hebben overgezonden [3]), en waaruit men het voor ons zoozeer

---

été fait à Paris." *Mém. et Corresp. politique du Prince* EUGÈNE, T. I. 211. (NAPOLÉON à EUGÈNE, 24 Juillet 1805).

1) Moniteur, 17 Juin 1805 (*Het Leven van* VER HUELL, I. 385 volg.) Doch verg. het antwoord in de Gaz. de Leyde 2 Julij.

2) Uit Duinkerken, 7 Julij 1805 (t. a. p.)

3) Te weten naar Parijs.

nadeelige denkbeeld heeft opgevat, dat het alleen aan goeden wil ontbreekt, om meerder te doen, dan er tot hiertoe gedaan is. Dit denkbeeld, vervolgde de Admiraal, zie ik tot mijne smart, bestaat *alsnog*, en ik kan het aan niemand anders toeschrijven dan aan den Generaal en Chef, welke mij toeschijnt van zijne verkeerde begrippen dienaangaande nog *in het geheel niet* teruggekomen te zijn." Vandaar dan ook MARMONT's of liever NAPOLEON's vordering tot onverwijlde vermeerdering van het *Texelsche* Eskader, eene aanvrage die VER HUELL wel had voorzien, doch gelijk hij betuigde, „niet in die mate;" vandaar niettegenstaande de dringendste verlegenheid in het finantiële, SCHIMMELPENNINCK's dadelijke bereidwilligheid in zijn antwoord aan den Generaal, op een toon, minder het Hoofd van eene vrije Natie, dan den gedweeën en ootmoedigen Bondgenoot voegende [1]), die even klaar als de Admiraal, inzag dat het *minst* geschil met den magtigen Keizer hem naar een wis verderf zou voeren. En vandaar nadat zoo kort te voren al die offers voor de toerusting ter zee waren gedragen, nu weder dezelfde gehoorzaamheid of liever het lijdelijk aanzien van de eigendunkelijke beschikking, die ons Leger van de Noordzee tot de grensscheiding van het Duitsche Rijk sleepte, en den Raadpensionaris tot het nederigst huldebetoon [2] aan den glorierijken Overwinnaar door het

1) Zie SCHIMMELPENNINCK's brief aan MARMONT, 20 Junij 1805 bij VER HUELL, *Leven*, I. 385 en de Lettre du Grand Pensionnaire de Hollande Novembre 1805 (*Journal Politique*, 6 December 1805) „Je prie V. M. d'agréer *avec bonté* l'hommage de mon profond respect. Sire, De Votre Majesté, *le bien humble Serviteur*, Le Grand-Pensionnaire de la République Batave, (Signé) R. J. SCHIMMELPENNINCK."

2) „Mon Beau-Frère, le Général BRUCE est chargé d'avoir l'honneur de remettre cette lettre à V. M. il sera l'interprète des sentiments d'admiration, *de la plus profonde vénération* et du plus sincère attachement à votre personne, et des voeux que je ne cesse de faire pour que V. M. après avoir forcé ses ennemis à accepter une Paix, à laquelle V. M. saura imprimer le caractère de la stabilité, jouisse enfin, *avec son auguste famille*, du doux

afvaardigen van den Generaal BRUCE, zonder eenige vrucht voor hem of voor de Republiek, noodzaakte.

Wij willen thans in eenige bijzonderheden schetsen hoe het den Bataafschen Gezant bij het Hof der Tuileriën te midden dier roemruchtige krijgsbedrijven ging, wat hij van den loop der zaken op het Vasteland giste of te weten kwam; wat hij oordeelde over de zeer ongelijke bejegening welke Frankrijks Bondgenooten in dezen oorlog, oude en nieuwe, te wachten stond; — welke aanstaande veranderingen in het Statenstelsel van Europa men met meerdere of mindere zekerheid aankondigde. NAPOLEON zelf had bij het openen van den veldtogt, niet zonder ophef aan zijn stiefzoon, den onder-Koning van Italië, gemeld, dat de Keurvorsten van Beijeren, Baden en Wurtemberg en de Land-Graaf van Hessen-Darmstadt, elk afzonderlijk met hem een Alliantie-Tractaat hadden gesloten [1]), en met vrij aanzienlijke leger-afdeelingen zijne krijgsmagt hadden versterkt. Meest alle kleine Vorsten van Duitschland waren, naar hij beweerde, op zijne hand. Ook met Pruissen stond hij op goeden voet, en DUROC hield zich te Berlijn op, maar toch was men dáár voor Rusland zeer beducht. EUGÈNE BEAUHARNAIS moest het gerucht verspreiden, dat Pruissen honderd duizend man op de been bragt om de Russen in bedwang te houden. Voor den Keurvorst van Beijeren, die door de Oostenrijkers uit Munchen verjaagd was, en zich op Wurzburg had teruggetrokken, voorspelde dit begin weinig goeds [2]).

---

spectacle du *rétablissement du Droit des Gens* opére par ses grands travaux, *de la Liberté* de la Mer" enz.

[1]) Uit Straatsburg, 29 September 1805: „Voici mes Alliés en Allemagne: Les Électeurs de Bavière, de Bade, de Wurtemberg et le Landgrave de Hesse-Darmstadt ont fait chacun un Traité d'alliance avec moi, et m'ont déjà joint avec des corps d'armée assez considérables." (NAPOLÉON à EUGÈNE) *Mém. et Correspondance du Prince* EUGÈNE, T. I. 396 suiv.

[2]) Uit St. Cloud, 16 September 1805, T. I. 366. „Je vous ai écrit que

In welken tijd van spanning der gemoederen, maar ook van bliksemsnelle voortvarendheid in het nemen en voltrekken van besluiten, men te Parijs leefde, blijkt uit hetgeen BRANTSEN kort na zijne komst aldaar, nog den 9 Augustus van de hooge verwachting der toerustingen tegen Engeland, aan VAN DER GOES overbriefde. „Alle de oogen zijn gevestigd, meldde hij, op 't gene te *Boulogne* of daaromtrent moet gebeuren. Gisteren middag bij TALLEYRAND etende, zeide deze mij aan 't oor, dat men in een important oogenblik was zoo voor ons, als voor hen: ik geloof dat men er bij mag voegen, voor geheel Europa. Men is nog altijd onzeker, wat er geworden is van de gecombineerde Vloot [1]), en men verlangt daaromtrent tijdingen te ontvangen uit Holland, alwaar men veronderstelt dat dezelve zich zal vertoonen. Verscheiden Buitenlandsche Ministers vragen mij onvermoeid daarnaar. Toch voegde BRANTSEN bij dit vertrouwelijk schrijven nog eenige regelen, in welke hij zijne vrees voor de uitbarsting van den oorlog op het Vasteland en op grooter schaal, uitdrukte. „Zoo alles nu niet wordt afgemaakt, heb ik reden om vast te stellen, dat de *Continentale* oorlog zeker is, hoe onraadzaam 't ook mag voorkomen." En eene week later [2]) bleek die bezorgdheid maar al te gegrond te zijn. „Alle praeparatiën, schreef BRANTSEN, schijnen een aanstaanden *Continentalen* oorlog te annonceren. Ik ben van goeder hand geinformeerd, dat de Roomsche Keizer een explicatie aan dit Hof heeft gevraagd, en dat dadelijk een courier van hier is afgevaar-

---

les troupes Autrichiennes étaient entrées à Munich. L'Électeur est avec moi ainsi que la plupart des petits Princes d'Allemagne. Je suis bien avec la Prusse, mais la Russie lui fait une *très grande peur.*" En den 29 September: (T. I. 397.) „Dites que la Prusse arme cent mille hommes, qu'elle fait marcher sur les frontières de Russie pour *contenir* les Russes."

1) Namelijk de Fransche en Spaansche vereenigd. (BRANTSEN aan V. DER GOES, 4 Aug. 1805.)

2) Aan VAN DER GOES, 16 Augustus 1805 (confidentieel).

digd met een weinig voldoend antwoord. God weet, waarheen zoo een nieuwe *rupture* ons wederom zal leiden. Men wil dat een sterk Corps troupes van hier naar Zwitserland marcheert, apparentelijk om een Armée te formeren, die van dien kant in Duitschland zal indringen, terwijl de troupes in Italië ook versterkt worden." Maar toch was den 22sten Augustus nog niets beslist. Op het berigt door VAN DER GOES medegedeeld [1]) van het binnenloopen der Vereenigde Vloot te Ferrol, geeft de Bataafsche Gezant daarover zijn genoegen te kennen, en laat daarop de aanmerking volgen: „konde dezelve nu weder uitloopen en de haven van *Brest debloqueren*, zoude het eene formidable Vloot uitmaken, die eene verschrikkelijke kracht zou bijzetten aan de op handen zijnde *maritime* operatiën." Doch was de krijg op het Vasteland niet meer nabij? VAN DER GOES had van eene Nota gesproken die men hem uit Berlijn had gemeld, door het Hof van Weenen aan die van Frankrijk en Rusland overhandigd te zijn. BRANTSEN had die gelezen," en zij is mij voorgekomen, verklaarde hij, in een zeer *pacifiquen* geest gesteld te zijn, maar zijdelings ook niet te verbergen *inquietudes* over het *accrescement* van dit Rijk." Op die Nota was dusverre niet geantwoord, maar men was beducht dat dit ongunstig zou zijn, daar NAPOLEON niet gezind scheen „in Negotiatiën met Rusland te treden," veelmin eene *gewapende* Mediatie toe te laten; integendeel hield men het er voor, dat hij bepaald op een „*desarmement* [2])" zou aandringen, en kon het Weener-Kabinet daartoe wel eershalve besluiten, op het gevaar af van welligt *au dépourvu* genomen te worden? Intusschen was alle uitzigt op het behoud van den Vrede niet vervlogen, zoo lang de

---

[1]) „Men had in Parijs geen kennis daarvan." BRANTSEN aan V. DER GOES, 22 Aug. 1805.

[2]) Ook in onze dagen, nu en dan voorgeslagen.

troepen aan de kust niet ontscheept waren, „en het kamp aldaar niet werd opgebroken."

Te jammerlijker moest voor onze Staatslieden het vooruitzigt zijn van in dien algemeenen strijd nogmaals gewikkeld en tegen wil en dank op sleeptouw genomen te worden, daar zij de overtuiging konden omdragen, dat men bij de vreemde Hoven jegens onze Republiek welwillend gestemd was en haar als het werktuig van Frankrijk beklaagde. SCHIMMELPENNINCK's verheffing had die denkwijze eer bevestigd dan aan het wankelen gebragt. Een der vreemde Gezanten had aan BRANTSEN verhaald, hoe de Minister van zijn Hof uit Petersburg als iets opmerkelijks had medegedeeld, „dat toen de Heer VAN HOGENDORP zijne audientie van afscheid bij den Keizer zoude hebben, Prins CZARTORISKY hem gezegd had, dat hij *niet* moest spreken van de veranderde orde van zaken in ons Land;" maar dat ALEXANDER zelf dit punt het eerst had aangeroerd en verklaard, dat hij dit als eene huishoudelijke aangelegenheid beschouwde, welke Rusland niet raakte [1]), en die in de gevoelens van vriendschap welke hij den Staat toedroeg, „geene verandering zou te weeg brengen." Wij mogen hier de diplomatische bijzonderheid niet terughouden, dat een geboren Nederlander, die als Officier uit onze dienst in de Russische overgegaan, Adjudant bij den Generaal SUBOW was geworden, en bij diens ongenade na den moord van Keizer PAUL, herwaarts was teruggekeerd, een Rotterdammer met name EYCKMA VAN MASTITZ, door het Fransch Gouvernement, uithoofde van die naauwe betrekking tot den weder in gunst opgenomen SUBOW, „verscheiden dagen" was geraadpleegd [2]), en nu in dezen gewigtigen tijd, van Parijs over Holland de reis op nieuw naar Rusland

---

[1]) „Dat hij die aanzag als eene *interieure* zaak, die de Republiek zelve concerneerde." BRANTSEN aan VAN DER GOES, 22 Augustus 1805.

[2]) „Om van zijn persoon gebruik te maken."

zou aannemen [1]). Voor het minst hadden de doorslepen Fransche Staatslieden bij hem kondschap ingewonnen, indien zij hem al niet als stokebrand hoopten te bezigen.

Eene voorname reden zou NAPOLEON hebben kunnen weêrhouden de zaken met Oostenrijk tot het uiterste te drijven, de onmiskenbare *impopulariteit* van den oorlog. „Men is hier (in de hoofdstad) en, zoo ik verneem, schrijft BRANTSEN den 1 October, door het geheele Rijk zeer onvergenoegd over den oorlog, en *de man* [2]) wint niet in den geest van de Natie; te *Marseille*, waar de koppen heet zijn, moet zich dit al vrij grof gemanifesteerd hebben. Men heeft onlangs aldaar in het spectacle onder de representatie onvermoeid geroepen *à bas*, *à bas*; de acteurs verzekerden dat er niemand in de coulisses was, en continueerden vervolgens hun rol; dan het roepen bleef zoodanig aanhouden dat de Prefect aan het parterre vroeg wat zij wilden hebben, en de onvoorzigtigheid had er bij te voegen: *„Est-ce donc contre le buste de l'Empereur?"* En dit inderdaad bemerkt hebbende, liet hij de wacht binnen komen en verscheiden personen arresteren; waarvan men zich aan het oor zegt dat het gevolg is geweest, dat de buste is *weggenomen* en over de straat gesleept; maar ik durf niet *guaranderen* dat dit laatste waar is. Wanneer er eens *revers* kwamen, weet ik niet wat het gevolg zou kunnen zijn."

Doch het leed geene veertien dagen of de bij *Ulm* bevochten zege werd den Parijzenaars en voorts aan het gansche Rijk door het gebulder van het geschut en de officiele Bulletins uit het hoofdkwartier van den Veroveraar aangekondigd, en bewondering en schrik deden het gemor verstommen [3]). TALLEYRAND bevond zich reeds bij het Le-

---

[1]) BRANTSEN aan V. DER GOES, 26 Aug. 1805.

[2]) De Keizer. (Aan VAN DER GOES).

[3]) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 13 October 1805, „Drie Fransche Corps

ger [1]), om bij de hand te zijn wanneer het er op zou aankomen, om de overwinning met het zwaard en krijgsbeleid behaald, door wèl berekende list en Tractaten te bestendigen. Dit mogt waarlijk en in den echten zin heeten, wat men van ouds genoemd had, het vossenvel aan de leeuwenhuid naaijen.

En zoo hadden dan de door MARMONT naar Duitschland gevoerde Bataafsche dapperen hun deel aan de met hun bloed verworven lauweren. Maar zou hun moed ook voor het Vaderland vruchten dragen? Spoedig hadden de Diplomaten te Parijs vernomen dat onze troepen naar den kant van Mentz waren opgerukt. Door den Oostenrijkschen Gezant Graaf v. COBENZL, wien men te Parijs nog een geruimen tijd ophield, daarover ondervraagd, antwoordde BRANTSEN, dat hij er geene officiele tijding van had, dat de Ambassadeur van onze vredelievende gevoelens niet onbewust kon zijn, „maar dat ook onze *positie* en onze *verbindtenissen* hem niet onbekend waren [2]." Volkomen naakt legt de Geldersche Staatsman in een nader schrijven, onze vernederende afhankelijkheid bloot: „gij weet nu ondertusschen, zoo luidt zijne klagt [3]), wat men met onze troepen doen wil. Was het daarbij gebleven, men zoude het zich hebben kunnen getroosten. De Hoven van Weenen en Petersburg weten zeer wel dat wij vèr zijn van *hostile* intentiën, en *dat wij doen moeten hetgeen wij niet kunnen laten;* maar de

---

d'armée zouden eene sterke Divisie Oostenrijkers bij *Ulm* hebben *geënveloppeerd* en dezelve met wapenen en bagage krijgsgevangen hebben gemaakt."

[1]) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 7 October 1805: „Ik heb noch taal noch teeken van TALLEYRAND sedert zijn vertrek. Heden eet ik bij de Gemalin te Passy," enz. En den 21 October 1805: „Die Heer (TALLEYRAND) verveelt zich, naar het zeggen zijner vrouw, doodelijk op de plaats zijner tegenwoordige residentie."

[2]) Aan VAN DER GOES, 9 September 1805.

[3]) Aan VAN DER GOES, 24 September 1805.

vorderingen zijn boven onze krachten." En toch was het nog gevaarlijker zich met een beroep op onze onmagt te ontschuldigen. In dienzelfden geest uitweidende, ontvouwt de Gezant onze droevige gesteldheid, zoowel als de onredelijke eischen van NAPOLEON, wiens onbuigzamen dwang het nogtans evenmin geraden als mogelijk was te wederstaan. „Het ziet er inderdaad bitter met ons uit, zoo stortte BRANTSEN zijn gemoed bij VAN DER GOES in hunne vertrouwelijke gedachtenwisseling uit [1]); ik weet niet hoe wij *face* aan alles zullen maken, wanneer wij *den man* willen voldoen. Het is niet genoeg, dat wij op het oogenblik dat wij de Fransche troepen het meest noodig hadden, daarvan *ontbloot* worden, en het beste gedeelte van onze Armée wordt weggevoerd, en wij dus dubbele krachten moeten inspannen om ons zelve te verdedigen: neen, wij moeten nog *secours* geven tot een oorlog die op zich zelf ons vreemd is, en de gevolgen *risqueren* van onze geringe Commercie gekneld en de betaling van de interessen op de drie Mogendheden, *gesuspendeerd* te zien. Ieder derzelve kent echter onze situatie, en wat hebben wij niet *erger* te risqueren, wanneer men *humeur* geeft [2]). Laat daarom in Gods naam, al het mogelijke gedaan worden. Ik ben het ondertusschen compleet met u eens, dat eene formatie van *Nationale Guardes*, niet alleen bedenkelijk, maar in ons Land met succes *onmogelijk* is [3]). Men kan wel Burger-Compagniën hebben tot bewaring van rust en orde in de steden, maar die exsteren, meen ik, in de meeste derzelve."

Indien nu maar aan al die offers, door de Bataafsche

---

1) 30 September 1805.

2) Te weten, aan den Keizer der Franschen.

3) Verg. over het onder SCHIMMELPENNINCK's Regering ontworpen, den 5 Junij 1806 afgekondigd Reglement op de gewapende Burgermagt, Mr. C. J. SICKESZ, *De Schutterijen in Nederland* (Acad. Proefschrift) Utrecht 1864, bl. 200 volgg.

Republiek aan den zoo moeijelijk te bevredigen Bondgenoot gebragt, eene geëvenredigde vergelding der bewezen diensten had beantwoord! — indien maar niet, terwijl de nieuwelingen in de Alliantie met Frankrijk ruimschoots bij het met den laatsten Duitschen Keizer te teekenen eind-verdrag, begunstigd en als met weldaden overladen zouden worden, jegens het aan zijne verbindtenissen al te naauwgezet — getrouwe Nederland, de snoodste ondank was gepleegd! Toen BRANTSEN een afschrift van het na de onsterfelijke overwinning bij *Austerlitz* tot stand gekomen Vredes-verdrag naar 's Hage overzond [1]), schoon hij vertrouwde, „dat zijne Keizerlijke Kon. Majesteit aan ons Gouvernement direct," — zoo spreekt hij, — zal hebben medegedeeld een Tractaat, waardoor onze Republiek, als een *actief* deel in den oorlog gehad hebbende, met den Roomsch-Keizer bevredigd is", kon hij zich niet onthouden er dit verwijt onmiddellijk bij te voegen: „Gij zult daaruit zien, dat de Geallieerden van den Keizer [2]) wèl bedacht zijn. Wat ons, die de *oudste* Geallieerden zijn, die reeds zoovele *sacrifices* gedaan hebben en in den thans geeindigden oorlog aan troepen *een derde* meer dan *Wurtemberg* en *twee derden* meer dan *Baden* tot adsistentie geleverd hebben, te beurt zal vallen, zal de tijd leeren [3])." Doch wat haakten wij naar uitbreiding van grondgebied? Moesten wij ons niet al te gelukkig rekenen, dat men ons wel uitdrukkelijk met eene vermelding in den Vrede van Presburg had verwaardigd [4])? Terwijl de kaart van Europa met een pennestreek

[1]) Verg. het Tractaat te Presburg den 26 December 1805 geteekend, in het Supplément au Journal Politique de Leyde, 21 Januarij 1806.

[2]) NAPOLEON.

[3]) Aan VAN DER GOES, 15 Januarij 1806.

[4]) Art. VI „Le présent Traité de Paix est déclaré commun à L.L. A.A. S.S. les Électeurs de Bavière, de Wurtemberg et de Bade, *et à la République Batave*, Alliés de S. M. l'Empereur des Français, Roi d'Italie, dans la présente guerre."

veranderd werd, mogten wij niet reeds dankbaar zijn, dat hij die het lot der Staten van het Vasteland oppermagtig regelde, het leven der Republiek welwillend verlengd had? Zie hier wat onze hoogbejaarde Ambassadeur in de eerste oogenblikken, na eene vlugtige inzage van het Tractaat, van hetwelk men hem niet gegund had afschrift te nemen, met een nog helder verstand en goed geheugen, wegens al die gewelddadige verminking en losscheuring van Landen en Volken aan VAN DER GOES overbriefde. „Dit kan ik, meldde hij den 13 Januarij 1806, voegen (bij hetgeen hij voorloopig had berigt) dat Venetië, Venetiaansch Dalmatie, met één woord alles wat Keizer FRANÇOIS verkregen had door de Tractaten van *Campo Formio* en *Lunéville*, gecedeerd en met het Koningrijk Italië vereenigd wordt; dat, behalve Tyrol, het Vorstendom Eichstädt, de Voralberg en Augsburg ook aan Beijeren wordt gecedeerd [1]); dat de Brisgau en Ortenau aan Baden te beurt vallen, behalve de stad Constanz, die, meen ik, aan Beijeren gaat. De Duitsche Orde vervalt; alle derzelver possessien die in de gecedeerde Landen geënclaveerd zijn, gaan over aan de Souvereinen van deze; maar *Mergentheim* blijft hereditair in het Huis van Oostenrijk. De Duitsche Keizer erkent den Koning van Italië, mitsgaders de Koningen van Beijeren en Wurtemberg. De constitutionele bepaling van de successie in het Koningrijk Italië en de perpetuele separatie van hetzelve met Frankrijk na den Vrede, wordt geinhaereerd. In den Vrede zijn begrepen de Koningen van Beijeren en Wurtemberg, de Keurvorst van Baden en de Bataafsche Republiek. Bij een speciaal Artikel erkennen de hooge Contractanten de independentie van de Helvetische Republiek, zooals die bij de Acte van Mediatie gestipuleerd is, mitsgaders

[1]) Twee dagen te voren, den 11 Januarij, had BRANTSEN reeds berigt, dat *Zwaben* aan Wurtemberg overging.

de onafhankelijkheid van de Bataafsche Republiek" [1]). BRANTSEN hield het er voor, dat dit beding te onzen behoeve, niet zoozeer aan de belangstelling van NAPOLEON en TALLEYRAND, als wel aan die der Oostenrijksche Gevolmagtigden te danken was, „omdat ik zeker weet, dus ging hij voort, dat in de eerste Instructiën van de Oostenrijksche Ministers, toen men dacht over Vrede te handelen, bepaaldelijk geinjungeerd was om op onze *independentie* en ook de *evacuatie* van de Fransche troepen te insteren. Men meent, dat er secrete Artikelen zijn, waarbij onder anderen een indemniteit aan den Keizer van Oostenrijk aan de Turksche grenzen, wordt toegezegd. Men wil, zoo besloot hij, dat Prins JOSEPH Koning van Napels zal worden." Ook werd het huwelijk van EUGÈNE BEAUHARNAIS met de Prinses AUGUSTA van Beijeren aangekondigd, en sprak men van de aanstaande opheffing der Duitsche Rijkssteden, om daarna *Hamburg*, *Bremen* en *Lubeck* hetzelfde lot te doen ondergaan [2]). *Frankfort* zou aan den Keurvorst Aarts-Kanselier V. DALBERG komen.

Terwijl dan zooveel Gewesten nieuwe Heeren ontvingen, en het zelfstandig aanzijn van andere in het verschiet, hoe lang zoo meer nabij, met ondergang bedreigd werd, scheen voor het Vaderland, in die van nog grootere ellende zwangere dagen, niets meer gewenscht dan stil voorbij gezien en vergeten te worden. „Mogen wij maar, riep BRANTSEN uit, in ons oud, eertijds groot maar nu klein *aspect* blijven [3])!" Maar nog vóór het einde derzelfde maand waggelde SCHIMMELPENNINCK's zetel en werd het ongeloofelijk gerucht verspreid, dat MURAT „*Stadhouder* zoude worden

---

1) Art. XVIII. „Les hautes Parties contractantes reconnaissent l'indépendance de la République Helvétique, régie par l'Acte de Médiation, de même que l'indépendance de la République Batave."

2) BRANTSEN aan VAN DER GOES 11 Januarij 1806.

3) Aan VAN DER GOES 6 Januarij 1806.

van de Bataafsche Republiek [1])!" En inderdaad wat zou, trots den roemrijken zeeslag bij Trafalgar, die de Fransche en Spaansche Vloten had vernield, voortaan perk en paal aan de heerschzucht van NAPOLEON in Europa kunnen stellen, nu in hetzelfde oogenblik de door het edelst zielsverdriet geknakte en aan de toekomst schier vertwijfelende PITT [2]), den laatsten adem uitblies. Was het niet alsof met den dood van dien manhaften Minister, door den onbegrijpelijken wil der Voorzienigheid, aan de verdrukte Natiën de eenige flikkering van hoop werd ontnomen [3])?

Een door NAPOLEON zelf hoog gewaardeerd Staatsman heeft 's Keizers handelingen jegens Nederland, die wij thans moeten ontvouwen, streng gelaakt; wat meer is, de Geweldenaar heeft, toen het te laat was, daarvan [4]) berouw gehad en niet geschroomd dit te belijden; erkennende dat hij beter zou gedaan hebben het Republikeinsch Bewind te laten voortduren, en eene Natie die getrouwelijk al de pligten van het Bondgenootschap, hoe drukkend dan ook, had vervuld [5]), niet aldus te kwellen en te vernederen.

Of had men te Parijs regtmatige gronden van beklag tegen

---

[1]) Aan VAN DER GOES 31 Januarij 1806.

[2]) MALMESBURY, *Diaries and Correspondence*, IV. 346 (23 Januarij 1806) „The last words he spoke intelligibly were these, to himself, and more than once repeated, *Oh, what times! Oh, my Country!*"

[3]) BRANTSEN aan VAN DER GOES 3 Februarij 1806. „De Heer DE TALLEYRAND ontving gisteren, aan tafel zittende, de tijding van het overlijden van den Heer PITT; zijn eerste zeggen was, „*quelle étoile!*" en het is waar, daar is een zonderlinge zamenloop van omstandigheden."

[4]) „J'ai fait *une sottise* de changer en Hollande le Gouvernement Républicain; je crois que celui-ci m'aurait mieux convenu que la Monarchie." — *Verslag opgemaakt door* Mr. WILLEM FREDRIK RÖELL (Amsterdam 1837) bl. 64.

[5]) Graaf MOLLIEN, *Mémoires d'un Ministre du Trésor Public*, 1780—1815 (Paris 1845). T. III p. 191: „Mais l'impartialité de l'histoire se montrera sévère à l'aspect d'une République *alliée et fidèle*, qu'un pouvoir, *dont elle ne dépendait pas*, métamorphosa en Monarchie pour la réduire quatre ans après à la simple condition de province française"

den Raadpensionaris? was deze in gebreke gebleven met hetgeen in redelijkheid van ons kon gevergd worden? had hij zich in het minst tegen het onverwijld vervoer van troepen, dat de Republiek tegen Engeland, misschien zelfs tegen Pruissen weerloos maakte, tot eigen behoud verzet?

„Ik zal, schreef de Secretaris van Staat VAN DER GOES aan BRANTSEN, den 24 September 1805 [1]), den koerier BEAULIEU nog eenige dagen hier houden, en u alsdan, zoo ik hoop, een goed resultaat toezenden van de deliberatiën over de *Defensie*, waaraan men ten sterkste bedacht is geweest sedert het oogenblik, dat de Generaal MARMONT met ruim 20,000 man allerbeste troupes, het Land verlaten heeft. Al wat maar immer mogelijk is, zal voorzeker geschieden; tot het formeren van Nationale Gardes of corpsen van vrijwilligers is, naar mijn inzien, weinig kans: daarenboven zoude ik mijn geheel vertrouwen niet gaarne daarop stellen: de geest van de Natie is u bekend. Ik hoop, zoo vervolgde VAN DER GOES, de gevoelige snaar van onze finantiele hulpbronnen aanroerende, — ik hoop, dat Zweden, Rusland en Oostenrijk onze Commercie niet zullen afsnijden, en de interessen van onze kapitalen blijven betalen [2]). Zonder scheepsmaterialen en geld, zijn wij volmaakt geparalyseerd, en kunnen onzen grooten Bondgenoot van geen de allerminste dienst meer zijn. Laat zulks toch niet uit het oog verloren worden." Reeds waren met gemelde drie Hoven, de regelmatige diplomatische betrekkingen afgebroken. „In *Petersburg*, in *Weenen*, en ook, op dit oogenblik, in *Stockholm* — dus ging de Secretaris van Staat voort — hebben wij geene

---

1) Medegedeeld door Mr. W. G. Baron BRANTSEN VAN DE ZIJP.

2) Verg. hierbij MOLLIEN, *Mémoires d'un Ministre du Trésor Public*, T. II p. 103 suiv. en hoe die eerlijke staatsman met het Vertoog van den Amerikaan HAMILTON, NAPOLEON van dergelijke wanbetaling jegens Groot-Britannië weêrhield. — (NAPOLEON uit Posen aan MOLLIEN 15 Dec. 1806: „je ne veux pas donner l'exemple, *mais*" enz.).

Ministers meer. Degene, die hier van wege Zweden en Rusland resideerden, zijn sedert lang vertrokken, en de Roomsch-Keizerlijke Minister staat op zijn vertrek [1]: zijn hôtel is reeds verhuurd en zijne paarden verkocht. Volgens particuliere brieven zouden er reeds 16000 Russen in *Straalsund* gedebarqueerd zijn: het zal, zoo ik mij verbeelde, voor Pruissen moeijelijk worden, om den dans te ontspringen: aan de gevolgen van dit alles mag ik niet denken." Het was de Secretaris-Generaal bij het Departement van Buitenlandsche Zaken, die wegens de opgekomen ongesteldheid van zijn Chef [2], daarna aan den Bataafschen Gezant, den uitslag van het met den Raadpensionaris gehouden overleg, ruim 14 dagen later mededeelde. „Daar het, zeide BOSSCHA, niet *gesaisonneerd* is, alles in eene officiele depêche te zetten, heeft men mij *in actis* gegeven, om bij een confidentielen brief de gronden der Instructiën, welke U. H. E. G. waarschijnlijk zeer onvoldoende zullen voorkomen, nader te ontvouwen. Hoe onbepaald ook de aanvrage van den Minister TALLEYRAND moge zijn, merkt men echter zeer wel de strekking daarvan. Men gist zonder veel moeite, dat bij het slot van des Ministers brief op eene ingewikkelde manier gevraagd wordt: „zoo gij geene groote Legers ten dienste van Frankrijk kunt stellen, *hoe veel geld* kunt gij dan fourneren tot *soutien* van de Keizerlijke Legers?" En daar men aan den eenen kant zich hier in de onmogelijkheid bevindt om geld te geven, en aan den anderen kant volstrekt *gedecideerd* is om aan dergelijke propositiën geen gehoor te

[1] Evenwel was de Baron FELTZ den 8 October daaraanvolgende nog in den Haag, „zonder de minste Instructie van zijn Hof." (VAN DER GOES aan BRANTSEN 8 October 1805).

[2] „De Staats-Secretaris een weinig onpasselijk geweest zijnde ben ik bij den Raadpensionaris geroepen om met Z. Exc. te confereren over de Instructiën, die U. H. E. G. heden worden toegezonden." Mr. J. BOSSCHA aan BRANTSEN 8 October 1805.

verleenen, wil men een precies antwoord ontduiken. Het zal dus aan den Raadpensionaris aangenaam zijn, dat U. H. E. G. zooveel mogelijk tracht te eviteren om in eene nadere beantwoording der bedoelde missive te treden. Indien echter het Fransch Ministerie onverhoopt daarop mogt blijven aandringen, verlangt Z. Exc. dat U. H. E. G. zich in algemeene termen gelieve te refereren aan de directe correspondentie tusschen den Keizer en den Raadpensionaris.

De Adjudant van den Heer VERHUELL heeft laatstleden Vrijdag nog eenen brief van den Keizer aan den Raadpensionaris medegebragt. Die brief in de Staats-Courant van gisteren geplaatst [1]), moet vergezeld geweest zijn van een zeer vriendelijk billet, waarin, voor zooverre mij bewust is, geene de minste quaestie was van aanvragen in den geest van TALLEYRAND's missive. Ook zoude het eene hardheid zijn, dat wij, reeds geheel uitgeput door de preparativen tegen Engeland [2]), en op dit oogenblik van alle hulp ontbloot, behalve de groote kosten, die de actuele situatie van zelve entraineert, nog daarenboven *geld-subsidiën* zouden moeten fourneren, subsidiën waartoe wij ons door geen Tractaat hoe ook genaamd verbonden hebben. Doch ik heb reeds veel te lang uitgeweid in consideratiën, welke voor het doorzigt en beleid van U. H. E. G. geene ontwikkeling noodig hebben.

---

[1]) Uit Straatsburg 29 Sept. 1805. Gazette de Leyde, Supplém. 8 Oct. 1805. Zie de Bijlagen.

[2] Men wist niet hoe de leveranciers aan het Leger te voldoen. Verg. hierbij het Advies van DE LANGE VAN WIJNGAARDEN, 24 Januarij 1805, in het Wetgevend Ligchaam uitgebragt, en vertaald opgenomen in *the Annual Register for the year* 1805. (London 1807) p. 687-689 „The motive for the present propositions is, *the pressing demands of a contractor* for the troops, who was kept waiting for payment until *a million* was due to him, and he had complained to the French General, threatening *to stop his deliveries*, consequently those of meat and bread for the French soldiers. So *this contractor and Co.* hold in their hands the fate of the Republic!"

Permitteer mij ten slotte, — zoo eindigde de Secretaris-Generaal met het ophalen van eene grief, die SCHIMMELPENNINCK zijnerzijds met meer regt kon doen gelden, dat ik op verzoek van den Raadpensionaris de attentie van U. H. E. G. nog eenige oogenblikken vestige op de zoo lang beloofde en nog niet gearriveerde ratificatie van de bewuste Conventie. De Raadpensionaris schijnt op het spoedig bekomen van die Acte een bijzonderen prijs te stellen. Z. Exc. heeft mij vrij openhartig te kennen gegeven, dat zijne eigenliefde *geblesseerd* zoude zijn door eene weigering van Frankrijk om die overeenkomst te bekrachtigen [1]."

Zoo had men zich te Parijs niet geschaamd van de Bataafsche Republiek nogmaals millioenen te vragen, terwijl die, welke Nederland krachtens deugdelijke Tractaten te eischen had, sints jaren onbetaald waren gebleven. Met ernst en waardigheid had SCHIMMELPENNINCK zelf, door den Franschen Minister van Marine en Koloniën DECRÈS lastig gevallen, eerst al het door ons ruimschoots verrigte ten behoeve der gemeene zaak, in het geheugen geroepen, en daarna wederkeerig op de voldoening van het ons steeds verschuldigde, bij den Keizer aangedrongen; niet zonder behendigheid daarbij de belofte voegende, dat die som niet in de Bataafsche schatkist zoude worden gestort, maar terstond en uitsluitend op eene den Keizer persoonlijk meest behagelijke wijze, besteed zoude worden. „Ik juich, zoo schreef de Raadpensionaris, van harte toe al hetgeen door Spanje, onzen gemeenschappelijken Bondgenoot, in dit oogenblik gedaan wordt om het uur van een eervollen en duurzamen Vrede te helpen verhaasten [2]); ik vlei mij evenwel, dat de Bataafsche Republiek in dien hagchelijken staat

---

[1]) Archief BRANTSEN.

[2]) Zie SCHIMMELPENNINCK's brief van 19 Junij 1805, in het *Leven en Karakter van den Admiraal* VER HUELL, I. 382 (Bijlagen).

van zaken niet in gebreke is gebleven, en Gij, Mijnheer, zult daarvan gewis overtuigd zijn als gij in aanmerking wilt nemen, hoe mijn Vaderland na een verderfelijken oorlog en van het tijdstip zelf, waarop het door de hervatting der vijandelijkheden, onberekenbare verliezen leed en van allen handel verstoken was, desniettegenstaande met eene waarlijk verwonderlijke en standvastige inspanning van alle krachten, voorzien heeft in het onderhoud en de soldij van achttienduizend Franschen [1]); hoe het verbazend snel en met geduchte kosten, een uitnemend schoone vloot van kleine schepen heeft uitgerust en zorg heeft gedragen voor de zeer aanzienlijke maandelijksche uitgaven, die het vervoer van het Leger op vaartuigen vereischt. Derhalve kan men niet van een enkele wapening van zeven of negen Linieschepen melding maken, alsof dit de eenige vrucht van onze krachtsinspanning zou geweest zijn; een ieder die weet hoe droevig het in Holland gesteld is, zal erkennen dat die pogingen inderdaad verwonderlijk wèl geslaagd zijn. En toch, Mijnheer, wil ik u niet ontveinzen hoe het mij smart, dat de Bataafsche Republiek niet bij magte is nog grootere offers te dragen, daar ik verzekerd ben, dat de in dezen strijd nu eenmaal gewikkelde Natiën niet te veel tot bevordering der gemeene zaak kunnen doen, en dat zij die in dit opzigt het meest doet, van hare Eeuw en van het nageslacht den hoogsten lof zal verdienen. Met zulk eene rondborstig en vertrouwelijk blootgelegde denkwijze, kan ik u niet genoeg

---

[1]) „La République Batave n'est point restée en arrière: vous en serez sans doute convaincu, si vous voulez bien reflechir, qu'après une guerre ruineuse, — mon Pays, privé de tout commerce, a par une suite et une ténacité d'efforts vraiment miraculeuse, fourni à l'entretien et à la solde de 18000 Français, improvisé à frais énormes une superbe flotille, et satisfait à la dépense très-considérable — chaque mois pour les bâtimens qui doivent transporter l'armée. Ce n'est donc point un simple armement de 7 ou 9 vaisseaux de ligne," enz.

uitdrukken hoe leed het mij is, dat de uitputting van onze geldmiddelen mij niet toelaat, nog eenige schepen aan ons Eskader toe te voegen.

Sta mij bij deze gelegenheid toe, Mijnheer, zoo luidde het einde van SCHIMMELPENNINCK's dringend schrijven, dat ik uwe aandacht inroep op eene schuld van vier millioenen, door Frankrijk jegens de Bataafsche Republiek aangegaan [1]). Dit is eene heilige schuld, erkend bij een Tractaat, door den Keizer bekrachtigd toen hij nog Eerste Consul was. Die schuld spruit voort uit leveringen en voorschotten, door de Regering te *Batavia* gedaan aan den Schout-bij-Nacht SERCEY, Opperbevelhebber van het Fransch Eskader in Indië. Tot betaling van die vier millioenen heeft de Heer SERCEY op de Thesaurie van uw Departement onderscheidene wisselbrieven getrokken, door den Burgerlijken Chef BIZÉ mede onderteekend. Doch die wissels werden bij hunne vertooning niet gekweten, zoodat bij de geheime Artikelen van een Tractaat, (waarvan ik hiernevens het afschrift voeg) hetwelk ik met den Heer DE TALLEYRAND te Parijs den 5 Januarij 1800 sloot, en dat, zooals ik zoo even zeide, door Z. M. toen Eerste Consul werd geratificeerd, de Fransche Regering zich nogmaals verbond, binnen tien maanden de twee millioenen te betalen, die op dat tijdstip waren opeischbaar verklaard, terwijl zij beloofde het verder verschuldigde aan te zuiveren zoodra de geheele schuld voor dadelijke opeisching vatbaar zou zijn [2]). Daar de tijdsomstandigheden

---

[1]) „Souffrez, Monsieur, qu'à ce sujet, j'appelle votre attention sur une dette de quatre millions contractée par la France envers la Batavie; cette dette est sacrée, et reconnue par un Traité, ratifié par l'Empereur lorsqu'il était Premier Consul."

[2]) „Le Gouvernement Français contracta de nouveau l'engagement de payer dans l'espace de dix mois, les deux millions qui étaient liquidés, — et promit encore d'acquitter le reste de la créance après la liquidation de la totalité de la dette."

ongetwijfeld niet hebben toegelaten dat Frankrijk eene enkele van die verbindtenissen nakwam, vlei ik mij dat Z. M. het mij ten goede zal houden dat ik die aan Hare regtvaardigheid herinnere. Die schuldvordering valt geheel, Mijnheer, in den werkkring van uw Ministerie, en ik vertrouw dat het gevoel van billijkheid hetwelk U bezielt, U nopen zal mijn brief aan den Keizer voor te leggen, en bij Z. M. alle gronden voor de heiligheid en wettigheid van deze schuld te doen gelden. Het is mij lief zulks te gelooven, en zoo het Z. M. thans behaagt de betaling van die vier millioenen te gelasten, kunt gij, Mijnheer, Hoogstdezelve verzekeren, dat die vier millioenen zonder éénen penning daarvan af te houden, onmiddellijk en geheel en al tot verbetering van ons Zeewezen zullen besteed worden op die wijze als Z. M. het meest geraden zal oordeelen. Gij kunt daaruit zien, Mijnheer, hoe ik tracht van alle mijne hulpmiddelen het best gebruik te maken, en hoe ik mijn Land niet beter meen te kunnen dienen, dan door met al mijn vermogen en met alle beschikbare middelen, den doorluchtigen en magtigen Bondgenoot der Bataafsche Republiek behulpzaam te zijn."

Hetgeen naderhand eerst tusschen den Staats–Secretaris VAN DER GOES en den nieuwen Franschen Minister te 's Hage den Generaal DUPONT CHAUMONT, daarna tusschen dezen en den Raadpensionaris was voorgevallen met opzigt tot de maandelijksche uitbetaling van eene som van drieduizend gulden, op gelijken voet als de Ambassadeur SÉMONVILLE die gedurende het laatste jaar van zijn verblijf alhier uit 's Lands kas genoten had, [1]) kon ten bewijze strekken dat SCHIMMELPENNINCK, wien GOGEL buiten twijfel de ledige schatkist vorr oogen hield, hoe lang zoo meer de volstrekte

[1]) Om, zooals VAN DER GOES het uitdrukte, „van *het aanhoudend geplaag om geld*, onder diverse practexten, eenmaal af te zijn."

noodzakelijkheid had ingezien, om even ongegronde als hatelijke en drukkende vorderingen afteslaan. Maar de toon van dit onderhoud over een zoo kiesch onderwerp, als de voldoening door de Bataafsche Republiek, van de jaarwedde, die een bij haar geaccrediteerd Gezant laaghartig genoeg was uit hare beurs te willen ontvangen, en die hij zonder vrucht had geëischt, kon niet nalaten bij genoemden Generaal kwaad bloed te zetten. Op dien eisch toch van den Minister DUPONT CHAUMONT, die de woorden van TALLEYRAND voor goede munt nemende [1]), op het door ons te betalen jaarlijksch tractement van 36000 gulden rekening had gemaakt, en zich in die verwachting bedrogen zag, had de Raadpensionaris onder anderen, geantwoord, „dat onder de grieven die Keizer NAPOLEON hem meer dan eens, tegen het Bataafsch Gouvernement had opgeteld, voornamelijk ook was het geven van geld aan Hoogstdeszelfs Ministers en Generaals, en hij zich dus op geene wijze bevoegd rekende om daarmede voort te gaan." SCHIMMELPENNINCK kon, naar het scheen, met deze weigering volstaan; wat hij er bijvoegde, hetzij dan wèlgemeend of spotternij, zou den wreveligen Gezant nog meer verbitteren. Op het aanbod van den Raadpensionaris om hem Minister, zoo hij zich dientengevolge in eene oogenblikkelijke verlegenheid mogt bevinden, „als een blijk van vriendschap daarin te gemoet te komen," had de Franschman zich niet verwaardigd te kennen te geven, of hij dat blijk van vriendschap aannam, dan verwierp; doch zich laten ontvallen, dat hij wel wist dat men in dit Land veel geld gaf aan degenen die aan de Republiek *ondienst* deden of gedaan hadden; dat hij zulks

---

[1]) „Que la République Batave payait *ƒ* 3000 par mois aux Ministres de France, et que l'Empereur ne comptait pas lui donner d'autres appointements." — „qu'il devait tâcher de se tirer d'affaire comme il pourrait; que l'argent était rare," enz.

reeds in vorige jaren ondervonden had; dat hij niet behoefde betaald te worden om geen kwaad te doen, en meer betuigingen van dien aard. Dat de woordenwisseling vrij hevig was geweest, liet zich uit de misschien onvoorzigtige verklaring van den Raadpensionaris afleiden, „dat hij weinig *amoureus* was van zijne positie, en den post dien hij bekleedde, alleen had aangenomen, omdat het de uitgedrukte wil des Keizers was [1]).” Die taal doet vermoeden, dat hetgeen den Generaal was ontglipt, naar bedreiging met onaangenaamheden te Parijs, moet hebben gezweemd. Het is dan ook van elders bekend, dat DUPONT CHAUMONT van den stand der zaken in de Republiek, geen gunstig tafereel ophing [2]), maar hij was de eenige niet die het gezag van den Raadpensionaris hielp ondermijnen.

Uit 's Hage, gelijk uit de thans als Departementen bestuurde Provinciën, gingen allerlei klagten, de heftigste over het door GOGEL ontworpen Algemeen Stelsel van Belastingen op, maar ook andere, meer persoonlijke grieven baanden zich een' weg tot Parijs, en moesten zelfs den Bataafschen Gezant waar het pas gaf, tot een laauwe voorspraak van SCHIMMELPENNINCK's regering maken. „Het is mijne gewoonte niet, — zoo schreef BRANTSEN regelregt aan den Raadpensionaris [3]), zich voor de belangen van een hem dierbaren bloedverwant met warmte in de bres stellende, — om mij veel uit te laten over zaken die niet van mijn ressort zijn, en ik zal mij vervolgens hier ook altijd bepalen, tot 't geen

---

[1]) Eigenhandig Verhaal van den Minister VAN DER GOES (20 September-3 October 1805). Verg. Bijlage XVI, Tweede Deel 1ste Stuk van deze *Geschiedenis*, bl. 51-58.

[2]) *Leven en Karakter van den Admiraal* VER HUELL, I. 355: „De Keizer werd van alles onderrigt, wat er ten huize van den Raadpensionaris omging — hetzij door den Franschen Gezant, den Generaal DUPONT CHAUMONT, hetzij door de geheime Policie, welke bij al de Hoven van Europa bestond.”

[3]) Parijs 9 Aug. 1805 (Naar de eigenhandige minuut. Archief BRANTSEN).

mijne Missie concerneert; maar even vóór mijn vertrek herwaarts is mij ter ooren gekomen de nieuwe organisatie van het Departementaal Bestuur van Gelderland. Ik ben gevoelig aangedaan geweest over de zoo *plotselijke* remotie van alle de Leden, twee uitgezonderd, van het vorig Bestuur, daar genoegzaam in alle andere Departementen het grootste gedeelte derzelve is gebleven. Verwekt dit niet in de opinie van het Publiek eene verdenking van kwade trouw, oneerlijkheid of onbekwaamheid van die *geremoveerde* Leden en dus mede van mijn Broeder, die 64 jaren oud is, in de dertig jaren het Land met ijver, trouw en arbeidzaam heeft gediend, wiens principes ik ken en die zoozeer als iemand, gedisponeerd en ook overtuigd was van de nuttigheid en noodzakelijkheid om 't zijne toe te brengen tot bevordering en consolidatie van de nieuwe orde van zaken. Het is inderdaad een *coup d'autorité*, dien ik aanzie als eene *flétrissure* die zijdelings op mij nederdaalt en mijn hart is er zoo vol van, dat ik het moet ontlasten. En in wiens boezem kan ik dat veiliger doen dan in dien van Uwe Excellentie zelve, aan wie ik hoogachting en attachement toedraag, wiens edelmoedige principes niet kunnen dulden, dat iemand zonder reden beleedigd, of eene verdenking van onbehoorlijk gedrag over hem verspreid worde. Ik wijt 't niet aan Uwe Exc.; ik ben in mijn ziel overtuigd, dat dezelve zonder verkeerde inductiën van anderen, in plaats van eerlijke lieden met den voet te stooten, justitie zou hebben gedaan aan bekwaamheid en arbeidzaamheid, maar ik wijt 't aan den raad en aan indiscrete instantiën van Ministers, die zonder de resultaten van ongenoegen als anderszins te berekenen, een Despotismus in hunne vakken zoeken te etablisseren en even daarom onder voorwendsels, misschien beleedigende insimulatiën, zoeken te *eloigneren* personen, die zij in den grond vreezen, *niet* dat zij de nieuwe orde van zaken zullen tegenwerken, maar die

zich niet blindelings aan hunne willekeurige bevelen op verkregene ruime autorisatiën berustende, zullen onderwerpen en cordaat genoeg zullen zijn, om die door gepaste repraesentatiën te brengen onder het oog van Uwe Exc. zelve, die toch de eenige Gouvernant is en op wien ook *alleen* de Natie door het aannemen van de Constitutionele Acte, het vertrouwen heeft gevestigd. De zaak is nu gedaan en *irreparabel;* de kogel is, zoo men zegt, door de kerk; ik heb ook niets te vragen, maar ik ben schuldig aan uwe Exc. te zeggen, hetgeen op mijn hart lag, en meerderen zouden hetzelfde zeggen als zij wilden spreken."

Indien een zóó bezadigd grijsaard, getuige van zoo menige wisseling van zaken en personen, zijn gevoel niet had kunnen smoren, welken wrok voedden niet in stilte de misnoegden, die niet gelijk BRANTSEN, hun gemoed uitstortten en openlijk te voorschijn traden? Wat had de Raadpensionaris niet van zijdelingsche tegenwerking te duchten, van den kant van plannenmakers, die in dat zelfde Gelderland tot de aanzienlijkste grondeigenaren behoorende, zich door het Belastingstelsel van GOGEL in hun eigen belang gevoelig gekrenkt achtten, en in wijdluftige Vertoogen, daarvan met bitterheid de gebreken en gevaren aanwezen, terwijl zij op hunne beurt de rentenieren willende treffen, den ouden strijd der Land- en Zee-Provinciën zouden hebben doen herleven, en weinig minder dan een Staatsbankroet predikten. Die Memoriën niet in druk, zoover bekend, verschenen, maar onder de hand aan andere Ministers, aan den invloedrijken VER HUELL medegedeeld [1]), zouden hare werking niet missen bij hen, die in het ingewikkeld vak

[1]) Onder anderen, door den Heer VAN BYLANDT HALT; doch welke plannen bestreden werden in een ander Vertoog getiteld: *Onderzoek of het billijk en raadzaam zoude zijn de Nationale Schuld der Bataafsche Republiek door reductie van Capitaal of renten te verminderen.*

van 's Lands verwarde Finantiën minder bedreven waren; en de sedert SCHIMMELPENNINCK's verheffing door den drang der gebeurtenissen nog hooger opgevoerde Begrooting der Uitgaven, gaf nieuwe stof tot klagten die gretig werden opgevangen en overgebriefd. „Wat verschrikbare *Petitie!* moeten wij dan *gevild* worden?" vroeg BRANTSEN in een gemeenzamen brief aan VAN DER GOES [1]; „ik ben 't met U volkomen eens dat de zaken door de bataille van *Austerlitz* en de gevolgen van dien, in zoodanig een staat zijn gebragt, dat wij voor eene *invasie* bij ons niet te vreezen hebben, maar zoolang de Vrede niet dáár is, hebben wij een verschrikkelijken last op onze schouders, en wij moeten struikelen voor het financieel blok [2]."

Het aldus van buiten afgewend gevaar, de inval tot herstel van het Huis van ORANJE, dat een der hoofdpunten van het Ontwerp der Coalitie uitmaakte, leidt als van zelf tot het vermelden van een' naam die in de regering van Nederland, onder schitterender titel, dien van SCHIMMELPENNINCK moest vervangen. „Gisteren avond, zoo schreef de Bataafsche Gezant den 19 November 1805 [3], over zijne ontmoeting met LODEWIJK NAPOLEON, die hem zijn aanstaand vertrek ter verdediging der Republiek tegen een aanval der Verbonden Mogendheden aankondigde, — „op 't Cercle zijnde bij de Prinses LOUIS [4], werd ik nadat ik naauwlijks in het appartement was, door den Prins à part geroepen, die mij vroeg of ik de goedheid had gehad den brief dien hij 's morgens voor den Admiraal VERHUELL gezonden had [5],

---

[1]) 16 December 1805.

[2]) 28 December 1805.

[3]) BRANTSEN aan VAN DER GOES. (confid.)

[4]) HORTENSE BEAUHARNAIS.

[5]) Zie hierbij den brief van den Admiraal aan BRANTSEN, van 10 December 1805, Bijlage XXXVI van deze *Geschiedenis*, Tweede Deel Eerste Stuk, bl. 121.

wèl te bezorgen? Dit affirmatif beantwoord hebbende, zeide mij Hoogstdezelve, dat hij blijde was mij te zien, ten einde mij eenige communicatiën te geven, die ons Gouvernement zouden geruststellen; dat hij nooit preciselijk had durven annonceren de sterkte, welke men tot onze defensie disponibel had, omdat hij buiten de orders van den Keizer niets op zich dorst nemen; maar dat hij die nu ontvangen hebbende, mij kon informeren, dat er binnen kort een Armée van 40,000 man ter verdediging van de Republiek in gereedheid zoude zijn; dat reeds vijf regimenten naar *Antwerpen* op marsch waren, en twee divisiën van Straatsburg en Mentz, door den Keizer daartoe mede bestemd waren. Zijne Hoogheid voegde daarbij, dat hij meende dat dit niet alleen voldoende was om ons gerustheid te inspireren, maar dat men daardoor zelfs de middelen in de hand zou hebben om in het *Hannoversche* te dringen; dan dat hij alleen last had om *resistentie* te doen aan attaques, en *niet* om te attaqueren [1])." — De komst van den Aarts-Kanselier CAMBACÉRÈS, die den Prins naderde, stoorde de opheldering van dit laatste, hetwelk BRANTSEN gaarne tot meerdere klaarheid had willen brengen. Eenig licht ontving hij van een doorgaans wèl onderrigt man, die nu verzekerde uit een goede bron vernomen te hebben, zoodat hij voor zich aan de waarheid der tijding niet twijfelde, dat de vredesvoorslagen, die de Koning van Pruissen aan NAPOLEON had laten doen, met Keizer ALEXANDER waren beraamd geworden; dat, zoo die aangenomen wierden, de Vrede zeker was, maar zoo niet, alsdan Rusland en Pruissen gemeene zaak zouden maken. Dat „tot dat einde op den

[1]) Naar luid van het verhaal van LODEWIJK zelf, moest dit Noordelijk Leger gevormd worden „afin de protéger le Nord de la France, les chantiers d'Anvers et la Hollande." *Documens historiques et réflexions sur le Gouvernement de la Hollande.* Par LOUIS BONAPARTE, ex-Roi de Hollande (Paris 1820) I. 114.

29sten October ll. een Tractaat tusschen beide gemelde Hoven te Berlijn gesloten was, waaraan Engeland deel zoude nemen [1]), en dat dit ook eeniglijk het *motif* was van de reis van Lord HARROWBY met den Heer HAMMOND."

Juist hier, in het wantrouwen hetwelk de zegevierende Keizer der Franschen ten aanzien der Pruissische Diplomatie niet zonder reden koesterde, zoowel als in den benarden inwendigen toestand van het Bataafsch Gemeenebest, vond hij een gereede aanleiding om ten vervolge der groote omkeering, welke het Tractaat van Presburg in het Statenstelsel van Europa te weeg moest brengen, ook te 's Hage de gedaante der zaken te veranderen. — En alsof tot het drijven van dit plan het voorwendsel niet mogt ontbreken, dat wij tot hiertoe als een der ongunstige voorteekenen bij de aanvaarding van SCHIMMELPENNINCK's Bewind hebben verzwegen, de oogkwaal aan welke de Raadpensionaris sints lang had geleden [2]), en die in den jongsten tijd aanmerkelijk was toegenomen [3]) zou NAPOLEON en TALLEYRAND thans uitnemend te stade komen. — Want hoe lang zoo

---

1) MALMESBURY, *Diaries and Correspondence*, IV. 343. (3 December 1805) „Our news was *then* rather favourable. Berlin had declared *for* the Coalition — a *voluntary* declaration pretending to be violently displeased and angry at BUONAPARTE having violated its territory, by marching his troops through the Margraviates in Franconia and holding out pompous conditions of peace or war to BUONAPARTE as an alternative. Lord HARROWBY who on this intelligence was sent with *Hammond* — to Berlin, writes however rather *discouragingly*, and his presentiments were but too true." PERTZ, *Leben des Ministers* v. STEIN I. 303 stelt de dagteekening van het geheim Verbond, te Potsdam geteekend, op den 3 November 1805. Zoo ook THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. VI. 212.

2) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 28 Maart 1804: »ik wensch van ganscher harte dat gij deze regels wederom *met gezonde oogen* lezen zult;" en 30 Maart 1804: »beterschap met uwe oogen."

3) VER HUELL had aan BRANTSEN geklaagd: »La maladie du Grand-Pensionnaire et sa perte de vue *totale*, influent sur tout, et rendent toutes les Directions très-imparfaites." (10 December 1805).

meer won het vermoeden veld, dat 's Keizers jeugdige Broeder, die nu Holland zoo vlugtig bezocht en ook SCHIMMELPENNINCK in het Huis ten Bosch met eene pligtpleging vereerde, in last had de tegenwoordige gesteldheid zorgvuldig te bespieden, en deels van zijne verrigtingen als Opperbevelhebber van het Leger van het Noorden, deels vanzij ne indrukken en waarnemingen getrouw verslag te doen. Het was bovendien alles behalve onverschillig, welke gewaarwordingen LODEWIJK NAPOLEON zelf daarbij ontving en naar Parijs teruggekeerd, als prikkel van zijne eerzucht zou medebrengen. — „De attentie van den Raadpensionaris voor Prins LOUIS, merkte BRANTSEN aan, is op hare plaats, maar ik wenschte dat hij hem *ziende* kon ontvangen, en dat men Z. K. H. in plaats van *den Haag*, kon laten zien de verdronken polders en onze ellendige dorpen, als *Cootwijk* en *Garderen* op Veluwe [1]." — Middelerwijl liepen in de hoofdstad nu eens wegens het Kabinet van Berlijn, dan weder ten opzigte van hetgeen NAPOLEON met ons voor had, de meest uiteenloopende geruchten. „Niemand, zeide de Bataafsche Gezant [2], twijfelt *thans* aan de begeerte van Pruissen om den oorlog te *eviteren* [3], maar men is ongerust wat Keizer NAPOLEON van zijnen kant wil doen. Men zegt zich al aan het oor dat hij afzonderlijk met dat Hof wil handelen, dat hij betaling (50 millioen) wil eischen voor de onkosten van het zamentrekken van de Armée van het Noorden, en *satisfactie* vragen voor de occupatie van Hannover. — Een ander verhaal is, dat NAPOLEON van hier naar Holland zal gaan om alles te *inspécteren*, en dat hij vandaar met

---

[1]) Aan VAN DER GOES 27 December 1805.

[2]) Aan VAN DER GOES 23 December 1805.

[3]) Geestig drukt TALLEYRAND de gezindheid van Pruissen jegens Frankrijk uit (November 1805): Avec du temps tout ira bien dans nos relations avec la Prusse, qui ne se fâche contre nous, *que parce qu'elle a peur d'un autre.*" (Rusland) Zie bij VON GAGERN, *Der Zweite Pariser Frieden* II. 223.

Pruissen zal handelen. Wordt Pruissen in den nood gebragt om *sacrifices* te doen, dan zou Keizer NAPOLEON zijn arme Geallieerde [1]) goed kunnen helpen; *wij* meriteren het vrij wat meer dan de Geallieerden van een dag, de Heeren van Beijeren, Wurtemberg en Baden, maar het moet al weder bij compensatie *in eventum* geene Kolonie kosten [2])."

Voorzeker niet zonder inzigt om de gemoederen hier te lande allengs voor te bereiden op de dingen, die men in het nu ingetreden jaar zou aanschouwen, hield de *Moniteur* van 4 Januarij 1806 de betuiging in van 's Keizers tevredenheid over de maatregelen door zijn Broeder ter verdediging van Holland beraamd, over de vestiging van diens hoofdkwartier te Nijmegen en over hetgeen hij wijders ter beveiliging van de grenzen aan de Noordzijde had voorgeslagen [3]). — Maar niet vrolijk was het verschiet, dat de kosten van dit Noordelijke Leger in plaats van ten laste van Pruissen te komen, al weder zouden worden gelegd op hen, die van de bescherming dier krijgsmagt zelve liefst verschoond zouden gebleven zijn [4]), en die in elk geval wanneer men de Bataafsche niet eigendunkelijk naar Duitschland had gesleept, iedere vreemde hulp zouden hebben kunnen ontberen. — „De Generaal, Minister DEJEAN, zoo luidt het berigt van BRANTSEN, twee dagen daarna [5]), heeft mij eergisteren avond gezegd, dat hij een brief aan den Raadpensionaris had geschreven, om hem te kennen te geven,

---

1) De Bataafsche Republiek.

2) Zoo als bij de Preliminairen van 1801, Ceylon.

3) «L'Empereur a fort approuvé les dispositions du Prince LOUIS pour la défense de la Hollande, la bonne position qu'il a prise à *Nimègue*, et les mesures qu'il a proposées pour garantir la frontière du Nord."

4) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 17 Januarij 1806: «Ik zal met groot plaisir de tijding ontvangen dat onze arme *Land*-Provincien ontlast zijn van de zware inkwartiering. Het is een verschrikkelijk drukkende last die — behalve het lastige zooveel kost als een percent geforceerde heffing."

5) Aan VAN DER GOES 6 Januarij 1806.

dat de intentie van den Keizer was, dat de Republiek de Armée van het Noorden betaalde: ik heb er van gebeefd."

Met NAPOLEON's terugkeer uit Oostenrijk al vóór het einde van Januarij, was de ontknooping voor Nederland nabij. „*Onder ons*, zoo waarschuwt BRANTSEN, doelende op het door den Keizer in een gewigtigen brief uit Munchen, aan den Senaat blootgelegd politisch Stelsel — mogen de Raadpensionaris, GOGEL en HEINTJE [1]) wel eens letten op de periode van den brief, waarvan ik bij mijne officiele melding maak, beginnende [2]), *l'Histoire de tous les siècles nous apprend,*" enz., — waarbij de noodzakelijkheid werd betoogd, om de onderscheidene Staten met het Fransche Keizerrijk verbonden, zonder op de zeden van iederen Volksaard of op de geographische ligging inbreuk te maken en aan de onafhankelijkheid der Natiën geweld te doen, duurzaam en tegen alle vijandelijke aanranding naauwer te vereenigen. Die band moest *erfelijk* worden onderhouden en ongekrenkt voortduren. Zoo die zinsnede ook de Bataafsche Republiek gold, werd dan niet het bestaan bedreigd van het vijfjarig Bewind van SCHIMMELPENNINCK?

Al vier dagen vroeger [3]), de komst van Prins LOUIS aan VAN DER GOES meldende, verklaarde BRANTSEN met veel genoegen vernomen te hebben, dat de zaken tusschen Frank-

---

1) De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken Mr. H. VAN STRALEN. — Aan VAN DER GOES 24 Januarij 1806.

2) „L'Histoire de tous les Siècles nous apprend, que l'uniformité des Lois nuit essentiellement à la force et à la bonne organisation des Empires, lorsqu'elle s'étend *au delà* de ce que permetteut, soit les moeurs des Nations soit les considérations géographiques. *Nous nous réservons* d'ailleurs, de faire connaître *par des dispositions ultérieures* les liaisons, que *nous entendons* qu'il existe, *après nous*, entre *tous les États fédératifs de l'Empire Français*. Les différentes parties indépendantes entre elles, ayant un intérêt commun, doivent avoir un lien commun." (Uit Munchen 12 Januarij 1806. *Journal Politique* 28 Januarij 1806).

3) 20 Januarij 1806.

rijk en Pruissen volkomen geschikt waren, dat men hier van een goed gedeelte van de *Armée du Nord* zou ontlast worden, en onder anderen ook, dat men in Holland over den doorluchtigen vreemdeling algemeen voldaan was [1]). — De Gezant voegde er de veelbeteekenende regelen bij: „Zoo gij de weddenschap van 3 tegen 2 aangaat, wensch ik met hart en ziel dat gij moogt winnen. Zonder algemeenen Vrede zijn en blijven wij verloren, maar met dien Vrede, en *een groote reforme in het interieure*, kunnen wij nog gelukkig worden."

Eindelijk nadat het gebulder van het geschut de intrede van NAPOLEON en JOSEPHINE te Parijs had aangekondigd, en de Hollandsche aangelegenheden den Keizer en zijn Minister reeds tot den stap hadden doen besluiten, die althans eenige edele Vaderlanders uit de doffe onverschilligheid zou wekken, den 8 Februarij van zijn met Prins LOUIS gehouden, gesprek verslag gevende [2]), deelde BRANTSEN het volgende mede. „Z. K. H. is mij toegeschenen zeer vergenoegd te zijn over zijn onthaal in de Republiek [3]) en den staat van onze ellende wèl gepenetreerd te hebben. Hij heeft mij bij herhaling gezegd, dat wij den Vrede hoog noodig hadden, en de koophandel herleven moest om ons te kunnen doen bestaan. Het is opmerkelijk dat ditzelfde *propos* mij ook gehouden is door den Prins MURAT; misschien is op dien voet gesproken in het interieur, en dit eens verondersteld

1) „En dat ge alle zeer tevreden zijt geweest van den Heer dien ge hebt opgewacht."

2) Aan VAN DER GOES.

3) „On vous y voyait avec plaisir, zeide NAPOLEON tot LODEWIJK, bij diens terugkomst uit Holland, *il fallait y rester.*" Eerst op dit tijdstip zou de Keizer den aanstaanden Koning over hetgeen hij met hem voorhad, hebben onderhouden. „L'Empereur laissa échapper *alors* (bij de ontmoeting te Straatsburg na de sluiting van den Vrede) quelques mots sur ses désirs relativement à ce pays: *Pourquoi l'avez-vous quitté?* dit-il à LOUIS," enz. *Documens historiques*, I. 118.

zijnde, zoude het te wenschen zijn dat meer, dan gemelde twee Prinsen, van die waarheid overtuigd waren."

Vanwaar die levendige, in het oog loopende belangstelling in den toestand van het veege Nederland? Twee dagen te voren was het lot van den Raadpensionaris tegelijk met dat der Natie beslist en had TALLEYRAND aan SCHIMMELPENNINCK 's Keizers bepaald verlangen verkondigd. Na de uitdrukking van het hartelijk leedgevoel, waarmede NAPOLEON den ongunstigen staat der gezondheid van den Raadpensionaris had vernomen, en die eene persoonlijke zamenkomst ter bespreking van eenige punten van groot gewigt voor beide Staten, verhinderde, roerde de Minister in dezer voege, de zaak zelve aan. — „Het oogenblik is daar, zeide hij [1]), om Hollands Regeringsstelsel zoowel inwendig als naar buiten te voltooijen, ten einde voor altijd zijne onafhankelijkheid en tevens zijne innige verbindtenis met Frankrijk te verzekeren. Een en ander toch hangt zoo naauw zamen, dat de eene van de andere onafscheidelijk met deze staat of valt. Wel is waar zijn met dit dubbel inzigt reeds vele maatregelen genomen; maar er blijven nog andere wezenlijke te nemen over, waarvan hetgeen zeer onlangs voorgevallen is, de volstrekte behoefte heeft doen gevoelen.

Zoolang de aanhangers van het Huis van *Oranje* eenige hoop behouden om dit met het Stadhouderschap te herstellen, staat de onafhankelijkheid van Holland op losse schroeven. Immers heeft de jongste Coalitie het bewijs geleverd, dat noch Engeland noch Pruissen [2]) die hoop heb-

---

[1]) TALLEYRAND aan den Raadpensionaris, 6 Februarij 1806. (Verg. de Bijlagen).

[2]) Zoo staat er in het HS. („*la Prusse*"), en toch was de Coalitie eigenlijk met Rusland tot stand gekomen; — het schijnt dan ook juister te lezen *la Russie*, gelijk in de *Documens historiques* van Koning LODEWIJK I. 28, als eene reden voor zijne verheffing tot den Troon van Holland wordt bijgebragt;

ben laten varen. De herstelling van het Huis van *Oranje* in Holland, maakte een der ontwerpen van de verbonden Magten uit. Het was een van de getroffen bedingen, en zoo al de verwachting is beschaamd geworden, vernietigd is zij niet. Haar voor goed te verdelgen, moet derhalve Frankrijks en Hollands gemeenschappelijk streven zijn.

Hollands onafhankelijkheid is openlijk erkend en door Tractaten gewaarborgd, nog onlangs door dat van Presburg. Maar het gezond verstand zegt en de ondervinding leert, dat dit uitwendige en bijkomende waarborgen zijn, op welke een Staat zich niet verlaten kan wanneer hij niet ook in zijne eigen Instellingen een beteren waarborg voor zijne gerustheid bezit. Tot hiertoe was de Staatsinrigting aan Holland geschonken slechts voor de tegenwoordige behoeften berekend. De algemeene gesteldheid van zaken in Europa liet iets meerders niet toe. Maar thans behooren de Instellingen in Holland voor eene lange toekomst te dienen, en daaarom kan men zich niet meer met eene tijdelijke regeling vergenoegen en met eene Overheid, die uit den aard der zaak en met het oog op de grenzen, door de Natuur zelve aan het menschelijk leven gesteld, noodwendig zeer kort duurt. Nu kan deze vestiging van den Regeringsvorm

„que d'ailleurs l'Angleterre et *la Russie* ne laisseraient jamais définitivement sous la France un pays essentiel à toutes les Nations dans l'état actuel de leurs relations et de leur commerce." De zaak is evenwel twijfelachtig na hetgeen van de Negotiatiën van Lord HARROWBY is gezegd en met het oog op LODEWIJK's verhaal aangaande de *Armée du Nord*: „Les Prussiens, qui peu de jours auparavant ne voyaient pas un homme *pour leur disputer l'entrée de la Hollande* et des frontières de la France," enz. (Tom. I. 115). Verg. voorts in de *Miscellanies*. Collected and edited by Earl STANHOPE (London 1863) p. 25 volgg. de depêches van PITT aan Lord HARROWBY 5 en 21 December 1805. De allerzonderlingste en ongehoorde bewering is wel die van THIERS t. a. p. bl. 216, te weten, dat in stede van het herstel van het Huis van *Oranje* te bedingen, Engeland aan den Koning van Pruissen *Holland* zelf in ruiling voor Hannover, zou aangeboden hebben!

in Holland, naar behooren, enkel in dit tijdgewricht en gedurende den oorlog, geschieden. De Vrede zal dan de veranderingen en verbeteringen, welke voorafgegaan zijn, bezegelen; anders toch zou die verbroken worden door de wijzigingen welke men later mogt willen invoeren. Uwe Exc. oordeele zelf in welke verlegenheid Zijne Majesteit de Keizer zou geraken, indien na het sluiten van den Vrede, en terwijl de zaken in Holland steeds op denzelfden voet stonden als tegenwoordig, dat Land eensklaps het Hoofd verloor, door hetwelk het thans zoo waardiglijk geregeerd wordt. De Keizer liep dan gevaar door den Engelschen invloed [1]) tot het oppergezag een Raadpensionaris te zien verheffen, die aan dien invloed onderworpen ware, of wel eene tusschenkomst te snel om die te kunnen afwenden, zou de oorzaak van een oorlog worden, voor Holland en Frankrijk evenzeer te betreuren. De Keizer wenscht, dat de Vrede dien hij met Engeland sluiten zal, niet enkel een Bestand, maar een langdurige Vrede worde. Daarom wil hij geen Vrede maken vóór en aleer zijn stelsel van buitenlandsche Staatkunde voltooid en zoo bestendig zij dat hij niet om het te voltooijen of te versterken, genoodzaakt worde het een of ander te doen wat dien Vrede, als die pas hersteld ware, zou kunnen krenken. Uit dien hoofde is het een dringende behoefte nu reeds aan Holland een duurzame inrigting te verschaffen, en wel eene zoodanige dat noch Engeland, noch eenige andere Mogendheid de

---

[1]) Reeds nu waren er partijzuchtige Nederlanders (verg. de na te melden *Oproeping van het Bataafsche Volk*, door M. A. HULSHOFF) die onder SCHIMMELPENNINCK's Bewind, openlijk verweten, „dat de *Engelschgezindheid* zich zoo geheel onbewimpeld vertoont, openbare landverraders de gewigtigste posten bekleeden," enz. (bl. 4) — wijders (bl. 6): „NAPOLEON moet overtuigd zijn dat een zoo *Engelschgezind*, zoo verkeerd Bestuur, onze Republiek niet alleen tot eene nuttelooze Bondgenoote maakt maar ook deszelfs geheel verderf moet veroorzaken."

hoop kunne opvatten, die te veranderen. Gewis deelt Uwe Exc. in dit opzigt het gevoel en den wensch van Zijne Majesteit, en zal zij zich beijveren om, zoo als ik gelast ben Haar daartoe uit te noodigen, Hoogstderzelver inzigten te bevorderen door de afvaardiging naar Parijs van iemand die Haar onbepaald vertrouwen geniet en wien ook Zijne Majesteit de Keizer het zijne geheel kunne schenken, opdat de beide Regeringen zich door diens tusschenkomst vereenigen in het gemeen overleg omtrent de vereischte maatregelen tot het vestigen in Holland, van een stelsel dat zijne onafhankelijkheid en welvaart voor immer waarborge. Zijne Majesteit zou met welgevallen zien, dat Uwer Excellentie's keuze op den Heer Schout-bij-nacht VER HUELL viel."

Dit verpletterend schrijven was reeds naar Holland verzonden, maar het geheim daarvan voor BRANTSEN door TALLEYRAND zoo wèl bewaard, dat hoeveel stof tot gissingen van allerlei aard voor den Bataafschen Gezant mogt overblijven, zijne depêches uit die dagen veeleer de zending van HAUGWITZ naar Parijs en het vertrek van LUCCHESINI naar Berlijn [1]), ten onderwerp hadden en hetgeen 's Keizers voornemen met de Republiek raakte, niet dan ter sluip en in algemeene bewoordingen aan onzen Minister te kennen gegeven werd. Nog den *tienden* Februarij, toen de donderslag te 's Hage al gevallen was, erkende BRANTSEN buiten staat te zijn, VAN DER GOES iets belangrijks te melden. „Het is moeijelijk, zoo klaagde hij, om gehoor te vinden. Is het wezentlijk tijdsgebrek, of een gezochte ontwijking? dit kan

[1]) Oordeel van TALLEYRAND over dien Italiaan, Gezant van Pruissen. „LUCCHESINI en général n'a pas vu clair en France. Il cherchait *une petite raison* dans un grand dessein et se bornait à faire sur cela de l'esprit. Son objet principal était de plaire à M. DE HAUGWITZ et à M. LOMBARD. Voilà à quoi se réduisait sa politique." H. C VON GAGERN, *Der zweite Pariser Frieden*. Leipzig 1845, II. 210.

ik niet wel bepalen, maar ik zal, zoo het heden weder niet gelukt, een ander middel bij de hand nemen dat mij niet ontgaan kan, en gij krijgt dadelijk tijding van mij. Gij meent dat H. [1]) een plan in de portefeuille heeft; dan, voor zoo ver men kan ontdekken, is van dien kant geene groote genegenheid tot ruilingen. De Resident van de Hanzesteden [2]) meent verzekering te hebben dat men daaraan niet zal roeren." Hoe weinig TALLEYRAND op dat tijdstip aan BRANTSEN had toevertrouwd, blijkt het best uit hetgeen aangaande den vermoedelijken uitslag der bemoeijingen van den Hoogleeraar BRUGMANS, uit Leiden overgekomen, n deze zinsneden berigt werd, die niet wel anders dan van de inrigting der militaire Geneeskundige dienst en van den naderen aandrang op vermindering der krijgsmagt te onzen laste, te verstaan, bezwaarlijk tot de nu hangende levensvraag van het Vaderland uitgestrekt kunnen worden.

„Prof. BRUGMANS, zoo gaat onze Gezant voort, doet met de post van heden rapport van zijn wedervaren [3]); het laat zich aanzien dat hij, voor zooveel het *administrative* betreft, nog al iets zal obtineren, maar *vermindering van troepen* is niet te verkrijgen. Dit heb ik hem aanstonds

---

[1]) HAUGWITZ.

[2]) ABEL, vroeger Wurtembergsche Landschafts-Consulent en dezelfde die den 7 Augustus 1796 het Vredes-Tractaat van den Hertog van Wurtemberg met de Fransche Republiek, te Parijs had gesloten. Zie bij KOCH, *Abrégé de l'Histoire des Traités de Paix*, T. IV. 213 suiv. en C. T. PERTHES, *Politische Zustände und Personen in Deutschland zur Zeit der Französischen Herrschaft* (1862) s. 449.

[3]) Over de zending van BRUGMANS en APOSTOOL naar Parijs tien jaren daarna, zie eenige bijzonderheden bij VON GAGERN, *Der zweite Pariser Frieden*, I. 256, 305 („Mrs. BRUGGEMAN, APOSTOL" enz. Of wel I. 296 BRUGGMANS, 340: „M BRUGGMANS enfin part aussi-riche d'une collection et satisfait.") In de *Notices biographiques* over SEBALD JUSTINUS BRUGMANS toegevoegd aan *La Cour de Hollande sous le Règne de* LOUIS BONAPARTE (Paris 1827, 2e édit.) p. 307-317 vindt men wèl van de zending naar Frankrijk in 1815, maar niet van de vroegere onder den Raadpensionaris gewag gemaakt.

voorspeld, en het is wel zoo als Gij schrijft, dat niet eerder dan na de volledige executie van, enz., de Armée du Nord uitéén zal gaan. Prins LOUIS kan er niets toe doen, omdat zijn Broeder hem gezegd heeft, dat hij er zich niet mede moest bemoeijen."

Niets in deze regelen, doet vermoeden, dat te Parijs andere handelingen, de Bataafsche Republiek betreffende, op het tapijt waren dan over punten van ondergeschikt belang; en toch in het eigen oogenblik, werd de levensvraag van Holland onder de somberste indrukken, maar met uiterlijke kalmte, door SCHIMMELPENNINCK en zijne Ministers overwogen. Uit het proces-verbaal der zamenkomst op den 10 Februarij 1806 gehouden [1]), blijkt al dadelijk dat de Raadpensionaris onmiddellijk met de meeste openhartigheid, den brief, die hem persoonlijk zoozeer had moeten grieven, aan de Hoofden der verschillende Departementen had medegedeeld. „De Algemeene Secretaris van Staat [2]), mitsgaders de respective Secretarissen van Staat voor de Buitenlandsche Zaken en Finantiën — (die van Marine [3]), zoo luidt de tekst, — niet present uithoofde van indispositie) op requisitie van den Raadpensionaris bijeen gekomen zijnde, heeft Zijne Excellentie aan dezelve ouverture gegeven van de Missive daags te voren van den Minister van Buitenlandsche Betrekkingen van Zijne Majesteit den Keizer der Franschen C. M. TALLEYRAND met een buitengewonen koerier ontvangen, en geschreven te Parijs den 6 Februarij, inhoudende eene uitnoodiging namens den Keizer, om een vertrouwd persoon naar Parijs te committeren, ten einde van Zijne Majesteit

---

[1]) Uit de nagelaten papieren van den Minister ELOUT, medegedeeld door Jhr. Mr. ELOUT VAN SOETERWOUDE.

[2]) Mr. C. G. HULTMAN.

[3]) VER HUELL.

de ouvertures te ontvangen, welke Hij in de tegenwoordige gesteldheid van Europa oordeelde aan den Raadpensionaris te moeten doen, over de daarstelling van geschikte middelen, om de onafhankelijkheid van dit Land en de naauwe verbindtenis met Frankrijk meer en meer te vestigen en voor altijd onwrikbaar te verzekeren [1]." — Ook verklaarde SCHIMMELPENNINCK van het schrijven van TALLEYRAND en van den wensch des Keizers dat de bedoelde zending aan den Admiraal VER HUELL toevertrouwd wierd, terstond aan dezen kennis te hebben gegeven met last om zoodra de staat van zijne gezondheid dit zoude veroorloven, zich op zijn vertrek naar Frankrijk voor te bereiden; van welke aanstaande komst de Minister TALLEYRAND voorloopig zou worden verwittigd. Vier dagen daarna woonden ook de Secretarissen van Staat voor de Marine, Oorlog en Binnenlandsche Zaken, eene tweede Vergadering bij en werd na gehouden overleg over de aan VER HUELL te verstrekken Instructiën", *„met eenparigheid van gevoelens"* besloten dat zij behoorden te berusten „op deze twee groote hoofdtrekken: *vooreerst*, dat het Bataafsch Gouvernement gaarne zoude medewerken tot alle zoodanige maatregelen als de Keizer der Franschen noodig zoude oordeelen daar te stellen, en die overeen te brengen zouden zijn met de inwendige onafhankelijkheid des Lands en de zeden en gewoonten der Natie; en *ten tweede*, dat het Bataafsch Gouvernement *nimmer zoude admitteren het grondbeginsel* om de bereiking van de oogmerken van Z. M. te vinden in de invoering van eene *erfelijke* waardigheid aan het Hoofd des Lands, en de verheffing tot dezelve van eenen Prins uit het Huis van Frankrijk. Zijnde vervolgens geapprobeerd de Instructie op deze gronden door den Raadpensionaris gecon-

---

[1]) Uit het „Register der *Cabinets*-Besluiten van Z. Exc. den Heer R. P." gewaarmerkt J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

cipieerd," met wien vervolgens de Admiraal VER HUELL uit Parijs regelregt over deze zaak briefwisseling zou voeren [1]).

Met dit vertrek van den Vlootvoogd — Diplomaat door NAPOLEON zelf aangewezen als degeen met wien hij het liefst te doen had, liet zich de afloop der zaak trots alle beperkende lastbrieven, en in weerwil van allen door SCHIMMELPENNINCK verder te bieden tegenstand, gereedelijk voorspellen. Kon men eene minuut wanen, met den Overwinnaar van *Austerlitz* te zullen onderhandelen, met hem, reeds gewoon de wet te stellen en op te leggen? Het was geen internationaal geschil, het was een pleit met het Bataafsche Volk indien het nog bestond, niet door tusschenspraak van Gezanten te vereffenen, maar door den wil der Natie te beslechten. Van den dag af waarop men den pas bezworen Regeringsvorm ter beoordeeling en herziening van den vreemdeling bragt, gaf men zich gewonnen en aan diens eigendunk prijs. Ware SCHIMMELPENNINCK's Bewind het uitvloeisel inderdaad der vrije, onvervalschte Volkskeuze geweest, nimmer had hij er in bewilligd VER HUELL naar Frankrijk te laten gaan, nimmer zou deze zelf die taak aanvaard hebben. En na ons met onze gedachten op het toenmalig standpunt te hebben verplaatst, wil het ons dunken dat de *weigering* van den Raadpensionaris om iemand als onderhandelaar over onze Constitutie en Nationaliteit, dat is, als gedwee werktuig van NAPOLEON's heerschzucht naar Parijs aftevaardigen, dezen wel eenig ontzag zou ingeboezemd en met eene gelijktijdige opwekking van den vaderlandschen geest, meer dan iets anders ons Volksbestaan verzekerd zou hebben.

Hier was geen diplomatisch beleid, hier was burgermoed noodig, en tot eer van Nederland zij het herdacht, zelfs

---

[1]) Uit het Register van gemelde *Cabinets*-Besluiten „Vrijdag 14 Februarij 1806."

eene weerlooze vrouw spreidde dien onversaagd ten toon [1]). „Bataven, riep zij uit, ontvonkt door die verontwaardiging, welke thans alle ware Republikeinen bezielt, wêerhoud ik mij niet langer van schrijven. Schoon wel overtuigd van de geringheid mijner bekwaamheden, ben ik het niet minder van mijne verpligting om alles te doen wat mij mogelijk is, ter redding van mijn Vaderland. Wat mij moge overkomen, Patriotten! het ontzette u zoo min als het mij ontzetten zal; ik stel mij veel als zeer mogelijk voor, en *vrees* niets; ik ben Republikein en — Christen. Naar het algemeen en maar al te gegrond gerucht vermeldt, welk gerucht door zoovele thans plaatsgrijpende omstandigheden bevestigd wordt, beoogt men Prins LOUIS BONAPARTE, onder den titel van Gouverneur-Generaal over de Bataven te doen heerschen! Over de Bataven, die zoo menigmalen de sterkste proeven gaven van hunnen afkeer van een vreemd juk; — over ons wil men een vreemd Vorst, met eigendunkelijke magt, den schepter laten voeren; deze Republiek van eene vrije en onafhankelijke Bondgenoote, gelijk zij behoort te zijn, in een Wingewest veranderen, ons voor altoos tot slaven maken — tenzij gij u op eene waardige wijze tegen zulk een ontwerp verzet. Kunt gij (om slechts eenige gevolgen aan te stippen,) met koelbloedigheid vooruitzien, dat uwe Nationale Schuld vernietigd of *gereduceerd* worde, en dus duizende ingezetenen in armoede gedompeld? Bij dat nationaal bankroet uwen Koophandel geheel verdorven, — uwe zonen ten krijgsdienst opgeschreven, als onderdanen, als soldaten van een' vreemden Heer, en in verafgelegen oorden ter slagtbank geleid! Afgrijselijk denkbeeld! Eerlang

---

[1]) *Oproeping van het Bataafsche Volk, om deszelfs denkwijze en wil openlijk aan den dag te leggen, tegen de overheersching door eenen Vreemdeling waarmede het Vaderland bedreigd wordt.* Gedrukt voor rekening van de Schrijfster, MARIA ALETTA HULSHOFF, en alom te bekomen. (Amsterdam 31 Maart 1806).

zoude de Zee [1]), bij gebrek aan die uitstekende zorgvuldigheid welke voor het onderhoud van Dijken noodig is, een groot gedeelte van dit ongelukkig Land overstroomen en vernielen! Gij allen Landgenooten, voor wie het geheele verderf van het Vaderland geene onverschillige zaak is, — doet dan ook uwe stem hooren ter afwending van het dreigend gevaar! Vereenigt u met ons ter wering van deze algemeene ramp; gelijk de bewoners van een door de vreeselijkste overstrooming bedreigd oord, *alle* hunne uiterste pogingen aanwenden ter afwering van eene gebeurtenis, die de overblijfselen van aller welvaart dreigt te vernielen, en algemeene verwoesting te weeg te brengen. De regtvaardige God zegene mijne poging! Hij zegene elke vaderlandlievende handeling!"

Zoo barstte in hartstogtelijke taal eene fiere, edeldenkende burgeres uit; terwijl de tong van de groote meerderheid der mannen geboeid was. Niet alle evenwel bewaarden een al te voorzigtig stilzwijgen; en hetgeen in het bezadigd geschrift van den vurigen en welsprekenden J. M. KEMPER als de echte en eenige Staatkunde, SCHIMMELPENNINCK waardig werd aanbevolen, is nog heden *zóó* overredend, dat indien het door den Raadpensionaris in die hagchelijke dagen, beäamd en als Manifest aan de goedkeuring der Natie onderworpen was geworden met de verklaring geen duimbreed van den eens afgelegden eed op de Constitutie te zullen wijken, de vernederende Deputatie met al haren aankleve, welke de stichting der Monarchie van Holland moest voorafgaan, daardoor naar het schijnt, zou afgesneden en onze Geschiedbladen met die nationale schande niet zouden bezoedeld zijn. „Het gerucht omtrent de zekerheid van eene op handen zijnde nadere vereeniging van ons Land met Frankrijk, het-

---

[1]) De Schrijfster, even als daarna J. M. KEMPER, beriep zich op de uit het Fransch van GARAT vertaalde *Memorie over Holland, en over de middelen om het in deszelfs onafhankelijkheid als een Staat te behouden* (Haarlem 1805).

zij door het aannemen van een Hoofd uit het thans aldaar heerschend Huis, hetzij op eenige andere wijze, kan ik, betuigde de wakkere Hoogleeraar [1]), niet gelooven. Ik heb wel, ging hij voort, in een der laatst uitgegevene officiele stukken gezien, dat men, terwijl Wurtemberg en Beijeren Bondgenooten van Frankrijk genoemd worden, van ons spreekt, als zijnde *onder de bescherming van den magtigen Adelaar;* doch de uitdrukking was vooreerst te dichterlijk om er eene vaste beteekenis aan te hechten, en ten andere is het ook te algemeen bekend, dat een dergelijke staat van voogdij, waarop de Minister schijnt te doelen, (schoon ook zoodanig eene betrekking tusschen ons en Frankrijk door geen enkel Tractaat kan bewezen worden) volgens de aangenomene beginselen van het Volkenregt, de Souvereiniteit van een' Staat niet wegneemt [2]), dan dat ik daaruit iets ten nadeele voor onze onafhankelijkheid vreezen zou." Ten gevolge der geheimhouding voor de Natie, van hetgeen door NAPOLEON eigenlijk gevorderd werd, was voor allerlei gissingen een ruim veld geopend. In de Haagsche raadslagen niet ingewijd, kon KEMPER wel niet anders doen, dan zich op het standpunt van de minst ongerijmde bespiegeling te plaatsen. „Het is mogelijk, en misschien niet

---

1) *Brieven over de tegenwoordig in omloop zijnde geruchten omtrent eene nadere Vereeniging van de Bataafsche Republiek met Frankrijk.* Amsterdam 1806. (en de *Verhandelingen, Redevoeringen en Staatkundige Geschriften van* J. M. KEMPER, Deel III.)

2) Z. hierbij de voortreffelijke Verhandeling in 1824 te Utrecht, als Proefschrift door wijlen Mr. F. E. BERG VAN MIDDELBURGH verdedigd, *de Foederibus Patrocinii ex Historia et Jure Publico atque Gentium illustratis.* Over de verhouding van Monaco tot Savoye, verscheen nog in 1857 te Turin een geleerd geschrift (*Question de Menton et de Roccabruna*, Mémoire avec documents publiés par ordre du Gouvernement Sarde, Imprimerie Royale), sedert door den dubbelen afstand eerst van Savoye, en van diezelfde gemeenten aan Frankrijk bij een Tractaat van 2 Februarij 1861, reeds eene historische curiositeit geworden.

onwaarschijnlijk — erkende hij — dat de Fransche Keizer eene dergelijke nadere vereeniging wenscht, en daartoe voorstellen gedaan heeft; doch dit kan zeker niets anders dan een bloot voorstel zijn, en het staat immers aan ons dit voorstel aan te nemen of te *verwerpen?* Ik kan niet gelooven dat hij, wanneer wij *weigerden* dat voorstel te volgen, *met geweld* zich eene magt zou bezorgen, die hij bij wettige overdragt niet verkrijgen kon. De Held, die zich zoozeer van alle andere gewone Vorsten zoekt te onderscheiden, kan niet wenschen dat het besluit op een zoo gewigtig voorstel, aan een vrij Volk voorgedragen, het gevolg van vrees of overijling zij, en hij zou een Volk moeten verachten, voor hetwelk eene hersenschimmige vrees genoeg was, om zijne edelste regten weg te werpen. Men spreke niet van de Italiaansche Republiek en andere Staten, door hem of aan den Franschen Staat gehecht, of onder een anderen naam beheerscht wordende, zij hebben immers alle daarom *verzocht?* en wanneer wij na rijp beraad hetzelfde deden, zouden ook wij ons niet beklagen kunnen. Geloof mij, men kan met regt en pligt niet plooijen. De eerste stap baant den weg voor duizende afwijkingen, en de toevallige gevolgen zelfs komen bij zulk eene afwijking voor onze rekening, zonder dat wij eenigen troost hebben; terwijl wij, standvastig regt en pligt in het oog houdende, de gevolgen aan de Voorzienigheid kunnen overlaten en ons niets te verwijten hebben. Doch daarenboven, ik beschouw de geheele vrees voor overweldiging als hersenschimmig. De groote Monarch van Frankrijk kan zijnen, door zoo vele schitterende daden verworven roem, niet door eene daad van openbaar geweld bevlekken, en zoo men hem al door misleiding zoo ver brengen kon, welnu, dan bragten wij *onze regten* ongeschonden op onze nakomelingschap over. Ik blijf dus bij mijn gevoelen. Ons Gouvernement kan niets anders doen dan alle voorstellen strijdig met onze

onafhankelijkheid standvastig van de hand wijzen, of, in den hoogsten nood, de zaak aan den Volke voordragen; maar zelfs die hoogste nood kan geen afstand van een regt wettigen, waarover het Gouvernement geene beschikking heeft."

Jammer dat die waardige tolk van eene even verlichte als vaderlandlievende denkwijze, niet met zijn naam voluit als standaarddrager te voorschijn trad en het Bewind daarmede onderschraagde! Die naam bij de Academische jongelingschap reeds toen wèlluidend, zou bij haar weêrklank hebben gevonden, en de onverholen uiting der openbare meening, die zich nu in kleineren kring, onder vertrouwde vrienden wrokkend lucht gaf, zou der waggelende Regering een onberekenbaren zedelijken steun bijgezet hebben [1]).

Maar uit den aard der zaak was de Raadpensionaris, wien de wil van NAPOLEON, niet de eigen aandrift der Natie, met de hoogste waardigheid in de Republiek had bekleed, huiverig den Keizer zoo stout het hoofd te bieden; en zij die hem omringden waren weinig gezind, voor hem die zelfs in de verte zoozeer geduchte gramschap te trotseren. Onder de Staatslieden die SCHIMMELPENNINCK omringden, telde men er die het jaar te voren in hem, dèn eenigen toeverlaat des Vaderlands zagen en zijne verheffing hadden helpen bevorderen, en die hem nu allengs na den misslag van VER HUELL's zending, zouden afvallen; terwijl zij integendeel, wanneer de Raadpensionaris met tijdig beroep op het Volk, iedere verandering der Constitutie manhaftig had geweigerd, wel niet geaarzeld zouden hebben de bestaande Regering met raad en daad te sterken en te

---

1) Verg. in het *Levensberigt* van Mr. CORNELIUS VAN MARLE, de dichtregelen van 1805:

„Laat vrij een Corsikaan het slaafsche Frankrijk boeijen!
Dat Hollands Leeuw verbaasd een *Pensionaris* eer!"

(*Handelingen der Maatsch. van Nederl. Letterkunde te Leiden*, 1861, bl. 157.)

handhaven. Hier te 's Hage stond het met aller kracht en opoffering te verdedigen bolwerk; „de heiligste eed, merkte KEMPER aan, verbindt het Wetgevend Ligchaam tot handhaving van de regten der Natie, en welk regt kan een Volk, kan het Volk van Nederland dierbaarder zijn, dan zijne onafhankelijkheid?" Te Parijs lag de valstrik, in welken men zich onvermijdelijk zou laten vangen, waartegen geene schranderheid bestand was; dien men enkel ontwijken kon met onverzettelijk op zijn post te blijven en door het vertrouwen van het beste deel der Natie gerugsteund, 's Keizers *initiatief* bedaard af te wachten.

Van 't geen in stilte door NAPOLEON en TALLEYRAND werd voorbereid, ontving SCHIMMELPENNINCK wel het minste licht uit de depêches van den Admiraal, die vroeger zoo uitvoerig, en nu zoo vlugtig schreef. „Vrijdag avond, zoo meldde VER HUELL uit Parijs den 24 Februarij, ben ik hier in eene vrij goede gezondheid aangekomen, en heb Zaturdag avond den Heer Minister TALLEYRAND gesproken, aan wien ik de missive van Uwe Exc. ter hand gesteld heb, zoo mede het geëmballeerd *cadre*, hetwelk in een goeden staat overgekomen is. Gisteren morgen heb ik de eer gehad op eene audientie van het Corps Diplomatique, aan Z. Keizerlijke en Kon. Maj. gepresenteerd te worden. Hoogstdezelve informeerde zich met veel interest naar den staat der gezondheid van Uwe Exc.; heden avond zal ik de eer hebben, op het cirkel mij aan H. Keizerlijke Majesteiten te mogen presenteren, waarna ik welligt in staat zal zijn Uwe Exc. eenig berigt van meerder gewigt te kunnen inzenden." Maar nog den 3 Maart daaraanvolgende drukte de Admiraal zijn leedgevoel uit vooralsnog verpligt te zijn, den Raadpensionaris in „dien onaangenamen staat van onzekerheid te moeten laten;" hoewel hij na een onderhoud met TALLEYRAND dat grootendeels over de beide hiervoren aangestipte punten der Instructie liep, te kennen gaf, dat „het *laatste*

point dat gene was, „*waarop het* — zoo als hij zeide — *nederkomt*, doch — ging hij voort — in alles blijkt het mij, dat de intentien van Z. K. M. ten uiterste *liberaal* op ons sujet zijn, en zijne geheele *vues* daarheen loopen, om Holland wederom tot zijn vorigen florissanten staat te brengen." En weder drie dagen daarna, liet VER HUELL meer gissen dan dat hij van zich verkrijgen kon, den Raadpensionaris met ruwheid in het gezigt te zeggen. „De houding van het Hof, klaagde hij, is bijzonder silentieus; men roert thans den staat onzer questie in 't geheel niet aan; doch al wat buiten af is, spreekt daarover als een bepaalde zaak." Het was de Hoogleeraar BRUGMANS, die de slechte boodschap het eerst bij monde zou overbrengen. „Het bij Uwe Exc. bekende *estimable* en zeer achtenswaardige karakter van dien Heer, heeft mij, verklaarde de Admiraal, doen besluiten aan Zijn Ed. dat gene te *confieren*, hetwelk om de delicatesse der zaak, niet *in scriptis* aan Uwe Exc. kon soumetteren." Hij gedroeg zich aan dit voorloopig verslag van den beroemden natuuronderzoeker, met den wensch spoedig een „*avantageuser*" berigt te kunnen overzenden, dan zich, erkende hij, „thans de uiterlijke staat der zaak laat aanzien." Zoo moest er dan, bij den terugkeer van BRUGMANS, op den elfden Maart 1806 het hooge woord uit, en vernam de Raadpensionaris uit het berigt van dien onsterfelijken Geleerde de bevestiging van hetgeen hem, den te Parijs inheemschen Diplomaat, na TALLEYRAND's onheilspellend schrijven, niet wel twijfelachtig had kunnen zijn. Genoeg: in de eerste conferentie, tot welke VER HUELL, door TALLEYRAND op den 1 Maart jl. uitgenoodigd was geworden, had de Minister de redeneringen in zijn' brief van 6 Februarij vervat, herhaald, en verder verklaard: „dat de Keizer met zooveel hartelijk genoegen vernomen had het goed *accueil* hetwelk zijn Broeder Prins LOUIS in de Bataafsche Republiek genoten had, en de hooge achting

en *attachement* welke Hij zich aldaar had verworven; dat zijne groote hoedanigheden zulks ook allezins verdienden, en dat de Keizer alzoo aan de Bataafsche Natie een wezenlijke *dienst* meende te bewijzen, door den Prins LOUIS aan het hoofd derzelve te plaatsen in eene erfelijke waardigheid met zoodanigen titel, als met den aard des Volks meest overeenkomstig zoude worden bevonden; dat het verlangen van den Keizer om de duurzaamheid en gelijkheid van het staatkundig systema van ons Land met dat van Frankrijk op deze wijze te verzekeren, geenszins moest worden toegeschreven aan eenige minachting voor onze Republiek, noch aan eenig wantrouwen [1]) of misnoegen tegen den actuelen Raadpensionaris; dat Z. M. onze Natie hoogachtte en voor haren Eersten Magistraatspersoon bestendig dezelfde gevoelens had; maar dat Hij oordeelde zijn oogmerk volstrekt op geene andere wijze te kunnen bereiken om het groot staatkundig plan in werking te brengen, hetwelk Hij voor zijn Rijk en de foederative Mogendheden rondsom hetzelve liggende gevormd had [2]), en waardoor hij voor deze de grootste bron van voorspoed en welvaart meende te zullen openen." Al hetgeen door den Admiraal in overeenstemming met de voorschriften zijner Instructie, was beantwoord; hebbende hij bepaaldelijk

---

[1]) Evenwel wordt in de Boodschap aan den Senaat van 5 Junij 1806 onder de redenen van LODEWIJK's verheffing tot Koning bovenaan gesteld: „Sous le point de vue militaire, la Hollande possédant toutes les places fortes qui garantissent notre frontière du Nord, il importait *à la sûreté de nos États* que la garde en fût confiée *à des personnes sur l'attachement des quelles* nous ne puissions concevoir aucun doute." *Choix de Rapports, opinions et discours prononcés à la Tribune nationale depuis* 1789 *jusqu'à ce jour*, T. XIX Années 1804—1808, p. 293.

[2]) Het liet zich wel eenigermate hooren, dat de verijdelde toeleg der Coalitie tot het stichten onder anderen, van een *Royaume des Deux Belgiques* onder het gezag van het Huis van *Oranje* te plaatsen, een vlak daarmede strijdig plan in NAPOLEON's brein had doen geboren worden. Verg. THIERS, T. V. 327.

„met gepasten ernst en fermeteit verworpen het denkbeeld om een Fransch Prins aan het hoofd van ons Land te plaatsen, en nadrukkelijk aangetoond hoe strijdig dit denkbeeld was met den aard en de zeden der Bataafsche Natie, en hoe wenschelijk het in allen opzigte was dat ons Land op en door zich zelve geregeerd bleef op eene wijze, welke de dadelijke *sanctie* van den Keizer bevorens had verkregen, en waarvan men reeds de weldadige uitwerkselen begon te ondervinden." Daar ieder bij zijn stuk had volhard, was men onverrigter zake gescheiden, maar had TALLEYRAND verzocht, dat dewijl VER HUELL toch niets beslissends kon melden, hij middelerwijl van den stand der zaak geene berigten naar 's Hage zou overzenden. Tot op het tijdstip der afreize van BRUGMANS, was er voorts tusschen TALLEYRAND of den Keizer en den Admiraal, niets voorgevallen, maar wèl had deze „vermeend te kunnen bemerken, dat men hem op de cercles en aan het Hof, met minder onderscheiding behandelde." 1)

Treffend en aandoenlijk was SCHIMMELPENNINCK's antwoord op het verzoek van VER HUELL om nadere Instructiën, ter verdere onderhandeling in den geest der jongste mededeelingen van den Leidschen Hoogleeraar; een brief vol waardigheid en wijsheid en wel een doorslaand bewijs dat de Raadpensionaris nog niet zoo stekeblind was geworden, of het welzijn van den Staat had zeer wel toegelaten dat hij niet zoo eensklaps uit zijn hoog ambt geschopt werd. Het komt schier ongeloofelijk voor dat die schoone regelen zoo voor de vuist, in de pen zouden gegeven zijn door een geheel van het gezigt beroofde, wien de gelegenheid zou ontbroken hebben zelf de officiele geschriften te lezen 2), op welker zinsneden SCHIMMELPEN-

1) Archief KLOUT.

2) Wèl had SCHIMMELPENNINCK zich in den hiervoren medegedeelden brie-

NINCK zich beroept. Eene edele openhartigheid heerscht in dit schrijven, en toch is hier en daar een fijn en kiesch verbloemd verwijt niet gansch te miskennen, al weet de gewezen Ambassadeur zich met zijne eigen ervaring, zonder moeite in VER HUELL's toestand, dat is, in diens onmagt en lijdelijkheid te verplaatsen. Maar die brief strekt dan al weder ten blijk, dat de Raadpensionaris 's Keizers drogredenen met meer gezag, zelf uit zijne Residentie zou wederlegd hebben, dan door de tusschenspraak van een' Gedeputeerde wien men te Parijs naauwelijks te woord stond, te bewerken was. „Mijnheer de Secretaris van Staat voor de zaken der Marine, zoo luidde de aanhef van SCHIMMELPENNINCK's depêche van 14 Maart 1806 [1]), die eerst zijne bevreemding uitte over het lang uitblijven der paketten van den Admiraal, hetzij dan aan de late bezorging ter post of wel „aan eene *indiscrete* nieuwsgierigheid" [2]) toe te te schrijven, en daarna aldus vervolgde: „Ik moet dan zoowel uit hetgeen de Heer BRUGMANS mij op uwen last berigt heeft, als uit uwe beide missives in verband gebragt met de gecijferde ophelderingen, welke wel verstaan zijn, besluiten, dat de zaak welke men voorheeft door te drijven, op de tweede vooronderstelling bij mijne Instructie opgegeven, neêrkomt, en wel in den allersterksten graad. Ik heb na uw vertrek dat gewigtig onderwerp nog herhaaldelijk in koele bedaardheid en vrij van alle vooringenomenheid nagedacht, met dat gevolg, dat ik meer en meer

---

van 19 Maart 1805, aan de H.H. SIDERIUS en VAN DER MEULEN, wegens zijn „slecht schrift," met „de zwakheid van zijne oogen" verontschuldigd. (Z. boven bl. 76).

1) Archief ELOUT.

2) De schennis van het geheim der brieven, was inzonderheid onder het Bewind van NAPOLEON, aan de orde. Verg. de *Extraits de lettres ouvertes aux bureaux de poste*, in de *Copies des Lettres originales et dépêches des Généraux*, *Ministres*, *grands officiers d'État*, *écrites de Paris à Buonaparte*, enz. Paris 1814 p. 247 suiv.

overtuigd ben dat er op dien voet, wat men ook uitdenke, met geen mogelijkheid iets van te maken zal zijn, hetgeen met het welzijn van het Vaderland bestaanbaar is. Waarin ook die *liberale* intentiën en welwillende *vues* van Z. K. K. M. ten opzigte van ons Land mogen bestaan (en deze zullen toch wel nagenoeg op die beloften neêrkomen, welke ik bij mijne Instructie heb voorzien), zoo blijf ik het daarvoor houden dat de geprojecteerde zaak zelve zoodanig met den aard van 't Land, met de genie der ingezetenen, met het zoo noodzakelijk behoud van onze nationale gewoonten en zeden onbestaanbaar is, dat het kwaad daaruit noodwendig moetende resulteren, door geene tegenovergestelde voordeelen hoegenaamd kan vergoed worden. Ik weet dan ook naauwelijks iets te voegen bij de argumenten, welke gij bij het tweede lid mijner Instructie te dien opzigte vindt aangevoerd. Ongaarne in de behandeling van staatkundige onderwerpen de Godsdienst in 't spel willende brengen [1]), heb ik bij die Instructie met stilzwijgen voorbijgegaan de geweldige sensatie welke door de introductie van eene Roomsche Dynastie noodwendig zoude te weeg gebragt worden in een Land, welks inwoners voor drie vierde of misschien vier vijfde gedeelten, de Protestantsche Godsdienst aankleven. Hoe liberaal men ook als mensch en wijsgeer over dit stuk moge denken, zoo behooren echter de staatkundige gevolgen daarvan, tot den post en de berekening van den Staatsman." De Raadpensionaris roerde vervolgens de schadelijke werking aan van dit nu eenmaal te Parijs aanhangig gemaakt vraagstuk, welks invloed zich reeds op de stemming der gemoederen hier te lande, zelfs van de hoogste Staatsdienaren ondubbelzinnig begon te

1) Getrouw aan zijne in 1796, ter Eerste Nationale Vergadering verkondigde beginselen bij de debatten over de afscheiding van Kerk en Staat. Z. de fraaije Adviezen van den verlichten Staatsman, in SCHIMMELPENNINCK's Gedenkschriften, I. 103—123.

openbaren. „De onzekerheid waarin men u, zeide SCHIMMELPENNINCK tot VER HUELL, sedert uwe voorloopige conferentie met den Heer DE TALLEYRAND schijnt te laten, is inderdaad voor u verdrietig en voor ons Vaderland in deszelfs tegenwoordige gesteldheid ten uiterste nadeelig. Het zou toch te vergeefs zijn zich te willen verbergen dat het denkbeeld van en het geloof aan eene kort op handen zijnde merkelijke verandering in ons staatkundig bestaan, in ons Land bij alle soorten van rangen en menschen veld winnen. De noodlottige onzekerheid en vertwijfeling, welke daaruit geboren worden, veroorzaken eene lusteloosheid en slapheid bij alle Ambtenaren, hebben den nadeeligsten invloed op 's Lands crediet, en zouden reeds geen minder nadeelige uitwerking op het gezag van het Gouvernement en de Wetgevende Magt hebben doen voelen, indien zulks niet door eenen, nu meer dan ooit blijkbaren geest van algemeene welwillendheid, welke ik aan het besef van het gevaar van het Vaderland toeschrijf, wierd tegen gehouden. Intusschen gevoel ik en weet zulks bij ondervinding, Mijnheer de Secretaris van Staat, dat het van *u* niet afhangt, om die nadere ouvertures en discussiën en dien ten gevolge, de ontwikkeling te verhaasten. Ik acht zelfs de vertooning van ongeduld op dat stuk niet oorbaar, en ik oordeel het best aan uwe zijde eene oproeping tot nadere conferentiën af te wachten." Hulde doende aan de standvastigheid, waarmede de Admiraal in de eerste zamenkomst met TALLEYRAND 's Lands regten had gehandhaafd, en met de begeerte om hem daarin te sterken, zond SCHIMMELPENNINCK wel geene nadere Instructien, maar trad hij toch in eenige beschouwingen over de napoleontische Politiek, waaromtrent hij de volgende wenken gaf: „Ik vind voor het overige, dus ging hij voort, in dezen staat van onzekerheid voor alsnog geene termen om iets bij de u gegevene Instructiën te voegen, en het strekt mij tot genoegen u van mijne

hoogste goedkeuring te verzekeren over de bescheidene maar *ferme* wijze, waarmede gij de zaak van ons Vaderland in uwe eerste conferentie verdedigd hebt. Ik zal u nog eenige reflectiën mededeelen, waaruit gij zult opmaken, wat ik mij van de intentiën en aanstaande groote staatkundige operatiën van Keizer NAPOLEON voorstel. Uit den brief aan den Senaat den 12 Januarij ll. uit München geschreven, en bepaaldelijk uit de periode: „Nous nous réservons d'ailleurs de faire connaître par des dispositions ultérieures les liaisons que nous entendons qu'il existe après nous, entre tous les États fédératifs de l'Empire Français. Les différentes parties indépendantes entre elles, ayant un interêt commun, doivent avoir un lien commun [1];" gevoegd bij de periode: „Mes Alliés ont augmenté en puissance et en considération; mes Ennemis ont été humiliés et confondus; la Maison de Naples a perdu sa couronne sans retour; la presqu' isle de l'Italie toute entière fait partie du grand Empire. J'ai garanti comme Chef suprême, les Souverains et les Constitutions qui en gouvernent les différentes parties," voorkomende in de Aanspraak den 2^en^ dezer door den Keizer aan het Wetgevend Ligchaam gedaan; en eindelijk bij de zeer opklarende periode in het Discours van den Minister van Binnenlandsche Zaken CHAMPAGNY in de zitting van het Wetgevend Ligchaam van den 5^en^ dezer: „Mais *la Hollande*, les cent-dix Départemens de la France, le Royaume d'Italie, Venise, la Dalmatie, l'Istrie, Naples *sont désormais sous la protection de l'Aigle Impérial* [2]), *et la réunion* de ces États ne nous donne que les moyens nécessaires pour être redoutables sur nos frontières et sur nos côtes," komt het mij allerklaarst voor, dat Z. K. K. M.

---

1) Verg. hiervoren bl. 133.

2) Verg. het boven aangehaald vlugschrift van J. M. KEMPER, en het *Choix de Rapports, opinions et discours, prononcés à la Tribune Nationale*, T. XIX. 253.

wil daarstellen eene foederative vereeniging van onderscheidene Staten, welke min of meer één zelfde stelsel zullen uitmaken als voorheen de onderscheidene Souvereinen tot het Duitsche Rijk behoorende, en waarvan Z. K. K. M. als Opperheerscher van Frankrijk en bij 't vervolg zijne successeuren, het Opperhoofd of de Beschermheer zal zijn [1]). Deze zaak lijdt op zich zelve bij mij geen den minsten twijfel, en zoo Z. K. K. M. vermeende het daarbij te kunnen laten, en dus niets meer wilde dan een *accès* van onze Republiek tot dat foederatif verbond, bij welk *accès* onze Republiek, als souverein Medelid van dat Verbond Hem voor Opperhoofd zoude erkennen, dan zoude ik achten dat zulks in de tegenwoordige geschapenheid van Europa, zeer wel met de belangen van ons Vaderland zoude kunnen geconcilieerd worden." De hoop is ligtgeloovig en vleit zich gaarne; men ziet — de Raadpensionaris hield zich aan een' strohalm vast, en in dien geest voortgaande: „Ik geef u volkomen vrijheid, — verklaarde hij — wanneer zich daartoe in de conferentiën, de gelegenheid aanbiedt om deze mijne denkwijze aan Z. M. en deszelfs Minister kenbaar te maken, en ik authorisere u om over de wijze en gronden waarop zoodanige Confoederatie zoude kunnen ingevoerd en gevestigd worden, vrijmoediglijk in discussie te treden; met verzekering dat ik bereid ben alle de heilzame *vues* van Z. M. ter daarstelling van dat werk, met alle kracht te *seconderen*." Hoe lang zoo meer zich met het vooruitzigt der aanneme-

[1]) In het Verslag van Frankrijks in- en uitwendige gesteldheid, had CHAMPAGNY zich den 5 Maart jl. over dat federatief stelsel onder anderen, aldus geuit. (*Choix de Rapports opinions et discours*, T. XIX. 254): La *première* coalition, terminée par le Traité de Campo-Formio, a eu pour résultat favorable à la France l'acquisition de la Belgique, la limite du Rhin, *la Hollande mise sous l'influence fédérative de la France*, (wat wilde men dan meer?) et la conquête des États qui aujourd'hui forment le Royaume d'Italie. La deuxème coalition lui a donné le Piémont, et la troisième met dans son *système fédératif* Venise et Naples."

lijkheid van zoodanige toetreding tot 's Keizers ontwerpen streelende, die zijn thans ten einde nakend Bewind zou kunnen verlengen en onderschragen, vervolgde SCHIMMELPENNINCK aldus: „En waarlijk, men heeft moeite te begrijpen, hoe Z. M. eenmaal het foederatief erfelijk Opperhoofd van zoodanige vereenigde souvereine Staten zijnde, ietwes meerder noodig zoude kunnen achten om voor zich en zijne Troonopvolgers een permanenten en krachtigen invloed op de staatkunde van die Landen te verzekeren. Alle reden van noodzakelijkheid om eene *Familie*–dynastie in ons Land in te voeren, zoude door zulk een foederatief Opperhoofd geheel verdwijnen. Gij kunt in deze beschouwingen, zoo luidde verder de toespraak tot den Admiraal, kracht van argumenten vinden, welke u bij alle conferentiën oneindig zal kunnen te stade komen. Intusschen — voegde de Raadpensionaris er met eerlijke bezorgdheid bij — wil ik u niet verbergen dat ik niet gerust ben, dat Z. K. K. M. het daarbij meent te laten. Het komt mij voor dat hij niet alleen Chef wil zijn van eene Confoederatie van *souvereine Mogendheden*, maar dat hij Chef wil zijn van eene confoederatie van *Familie-Mogendheden*, en dat ook ons Land, even daarom, en daarom alleen, zonder eenige andere reden, bij Hem bestemd is, om iemand in bloedverwant- of zwagerschap aan zijn Huis verbonden, als erfelijk Hoofd van Staat te moeten ontvangen. Indien dit laatste het geval is, dan voorzie ik dat alle uwe argumenten weinig uitwerking zullen hebben, omdat alsdan de quaestie niet meer rouleert over Staats-belang, maar over *Familie*-belang. Dat hij de magt heeft om zijn' wil uit te voeren, wordt bij ieder gevoeld; maar de wijze waarop dit zoude moeten geschieden, en de gevolgen welke daaruit zullen moeten voortspruiten, zijn onberekenbaar, en men verliest zich zelven in de overziening daarvan."

Het slot van dezen opmerkelijken brief was niet het

minst gewigtig: het maakte VER HUELL schier onvoorwaarlijk, nevens den Keizer, tot beschikker van het lot, beide van den Raadpensionaris en van Nederland. Zoo iets van den wil des Admiraals had kunnen afhangen, zoo niet dat lot reeds onherroepelijk ware beslist geweest, geene taal kon meer overredend zijn dan die, met welke de geoefende Pleïter uit vroegere dagen, zich aan de schaduw van het hem ontzinkend gezag vastklemmend, de ijdelheid en eigenliefde van den Vlootvoogd zocht te treffen en zijn gemoed te bewegen. „Gij ziet, Mijnheer de Secretaris van Staat, zeide SCHIMMELPENNINCK tot den Man, wien hij naauwelijks drie jaren te voren met zijne plotselijke bevordering tot Opperbevelhebber der flottille had geluk gewenscht en wien hij sedert in 's Consuls en 's Keizers gunst al hooger had zien stijgen, — dat ik u geheel, zonder eenige achterhouding, het binnenste van mijn hart openleg, en gij zult daaruit den maatstaf nemen van het onbepaald vertrouwen hetwelk ik in uwe vaderlandsliefde en loyauteit stel.

Ik zoude hiermede eindigen, indien ik u niet nog oplettend wilde maken op de onaangename wijze, op welke onze Republiek sedert eenigen tijd, zoo in de Staatsstukken als in het officiele Dagblad behandeld wordt. Met het eerste bedoel ik het geheel stilzwijgen van den Minister CHAMPAGNY bij zijn uitbundig verslag over den staat van Frankrijk, ten opzigte van onze Republiek; gij zijt ooggetuige geweest van den ijver, waarmede in ons Land tot voortzetting van den gemeenen oorlog gewerkt is. Ik wil uwe zedigheid niet kwetsen door aan te halen de roemrijke togten, welke onder uw geleide door onze brave zeelieden, ter bevordering der gemeene zaak, gedaan zijn. Gij hebt $\frac{2}{3}$ gedeelten van ons Leger, met den voorbeeldeloosten geest bezield, zien uittrekken om de Coalitie te bestrijden, en tot de groote campagne mede te werken. Hunne conduite is

boven allen lof geweest [1]): welke gewaarwordingen moest de Natie, moest het Gouvernement gevoelen, en welke hebt gij gehad, toen gij in dat Rapport geen enkele honorable mentie, noch van de verstandige en brave exploicten van onze zeelieden, onder uw bevel [2]), noch van onze verdienstelijke Land-Troupes hebt gemaakt gezien? een gevoel, hetwelk nog te dieper en smartelijker wordt, wanneer men het oog vestigt op het contrast-makend honorabel verslag van de Spaansche *efforts*, zoowel bij dat Rapport, als herhaaldelijk elders gemaakt. Geen minder onaangenaam gevoel zal u veroorzaakt hebben de Nota in den *Moniteur* van den 8^en^ dezer over den Gouverneur-Generaal JANSSENS en het Bataafsch Eskader te Batavia; het is altijd verdrietend en mistroostend een Man wiens braafheid en eerlijkheid volledig bekend en zelfs van de Fransche zijde, bevorens geroemd is, in een ongunstig daglicht te zien voordragen; en wat onze schepen in de Oost-Indiën aangaat, hoedanig ook de ordres van het vorig Gouvernement te dien opzigte, en de werkeloosheid van den Vice-Admiraal HARTSINCK geweest zij, het is Zijne K. K. Majesteit volledig bekend, dat reeds in het begin van Mei door mij de noodige bevelen aan denzelve zijn afgevaardigd, om dien staat van *inactiviteit* te laten varen en zijne meeste pogingen tot afbreuk van den gemeenen vijand aan te wenden.

---

1) Verg. bij deze gunstige voorstelling, het hatelijk verhaal van MARMONT, *Mém.* II. 321 en de wat al te donkere schildering der Hollandsche krijgsmagt onder Koning LODEWIJK met de woorden van NAPOLEON („à ce que vous ayez des soldats et non pas *de la canaille*,") in het verdienstelijk Acad. Proefschrift, in 1864 te Leiden verdedigd door Mr. HENRI VAN DER HOEVEN, *Opmerkingen over de Nederlandsche strafwetgeving voor het krijgsvolk te Lande*, bl. 171.

2) Maar het kon voor den Admiraal wel niet twijfelachtig zijn wat THIERS *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. V. 193 van NAPOLEON's tevredenheid getuigt: „Il était *infiniment* satisfait de l'Amiral VERHUELL, mais" enz. (klagten over gebrek aan ijver van het Bataafsch Bewind in 1804).

Ten slotte, Mijnheer de Secretaris van Staat, moet ik u nog betuigen hoeveel hartelijk genoegen mij die vriendschappelijke en vertrouwelijke harmonie geeft, welke er tusschen u en den Heer BRANTSEN plaats heeft; — deze gesteldheid moet voor beiden hoogst aangenaam zijn, en kan in de critique tijdsomstandigheden, welke wij thans beleven, niet anders dan zeer heilzaam wezen voor het Vaderland."

In deze laatste regelen, dunkt ons, school ietwat *ironie;* want zóó blind kon de begaafde en helder oordeelende Staatsman niet zijn of het was hem niet ontgaan, dat de eensgezindheid van den Gezant en van den Admiraal jegens den Raadpensionaris en diens Regering weinig welwillendheid ademde.

Toch was het op dezen zelfden gedenkwaardigen *veertienden Maart,* waarop SCHIMMELPENNINCK al de krachten van zijn' geest inspande om den slag die hem tegelijk met het Vaderland dreigde, te verhoeden, dat de Admiraal, na ruim drie weken voorbedachtelijk werkeloos opgehouden te zijn, voor de eerste maal persoonlijk van mond tot mond, den Keizer, naar zijn eigen verslag, alle bezwaren voorhield, die met de verandering van den Regeringsvorm hier te lande, onafscheidelijk zouden verbonden zijn. Even als BRUGMANS den beknopten inhoud van het met TALLEYRAND verhandelde had medegedeeld, zoo ontving de Raadpensionaris van VER HUELL zelf, bij diens terugkomst te 's Hage, den 22 Maart daaraanvolgende berigt van hetgeen bij het onderhoud met NAPOLEON was voorgevallen. De onpartijdigheid vordert daarvan al het wezenlijke te vermelden, — zonder evenwel te zeer in herhaling te vallen van hetgeen hiervoren aan het Rapport van den Leidschen Geleerde werd ontleend. De Keizer begon het gesprek met den Admiraal toe te voegen, dat hij door den Minister TALLEYRAND kennis zoude hebben bekomen van de oogmerken omtrent de Bataafsche Repu-

bliek; hetgeen VER HUELL bevestigend beantwoordde, met de aanmerking, dat hij niet twijfelde of de Minister zoude tevens aan Z. M. hebben overgebragt, met welken nadruk hij Admiraal zich tegen de zaak had verklaard [1]).

En ook nu bestreed hij 's Keizers betoog tot aanbeveling van eene erfelijke Monarchie en van Prins LOUIS, die Holland zou komen regeren, „met aanvoering hoezeer zoodanige instelling strijdig was met het karakter en de zeden Natie; welke schromelijke gevolgen daaruit noodwendig voor alle takken van Bestuur in ons Land" moesten voortvloeijen, en hoe het te duchten was, dat niets dan ons *totaal* verderf daarvan weldra kon verwacht worhen. Op NAPOLEON's tegenspraak, was hij Vice-Admiraal en Secretaris van Staat der Marine alsnog „op de sterkste wijze voortgegaan het beginsel te bestrijden van de admissie van een Franschen Prins in eene erfelijke waardigheid aan het hoofd van ons Land," zich daarbij van de gronden bedienende in de Instructie van den Raadpensionaris ontvangen, „met zooveel kracht en waarheid" ontwikkeld; alles nogtans vruchteloos. Maar wat VER HUELL tegen de aantijging der *Oranje-* en Engelschgezindheid van velen hier te lande [2]), breed

---

[1]) „Hetgeen hij (VER HUELL) moest toeschrijven aan de krachtige wijze waarop hij ingevolge zijne Instructie het principe had afgeweerd, hetwelk de Minister TALLEYRAND in zijne conferentie geadopteerd had willen hebben."

[2]) In alle gesprekken en geschriften zoo van NAPOLEON als van TALLEYRAND, was steeds de rede van het ontwerp der Coalitie om het Huis van Oranje te herstellen. Vreemd is het, dat zoo het aanbod van *Holland* aan Pruissen door PITT als vergoeding voor Hannover, te Parijs geloof vond, die laaghartige Politiek niet ter genezing der Engelsch- en Stadhoudersgezinden, door den Keizer zou blootgelegd zijn. — „En revanche," zoo schrijft THIERS VI. 216, „on offrait quelque chose de moins adhérent il est vrai, à la Monarchie Prussienne, mais de plus considérable, *la Hollande elle-même. Cette Hollande*, que toutes les Cours disaient l'esclave de la France, et dont elles réclamaient l'indépendance, avec tant d'énergie, *on la jetait aux pieds de la Prusse* pour attacher celle-ci à la Coalition, et *dégager le Hanovre.*"

door den Keizer uitgemeten, had aangevoerd, ligt in het duister. Wij willen aannemen, dat de Admiraal in zijne eigen opvatting en overtuiging, zijn last stipt en getrouw volbragt; maar kon uit den mond van een krijgsbevelhebber tot den door hem vergoden Keizer, tot den Veldheer, die met den CAESAR der Oudheid vergeleken werd, en wien hij zelf de innigste erkentelijkheid voor zoovele eerbewijzen en weldaden verschuldigd was, kon uit dien mond de taal van den wakkeren en onwankelbaren Staatsburger klinken? Kon van hem, die weinige maanden te voren, de hooge bescherming [1]) en gunst van dien Alleenheerscher inriep en wiens gemoed de onuitwischbare indrukken van militaire ondergeschiktheid door V. KINSBERGEN ingescherpt, zoo levendig had behouden, kon van den krijgsmakker van de Fransche Maarschalken [2]), de uitstorting der lang onderdrukte verontwaardiging van een echt Nederlandsch Gezant, verwacht worden? Kon hij NAPOLEON overreden zijn met

---

[1]) Rapport van VER HUELL uit Ambleteuse 19 Julij 1805: „Je me *recommande instamment dans la haute protection* de Votre Majesté, et j'ai l'honneur d'être avec *le plus inviolable dévouement* et le plus profond respect" enz. (Journal politique de Leyde, 30 Julij 1805. Z. ook VER HUELL's brief aan NAPOLEON, van 27 April 1805 uit Duinkerken, Journ. Polit. 21 Mei 1805).

[2]) Naar aanleiding der hoogst vleijende Rapporten van SOULT en DAVOUST, had de Keizer in den *Moniteur* openlijk aan het bij de jongste gevechten tegen de Engelschen betoond beleid en aan de kloekmoedigheid van den Admiraal hulde gebragt: „L'Amiral VERHUELL à montré, — zoo heette het, *autant d'audace que de talent* dans la direction de cette affaire. Il est depuis longtems nommé par le Grand-Pensionnaire de Hollande au Ministère de la Marine, mais il a mis pour condition, qu'il conserverait le Commandement de sa Flottille jusqu'à ce qu'il l'eût conduite au but. Sous un Ministre de la Marine aussi zélé et aussi actif, il est à espérer, que la Marine Batave se relevera bientôt et *figurera* parmi celles des Puissances Maritimes." Jammer dat de wèl verdiende lof van den Zeeheld, met dezen nationalen hoon moest sluiten. (Verg. het Leidsch Journal Politique 2 Aug. 1805). — Z. voorts THIERS, T. V. 412 suiv. (Livre XXI): „grâce à *un superbe combat* que la flottille batave avait soutenu sous les ordres de l'Amiral VERHUELL."

zulken aandrang bestreden ontwerp te laten varen? Wij brengen niet eens de werking van menschelijke driften, der aanlokselen van eerzucht en ijdelheid veeleer door de stichting van een Koningschap, dan onder de afgetobde en uitgemergelde Republiek te bevredigen [1]), in rekening; maar zeer bepaald komt ter verklaring der mislukte pogingen, hetzij dan van VER HUELL of van anderen, bij eene gedachtenwisseling met den Keizer, de onweerstaanbare magt in aanmerking, welke NAPOLEON ook als spreker op zijne hoorders uitoefende. Werden de Franschen nu eens door listig gevlei, een andermaal door norsche bedreigingen en een' stroom van in de heftigste gramschap uitgebraakte verwijten overweldigd, wat vermogt een vreemdeling het Fransch niet volkomen meester, tegen het beurtelings verleidelijk en wegslepend of wel verpletterend onderhoud? SCHIMMELPENNINCK had dit immers persoonlijk ondervonden. En wat NAPOLEON mogt hebben nagelaten te betoogen, zijn Minister TALLEYRAND zou het in den brief met welks overhandiging aan den Raadpensionaris, VER HUELL zich bij zijn vertrek wel had willen belasten, aan den thans opgeofferden Staatsman, nader ondubbelzinnig uiteenzetten. „Ik maak mij de terugreize van den Heer Admiraal VER HUELL ten nutte, Mijnheer de Raadpensionaris, zoo luidde de aanhef van dit schrijven van 17 Maart 1806, om u met al de hartelijkheid en het volle vertrouwen van mijne oude en opregte verknochtheid [2]) toe te spreken. De Admiraal is met al de inzigten van den Keizer omtrent uw Land bekend; hij zal u daarover onderhouden en met u in overleg treden

---

[1]) Van den levendigen indruk dien „*l'inexprimable amabilité*" der latere Koningin HORTENSE, tijdens haar bezoek te Ambleteuse op den Admiraal had gemaakt, getuigt zijn brief uit 's Hage van 11 October 1805, aan den Gezant BRANTSEN. (Archief BRANTSEN.)

[2]) „*Avec tout l'abandon* et la confiance de mon ancien et sincère attachement." A S. Exc. le Grand-Pensionnaire de la République Batave.

omtrent hetgeen te doen staat om aan uwe Instellingen die vastheid, zekerheid en duurzaamheid te geven, welke daaraan ontbreken. Welk gedeelte van Europa het moge betreffen, vooral evenwel een Staat dien hij verpligt is krachtens zijne waardigheid en in het belang van zijne Kroon te beschermen, moet de Keizer gewis in verband tot het geheel [1]) beschouwen. En nu kan men zich niet ontveinzen dat Holland, hetzij men zijne betrekkingen gadesla [2]) tot die Mogendheden van het Vasteland, die zich op den voet van vrede bevinden, of wel tot die, welke tegen Frankrijk den oorlog voeren, noch in het eene noch in het ander geval een wèl afgebakend bestaan heeft, even weinig als eene juist aangewezen plaats, die men behoorlijk zou kunnen waarderen en waarvan men zich een helder begrip zou kunnen vormen. Die toestand is niet gunstig en hoe achtingwaardig het karakter der Natie dan ook zij, en welk persoonlijk aanzien haar hoogste Overheid verdiene, is die op den duur met hare eer niet bestaanbaar, en moet een algemeen verval na zich slepen [3]). Ik durf u aanbevelen, Mijnheer de Raadpensionaris, om met het oordeel, met de schranderheid en de eerlijke onbevangenheid die u kenschetsen, al die gronden te wikken en te overwegen. In den tijd waarin wij leven, behoort men de zaken met een ietwat ruimeren blik te overzien. Als gij uwen geest zijne vrije, natuurlijke vlugt laat, zal hij zich van zelf boven aanstaande en tegenwoordige omstandigheden verheffen. Hij zal de voorwerpen beschouwen met terzijdestelling van tijd en plaats en de overtuiging verkrijgen, dat Hollands welzijn eeniglijk te vin-

---

[1]) „Dans ses rapports avec l'ensemble."

[2]) „Que la Hollande, soit qu'on l'examine dans ses relations avec les Puissances du Continent qui sont en état de paix, soit qu'on l'examine dans ses rapports avec celles qui sont en guerre avec la France, n'a ni une existence déterminée, ni une position précise," enz.

[3]) „Elle cesse d'être honorable et doit entraîner la décadence de tout."

den is in het voldoen aan 's Keizers tegenwoordige inzigten. Maar het is overbodig op dit punt nog nader aan te dringen; ik heb daarover met den Heer Admiraal VER HUELL uitvoerig gesproken, die bovendien de eer heeft gehad zich met Zijne Majesteit den Keizer regtstreeks te onderhouden. Hij ziet de zaken wèl in en is even verstandig als rondborstig. Gij zelf munt uit door de vereeniging dierzelfde hoedanigheden, en zoo kan het niet anders of uwe geestverwantschap zal u beiden doen beseffen, hoe gebiedend de omstandigheden zijn en van hoe dringend belang het is dat gijlieden de handen ineenslaat om den Keizer in staat te stellen, zonder hinderpaal of uitstel, het heil en welzijn van uw Vaderland te verzekeren. Het zal mij, Mijnheer de Raadpensionaris, bijzonder aangenaam zijn van u te mogen vernemen, dat gij bereid zijt dit doel met al uw gezag te helpen bevorderen en dat gij in mijn raad, de uitdrukking en de aandrift herkent van de gevoelens van achting en verkleefdheid die gij mij voor altijd hebt ingeboezemd."

Zoo onvermijdelijk scheen het lot te zijn over Holland beschoren, dat men reeds in diezelfde dagen [1], uit afgelegen oorden, uit Weenen meldde: „Sedert het begin van deze week heeft men hier zeer veel hooren spreken van eene *zoo goed als zeker* aanstaande nieuwe Regeringsform in de Bataafsche Republiek. Volgens eenigen zou een Fransch, volgens anderen een Duitsche Vorst aan 't hoofd van dezelve gesteld worden. Men wenscht hier algemeen onze Natie 't beste en schijnt men er steeds veel deel te nemen aan 't geen haar overkomt."

Laten wij beproeven ons met onze gedachten in den toestand van den nu ontwijfelbaar ten val gedoemden Raadpensionaris te verplaatsen. Mishandeld en bedrogen was hij voorzeker door den Alleenheerscher, die hem geen vol jaar

---

[1]) Depêche uit Weenen, 29 Maart 1806. (Archief BRANTSEN).

geleden, ten toppunt van gezag verheven had; maar aan welke wispelturigheid had niet de Corsikaan hem sints lang gewend? „Men kan — zoo oordeelde SCHIMMELPENNINCK al vroeg over NAPOLEON, zich niets voorstellen en geen woorden vinden om dat *karakter*, dat hoofd en dat hart te beschrijven! Mij zal van dien kant niets verwonderen" 1). En zou de rustige Staatsman derhalve thans, door eigen leed gedrukt, zijne gewone effenheid van gemoed verloren hebben? Het is te vermoeden, dat hij in deze benarde oogenblikken getrouw is gebleven aan het beginsel, dat hem bij andere voorvallen meermalen gesterkt had. „Ik zal, schreef hij eens, in allen gevalle zorgen, dat mijn geweten zich niets zal te wijten hebben: al mijn ijver en vermogens zijn mijn Land hartelijk gewijd: maar dan ook draag ik de beschikking aan de Goddelijke Voorzienigheid op, die de zuiverheid van mijne oogmerken weet. In moeijelijke omstandigheden heeft mij deze philosophie altoos een bedaardheid en kalmte doen behouden, zonder welke iemand van natuur zoo gevoelig als ik dikwijls zoude bezweken zijn 2)."

Zoo bragt dan SCHIMMELPENNINCK onmiddellijk, zelfs op Zondag, den uitslag der zending van VER HUELL ter kennis van zijne Ministers, en daags daarna, van den Staatsraad; terwijl hij de Vergadering van Hun Hoog Mogenden tegen den eersten April daaraanvolgende, buitengewoon beschreef 3), die hoe lang zoo meer het spoor bijster geworden, ten laatste bij meerderheid van stemmen, gedreven werd tot den meest vernederenden stap, waartoe men met schijnbaar be-

---

1) Aan VAN DER GOES uit Londen 8 April 1803. „Gij herinnert u — wat ik u en aan het geheele Bewind zelve, meer dan eens van het karakter van *Mardi e* (BONAPARTE) verzekerd heb." — Verg. ook deze *Geschiedenis*, II. 1ste Stuk bl. 322.

2) Aan VAN DER GOES uit Londen 18 Maart 1803.

3) VAN DER GOES aan BRANTSEN, 25 Maart 1806. (Bijlage XIII, bl. 53 volg.)

houd van ons volksbestaan, kon besluiten. Doch ook hier eischt de billijkheid, zich van een voorbarige uitspraak te onthouden en zich af te vragen, wat volgens hen die zich op een geheel onzijdig standpunt destijds geplaatst zagen, ter voorkoming van een dadelijke inlijving bij Frankrijk, in 's Lands wèlbegrepen belang te doen stond. Wij hebben het eigenhandig Advies van den eerbiedwaardigen Admiraal VAN KINSBERGEN voor ons liggen, wiens wijzen raad VER HUELL met zijn Broeder CHRISTIAAN had ingewonnen [1]), en die hun al de gevaren van een vruchteloos verzet tegen NAPOLEON's wil in deze ernstige taal voorhield.

„Daar zijn omstandigheden, zoo sprak de grijze Zeeheld [2]), waardoor de toepassing van algemeene regelen met betrekking tot de heiligste pligten, uit het verband gerukt wordt en om zoo te zeggen, er geen keuze overblijft dan tusschen twee uitersten, welke beide evenzeer met die pligten schijnen te strijden. En dan wordt de vraag: moet men zich nogtans in zulk een geval, tot een keuze bepalen, dan wel in een wèrkelooze onzekerheid den uitslag aan de Voorzienigheid overlaten, om zich als het ware daardoor (quasi) buiten verantwoording voor de gevolgen te stellen? Ons Gemeenebest waarvan het lot binnen kort staat beslist te worden, verwacht met angstvalligheid van degenen die het thans besturen, geenszins een werkelooze onzekerheid, of verzaking van de heiligste pligten, maar een dadelijke keuze gegrond op hèt getuigenis van hun geweten dat zij, in dit hagchelijk tijdstip, met geen ander oogmerk tot een bepaling zijn gekomen, dan om het welzijn van 's Lands ingezetenen zooveel doenlijk te betrachten. Om daarin wèl te slagen,

---

[1]) Z. ook Bijlage XIV, bl. 55, den brief van KINSBERGEN, uit Apeldoorn, 27 Maart 1806.

[2]) Archief VER HUELL. En verg. het *Leven en karakter* van C. H. VER HUELL, I. 362.

moet men met bedaardheid overwegen of de omstandigheden, die de voorhanden zijnde gebeurtenissen gebieden, kunnen worden tegengegaan; en zoo ja, of dan de maatregelen daartoe aan te wenden, krachtdadig genoeg zouden zijn om het bedoelde oogmerk bij aanhoudenheid te bereiken? Dan wel, of een kortstondige verwijdering van de geduchte gebeurtenis, niet alleen opofferingen zoude vereischen welke men zich desnoods zoude kunnen getroosten, maar die de gebeurtenis zelve in het vervolg veel noodlottiger zoude moeten maken.

Men bedriege zich niet bij de overweging van dezen gewigtigen stap. De betrekking, waarin dit Gemeenebest staat met Keizer NAPOLEON, het zedelijk karakter van dien Vorst, het gewigt zijner algemeene bedoelingen, waarvan de uitvoering bij hem als een wezenlijke pligt wordt aangemerkt, de ongeschiktheid die hij schijnt te vinden in de wijze waarop wij daarin kunnen medewerken, zijn duidelijke verklaring daaromtrent laten geen twijfel over ten opzigte van deszelfs uitdrukkelijke begeerte om den staat van ons Land op een andere wijziging te brengen.

Deze wijziging is gewisselijk strijdig met hetgene men na de verklaring kortelings ten opzigte van dit Land gedaan, had kunnen verwachten; dan, alvorens eene gegronde gevolgtrekking daaruit te kunnen afleiden, moet men overtuigd zijn, dat er geene gebeurtenissen sedert of gelijktijdig hebben plaats gehad, die den Keizer andere maatregelen noodzakelijk hebben doen oordeelen om zijn hoofdoogmerk te bereiken. In hoeverre zulks werkelijk zoo is, kan men uit de gedragingen van dien Vorst beter dan uit veelal verkeerde gissingen opmaken. En men mag veilig besluiten, dat hij voor het tegenwoordige deze wijziging vorderende, dezelve als tot zijn hoofdoogmerk dienende aanmerkt, en zich dus als een pligt voorstelt dezelve in werking te brengen. Zonder verder onderzoek omtrent de wijze waarop deze vor-

dering geschiedt, komt alleen in aanmerking of men deze *moet* en zoo ja, *kan* tegengaan 1)?

Het spreekt van zelf, ging de politische Wijsgeer uit *Apeldoorn* voort, dat het onnoodig wordt over het eerste te raadplegen, zoodra het laatste onmogelijk is. De mogelijkheid om zich tegen het besluit van den Keizer NAPOLEON krachtdadig te verzetten, berust alleen in de meerdere of mindere kracht der redenen die men kan aanvoeren om hem te overtuigen, dat ons bij ons tegenwoordig bestaan te laten, meerder tot het volbrengen van zijn hoofdoogmerk zal medewerken, dan aan ons Gemeenebest een nieuwe wijziging te geven. Want een overdreven geestdrift, waardoor men zoude willen voorgeven zich op een heldhaftige wijze te willen houden bij hetgeen men thans onze onafhankelijkheid *noemt*, zoude aanleiding geven tot meerdere vernedering, ja zelfs tot verachting en bespotting in evenredigheid en naar mate de daden van de woorden zouden verschillen. Die weinigen onder ons die nog personele grootmoedigheid bezitten om alles tot het welzijn van hun Vaderland op te zetten, tot het behoud van hunne Landgenooten bij een wezenlijke onafhankelijkheid op te offeren en om zoo te zeggen, bereid zouden zijn als andere *Curiussen* zich in den poel te storten, als er maar eenige hoop kon overblijven om dien te dempen; diezelve beschouwen, dat zulk een stap thans verre van dit oogmerk te bereiken, veeleer de rampzalige overblijfselen van dit Gemeenebest in nog dieper poel van rampen en ellende zoude doen verzinken. Het is dus door klem van redenen en niet door het opvatten der wapenen, dat het besluit van Keizer NAPOLEON moet worden tegengegaan. Afkoopingen, of omkoo-

1) Zie hoe V. KINSBERGEN beweerde: „L'État (de Bataafsche Republiek) n'a ni des ressources ni des moyens, de s'opposer à un homme qui sait si bien se servir des arguments des bayonnettes." (Bijlage XIV).

pingen om een onzekeren staat voor een' tijd te rekken, zijn onstaatkundige maatregelen [1]), die den aard der zaken niet veranderen, en die daarenboven den geest van dien Vorst hoe lang hoe meer moeten verwijderen, zoodra hij eens de bewustheid krijgt, dat men langs zulk een weg zijn oogmerk heeft trachten te verijdelen.

De redenen welke wij kunnen aanvoeren, hoe gewigtig deze te onzen opzigte mogen zijn, kunnen volgens het aangenomen grondbeginsel, waarnaar Z. K. M. zijn eigene pligten berekent, niet verder bij hem in aanmerking komen dan zij bestaanbaar zijn met het hoofdoogmerk waarvan hij de daarstelling uithoofde van algemeene betrekkingen, beschouwt als de heiligste van alle de pligten, die hem zijn opgelegd [2]). Hieruit, zoo besloot VAN KINSBERGEN zijn voor VER HUELL voldingend betoog, volgt dan voor het minst eene onzekerheid met betrekking tot den uitslag van onze onderhandelingen, waaromtrent de voorzigtigheid vordert, dat wij ingeval zij niet naar onzen wensch uitvallen, vooraf een rigtsnoer aannemen, waarnaar wij op eene pligtmatige wijze, ten meesten nutte van 's Lands ingezetenen goede voorwaarden bij de nieuwe wijziging bedingen; en niet door een

---

[1]) In de onderhandeling met NAPOLEON, ontried de Admiraal in 't bijzonder, »de ne lui pas faire sentir qu'on veut *faire le marchand* avec lui." — (Bijlage XIV.)

[2]) Maar de Admiraal zag voorbij, dat NAPOLEON ieder oogenblik afbrak wat hij pas gesticht had, en dat de Keizer wel meer ontwerpen zou hebben laten varen, indien men hem met meer moed het hoofd had geboden.

„Ce génie impatient et mobile, schrijft *de Tocqueville* zeer fraai, *faisant et défaisant* sans cesse lui-même ses oeuvres, arrachant et replaçant sans cesse lui-même les bornes des Empires, et désespérant les Nations et les Princes, moins encore par ce qu'il leur faisait souffrir que par l'incertitude éternelle où il les laissait sur ce qui leur restait à craindre." *Mélanges, Fragments historiques et notes sur l'ancien régime, la Révolution et l'Empire* (Paris 1865). p. 172, 209. — Er was in NAPOLEON's ontwerpen „*incohérence, absence de plan;* mutabilité de sa politique extérieure."

ontijdig verwijl, vreesachtige twijfelmoedigheid of ongeoorloofde werkeloosheid, zelve de oorzaak worden, dat ons een Maatschappelijk Verdrag worde voorgelegd, dat al ware het met de best mogelijke oogmerken ontworpen, nogtans minder tot ons toekomend welzijn berekend moet zijn dan zulk een, dat met overleg van de kundigste Bestierders van ons Land, zoude worden daargesteld."

Zoo hield dus VER HUELL's Leermeester en vaderlijke vriend VAN KINSBERGEN, al wilde hij de edele zelfverloochening van enkele Mannen niet in twijfel trekken, het ongelukkig Nederland tot het bieden van eenigen weêrstand aan NAPOLEON's overmoed geheel onbekwaam; en om met de gedreigde inlijving niet alles te verbeuren, daar de Keizer zich van zijn onbuigzamen wil in het doorzetten van zijn gansch Europa omvattend ontwerp te onzen gevalle niet zou laten afbrengen, kwam hem een tijdig vergelijk tot waarborg van onze Staatsinstellingen, regten en gewoonten, meest geraden voor. Het door SCHIMMELPENNINCK zelf geschetst tijdperk van overgang bleek nu gekomen te zijn, van hetwelk hij eens schreef: „ons Land kan onnoemlijke schade lijden; onze Finantiën kunnen meer en meer *desolaat* worden; kortom, wij kunnen nog meer verarmen dan wij reeds zijn; maar welk een onderscheid nog tusschen al dit en tusschen eene onherstelbare vernietiging van onze *nationale existentie!* Het gevoel van den imminenten nood van het Land, het gevoel van het gevaar van onze *verdwijning als Natie*, en de algemeen, door alle klassen en opiniën van menschen geprononceerde wil van als Volk vereenigd te blijven, kan ons alleen redden. — Als dit motief niet meer gevoeld wordt, dan zou onze Natie tot in 't gebeente *verrot* zijn, en dan ook ontsnapt zij de vernietiging van hare existentie als Volk niet [1])."

---

[1]) Aan VAN DER GOES uit Londen, 13 Mei 1803.

Toch was er reeds nu onder hen wier voorlichting de Raadpensionaris ter ontheffing van zijne zedelijke verantwoordelijkheid, had ingeroepen, een Staatsman, met de Omwenteling van 1795 uit het verlaten Amsterdamsch handelskantoor tot het bestier van 's Lands zaken geklommen, stout genoeg om de onmiddellijke inlijving bij het Fransche Keizerrijk, boven de proefneming met de Regering van Prins LOUIS verkieslijk te verklaren. — Wie den treurigen moed had, in bijzijn van den Raadpensionaris [1]), door zijne Ministers en Staatsraden omringd, de vreemde heerschappij openlijk aan te prijzen en in 't breede de gronden te ontvouwen welke hij daarvoor in haast op het papier had gebragt [2]), heeft regt op de onbevooroordeelde overweging van de redenen, door hem zoo onbewimpeld voorgedragen. — Doch met al de zucht die den Geschiedschrijver behoort te bezielen, om de handelingen en drijfveren der personen die zich op het Staatstooneel beurtelings hebben bewogen, naar waarheid in het licht te stellen, is het niet mogelijk den afkeer te ontveinzen van den aanhef der Rede, die SCHIMMELPENNINCK en anderen al te wanluidend moet geklonken hebben. — „Met volkomen en opregten eerbied voor den grooten Regeerder van Frankrijk, — dus ving JAN GOLDBERG [3]) aan — en de overtuiging dat hij

[1]) Bijgestaan door Zijner Exc. particulieren Secretaris, Mr. J. G. DE MEY VAN STREEFKERK; voorts in tegenwoordigheid van de Heeren DE VOS VAN STEENWIJK, President, AN ROYEN, JACOBSON, SIX, WICHERS en VAN DE KASTEELE, Leden, en APPELIUS, Secretaris van den Staatsraad; eindelijk van den Algemeenen Secretaris van Staat HULTMAN, en van de Ministers (Secretarissen van Staat voor Marine, Finantien, Oorlog, Binnen- en Buitenlandsche zaken) VER HUELL, GOGEL, PYMAN, H. VAN STRALEN JANSZ. en VAN DER GOES.

[2]) „In den nacht van denzelven 23 Maart gesteld."

[3]) Zelf Lid van den Staatsraad. — Verg. het *Advies, door den ondergeteekende* (J. GOLDBERG) *na de bekomene invitatie van Z. Exc. den Heere* R. P. *van* 23 *Maart* 1806, *om tegen den volgenden ochtend zich te sisteren op het Huis in 't Bosch, ten einde van Hoogstdenzelven zoodanige ouvertures te ontvangen, welke eene dadelijke betrekking op den staat des Lands hebben.*"

(NAPOLEON) 't *wèl* met ons meent; van zijne edelmoedigheid, zijne eerzucht om eens eenmaal aan dit Land te doen genieten de voordeelen sedert de Revolutie aan hetzelve beloofd, en te doen ophouden de ongehoorde opofferingen sedert elf jaren geleden; van zijn gevoel over de noodzakelijkheid om daardoor te *releveren* allen, die wezenlijk zijne vrienden zijn. Voor den grooten Man, die een dier menschen is van welke MERCIER heeft gezegd:

„L'espèce entière ne fait pas ce que fait tel individu à l'œil d'aigle,"

lijdt het geene bedenking of het blijven bij eene *zelfregering* is voor ons 't voordeeligste. — Ik vergelijk dit, zoo vervolgde de verfranschte Revolutionair zijne politische beeldspraak die zich niet boven het bereik van den voormaligen *Assuradeur* verhief, bij het geval eens huisgezins, gelukkig onder het bestuur van den huisvader, die niet alleen alle de Leden der familie kent; van hunne *moyens*, hunne zedelijkheid, van hunne zwakheden zelfs gebruik weet te maken, om het nut der gansche familie te bevorderen; die alle relatiën naar buiten zoo heeft ingerigt en naar de omstandigheden wijzigt, als de convenientiën des gezins vereischen, en daarin nog veel meer dan in zijn positief vermogen, de *ressources* vindt, om dat gezin groot, welvarend, eendragtig en gelukkig te maken; terwijl datzelfde huisgezin, onder het bestuur van een der braafste en kundigste voogden, die de Leden van hetzelve niet grondig kent, noch de relatiën der familie in alle derzelver *nuances* weet te apprecieren, nimmer komen kan tot die juistheid in zijn oordeel, die *preciesheid* in zijne maatregelen, die leiden kunnen tot dezelfde uitkomsten." — GOLDBERG kon bezwaarlijk loochenen dat het behoud der *zelfregering*, der Nationaliteit derhalve vóór alles begeerlijk was; maar — vroeg hij — was dit vooruitzigt niet vervlogen? had men niet door eigen schuld die hoop verspeeld? — Op de zonderlinge inleiding liet hij in den

nog niet bekoelden partijzuchtigen ijver van vroeger dagen, deze thans dubbel onvoegzame verwijten volgen, wanklanken in het oor van meer dan één wien zij werden toegevoegd, dáár aanwezig [1]). „Bijna gedurende den ganschen loop van onze Revolutie, klaagde hij, maar vooral in de laatste jaren, is onze Staatkunde weifelend geweest: men heeft met Engeland en Pruissen geheuld; na den Vrede van Amiens, een vrede, die ons door de kundige Negotiatiën van onzen tegenwoordigen Chef en door den edelmoedigen wil van onzen grooten Bondgenoot, bijna alle onze Kolonien teruggaf, heeft men alles aangewend om de opiniën van de Fransche Staatkunde te vervreemden, en deze door de Engelsche Staatkunde te doen vervangen. Men heeft door de plaatsing van eene groote menigte *Oranje*-gezinden, die grootendeels Anglomanen zijn, door de onbepaalde admissie van hunnen invloed in de Societeit, door 't verwijderen van hen die in de Fransche Staatkunde het meest ervaren en in Frankrijk het meest geëstimeerd waren [2]); door de onbedachte poging in 1803 om de Neutraliteit te behouden, hetwelk in de toenmalige omstandigheden, door den onpartijdigsten man die onze ligging en vermogen relatief tot beide Natien grondig kent, voor een openlijk en driest blijk van Engelschgezindheid moest gehouden worden; in 't kort, door de gansche *marche* die men aan de zaken relatief tot Buitenlandsche Mogendheden gegeven heeft, het regtmatig wantrouwen van den Franschen Keizer opgewekt. Men heeft zich als het ware het regt voorbehouden en alles voorbereid, om bij de eerste gunstige gelegenheid het Huis van *Oranje* te herstellen, en zich alzoo met den vasal van Engeland, aan de

---

[1]) In 't bijzonder voor VAN STRALEN, VAN DER GOES, SIX, WICHERS en HULTMAN.

[2]) Dit sloeg op de verwijdering uit de Diplomatie van BLAUW, MEYER, VALCKENAER enz.

Engelsche zijde over te werpen.” — Had eene in Franschen inkt gedoopte pen scherper kunnen hekelen? En was het niet geheel voor de leus dat GOLDBERG aan zijn „braven tegenwoordigen nationalen Chef” een hulde bragt, maar tevens den wensch uitte, dat deze door ware vrienden des Vaderlands omringd, tot het besluit mogt komen, „eenige weinige *individus*,” die het Land op den oever des verderfs geleid hadden, te *deplaceren*, en hunne zetels te vervullen met mannen aan de Fransche Staatkunde met hart en ziel toegedaan en te Parijs wèl aangeschreven? Hoe kon hij, die SCHIMMELPENNINCK’s ongesteldheid niet verzweeg, een oogenblik zelf gelooven en anderen diets maken, dat met die pleister het kwaad verholpen zou worden? Hij was te schrander om niet te begrijpen, dat daarmede de oorzaak hetzij dan van misnoegen of van mistrouwen bij NAPOLEON niet weggenomen was, en dat van de Fransche zijde geene *meerdere faciliteit* in Commercie en Zeevaart kon verwacht worden, al had SCHIMMELPENNINCK de Regering nog zoozeer naar ’s Keizers verlangen *verbeterd*. — Daarom, na op die wijze de pil verguld te hebben, verklaarde hij dat er voor Frankrijk slechts twee wegen waren, om zich van onze medewerking duurzaam te verzekeren, te weten: — 1°. „het benoemen van het Hoofd der Uitvoerende Magt, en wel uit het Huis van BONAPARTE; 2°. de inlijving onzer Republiek in het Fransche Rijk;” — in ieder geval, dat van de handhaving van SCHIMMELPENNINCK’s Regering niet langer de rede kon zijn, en dat de Bataafsche Republiek voor eene Monarchie, hetzij dan Koninklijke of Keizerlijke moest zwichten. — Maar welke van deze laatste onvermijdelijke lotwisselingen zou het minst nadeelig zijn? Ziedaar het onderzoek, in welks bijzonderheden GOLDBERG zich verdiept, en aan welke bespiegeling wij de meest treffende zinsneden willen ontleenen. — „Ik onderstel dan, zoo luidt zijn vertoog over de gevolgen der verheffing van een Lid uit de nieuwe Fransche Dynastie,

dat de keuze van zoodanig Chef zal zijn den Franschen Keizer waardig, een Man bezield door zijnen geest, in één woord, zijn evenbeeld, en bij hem in blakende gunst; dat deze Chef of wel de Keizer zelf belooft, onze wetten en inrigtingen te zullen eerbiedigen, en onder zijn oppertoezigt, het Land door *nationalen* [1]) te zullen regeren. — Dan is de eerste vraag: zal de regering van dezen Chef, hetzelfde onder welken titel, erfelijk zijn? of zal het voor een' tijd, gedurende den oorlog zijn, dat hij dit Land bestuurt? — De gevolgen van de erfelijkheid in een vreemd Huis, zal ik niet beschrijven; wie, die een liefhebber van zijn Land is, deinst niet terug op de enkele gedachte van een zoodanige gebeurtenis?" — Al de bezwaren, merkt hij aan, die hij tegen het tijdelijk Bewind van een' vreemdeling zou aanvoeren, waren in een oneindig uitgebreider zin, op die erfelijke Regering toepasselijk. — Maar indien men al eens onderstelde, dat dit Bewind slechts voor een korten tijd gedurende den tegenwoordigen oorlog, moest dienen, en dat de uitheemsche Vorst zich in de onderscheidene takken van het Bestuur met inboorlingen en met even verlichte als opregte beminnaren van het Land zou omringen, met mannen, die niet meer van de oude Staatsgesteldheid van Europa zouden droomen of van de hoop om de nu gevestigde orde van zaken te vernietigen, dan nog wees GOLDBERG op de onvereenigbaarheid van onzen Volksaard met dien van den vreemden Vorst. — „Dan vraag ik, zeide hij, aan ieder die het karakter onzer Natie, hare bedaardheid, hare gematigdheid, zucht tot orde en verantwoordelijkheid in alle takken der Administratie kent, — aan allen die tevens bekend zijn met de vlugheid en voortvarendheid van het

---

[1]) Zoo sprak een Nederlander van inboorlingen! — Z. wegens het beding (2 April 1806), dat geene andere personen dan inboorlingen der Republiek, tot Staatsambten zouden mogen gebruikt worden, Bijlage XIII, bl. 54.

Fransche karakter, met hunne zucht om van afgedane zaken spoedig tot het ondernemen van andere over te gaan, wat er van de botsing van deze tweederlei karaktertrekken goeds en duurzaams te wachten is? wat de gevolgen zullen zijn, wanneer de Chef, vermoeid van gebruiken en gewoonten, die men hem als onwil en tegenstreving zal afschilderen; — wanneer hij, vermoeid van de nuttigste denkbeelden in onze beste koppen rijp geworden, te hooren voordragen in eene taal, die aan alle onze beste Staatsmannen op verre na niet eigen is: — wat anders kunnen deze gevolgen zijn, dan dat die Chef, die de magtigste is, zich langzamerhand omringe met menschen van zijn eigen Landaard [1]), die hij beter verstaat, en wier karakter beter met het zijne strookt? — Maar deze menschen ondervinden vervolgens in de uitoefening hunner pligten, overal dezelfde zwarigheden, dezelfde redenen tot verandering: en wanneer dus eenmaal de geheele Administratie Fransch zal zijn, dat men zich eer het te laat is, voorstelle wat er worden zal van onze wetten, inrigtingen en gebruiken, alle welke in eene aan de Administrateurs onbekende *taal* beschreven en vele van welke tegen de wetten, inrigtingen en gebruiken van hun Land onmiddellijk inloopende zijn [2]). — Wat anders, dan eene slooping van dat alles en de invoering der Fransche wetten? Wat zal er dan worden van onze *Regtspleging* op de tegenwoordige wetten gegrond? eene regtspleging, zoo achtbaar, zoo onpartijdig, zoo boven alle verdenking. — Waar zal in de administratie van onze Binnenlandsche Zaken, het gewigtig vak van den *Waterstaat* de kundige zorgen, de

---

[1]) GOLDBERG zag voorbij dat de Fransche Vorst *Hollander* kon worden.

[2]) Verg. aangaande het beding van het uitsluitend gebruik der Nederduitsche taal in alle Wetten, Ordonnantien en publieke Acten, Bijlage XIII t. a. p. en Bijlage XVI, bl. 60; alsmede de Instructie van 19 April 1806 voor de Deputatie naar Parijs, Art. 1, bij VER HUELL, *Leven en karakter* II. 447.

geduldige observatiën, de *ingenieuse* veranderingen en in dat alles, het zuinig overleg ontmoeten, tegen den totalen ondergang van het beste gedeelte der Republiek? [1])." — Ook kon GOLDBERG niet nalaten op het netelig punt van de *Godsdienst* te wijzen, wanneer het Hoofd der aanstaande Regering een geloof beleed, volkomen strijdig met dat van „de groote meerderheid der Natie;" op het gevaar dat de Roomschgezinden zich van tijd tot tijd meer nabij den Chef zouden dringen en van hun voordeel met te minder bescheidenheid gebruik maken [2]), naarmate zij nog op dit oogenblik — zoo beweerde hij — terwijl de liberaalste handelwijze te hunnen opzigte wordt in het oog gehouden, zich onderdrukt wanen, en nog heden ten dage droomen van het verlies hunner kerken, geestelijke goederen enz."

En dan in 't algemeen, wat zou er van onze stoffelijke welvaart worden, wanneer wij, op dien gebrekkigen voet, als Natie bleven bestaan? — Met betrekking tot andere Mogendheden, zou die bij voortduring onderworpen zijn aan alle maatregelen, „die de Fransche Keizer voor zijne eigene Staten — dus sprak GOLDBERG — nuttig acht," en met opzigt tot Frankrijk zelf, zou die welvaart in een hoogeren graad dan thans, ondergeschikt blijven aan de belangen van dat groote Volk, die naar hij zich echt napoleontisch uitdrukte, „de kinderen zijn van een trouwhartig, oplettend en *ondernemend* Vader."

Kon de vrije Zeehandel wel niet herleven, voor de verbeelding van den oud-Amsterdamschen koopman rees het lagchend verschiet van de binnenlandsche gemeenschap met

---

1) Verg. hierbij SCHIMMELPENNINCK's brief aan VER HUELL, 15 Febr. 1806 (Bijlage XIII bl. 48): „cet esprit d'ordre, de prévoyance et d'industrie, si nécessaires pour surmonter toutes les difficultés qui dérivent de la manière peu favorable dont la Nature a traité notre sol sous tant de rapports."

2) Verg. op dit punt de bezorgdheid van den Baron VAN AYLVA, Bijlage XVI bl. 61 (12 April 1806).

het onmetelijk Fransch Gebied [1]). — Maar hoe zonder de verbeurte van ons volksbestaan, zonder de inlijving bij Frankrijk het bevaren der rivieren en van andere binnen-wateren, van de kanalen die de groote stroomen moesten verbinden, deelachtig te worden? — „Ik vergenoeg mij slechts, dus ging hij voort, met den vinger te wijzen op de vereeniging van Schelde en Maas, en Maas en Rhijn; op die van den Rhijn met den Rhône en zoovele andere plans, die het debouché op dit groote Land, door de rivieren toegankelijk, meer Zuidelijk zullen verleggen; — een debouché intusschen in vroeger tijd en nog *zóó lucratief*, zóó in ons voordeel overhellende, dat daarin grootendeels de nadeelige saldo's gevonden worden, die wij in onzen handel ter zee met meest alle Volken hebben — een debouché, onmisbaar voor de tropicale en andere onzer koloniale en Indische producten."

Voor die belangen van handel en nijverheid, voor die uitzigten op het papier, als vergoeding van het verlorene breed uitgemeten [2]), was GOLDBERG bereid onze zieltogende Nationaliteit met een zelfmoord prijs te geven. Want onze Kolonien en andere buitenlandsche Bezittingen konden, naar zijn inzien, toch niet zonder bijstand der Fransche krijgsmagt genoegzaam beschermd worden, en hoevele waren niet al door „de Britsche zeeroovers" overweldigd? Nog onlangs immers was de pas bij den Vrede van Amiens herwonnen Volkplanting de Kaap de Goede Hoop in hunne handen gevallen [3]), en aan grootsche ondernemingen op welke zelfs

---

[1]) Hij maakte rekening op de vaart op België, op alle Fransche, Italiaansche en Napolitaansche havens.

[2]) Niet alleen zou volgens GOLDBERG de *wisselhandel* met de uitbreiding van onze betrekkingen toenemen, maar de gewigtige tak van *Assurantie*, in welken jaarlijks meer dan 15 millioenen werden omgezet, zou door de zekerheid der bescherming van de Fransche vlag, zich van de sedert 25 jaren toegebragte slagen (eene schade van meer dan 100 millioen) herstellen.

[3]) Z. de Preliminaire en andere Artikelen van Capitulatie, 9 en 10 Januarij 1806 bij LAUTS, bl. 181—186.

GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP zijn brein ter bevordering van den bloei van dien uithoek van Afrika, had gespitst [1]), had de magt des vijands eensklaps den bodem ingeslagen; — nogtans deze niet alleen, maar ook, zooals schijnt te blijken, de berispelijke tegenkanting der koloniale Regering, willekeur eenerzijds en onregtmatige begunstiging anderzijds. — Indien een Fransche Vorst in het moederland noodig werd geacht, zouden niet ter verdediging der overige Kolonien, „ook derwaarts Fransche Gouverneurs worden gezonden?" — En welk vertrouwen deze dáár of hier genoten of verdienden, had het versch gebeurde in Suriname dit niet tot onze schade geleerd? [2]) — Misverstand en strijd van inzigten zouden gestadig tusschen de Bevelhebbers der vreemde hulptroepen en de burgerlijke Gezaghebbers of de kolonisten ontstaan; en hoe zouden wij „den sluikhandel van Fransche *navigateurs* verhinderen kunnen?" — Alles wèl overwogen en inzonderheid met het oog op de kolossale zeemagt der Engelschen, tegen welke de onze, al mogten wij thans weder roemen op mannen bezield met den ouden heldenmoed, nimmer zoude opgewassen zijn, ondergeschikt gelijk zij was aan onze schrale „finantiele middelen," oordeelde GOLDBERG van de twee gestelde verschrikkelijke alternativen, „de *incorporatie* in het Fransche Rijk" *verre* verkieslijk „boven het blijven bestaan als een Volk, met een vreemden Chef aan het hoofd." Gaarne bragt hij een warme hulde aan den Admiraal VER HUELL, in wien men eenen man had „ontdekt die, ondanks de overmagt der vijanden, door zijn voorzigtig en heldhaftig pogen, den ouden Hollandschen roem reeds had doen flikkeren;" maar *zonder de inlijving*

[1]) G. LAUTS, *Geschiedenis van de Kaap de Goede Hoop, Nederlandsche Volkplanting* 1652—1806 (Amsterdam 1854) bl. 158 volg. — 162.

[2]) Vruchteloos protest van SPOORS tegen de benoeming van P. BERRANGER tot Gouverneur van Suriname en Berbice. — Notulen van het Staatsbewind 14, 24 Junij 1803.

bij het Keizerrijk, zouden de belangen onzer zeevarenden, niettegenstaande de naauwere Alliantie, dikwerf al te zeer met de ijverzucht der Franschen in botsing geraken, door het tijdelijke Bewind van een Franschen Chef kwalijk getemperd. Ook geloofde hij niet dat al wilde men ons voor onze Commercie en scheepvaart in Frankrijk [1], eene gelijkstelling met eigen onderdanen voorspiegelen, in het stuk onder anderen van „de importante *cabotage* op de uitgestrekte kusten zoo van het Fransch als van het geallieerd gebied" [2], hiervan in ernst iets te verwachten ware, of het genot zou al zeer kort duren. GOLDBERG herinnerde, hoe vroegere Tractaten, dat b. v. van 1739 ons vele voordeelen hadden beloofd, „bijna onmiddellijk daarna in rook verdwenen [3])." Wij deden beter den natuurlijken loop der dingen en de Historie der Volken te raadplegen, dan ons diets te maken en in te beelden, dat de voortbrengselen hetzij dan van onzen Landbouw, of van onze Fabrieken of uit Oost en West aangevoerd, tot hiertoe op den Franschen bodem met *zoo veel rigeur* geweerd, onder dien tijdelijken Franschen Chef voortaan op gronden eener volkomen *reciprociteit* onbekrompen en heuschelijk toegelaten zouden worden, of dat die Landvoogd zich daarvoor met nadruk in de bres zoude stellen.

---

[1]) Toch moesten bij de verheffing van LODEWIJK NAPOLEON, „uitzigten op eene billijke wederkeerigheid in de onderscheidene handelsbetrekkingen met het Fransche Rijk bedongen worden." Instructie van 19 April 1806 bij VER HUELL II. 447.

[2]) Eens *Fransche* onderdanen geworden, zouden wij ongetwijfeld aandeel in die kustvaart op de Fransche en Italiaansche havens verkrijgen.

[3]) Z. wegens de herroeping van het Tractaat van Koophandel den 21 December 1739 door A. VAN HOEY onzerzijds voor den tijd van 25 jaren geteekend, maar reeds den 31 Dec. 1745, bij Besluit van LODEWIJK XV opgeheven, ROUSSET, *Recueil historique d'Actes, négociations, Mémoires et Traités depuis la Paix d'Utrecht*, T. XIV, 447—484; DE FLASSAN, *Hist. générale de la Diplomatie française*, T. V, 106—108: KLUIT, *Hist. Feder. Belgii Federati* p. 251.

Hoe stuitend en wanluidend het woord *inlijving* dan zijn mogt, hoe grievend het ophouden van ons zelfbestaan [1]), onvergetelijk voor allen, die met GOLDBERG hunne beste levenskrachten aan de vestiging der nieuwe Staatsgesteldheid en aan de opbeuring van het vervallene ten offer hadden gebragt, hij verklaarde zich voor dat uiterste, niet het minst uithoofde van ons zorgelijk *Finantiewezen.* Al deed hij aan GOGEL regt wedervaren, aan „het beleid van den wijzen en voortvarenden man," door anderen zoo vinnig gelaakt, wat vroeg hij, zou er van de geldmiddelen worden, „onder de Superintendentie van een vreemden Chef, die ons, onder andere redenen, waarschijnlijk ook gezonden wordt om meerdere *activiteit* in het aandeel onzer oorlogs-operatiën en alzoo ook meerder kosten, te weeg te brengen." Zulk een Bewind zou immers alle vooruitzigten op het herstel van een evenwigt van uitgaven en inkomsten doen verdwijnen. Nu reeds bedroeg de Staatsbegrooting bijna 70 millioenen, de gewone inkomsten waren op ruim 51 millioenen geraamd. Na de opbrengst der Belastingen van 33 millioenen aldus tot die hoogte te hebben opgevoerd, de Natie nog meer te bezwaren, scheen niet doenlijk, en toch zouden de uitgaven voor Zee- en Landmagt, voor Waterstaat, Justitie en Binnenlandsch Bestuur buiten twijfel klimmen. Wat dan zou als hulpmiddel overblijven? Wat anders dan de vermindering van den post van interessen der Nationale Schuld, en daarmede de onfeilbare ondermijning van 's Lands crediet, de verlamming van den ondernemingsgeest en van alle Industrie, die eindelijk zoude uitloopen op eene slooping van ons vermogen. Het bankroet ware de voorbode van een „langzamen, pijnlijken politieken dood."

---

1) Of „*eigenzelvig* bestaan van het Bataafsche Volk als Natie," gelijk het in de Instructie van 19 April 1806 luidt. (Z. bij VER HUELL, *Leven en karakter* II. 446).

Dan nog liever alzoo de zelfmoord, de dadelijke inlijving. Doch zou niet deze terstond met de *militaire conscriptie*, dat schrikbeeld, gepaard gaan? Het viel niet te loochenen, maar merkte GOLDBERG aan, wie, die zich de eerste Fransche Armée onder LAFAYETTE en DUMOURIEZ en de eerste poging tot eene algemeene wapening in Frankrijk herinnert, zoude immer gedacht hebben dat zij zich in dat Rijk zoude hebben „*geacclimateerd*, met die geestdrift, met dat succès [1])?" Maar ook alle Volken die hunne regten liefhebben en wenschen te behouden, zijn er min of meer aan onderworpen, en welk Volk verdient dien naam, als het zijne haardsteden niet wil verdedigen? Wie die deze waarheid volmondig beaamt, zal niet daarentegen GOLDBERG's verdere drogredenen wraken? „De voornaamste strijd, verzekerde hij, is gestreden en ik geloof niet dat de rust op het Vasteland zoo spoedig weder zal gestoord worden; en wordt die rust gestoord, dan hebben wij uit de laatste *campagne* geleerd [2]), dat de Franschen toen aan onze troepen de moeijelijkste ondernemingen benijd en hun de gelegenheden om in de gevaarvolle loopbaan des roems, den schoonen lauwer te plukken, dikwijls benomen hebben." Waarmede dan niet wel de aandrang strookte om „in onze waarlijk dappere Natie de zucht tot roem weder in vollen glans te stellen" en op het voorbeeld der Franschen, „de ongemakken en opofferingen des krijgs te leeren verduren. Is er — riep hij uit — „wel eene betere school dan de hunne?" — Niet onjuist komt GOLDBERG's beschouwing voor van den stand der Kerkgenootschappen, bij eene inlijving. De zaak der Godsdienst kreeg,

---

1) Z. hierbij deze *Geschiedenis* I. 9 (*Memorie* van JACOB BLAUW).

2) Verg. integendeel over het aandeel der Bataafsche krijgsmagt aan den veldtogt van 1805, Bijlage XI bl. 41; en hiervoren bl. 93, 112 volg. 159: „hunne conduite (der Bataafsche krijgslieden) is boven allen lof geweest." (SCHIMMELPENNINCK aan VER HUELL, 14 Maart 1806).

naar zijn inzien, eene gansch andere gedaante, dan met een' tijdelijken „Roomschen Chef." Wel is waar, beleed NAPOLEON hetzelfde geloof en zouden alzoo onze Roomschgezinden dezelfde voorregten erlangen als de Fransche; maar hun ijver zoude in het uitgestrekt Keizerrijk veel minder *geconcentreerd*, en daardoor voor de Hervormden minder hatelijk zijn. „De Hervormden -- voegde hij er bij, genieten in Frankrijk thans eene zeer aangename existentie", en deze zou door de bevolking van onze Republiek aan het Rijk te hechten, te krachtiger gewaarborgd worden. Maar hoe GOLDBERG van zich had kunnen verkrijgen te beweren, dat onze welvaart door de inlijving, „aanmerkelijk winnen" zou, terwijl ook de Fransche Zeehandel ten gevolge van het Continentaal stelsel aan banden was gelegd; hoe hij dorst verkondigen, dat wij konden bloeijen" onder het toezigt van een groot en magtig Monarch, die — zoo schreef hij — zijne glorie in het welzijn des Volks zoekt," het blijft even onverklaarbaar als dat van den Keizer der Franschen de onschendbaarheid van onze Staatschuld [1]), en van de gedweeheid van onzen SCHIMMELPENNINCK de aanvaarding der Landvoogdij in dienst van NAPOLEON, te bedingen zou geweest zijn; of, zoo als GOLDBERG het uitdrukte, „de *continuatie* van onzen tegenwoordigen nationalen Chef, onder den titel van *Gouverneur*, — Nationalen tot deszelfs Raden, en voorts de geheele Administratie uit Nationalen [2]) bestaande."

Wij hebben gemeend dit even opmerkelijk als breed ont-

---

1) Evenwel in duistere, plooibare bewoordingen: „eene *équitable* erkenning der *nominale* Schuld, *zoo intact mogelijk*, en ten allerminste in *relativiteit* der mindere lasten, die wij dragen zullen; en voorts eene volkomene liquidatie van alle loopende schulden." — Zoo zou men den weg der toekomstige *Tiercering* betreden.

2) De Instructie van 19 April 1806 sprak van „een onbelemmerd inwendig Bestuur bij uitsluiting door *Landzaten* uit te oefenen." (VER HUELL II. 447).

wikkeld Advies van een der Staatslieden die het eerst de openingen van den Raadpensionaris hadden ontvangen, vrij uitvoerig te moeten ontleden [1]). De ondervinding zou na weinige jaren, GOLDBERG's hoofdstelling bevestigen, dat hetgeen nu door het voldoen aan NAPOLEON's eisch zou worden tot stand gebragt, slechts een overgangsmaatregel kon zijn; dat het noodlot hetwelk over Holland hing, vruchteloos zou worden verbeden. Maar in het zoo wisselvallig tijdperk dat men toen beleefde, getuige van zoo menige verheffing, maar ook van zoo menigen weldra verbleekten glans en van geheel onverwacht in het niet geplofte grootheden, hadden zij, die niet zoo terstond aan het Vaderland vertwijfelden, en de kansen van eene betere orde der dingen berekenden, meer regt het *temporiseren* aan te bevelen. BONAPARTE mogt zich door zijne reusachtige krijgsmagt handhaven, en andere Mogendheden door het lokaas van onderlingen nijd en jalousie, listig verdeelen, hij maakte zich allengs „overal doodelijk gehaat" [2]), en was dan niet voor ons het geduldig tijdwinnen, het eenige middel van uitredding? Van het verschil van zienswijze in die jaren tusschen de mannen die vóór of na de Omwenteling van 1795 de openbare aangelegenheden hadden behandeld, hebben wij in de volgende regelen een karakteristiek getuigenis. „De oude Regenten, zoo verklaarde een gewezen aanhanger van ORANJE aan een gematigden Revolutionair, zijn meestendeels de schikkelijkste en de cordaatste: — dit kan ik U in vertrouwen, doch met de grootste opregtheid verzekeren. Vele van de *nieuwe* spreken altoos van fermeteit en independentie, en *pousseren*

---

[1]) Z. ook hoe alleen GOLDBERG die inlijving had voorgestaan, bij PIJMAN, *Bijdragen tot de Gesch. van het Vaderland*, bl. 132. En verg. verder de *Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht*, Cod. Diplom. 2e Serie IIIe Deel 2e Aflevering.

[2]) SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, 8 Maart 1803.

dien toon dikwijls roekeloos en zeer onaangenaam voor diegenen die niet van opinie zijn om het huis door de glazen te smijten, en die begrijpen dat om eene *politieke existentie* te behouden, men op zijn tijd moet weten te geven en te nemen. Wil men den boedel bij den anderen houden, zoo moet eene redelijke inschikkelijkheid niet voor laagheid, of vuile eigenbaat worden uitgekreten" [1]). Hij die doorgaans aldus dacht en handelde, was niemand anders dan de Minister van Buitenlandsche Zaken, nu onder SCHIMMELPENNINCK gelijk vroeger onder het Staatsbewind werkzaam.

Het was te voorzien dat die gematigde denkwijze de overhand zoude behouden; dat de meerderheid van hen die de Raadpensionaris had bijeengeroepen, even afkeerig zoude zijn van de wanhopige vernietiging van het overschot onzer Nationaliteit, van de door GOLDBERG aanbevolen *incorporatie* bij Frankrijk, als van het wagen van een heldhaftig maar vruchteloos verzet tegen de verheffing van Prins LOUIS. Doch in afwachting, dat Neêrlands toekomst in collegiale debatten beslist zou worden, willen wij thans uit de gedachtenwisseling van den Gezant BRANTSEN uit Parijs met den Secretaris van Staat VAN DER GOES, den invloed nagaan, dien de vertrouwelijk–diplomatische mededeelingen en oordeelvellingen op de angstvallige gemoederen te 's Hage onmiskenbaar hebben uitgeoefend, zoodat men ten laatste voor het oog van Europa schijnbaar vrijwillig, tot de vernederende aanbieding der Kroon van Holland aan een bijna onbekenden Vorst gedreven werd.

Welke de beteekenis der instelling van dit Koningschap in 's Keizers bedoeling was, heeft NAPOLEON zelf in latere

---

1) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK 13 Mei 1803; 27 April 1804: „geen angst toonen en zijn driehoek gaan, is mijn systema."

dagen [1]) zonder omwegen verklaard. „Bij den Vrede van Presburg, zoo liet hij zich verluiden, wenschte ik Holland in te lijven, maar de magt ontbrak mij; Pruissen kantte er zich tegen, en dit was toen eene groote Mogendheid. Evenwel lijfde ik Holland daadwerkelijk in, want ik zond mijn' Broeder derwaarts" [2]). En naar zijne berekening, moest Engeland door die vereeniging den gevoeligsten slag lijden, zooals daarna, door de inlijving der Hanzesteden [3]).

Terwijl Holland aldus in de Napoleontische Politiek niet zoo gering werd geschat, om het eens gesmeed ontwerp weder gereedelijk te laten varen, moesten de naar Parijs overgewaaide of wel aldaar verzonnen geruchten van eene *vrouwen*-regering tot welke het Bewind van den meer en meer van het gezigt beroofden SCHIMMELPENNINCK zoude gedaald zijn, den Keizer in zijn voornemen natuurlijk versterken. BRANTSEN berigtte dat men hem nu al ten tweeden male had voorgehouden, dat eene voortdurende gesteldheid der Bataafsche Republiek als de tegenwoordige, ongeschikt was „en dat men niet wilde dat eene andere *sexe* zaken deed [4]). Ik trachtte te ontdekken, zoo gaat de Gezant voort, of men ook van eenig persoon gesproken had, vreemd of niet; dit wist men niet, maar men dacht, *niet* vreemd

---

[1]) Den 25 Maart 1811. Z. CAPEFIGUE, *L'Europe pendant le Consulat et l'Empire de* NAPOLÉON, T. XVI. 27. — En verg. ROëLL, *Verslag* bl. 18.

[2]) „A la paix de Presbourg, j'aurais voulu réunir la Hollande, je ne pouvais pas; la Prusse s'y opposait; elle était alors une grande puissance. Je la réunis cependant *de fait*, c'est-à-dire j'y envoyai mon frère." — Woorden van den Keizer tot den President van eene Deputatie van Parijsche kooplieden, TERNAUX.

[3]) „La prise de la Hollande, de Hambourg, ont porté des coups mortels à l'Angleterre." (NAPOLEON, 25 Maart 1811).

[4]) *Leven en karakter van* C. H. Graaf VER HUELL, II. 11: „In de hooge kringen durfde men Mevrouw SCHIMMELPENNINCK verdenken, dat zij aan de verleiding om te schitteren, — niet had kunnen wederstaan," enz.

hier (te Parijs). Ik rencontreer den Keizer nooit en 't gebeurt al dikwijls, — dus eindigt BRANTSEN, of Zijne Majesteit informeert zich naar de gesteldheid van den Heer SCHIMMELPENNINCK, wiens situatie mij door TALLEYRAND gezegd is dat hem zeer embarrasseerde [1])."

Het is duidelijk, dat in die regelen op een' toestand gezinspeeld werd, die aan de Gemalin van den Raadpensionaris te veel bemoeijing met Staatszaken [2]), en tegelijk de begunstiging van zekere personen verschafte. Die uitstrooisels kregen nog meer voedsel, naarmate het ongeduld van NAPOLEON en TALLEYRAND over den tragen gang der Negotiatie toenam, en de bezwaren welke de onderhandeling ontmoette, aan de zucht van SCHIMMELPENNINCK en van zijne naaste omgeving om het gezag te behouden, als uitvlugten werden toegeschreven. „Het hapert bij den Chef en zijne *alentours*, aarzelde BRANTSEN eindelijk niet te klagen, ik ben nooit *dupe* geweest van den geaffecteerden dwang om zoo een *brillante* post aan te nemen, et l'appetit a augmenté en mangeant. Nu zou men 't gaarne houden; de *alentours* hebben daarin ook groot belang, maar ik kan mij niet begrijpen dat men zot genoeg is om te denken dat *talmen* dit zal effectueren [3])."

Al vóór het vertrek van den Admiraal VER HUELL uit Parijs, had de Bataafsche Minister zijn Secretaris van Legatie HUGO VAN ZUYLEN VAN NYEVELT naar Holland afgezonden [4]), en van nu af tot dat de groote zaak die op het tapijt was haar beslag kreeg, merkt men in de gemeenzame brieven aan VAN DER GOES, van dag tot dag meer de ang-

---

[1]) Aan VAN DER GOES 20 Febr. 1806 (conf.)

[2]) Verg. hoe Mevrouw SCHIMMELPENNINCK althans aan de zijde van haren Echtgenoot scherp toezag, het *Leven en Karakter van den Admiraal* VER HUELL, I. 351, 355; II. 11.

[3]) Ingesloten billet aan VAN DER GOES „pour vous seul" (21 April 1806). En verg. hiervoren bl. 74.

[4]) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 21 Maart 1806.

stige bezorgdheid van den grijzen Diplomaat op, dat NAPOLEON tot een of ander uiterste zou overslaan.

„Ons lot is beslist, schreef BRANTSEN den 15 Maart 1806 [1]); de Vice-Admiraal heeft gisteren avond een conferentie gehad met den Keizer, en hij is gechargeerd om Hoogstdeszelfs intentien te gaan overbrengen. Hij kan nog niet precies bepalen wanneer hij tot dat einde zal vertrekken omdat hij nog tot een *entrevue* genoodigd is [2]), en inmiddels heeft hij convenabel geoordeeld om daarvan per courier te praevenieren, waartoe ik employeer mijn Secretaris ZUYLEN VAN NYEVELT, die zich daartoe met empressement heeft aangeboden. Ik gedrage mij aan hetgeen onze vriend de Admiraal zal zeggen en wil niet vooruitloopen, maar ik moet *confidentieel van mij tot U* hierbij voegen, dat een alternatif geproponeerd is: *reunie* of een Fransch Prins (LOUIS) onder den titel van *Stadhouder* of zoodanigen anderen als men zou mogen goedvinden, aan het hoofd van de Republiek. — In deze alternative is naar mijne opinie, geene dubieteit." Het hiervoren ontwikkeld gevoelen derzulken, die met GOLDBERG het nut van eene onmiddellijke inlijving zouden betoogen, glad verwerpende [3]), ging hij in dezer voege voort, en hield al de gevaren van zoodanige *reunie* levendig voor. „Welke schoone beloften men ook voor het geluk van 't Land en de inwoners zou mogen voorstellen, het brengt ons, zeide hij met voorspellenden

[1]) Aan VAN DER GOES confid.

[2]) BRANTSEN aan VAN DER GOES 17 Maart 1806: „de Admiraal meende dezen morgen te vertrekken, maar TALLEYRAND heeft hem verzocht dezen middag om twee uren nog eens bij hem te komen."

[3]) Daags daarna, den 16 Maart 1806, voerde BRANTSEN niet zonder vernuft onze lieden aldus sprekende in: „Mij dunkt dat ik sommigen al hoor zeggen: ik heb liever dat 't Land *verzinkt;* of laat men ons dan *maar conquesteren;* maar laat men toch denken op banquerout, op Conscriptie, op de verdwijning van onzen naam op de kaart van Europa," enz. (Aan VAN DER GOES).

geest, onder de Fransche wetten, waarvan misschien een banqueroute van twee derden en de *conscriptie*, ten minste voor zeevolk, het gevolg zouden kunnen zijn, en vernietigt in eens onze geheele existentie. Het ander is — het viel niet te ontkennen — strijdig met den Landaard, maar het laat alle de *chances* over; wij hebben ook *Leycesters* gehad [1])! Men wil ons onze Religie, Wetten, Costumen en Administratie laten; men wil de Notabelen van het Land ook den behoorlijken invloed geven en laten. Het systema van een permanent Hoofd moet maar geëtablisseerd en in een Prins van dat Rijk geradiceerd worden om aan Engeland alle hoop op het retour van 't Huis van *Oranje* te benemen, en hare intrigues daaromtrent voor altoos af te snijden."

En bestond er in BRANTSEN's overtuiging voor ons eenige mogelijkheid, deze wel minder bedenkelijke, maar dan toch zoo diep vernederende keuze te ontgaan? Kon men niet door een echt Republikeinsch, kloekmoedig verzet het Vaderland daartegen behoeden? Neen, dacht hij. „Het smert mij in mijn ziel, zoo eindigde de Grijsaard die nu en dan den uitroep niet kon smoren: „tot wat laagte zijn wij niet gevallen [2])!" maar die geleerd had hoe weinig de slecht bestuurde tegenstand van eenige ijveraars in 1787 de krijgsmagt der Pruissen had kunnen afwenden, en die derhalve wilde dat men de zaken zou nemen zoo als zij waren; — „geloof, verklaarde hij, *als eene waarachtige waarheid*, dat geene argumenten, waarop ook gebaseerd, 't zij op den geest van onzen Landaard, 't zij op de voorbeelden, die de Historie oplevert, kunnen gelden; dat de *wil* bepaald is, en dat een *resistentie* niets anders kan te wege brengen dan *irritatie* en de dadelijke executie van het eerste verschrik-

---

1) Z. het antecedent van LEYCESTER, ook in VAN AYLVA's brief aan BRANTSEN (12 April 1806) Bijlage XVI bl. 61.

2) Aan VAN DER GOES 14 Maart 1806.

kelijk alternatif. Laat men dan toch bedaard en voorzigtig zijn en het huis niet uit de vensters gooijen: *vana sine viribus ira.* De dans is niet te ontspringen: men moet zich daarvan wèl penetreren, en na den loop aan zijne eerste opwellingen gegeven te hebben, voor principe stellen: *het is zoo: alle tegensparteling, representatie* of *negotiatie* is *volmaakt nutteloos,* en dan raisonneren, wat vordert het bestaan en het welzijn van het Land?"

Doch BRANTSEN kon zich nog versch herinneren, hoe men even ontmoedigd in 1801 en 1805, uit redenering voor het bedreigd geweld had gebukt en zich telkens door den onbuigzamen wil van den Eersten Consul, daarna Keizer met geen ander gevolg had laten beheerschen dan om weldra nogmaals ginds en herwaarts geslingerd te worden, altijd op belofte dat nu een duurzame orde van zaken hier te lande zou worden gevestigd en een bron van heil zoude openen. Hoe indien men toen onwrikbaar geweigerd had? of indien men zich thans na die wrange ervaring, met mannelijke waardigheid gedroeg [1]) en BONAPARTE achting afdwong, daar de eerste toegeeflijkheid slechts hoogere eischen had uitgelokt en ons van kwaad tot erger had doen vervallen?

In ditzelfde tijdgewricht, waarin Nederland van *Oranje* meer dan ooit, naar de berekening der Fransche Politiek moest gescheiden worden, trof door een zonderling bestel der Voorzienigheid, het overlijden van den uitgeweken Erfstadhouder [2]), met den dood der Bataafsche Republiek

[1]) Zoo men den moed niet had standvastig te weigeren, scheen het nog verkieslijk, „de evenementen gelaten *af te wachten* liever dan de hand te leenen aan eene verandering in den Regeringsvorm, waaruit zoovele onheilen zouden voortvloeijen." Instructie van 19 April 1806 bij VER HUELL, II. 447.

[2]) „Heden verneemt men uit Brunswijk, meldt REINHOLD uit Hamburg den 11 April 1806, dat de gewezen Erfstadhouder Prins WILLEM V van *Nassau-Orange*, aldaar in den nacht van den 9en op den 10den dezer, plotseling aan eene beroerte is overleden." (Archief BRANTSEN.)

zamen; tegelijk met het plegen van nieuwe ongeregtigheden tegen den naauwelijks als regerend Vorst van Fulda gevestigden zoon van WILLEM V. „Wat wordt dat Duitsche Rijk dooreen gehaspeld!" had BRANTSEN even te voren in zijn luchtigen, ongedwongen toon uitgeroepen, van de gebeurtenissen en ruilingen gewagende die de stichting van het Rhijnverbond voorafgingen of vergezelden. Reeds den 16 Maart meldde hij wat hem onder anderen, aan het oor was geluisterd. „Men verhaalt mij, doch ik kan de echtheid niet *guaranderen*, dat de Erf-Prins van *Oranje* Fulda zou verliezen, en een indemniteit in het Osnabrugsche zou ontvangen." En twee dagen later had hij een vreemd klinkend nieuws mede te deelen [1]), dat in het naschrift van den brief meest wedersproken, grootendeels in het water viel. Het betrof niet de territoriale, maar de vroeger door NAPOLEON verijdelde geldelijke schadeloosstelling van het Stamhuis [2]). Den avond te voren, zoo berigtte BRANTSEN, had men hem van goede hand verzekerd, dat de zaak van het Huis van Oranje bij het onlangs gesloten Tractaat tusschen Frankrijk en Pruissen ook was afgedaan [3]), en dat NAPOLEON op zich had genomen „om de som, welke bij de Transactie, waarvan men de ratificatie — merkte de Gezant aan, heeft *tegengewerkt* [4]), bepaald was, door de Republiek te doen betalen. Het is waarachtig geen stijl van huishouden, dat men zoo achter ons heen en zonder onze consideratien te hooren, over 's Lands zaken en gelden disponeert, en waardoor dan ook nu — voegt hij er bij — wordt afgesneden de mogelijkheid om in allen gevalle de conditie te be-

1) De tijding door LUCCHESINI verspreid, werd door HAUGWITZ ontkend, die meende dat de zaak „in den Haag moest behandeld worden."

2) Aan VAN DER GOES 18 Maart 1806; 19 Maart.

3) Wèl betuigde HAUGWITZ, dat hij zeer wenschte die zaak *getermineerd* te zien; „qu'il fallait plustôt la finir que de la traiter."

4) Zie hiervoren bl. 47.

dingen dat de som, door Engeland voor de Vloot betaald, in computatie moest komen [1]); — maar daar valt niet tegen te doen; men moet met geduld lijden." Maar geen nood: de ongerustheid bleek spoedig geheel ongegrond te zijn; de Keizer dacht aan niets minder dan aan welwillendheid jegens het al meer dan eens zoo onedel bedrogen Huis. Het Hof van Berlijn, dat nooit door vurige belangstelling in het lot dier bloed- en aanverwanten had uitgeblonken, zou eindelijk de oogen voor BONAPARTE's sluwheid en verraderlijke genegenheid openen, en ook het zamenweefsel van list en dubbelhartigheid tegen het geslacht van ORANJE gesmeed, ten aanschouwe van Europa blootleggen. „Het staatkundig aanzijn van den Prins van ORANJE (als Vorst van Fulda), was — zoo luidt het officieel Pruissisch Manifest — door de beide Mogendheden [2]) gewaarborgd; — want enkel op die voorwaarde, had de Koning de nieuwe orde van zaken in Holland erkend [3]). Sints eene reeks van jaren verbeidde die Vorst de afdoening van zijne geldelijke vorderingen, op de wederzijdsche bedingen van Pruissen en Frankrijk gegrond. De Bataafsche Republiek had haren goeden wil en de zucht om zich met hem te verstaan, aan den dag gelegd; maar Keizer NAPOLEON verbood dit. Noch de heugenis van deze omstandigheid, noch het ontzag voor de naauwe betrekking die tusschen den Prins

---

[1]) Verg. deze *Geschiedenis* II, 1ste Stuk bl. 292 volg. (en aldaar VALCKENAER's depêche, 7 Aug. 1800). Voorts Bijlage XXIX t. a. p.

[2]) Frankrijk en Pruissen.

[3]) DE GARDEN, *Hist. générale des Traités de Paix*, enz. T. X. 44 suiv. „L'existence politique du Prince d' *Orange* avait été garantie par les deux Puissances; car le Roi n'avait reconnu qu'à cette condition les changements opérés en Hollande. Depuis nombre d'années ce Prince attendait qu'on satisfit à ses réclamations pécuniaires, fondées sur les stipulations réciproques de la Prusse et de la France. La République Batave avait montré la bonne volonté de s'arranger avec lui; mais l'Empereur NAPOLÉON l'avait *défendu*." (Uit Erfurt 9 October 1806).

van ORANJE en den Koning van Pruissen bestaat, noch 's Konings wel twintig malen herhaalde verklaring, dat Z. M. de regten van zijnen schoonbroeder nimmer zoude prijs geven, niets van dit alles heeft kunnen beletten, dat hij een der slagtoffers van het Rhijnverbond werd. Het eerst van allen werd hij van het erfdeel zijner Voorouders beroofd. En nogtans slechts eene week te voren, had de Keizer tot hem een brief van rouwbeklag in den gebruikelijken stijl, gerigt wegens het overlijden van 's Prinsen Vader, en om hem tevens met het aanvaarden der Regering van zijne Erf-Landen geluk te wenschen. Geene dier bijkomende omstandigheden is onverschillig, want alle werpen eenig licht over NAPOLEON's gedrag."

Op zoo schaamtelooze wijze [1]) zou de ligtgeloovigheid van den Prins van ORANJE nog vóór het einde des jaars teleurgesteld worden, weinige maanden nadat sommige aanhangers van het Stamhuis zich zelfs gevleid hadden met de hoop, dat de Keizer der Franschen, nu de Stadhouder den laatsten adem had uitgeblazen [2]), zeer wel voor den nieuwen Regeringsvorm in Holland, zijne keuze op diens Zoon, WILLEM FREDERIK, kon vestigen [3]). Doch men had te Parijs vermoedelijk te wel het besef dien Vorst, tijdens de Negotiatiën van Amiens en vervolgens, in zijn gevoel en in zijne belangen te zeer gekrenkt te hebben, om zich

---

[1]) »Ce fut le Prince *d'Orange*, ce Prince deux fois trompé de la manière la plus odieuse, qui dut être dépouillé pour la *troisième* fois;" (DE GARDEN t. a. p., p. 48).

[2]) REINHOLD meldde uit Hamburg 22 April 1806: »De begrafenis van wijlen Prins WILLEM V heeft den 18ᵉ dezer te Brunswijk met veel plegtigheid plaats gegrepen. De Hertog volgde het lijk, tweemaal 48 schoten werden uit het kanon gedaan."

[3]) Verg. de Bijlage XVI bl. 62, (v. AYLVA aan BRANTSEN, 18 April 1806): »Le bruit court ici que le Prince Héréditaire (van *Oranje*) serait allé faire une course à Paris," enz.

nu op zijne gezindheid zoo onbepaald te durven verlaten; en in stede van hem aan zich te verbinden, dwong men hem door bij de voorgaande grieven thans nog andere beleedigingen te stapelen, zich openlijk onder dezulken te scharen, die den Koning van Pruissen met den meesten ernst vermaanden [1]), zich door NAPOLEON niet langer te laten verschalken. En daar alzoo voor den Troon van Holland, aan geene candidatuur van ORANJE kon gedacht worden, moest integendeel het doodberigt van WILLEM V, dat niet zonder aandoening werd vernomen [2]), voor niet weinige zijner getrouwe aanklevers de aanleiding zijn, om de instelling van het Koningschap te helpen bevorderen. De hovelingen van den Stadhouder hadden niet wel voor den Burger SCHIMMELPENNINCK, den gewezen President der revolutionaire Municipaliteit van Amsterdam, de knie kunnen buigen, maar het Paleis van een vreemden Monarch met al de stijfheid van de nagebootste etiquette der Tuileriën. zoude hen niet afschrikken. Beter dan de nieuwelingen van 1795, zouden zij zich dáár op hunne plaats vinden, en zij konden zich verzekerd houden dat de luister van hunne geboorte, — de gewone aanbeveling bij regérende *parvenu's*, hun boven anderen bij BONAPARTE's Broeder eene ontvangst zou bereiden, aan hun voormalig aanzien geëvenredigd. De Staatsdienst van welke zij zoolang vrijwillig of gedwongen waren uitgesloten, zou hun bij voorkeur in schitterende betrekkingen geopend zijn. Het schoone ge-

---

1) Verg. bij PERTZ, *Leben des Ministers Freih.* V. STEIN, I. 347, het Vertoog van 2 Sept. 1806, door den Prins van Oranje als Pruissisch Generaal mede onderteekend.

2) V. AYLVA t. a. p. aan BRANTSEN: »La mort du Père a fait une grande sensation, d'autant plus grande que le moment est plus remarquable, et fait naître l'idée de la possibilité de le revoir, (te weten den Erfprins) chez plusieurs de ceux qui n'envisagent pas la volonté déclarée, (van NAPOLEON) aussi positive que d'autres."

slacht zou in die eerzucht [1]), in die jagt op titels en onderscheidingen niet achterblijven [2]); de beginselen van Vrijheid en Gelijkheid geraakten zoo deerlijk in minachting, dat men verbaasd stond over den toevloed van lieden, die de opgaande zon gingen aanbidden. De *Oranje*-partij — een fijn opmerker getuigt het — was in de rij dier hovelingen het sterkst vertegenwoordigd [3]). Nergens zijn de contrasten scherper, meer in 't oog loopend dan in de wuftheid der wereld: het droevig afsterven van den ongelukkigen WILLEM V als balling op Duitschen grond, had bij velen de hartelijkste meewarigheid gewekt, bij enkelen misschien wel eenig naberouw; de weduwe en kinderen van dien Vorst zouden eerlang in al den rampspoed van het Pruissische Hof deelen, en nogmaals moeten vlugten en omzwerven, en toch op dat zelfde tijdstip zouden vroegere aanhangers, oogendienaren geworden zijn van hen die de plaats van voorheen gevierde meesters hadden ingenomen!

In zoodanige stemming der gemoederen die naar de bevrediging van eene lang onvoldane ijdelheid, en dus naar eene verandering van Regering schenen te haken en te hunkeren, ontmoette SCHIMMELPENNINCK's waggelend Bewind een' niet te miskennen vijand. Zij, die onder de Staats-Stadhouderlijke Constitutie op het kussen hadden gezeten en daarvan sedert de Omwenteling, geweerd waren

---

1) Nu, men had Mevrouw SCHIMMELPENNINCK reeds met den titel *Hare Excellentie* begroet.

2) »Une égale agitation a gagné votre sexe; et jamais Ambassade ou Ministère ne fut brigué avec tant d'acharnement et par tant de candidats respectables que la place de Dame d'honneur de la Reine l'est actuellement." FALCK aan Mevrouw SICCAMA (op na te melden plaats). En verg. ook Mr. J. VAN LENNEP, *Leven* van D. J. VAN LENNEP, Eerste Stuk 1774—1845) bl. 256 volg.

3) FALCK, *Brieven* 8 Julij 1806 (2e uitg. bl. 165): »L'empressement des ci devant Orangistes est le plus remarquable."

of zich aan hunne beginselen gehecht, voorbedachtelijk verwijderd hadden gehouden, zouden den vreemden Heerscher gretig bijvallen. De spijtige toon waarin die oud-Regenten hunne blijdschap over de vernedering van revolutionaire tegenstanders kwalijk ontveinsden, wijdt ons in hunne gewaarwordingen in. „Het gezag der Bestierers verzwakte, zoo luidt het oordeel, bij iedere omwending, door de overtuiging hoe wankelbaar zij zaten; het span (de Natie) kende geene teugels meer. Sommigen wel schijnen gedacht te hebben, dat men alleen gekomen was, om hen in 't zaal te zetten, en ze dan den wagen te laten mennen, naar hunnen zin. Maar deze zeker hadden de geschiedenissen der Volken niet zeer diep ingezien. Er was ook in de daad eene *vastere* hand noodig, om 't eenigzins verwilderd span, tot bedaren te brengen en te mennen naar den eisch;" en nu stonden Oranjegezinden [1]), Democraten, Aristocraten, en alle hunne verdeelingen en onderverdeelingen, alle te zaam, te wachten op hem, wien NAPOLEON hun tot Hoofd zou schenken, en die zelf geene partij kiezende, de gisting bedaren en alle wederwerking stuiten zoude.

De Staatsman, die als tijdgenoot het tafereel van die jaren van tweespalt en van onzen onvermijdelijken ondergang schetste, wees tegelijk den waren grond van 's Lands verderf en van de onmagt der Natie om zich staande te houden, in het ontbrekend levensbeginsel van een onafhankelijk Volk aan. „Wanneer in een Gemeenebest, — zegt hij, — de verdeeldheden eens tot zulk eene hoogte zijn geklommen, dat zij den *Partij-geest*, in de plaats van den *Publieken geest* hebben gesteld [2]), zoodat elk

---

1) W. E. DE PERPONCHER, *Spreuken*, *Opgaven*, *Overwegingen*, *bepalingen*, *gronden* (Utrecht 1810) IIIe Deel bl. 103 volg.

2) Elders, *Spreuken* III, bl. 111 noemt DE PERPONCHER „den Publieken Geest, den Geest van eendragt, den Geest van orde, den Geest van opoffering van alle belangen, inzigten en bedoelingen, *aan 't algemeen belang*."

zijnen aanhang uitsluitend als het Vaderland aanziet, dan is de doodsteek gegeven aan de Republikeinsche deugd; — en de Republikeinsche deugd eens verloren, dan is 't Volk ook voor geene Republikeinsche Staatsgesteltenis meer vatbaar, ja de Republiek kan niet meer bestaan, — de Vrijheid verlaat eenen grond, daar zij geen goed meer stichten kan" [1]).

Wat dan kon, onder zoodanige omstandigheden die alle uitdrukking van den Volkswil verlamden of vervalschten, het besluit van den Raadpensionaris baten, waartoe hij *te laat* gekomen was en na de zaak door de afzending van VER HUELL tot NAPOLEON, uit haar geheel te hebben gebragt? Op dienzelfden achtsten April 1806, toen men te 's Hage weinig vermoedde dat de weleer zoo geliefde Stadhouder zijn afgefolterd leven, bijna vergeten eindigde, deelde VAN DER GOES aan BRANTSEN mede, dat SCHIMMELPENNINCK niet gezind 's Keizers begeerte in allen deele gedwee op te volgen, voorgenomen had de Natie te raadplegen, wier stem hem het hoog Bewind had toevertrouwd. Doch zeer weinigen van hen die door den Raadpensionaris waren zamengeroepen, zouden zich aan zijne zijde scharen: men zou hem dwarsboomen en overstemmen, overtuigd gelijk zij waren dat men na de reeds gedane stappen, niet meer terug kon en dat het Land met grooter onheil werd bedreigd, dan wanneer men zich goedschiks voegde en slechts eenige redelijke bedingen maakte. „Gister avond, zoo meldde VAN DER GOES, heeft de Raadpensionaris wederom besogne gehouden met de Staats-Secretarissen en den Staatsraad; in dat besogne heeft Z. Exc. verslag gedaan van zijne gehouden conferentiën met de Commissie uit H. H. M. Het resultaat van alle die solemnele deliberatiën is, dat op overmorgen zullende zijn den 10 dezer, alle de Leden van H.

[1]) DE PERPONCHER, *Spreuken*, *Opgaven* enz. (Utrecht 1809) I. 136.

H. M., alle de Leden van den Staatsraad, de respective Staats-Secretaris des morgens klokke 10 uren, zullen vergaderen in 't Huis in 't Bosch, en dat de Raadpensionaris de *Moderator* van die Vergadering wezen zal; dat Z. Exc. deze zal openen met de Propositie, om de bewuste zaak dadelijk ter kennis van 't Volk, ter *ap-* of *improbatie* te brengen; dat deze propositie met eene overgroote meerderheid verworpen zijnde, zooals aan den R. P. reeds ten volle bekend is dat geschieden zal, Z. Exc. alsdan ingevolge afspraak met de Commissie uit H. H. M. zal voorstellen, om eenige personen te zijner keuze naar Parijs te zenden met eene tweeledige Instructie, waarvan het 1ste point zal wezen om nogmaals aan Z. K. M. op eene gepaste, zeer decente doch cordate wijze te kennen te geven, dat het beter voor de Ingezetenen dezer Landen was dat de Hooge Regering aan inlanders bleef; met offerte om alle schikkingen te agreëren, die Frankrijk ten eeuwigen dage voor de sentimenten van de Regering zoude kunnen verlangen. En dat, bijaldien Z. K. M. hieraan geen favorabel gehoor verleende (waarvan de R. P. de overtuiging schijnt te hebben, en welke overtuiging wij allen in ruime mate met hem deelen), dat dan die Gecommitteerde Heeren zouden trachten te verstaan, welke de *precise* intentien van Z. K. M. waren en met Hoogstdezelve of Zijner Majesteits Minister zouden zoeken te maken de bepalingen die zij nuttig en oirbaar voor de Ingezetenen dezer Landen vinden zouden, en zulks geschied zijnde, spoedig herwaarts reizen en rapport doen."

Het werd tijd dat BRANTSEN in staat werd gesteld weder iets van de Haagsche handelingen, die nu al bijna twee maanden in het oog van NAPOLEON en TALLEYRAND hadden gesleept, aan laatstgenoemde mede te deelen; want in de depêche van denzelfden dag, die zich met het schrijven van VAN DER GOES kruiste, gaf de Bataafsche Gezant te kennen,

dat hij bemerkt had hoe men ongeduldig werd, zonder dat men de karakteristieke zucht van onze Natie tot *delibereren*, langer verkoos te laten gelden. En — voegde BRANTSEN er nogmaals bij — „gij weet hoezeer 't mijn hart stuit om een vreemd Vorst aan ons hoofd te hebben, maar wij hebben geene vrije deliberatiën; men moet kiezen, laat men toch denken aan 't spreekwoord *Incidit in Scyllam*, *cupiens vitare Charybdin*. De conservatie van onze *nominative* existentie is naar mijn opinie, in de gegevene omstandigheden het hoofd*but* dat wij moeten zien te bereiken [1]), en daardoor aan ons voor te behouden alle de kansen, die de evenementen kunnen opleveren." Drie dagen daarna kwam BRANTSEN op het ongeduld terug dat geenszins verminderde maar tot allerlei praatjes en nieuwstijdingen aanleiding gaf, die als uit andere landen overgebriefd werden verspreid [2]), maar eigenlijk in de Fransche bureaux waren verzonnen. Het geheel op zich zelf staand Advies van GOLDBERG werd in de dagbladen als de meening van de eene helft der Natie voorgesteld: zij verlangde, dus heette het — de dadelijke inlijving, terwijl de andere de voorkeur gaf aan de verheffing van een Lid der Keizerlijke Dynastie. — („Deux opinionssemblent seules diviser ses habitans: l'une, qui veut qu'on *sollicite* purement et simplement la réunion de la Batavie à l'Empire français; l'autre, qui préfère une

[1]) „De existentie van den *naam op de Landkaart* hangt mij gruwelijk aan het hart" BRANTSEN aan VAN DER GOES, 31 Maart 1806. Verg. ook hierv. bl. 189.

[2]) Zoo hield *de Gazette de France* van 11 April 1806 een berigt in uit 's Hage 5 April, en een ander uit Frankfort van dezelfde dagteekening. In het laatste werd beweerd, dat de Bataafsche Republiek *Noord-Brabant* en het eiland *Walcheren* zou afstaan, en daartegen een gedeelte van Munster, Osnabruck, Paderborn, of van Oostfriesland, Lingen en Tecklenburg zou bekomen. De Weser moest Pruissen tot grensscheiding dienen. Zeker is het dat men omstreeks dien tijd mompelde van een „Königreich *Batavien bis zur Weser*," terwijl Pruissen Hannover in bezit nam. E. v. BODELSCHWINGH, *Leben des Ober-Präsid. Freih.* v. VINCKE, I. B. s. 274.

existence indépendante, sous l'administration d'un Prince de la famille Impériale de France.") — Van eene derde uiting der denkwijze van het Nederlandsche Volk, van hen die het even gemeld alternatief, het een zoowel als het ander, verfoeiden en die wrokkend de middelen beraamden om een dier uitersten des noods met geweld van den vrijen hals te keeren, van de zoodanigen geen woord, alsof die onverbasterde teelt der Vaderen nergens meer te vinden geweest ware. Neen — hun getal mogt klein zijn, — den Hemel zij dank, nog waren er die de leugentaal der Fransche pers, tolk der Napoleontische Politiek, door stoute en bondige tegenspraak dorsten beschamen. „Het schijnt, zoo las men in den *Moniteur*, dat de Heer SCHIMMELPENNINCK, Raadpensionaris van Holland, zijn gezigt voor altijd verloren heeft [1])." Hoe kan de *Moniteur* — vroeg een Nederlander — zich gemagtigd rekenen om ons uit Parijs, op een' afstand van zoovele mijlen, te berigten iets waarvan wij, in ons Land zelf, niets openlijk weten; — toen Z. Exc. vóór eenigen tijd, ongemak aan zijne oogen had, werd ons zulks, in de openbare nieuwspapieren berigt; maar wie heeft een eenige letter van 's mans *blindzijn* gelezen? [2]). De *Moniteur* vergeet voorts, inderdaad, dat het waarnemen van de hooge waardigheid, door Z. Exc. bekleed, meer aankomt op 't verstand, dan op 't gezigt: God lof! van Z. Exc^s^. verstand is de spraak niet." Het officiele blad had

---

[1]) Evenwel is het zonderling dat de Raadpensionaris zelf in den brief van 4 Junij 1806, waarbij hij uit kracht van Art. 41 der Staatsregeling zijn post vrijwillig nederlegt, zich vooral op »de ongelukkige belemmering van zijn gezigt," als op eene maar al te gegronde reden beroept.

[2]) Verg. den *Brief van een gemelijk Nederlander, aan den zich noemenden Constans, Schrijver van de bekende Missive over de vermeende blindheid van Zijne Excellentie den Heer* R. P. SCHIMMELPENNINCK; *over eene verandering van Regeringsvorm in Nederland enz., benevens Antwoord van Constans, aan den gemelijken Nederlander*. (6 Junij 1806).

zijne bezorgdheid over Hollands toekomst uitgedrukt, nu het SCHIMMELPENNINCK's bekwaamheid zou moeten ontberen: „wie zal hem vervangen?" luidde de schijnbaar deelnemende uitroep. — Lieve Hemel, welk eene vraag! antwoordt de Nederlander; wie onzer denkt aan dat vervangen? wij hebben er geene reden toe: — en genomen, Z. Exc. de Heer Raadpensionaris moest vervangen worden: (hij is een mensch, dus sterfelijk) welnu, wij hebben — de Eeuwige zij geloofd — en Nederland mag er roem op dragen — nog vele mannen in ons midden, welke Z. Exc. zouden kunnen vervangen [1]) heeft het den Bataven wel ooit aan bekwame Raadpensionarissen ontbroken? — waarlijk niet — daarvan getuigen de geschiedenissen onzes Lands [2])."

Gewis, indien slechts zeer enkelen hunne stem aldus lieten klinken, die taal vond weerklank bij allen die van het Staatsbedrijf verwijderd, op het behoud van „den edelen naam van Nederlander" [3]) prijs stelden. Maar hoe deels de flaauwhartige zelfzucht, deels de onzalige partijschap en het daaruit gesproten onderling mistrouwen alle gemeen overleg der welgezinde burgers afsneed, wij bespeuren het in de vinnige beoordeeling van personen, welke zich trots den hagchelijken toestand der Republiek, in de ontboezeming van geestverwanten voortdurend lucht gaf. Sedert de Constitutie van 1798 waren de *Departementale* Besturen in de plaats der Provinciale getreden; maar was hiermede het Provincialisme in zijne hatelijke bekrompenheid, dood en te niet? Men heeft er een staaltje van in hetgeen een Gel-

---

[1]) Z. dit ontkend in het *Leven en Karakter* van C. H. Graaf VER HUELL II. 3.

[2]) *Missive aan den Redacteur der Utrechtsche Courant: Over de vermeende blindheid van Zijne Excellentie, den Heere* R. P. SCHIMMELPENNINCK, *eene verandering van Regeringsvorm in Nederland*, enz. (Amsterdam 29 April 1806, CONSTANS), bl. 4, 5.

[3]) *Missive* enz. bl. 7.

dersch Edelman over de door SCHIMMELPENNINCK benoemde Deputatie naar Frankrijk, aan BRANTSEN in het Fransch overbriefde. „Na het u bekend verwijl dat men algemeen heeft afgekeurd, schrijft VAN PALLANDT den 19 April 1806 uit 's Hage, heeft de Raadpensionaris uwe Ambtgenooten benoemd, die met uitzondering van den Admiraal, bij het beste deel der Natie geene toejuiching vinden. Waartoe — zoo vraagt men — al die toebereidselen, al die praal? De Heer W. SIX [1]) heeft als Gezant alle vertrouwen verbeurd sedert de zending [2]), die hij met JACOBSON en BLANKEN bekleedde; hij brengt alles, zoo beweert men, aan zijne ijdelheid ten offer; bovendien is hij een doldriftig aanhanger der één- en ondeelbaarheid en van het stelsel van GOGEL; in één woord, hij is van top tot teen Hollander, en zal niets nalaten om ons te benadeelen, vooral de Gelderschen, op wie men het tegenwoordig weder bijster geladen heeft, als het meest in de oppositie zijnde [3]). Ook VAN STYRUM is geweldig Hollandsch en trekt steeds partij. De Admiraal, over wien wij meermalen met elkander hebben gesproken, is een braaf man van zeer goede inborst maar een weinig opgewonden: hij telt zijne vijanden niet genoeg, en verlaat zich al te veel op zijne eigen krachten en op hen die hij bewondert [4]). Het zal wel overbodig zijn U iets naders van den Heer GOGEL te zeggen; gij hebt hem steeds zeer juist beoordeeld als een hardvochtig, onbarmhartig man, even als zijn Schoonvader VAN HASSELT [5]) te Amsterdam, aan de

[1]) SIX en VAN STYRUM moeten op voordragt van VER HUELL, tot Leden der Deputatie benoemd zijn. *Leven en karakter van* C. H. VER HUELL, II. 8.

[2]) In 1803. Verg. hiervoren bl. 6 volgg.

[3]) Tegen het Algemeen stelsel van Belastingen. De H.H. V. LYNDEN V. HEMMEN, BOUWER van Joppe en STARING V. DEN WILDENBORCH, behoorden ook tot de tegenstanders, als grondeigenaren.

[4]) Op NAPOLEON, naar het schijnt.

[5]) J. W. VAN HASSELT, Lid van het Uitvoerend Bewind, (Z. deze *Geschiedenis*, II[e] Deel 1[ste] Stuk bl. 11 volg.) *na* 12 Junij 1798.

partij der Jacobijnen gehecht, en die veel liever alle *Land-Provincien* in het niet zou zien verzinken, dan dat hij een duimbreed van zijn stelsel zou willen afwijken." Hierop volgt een lange uitweiding over de gebreken van GOGEL's Algemeen stelsel van Belastingen, dat zeer ongelijk zou werken, en Friesland b. v. zoude verligten, terwijl Gelderland, Overijssel en Drenthe daardoor zouden worden bezwaard; waarna VAN PALLANDT aldus voortgaat: „Eindelijk is men op den Raadpensionaris gebelgd, dat hij een man als GOGEL die zooveel gezag uitoefent en tevens de sleutels van de schatkist in handen heeft, naar Parijs afvaardigt [1], waar hij zonder dat men er iets van zou bemerken, daarvan misbruik kan maken. En dan nog zegt men luide, dat de Raadpensionaris in zijn gansch Bewind heeft doen blijken welke partij hij toegedaan is en hoe hij zich door GOGEL heeft laten beheerschen, hetgeen hij nog eens zeer duidelijk heeft willen toonen vóór hij zijn post verliet [2])."

Terwijl ook in dit vertrouwelijk schrijven de wensch dat SCHIMMELPENNINCK's Regering weldra eindigen mogt, vrij duidelijk te lezen staat, had BRANTSEN zich ten gevolge van een onaangenaam onderhoud met TALLEYRAND, verpligt gevonden, op de spoedige afdoening der zaak te 's Hage, niet alleen bij VAN DER GOES [3]), maar evenzeer bij VER HUELL, [4]),

---

[1]) SCHIMMELPENNINCK zal, dunkt ons, op de standvastigheid van den Republikein GOGEL gebouwd hebben, die, naar het verhaal bij VER HUELL (*Leven en karakter* II. 5) zich zou hebben laten ontvallen, »dat, zoo men *Caesars* wilde, er ook *Brutussen* gevonden zouden worden"

[2]) Archief BRANTSEN.

[3]) BRANTSEN aan V. DER GOES, 14 April 1806.

[4]) 14 April 1806 (»*Confid. pour vous seul*"): »l'on doit être convaincu, que toute nouvelle représentation, bien loin d'être utile, ne peut que donner de l'humeur; je ne conçois pas pourquoi l'on paraît chercher des prétextes pour traîner l'affaire en longueur; pourquoi ces conférences tantôt avec une commission, tantôt avec une autre, tantôt ensemble et puis encore une commission? Il est en vérité temps, mon ami, qu'on finisse." (Aan VER HUELL).

wederom aan te dringen. Men moest immers nu wel overtuigd zijn, dat alle nieuwe vertoogen in stede van nut te stichten, slechts zouden verbitteren. Ons lot was immers al beslist en men had geen andere keuze dan uit een van beide uitersten; waarom dit niet met goede gratie gedaan? Waarom die eeuwige conferentiën, nu eens met deze dan weder met eene andere Commissie, of wel met beide tegelijk, en dan al weder eene Commissie? Dit kon en mogt inderdaad niet langer duren; en zoo de Deputatie niet binnen weinige dagen te Parijs verscheen van onbepaalde volmagt voorzien, was het zelfs te vreezen, dat de Keizer over al dit talmen in hetwelk hij en TALLEYRAND slechts voorwendselen zagen, zeer misnoegd haar niet eens of een slecht gehoor zoude verleenen [1]). TALLEYRAND had hem BRANTSEN bepaald op het hart gedrukt, een en ander aan het Bataafsch Gouvernement ernstig voor te houden. En vier dagen later, den 18 April, na de terugkomst van zijn Secretaris VAN ZUYLEN over hetgeen deze hem had overgebragt [2]), slecht voldaan en in zijne gedurige steeds pijnlijker aanraking met NAPOLEON of diens Minister, zelf het geduld verliezende of ongerust geworden, schreef de Gezant nogmaals in eenige vlugtige regelen: „ik heb TALLEYRAND aan het Hof een oogenblik gezien; hij is misnoegd en de Keizer wordt boos; laten de zaken toch in Gods naam prompt worden afgedaan, of wij *risqueren alles* [3])." En alsof er niet al stofs genoeg ware om den Keizer in een kwade luim te brengen, kondigde de *Moniteur* de Capitulatie van den Generaal JANSSENS aan de Kaap de Goede

[1]) »Dat, zoo de Commissie die herwaarts zal gezonden worden, niet zeer prompt aankomt, of niet *cum plenâ* geauthoriseerd is, dezelve niet wel zal geaccueilleerd worden."

[2]) »ZUYLÉN is gisteren om twee uren gearriveerd" enz.

[3]) Aan VAN DER GOES (»*voor u alleen*"). »Dès que ces Messieurs (de Deputatie uit den Haag) sont arrivés, communiquez le moi *immédiatement*, à quelque heure que ce soit" had TALLEYRAND gezegd.

Hoop aan, thans meer dan ooit ontijdig [1]). Desniettemin bleef de oude Geldersche Diplomaat nog eene week in onzekerheid voortslingeren, tot dat een briefje van den Admiraal VER HUELL hem van de vermoedelijke aankomst der Deputatie tegen den 25 April des avonds, verwittigde [2]). Doch hoe groot was niet zijne teleurstelling, na den inhoud van haren lastbrief [3]) te hebben leeren kennen? „Ik heb, zoo meldde de gulle Grijsaard in een der drie brieven, alle op den 28 April aan VAN DER GOES en in klimmende verlegenheid gerigt — ik heb eergisteren alle onze Heeren gezien en voor d' eerste maal den Heer GOGEL; zij hebben 's middags bij mij gedineerd. Gisteren heb ik diezelfde eer gehad en tot hiertoe ben ik content van hen; maar wat zal van de groote zaak worden? De Keizer is woedend boos dat er eene Commissie komt, die men de handen gebonden heeft; of Zijne Majesteit ze zal ontvangen, weet ik nog niet [4]). Ik heb — dus vervolgt hij — dit alles voorzegd, maar men heeft mij niet willen gelooven, en ik zie waarachtig geen kans om het Land te behouden zonder veel op zijne horens te nemen. Welken pligt legt toch eene Instructie op als men *in loco* overtuigd wordt dat zij het Land ten gronde helpt. Ik ben er in mijn ziel over aangedaan, maar het zwaarste moet het zwaarste wegen.

---

1) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 17 April 1806.

2) Aan VAN DER GOES, 21, 24 April 1806.

3) Verg. den tekst der Instructie van 19 April 1806, in het *Leven en karakter van* C. H. Graaf VER HUELL, IIe Deel bl. 445—451 (6 Artikelen).

4) De Bataafsche Minister had TALLEYRAND dien ochtend nog niet gezien; want de depêche der Deputatie aan den Raadpensionaris van denzelfden dag houdt, daarna stellig in: »Nous aurions néanmoins continué à exécuter à cet égard les ordres qui nous ont été donnés si M. DE TALLEYRAND, que M. le Ministre BRANTSEN a été voir ce matin, ne lui eût donné, de la manière la plus positive, les communications suivantes: Que S. M. J. et R n'était *nullement disposée* à recevoir la Commission, attendu" enz. Verg. DE MARTENS t. a. p. II. 295.

De Raadpensionaris speelt een verkeerde en *impolitique* rol: hij zal zich nog doen verdenken en hij zal zijn *but* om te blijven regeren, niet bereiken: hij is er ook niet in staat toe. Wij zullen dezen namiddag een conferentie onder ons hebben: wat men resolveren zal, weet ik niet: dit kan ik u confidentelijk zeggen, dat zoo wij behouden willen blijven of in geene *anarchie* vervallen, wij Prins LOUIS zullen moeten *vragen* en niet aannemen. Maak daar staat op" [1]. In een ander schrijven van denzelfden dag, had BRANTSEN, die voor een verder dralen niet verantwoordelijk wilde zijn, de noodzakelijkheid van een beslissenden stap, met terzijdestelling van alle persoonlijke bedenkingen, nader aangedrongen: er moesten zeide hij, spijkers met hoofden geslagen worden; — in welken geest dan ook de evengemelde beraadslaging der Leden van de Deputatie uitviel. De Adjudant van den Admiraal VER HUELL reisde dientengevolge terstond naar Holland af met een gemeenschappelijken brief aan SCHIMMELPENNINCK, die, zooals BRANTSEN het uitdrukte, *„het vuur aan de scheenen legt* [2]. Wij zijn — dus betuigde hij — *verloren*, zoo niet *dadelijk* een autorisatie wordt gegeven om Prins LOUIS te *vragen*. Men zal ons niets vergen, maar ons onderling laten verderven en ons dan *incorporeren:* zoo is de staat van zaken. Ik schrijf de waarheid: *dring 't met uwe Vrienden krachtig door; menageert niemand om 't welwezen van ons arm Vaderland.* Als er een Charter is daargesteld, kan het aan de sanctie van het Volk worden voorgedragen. De nood is aan de lippen. Tot delibereren moet het eerste uur genomen worden. De Gedeputeerden schrijven ieder aan hunne Vrienden; GOGEL zelf heeft aan-

---

[1]) *„Voor u alleen"* (28 April 1806).

[2]) Hier wordt de uitvoerige depêche van 21 April 1806 bedoeld, door VER HUELL, GOGEL, JAN VAN STYRUM, W. SIX en BRANTSEN onderteekend; te vinden bij CHARLES DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, T. II. 294—298.

genomen in dezen zin aan CANNEMAN te schrijven om er den Raadpensionaris toe te engageren. [1]).''

Het was nu werkelijk tot een uiterste gekomen en zooals BRANTSEN had voorspeld, was de Deputatie niet eens bij NAPOLEON toegelaten, maar VER HUELL alleen bij den Keizer ontboden, die zijn toorn over de miskenning van zijne goede bedoelingen met opzigt tot de Republiek, op de heftigste wijze had doen uitbarsten [2]). In den toestand waarin Nederland zich zoowel inwendig als naar buiten, uit het oogpunt van het groot Europeesch Statenstelsel en meer bepaald met opzigt tot het Fransche Keizerrijk bevond, hadden die openingen met erkentelijkheid behooren bejegend te zijn. NAPOLEON — zoo gaf TALLEYRAND aan den Minister BRANTSEN te kennen, — moest dan ook weigeren de Deputatie te ontvangen, als niet geschikt om met den vereischten spoed de onontbeerlijke bepalingen in het belang der beide Natien, tot stand te brengen; dat immers de herhaling der bedenkingen al vroeger door den Admiraal VER HUELL gemaakt, tot niets kon leiden, terwijl die bezwaren bovendien moesten doen gelooven dat wij voor schadelijk hielden wat integendeel Z. M. voor ons Vaderland heilzaam achtte, daar Hoogstdezelve de belangen der beide Natien als onafscheidelijk beschouwde. Hij TALLEYRAND, had derhalve den stelligen last gekregen niet één enkele bedenking hetzij dan bij monde of bij

---

1) Aan V. DER GOES 28 April 's avonds »in grooten haast.''

2) »Welnu, had NAPOLEON op een' zoo gestrengen toon als VER HUELL nog nooit had opgemerkt, verklaard — dewijl de Hollanders niet willen toegeven aan de goede voornemens, welke ik voor hen koester, zal ik hun een mijner Generaals zenden, den Maarschalk DAVOUT of SOULT om hen te *regeren;* zij zijn een' Franschen Prins onwaardig.'' — *Leven en karakter van* C. H. VER HUELL, II. 19. — Depêche der Deputatie bij DE MARTENS t. a. p. »S. M. lui témoigna (aan den Admiraal) son grand étonnement et son mécontentement de ce que l'on avait méconnu ses intentions,'' enz.

geschrift van de Deputatie aan te nemen, die de strekking mogt hebben van hetgeen de Admiraal VER HUELL had gezegd tot hare zending te behooren. — De argwaan dien de Keizer had opgevat van de wijze waarop men in ons Land zijne inzigten beschouwde, was alleen aan de stappen te wijten die men gedaan had; en de Keizer zou jegens ons niet meer de welwillendheid kunnen koesteren, die hij ons tot hier toe wel had gelieven te betoonen, zoo niet de Notabelen [1]), die tot dat einde moesten worden zamengeroepen, den wensch uitten dat een Prins van het Keizerlijk Huis en met name Z. Keiz. H. Prins LOUIS aan het hoofd van onze Regering gesteld wierd, en zoo niet de Deputatie tot het doen van die bepaalde aanvrage wierd gemagtigd. Wanneer dit punt vast stond, kon hij TALLEYRAND de verzekering geven, dat de Grondwet, die de verhouding tusschen het Hoofd van den Staat en de Natie moest regelen, in dien geest zoude worden ontworpen, dat zij onze onafhankelijkheid, vrijheid en welvaart kon bevestigen en handhaven; onverminderd de magtige bescherming van den Keizer der Franschen, die uithoofde van de bloedverwantschap en vriendschap der beide Vorsten en de zamensmelting der belangen van de beide Staten, op de ruimste wijze aan ons Land zou gewaarborgd zijn. Niets belette dat de vast te stellen Grondwet aan de goedkeuring des Volks onderworpen wierd, en TALLEYRAND verklaarde gemagtigd te zijn om met de Deputatie over het Ontwerp dier Staatsregeling in overleg te treden, zoodra de Notabelen der Bataafsche Republiek gemelde verklaring zouden hebben uitgebragt. Maar deze mededeeling [2]) was

---

[1]) »A moins que les Notables appelés à délibérer sur cette matière ne déclarassent qu'il serait à désirer qu'un Prince de la Maison Impériale et notamment S. A. I. le Prince LOUIS fût placé à la tête de notre Gouvernement, et que par suite la Commission (de Deputatie) fût autorisée à en faire la demande."

[2]) »M. le Ministre DE TALLEYRAND ajouta, que cette communication était

dan ook, voegde de Minister er bij, de laatste welke de Deputatie van hem zou ontvangen, — een *ultimatum*, over hetwelk men zich hier te lande binnen den kortst mogelijken tijd en in ieder geval, *binnen acht dagen* had te beraden. Na welken termijn, Z. Keiz. en K. M. zich van alle gedane voorslagen vrij zou achten en in dat geval geregtigd al zoodanige maatregelen te nemen, als noodig mogten gekeurd worden, eensdeels om de rust in ons Land te bewaren, anderdeels om alle belemmeringen die het herstel van den Vrede konden vertragen of het behoud daarvan in de waagschaal stelden, uit den weg te ruimen. Gelijke mededeeling als aan BRANTSEN door TALLEYRAND was gedaan, ontvingen nog in den loop van dien zelfden dag, en uit den mond van den Minister, de Leden der Deputatie VER HUELL en SIX. En wat nu gewis den Raadpensionaris het vuur aan de scheenen moest leggen, het was het slot der depêche, welke die gewigtige bedingen behelsde, en waarin al de Leden der Deputatie, een voor een, BRANTSEN [1]) niet uitgezonderd, hun *rappel* uit Parijs verzochten voor het onverhoopt geval dat SCHIMMELPENNINCK weigeren mogt de Notabelen onverwijld bijeen te roepen en voorts aan 's Keizers wil te voldoen.

Reeds twee dagen daarna, den 30 April laat in den avond, droeg de Raadpensionaris kennis van dit *ultimatum* [2]). En

---

la dernière qu'il avait à faire à la Commission sur cet objet, tandis que les circonstances politiques de l'Europe et les relations particulières de la France exigeaient formellement que S. M. I. et R. fût informée dans le plus court délai, et dans tous les cas avant l'expiration de la huitaine, de la résolution qui aura été prise dans le pays."

1) »Que nous prévoyons des *désastres infinis* d'un refus à souscrire à la volonté de l'Empereur, et — que si l'on croyait devoir prendre cette résolution, alors nous soyons *rappelés* en même temps que la réponse nous sera transmise," enz.

2) Z. Bijlage XVII (brief van SCHIMMELPENNINCK aan de Leden der Deputatie en aan VER HUELL in 't bijzonder, 3 Mei 1806, bl. 65—67)

hoe zou hij, wiens Regering oorspronkelijk door NAPOLEON zelf ingesteld, geen andere *raison d'être* had gehad, dan om op de voor het gevoel der Natie minst aanstootelijke en minst drukkende wijze den Keizer te believen, nu ook door zijne eigen Gezanten verlaten, persoonlijk langer tegenstand hebben kunnen bieden? Indien hij in waarheid de uitverkorene van het Bataafsche Volk had mogen heeten, indien dit Volk hem vrijwillig aan zijne spits had gesteld, SCHIMMELPENNINCK zoude van stonde aan de bewustheid van die zedelijke magt hebben gehad; — zijne algemeen kenbaar geworden weigering om hetzij den Admiraal VER HUELL of iedere andere Deputatie af te vaardigen en over de vernietiging van den bestaanden Regeringsvorm te laten onderhandelen, zou den nog niet geheel uitgedoofden Publieken Geest uit den sluimer hebben gewekt — en daar NAPOLEON immers destijds nog uit vrees voor Pruissen, aan geene *inlijving* van Holland durfde denken — het gansche ontwerp van den Overweldiger welligt in duigen hebben doen vallen. Voeg er het in die zelfde dagen herlevend uitzigt bij op de herstelling van den Vrede niet enkel met Rusland, maar zelfs met Engeland, nu het Ministerie FOX, zoo verzoenend jegens Frankrijk gestemd, dat van PITT had vervangen. Zou niet het uitzigt op dien Vrede — zoover NAPOLEON dien begeerde — alle geweldige stappen tegen de Bataafsche Republiek, als hoogst ontijdig, hebben ontraden? Indien men in plaats van de levenskracht die de Natie in hare zucht om de onafhankelijkheid te behouden, nog openbaarde, en die zij aan zich zelve overgelaten, onder de leiding van KEMPER, WISELIUS [1]) en anderen gewis met nog veel meer nadruk zou hebben aan den dag gelegd, door onhandige politie-maatregelen flaauwhartig te smoren, haar eene vrije, onbelemmerde uiting en ontwikkeling had ge-

---

[1]) Z. VAN LIMBURG BROUWER, *Leven van* WISELIUS, bl. 171 volg. 177.

gund, men zou ons te Parijs den hoon hebben gespaard van het verhaal, dat de fabel der kikvorschen die een Koning kwamen verzoeken [1]), — het kind dat Kroonprins van Holland zou genoemd worden, in den mond heeft gelegd! Want dat de vaderlandsliefde bij de burgerij nog niet uitgebluscht, de Ministers en Staatsraden die SCHIMMELPENNINCK waren afgevallen, reeds bezorgd maakte, toont hun schrijven aan VER HUELL. — GOLDBERG's denkwijze hebben wij boven ontvouwd. Onder andere zaken, meldt hij aan den Admiraal [2]), dat „een Adres uit Haarlem was voor den dag gekomen, waarvan hier (te 's Hage) onder de hand listiglijk — zegt hij, — wordt ingeblazen, ten nadeele van de Regering, alsof zulks met voorkennis of goedkeuring van sommigen in de wereld zoude zijn gekomen. Terwijl ik u kan verzekeren, dat zooverre ik kan nagaan, niemand hier deel aan heeft [3]), maar zulks integendeel grootelijks wordt afgekeurd, als tot niets nuttigs strekkende: naar men mij verzekert, zoude ook de teekening weinig opnemen; de *Moniteur* was eigentlijk, de oorzaak van dit weinig beteekenend ding." Een brief van den Minister van Oorlog PIJMAN, daags daarna geschreven, verbergt met moeite zijne ongerustheid. „*Hoe eerder hoe beter* — zoo tracht hij VER HUELL tot doortasten te drijven [4]), die groote zaak haar beslag krijgt, hoe beter het voor den Lande zal zijn, en hoe *aangenamer* voor een ieder in zijne personele betrek-

---

[1]) Verg. hierbij het gedicht uit *Leiden* van J. MICHEL, *Holland vraagt om een Koning* in Mr. P. S. SCHULL en A. VAN DER HOOP, *Bijdragen tot Boeken- en Menschenkennis*, III[e] D. 3[e] Stuk, bl. 231, dat van de levendige smart en verontwaardiging, die hem vervulden, getuigt, en mijne *Geschied- en Letterk. Herinneringen* (Gorinchem 1835) I. 27.

[2]) 3 Mei 1806 bij VER HUELL, *Leven en karakter*, II. 452.

[3]) Het zoude de eerste en de laatste maal niet zijn, dat in de *Residentie*, de stem der nationale overtuiging zweeg of onderdrukt werd.

[4]) 4 Mei 1806, bij VER HUELL II. 453.

king [1]. *Het wordt hoog tijd;* reeds beginnen *de woelingen* een' aanvang te nemen. Ik heb reden mij verzekerd te houden dat het Adres van Haarlem door weinig of geene plaatsen gevolgd zal worden. De *raddraaijers* [2]) zijn mij bekend; sommigen onder hen waren reeds van toon veranderd, anderen waren er van ter neder geslagen en hoogst verlegen. Kortom al hunne pogingen zijn niet meer te duchten." Maar toch op denzelfden dag zond de Staatsraad VAN ROIJEN nog eene *Delftsche Courant,* die het Haarlemsch Adres door een klein getal onversaagde burgers onderteekend [3]), had opgenomen; ook deze Bewindsman achtte dit moedig protest in den *tegenwoordigen* stand van zaken, gelijk hij het bestempelde, „*olie in het vuur* [4])." Maar, hoe indien de Regering zelve die protesten niet uit ééne plaats, maar uit geheel Nederland, tijdig en vóór de reeds begane misslagen, had weten uit te lokken en als de kloeke taal van een fiere Natie in het oor van den Dwingeland had doen doordringen?

Daartoe ontbrak de veerkracht aan hen die op het kussen zaten; die het Bewind voerden, of den naam hadden het Bataafsche Volk te vertegenwoordigen. Men vergete niet, dat de vrijheid van drukpers in de Republiek geenszins gelijk het betaamde, verzekerd was, maar allerlei inbreuken, hetzij van den kant van het Algemeen Bestuur of van dien der plaatselijke Overheden ondervond [5]); dat de uitgave van

---

[1]) PIJMAN maakte een slechte rekening: hij behield de portefeuille van Oorlog zeer korten tijd onder LODEWIJK NAPOLEON; verg. de *Bijdragen* van dien Generaal, bl. 135—137.

[2]) Als of het misdadigers geweest waren!

[3]) Ten getale van 29.

[4]) VAN ROYEN aan VER HUELL, 4 Mei 1806. l. a. p.

[5]) Het Dagblad *de Ster* te Amsterdam bij Decreet van 9 Junij 1806 opgeheven. (*Decreten en Besluiten van Z. M. den Koning van Holland*, 16 Junij 1806, n°. 21 fol.) Z. ook Bijlage V, bl. 17 (Utrecht—Leiden 6 April 1804; Bijlage IX. bl. 29. (Zweden; 15 Julij 1805) en hiervoren bl. 37.

dagbladen in dit tijdperk, meer dan eens van hoogerhand geschorst of volstrekt verboden werd; terwijl men niets naliet om de Redacteurs van Couranten ernstig te waarschuwen, zich „van alle zoodanige *politieke reflexiën*" te onthouden, die eenige blaam op de Negotiatiën wegens de verheffing van LODEWIJK NAPOLEON tot den Troon van Holland gevoerd, mogten werpen; „met kennisgeving aan de Stedelijke Regeringen [1]), dat het Gouvernement aan de nakoming dezes zooveel gewigt hecht, — zoo luidde het Decreet, — dat dezelve wegens de overtreding van dien worden aansprakelijk gesteld." Het was derhalve de vrees voor het doemvonnis van de openbare meening, die het Bewind noodzaakte dwangmiddelen tegen de drukpers te gebruiken.

Aldus liep alles zamen, om het ongelukkig Vaderland zonder dat het een' kreet van verontwaardiging en wraak kon uiten, een juk op te leggen, dat van een dadelijke inlijving weinig verschilde. In zulken toestand verkeerde men te 's Hage toen de Bataafsche Minister, nog den 17 Mei 1806, uit Weenen berigtte: „Ik heb eergisteren van den Baron v. FELTZ vernomen, dat de Graaf v. STADION [2]) hem ll. Dingsdag heeft laten roepen om hem aan te kondigen, dat hij zich weêr naar *den Haag* te begeven had, hetgeen hij met een zeer groot genoegen vernomen heeft; en hij maakt zich bereid om reeds den 22sten dezer de reis naar de Republiek over Praag te aanvaarden [3])." Welken spoed de Oostenrijksche Envoyé mogt maken, nog vóór zijne te-

1) Decreet van 9 Junij 1806, in de *Verzamel. van Wetten van Z. M. den Koning van Holland*. I. 329.

2) Deze was sints 20 Januarij 1806 Minister van Buitenlandsche Zaken in Oostenrijk. Depêche uit Weenen van den Chargé d'Affaires J. L. SILLIMAN, 25 Januarij 1806, meldende „dat de wederkomst van een Minister als de Heer VAN SPAEN, die zich zoo algemeen bemind had gemaakt, hier (aan het Keizerlijk Hof) niet dan *alleraangenaamst* kon wezen." (Archief BRANTSEN).

3) (Archief BRANTSEN).

rugkomst in Holland, had de Bataafsche Republiek opgehouden te bestaan. Niets bedriegelijker dan diplomatische levensverschijnselen: hoe dikwerf waren nieuwe geloofsbrieven noodig [1]) vóór nog de Gezant die welke men hem had medegegeven, aan de Regering waarbij hij was geaccrediteerd, had kunnen overhandigen! Doch laat ons, hoe droevig het schouwspel zij, het Gemeenebest in zijne stuiptrekkingen tot het einde volgen.

Zie hier wat te 's Hage was geschied, na de ontvangst van het te Parijs voorgelegd *ultimatum*. De Raadpensionaris had al weder met het inwinnen van collegiale voorlichting geen tijd verloren, zoodat hij reeds den 3 Mei aan de Deputatie in 't algemeen, aan VER HUELL afzonderlijk, den uitslag dier beraadslagingen mededeelde [2]). Kon SCHIMMELPENNINCK zich niet bedwingen de Missie welke hij hun had opgedragen „*de ellendigste*" te noemen, „waarvan de Jaarboeken onzer Geschiedenis gewag maken [3])," voor den Admiraal en diens Ambtgenooten was de erkenning niet onverschillig, dat hij Raadpensionaris zich „stellig een diergelijken afloop van hunne zending had voorgesteld." Uit hunne officieële depêche was „de ontwijfelbare *nooddwang* der omstandigheden" volkomen gebleken. En het was dan op grond van dien wèl „*geconstateerden nooddwang*," waarin het Vaderland door de volharding van NAPOLEON in zijne eischen was gebragt, dat het dusgenaamd *Groot Besogne* hetwelk SCHIMMELPENNINCK weder had bijeengeroepen, „in deze gesteldheid van zaken, ter vermijding van ontwij-

---

1) Zie Bijlage XX. bl. 77. (Circulaire van den Minister VAN DER GOES, 10 Junij 1806).

2) Z. hierbij VER HUELL, *Leven en karakter*, II, 21 volg. — »M. VER-HUEL qui, depuis quelque temps, paraissait avoir remplacé M. SCHIMMELPENNINCK dans la confiance de NAPOLÉON," heet het bij DE GARDEN, *Hist. génér. des Traités de Paix*, T. XII. 200.

3) Bijlage XVII bl 67.

felbare meerdere rampen," dat is: het pistool op de borst, het mes op de keel, gedrongen werd te verklaren: „dat het — zoo luidt de tekst — *wenschelijk is*, dat een Prins van den Keizerlijken Huize van Frankrijk, en met name Zijne Keizerlijke Hoogheid de Prins LOUIS, worde geplaatst aan het hoofd der Regering van de Bataafsche Republiek, en zulks onder beneficie van zoodanig Constitutioneel Charter, waarbij de betrekkingen tusschen het Hoofd der Regering en de Natie, worden geregeld op eene wijze, waardoor de onafhankelijkheid des Lands, de burgerlijke en godsdienstige regten en vrijheden, en de eigendommen der Ingezetenen worden verzekerd." Zich van de hebbelijkheden van den voormaligen pleitbezorger, als Staatsman nog niet geheel ontdaan hebbende, liet SCHIMMELPENNINCK bepaaldelijk uitkomen, dat hij deze mededeeling aan de Deputatie „*als organe van het Groot Besogne*" deed, terwijl hij er de aanmerking bijvoegde, „dat vermits Zijne Majesteit deze wensch-verklaring van het *Groot Besogne* heeft verlangd," de Leden der Deputatie in al hetgeen te dier zake verder door hen zou verrigt worden, bij uitsluiting, *uit den naam en van wege het Groot Besogne* behoorden te handelen, „gelijk ik — zeide de Raadpensionaris — zulks stellig in den loop der discussiën, aan het Groot Besogne heb te kennen gegeven."

Maar, hoe kon dit Groot Besogne — internationaal en ook bij NAPOLEON, die van eene *Consulta* had gesproken, volstrekt onbekend, hoe kon dit Besogne in een met den Keizer der Franschen over het te stichten Koningrijk Holland, aan te gaan Tractaat, in de plaats van *Hun Hoog Mogenden*, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest, zonder schennis der Constitutie optreden? En hoe moest hem of TALLEYRAND die *nooddwang* behagen, terwijl niet het geweld, maar de vrije keuze der Natie, voor het oog van Europa de grondslag der verheffing van Prins LOUIS

behoorde te zijn? -- „Wij hebben, meldde BRANTSEN den 12 Mei 1806 [1]), eergister middag weder eene conferentie gehad met TALLEYRAND over de objecten, die wij meenden dat bij het *Constitutionele Pactum* behoorden te worden bedongen en ik kan u met genoegen zeggen dat wij, zoo niet in alle, ten minste in het grootste en voornaamste gedeelte van dezelve zullen reusseren. De form, die men aan de zaak wil gegeven hebben, *embarrasseert* ons meer. Het bepaald verlangen is dat wij als *Plenipotentiarissen* met den Minister of Plenipotentiaris van den Keizer, onder voorbehoud echter van ratificatie, een Conventie of soort van Tractaat sluiten, en dat wij dan vervolgens eene audientie vragen, in welke wij *den wensch*, ten einde de Prins LOUIS *mag* worden gedesigneerd, om aan het hoofd van ons Land geplaatst te worden, met de bedingen, onder welke dien Vorst de Regering zou worden opgedragen, exprimeren. Maar hoe — klaagde BRANTSEN, kunnen wij als Plenipotentiarissen sluiten en *pleins pouvoirs* uitwisselen, daar wij geene *pleins pouvoirs*, maar een eenvoudige *autorisatie* hebben ontvangen bij een Besluit dat niet geschikt is om uitgewisseld te worden. Men zal moeten zien, wat men er op vinden kan. De titel zal Koning moeten zijn; de audientie publiek en door den Keizer, op zijn troon zittende, gegeven worden." — Reeds was „in overleg onder de hand, met TALLEYRAND" de Aanspraak welke de Admiraal VER HUELL als Hoofd der Deputatie zoude lezen [2]), door de Leden gezamenlijk voorbereid, zoodat de daarin voorkomende en het nationaal gevoel kwetsende uitdrukkingen, op rekening der gansche Commissie moeten gesteld worden: diplomatisch begreep men het werk dat nu begonnen was en waarin toch geene verandering kon worden gebragt, „met

---

[1]) Aan VAN DER GOES.

[2]) Zie die Aanspraak van 5 Junij 1806, bij LOUIS BONAPARTE, *Documens historiques — sur le Gouvernement de la Hollande*, I. 126—128.

gratie" tot een goed einde te moeten leiden en „alle die toegevendheid" te gebruiken, welke met den te vervullen last eenigzins bestaanbaar ware [1]). Zelfs van den in het finantiele onverzettelijken GOGEL, getuigde de Grijsaard, dat hij gedurende dit verblijf in de hoofdstad, „zijne aangeboren koppigheid" *niet* getoond had: [2]) zoo had de atmosfeer der Tuileriën ook dien Republikein besmet! Van den dolksteek van den Bataafschen *Brutus*, was wel geene rede meer.

Omstreeks het einde der Negotiatie over de Staatsregeling voor het nieuwe Rijk, gelijk over het daarvan onafscheidelijk Tractaat met NAPOLEON te bezegelen, stiet men op een paär moeijelijkheden, namelijk het punt van de civile Lijst van den aanstaanden Koning [3]), en de onmiddellijke bekrachtiging van het te teekenen verdrag, zonder voorbehoud der onbelemmerde goed- of afkeuring hier te lande. De onderhandeling zelve had niet zoo gevlot als eene week te voren het geval scheen te zijn; de Constitutie op die van 1805 meest geschoeid, was vrij spoedig ontworpen, maar nu de beide zaken te zamen meer tijd dan men aanvankelijk had berekend, hadden gevorderd, wilde de Keizer dat alles te Parijs eensklaps, „zonder eenigen verderen omslag of zelfs ratificatie, zijn volkomen beslag kreeg" [4]). Te vergeefs betoogde BRANTSEN, door den Admiraal begeleid, hoe die eisch, door TALLEYRAND aangedrongen geheel buiten

---

1) Aan VAN DER GOES, 9 Mei 1806.

2) „En ik zoude ze ook niet hebben verdragen," voegt BRANTSEN er bij (Aan VAN DER GOES, 1 Junij 1806).

3) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 23 Mei 1806: „Wij hebben alles verkregen wat wij billijk hebben kunnen vragen, *except* de civile Lijst, waarover wij hebben moeten *bukken*."

4) Aan VAN DER GOES, 23 Mei 1806. En verg. bij CHARLES DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, T. II. 298—300, de depêche der Bataafsche Deputatie aan den Raadpensionaris, gedagteekend 24 Mei 1806.

den regel was; dat hij (de Minister van Buitenlandsche Zaken) zoowel als de Bataafsche Gezant wist, dat hoe uitgestrekt ook een *plein pouvoir* zelfs in formâ mogt zijn, eene ratificatie, naar beginselen van Volkenregt, altijd moest voorbehouden blijven; „dat wij, zeide BRANTSEN, gereed waren om te teekenen, en alle zeer gedisponeerd zouden zijn om een koerier met het Tractaat over te zenden en met allen aandrang te *insteren* op eene onverwijlde ratificatie van Haar Ho. Mo. maar dat men billijkerwijze niet meer van ons konde vergen."

TALLEYRAND herhaalde 's Keizers onveranderlijke begeerte, om in tegenwoordigheid der Bataafsche Deputatie, het Tractaat te bekrachtigen, en dat noch zijne waardigheid, noch de gesteldheid van zaken in Europa hem konden toelaten zijne ratificatie te wagen, op het gevaar af dat die *van onze zijde niet* gedaan wierd! Dit sluw voorgeven deed ons te veel eer aan: men had onze gedweeheid te wèl leeren kennen. Maar met meer openheid joeg TALLEYRAND onzen Gedeputeerden en hun die te 's Hage aan het roer stonden, nog grooter vrees aan: *nu* zeide hij, was de Keizer gezind te ratificeren, maar in den loop van eene week, kon de toestand wel dermate veranderen, dat hij daartoe welligt niet meer genegen ware [1]); bovendien wilde hij niet „van de sanctie van het Volk afhangen:" veel eenvoudiger kon men dit alles op het voorbeeld van Italië regelen, toen de Republiek aldaar in een Koningrijk herschapen was. Toen was ook alles met de Gedeputeer-

---

[1]) „Que le Ministre (DE TALLEYRAND) ne pouvait qu'insister de la manière la plus formelle sur une prompte décision de la part de L. L. H. H. P. P. attendu que les circonstances de l'Europe sont de nature à exiger, sous peu de jours, une entière conclusion de cette affaire, tandis que S. M. I. et R. dans le cas où la ratification de L. L. H. H. P. P. serait retardée ou refusée, *se verrait forcée de recourir à d'autres mesures.*" Bij DE MARTENS, t. a. p. p. 299.

den, die de *Consulta* had benoemd, zonder eenige verdere ruggespraak vastgesteld „en finaal afgedaan." En nu bad en smeekte al weder de van aandoening en ontroering ter nedergeslagen en door den ouderdom wel niet versufte, maar schroomvallige Diplomaat, dat men op dien voet alles in den Haag dadelijk in orde zou brengen. „God beware ons, riep hij uit, dat er geen tegenstribbelingen komen; het *sort* van de Republiek is thans in uwer aller handen." Men moest het als een zegen aanmerken, dat wij er zoo wèl afkwamen. Indien men in Holland bezwaar maakte, — het was dan gansch niet zeker, dat wij „LOUIS en zijne vrouw zouden krijgen:" en toch „zijn deze, zoo drukte BRANTSEN zich uit, waarachtig de menschen die wij *exclusif* moeten hebben. Met andere zouden wij ongelukkig zijn; ik smeek 't u om de liefde van mijn Vaderland" [1]).

En zoo kwam dan, trots de tegenwerking van den Raadpensionaris, [2]) de zaak tot stand, het laatste bedrijf van het treurspel, welks ontknooping SCHIMMELPENNINCK niet zonder beleid en achtbaarheid, zoo lang doenlijk had vertraagd. Bij de aanvaarding zijner hooge waardigheid, had hij plegtig betuigd: „ik kan mijnen post verlaten moeten, zonder mijn oogmerk te hebben bereikt, maar ik zal hem nooit verlaten zonder eer:" hij deed, onzes inziens, die verklaring gestand [3]). Maar indien de gansche loop der gebeurtenissen,

---

[1]) Aan VAN DER GOES, 23 Mei 1806.

[2]) VAN DER GOES aan BRANTSEN: „De Heer Raadpensionaris zich dezen morgen in 't Groot Besogne geëxpliceerd hebbende, *dat hij niet over te halen was* om het bewuste Tractaat ter tafel van H. H. Mog. ter ratificatie te zenden."

[3]) „Ik verlaat dien post met de innerlijke bewustheid van alles, wat van mij afhing, te hebben beproefd voor het geluk van mijne Landgenooten." Missive van den Raadpensionaris aan de Vergadering van H. H. Mog. 4 Junij 1806; en de *Bescheidene Aanmerkingen* (van CONSTANS) *en Bedenkingen, op en over de Missive van den Heere* R. J. SCHIMMELPENNINCK, *gewezen R. P. der Bataafsche Republiek, — waarbij hij zijnen post van R. P. in den schoot der Vergadering* (van H. H. Mog.) *nederlegt.*

in welke hij die kortstondige hoofdrol vervulde, ons niet bedriegt, had de uitnemende Staatsman zich en de Natie beide die even krenkende als onverwachte teleurstelling kunnen sparen: zelfbegoocheling deed hem de hand leenen tot den val van het Staatsbewind, en nog geen jaar was verstreken of op zijne beurt neigde hij, van nationale kracht beroofd, ten ondergang, niet het minst ten gevolge der zamenspanning van eer- en partijzuchtigen tegen zijn Bewind, bij dat zelfde Hof dat hem als werktuig had misbruikt en nu met ijskoude onverschilligheid verbrak, wat het niet langer behoefde. Niet minder jammerlijk is de indruk dien de tweedragt ter Staatsvergadering, in de jongste dagen der Regering van SCHIMMELPENNINCK en de geringe welwillendheid, die hij had ingeboezemd, op ons maken. Zie hier wat een der Leden van Hun Hoog Mogenden, VAN AYLVA, aan BRANTSEN in antwoord op diens vertrouwelijk schrijven van 23 Mei, met den naar Parijs terugkeerenden Adjudant van VER HUELL berigtte [1]). „De stukken zijn door den President Dingsdag jl. aan de Staten-Generaal medegedeeld, nadat hij die des ochtends van den Raadpensionaris had ontvangen; en heden heeft de zamenkomst in het Huis Ten Bosch te elf ure plaats gehad en tot ½ 3 geduurd; in welke de Raadpensionaris zich geheel heeft ontmaskerd [2]), daar hij de verantwoordelijkheid op anderen zocht te laden en zich zelf daarvan te ontheffen.

Nadat de stukken voorgelezen waren, heeft hij verklaard, de ratificatie niet te kunnen aanbevelen, noch eenig voorstel te dier zake te kunnen doen [3]). Daarna heeft hij het ge-

---

1) „Le 27 Mai 1806 à 4 heures après midi." (Archief BRANTSEN).

2) „Et le Grand-Pensionnaire s'y est entièrement *demasqué* comme voulant mettre la responsabilité sur les autres, et s'en debarrasser lui-même."

3) „Il a déclaré que lui ne pouvait pas aviser pour la ratification ni faire aucune proposition à ce sujet."

voelen der Leden gevraagd, die bijna eenstemmig [1]) hebben geoordeeld dat de ratificatie dringend noodig was, indien men niet gevaar wilde loopen het Land in het verderf te storten. Vervolgens en op een tweede vraag, is even stellig beslist dat die ratificatie behoorde te geschieden door de Staten-Generaal en wel op een voorstel van Zijne Excellentie, in hoedanigheid van Raadpensionaris. Hij heeft verklaard dit nimmer te zullen doen [2]), en dit tot geenen prijs en hoe hoog dan ook de nood mogt zijn, met zijne overtuiging te kunnen verzoenen, daar hij zulk een middel niet kon aanwenden. En welke gevolgen van zoodanig Besluit men hem ook mogt voorhouden, is alles vruchteloos geweest. Doch daar de Staten-Generaal met geene mogelijkheid, volgens Art. 31 der Staatsregeling zonder voorafgaand voorstel konden ratificeren, te minder daar die Constitutie verbindende blijft [3]), is men verpligt geweest een *mezzo termine* te bedenken, en heeft de meerderheid besloten te ratificeren uit naam van het Groot Besogne met inachtneming van den vorm aan het hoofd van het Tractaat gebezigd, en om de Secretarissen van dat Besogne van welke de een de Griffier is der Staten–Generaal, te magtigen om de ratificatie te teekenen. VAN DER GOES [4]) zal voor de expeditie zorgen, en u in staat stellen om de redenen uiteen te zetten, waarom dit op die wijze heeft moeten plaats vinden; te weten, omdat de Raadpensionaris in zijne halsstarrigheid meer aan zijn eigen gevoelen heeft gehecht, dan

---

[1]) »Dat de R. P. en 5 à 6 Leden van H. H. Mog. geweigerd hebben tot de ratificatie te concurreren." (VAN DER GOES aan BRANTSEN). Verg. de Bijlagen. — Als bepaalde tegenstanders worden doorgaans genoemd de H.H. VAN BOETZELAER, VAN FOREEST en VAN HENGST.

[2]) »Il a déclaré qu'il ne le fêrait jamais, et qu'à aucun prix il ne pourrait concilier cela avec son opinion, quelque grande qu'en fût la nécessité."

[3]) »Surtout puisque cette Constitution reste en vigueur."

[4]) »Mijn karakter is altoos gedisponeerd om te *heelen* niet te *kwetsen*." (VAN DER GOES aan BRANTSEN).

naar de denkwijze der meerderheid van het Besogne, met de belangen van het Vaderland strookte [1]). Op het Tractaat en op de Artikelen der Constitutie, maak ik geene aanmerking; ik erken dat gijl. veel hebt verkregen, maar alles zal van de personen die men gebruiken zal, en van de omgeving afhangen [2]). Hierop zal men bedacht moeten zijn, en dit alleen zal de toetreding kunnen te weeg brengen van hen die thans ambteloos leven, of het behoud in hunne tegenwoordige betrekking van dezulken die reeds opofferingen hebben gedaan, voor welke zij, door al hetgeen sints een jaar is voorgevallen, zoo slecht beloond zijn. In de nieuwe Vergadering is in het getal der Leden uit Holland geene evenredigheid in 't oog gehouden: 17 tot 38 is meer dan 7 tot 19. Groningen en Zeeland beklagen zich. Wil Prins LOUIS een nuttig werk en iets goeds doen, dan zal hij alle ordonnantiën moeten laten herzien [3]). De twee hiernevensgaande gedrochtelijke stukken zullen daarvan de noodzakelijkheid doen beseffen."

Het was een oud-Oranjeman, die op dit meest bedroevend en vernederend tijdstip, zoo weinig afkeer betoonde om de opgaande zon te aanbidden, terwijl hij aan de ondergaande den rug toekeerde [4]). En zoo konden dan de

---

1) »Parce que le Grand-Pensionnaire a plus tenu à sa propre opinion, qu'à ce que les intérêts de la Patrie ont paru exiger, selon les idées de la majorité de cette Besogne."

2) »Mais tout dépendra des personnes à employer et des entourages. — Voilà ce qu'il faudra voir, et cela seul pourra influer sur les accessions des personnes qui sont hors d'emploi et la continuation de ceux qui ont déjà fait des sacrifices dont ils ont été si mal recompensés par tout ce qui a eu lieu depuis une année."

3) »Si le Prince LOUIS veut faire une bonne chose il fera revider toutes les Ordonnances: les deux pièces monstrueuses ci-jointes vous en prouveront la nécessité."

4) Z. wegens de vleijerij, reeds onder den Raadpensionaris niet weinig aan de orde, het *Levensberigt* van Graaf G. SCHIMMELPENNINCK, door Mr. J. M. DE KEMPENAER.

Gedeputeerden te Parijs, naar het verhaal van LODEWIJK NAPOLEON zelf, hem te gemoet voeren, dat nu Prins WILLEM V niet meer leefde en de Erfprins van *Oranje* door het bezit van *Fulda* schadeloos was gesteld [1]), terwijl die Vorst tevens van alle waardigheden hier te lande afstand had gedaan, geene gemoedsbezwaren hem konden verhinderen de Kroon van Holland te aanvaarden. Doch wij willen vertrouwen, dat de Leden der Deputatie in hunne betuigingen niet verder zijn gegaan; dat zij 's Keizers Broeder verzoekende [2]) zijn lot aan het hunne te verbinden en te verhoeden dat Nederland in minder goede handen viel, niet zullen beweerd hebben dat zij daargelaten, of men hen al dan niet gedwongen had om een Koning te vragen, desniettemin uit vrijen wil en door de keuze van $\frac{9}{10}$ van het Bataafsche Volk onderschraagd, tot hem waren gekomen. Neen: die laaghartige leugen kan niet over de lippen van een' VER HUELL, van BRANTSEN of GOGEL gekomen zijn, of deze zouden werkelijk op den dag der verheffing van LODEWIJK, den smaad hebben verdiend, dat NAPOLEON, zooals hij in onedelen hoogmoed deed, den Gezant van *Turkije* voortrok [3]) aan die, welke den constitutionelen Koning van Holland gingen huldigen. Of was die voorbedachtelijke hoon de maatstaf van hetgeen de opgedrongen Monarch in 's Keizers schatting beteekende?

---

1) »Le Prince Héréditaire ayant renoncé à ses charges et reçu *Fulde* en indemnité."

2) »Que nous soyons forcés ou non à demander un Roi, ce qu'il y a de certain pour vous, ce qu'il y a d'*incontestable*, c'est que nous venons *volontairement* et appuyés du suffrage des *neuf-dixièmes* de la Nation, vous prier de lier votre sort au nôtre et de nous empêcher de tomber en d'autres mains." *Docum. historiques.* I. 122.

3) »Les Députés Hollandais ne furent introduits *qu'après* l'Ambassade de *Turquie.*" LOUIS BONAPARTE, *Documens historiques.* T. I. 126.

LODEWIJK NAPOLEON, *Koning van Holland.* (5 *Junij* 1806 — 1 *Julij* 1810). *Van de aanvaarding der Regering tot de aanhechting van Oostfriesland en het verlies van Vlissingen, ingevolge het Tractaat van Fontainebleau* (11 *November* 1807).

"J'ai fait une *sottise* de changer en Hollande le Gouvernement Républicain; je crois que celui — ci m'aurait mieux convenu que la Monarchie."
NAPOLEON.
(*Verslag van Mr.* W. F. ROËLL *bl.* 64.)

„Na al de schokken die Europa hebben beroerd en zelf door tweedragt geteisterd, — deze was de aanhef der kennisgeving aan de vreemde Mogendheden, van de verheffing van een Corsikaan tot Koning van Holland [1]), — heeft het Bataafsche Volk zijn lot aan de hoede en bescherming van een' Troon bevolen. Met vol vertrouwen heeft het de handhaving zijner wetten en de verdediging van zijne staatkundige regten zoowel als die van zijne dierbaarste belangen, aan Zijne Keizerlijke Hoogheid Prins LODEWIJK NAPOLEON opgedragen. En daar Zijne Majesteit de Keizer der Franschen Koning van Italië wel heeft gelieven toe te staan, dat zijn doorluchtige Broeder aan den wensch der Natie gehoor gaf, is LODEWIJK NAPOLEON als Koning van Holland uitgeroepen." Op welk berigt, als naaste gevolgen van die gewigtige en heilrijke

1) Z. de Circulaire van den Minister VAN DER GOES, 10 Junij 1806, Bijlage XX.

gebeurtenis, twee uitzigten werden voorgespiegeld: het Hollandsche Volk [1]) zou vooreerst, onder de magtige bescherming van Zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit, een ongestoord geluk en rust genieten, door een braaf en begaafd Monarch geregeerd; en ten andere, zou Holland onder dit Bewind hetwelk een met den tegenwoordigen toestand van Europa overeenkomstigen luister en waardigheid zou vereenigen [2]), meer kracht en bestendigheid bijzetten aan de wederzijdsche voordeelen, welke de bevriende Natiën zich van het Rijk konden beloven.

Hier zal ter ontvouwing der redenen, die beide verwachtingen zoo spoedig moesten verijdelen, eene karakterschets van den jeugdigen Koning — de eerste en laatste van zijn Huis — niet overbodig zijn. Aandoenlijk is die taak en niet gemakkelijk de ontdekking en erkenning der waarheid, verduisterd door even partijdige als averegtsche voorstellingen. Neêrlands welsprekende, maar officiele Redenaar heeft eens verkondigd, hoe in onze tempels, „uit duizend monden en harten [3])," gebeden werden opgezonden voor de verlenging der dagen, voor den roem der Regering van LODEWIJK NAPOLEON; hij zelf en uit den naam van een groot getal aanzienlijke en voortreffelijke Landgenooten, bood dien Monarch de plegtige hulde hunner vurigste wenschen aan en riep de uitgelezenste zegeningen in, waarmeê de Voorzienigheid „eenen wijzen, regtvaardigen en deugdzamen Vorst kan bekroonen." En met al den gloed van een dankbaar

---

1) Het Bataafsche was niet meer.

2) »En se plaçant ainsi sous la sauve-garde d'un Gouvernement investi de plus d'éclat et revêtu d'une dignité plus analogue à la situation actuelle de l'Europe, la Hollande assure en même tems plus de force et de consistance à la réciprocité des avantages que les Nations amies peuvent attendre d'elle."

3) J. H. VAN DER PALM, *Redevoering bij de Orde der Unie, op het Ridderfeest van* 25 April 1809 (*Verspreide Verhandelingen*, enz. uitgegeven door BEETS) bl. 217.

hart herinnerde hij, hoe de gansche Natie in haren Koning een menschenvriend lief had gekregen; hoe LODEWIJK bij de onvergetelijke ramp van *Leiden*, „tusschen vlam en puinen daar alles rondom hem kraakte en viel, moedig voorttrad, of het hem mogelijk ware, één ongelukkig slagtoffer der verwoesting te redden [1]).” Dat hij zich in het midden van wanhopigen had gewaagd, die alles misten, alles zochten, alles verloren achtten, en omringd van beroofde kinderen, ouders of echtgenooten, meer leed dan de ongelukkigste van die allen; en dat hij sedert niet minder onversaagd, den schrikkelijken aanblik van een alles verdelgenden watersnood niet vreesde, maar waar hij kon, hulp en redding of voor het minst bemoediging en leniging van het onheil verstrekte, Nederland zal eeuwig de gedachtenis dier edele daden bewaren, die onze eenvoudige zin niet geleerd heeft aan zelfzuchtig bejag van een wuste volksgunst toe te schrijven [2]).

Een wrokkende Dwingeland moge aldus de handelingen van zijn jongeren Broeder miskend hebben, van wien hij geen Franschen Prefect had kunnen maken, het standpunt waarop wij ons thans geplaatst zien, laat een onzijdige erkenning der gebreken, maar ook der verdiensten en loffelijke bedoelingen van Koning LODEWIJK toe. Doch wij willen het niet ontveinzen: wie zijne Regering met het oog van een Franschman beschouwt, kan hem geen regt doen wedervaren, en wie hem als Hollander beoordeelt, loopt gevaar te overdrijven, wanneer hij in Prins LOUIS den Connétable van het Keizerrijk voorbij ziet.

NAPOLEON verweet LODEWIJK bekrompenheid van inzigten,

---

1) *Redevoering bij de Orde der Unie, op het Ridderfeest van* 25 April 1808, t. a. p. bl. 202.

2) „*Courant après une réputation* de sensibilité et de bienfaisance.” Oordeel van den gewezen Keizer over zijn' Broeder, 24 September 1816, bij *Las Cases*, *Mémorial de Sainte-Hélène*, T. VI. 184.

zoodat hij van een ruimen blik verstoken, enkel geschikt zou geweest zijn tot het behandelen van nietige plaatselijke zaken. „Terstond na zijne komst in Holland, zoo klaagt de Keizer [1]), en niets zoo hoog schattende als den naam van een goed Hollander te zijn, heeft LOUIS zich geheel aan de Engelschgezinde partij overgegeven, den sluikhandel begunstigd en met onze vijanden betrekkingen aangeknoopt. Hij was niet van geest ontbloot, en had ook geen slecht hart, maar dit belet niet dat hij veel dwaasheden begaan heeft en veel kwaad heeft gesticht. Zijn aard was als van natuur tot een zonderlinge eigenzinnigheid geneigd, en daartoe reeds maar al te zeer overhellende, hadden de geschriften van ROUSSEAU hem nog meer bedorven." — Doch zoo iets die excentriciteiten kon verklaren en tot een toegeeflijk oordeel stemmen [2]), het waren twee dingen die NAPOLEON zelf niet verzwijgt: het ongelukkig huwelijk met HORTENSE BEAUHARNAIS, op aandrang en door de sluwe berekening van hare moeder JOSEPHINE gekoppeld); en de ziekelijke toestand waarin LOUIS verkeerde, die deels door eigen schuld, zijne gezondheid op jeugdigen leeftijd had ondermijnd en hem aan de eene zijde nagenoeg geheel verlamd [3]). Het kon niet missen of die kwaal die hem bijna ten grave had ge-

---

[1]) »LOUIS a de l'esprit, disait l'Empereur, n'est point méchant; mais avec ces qualités, un homme peut faire bien des sottises et causer bien du mal. L'esprit de LOUIS est naturellement porté *au travers* et à la bizarrerie. Il a été gâté encore par la lecture de Jean Jacques. Incapable par lui-même de grandes vues, susceptible tout au plus de détails locaux, LOUIS ne s'est montré qu'un Roi *préfet*."

Mémorial de Ste Hélène, T. VI. 184—186 (24 September 1816).

[2]) *Mémorial de Ste Hélène* T. III. 260 (19 Mei 1816) »Ce mariage était le résultat des intrigues de *Joséphine*, qui y trouvait son compte."

[3]) »Peut-être trouverait-on une atténuation au travers d'esprit de LOUIS dans le cruel état de sa santé, l'âge où elle s'est dérangée, les circonstances atroces qui l'ont causé, et qui doivent avoir singulièrement influé sur son moral."

sleept, moest ook zijne ziel gevoelig aangedaan hebben. Maar al had LODEWIJK een sterk en onverzwakt ligchaamsgestel bezeten, wie zou niet zoowel als hij, door de grillen en verregaande ligtzinnigheid van eene pligtvergeten vrouw, spoorbijster geraakt zijn [1])? Welk een onzalige toestand die hem te regt of te onregt, aanleiding had kunnen geven zijn eigen ouderen Broeder, den Keizer, van bloedschendige gemeenschap met HORTENSE te verdenken en in hem den Vader te zien van het eerste kind, dat zij onder het hart had gedragen [2])!

Wat van dien heilloozen argwaan zijn mogt, voor den jongen man, wien de Fortuin uit nederigen stand en uit een afgelegen eiland herkomstig [3]), plotselijk ten toppunt van glans en magt had doen stijgen [4]), was reeds lang vóór hij de teugels van het Bewind over een vreemd Volk op 27jarigen leeftijd aanvaardde, aan geene tevredenheid en gemoedsrust te denken: zijn levenslust en geluk was onherroepelijk verwoest. Die valsche verhouding tot zijne naastbestaanden had hem in hooge mate droefgeestig en achterhoudend gemaakt: de ongeneeslijke ziekte, aan welke hij leed, bragt niet zelden gemelijkheid, drift en opvliegendheid

---

[1]) HORTENSE, men weet het, was de moeder van den onlangs overleden DE MORNY. NAPOLEON zelf ontkent niet, dat zij zich had misdragen: „Toutefois HORTENSE — n'est pas sans avoir eu quelques torts avec son mari, j'en dois convenir. Si elle eût su se contraindre" enz.

[2]) „On avait fait courir les bruits les plus ridicules sur les rapports de lui, NAPOLÉON, avec HORTENSE; on avait voulu que son aîné fût de lui." *Mémorial de Ste Hélène*, T. III. 260.

[3]) Maar niet zonder grond had ROUSSEAU van *Corsika* voorspeld: „J'ai quelque pressentiment qu'un jour cette petite isle étonnera l'Europe." *Principes du droit politique* (*Contrat social*) Livre II. Ch. X.

[4]) LODEWIJK's heelmeester moet hem eens bij een ongedwongen kout, vrijmoedig gevraagd hebben: „Et vous, Sire, vous seriez-vous jamais attendu à devenir Roi?" *La Cour de Hollande sous* LOUIS BONAPARTE, p. 136. (Paris 1827) 2e édit.

te weeg. Maar dat het LODEWIJK aan vatbaarheid om de zaken in 't groot te overzien, met den natuurlijken aanleg dien de Keizer hem niet ontzegt, zou hebben ontbroken, kan men niet toegeven: de oefenschool in welke NAPOLEON zelf hem opgekweekt en gevormd had, had hem ruimschoots de gelegenheid verschaft, om zaak- en menschenkennis te verkrijgen en de verschillende geaardheid van Landen en Volken, hunne instellingen, zeden en gebruiken hetzij vlugtig te beschouwen, of met meerdere of mindere scherpzinnigheid te doorgronden. Na zich op de studie der vakken die tot de toelating op de Militaire Academie voor het wapen der Artillerie vereischt werden te hebben toegelegd, zonder evenwel in de hitte der gruwelen van de Fransche Omwenteling zijne wetenschappelijke voorbereiding tot de krijgsdienst te Châlons sur Marne te hebben kunnen voltooijen, had hij aan den Staf van zijn Broeder den Opperbevelhebber te Parijs na den beruchten 13^{den} Vendémiaire toegevoegd, en vervolgens als diens *aide de camp* eerst in Italië, daarna in Egypte, aan BONAPARTE's roemrijke veldtogten deelgenomen; later, onder het Consulaat, werd hij bij het dempen van den rampzaligen oorlog tegen de *Chouans* in Normandië gebruikt, en sedert trok hij met het naar Portugal bestemde Leger, een groot deel van Spanje door. Hij zelf verklaart een stil, koelzinnig en aandachtig opmerker geweest te zijn. Vermoedelijk had NAPOLEON op die eigenschappen acht geslagen, toen hij gewoon zijne Adjudanten als vertrouwelijke diplomatische Agenten te bezigen, den nu tot Kolonel bevorderden jongeling naar Berlijn zond, van waar LODEWIJK de krijgsoefeningen van het Pruissische Leger te *Potzdam* moest bijwonen, voorts zijne reis over Saksen en Polen naar Petersburg dacht door te zetten, om misschien over Lapland, Zweden en Denemarken terug te keeren. Hij werd door het Hof te Berlijn met de meeste onderscheiding en welwillendheid ontvangen, en vertoefde eene maand in de hoofdstad

van Pruissen [1]); dáár schijnt hij de kiem der onherstelbare kwaal te hebben opgedaan; bij zijn verblijf te *Danzig* werd hij ongesteld en kon na er eenige weken ziek gelegen te hebben, aan het volbrengen van zijn' togt in het felste jaargetijde naar het barre Noorden, niet langer denken. Hij kwam over *Brunswijk* terug, en werd ook aldaar door den Hertog met veel heuschheid bejegend: een zonderlinge aanraking met den Vorst, bij wien WILLEM V zijne laatste wijkplaats zou vinden! Op die Duitsche reis, was de Spaansche veldtogt en daarna, den 4 Januarij 1802, het onder noodlottige voorteekenen voltrokken huwelijk van LOUIS gevolgd, die in hetzelfde jaar, gelijk in 1803 en 1804 hetzij aan het hoofd van zijn regiment garnizoen hield, of wel de baden gebruikte. Inmiddels was hij Generaal geworden, en werd hij bij de verheffing van NAPOLEON tot Keizer, zelfs Divisie-Generaal en aan den Staatsraad (Afdeeling *Wetgeving*) toegevoegd. Tijdens den veldtogt der Coalitie en gedurende 's Keizers afwezigheid in 1805, werd hij met het Opperbevel van Parijs en hierna met dat der *Armée du Nord* bekleed, in welke laatste hoedanigheid wij hem tot NAPOLEON's genoegen werkzaam zagen. Hij zelf weidt in zijne Gedenkschriften met welgevallen en in allerlei bijzonderheden uit over den ijver en de veêrkracht, welke hij in die moeijelijke en veel-

---

[1]) Zoo schrijft Koning LODEWIJK zelf, *Docum. historiques sur le Gouvernement de la Hollande*, I. 103; maar volgens de depêches van den Bataafschen Zaakgelastigde BOURDEAUX aan VAN DER GOES (29 November 1800 en 7 Februarij 1801) schijnt het verblijf van langeren duur geweest te zijn. »Il paraît maintenant décidé meldde BOURDEAUX eerst, que LOUIS BUONAPARTE va jusqu'à *Varsovie*, mais je renonce à l'opinion qu'il aille plus loin." Doch in den tweeden brief heet het: »Le Colonel LOUIS est toujours ici; il a de la peine à se rétablir de certain *cadeau* qui lui a été fait avant son départ pour *Danzig*, et dont on se défait difficilement dans le Nord." (Archief VAN DER GOES). — Verg. ook *La Cour de Hollande* enz. p. 221, waar van LODEWIJK's „affections rhumatismales, — dont la cause remontait, dit-on, jusqu'à la conquête du Nouveau Monde," gewag wordt gemaakt.

zijdige betrekkingen aan den dag had gelegd, en die 's Keizers welverdienden lof hadden weggedragen.

Deze antecedenten derhalve hadden hem met de bewustheid van tot eene verheven roeping niet geheel onbekwaam te zijn, den wil of liever de edele eerzucht ingeboezemd om zich niet met den titel van naam-Koning te vergenoegen, maar met naauwgezette pligtsbetrachting, zich zooveel doenlijk op de hoogte der hem toevertrouwde belangen te stellen, en persoonlijk het oppergezag uit te oefenen [1]. Meer dan één bewijs zou hij geven, dat hij daarop uiterst naijverig was, en een te hooghartig karakter bezat, om zijn geduld door de onredelijke aanmatigingen van NAPOLEON te laten uitputten. En in zoo verre deze LODEWIJK zonder hem daarin behoorlijk te kennen, tot den Troon van Holland bestemd had, niet vermoedende eenigen hinderpaal in diens zelfstandigheid te zullen ontmoeten [2], zou hij zich in dien waan deerlijk bedrogen zien.

„Mijne Heeren, Vertegenwoordigers van het Bataafsche Volk, zoo sprak de Keizer den 5 Junij 1806 ten antwoord op de Rede der Bataafsche Deputatie [3], ik heb het steeds van het hoogste belang voor mijne Kroon geacht [4], uw Vaderland te beschermen. Zoo menigwerf ik mij met uwe binnenlandsche zaken heb moeten bemoeijen, hebben de bezwaren aan de onbestemde vormen van uwe Regering

---

1) Dat LODEWIJK geen „*Eersten Minister*" duldde maar dit zelf wilde zijn, zie bij Mr. W. F. RÖELL, *Verslag* enz. bl. 5.

2) THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire* T. VI. 486: „NAPOLÉON, sans s'occuper de LOUIS, dont la volonté ne lui semblait pas être un obstacle à prévoir et à vaincre."

3) L. BONAPARTE, *Docum. historiques*, I. 128 volg.

4) Letterlijk luidt de vertaling in de *Haagsche Courant* van Woensdag 11 Junij 1806: „Ik heb altoos als het eerste belang („*le premier intérêt* de ma couronne) mijner kroon beschouwd" en „Zoo dikwerf ik in uwe zaken heb moeten tusschen beide treden (dû intervenir dans vos affaires intérieures)".

verknocht, mij telkens getroffen. Bestuurd door eene Volksvergadering, zou het door intrigues aangeblazen en door buitenlandsche Mogendheden beroerd zijn geworden. Bestuurd door een verkiesbaren Magistraat, zou elke vernieuwing van dien Magistraat een oogenblik van crisis voor Europa, en het teeken van nieuwe zee–oorlogen geweest zijn. Al die zwarigheden konden niet weggenomen worden, dan door een erfelijk Gouvernement. Ik heb het in uw Vaderland door mijne raadgevingen bij de vestiging uwer laatste Constitutie aangewezen: en het aanbod, dat gij van de Kroon van Holland aan Prins LOUIS doet [1],) is overeenkomstig de wezenlijke belangen van uw Vaderland, overeenkomstig de mijne; en geschikt om de algemeene rust van Europa te verzekeren. Frankrijk is edelmoedig genoeg geweest om afstand te doen van al de regten, welke de gebeurtenissen van den oorlog het op u gegeven hadden, maar ik kon de vestingen, die mijne Noordelijke grenzen dekken, niet in eene ontrouwe of zelfs twijfelachtige hand betrouwen. — Mijne Heeren, Vertegenwoordigers van het Bataafsche Volk! Ik stem in den wensch van H. H. M. toe. Ik proclameer den Prins LOUIS als Koning van Holland [2]). Gij, Prins, regeer over die Volken; hunne voorvaderen verkregen hunne onafhankelijkheid niet dan door de standvastige hulp van Frankrijk. Sedert was Holland de Bondgenoot van Engeland; het werd bemagtigd [3]); het was nog eens zijn bestaan aan Frankrijk verschuldigd. Dat het u dan Koningen verschuldigd zij, die zijne vrijheden, zijne wetten en zijne Gods-

1) Veel luchtiger schrijft THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. VI. 459. „La Hollande, qui se gouvernait assez difficilement en République, était sous *la dépendance absolue* de NAPOLÉON, et il croyait pouvoir la rattacher à son système, en la *constituant en Royaume* sur la tête de son frère LOUIS."

2) „J'adhère *au voeu* de L. L. H. H. P. P. Je proclame Roi de Hollande, le Prince LOUIS."

3) „Elle fut *conquise*: elle dut encore à la France son existence."

dienst beschermen. Maar houd nooit op Franschman te zijn. De waardigheid van *Connétable* des Rijks zal door u en uwe nakomelingen bezeten worden [1]). Zij zal u de pligten aanwijzen, welke gij jegens mij te vervullen hebt en het gewigt, hetwelk ik hecht aan de bewaring der vestingen, die het Noorden mijner Staten dekken en welke ik u toebetrouwe. Prins, onderhoud onder uwe troepen den geest, waarmede ik hen op de slagvelden heb bezield gezien [2]). Onderhoud onder uwe nieuwe onderdanen de gevoelens van eenigheid en van liefde voor Frankrijk. Wees de schrik der kwaden en de vader der goeden: dat is het karakter van groote Koningen."

Reeds vóór zijn vertrek naar Holland, had LODEWIJK eenige achterdocht opgevat en zich over sommige uitdrukkingen van den Keizer beklaagd, welke de *Moniteur* officieel had opgenomen: al te naakt was daarin de eenzijdige Napoleontische Politiek met opzigt tot het nieuwe Rijk ontvouwd; vooral de leer der natuurlijke grenzen [3]), die Holland stelselmatig dienstbaar zocht te maken hetzij dan aan de onverzadelijke heerschzucht van den grooten Veroveraar, of aan de belangen der Fransche industrielen en kooplieden. Holland — het werd nog eens verklaard — was het gewigtigste voorwerp der Fransche staatkunde [4]); maar in die be-

---

1) »La dignité de Connétable de l'Empire, — vous retracera les devoirs que vous avez à remplir envers moi."

2) Verg. hiervoren bl. 183 en het met dezen lof aan onze krijgsmagt toegekend, kwalijk rijmend verwijt van NAPOLEON, dat het Hollandsch Leger uit *canaille* bestond, bl. 159.

3) »Sous le point de vue commercial, la Hollande étant située à l'embouchure des grandes rivières qui arrosent une partie considérable de notre territoire, il fallait que nous eussions la garantie que le *Traité que nous conclurons* avec elle sera exactement exécuté." *Docum. histor.* I. 133 (Boodschap aan den Senaat).

4) »La Hollande est le *premier intérêt politique* de la France." NAPOLEON 5 Junij 1806. *Capefigue.* T. XI. 147.

schouwing lag niet de minste zucht om het welzijn van onze Gewesten te bevorderen: en werd er van het zoo dikwerf beloofd Tractaat van Commercie, tusschen de beide Landen te sluiten, gewag gemaakt [1], op den voorgrond stond al weder het voordeel van Frankrijk. Zelfs de aanzuivering der krijtende schuld van den Admiraal SERCEY, die de Raadpensionaris met zooveel klem van redenen had aangedrongen, kon LODEWIJK evenmin als SCHIMMELPENNINCK, voor zijne afreize van Parijs verkrijgen, niettegenstaande hij den Keizer zijne verlegenheid om geld en den berooiden staat der schatkist hier te lande, had afgeschilderd [2]. Het bleek uit alles, dat het NAPOLEON vrij onverschillig was, hoe het Holland en den Vorst, die in zijne schatting niets anders was dan een zijner gekroonde Prefecten, in den hem opgelegden werkkring zou gaan, mits Frankrijk en hij zelf daarbij gebaat wierden.

In het eigen oogenblik, toen de Bataven vernamen, dat hun een Koning was geschonken, ontving de handlanger der Keizerlijke Politiek, TALLEYRAND, met een erfelijk Vorstendom in Italië beleend, de vergelding zijner getrouwe diensten. En wie zich de ootmoedige verzoeken herinnert, slechts drie jaren te voren, door de bijzit van den Bisschop van *Autun* tot den Secretaris van Staat VAN DER GOES gerigt [3], zal onder de smartelijke indrukken, welke onze

---

[1]) Tractaat van 24 Mei 1806. Art. X: „Il sera *incessamment* conclu entre les Puissances contractantes un Traité de commerce, en vertu duquel les sujets Hollandais seront traités en tous temps, dans les ports et sur le territoire de l'Empire Français, comme la Nation *la plus spécialement* favorisée." *Docum. historiques* I. 333, verg. met bl. 133: (NAPOLEON's Boodschap aan den Senaat 5 Junij 1806) „afin de concilier l'intérêt de nos manufactures (van de Fransche) et de notre commerce avec ceux du commerce de ces peuples" (van Holland).

[2]) *Docum. historiques* I. 135: „il apprit que la France devait à la Hollande deux à trois millions de florins prêtés dans les colonies des Indes-Orientales aux gouverneurs français par ceux de la Hollande; — *il ne put rien obtenir.*"

[3]) Verg. deze *Geschiedenis*, IIe Deel 1ste Stuk bl. 331, volgg. en t. a p. Bijlage XIX. bl. 62.

toenmalige vernedering wekt, nog moeite hebben een bitteren glimlach over de onbeschaamde gelukwenschen der kersversche Prinses van *Benevento* te bedwingen. In de instelling der Monarchie, vond zij eene stof tot blijdschap niet slechts voor Holland, maar ook voor den Minister zelf; „gij bezit thans uwe Vorsten, zoo schreef zij aan VAN DER GOES na de komst van LOUIS en HORTENSE te 's Hage, en reeds zult gij in staat geweest zijn te beseffen, hoeveel heil hunne uitnemende hoedanigheden en hunne goedheid u voorspellen;" terwijl zij den Staatsman hare eerbiedige hulde aan de even schoone als beminnelijke Koningin opdroeg 1). — Van een algemeene volmagt des Konings voorzien, was VER HUELL in allerijl naar Holland vertrokken, om de noodige maatregelen tot de voorloopige inrigting van het Algemeen Bestuur, met inachtneming der vereischte constitutionele vormen voor de handelingen der Wetgevende, Uitvoerende en Regterlijke magt, en de toebereidselen tot de ontvangst van Hunne Majesteiten bij het betreden van het Hollandsch gebied en in de steden, die zij moesten doortrekken, te helpen beramen 2). Voor het ceremonieel en de bepaling van het meest geschikt en uitgelezen getal personen, die den Koning en de Koningin in de eerste dagen zouden omringen, en tot het treffen van andere voorzieningen ten behoeve van het Hof, had de Admiraal de zorg van den Minister van Buitenlandsche Zaken ingeroepen 3). In weerwil van deze schikkingen, die wel ten regel

---

1) „Nous avons aussi (TALLEYRAND en zij, Princesse de Bénévent) des félicitations à vous faire pour le grand évènement qui *améliore* le sort de la Hollande, et qui ne peut influer *qu'avantageusement sur le vôtre*. Vous possédez maintenant vos Princes, et déjà vous avez pu juger tout ce que leurs grandes qualités et leurs bontés vous promettent d'heureux;" enz. (Archief VAN DER GOES).

2) Verg. wegens de handelingen van VER HUELL in die hoedanigheid, Bijlage XIX. bl. 70—75.

3) De Admiraal aan VAN DER GOES, 4 Junij 1806 (Bijlage XVIII). „Ik

konden verstrekken aan dezulken, die als hovelingen, Staatsdienaren en Ambtenaren of als Officieren der Vloot of van het Leger, hunne opwachting hadden te maken, maar die den geest der bevolking, wars van veinzerij, niet konden neigen, wil men dat de Koningin, aan de oorverdoovende kreten van het juichend gemeen der Fransche hoofdstad gewoon, tranen van spijt zou gestort hebben over de ijskoude bejegening te 's Hage, waar men met den hoed op het hoofd, den vreemden stoet nieuwsgierig aangaapte.

HORTENSE, die ook in Frankrijk slechts zeer korten tijd met haren Gemaal had geleefd, en wier zamenwoning met hem in September 1807 geheel ophield [1]), vertoefde al te weinig onder onze Natie, dan dat zij met hare lieftalligheid de gemoederen zoude hebben kunnen winnen, al maakte hare behaagzucht op enkele onzer Landgenooten een diepen indruk, en al was hare afwezigheid zeer merkbaar in de kringen, aan welke zij met hare bedrevenheid in de schoone kunsten, ziel en leven en bekoorlijkheid had bijgezet. Dat LODEWIJK er al spoedig in geslaagd was veler harten aan zich te verbinden [2]), zijn aandenken, nog heden onder ons bewaard, getuigt er van, en zijne minzaamheid en toegankelijkheid, ten minste in den aanvang, hadden met zijne innemende vormen, zoowel als zijne welbespraaktheid, daartoe al dadelijk bijgedragen. Ook had hij, hoewel niet lang genoeg van gestalte, wel iets waardigs in zijn voorkomen [3]), maar de doffe uitdrukking

---

hoop dat Mevr. VAN DER GOES hare gedachten een weinig zal laten gaan, welke dames de Koningin zullen kunnen recipieren."

[1]) L. BONAPARTE, *Docum. historiques*, I. 108, suiv., en RÖELL, *Verslag*. bl. 55. („na eene tweejarige afzondering").

[2]) „Ce sont de *si bonnes gens*, (schreef BRANTSEN van LOUIS en HORTENSE beide sprekende, aan VER HUELL den 19 Junij 1806) qu'il est impossible qu'ils ne se fassent pas aimer." (Archief VER HUELL).

[3]) *La Cour de Hollande* enz. p. 221. „Cela n'empêchait pas que LOUIS lorsqu'il était en toilette, n'eût l'apparence d'un fort beau cavalier."

van de oogen en de zigtbare verlamming der leden, die aan de gevolgen van losbandigheid werden toegeschreven, stemden dezen en genen tot een min gunstig oordeel. — Desniettemin meenden zij, die den Koning van het begin af het meest hadden voorgelicht en gadegeslagen, zich van zijne Regering veel goeds te mogen beloven, en alsof hij van zijn genialen Broeder de gelukkige keuze van bekwame en geachte Staatsdienaren had ontleend, een gansche stoet van verdienstelijke Raadslieden, versierde en veredelde zijn Bestuur, en maakte het allengs populair en nationaal. — „Mijne beide jongste brieven, zoo meldde VER HUELL nog vóór het einde van Junij 1806 [1]) aan BRANTSEN, zullen u verwittigd hebben van den goeden loop dien de Regering van onzen geliefden Vorst onmiddellijk genomen heeft, en al hetgeen ik sedert heb opgemerkt, geeft mij nieuwe stof om het schoon tafereel te verrijken [2]). Hij wijdt zich met zulken ijver aan de Staatszaken dat men zien kan hoe hem niets inniger ter harte gaat dan de begeerte om als Koning en Vader te regeren, en het lot van zijne onderdanen te verbeteren. En door die daden is hij al meer Hollander geworden, dan hij — wien hij als Hoofd der Natie opgevolgd is [3]). Hoogst opmerkelijk is de toevloed der Leden van de aanzienlijkste geslachten die uit de Provinciën, ook de meest afgelegene herwaarts stroomt, om hem hunne hulde aan te bieden. God geve maar dat de *intriguanten* de zuiverheid niet bezoedelen van het gevoel, dat die lie-

---

[1]) »La Haye 30 Juin 1806." (Archief BRANTSEN).

[2]) »Elles vous auront informé de la marche heureuse qu'a prise le règne de notre Monarque chéri. Tout ce que j'ai vu depuis me donne de nouveaux sujets d'enrichir ce beau tableau."

[3]) »Il veille avec une assiduité aux affaires de l'État, qu'on peut voir qu'il n'a d'autre intérêt au coeur que celui de régner *en Roi et Père* et d'améliorer le sort de ses sujets. Il est déjà par ces actions, *plus Hollandais* que celui qu'il a succédé comme Chef de la Nation."

den naar den Haag gedreven heeft. Ik zie op hun gelaat de vrees geteekend, dat de weldenkenden op nieuw den zetel van het Bewind omringen, en toch weet gij, mijn waardige Vriend, beter dan iemand [1]), dat dit het eenig middel is om ons tot dat eervol tijdperk terug te voeren, toen men kon zeggen dat de stiptste eerlijkheid in alle Staatsvergaderingen voorzat. Is men eenmaal aldus begonnen, zoo zullen de kwaadwilligen in de duisternis waaruit zij voortgekomen zijn, heensluipen en de braafheid zal zich vertoonen even als de ware vrienden der orde, die tegelijk de steunpilaren der Kroon zijn. Mijnheer uw Broeder, die dezen ochtend van hier is vertrokken, heeft gister nog de eer gehad bij Z. M. te worden toegelaten en is met veel welwillendheid ontvangen; hij verlangt tot Lid van het Departementaal Bestuur benoemd te worden en ik heb alle reden te gelooven, dat hem niets in den weg zal staan. In den persoon van den Heer RÖELL hebben wij een Algemeenen Secretaris van Staat ontvangen [2]), eene benoeming die algemeen bijval zal vinden om de gunstige openbare meening te zijnen opzigte. HULTMAN is tot Archivarius der Regering aangesteld. GOGEL is nog in het bezit der portefeuille van Binnenlandsche Zaken; ik hoop dat de Koning voor dien gewigtigen post eene keuze zal doen niet minder gelukkig dan de zoo even gemelde. De Heer GOLDBERG zal nimmer vertrouwen inboezemen [3])."

Maar wij mogen de hoofdstrekking en het bestek van onzen arbeid niet uit het oog verliezen: niet de inwendige

---

[1]) »Vous savez mieux que personne, que le seul moyen de nous ramener à cette époque honorable où l'on pouvait dire que la probité la plus stricte présidait dans tous les conseils, est de commencer par là."

[2]) »Il vient d'être fait une nomination de Secrétaire-général dans la personne de Mr. RÖELL qui fera généralement beaucoup de plaisir par l'opinion générale qu'il a pour lui." Zie ook *Docum. histor.* I. 172.

[3]) „Mr. GOLDBERG n'inspirera jamais la confiance."

toestand, maar de betrekkingen naar buiten behooren te worden herdacht. Na met veel overleg en even rondborstig [1]) als behoedzaam, bij het benoemen van VAN DER GOES tot Minister van Buitenlandsche Zaken te werk te zijn gegaan, maar welk vertrouwen wel niet beschaamd zou worden, moest de weetgierigheid des Konings omtrent den staat der Nederlandsche Diplomatie, met den meesten spoed bevredigd worden; [2]) in 't bijzonder aangaande het karakter, de talenten en de diensten van elk der diplomatieke Agenten, die onder het vorig Bewind werkzaam waren geweest; met opgave van den naam en van het geslacht waartoe ieder hunner behoorde, alsmede van den rang en den invloed die zij in hunne Provincie genoten. Twee dagen daarna voldeed VAN DER GOES althans gedeeltelijk aan dien last in een beknopt, maar zaakrijk Rapport [3]). Wij hebben hiervoren de materiele inrigting van het Departement van Buitenlandsche Zaken onder het Staatsbewind, doen kennen: wat het wezen der zaak betreft, zou zij onder het Koningschap geene verandering ondergaan; maar een talrijker personeel en een scherper en meer zorgvuldige afbakening der verschillende Afdeelingen en Bureaux, alle onder het toezigt van den

---

[1]) *Documents histor.* I. 171 suiv. »Avant de nommer VAN DER GOES aux affaires étrangères, il l'appela dans son cabinet: »On m'a prévenu contre vous, lui dit-il; mais vos ennemis même conviennent de vôtre honnêteté. Voulez-vous servir votre pays sous moi?"

[2]) »Monsieur VAN DER GOES, Vous ne me donnez point le protocole que je vous ai demandé. Je désire avoir le plus tôt possible une Note officielle sur le caractère, les talens, les services, de chacun des agens diplomatiques employés sous l'ancien Gouvernement; en y ajoutant le nom et la famille de chacun, et le rang et l'influence qu'ils occupent dans leurs Provinces. Sur ce je prie Dieu, enz. LOUIS. Au château du Bois, le 26 Juin 1806."

[3]) Verg. deze *Geschiedenis* IIe Deel 1ste Stuk, bl. 270—272 en Bijlage XXXVII aldaar bl. 123—127 (*Rapport sur le Département des Affaires étrangères présenté à S. M. le Roi de Hollande* le 28 Juin 1806).

Secretaris-Generaal bij het Ministerie werkzaam, werden noodig gekeurd. VAN DER GOES sloeg de oprigting van een afzonderlijk *Bureau der Archiven* voor, dat hij onmisbaar achtte [1]) om een volledige Verzameling der Tractaten, Manifesten, Overeenkomsten, Depêches, Memoriën, boeken enz. te vormen, en aan de onderscheidene Afdeelingen de verlangde inlichtingen te verstrekken. Alle Correspondentiën en andere stukken, die tot 1796 ter Griffie van Hun Hoog Mogenden bewaard werden, zocht men te vergeefs bij zijn Departement. De vereeniging der *politische* en *commerciele* Afdeeling, in Frankrijk van elkander gescheiden, kon hier gevoegelijk op den bestaanden voet voortduren; te meer, nu de staatkundige belangen van het Koningrijk Holland waren gewaarborgd door de bescherming van het *groot Federatief stelsel* des Keizers [2]). Des te vlijtiger en met de borst konden de Ambtenaren dier Afdeeling zich op de behartiging van onze handelsbelangen toeleggen. Een in 't oog loopend verschijnsel van de nieuwe orde van zaken, was het gebruik der Fransche taal bij de diplomatische briefwisseling; voorzeker ter geruststelling van LODEWIJK, wien op het gebied vooral der internationale betrekkingen, niets verborgen mogt blijven. Tot dat einde werd dan ook de toevoeging aan het Departement van eenige personen gevorderd, bij uitstek in die taal bedreven [3]). De gezamenlijke kosten van het onderhoud

---

[1]) »L'établissement de ce Bureau est absolument nécessaire pour former une collection complète des Traités, manifestes, déclarations, conventions" enz. (Verg. IIe Deel, 1ste Stuk, Bijlage XXXVII).

[2]) »Les intérêts politiques du Royaume de Hollande étant placés sous la sauvegarde du *grand système fédératif.*"

[3]) »D'ailleurs l'usage de la Langue française que le soussigné se propose d'introduire sans délai pour toute la correspondance, exigera" enz. In het *Levensberigt van* FALCK leest men (8 Julij 1806), dat die uit Spanje teruggekeerde jeugdige Diplomaat naar den Haag ontboden was, »door den Heer VAN DER GOES, om hem in het bureau van Buitenlandsche Zaken wegens de groote drukte, te assisteren." *Brieven*, bl. 10. — Koning LODEWIJK erkent

der Hollandsche Diplomatie, zoo van de Ministers buiten 's lands, als van het Hôtel voor het Hoofd van het Departement en van een geschikt huis voor de Bureaux, niets uitgezonderd, werden op *zes* tonnen gouds geraamd. Maar uithoofde van de door NAPOLEON beloofde tusschenkomst, om de Hollandsche Vlag door de Barbarijsche Mogendheden te doen eerbiedigen, had VAN DER GOES de geschenken en *spendatiën* aan die roover-Staten, niet onder die som begrepen, en meende hij, dat dit gansche onderwerp als van ouds, meer betamelijk tot de bemoeijing van het Ministerie van *Marine* behoorde [1]). De constitutionele beginselen in het stuk van Begrooting en van overleg met het Wetgevend Ligchaam, smaakten den toenmaligen Leider van onze Diplomatie, geenszins. Bij iederen post der jaarlijksche dienst van het Departement, een onderzoek en debat van de Kamer te willen uitlokken, en hare Leden in te wijden in al de bijzonderheden van een Bestuur, uitsluitend door Zijne Majesteit te oefenen, zou beneden de waardigheid van den Monarch zijn en niet eens de beöogde bezuiniging te weeg brengen. — Het Wetgevend Ligchaam moest derhalve aan den Koning tot onderhoud der Buitenlandsche Betrekkingen eens af, een jaarlijksche som van zesmaal honderd duizend gulden verzekeren, betaalbaar iedere maand een twaalfde, op een mandaat van den Minister van Buitenlandsche Zaken, die aan den Koning, wegens het gebruik dier penningen, rekenpligtig zou zijn. — Gewis zou in onze dagen, niettegenstaande de weelderige levenswijze zoo sterk is toegenomen, en de Staats-

zijne begaafdheid in deze regelen. *Docum. historiques*, T. II, 399): »FALCK, jeune homme très-instruit, d'une grande espérance."

1) Tractaat van 23 Mei 1806 ('s avonds te 9 uur onderteekend tusschen NAPOLEON en de Bataafsche Republiek) Art. 10: »Sa Majesté l'Empereur et Roi s'engage de plus à *intervenir* auprès des Puissances Barbaresques, pour que le pavillon Hollandais soit respecté par elles, ainsi que celui de Sa Majesté l'Empereur des Français." — Voorheen kon de Republiek zoodanige tusschenkomst ontberen.

kas van koloniale baten overvloeit, wel eenige bedenking gevallen zijn op de even onvruchtbare als dure Legatie te Parijs, voor welke sints de laatste jaren telkens niet minder dan zestig duizend gulden [1]) waren uitgetrokken! En toch klaagde BRANTSEN, nu en dan, steen en been, dat hij die zoo ruimschoots *representeerde*, daarmede niet uitkwam. Onze Legatie had in genoemde hoofdstad, een eigen Hôtel [2]), van hetwelk alle buitengewone Commissarissen of Gedeputeerden nevens den Gezant en ook nog andere gasten, zich bij voorkomende gelegenheid bedienden.

Niets natuurlijker dan dat LODEWIJK, den Troon van Holland beklommen hebbende, hoe eer zoo liever in de rij der gekroonde hoofden als Broeder opgenomen wenschte te worden; maar om dit verlangen vervuld te zien, moest de officiële kennisgeving aan de Vreemde Mogendheden vooraf-gaan; schoon hij de aanvaarding der Koninklijke waardigheid zelfs wilde medegedeeld hebben dáár, waar zijne erkenning niet ligt, immers niet onder de toenmalige omstandigheden, te verwachten was. Zou die kennisgeving al dan niet, ook aan de Hoven van *Berlijn* en van Weenen geschieden? De Koning zag niet in waarom niet, maar oordeelde toch op dit punt, een bepaald antwoord van BRANTSEN te behoeven, of dit bij de zigtbare verkoeling tusschen NAPOLEON en den Koning van Pruissen, die het zich zamenpakkend dreigend onweder aankondigde, te Parijs wèl zou worden opgenomen [3]). „De excellente voornemens van onzen Koning," schreef FALCK [4]), „die door de Staats-Courant genoegzaam publiek waren gemaakt, zijn niet naar den smaak geweest van den

[1]) *f* 50,000 tractement en *f* 10,000 equipagegeld. *Notulen van het Staatsbewind*, 10 Februarij 1803.

[2]) BOËLL, *Verslag* enz., bl. 8.

[3]) Zie Bijlage XX (LODEWIJK's brieven aan VAN DER GOES, uit Mentz 28 Julij, 9 Augustus 1806, bl. 78.

[4]) *Brieven*, bl. 166 (11 Augustus 1806 aan H. H. SICCAMA).

grooten Heer te Parijs. Vandaar de spoedig afgewisselde bevelen omtrent de Vloot. Ook zal de organisatie der Armée vooreerst uit dien hoofde niet zoo *economiek* kunnen zijn als men zich had voorgesteld. Het is nog niet zeker of men een veldtogt tegen Pruissen zal kunnen *vermijden*, dat apparent *de dupe* zijn zal van het arrangement tusschen Frankrijk en Engeland. Omtrent dit laatste twijfelt men niet of het zal finaal tot stand komen, maar de vreugde deswege is hier [1]) minder algemeen dan gij zoudt denken. De meesten hadden gespeculeerd op de voortduring van den oorlog en dus groote aankoopen gedaan van koloniale voortbrengselen, welker prijs nu aanmerkelijk gedaald is." Toch hadden die kooplieden, die den Vrede tusschen Groot-Britannië en NAPOLEON voor onmogelijk hielden, juist gezien; en zoo in de onderhandeling te Parijs met Lord YARMOUTH onder het Ministerie FOX aangeknoopt, aan Engeland trouweloos en achterbaks de teruggave van datzelfde *Hannover* was voorgespiegeld, dat Pruissen door NAPOLEON daartoe gedwongen, in bezit had genomen [2]), het bedrog zou te Berlijn uitlekken, en met de geweldenarijen door den nieuwen Groot-Hertog van Berg en Kleef MURAT, zoowel als met de stichting van het Rhijnverbond en de in bezitneming van *Wesel*, door den Keizer der Franschen zamentreffende, het Pruissische Hof tot de wanhopige oorlogsverklaring aan den nog over Oostenrijk zegevierenden Veroveraar noodzaken.

Het zou Koning LODEWIJK niet gelukken, zich van een

---

[1]) Te Amsterdam.

[2]) Depêche uit Berlijn, 29 Maart 1806 aan VAN DER GOES: „Voorgisteren heeft het Ministerie een Nota aan den Heer JACKSON ter hand gesteld, waarin men te kennen geeft, dat Engeland eene Coalitie tegen Frankrijk gesmeed hebbende, waarvan de uitslag niet gunstig voor Groot-Britannië uitgevallen was, zijnde onder anderen *Hannover* in handen der Franschen geraakt, Z. M. (de Koning van Pruissen) in 't geval gekomen was, om eenige van deszelfs Erflanden te *cederen*, en daarentegen *Hannover* als *schâvergoeding* in bezit te nemen." (Archief BRANTSEN).

werkdadige deelneming aan dien oorlog te onthouden [1]), maar gedenkwaardig blijft zijn streven, om van zijne vredelievende gezindheid te doen blijken in een tijdgewricht, toen de spanning tusschen Pruissen en NAPOLEON nog niet haar toppunt had bereikt. Opmerkelijk is in dit opzigt eene betuiging van 6 Augustus 1806, die zeer treffend van de gewone taktiek van zijn' Broeder verschilt, om door het aankweeken van een vinnigen pennenstrijd tegen de Vorsten en Volken, op welke hij gebeten was, de oorlogsvlam te doen uitbarsten. „Ik heb," schrijft LODEWIJK aan zijn Minister, „den brief ontvangen, waarin gij mij de klagten van de Gezantschappen van Oostenrijk en Pruissen tegen den Redacteur van het Amsterdamsch Avondblad, mededeelt. Ik laat u weten, dat ik zoo even last heb gegeven, de uitgave van dat Blad te doen staken, met bepaling, dat alle Courantiers of alle andere Schrijvers, die zich zullen verstouten in mijnen naam of op een ligtvaardigen en onbezonnen toon over bevriende Regeringen te spreken, gestraft zullen worden als verstoorders der openbare rust, en als overtreders van hunne pligten jegens mij [2]). Ik verlang, dat gij van den inhoud van dit besluit aan de Agenten van Pruissen en Oostenrijk kennis geeft, en dat gij hun zegt, hoe aangenaam het mij zijn zal, dat hunne Gouvernementen in den spoed waarmede ik een misbruik, zoo strijdig met de waardigheid en met den geest van elke regtvaardige Regering heb beteugeld, mijne zucht zullen erkennen, om met hen in goede en on-

---

1) Dat hij Holland van dit nieuw offer aan de Alliantie met Frankrijk zocht te ontheffen, schijnt uit zijne brieven aan VAN DER GOES te blijken. »Je désire avoir le Traité fait avec la France, et qui porte le nom de *Traité de La Haye:* envoyez-moi le." L(OUIS). (Eigenhandig; uit Aken 22 Augustus 1806). Voorts uit de vragen (eigenhandig billet zonder dagteekening): »Quel est le Traité actuellement existant? A quoi m'engage-t-il à l'ouverture de la campagne?" (Archief VAN DER GOES).

2) Op evengemeld briefje komt deze vraag des Konings voor: »quelle est l'époque où le Journal du soir d'Amsterdam fut supprimé?"

gekrenkte welwillendheid te leven, en om mij steeds te beijveren de vriendschappelijke betrekkingen, die de Volken onderling en derhalve hunne Regeringen behooren te verbinden, ongestoord te handhaven [1])."

Maar zoo LODEWIJK derhalve niets naliet om zijnerzijds de goede verstandhouding met het naburig Pruissen te bewaren, niemand minder dan hij, was bij magte den doodelijken slag af te wenden, met welken NAPOLEON die Monarchie eerlang dacht te verpletteren. Ook de Corsikaan vergat zijne grieven niet, die hij wederkeerig tegen het Kabinet van Berlijn kon doen gelden. Of had niet het voornemen tot inlijving van Holland bij Frankrijk, in den jongsten tijd om geene andere reden ter zijde gesteld en met het tegenwoordig Koningschap verwisseld moeten worden, „dan om de stellige verklaring door Pruissen gedaan, van liever den laatsten man der Armée te zullen wagen, dan omtrent de voorgenomene vereeniging lijdelijk te blijven [2])?" En in welk verdrag met Rusland, had men zich niet vóór den slag bij *Austerlitz*, tegen Frankrijk ingelaten? Welk doel hadden de toerustingen van Pruissen gehad vóór de oorlogskans ten voordeele van den nieuwen Keizer beslist was? Stak een en ander NAPOLEON geweldig in den krop, eene in het verschiet opkomende en in haast neêr te vellen Coalitie [3]), een Noordelijk–Duitsch Verbond, met Pruissen aan de spits, en tot

---

[1]) Aan VAN DER GOES (uit Mentz 6 Augustus 1806). Doch teregt wees men in den *Annual Register*, op deze willekeurige inkrimping der eertijds in Holland zoo vrije drukpers: »The journalists whom he (LODEWIJK) punished might possibly deserve the chastisement they received; but the summary proceeding — affords a melancholy sample of the subdued and degraded state into which the once free press of Holland has unhappily *fallen*." (1806, *History* of *Europe*) p. 215.

[2]) ROËLL, *Verslag* enz., bl. 18; en zie boven bl. 187.

[3]) Verg. Sir ROBERT ADAIR (in na te melden *Historical Memoir*, p. 326 volgg.): »BONAPARTE is not a man who will suffer it long to be in doubt who are his friends and *who* are his *enemies*."

bedwang van het Rhijnverbond beraamd, had zijn toorn niet kunnen ontgaan; en zoo had noch de afstand van *Neufchâtel*, dat BERTHIER als Vorst moest huldigen, noch de ootmoedigste houding van den Eersten Minister HAUGWITZ te Parijs [1]), de schrikkelijke wraak kunnen verbidden.

Eene uitvoerige depêche van BOURDEAUX uit Berlijn, weinige weken vóór de uitbarsting der onverzoenlijke veete, den 6 September 1806 [2]) geschreven, werpt een helder licht over den hagchelijken staat van zaken. „Ofschoon de verhouding tusschen Pruissen en Frankrijk nog steeds dezelfde blijft en geene verandering aanbiedt, die de hoop op het behoud van den Vrede van het Vasteland zou kunnen vermeerderen of verminderen, gaan inmiddels de krijgstoerustingen niettemin onafbroken door. Van alle kanten komen troepen op of worden binnen kort op de hun aangewezen plaats verwacht. De bezettingen van Berlijn en Potzdam zijn bijna geheel ontbloot; in de eene en de andere zijn slechts enkele bataillons van het depôt, vijf eskadrons der lijfwacht en het eerste bataillon der Garde overig. Deze laatste corpsen zullen eerst met 's Konings bagaadje vertrekken, en dan eerst naar het Leger trekken, wanneer de zending van den Heer V. KNOBELSDORFF geen gewenschte uitkomst mogt opleveren. Niet vóór den 12den of den 14den dezer maand zal men dienaangaande iets kunnen vernemen, tegen welk tijdstip de eerste depêches van dien onderhandelaar te gemoet worden gezien. Intusschen, vervolgt BOURDEAUX, zijn de Broeders des Konings, Prins HENDRIK en Prins WILLEM eergister naar hunne Brigaden op reis gegaan: Hunne Koninklijke Hoogheden zullen onder den Prins VAN ORANJE-*Fulda* dienen, die heden

---

1) „De Graaf VAN HAUGWITZ is effectif den 14 dezer naar Parijs vertrokken." (Uit Berlijn aan VAN DER GOES, 18 Januarij 1806). En verg. het schilderachtig verhaal door F. V. GENTZ van de door HAUGWITZ verduurde krenking, bij DE GARDEN, *Hist. génér. des Traités*, T. X, 76, 111 suiv.

2) Aan VAN DER GOES (Archief BRANTSEN).

zelf vertrekt en over een gedeelte van den regter-vleugel het bevel zal voeren. Prins LODEWIJK FERDINAND van Pruissen heeft ons insgelijks verlaten, om het bevel over de voorhoede te aanvaarden, tot welk einde hij zich naar *Dresden* heeft begeven. Wat het *reserve-Leger* in de omstreken van *Cüstrin* verzameld aangaat, men maakt toebereidselen om het in de nabijheid der hoofdstad te doen kamperen. De bewoners van het platte-land hebben last ontvangen om hunnen oogst te bergen, vermits er twee kampen moeten worden opgerigt, het een te *Köpenick*, een klein vlek twee uren van hier gelegen, het ander vlak bij de wallen van Berlijn.

Al die maatregelen, hoe ernstig ook, zouden geene bezorgdheid inboezemen, omdat eensdeels Pruissen enkel verlangt gerust te worden gesteld omtrent hetgeen zijne bekommering gaande heeft gemaakt; terwijl aan de andere zijde Frankrijk, zich gereed makende Duitschland te ontruimen, die bekommering verdrijft en de geruchten te niet doet, volgens welke Zijne Keizerlijke Majesteit tegen Pruissen een' aanval in het schild voert. Doch het staat te vreezen, dat de weinig vredelievende stemming van Rusland, gevoegd bij de bedekte kuiperijen van de partij, die aan dat Rijk verkocht is, ten laatste over het gematigd stelsel van den Koning zal zegevieren en een of anderen stap te weeg brengen, die den oorlog onherroepelijk ontsteekt. Men verzekert, dat de in het begin dezer week uit Petersburg, bij de HH. V. HAUGWITZ en V. STACKELBERG [1]), door buitengewone koeriers overgebragte depêches, duidelijk doen zien, met welk ongeduld het Russisch Kabinet het uur verbeidt, waarin Pruissen zich tegen Frankrijk zal verklaren. Evenwel blijkt daaruit tevens, dat gemeld Kabinet zich niet stellig wil

---

[1]) „De Graaf V. STACKELBERG, die in den Haag (als Minister van Rusland) geresideerd heeft, is alhier gearriveerd." (Uit Berlijn, 18 Januarij 1806). Verg. deze *Geschiedenis*, IIe Deel, 1ste Stuk, bl. 334.

verklaren, dan nadat de Koning zich dermate zal verbonden hebben, dat het hem niet meer mogelijk zij op zijne stappen terug te komen. Men voegt er bij, dat 80,000 man Russische troepen in de nabijheid der Pruissische grenzen op het eerste sein, gereed worden gehouden om 's Konings Leger te versterken, en door een veel aanzienlijker hulp zullen gevolgd worden. Een eigenhandige brief van Keizer ALEXANDER aan den Koning, eergister per koerier overgebragt, behelst, naar men zegt, de sterkste verzekering zijner vriendschap en laat niet den minsten twijfel over of Z. K. M. zal ingeval van eene vredebreuk, met Pruissen gemeene zaak maken. De Russische partij legt dan ook in dit oogenblik een verwonderlijken ijver aan den dag, om op de openbare meening te werken [1]) en de gemoederen te verbitteren. Zij verspreidt de zonderlingste uitstrooisels en verzekert onder anderen, dat het Tractaat door den Heer OUBRIL onderteekend [2]), Pruissisch-Polen aan den Grootvorst CONSTANTIJN moest schenken; welk beding eene der redenen was van de ballingschap van den Heer OUBRIL, die werkelijk naar zijne goederen is verbannen. Het is te hopen, dat de wijsheid van het Pruissisch Kabinet al de kunstenarijen van eene partij zal verijdelen, van welke sommigen uit blinden haat tegen Frankrijk handelen, terwijl anderen door valsche begrippen van vaderlandsliefde en eergevoel worden weggesleept. *Saksen* is tot het Noordelijk Verbond [3]) formeel toegetreden,

---

1) Het was ook te Petersburg, dat de beroemde *Fragmente aus der neusten Geschichte des Politischen Gleichgewichts in Europa*, van den talentvollen F. V. GENTZ het licht hadden gezien.

2) Het verdrag te Parijs met Frankrijk, afzonderlijk en met uitsluiting van Engeland, door den Russischen Staatsraad PIERRE D'OUBRIL geteekend, door Keizer ALEXANDER *niet* geratificeerd.

3) Sir ROBERT ADAIR (*Historical Memoir of a mission to the Court of Vienna* in 1806, p. 125, 322, schrijft aan FOX uit Weenen 3 September 1806: »From Count *Stadion* I learn that a large Prussian force is assembling in Saxony, and that the Elector of *Hesse-Cassel* had signed the Treaty of Counter-fede-

onder de leiding van Pruissen, en 's Konings troepen moeten gister op het gebied van dien Staat gerukt zijn. Die Saksische wapening is met een ongeloofelijke geheimhouding aangelegd en ieder oogenblik kan die krijgsmagt zich bij de Pruissische aansluiten.

De bezetting van *Lauenburg* door de Zweden en de opheffing der blokkade van de havens van Pruissen [1]) hebben zich bevestigd, maar de ware drijfveren, die tot dien staat van zaken hebben geleid, liggen nog in 't duister. Men gist, dat het bezwaar om uit Rusland granen te bekomen, en de noodzakelijkheid om de troepen, die op de grenzen van Zweedsch-Pommeren lagen, elders te gebruiken, die vreemde schikking hebben uitgelokt."

En hoe het Noordelijk Duitschland sints geruimen tijd tegen den Franschen overweldiger in het harnas was gejaagd, had al in het voorjaar, uit *Hamburg* REINHOLD berigt [2]). „Men verkoopt alhier, schreef hij, onder de hand een, nog niet ter kennis der Politie gekomen hekelschrift, hetgeen den niet zeer zinrijken titel voert: BONAPARTE, *der du bist im Himmel, geheiligt werde dein Name.* Hetzelve bevat op 80 bladzijden, de hevigste aanvallen tegen den Keizer NAPOLEON en Frankrijk, met betrekking op de oude geschiedenissen; dan, het verheft zich weinig of niet boven den gewonen trant van dat, zoo nutteloos als in de meeste gevallen, kwaadaartig soort van geschriften." Doch iets later wees hij op twee andere integendeel hoogst merkwaardige

ration, notwithstanding all the temptations and even threats of BONAPARTE to induce him to join the allied Powers of the Rhine."

[1]) REINHOLD uit Hamburg, 22 April 1806: „Gister vernam men alhier per estafette van Husum — de tijding van de door het Britsche Gouvernement beslotene *blocade* van de *Elbe*, *Weser*, *Eems* en *Trave*." — Waarom niet ook van de *Oder*, vroeg de Bataafsche Diplomaat, indien de Engelschen, niets ontziende, den Pruissischen handel geheel en al wilden „doen staken?" (Archief BRANTSEN).

[2]) Aan VAN DER GOES, 7 Februarij en 4 Maart 1806 (Archief BRANTSEN).

geschriften van anti-napoleontische strekking, het *„Fragment de Polybe”* en de te Berlijn verschenen *„Attila, der Held des fünften Jahrhunderts,”* die vol [1]) treffende zinspelingen op de gebeurtenissen van den dag, gretig werden verslonden.

Die levendige pennenstrijd, — waarvan REINHOLD het gewigt wel niet miskende, — anders toch had hij daarvan in zijne depêches zeker geen gewag gemaakt — had buiten twijfel den anti-Franschen geest gevoed en de beide Kabinetten van Berlijn en de Tuileriën, zoowel als een goed deel van Duitschland en de Franschen al meer en meer van elkander vervreemd; zoodat, schoon nog op den 15 Augustus de Napoleonsdag in de Pruissische hoofdstad werd gevierd, al vóór het einde van September de teerling was geworpen. Het inrukken der Pruissische troepen in Saksen [2]), had den Franschen Gezant DE LA FOREST, op bevel van NAPOLEON verpligt zijne passen te vragen [3]). Men had te Parijs dien gewapenden intogt voorzien en zich op de gevolgen daarvan voorbereid. Maar het Kabinet van Berlijn dat integendeel noch op den bijstand van Oostenrijk, noch op dien van Engeland kon rekenen, dat zelfs niet eens de onmiddellijke hulp der Russen te zijner beschikking had, en in zijn zelfgenoegzamen waan alle voorzorgen versmaden zou tot dat eensklaps de naakte en noodlottige waarheid het Hof, de Ministers en Veldheeren tegelijk overviel en alle tegenwoordigheid van geest deed verliezen, dit Kabinet ging nu in zijn dolzinnigen overmoed te werk op eene wijze of het van

---

1) Het *Fragment de Polybe*, eenige jaren geleden door mijn' Ambtgenoot ROVERS herdacht, en de *Attila* van wijlen mijn Leermeester te Gent, Prof. RASSMANN.

2) „L'entrée des Prussiens en Saxe était prévue à Paris, enz.

3) Depêche van BOURDEAUX aan VAN DER GOES uit Berlijn, 23 September („tiré du chiffre”). Evenwel zou CAILLARD, met de andere Leden der Fransche Legatie, vooreerst te Berlijn blijven.

eene wisse overwinning, van een nieuwen slag bij *Rosbach* verzekerd ware. „Men verzekert, meldt BOURDEAUX, dat het *ultimatum* waarbij de terugtogt der Fransche krijgsmagt uit Duitschland wordt gevorderd, morgen [1]) uit het hoofdkwartier zal worden afgezonden, en dat een ontkennend antwoord het sein zal zijn tot den aanval [2]). Het bevestigt zich gelijk ik de eer had u per vorigen koerier daarvan te verwittigen, dat men van hier die ontruiming geëischt heeft, en dat men daarentegen te Parijs op de ontwapening heeft aangedrongen [3]). Uit eene naar ik geloof echte bron verneem ik, dat men hier heeft besloten aan geen der Agenten van de in dezen oorlog gewikkelde Mogendheden te doen weten dat zij moesten vertrekken, maar dat men voornemens is te wachten tot dat hunne Regering hen terugroepe. Het blijkt duidelijk dat de kunstenarijen der Russische partij, en de razernij der officieren om te willen vechten, eindelijk de overhand hebben behouden, en dat men dit bepaald wil [4])."

Dien ten gevolge en nadat alle hoop op het behoud van den vrede was opgegeven, moesten onze diplomatische betrekkingen met Pruissen worden afgebroken, dat overigens op dien tijd LODEWIJK nog niet als Koning van Holland had erkend. Tegen zijne verwachting ontving de Chargé d'Affaires BOURDEAUX, van de Pruissische Regering de aanzegging Berlijn te verlaten, en onzerzijds kon men wel niet nalaten op gelijken voet jegens den Vertegenwoordiger van

---

1) 24 September 1806.

2) „L'on assure, que *l'ultimatum* par lequel on demande la retraite des troupes françaises de l'Allemagne sera expédié du Quartier général demain, et qu'une réponse négative sera le signal de l'attaque."

3) „Que d'ici l'on a demandé cette retraite, et qu'à Paris on a insisté sur le *désarmement.*"

4) „Il paraît évident que les intrigues du parti Russe, et la fureur des militaires de faire la guerre, l'ont enfin emporté, et que l'on y est décidé."

dat Kabinet te 's Hage, te werk te gaan, door hem zijne passen toe te zenden [1]).

In het vooruitzigt van den niet te vermijden krijg, gedurende welken voor de veiligheid van het Rijk zoowel langs de kust als aan de Oostzijde zorg behoorde te worden gedragen, terwijl NAPOLEON niet alleen over de Hollandsche krijgsmagt tot een inval in Duitschland, maar ook over 's Konings persoon, als een van zijne Onder-Bevelhebbers [2]) dacht te beschikken, was LODEWIJK uit *Wiesbaden*, waar hij zich tot herstel zijner gezondheid ophield, naar de Residentie teruggekeerd. En hier reeds vóór en gedurende den veldtogt, kon eene botsing niet achter blijven tusschen den onverzettelijken, hardvochtigen Keizer, wien het wèl of kwalijk varen van Holland te eenemaal niet trof, en den gemoedelijken jongeren Broeder, die met alle inspanning zijner krachten en van zijn goeden wil, over een uiterlijk nog vrij Volk onafhankelijk poogde te regeren, en de lasten onder welke het zuchtte, te verligten. Want wat moest er van den reddeloozen staat onzer Finantiën worden, indien bij al hetgeen reeds voor de Land- en Zeemagt gedaan was, in het belang van NAPOLEON's verbazende en zich telkens verder uitstrekkende ontwerpen, zonder zich aan de plegtigste beloften te kreunen, bij den stilstand van koophandel en zeevaart, den onderdanen nogmaals bezwaren zouden worden opgelegd die eindelijk niet meer te torschen zouden zijn? wat dan? volgens den Keizer was het middel zeer eenvou-

---

1) VAN DER GOES aan den Koning 17 October 1806: „Je dois, Sire, fixer l'attention de Votre Majesté sur cette dernière dépêche de *Berlin*, et Lui demander si Elle ne juge pas convenable d'agir envers le Chargé d'Affaires de Sa Majesté Prussienne de la même manière que ce Monarque en a agi envers le Chargé d'Affaires de Votre Majesté en lui donnant des passeports."

2) THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. VII. 31: „Le Roi LOUIS placé en échelon, devait lui amener une partie du camp d'Utrecht et de Wesel. Si le danger menaçait la Hollande, le Roi LOUIS et le Maréchal MORTIER avaient *ordre* de s'y réunir tous les deux," enz.

dig: het lag voor de hand, en hij kwam er gestadig op terug; waarom niet een Staatsbankroet [1])? LODEWIJK had slechts een hooge belasting op de renten te leggen; „gij kunt Holland toch niet redden, zoo schreef hij hem; laten de Hollanders zelve zoo goed of kwaad als het kan, zich helpen; waar bemoeit gij u al niet mede? gij verliest uwe Koloniën [2]); ik zal niets voor Holland doen, als gij uwe Land- en Zeemagt vermindert; gij moet vijftigduizend man op de been houden en twintig linieschepen bezitten;" met de rentheffers te bezwaren, kon dat wel gevonden worden. Doch op geen punt, zóó onwrikbaar als op dat van het ondermijnen van 's Lands crediet door zulken roof, bood de Koning door GOGEL overreed [3]) en zich de beginselen der Hollandsche trouw in het nakomen der verbindtenissen eigen gemaakt hebbende, kloek en regtschapen een edelen tegenstand. — NAPOLEON dorst ons het verlies van onze Volkplantingen verwijten, alsof hij bezield ware geweest met de opregte zucht om die te behouden of ons bij den algemeenen Vrede, in het genot van de ons door de Engelschen ontrukte Overzeesche Bezittingen, als eerlijk Bondgenoot te herstellen [4]). Zoo sprak hij terwijl zijne Negotiatie met

---

[1]) Hoe NAPOLEON telkens op dat aanbeeld sloeg, zie men in de *Documents historiques* van LODEWIJK: „Il revenait à la charge à chaque lettre, pour la banqueroute." (I. 233.)

[2]) „Vous perdez vos colonies; je ne ferai rien pour la Hollande si vous diminuez vos forces de terre et de mer. Il faut avoir cinquante mille hommes et vingt vaisseaux de ligne, et *imposer fortement vos rentes.* Ce n'est pas vous qui pouvez sauver la Hollande: *de quoi vous mêlez vous? que les Hollandais eux-mêmes s'arrangent,*" enz. *Documents historiques* I. 224, 230.

[3]) „Le Roi n'ajouta foi aux discours de GOGEL qu'en ce qui avait rapport à la banqueroute," enz. (*Documents histor.* I. 235.)

[4]) Wel schijnt hij zelf in het laatst van 1801, op het toen Bataafsch *Cochin* een begeerigen blik te hebben geworpen. Lord MALMESBURY in zijne *Diaries* IV. 134 gewaagt van een berigt uit Weenen „that *Cochin* is ceded by the Dutch *to France.*" Hetgeen VAN DER GOES den 5 Januarij 1803 aan SCHIMMELPENNINCK schrijvende ontkent, nogtans met de aanmerking: „Het

Groot-Britannië, niet enkel ten koste van het bedrogen Pruissen tegen de teruggave van *Hannover,* maar ook tegen den afstand al weder van eene der gewigtigste onzer zoo menigmaal gewaarborgde Koloniën, bijna doel had getroffen! Was *Ceylon* de prijs van den Vrede van Amiens geweest, nu zou men ons nog al te gelukkig hebben geacht met het verlies van *de Kaap de Goede Hoop* zoo al niet van *Suriname* [1]), den Vrede te kunnen koopen. En toch bevroedde hij zeer wel de waarde van die Volkplantingen voor een handeldrijvende en zeevarende Natie, als de onze; — dat de Koloniale questie voor het Moederland eene levensvraag was [2]). Waar het pas gaf, stelden zijne onderhandelaren tegenover het door de Engelschen immer aangedrongen beginsel van het *uti possidetis,* als grondslag der Vredehandeling, het onhoudbare van dien eisch als verderfelijk hetzij dan voor de Bataafsche Republiek of voor het onlangs gesticht Koningrijk, met nadruk in het licht; — maar hoe klemmend dit betoog ook ware, van elders blijkt, dat de Negotiatie niet wegens *Suriname* of *Demerary*, *Essequebo* en *Berbice*, in 't oog der Franschen zoowel als der Engelschen ondergeschikte punten, — maar wegens het Europeesch geschil over *Dalmatië* en het meest over *Sicilië,* al vóór het overlijden van den welwillenden FOX afsprong [3]). Had het Kabinet van St. James op dit laatste willen toegeven, de afstand van een paar Nederlandsche Koloniën meer of minder zou het geweten van NAPOLEON niet weêrhouden

is niet onmogelijk dat het Fransche Gouvernement op die possessie speculatie makende dat gerucht verspreidt, om ons op die *aanvrage te prepareren.*"

1) Verg. THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. VI. 542.

2) *Annual Register* 1806, p. 754.

3) „On dit qu'un courier Anglais," meldt BRANTSEN den 14 September 1806, „a porté la nouvelle de la mort de M. FOX. Cet évènement, joint aux autres, laisse peu d'espoir pour une pacification avec l'Angleterre." (Aan VAN DER GOES). En verg. Sir ROBERT ADAIR, t. a. p.

hebben; en te gereeder had hij in het verlies toegestemd, daar al weder bij deze Negotiatie, zoo als bij de vroegere van *Amiens* en *Rijssel*, op onze tusschenspraak en zamenwerking als onafhankelijke Mogendheid en Bondgenoot, even weinig werd gelet, alof wij slechts een Wingewest waren en ons onwedersprekelijk regt niet op de duidelijkste Tractaten steunde. Het strekt den Hollandschen Minister te Parijs, den Staatsman die ruim twintig jaren vroeger, in die zelfde stad den Vrede der oude Republiek met Groot-Britannië had helpen sluiten [1]), ontegenzeggelijk tot eer, dat hij wiens dagen reeds geteld waren, geen lijdelijk toeschouwer dier Negotiatiën begeerde te blijven, waar hij wist als zelfstandig onderhandelaar ten nutte van het Vaderland te moeten optreden. „In een vertrouwelijken brief meldt de Heer BRANTSEN mij, zoo schreef de Minister VAN DER GOES aan den Koning [2]), dat de onderhandelingen met Engeland schijnen te vorderen. Hij gelooft dat het thans het geschikt oogenblik is daarover met den Prins *van Benevento* [3]) te spreken, want — voegt hij er bij [4]) — daar men mij als 's Konings Gezant behandelt en beschouwt, zal men mij toch wel niet de bevoegdheid betwisten, om Hollands eer en belangen voor te staan.” Eenige dagen daarna was BRANTSEN, die Lord YARMOUTH in een gezelschap bij TALLEYRAND ontmoette, op de zaak teruggekomen. Hij berigtte dat de Engelschman de hoop koesterde den Vrede tot stand te zullen brengen; dat hij wel is waar slechts gemagtigd

---

1) Het Tractaat van 20 Mei 1784. Zie RENDORP, *Memoriën*, IIe Deel, Bijlage. — BRANTSEN's Ambtgenoot bij die Negotiatie, was de gewone Ambassadeur der Republiek in Frankrijk, LESTEVENON VAN BERKENRODE.

2) 2 Augustus 1806.

3) TALLEYRAND.

4) „Car, dit-il, puisque l'on me traite et considère comme Ministre du Roi, l'on ne me disputera pas la faculté de prendre à coeur l'honneur et les intérêts de la Hollande.”

was om te onderhandelen en Preliminaire Artikelen te sluiten, maar dat hij zijn best deed om een eind-verdrag te bewerken, hetgeen hem oneindig verkieslijk voorkwam [1]). Doch hoe de Keizer en TALLEYRAND er niet aan dachten, ons als regelregt belanghebbende partij in de Negotiatie met Engeland eene plaats te gunnen, het werd door een anderen brief van BRANTSEN [2]) bevestigd, volgens welken hij sedert de hervatting der conferentiën met Lord YARMOUTH's mede-arbeider, den Graaf VAN LAUDERDALE, den Prins van *Benevento* zeer weinig had kunnen zien en spreken; dat al wat hij van den Franschen Minister had kunnen te weten komen, zich tot de verzekering bepaalde, dat de Keizer de belangen van Holland onafgebroken ter harte nam, en dat men op de welwillende bedoelingen van zijne Keizerlijke Majesteit staat kon maken. En zeker, aan tegenspraak op het stuk van onze Koloniën, welke Groot-Brittannië zocht te behouden, had NAPOLEON het niet laten mangelen; maar een pleidooi, waarbij het schrikbeeld van onze niet af te wenden inlijving, al weder even sluw en behendig als voor ons ontmoedigend, aan het verlies van onze Overzeesche Bezittingen als onvermijdelijk gevolg verknocht werd. „Indien ten gevolge der toepassing van het beginsel *uti possidetis*, — zoo redeneerde 's Keizers onderhandelaar CLARKE, sedert Hertog VAN

---

1) VAN DER GOES aan den Koning, 6 Augustus 1806. (BRANTSEN aan VAN DER GOES, 31 Julij 1806). »L'Anglais lui avait dit qu'il espérait qu'on en viendrait à une Pacification; que sa Commission ne tendait qu'à négocier et conclure des Préliminaires, mais qu'il travaillait à conclure une paix définitive; qu'il croyait que cela valait infiniment mieux."

2) Aan VAN DER GOES, 10 Augustus 1806; VAN DER GOES aan den Koning 16 Augustus 1806: »Que le Prince de Bénévent est peu visible depuis le renouvellement des conférences avec Lord LAUDERDALE; que tout ce qu'il a pu savoir de ce Ministre se réduit à des assurances que l'Empereur ne cesse de s'occuper des intérêts de la Hollande, et que l'on peut compter sur les bonnes dispositions de Sa Majesté Impériale."

FELTRE [1]), — de Kaap de Goede Hoop, Suriname en andere Bezittingen voor altijd van het Koningrijk Holland afgescheurd konden worden [2]), zou dan niet de inlijving bij het Fransche Keizerrijk blijkbaar het noodwendig gevolg zijn van Engelands weigering om die Volkplantingen terug te geven? Want welke middelen zouden er overblijven om eene met schulden bezwaarde Natie in stand te houden, die van allen koophandel verstoken, niet zou weten hoe die te betalen? Wat dan ook Hunne Excellentiën de Gevolmagtigden van Zijne Britsche Majesteit gelieven bij te brengen, zij kunnen toch de oogen niet sluiten voor de waarheid dat het voor Groot Britannië een geweldig verschil zoude zijn, *Texel* en de monden van den Rhijn en van de Maas aan de Fransche, dan wel aan de Hollandsche tolkantoren onderworpen te zien [3]). Derhalve zou Holland, zonder de teruggave van zijne Volkplantingen, noodwendig een Wingewest van het Fransche Keizerrijk worden; immers heeft Prins LOUIS toen hij de Kroon van Holland aanvaardde, uitdrukkelijk verklaard, dat wanneer Holland niet bij den Algemeenen Vrede zijne Volkplantingen herkreeg, het zijn bepaald voornemen was van den Troon afstand te doen [4])."

[1]) Voorheen BONAPARTE's Ambtgenoot bij de Negotiatiën van *Campo Formio*.

[2]) *Supplément au Journal Politique*, Leyde 19 Décembre 1806: "Et, en supposant même, que le *Cap* et *Surinam* et autres possessions Hollandaises eussent pu être détachées définitivement du Royaume de Hollande, n'est-il pas certain, que son incorporation avec l'Empire Français eût *été* la suite nécessaire du refus qu'aurait fait l'Angleterre de lui restituer ses Colonies? Quel serait en effet, le moyen de maintenir une Nation, qui n'aurait que des dettes, et à laquelle l'absence absolue de tout Commerce ôterait tout moyen de les payer?"

[3]) "Quelque chose que puissent alléguer L. L. E. E. les Plénipotentiaires de S. M. Britannique, il est impossible, qu'ils ne soient pas convaincus, qu'il est extrêmement différent pour la Grande Bretagne de voir le *Texel* et l'embouchure du *Rhin* et de la *Meuse* soumis aux Douanes Françaises, que de les voir soumis à celles des Hollandais."

[4]) "Ainsi donc, sans la restitution de ses Colonies, la Hollande deviendrait forcément une Province de l'Empire Français; car, en acceptant la couronne

Nog bevond zich Lord LAUDERDALE in Frankrijks hoofdstad, schoon de Vredehandel sints lang mislukt kon heeten [1]), toen NAPOLEON reeds in het hart van Duitschland stond, en de oorlog met Pruissen onverhoeds uitbarstte. Het is voor de eer van den laatsten Gezant uit Berlijn naar Parijs ter voorkoming, zoo mogelijk, van dit onheil afgevaardigd, niet onverschillig, uit de depêches van BRANTSEN het bewijs te leveren, dat die Pruissische Diplomaat niet zoo belagchelijk — kortzigtig was, als van de Fransche zijde veelal ten nadeele van den Heer V. KNOBELSDORFF is beweerd. „Ik schrijf u dit blad in onze moedertaal, zoo meldt de Hollandsche Minister vertrouwelijk aan VAN DER GOES den 30 September 1806, om u te doen voelen, dat het alleen voor u is. Het is waar dat de Generaal KNOBELSDORFF hoop heeft op de conservatie van den Vrede, omdat zijne laatste officiele communicatiën met TALLEYRAND zeer vriendelijk zijn geweest, en dat hij meent dat de voorslagen van den Koning [2]) zeer billijk zijn; maar hij vreest *nog veel meer* voor de uitbarsting van den oorlog, omdat hij gelooft dat de Keizer dien lang met Pruissen gezocht heeft en wil hebben." Van die vijandige gezindheid van NAPOLEON, vond hij overvloedige blijken, vooreerst, in het aanhoudend verblijf der Fransche troepen, zonder eenige de minste reden, in Duitschland; ten andere, in het voortrukken dier krijgsmagt, al meer en meer, naar de Hessische en Saksische grenzen [3]);

---

de Hollande, le Prince LOUIS a déclaré formellement son intention d'y renoncer, si les Colonies Hollandaises n'étaient restituées à la Paix générale."

1) BRANTSEN aan VAN DER GOES uit Parijs 5 October 1806: „Lord LAUDERDALE est en attendant toujours ici; cela est vraiment bien extraordinaire et contraste singulièrement avec l'état actuel des choses en Allemagne, auxquelles l'Angleterre ne paraît pas devoir être étrangère."

2) FREDERIK WILLEM III.

3) Vandaar dat BRANTSEN schrijft: „Les Ministres de Saxe et de Hesse-Cassel sont bien dans la gêne; ils espèrent comme M. DE KNOBELSDORFF, mais *ils craignent.*" (Aan VAN DER GOES, 28 September 1806.)

verder, in de zijdelingsche uitstrooisels, dat dit ten oogmerk had, Pruissen tot wapening te noodzakên of te verleiden; wijders in de gezegden, welke de nieuwe Groot-Hertog van Berg MURAT, zich openlijk bij de wapenschouwing te *Dusseldorp* had laten ontvallen; en eindelijk in de bitse dagblad-artikelen met geen ander doel daarin geplaatst, dan om het Pruissische Hof, de krijgslieden en de Natie te beleedigen, te tergen en aan te hitsen. Niettemin zou KNOBELSDORFF zijn „best doen tot reconciliatie," en met dat inzigt begaf hij zich na bekomen verlof van TALLEYRAND, even als vele Diplomaten van het Rhijnverbond, naar Mentz.

In den vroegen morgen van den 2 October vertrok de Pruissische Generaal, na den avond te voren een' brief van den Koning, zijn meester, voor den Keizer ontvangen te hebben, dien hij nog hoopte te overhandigen vóór het te laat ware, gelijk hij zelf duchtte, daar de Fransche en Pruissische troepen elkander reeds zóó digt genaderd waren, dat de voorposten bijna op elkander stieten en men een bloedig treffen van de beide Legers binnen acht of tien dagen voor onvermijdelijk hield. Zoo vreesde KNOBELSDORFF zelf [1]) en schreef onze BRANTSEN op dien *tweeden* October; op den *negende* werd de Pruissische voorhoede onder het bevel van den Generaal TAUENZIEN, geslagen; daags daarna sneuvelde de heldhaftige maar onbezonnen Prins LODEWIJK FERDINAND bij Saalfeld, en reeds den 14den bezweek de Monarchie van den grooten FRITS op het slagveld van *Jena*.

---

[1]) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 2 October 1806. »M. DE KNOBELSDORFF avait (naar hetgeen hij aan BRANTSEN den avond te voren gezegd had) tout lieu de croire que le contenu de la lettre (van den Koning van Pruissen aan NAPOLEON) était fort amical et que le Roi y témoignait son désir de retablir la bonne intelligence avec la France, mais il craignait que peut-être les affaires ne seraient trop avancées à son arrivée (bij den Keizer). — BRANTSEN bevestigt die vrees en voegt er, volgens de jongste berigten uit Duitschland bij: »On ne doutait pas que sous *huit* ou *dix* jours il n'y eût quelque affaire."

En zoo ook zou de Koning van Holland, hoe schoorvoetend aan het opontbod van zijn heerschzuchtigen Broeder gehoorzamend, zich door diens verwonderlijke zegepraal in staat gesteld zien, om terwijl NAPOLEON uit Berlijn wetten gaf, niet enkel voor Pruissen [1]), maar schier voor het gansche Vasteland verbindend, op zijn voorbeeld Decreten uit te vaardigen ter regeling van het voorloopig Bewind over Westphalen en Oostfriesland [2]); alsmede over de aangrenzende Landen van *Oldenburg* en *Delmenhorst*, *Jever*, *Kniphausen* en *Varel*. LODEWIJK benoemde er Gouverneurs-Generaal en andere tijdelijke plaatsbekleeders; maar juist, terwijl hij uiterlijk al dit oppergezag oefende en te *Munster* en elders de hulde der Duitsche overheden ontving [3]), zou hij maar al te grievende teekenen van de onzekerheid zijner eigene wankelende Regering ontwaren, zonder dat men zelfs de moeite nam hem te ontveinzen, dat hij slechts de schaduw van een' Koning vertoonde. Het was de Fransche Minister te 's Hage, dezelfde die als SÉMONVILLE's opvolger onder den Raadpensionaris SCHIMMELPENNINCK, hier te lande was verschenen en zonder nieuwe geloofsbrieven, dusverre te 's Hage bleef, te weten, de Generaal DUPONT-CHAUMONT, die LODEWIJK bij dezen veldtogt tot in Keur-Hessen had vergezeld, en hem de geheimen van NAPOLEON's staatkunde in

---

[1]) L'Empereur se trouve si bien de faire la paix dans la Capitale de son ennemi," merkte BRANTSEN aan, »que je ne serai pas surpris, qu'il ne l'accorde à la Prusse que dans *Berlin* même." Aan VAN DER GOES, 21 September 1806.

[2]) Verg. Bijlage XXI, bl. 79—89.

[3]) E. V. BODELSCHWINGH, *Leben des Ober-Präsidenten Freih.* VON VINCKE Berlin 1853 I, 286, 289. »Am 26sten (October 1806) langte König LOUIS NAPOLEON von Holland an; er wurde von der Kammer *in corpore* bewillkommnet, war sehr herablassend, sprach sich aber mit groszer Anmaszung dahin aus, dasz Preuszens Herrschaft über diese Länder für immer vernichtet sei. Ubrigens *milderte* er auf VINCKE's Instanz die Pferde-requisition seiner Generale, und bewies grosze menschenfreundlichkeit gegen die zurückgebliebenen unglücklichen Soldatenweiber."

de langdurige gesprekken, welke de Koning op de terugreize van *Kassel* met hem hield, zonder omwegen ontsluijerde. Thans eerst werd het hem duidelijk, waarom er nog geen Gezant des Keizers formeel bij den nieuwen Koning van Holland was geaccrediteerd; de zaken van dat Land waren immers nog niet geheel en voor goed geregeld [1]). Daarom werd LODEWIJK bij het *groote Leger* enkel als Prins van den bloede beschouwd; van eene Ridderorde der Unie, van LODEWIJK's krooning en dergelijke zaken meer, in 's Konings oogen van belang, wilde de Keizer niet hooren [2]). Daarom mogten ook de Hollandsche troepen geen afzonderlijk en bestendig Legercorps uitmaken, en nog veel minder in de Gewesten achterblijven, die door het vereenigd Leger onder 's Konings bevel, in bezit waren genomen. Kortom, het in Holland ingesteld Koningschap was geen voor altijd voldongen feit [3]).

De voorproef van hetgeen hem bij deze gelegenheid wedervoer, had LODEWIJK bij eene diplomatische handeling die niet in den smaak zijns Broeders viel, reeds eenige weken vroeger gehad. Hij zelf maakt er in zijne Gedenkschriften ter loops melding van, en verhaalt, dat hij tot Ambassadeur te Parijs, den Generaal DUMONCEAU benoemd had, die den veldtogt van 1805 onder den Keizer had gemaakt, oordeelende, dat hij geene dien Vorst meer welgevallige keuze had kunnen doen; maar, zegt de Koning, men weigerde ronduit hem aan te nemen, en wilde liefst den ouden BRANTSEN behouden.

---

1) »C'était par ce que les affaires de ce pays *n'étaient pas terminées.*" *Docum. historiques*, I, 248.

2) *Docum. historiques*, I, 249: »que l'Ordre de l'Union, *le couronnement*, etc. *ne convenaient* point à l'Empereur."

3) *Docum. historiques*, II, 6: »Le Général DUPONT CHAUMONT, Ministre de France en Hollande près de l'ancien Gouvernement, *n'avait point* encore reçu *de nouvelles* lettres de créance; cela seul suffisait pour prouver les vues secrètes qu'on avait sur la Hollande."

„Van den Generaal DUMONCEAU schreef NAPOLEON, wil ik niets weten [1]);" ook gaf hij LODEWIJK den raad, aan de vreemde Hoven geene kennis van zijne Troonsbeklimming te doen geworden; een raad evenwel dien de Koning goedvond in den wind te slaan.

Wij hebben hier met een feit te doen — de sedert ingetrokken aanstelling van den Generaal DUMONCEAU — te zonderling, om er niet eenige oogenblikken bij te verwijlen. „Ik bevind mij in de onaangename verpligting, berigtte VAN DER GOES, „Uwe Majesteit te verwittigen, dat bij het gehoor aan den Heer BRANTSEN tot zijn afscheid naar hij dacht, door Zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit verleend [2]), Hoogstdezelve hem in de rede is gevallen met de vraag, wie zijn opvolger zou zijn? Waarop de Heer BRANTSEN den Generaal DUMONCEAU noemde, maar de Keizer hernam, dat die krijgsman in de Diplomatie geheel onbedreven was [3]); dat men iemand hebben moest, die voor die betrekking paste, en dat de keuze niet onverschillig was; dat het onder groote Mogendheden gebruikelijk was geen' Ambassadeur te benoemen, alvorens men had doen polsen of de persoon al dan

---

[1]) „Je ne veux pas du Général DUMONCEAU, etc." *Docum. historiques*, I, 230 suiv. — „On le refusa vertement, et l'on voulut conserver le vieux BRANTSEN."

[2]) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 23 Julij 1806.

[3]) NAPOLEON aan BRANTSEN: „Qu'est-ce que ce Général qui n'a jamais fait ce métier-là; — il ne m'est pas indifférent quel soit l'Ambassadeur qu'on nomme pour vous succéder, il faut qu'il me convienne. Le Roi aurait dû me consulter, *il va trop vite*, il est jeune, il faut calculer les résultats avant de faire la chose; il est d'usage, même entre les grandes Puissances, de ne pas fixer son choix pour un Ambassadeur, sans avoir sondé si la personne est agréable. D'ailleurs un Général — il se peut qu'il se trouve un grand Général qui est habitué aux affaires et qu'on aime à le nommer, mais ce ne sont ordinairement pas les personnes qui connaissent le métier de diplomate. J'en ai fait écrire et vous, que ferez vous là bas? vous devez écrire à M. VAN DER GOES et le faire dire ou écrire aussi au Roi, et *vous devez attendre ici* jusqu'à ce qu'on ait pris une autre direction."

niet aangenaam zou zijn; dat zelfs Z. Keiz. Maj. eveneens aldus handelde. De Keizer gelastte voorts den Heer BRANTSEN mij een en ander mede te deelen, en gaf het verlangen te kennen, dat hij te Parijs bleef tot dat de zaak zou geregeld zijn. Waarbij ik mij de eer moet geven, nog dit te voegen, dat de Minister DUPONT CHAUMONT mij gister avond zeide, verlof te hebben om voor eenige weken een' keer naar Parijs te doen, en dat hij last had mij bij wege van gesprek te verklaren, dat de keuze van den Generaal DUMONCEAU, den Keizer niet aangenaam was. De Heer CHAUMONT voegde er bij, dat indien U. M. hem op dit punt regtstreeks of zijdelings iets te belasten had, hij zich daarvan met de meeste bereidvaardigheid zou kwijten. Ik erken Sire, dat dit onverwacht incident mij geweldig leed doet; maar ik ben met den Heer DE CHAUMONT overeengekomen de zaak uiterst geheim te houden tot dat ik Uwer Majesteits bevelen zou hebben ontvangen [1]."

Maar de *Moniteur* was niet zoo bescheiden. En schoon die krijgsman den Haag geen uur had verlaten, behelsde het Regeringsblad de verrassende tijding der aankomst te Parijs, van den Luitenant–Generaal DUMONCEAU, gevolmagtigd Minister van den Koning van Holland bij het Hof van Frankrijk [2]. „Hoe?" schreef LODEWIJK uit *Mentz*, ijlings aan VAN DER GOES [3], „zou het mogelijk zijn, dat het berigt in den *Moniteur* van den 28 Julij betrekkelijk den Generaal

[1]) Aan den Koning, uit 's Hage 30 Julij 1806.

[2]) »Le Lieutenant-Général DUMONCEAU, Ministre-Plénipotentiaire du Roi de Hollande près la Cour de France, est arrivé en cette capitale." — *Journal Politique de Leide*, Supplém. 1 Août 1806.

[3]) »Serait-il possible que la nouvelle insérée dans le Moniteur du 28 Juillet relative au Général DUMONCEAU fût vraie? Comment le Général DUMONCEAU aurait-il pu prendre la résolution de se rendre en France, avant d'avoir reçu ses lettres de créance que je n'ai point encore dit de lui délivrer. Si par le plus grand hazard il était parti, qu'il revienne de suite. Faites-moi connaître sur le champ ce qui en est." (LODEWIJK aan VAN DER GOES, 1 Augustus 1806).

DUMONCEAU, niet uit de lucht is gegrepen? Maar hoe zou de Generaal zich naar Frankrijk hebben durven begeven zonder van de geloofsbrieven voorzien te zijn, die ik nog niet heb bevolen hem te verstrekken? Evenwel indien hij tegen alle verwachting, werkelijk vertrokken mogt zijn, laat hem dan terstond terugkomen en zeg mij onmiddellijk wat er van de zaak is." Het valt bij het nadenken over deze Regeringsdaad, moeijelijk te ontkennen, dat de Koning hier een *pas de clerc* had gepleegd, en niet onjuist waren de aanmerkingen van BRANTSEN over den niet zelden al te driftigen ijver van den jeugdigen en voorbarigen Monarch, die wat ingetoomd behoorde te worden. „Ik ken," zeide hij, „de activiteit van onzen Koning en zijn ongeduld omtrent de afdoening van zaken, maar hij moet leeren, vermaande de Grijsaard, dat onze Natie gewoon is te denken en hare zaken met bedaardheid te doen. Men moet hem dit bij gelegenheden op eene gepaste wijze doen voelen; en inderdaad al wat overijld gedaan wordt en niet *doorgedacht* is — zou SIX zeggen — is zelden goed."

Doch een meest personeel, hoewel karakteristiek feit, mag ons niet te lang van de beschouwing der algemeene zaken afleiden. De Pruissische veldtogt zou niet alleen gekenmerkt worden door ongeloofelijke overwinningen en schaamtelooze geldafpersingen, maar ook voor immer gedenkwaardig blijven door de eerste toepassing op groote schaal, der verbods- en wedervergeldings-maatregelen tegen Groot–Britannië, onder den naam van *Continentaal stelsel* berucht geworden [1]). En al weder en niet het minst in dit gewigtig stuk zouden de beide van elkander zoo sterk verschillende Broeders, in botsing geraken; zóó zelfs, dat men zich weldra bij den

[1]) Verg. Mr. W. P. SAUTIJN KLUIT, *Geschiedenis en invloed van het Continentaalstelsel op den staatkundigen en maatschappelijken toestand van Europa*, Amsterdam-Leiden 1863.

vijand, in het Engelsch Parlement op LODEWIJK NAPOLEON zelf 's Keizers Leenman beriep, om het onnatuurlijk stelsel, dat Hollands handel den doodsteek zou geven en de nog overgebleven reeds zoo schrale bronnen van welvaart, te eenemaal zou uitputten en opdroogen, met een onwraakbaar getuigenis te schandvlekken [1]). De „onregtvaardigheid en barbaarschheid der Britsche zeewetten" diende tot glimp om een ongehoord Decreet te vergoelijken, dat in NAPOLEON's begeerte, ook buiten zijn Gebied door de Koningen van Spanje, Napels, Holland en Etrurië, alsmede door andere volgzame Bondgenooten gedwee zou worden ten uitvoer gelegd, in het voordeel, naar hij beweerde, van hunne onderdanen, slagtoffers, gelijk de Franschen, van het gevloekte Albion. Dit had zelfzuchtig de beginselen van het Regt van alle beschaafde Volken verkracht en met den voet getreden; wat scheen billijker, dan het met gelijke munt te betalen? Het had het regt van blokkade verregaand misbruikt met geen ander oogmerk, dan om de gemeenschap tusschen de Volken te verhinderen, en den handel en de nijverheid van Engeland te verheffen op de vernieling van den handel en de nijverheid van het Vasteland; het had de blokkade uitgestrekt tot niet versterkte steden en handelshavens, golven en monden van rivieren, ja tot geheele kusten en een gansch Rijk, hoewel het met de vereeniging van al zijne zeemagt niet in staat was die oorden in te sluiten; welnu: van nu af werden de Britsche eilanden zelve in staat van blokkade verklaard, en alle handel en briefwisseling met

[1]) Redevoering van Mr. JOHN SMITH, *Annual Register*, 1807, p. 37 volg. "The consequence of the declaration (BUONAPARTE's blockade of the British isles) only had been well described by a person whom it might be hardly decorous to name in that House, — the vassal King of Holland. This vassal King, in his address to his unfortunate subjects, himself told them, that the prohibition of the trade of neutrals would give *a death-blow* to the already expiring commerce of Holland."

die eilanden verboden. Een even ongerijmde als hersenschimmige en daarbij afschuwelijke oorlog moest voortaan tegen de personen, magazijnen, waren en eigendommen van welken aard ook, van alle Engelsche onderdanen in eenig Land, door Fransche troepen of door die van NAPOLEON's Bondgenooten bezet, onverbiddellijk gevoerd worden. Alle waren hetzij aan Engelschen behoorende of uit Engelsche fabrieken of koloniën herkomstig, werden voor goeden prijs verklaard en alle schepen, die regelregt uit Engeland of uit Engelsche koloniën kwamen, of die er sedert de afkondiging van het Decreet geweest waren, moesten geweerd worden; bij valsche aangifte van een of ander, zou de lading als ware zij Engelsch eigendom, verbeurd zijn.

Deze was de zakelijke inhoud van het vermaard Decreet van Berlijn, van den 21 November 1806. Wilden de Engelschen den Oceaan versperren, NAPOLEON sloot hun het Land, en de zee zou door het land overwonnen worden. „Ik ga," schreef hij aan zijn' Broeder LODEWIJK, „de koloniën te land heroveren," en hij drong al verder tot in Polen, tegen de digt aaneen gesloten scharen der niet zoo snel te verdelgen Russen voort. Bergen van lijken zouden te *Eylau* en *Friedland* op elkander worden gestapeld, tot dat den 7 Julij 1807 de Vrede van Tilsit aan de slagting een einde maakte en Rusland aan de Fransche Politiek voortaan dienstbaar, niet slechts bereid was, zijne havens insgelijks voor de Engelschen te sluiten, maar ook beloofde Zweden, Denemarken, Portugal en zelfs Oostenrijk, met het nemen van gelijke maatregelen, als Bondgenoot van Frankrijk in gebreke te stellen.

Indien aldus het reuzengevaarte van het Noorden, na een ijzingwekkenden tegenstand zwichtte; indien zelfs Keizer ALEXANDER, die eerst het Kabinet van Weenen, daarna dat van Berlijn tegen den moordenaar van ENGHIEN had aangehitst, den Corsikaan thans als Vriend de hand drukte en

alle zijne eischen inwilligde, wat vermogt met den besten wil en vol meêwarigheid jegens zijne onderdanen, NAPOLEON's eigen maaksel, de kleine Koning van Holland?

Moest men aan het verhaal van een Franschen Staatsman en Geschiedschrijver geloof slaan, zoo zoude LODEWIJK door den Keizer uitgenoodigd om het Decreet van Berlijn in de havens van zijn Rijk in werking te brengen, den buitengewonen moed hebben gehad dit luide te weigeren [1]), en de verbodsmaatregelen hebben beperkt tot de op dat tijdstip door de Hollandsche krijgsmagt bezette gewesten, namelijk *Oostfriesland*, *Oldenburg*, *Jever*, *Kniphausen* en *Varel*.

Een zoo openbaar, hetzij dan mannelijk of roekeloos verzet van den Vorst, die pas door den wil van NAPOLEON, den Troon had bestegen, blijkt niet uit 's Konings Besluiten, in welker aanhef integendeel gewaagd wordt van de zucht om, zooveel immer van hem afhing, mede te werken „tot de groote maatregelen en weldadige oogmerken van zijnen doorluchtigen Broeder, den Keizer der Franschen en Koning van Italië.” Ook werd boven en behalve de ten uitvoerlegging van het Keizerlijk Decreet in evengemelde overheerde Landen, de toepassing daarvan „in de geheele uitgestrektheid van het Rijk” aangekondigd, „voor zooverre de reeds genomene maatregelen niet voldoende zouden zijn, om de generale blokkade van 's vijands Land te bewerkstelligen [2]).” Veertien dagen later volgde de sluiting der havens van het Rijk, voor alle schepen zonder onderscheid „tot nader order.” Geen schip mogt uit de havens vertrekken, zonder

---

[1]) „Invité par l'Empereur à mettre en vigueur dans les ports de son Royaume les mesures prohibitives décrétées le 21 Novembre 1806, il *s'y refusa hautement* et ordonna par un Acte du 1er Décembre, que le décret de Berlin ne serait mis en vigueur que” enz. ARMAND LEFEBVRE, *Histoire des Cabinets de l'Europe pendant le Consulat et l'Empire*, (La Haye 1847) T. IV, 206.

[2]) Art. II van het Koninklijk Decreet van 1 December 1806.

van eene bijzondere Koninklijke magtiging voorzien te zijn, en onder gehoudenheid tot het stellen van cautie, dat de lading niet in eenige vijandelijke haven zou gelost worden. Alle uitgaande en inkomende visschers-vaartuigen werden aan het scherpste toezigt onderworpen. En met zulke dwangmiddelen, evenwel steeds ontoereikend in de beschouwing van den Ontwerper van het Continentaal stelsel, waande deze „de vrijheid der Zeeën en van den Koophandel, te lang reeds door den algemeenen vijand onderdrukt," te doen herleven!

Door den Koning bij diens verhaaste terugkomst te 's Hage, naar zijn oordeel over het Keizerlijk Decreet gevraagd, had VAN DER GOES zoo veel doenlijk aangeraden zich naar de bepalingen van die verordening te voegen [1]), en alle mogelijke afbreuk aan Engeland, dien onverzoenlijken vijand, toe te brengen; na nogtans vooraf door deskundigen de gevolgen der te nemen maatregelen te hebben doen overwegen, maar tevens het verlies hetwelk de Hollanders zouden lijden, wanneer Engeland eens uit wedervergelding, de interessen terughield der kapitalen, die onze ingezetenen dáár bezaten.

Doch LODEWIJK, tot het uitvaardigen van zijn later Decreet van 15 December 1806 gedrongen, had zooveel vrijheid van onderzoek en raadpleging niet. „De Keizer, zoo vervolgt de Fransche Staatsman zijn verhaal, schreef aan Koning LODEWIJK om hem al zijn misnoegen te kennen te geven

---

[1]) „Votre Majesté m'a ordonné de Lui faire connaître mon opinion par rapport au Décret Impérial relatif à l'Angleterre. — Cette opinion, Sire, est d'entrer pour autant qu'il sera possible dans les intentions de ce Décret et de porter tout le dommage imaginable à un ennemi implacable; mais de faire examiner d'avance par des experts quel serait, pour la Hollande, le résultat des mesures à prendre, et de mettre ce résultat en balance avec la perte que les Hollandais essuyeraient, au cas que l'Angleterre retint par représailles, les intérêts des fonds qu'ils y possèdent." Au Roi, ce 1 Décembre 1806. (Archief VAN DER GOES).

met bedreiging, dat zoo hij in zijne wanbegrippen en misgrepen volhardde, Fransche soldaten en tolbeambten naar Holland zouden komen, om er huiszoekingen te bewerkstelligen [1]). LODEWIJK belastte eene Deputatie, die hij den Keizer te gemoet had gezonden om dezen met zijne jongste overwinningen geluk te wenschen, met het navolgend antwoord:

„Z. Keizerlijke Majesteit, zoo luidde het, moest wèl bedenken dat het verbod van allen handel en scheepvaart voor Frankrijk een groot verlies kon zijn, maar dat dit verbod voor Holland, gelijk stond met het van zijn eigenlijken grond te berooven. Want niet alleen was het Land klein van omvang, maar de grond voor een deel kunstmatig, zoodat die kostbare dijken behoefde, men kon bijna zeggen grondslagen van goud. Na de lucht, had dit Volk aan niets meer behoefte, dan aan scheepvaart en aan de hulp van vreemde werklieden. Bij de Acte van Staatsregeling had Z. Keizerlijke Majesteit een voordeelig Handelstractaat beloofd. Maar thans weigerde men zoodanig verdrag aan te gaan, en men ging verder: men zou de ingezetenen tot schadeverhaling noodzaken, en de grensbewoners ten gevolge der hatelijke schennis van ons grondgebied en andere aanmatigingen der tolbeambten, tot gewelddadigheden verleiden. De Koning eindigde met den Keizer te smeeken, dat daar deze zelf hem in dien toestand had verplaatst, hij een Land wilde helpen beschermen, waarvan hij des te meer onderstand zou genieten, naar mate zijn Broeder (hij zelf) er vaster gezeteld en duurzaam gevestigd ware."

De Hollandsche Deputatie moest naar Polen trekken om er den Keizer te vinden [2]). Hij ontving haar zeer norsch,

---

1) ARMAND LEFEBVRE, T. IV, 207: „Il le menaça, s'il persévérait dans ses fâcheux errements, d'envoyer en Hollande ses propres soldats et ses douaniers."

2) Op het slot van *Finkenstein*. *Docum. historiques*, II, 27.

en klaagde bitter over de slapheid, waarmede de Koning en de Natie de Keizerlijke Decreten toepasten [1]). En TALLEYRAND te Berlijn achtergebleven, terwijl hij anders NAPOLEON's hoofdkwartier plag te volgen, beet den Gezanten ten aanhoore van anderen toe: „Uw Koning schijnt dus volstrekt de Engelschen te willen begunstigen [2])?" Een der Leden, NAPOLEON's lofredenaar GOLDBERG, kon bij dit onderhoud, de hooggeroemde welwillendheid van den Keizer der Franschen van mond tot mond leeren waarderen. Moest dit het loon van het ongelukkig Vaderland zijn voor al de offers gedurende dezen veldtogt nogmaals aan de napoleontische Politiek gebragt [3])? Had een statelijk Gezantschap, met den Graaf VAN BYLANDT-HALT aan het hoofd, en nevens GOLDBERG, uit het Lid van H. H. Mog. VAN STYRUM en den gewezen Minister bij het Hof van *Denemarken* BANGEMAN HUYGENS zamengesteld, eene zoo onheusche bejegening kunnen verwachten, vol klagten, hevige uitvallen en bedreigingen nu eens tegen Holland, dan weder tegen den Koning [4])? De verwijten bepaalden zich niet tot de oogluiking, welke den smokkelhandel bevorderde; de gansche rigting van LODEWIJKS Regering wekte 's Keizers gramschap [5]). Met de gewone ijdelheid van een nieuwbakken Vorst, zoo voer NAPOLEON tegen zijn Broeder uit, had

---

[1]) ARMAND LEFEBVRE, t. a. p., IV, 208. Doch verg. ook LOUIS BONAPARTE, *Docum. historiques*, T. I, 279.

[2]) *Docum. histor.*, II, 27: „Votre Roi veut donc favoriser absolument les Anglais?"

[3]) Zie bij ARMAND LEFEBVRE, T. IV, 208. „Dans la dernière guerre de Prusse le contingent qu'elle nous avait fourni s'était élevé jusquà 50,000 hommes, *effort immense* pour un pays dont les finances étaient aussi embarrassées."

[4]) „L'Empereur des Français reçut les Députés avec des menaces, des plaintes et par des sorties violentes contre la Hollande et contre le Roi, qui fut fort étonné de ce résultat, et de cette récompense pour tout ce que la Hollande et lui avaient fait depuis six mois." *Docum. historiques*, T. I, 279.

[5]) THIERS; *Hist. du Consulat et de l'Empire*, T. VII, 429 suiv.

LODEWIJK zich van aanklevers der beide oude Staatspartijen, de Aristocratie en de *Oranje*-gezinden omringd; daarom wilde hij ook volstrekt Maarschalken benoemen, zonder dat hij een Leger had; daarom had hij eene Ridderorde ingesteld, die hij aan een ieder die zich aanmeldde, verspilde, aan Franschen hem te eenemaal onbekend, aan Hollanders, van welke hij niet de minste dienst had genoten. Wat zou de Keizer geoordeeld hebben van die edele Nederlanders, die eenvoudig van zin geene eereteekenen behoefden, om zich als wakkere Staatsburgers van hunne pligten jegens het Vaderland te kwijten en die, met nog niet geheel afgelegde Republikeinsche fierheid het hun door den Koning geschonken kruis der Unie hadden afgeslagen [1])?

Wel moet het bevreemding wekken dat terwijl NAPOLEON's ontevredenheid zich zoo onverholen lucht gaf, in het officieel Verslag van den toestand van Frankrijk [2]), dat ons vroeger meer dan eens tot thermometer der gezindheid van den Eersten Consul en Keizer diende, op dezen toon van welwillendheid over het uitzigt dat LODEWIJK's Regering aanvankelijk geopend had, werd gesproken [3]): „Holland, zeide de

---

1) Verg. Bijlage XXIII, bl. 95. (Weigering van het kruis, door VAN SWINDEN, 9 Januarij 1807.)

2) (24 Aug. 1807). *Exposé de la situation de l'Empire Français.*

3) Verg. de *Koninklijke Courant*, 12 September 1807. En zie het *Journal Politique de Leyde*, 22 Sept. 1807. »La Hollande, aspirant enfin à terminer des essais de Constitutions politiques, que *la condescendance* avait *admis* (in 1801), que *la patience* avait *prolongés* (in 1805), a sagement adopté un Gouvernement, propre à diriger vers un but utile les moyens et les ressources qui lui restent. Déjà elle attend du Prince, qu'elle *s'est donné*, le rétablissement de son antique gloire et de sa longue prospérité; douce espérance, qui lui fait oublier toutes ses pertes et semble ranimer l'énérgie et l'activité de ce Peuple industrieux! Uni de sentimens comme d'intérêts au Peuple Français, il déplore comme lui un malheur domestique qui leur est commun; sous le règne d'un bon Prince, ce sont presque les seuls maux qu'un Peuple fidèle puisse redouter."

Fransche Minister, ten langen laatste een eind willende maken aan proefnemingen van Staatsregeling, welke de toegeeflijkheid toegelaten, en het geduld gerekt had, heeft wijselijk een Gouvernement aangenomen, geschikt om de redmiddelen en welvaart-bronnen, die aan dat land nog overig zijn, tot een nuttig doel te besturen: reeds wacht het van den Vorst, dien het zich gegeven heeft, het herstel van zijn alouden roem, en van zijn langen voorspoed; eene streelende hoop, die aan hetzelve alle zijne verliezen doet vergeten, en de veerkracht en werkzaamheid van dat nijver Volk schijnt te doen herleven. — In gevoelens en belangen met het Fransche Volk vereenigd, betreurt het, nevens dit laatste, een huiselijke ramp, die aan beiden gemeen is; onder de Regering van een goeden Vorst, zijn dit bijna de eenige onheilen, die een getrouw Volk te duchten kan hebben." Waaraan hier meest te hechten, aan deze openlijke verklaring, dan wel aan den wrevel, achter de schermen botgevierd?

Zoo diep geworteld evenwel was NAPOLEON's wrok nog niet in dien tijd, of hij was bij den Vrede van *Tilsit*, den Koning eenigermate indachtig en gunstig geweest. — Keizer ALEXANDER erkende daarbij den nieuwen Koning van Holland en stond hem zelfs in vollen eigendom en Souvereiniteit, de Heerlijkheid *Jever* in Oostfriesland af [1]).

Maar Holland en LODEWIJK hadden sints lang aanspraak op grootere territoriale aanwinst. Nooit was door de Fransche Republiek of door NAPOLEON aan de bedingen van het Haagsch Verdrag van 16 Mei 1795 op dit punt, voldaan; en zelfs de Conventiën in 1802, zoo door Frankrijk als door de Bataafsche Republiek met Pruissen gesloten, waren met opzigt tot onze grensscheiding aan de Oostzijde een doode letter gebleven. Het eenige maanden geleden in

[1]) Art. XVI van het Tractaat van $\frac{7\ \text{Julij}}{25\ \text{Junij}}$ 1807.

bezit genomen Oostfriesland [1]), de voordeelen welke men zich van de haven van *Embden* beloofde en waarvan in het Wetgevend Ligchaam te 's Hage weldra met ophef melding was gemaakt, konden nu bij het herstel van den Vrede, niet worden verwaarloosd. Al vroeg had dit onderwerp LODEWIJKS aandacht getrokken. „Ik heb uw Berigt betrekkelijk de grensscheiding aan de Ems ontvangen, schreef de Koning aan VAN DER GOES den 6 Augustus 1806 [2]), en ben over den geest en den vorm, waarin het gesteld is, zeer voldaan. Ik wensch dat gij onverwijld aan den Heer BRANTSEN de vereischte Instructiën zendt, om dientengevolge bij den Keizer de noodige stappen te doen. Evenwel zal dit geschil over de grensscheiding eerst bij het sluiten van den Vrede kunnen uitgemaakt worden; zoo dit voor mij ongunstig mogt uitvallen, zou ik in dat geval mijne gedachten laten gaan over hetgeen gij mij ten aanzien van de drukkende Overeenkomst van 1784 voorslaat [3])." Kort daarna, breidde zich de kring van dit territoriaal onderzoek uit tot de verhouding met die deelen van het tegenwoordig Pruissisch gebied, welke aan het oppergezag van MURAT waren onderworpen. „Waarschijnlijk zal eerlang, meldde de Koning aan zijn' Minister [4]), een Agent van den Groot-Hertog van Berg te 's Hage aankomen, die 1°. in last zal hebben met u over de ruiling van *Huissen* en *Zevenaar* te onderhandelen [5]);

---

1) Doch al vroeger, den 3 September 1806, meldde VAN DER GOES aan LODEWIJK, dat hij van BRANTSEN had ontvangen „une Note Verbale, qu'il s'est déterminé à remettre au Prince de Bénévent, relativement à un agrandissement de territoire du côté du Pays de *Munster*."

2) Uit Mentz. — „J'ai également reçu votre rapport relatif aux limites de *l'Ems*, et je suis très-content de l'esprit et de la manière, dont il est rédigé."

3) „Si elle l'est d'une manière qui me soit contraire, alors je penserai à faire ce que vous me proposez relativement à la Convention onéreuse de 1784." (Archief VAN DER GOES).

4) Aan VAN DER GOES, 3 September 1806. Uit Aken.

5) „De négocier avec vous les échanges de *Hussen* et *Seventer*" (sic).

2°. de zaak van het Postwezen van Duitschland en van Hamburg te helpen regelen; 3°. om de middelen te beramen ter stuiting van den smokkelhandel op de grenzen van het Groot-Hertogdom; 4°. over de vernietiging der kloosters in het Land van Berg, die in Holland eigendommen bezitten [1]). Ik magtig u om ter bekoming der vereischte inlichtingen, met den Minister van Finantiën en den Secretaris van Staat in overleg te treden." Op die wijze, gedurende zijn verblijf in Holland, heden te 's Hage, morgen te Utrecht, te Amsterdam, te Haarlem of elders, zoowel als in het buitenland, vatte LODEWIJK steeds met levendige belangstelling de zaken op; zijn ijver en arbeidzaamheid verdienen allen lof, maar de behandeling zelve was meermalen te vlugtig, niet bedaard, te wild en voorbarig; vandaar geene rijpe, maar ongestadige besluiten. „De Keizer heeft gelijk, schreef BRANTSEN, als hij zegt, dat alles hier te snel gaat [2]); ik zie dat de Heer GOGEL den Koning tot Nijmegen heeft vergezeld, maar zal niet de Heer ROËLL of een ander gelijktijdig met hem te Wiesbaden vertoeven? Mij dunkt, merkte BRANTSEN aan, dat indien hij buitenslands uit de verte wil regeren even alsof hij in de nabijheid ware, hij dan ook een kundig en vertrouwd man, een Hollander bij zich behoort te hebben. Ik heb den Koning lief en waardeer zijne talenten en beminnelijke hoedanigheden, maar ik pleeg niet te dweepen en ik ben niet zoo ingenomen als anderen met hetgeen geschiedt." Vooral oordeelde de omzigtige Staatsman, dat de Koning in dien haast en ongedurigheid nu en dan vergat, dat een of ander onderwerp niet zuiver Hollandsch was; dat hij op politisch-diplomatisch gebied in die kwalijk begrepen zelfgenoegzaamheid, zich meer dan eens van den kant van NA-

[1]) „De la suppression des couvens du pays de Berg, qui ont des possessions en Hollande."

[2]) Aan VAN DER GOES, 27 Julij 1806: „qu'on va trop vite."

POLEON onaangenaamheden en teleurstellingen berokkende, die hij door zijn' Broeder een weinig meer te raadplegen of te polsen, zou hebben kunnen ontgaan. Wat hier laatstelijk aangeroerd werd, de Negotiatie met MURAT was gewis een dier gemengde zaken, welke de Koning en de Groot-Hertog bezwaarlijk alleen zouden hebben kunnen afdoen, al had niet de inmiddels uitgebroken krijg met Pruissen en de daaruit gevolgde verandering der kaart van het Vasteland, de beöogde Conventie onmogelijk gemaakt. Maar sedert het Tractaat van Tilsit de zoolang verschoven schikking wegens Oostfriesland en de gansche Oostelijke grensscheiding van het Koningrijk Holland weder aan de orde had gesteld, kon een gedeelte van die ondergeschikte punten thans ter sprake komen. WILLEM SIX, GOLDBERG en FREDERIK VAN LEYDEN VAN WESTBARENDRECHT [1]) gingen in het najaar van 1807 naar Parijs, als Commissarissen „om te regelen alle zaken betrekkelijk Oost-Vriesland en alle andere zoodanige zaken waarmede zij mogten belast worden [2]).” In den loop dier onderhandeling bevreesd dat de Keizer vroegere beloften slecht zou nakomen en zich aan het gegeven woord zelfs op schrift, weinig kreunen, begreep LODEWIJK zich ter bewaring van zijn verkregen regt, nog afzonderlijk tot zijn Gezant BRANTSEN te moeten wenden. Hij deed dit vrij uitvoerig en bepleitte zelf zijn belang in dezer voege, om het langs dien weg, bij den Franschen Minister van Buitenlandsche Zaken te doen gelden. BRANTSEN moest den Heer DE CHAMPAGNY over 's Konings domeinen in Oostfriesland gaan spreken. „Sints acht maanden zeide LODEWIJK, bezit ik die, en

---

1) »L'un des hommes les plus distingués sous tous les rapports,” zegt LODEWIJK, *Docum. historiques*, T. II, 282. — Verg. mijne *Bijdragen tot de Gesch. der Omwenteling van* 1795, I, 70—75. (1847).

2) Verg. Mr. H. J. J. BIJLEVELD, *Verhandeling over de geschillen met Vlissingen, sedert* 1795 *tot op den afstand dier vesting in* 1807 (Middelburg-Utrecht 1865), bl. 175 volgg.

nu zou men mij daarvan de helft willen ontnemen? dat ware onregt. Mijne troepen en ik zelf, ik beken het, wij hebben in den oorlog niet veel uitgerigt. Niettemin heb ik dertig duizend man onder de wapenen gehad, en zoo ik verpligt ben geweest mijne Finantiën zoozeer te bezwaren, deze is daarvan de reden geweest. Gij behoort wel in het licht te stellen, hoe ik mij eerst twee jaren geleden te *Nijmegen* [1]) en nu laatstelijk weder te *Wesel*, in een zeer onaangenamen toestand heb bevonden, wel verre dat ik daarin roem zou hebben kunnen behalen. Indien de vijand bij die twee gelegenheden zich tegen mij had gekeerd, zou hij ons vernield hebben, want ik wist zeer wel, dat ik slechts de schaduw van een Leger had. Houd dit uit mijnen naam, aan den Heer DE CHAMPAGNY voor, geheel vertrouwelijk. Ik heb dus alle aanspraak dat de Keizer mij de Domeinen van Oostfriesland in hun geheel overlate, te meer daar zij niet veel beteekenen; welligt ongeveer zooveel als zij, wien hij er de helft van wil toekennen. Eindelijk ik ben het die gansch Westphalen heb bezet: en bij een eigenhandig geschrift heeft hij mij Oostfriesland en alle enclaves tot aan de *Weser* geschonken. Mag hij mij dus ontnemen wat hij mij eens gaf? vooral dan wanneer ik tegelijk mijn eigen Land bederf om tot zijne plannen mede te werken, door de havens geheel en al te sluiten [2])." Maar er was nog een ander voornaam deel der Negotiatie, aan de drie Commissarissen bevolen, van welke de eerstbenoemde SIX zich wat veel, niet zonder spot zijner Ambtgenooten, op den voorgrond plaatste. De sleutel van Zeeland, die het ook van NAPOLEON's oogappel, *Antwerpen* was, het sedert 1795 in gebruik reeds half Fransch geworden *Vlissingen*, zou thans

[1]) In 1805.

[2]) »Doit-il me l'ôter quand il me l'a une fois donné? et surtout alors que je ruine mon pays en fermant les ports hermétiquement, pour concourir à ses desseins."

in eigendom geheel aan Frankrijk worden afgestaan. „Zeg aan den Heer SIX, zoo eindigde LODEWIJKS brief aan BRANTSEN, dat hij zorg drage in het Tractaat te bedingen: 1°. dat de Generaal-Opperbevelhebber te Vlissingen, zich volstrekt niet met het gezag over het eiland zal mogen bemoeijen; 2°. dat geene Fransche troepen of ambtenaren te Vlissingen, ooit of in eenig geval te mijnen laste komen." Maar er zou niet veel te onderhandelen vallen; de Commissarissen zouden eenige weken te Parijs verbeuzelen en uitstapjes naar *Fontainebleau* maken waar het Hof zich ophield; aan geregelde en degelijke behandeling van het onderwerp, was niet te denken met eene partij, wier besluit vast stond [1]. „Ik twijfel er niet aan, schreef BRANTSEN aan VAN DER GOES, of de Commissarissen zullen reeds bij de eerste conferentie volkomen op de hoogte zijn van de bedoeling zijner Keizerlijke Majesteit ten opzigte der te behandelen punten, daar de Minister DE CHAMPAGNY reeds voorlang met den Keizer een Tractaat had ontworpen, dat Z. Exc. zich voorstelde hun voor te leggen. Het is te hopen dat dit Tractaat op billijke grondslagen moge berusten en aan de bedoelingen en wenschen des Konings moge beantwoorden [2]." Voor hetgeen althans LODEWIJKS eigen belang bij BRANTSEN met zooveel vuur door den Koning zelf voorgestaan betreft, beantwoordde de uitslag niet aan zijne verwachting [3]. „Het zal mij benieuwen, had de Gezant al vroeg zich niet veel daarvan voorstellende aangemerkt [4]), hoe 't met onze zaken zal gaan.

[1]) Evenwel had men te 's Hage, voor het den Commissarissen te verstrekken diplomatisch cijfer, zorg gedragen. Verg. deze *Geschiedenis*, IIe Deel, 1ste Stuk, Bijlage XXXVIII, bl. 128.

[2]) 2 October 1807, BIJLEVELD, t. a. p., bl. 177.

[3]) „Ces Messieurs," klaagde LODEWIJK, „ont souscrit l'abandon de 500 mille francs de rentes en Domaines de l'Ostfrise. Je ne sais pas où ils veulent que je les trouve; mais enfin, comme on ne peut pas faire autrement, apportez-moi la ratification." (Aan VAN DER GOES, uit Utrecht 16 November 1807).

[4]) BRANTSEN aan VAN GOES, 25 September 1807.

SIX vleit zich veel, en ik geloof ook niet dat men zonder hoop kan zijn, zoo er maar *hartelijkheid* in de dispositie is;" maar er kon moeijelijk een ongelukkiger oogenblik voor die stemming des gemoeds bij NAPOLEON jegens zijn' Broeder en diens Rijk uitgedacht worden. „Ik denk, ging BRANTSEN voort, dat de Koning op dit moment in den Haag zal zijn, dewijl ik gisteren avond laat een koerier van Zijne Majesteit heb ontvangen met depêches, gedateerd van Antwerpen 22 September. Gij zult Z. M. waarschijnlijk niet zeer vergenoegd vinden over hetgeen er te *Breda* en te *Bergen-op-Zoom* is omgegaan." Na reeds Nota's over het gebeurde aan den Minister DE CHAMPAGNY gerigt te hebben, maakte BRANTSEN zich gereed nog dienzelfden avond naar Fontainebleau te vertrekken, om de teedere snaar verder aan te roeren. „Groot geweld is er te *Breda* en te *Bergen-op-Zoom* gepleegd," zoo meldde hem met toezending der bewijsstukken, de beklagenswaardige Monarch, die naar Parijs gekomen om, zoo als hij waande, de goede verstandhouding met den Keizer te herstellen en alle geschillen uit te delgen, niet had kunnen gelooven wat NAPOLEON hem half schertsende, bij hun afscheid had medegedeeld. Een grove schennis van het Hollandsch grondgebied had door Fransche tolbeambten en gendarmen plaats gehad, die in gemelde vestingen vermomd hadden weten te dringen en rustige ingezetenen, onder voorwendsel van deelgenootschap aan sluikerij hadden opgeligt en naar Frankrijk vervoerd [1]). „Ik zou, vervolgde de Koning in zijne depêche aan BRANTSEN, wanhopig zijn, indien mij wegens dit onregt geene voldoening geschiedde, en indien men de gevangenen belette naar Holland te komen, om er voor hunnen natuurlijken Regter te verschijnen. Ik zend wegens dit belangrijk voorval een koerier tot den Keizer en schrijf daarover ook aan den Heer

---

[1]) LOUIS BONAPARTE, *Docum. historiques*, T. II, 112.

DE CHAMPAGNY: hiernevens mijn brief. Doe uw best regt te verkrijgen. Er zouden geene Tractaten, geen regt, geene maatschappijen meer bestaan [1]), indien men tot zoodanige geweldenarijen den naam mijns Broeders straffeloos kon gebruiken. Doe ook het mogelijke, ten einde de beide gevangenen, die zich te Parijs zullen bevinden en van welke de een meer dan 70 jaren oud is, aan niets gebrek lijden. Vaarwel, geef mij dagelijks van den staat dezer zaak en van den loop der Negotiatiën berigt." Na een paar andere onderwerpen besproken te hebben, drukte de Koning aan het slot zijner letteren, nogmaals zijn ongeduld uit, om ten behoeve der beide Brabanders regt te erlangen, daar het voorval een verbazende opschudding en ontsteltenis verwekte. Doch alle diplomatische vertoogen waren vruchteloos, onze landgenooten bleven in den kerker zuchten. En onder die omstandigheden laat het zich begrijpen, dat de Hollandsche Commissarissen er niet in konden slagen, ten behoeve hetzij dan van den Koning of van de Natie veel te bedingen. Evenwel betuigde hun President SIX zeer verheugd te zijn [2]) dat 's Konings persoonlijk regt ongeschonden was bewaard, en dat Hoogstdezelve aan het Wetgevend Ligchaam geen hinderlijke voordragt of verzoek zou hebben te doen. Maar dan toch voorzeker eene voor de Natie hoogst bedroevende en smartelijke mededeeling, — het onherroepelijk verlies van *Vlissingen*, voor niet weinigen de voorbode van hetgeen Zeeland zelf en geheel Nederland iets vroeger of later drei-

[1]) »Tachez d'obtenir justice. Il n'y a plus de Traités, de droit, de Sociétés, si l'on peut se servir du nom de mon Frère pour de telles violences."

[2]) Uit Fontainebleau 11 November 1807: SIX aan VAN DER GOES: »Je suis d'un grand contentement, mon cher Ami, que l'apanage du Roi soit conservé intact, et que S. M. n'aye aucune communication désagréable à faire au Corps Législatif, ni demande à adresser. J'espère que notre excellent Maître sera content de ce que nous avons fait, nous l'avons servi (wie betwijfelde het?) avec le zèle d'un attachement vrai, mais aussi Monsieur DE CHAMPAGNY y a bien contribué de son coté."

gend over het hoofd hing. „Ik zal u over het versch gesloten Tractaat, schreef BRANTSEN, maar niet onderhouden; men heeft verkregen wat de omstandigheden toelieten; de Zeeuwen echter zullen niet tevreden zijn [1]."

Men zal zich herinneren, wat het jaar te voren betrekkelijk de ratificatie van het toen geteekend Tractaat, die geen uitstel scheen te gedoogen, was voorgevallen. Nu integendeel werd een vrij lange termijn bepaald, en wel van de zijde van NAPOLEON bedongen. BRANTSEN, buiten wien de gansche Negotiatie was omgegaan, had dit Artikel liefst niet in het verdrag aangetroffen [2]. „Vriend SIX," meldt hij, „meende, dat die tijd van twee maanden voor de uitwisseling der ratificatiën, daarom was gesteld, dewijl de Keizer denkelijk een uitstap naar *Boulogne* inmiddels zou maken;" maar BRANTSEN oordeelde, dat er een andere reden moest zijn; want wat belette dat NAPOLEON de ratificatie vóór zijn vertrek teekende, of dat men hem die ter teekening gedurende zijne afwezigheid toezond, al mogt hij zich in Italië bevinden, werwaarts anderen hem wilden laten reizen. De reden, welke die dan zijn mogt, gaf hij aan den Hollandschen Minister van Buitenlandsche Zaken te raden [3]. De politieke gezigteinder was zeer beneveld; nieuwe wolken pakten zich in Italië zamen, nog meerdere in Portugal, de donkerste in Spanje. Wat kon niet in twee maanden opkomen, en 's Keizers inzigten wijzigen? Want dat het Wetgevend Ligchaam te 's Hage zoo groote moeite zou baren en zich tegen den afstand van Vlissingen stout verzetten, dit had men wel niet te vreezen. Maar heftig had zich het

---

[1] „Les Zélandais n'en seront cependant pas contents." (Aan VAN DER GOES, 13 November 1807).

[2] „Il y a un petit article, que j'aurais voulu n'y pas trouver, c'est la stipulation que les actes des ratifications seront échangés dans l'espace de deux mois. L'ami SIX croyait" enz. (13 November 1807).

[3] „Vous le devinerez peut-être comme moi, quoique je peux me tromper."

misverstand der beide Broeders geopenbaard: op het stuk der Oostfriesche Domeinen, was de Keizer volstrekt onhandelbaar en trouweloos geweest [1]). En zeker is het, dat 's Konings lang gerekt verblijf in Frankrijk, reeds gedurende den zomer zeer nadeelige geruchten in omloop had gebragt, alsof NAPOLEON veel meer dan de inlijving van het enkele Vlissingen beöogde, alsof zijn Broeder nog vrij wat meer zou hebben af te staan, en misschien zelfs in het geheel niet naar zijn Rijk zou terugkeeren. Na het onverwacht en treffend verlies van hun oudste kind, den Kroonprins, hadden LODEWIJK en HORTENSE zich in het laatst van Mei, naar de Pyreneën begeven, en zoo om eenige afleiding te zoeken als tot herstel van gezondheid, aldaar de baden gebruikt. De Koning kwam niet vóór den 23 September naar Holland terug, de Koningin bleef geheel weg. LODEWIJK werd van den slechten indruk der uitstrooisels, wegens die dubbele afwezigheid, niet onkundig gehouden en begreep derhalve uit *Cauterêts*, waar hij zich toen bevond, de Ministers en door hunne tusschenkomst, de Natie zelve te moeten geruststellen. „Met leedwezen," zoo schreef hij hun [2]), „heb ik de geruchten en gewaarwordingen vernomen, welke mijn vertrek in het Rijk heeft te weeg gebragt. Het betaamt U, mijne voornaamste Regerings-Ambtenaren, de openbare meening te leiden en te zorgen, dat men de zaken van de gunstigste zijde en uit het ware oogpunt beschouwe. Deze gewigtige taak draag ik aan Uwen ijver op en aan de verknochtheid, van welke gij mij dagelijks bewijzen geeft. Geen Hollander immers zou zijnen Koning kunnen achten, indien hij moest denken, dat deze ligtzinnig het Volk zou kunnen verlaten dat hem is toevertrouwd; indien

---

1) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 23 November 1807: „L'ami SIX ne s'attendra pas à voir le Maître moins content que lui-même; mais il faut être juste; l'Empereur était *si ferme* sur l'article des Domaines qu'il n'y avait pas moyen de l'en faire revenir, quelqu'injuste qu'il soit d'en priver son Frère," enz

2) Le Roi à ses Ministres, le 1 Juillet 1807. (Archief VAN DER GOES).

hij de Regering aan andere handen dan de zijne kon overlaten, en indien iets ter wereld hem kon doen besluiten vreemd te worden aan een Volk, dat zoowel in zijne genegenheid als welligt in zijne schatting de eerste plaats inneemt [1]). Noch de voor mijne gezondheid nadeelige luchtstreek, noch de regtmatige en altijddurende stof tot droefheid, die zij mij heeft gegeven, hebben mijne bezorgdheid voor het welzijn der Natie een oogenblik verminderd, of zullen dit ooit kunnen doen. Ik kan er, dunkt mij, geen beter blijk van geven dan door gestadig te trachten mijne gezondheid te versterken, die mij dikwijls niet vergunt, mij met de in deze omstandigheden vereischte bedrijvigheid aan de belangen van mijn Volk te wijden. Gij kent mijne leefwijze, gij weet of ik een grooter genot ken, dan dat, hetwelk uit die gevoelens voortspruit. Het is dus alleen voor Hollands welzijn, dat ik mijn *best doe* gezond te worden. Zou het niet onverantwoordelijk zijn, dat ik, wanneer ik de overtuiging heb, dat ik zonder merkbare verbetering van mijn toestand, den aanstaanden winter nimmer zou kunnen doorstaan, het saizoen, hetwelk mij die beterschap kan aanbrengen, liet voorbijgaan? Zou ik dan niet om een kortstondige afwezigheid te mijden, de geringe kracht en gezondheid die mij zijn overgebleven, in het tijdverloop van heden tot den winter in de waagschaal stellen? Spreekt en handelt derhalve in dien geest, dat de Natie geloove en overtuigd zij, dat ik aan haar onverbrekelijk gehecht ben; dat zoolang mijne gezondheid het slechts eenigermate gedoogt, al mijne krachten aan mijn Volk zullen gewijd zijn, en dat niets mij ooit de achting en verkleefdheid der Hollanders zou kunnen vergoeden. Zij zijn mij alles, en hun geluk is het doel van mijn leven. Wilt dus alle geruchten en alle vrees, die met

---

1) »A devenir étranger à un Peuple qui est peut-être le premier dans son estime, comme dans son inclination."

die opregte gevoelens in strijd mogten zijn, openlijk logenstraffen [1]). Zoo die geruchten en vrees onverhoopt bleven aanhouden, zou ik terstond terugkomen, maar ik zou dan het verdriet hebben met eene nog slechtere gezondheid terug te keeren, die mij geen gezetten arbeid zoude veroorloven."

Deze even openhartige als gemoedelijke taal is als de spiegel van hetgeen er in het edel hart des Konings omging, naauwelijks een jaar nadat hij zijn lot aan dat van Holland had verbonden. En weldra zou hij met de daad toonen, dat hij niet tot de rij van die zelfzuchtige handlangers der napoleontische Politiek behoorde, gereed om op 's Keizers wenk, den eenen Vorstelijken zetel met een anderen te verwisselen. Een MURAT mogt zich uit Dusseldorp naar *Napels*, een JOSEPH van hier naar het glibberig *Madrid* laten verplaatsen, geen LODEWIJK. Eerst vier maanden na die trouwhartige ontboezeming, in welke 's Konings ernstig pligtbesef zoo ondubbelzinnig doorstraalt, kwam het daar straks besproken Tractaat tot stand, hetwelk LODEWIJK en de Natie beide zou grieven, en hun den blinddoek geheel van de oogen rukken. Doch men is ter liefde der waarheid, den Koning de getuigenis schuldig, dat geen wrok over het nu gepleegd onregt, maar het begrip hetwelk hij zich van zijne verheven roeping had gevormd, zijn volgend gedrag tegenover den Keizer bestuurd heeft. Stemt men met deze beschouwing in, men zal dan het scheef en eenzijdig oordeel van een Franschen Diplomaat [2]) daaraan kunnen toetsen. „Bij het Tractaat van *Tilsit*, zoo beweert hij, had Keizer NAPOLEON het Vorstendom Oostfriesland, het Land van *Jever* en de Heerlijkheden *Varel* en *Kniphausen* aan Holland afgestaan; maar hij had nooit de bedoeling gehad die Landen voor niets weg te geven. Hij eischte dus

---

1) Vandaar in het *Journal Politique de Leyde*, van 7 Julij 1807: »On a aujourd'hui la satisfaction d'apprendre, que la santé de Sa Majesté est déjà tellement améliorée, qu'Elle pense déjà à son retour," enz.

2) ARMAND LEFEBVRE, *Hist. des Cabinets de l'Europe*, T. IV, 209 suiv.

dat hem in ruiling van die Landen, de haven van *Vlissingen* met het daartoe behoorend grondgebied wierd afgestaan. Vlissingen beheerscht den mond der Schelde; het was derhalve voor de veiligheid van Antwerpen onmisbaar; het was als een voorpost tegen Engeland gerigt. Het den 11 November 1807 geteekend Tractaat, Koning LODEWIJK veeleer afgeperst dan vrijwillig door hem aangenomen, bezegelde de inlijving dier vesting bij Frankrijk. Het verlies van Vlissingen smartte de Hollanders zeer, en het Wetgevend Ligchaam aarzelde niet de ontevredenheid der Natie uit te spreken. Maar ook de Koning begon van nu af aan de mogelijkheid te wanhopen de pligten jegens zijn Volk met zijne verbindtenissen jegens den Keizer te verzoenen. Hetgeen met *Vlissingen* was voorgevallen, scheen hem de eerste schrede toe op den weg van berooving en plundering, die vermoedelijk niet te bevredigen zou zijn dan door de inlijving van geheel Holland met het Fransche Keizerrijk. Groot was het verdriet dat hij daarover opvatte, en in plaats van een mannelijk besluit te nemen, in plaats van de neiging van zijn Volk met kracht te keer te gaan, om des te beter zijn zelfstandig aanzijn te handhaven, gaf hij zich aan gejammer en klagten over, en beschuldigde hij zijn' Broeder, dat hij zijn' toestand ondragelijk maakte. Van dien tijd af, nam hij de houding aan van een mishandelden Vorst en leide hij er zich op toe, de rol van martelaar te spelen." Welnu, laat ons de gordijn van het treurspel ophalen en na de eerste bedrijven, de ontknooping aanschouwen.

Van LODEWIJKS *weigering der Spaansche Kroon, tot het einde van den krijgstogt der Engelschen in Zeeland.* (December 1809).

Was in het nu haast verstreken jaar 1807 het Noordelijk Europa door den oorlog geteisterd, aller blik zou zich eerlang op het uit den langen slaap ontwaakt, heldhaftig Spanje vestigen. Wij hebben, terwijl zooveel in de Bataafsche Republiek voorviel of verhandeld werd, de diplomatische verhouding tot het Zuiden, in den jongsten tijd uit het oog verloren, schoon de internationale betrekkingen daarmede niet waren afgebroken. Met juistheid had al dadelijk bij het hervatten der vijandelijkheden tusschen den Eersten Consul en Groot-Britannië, een van onze Staatslieden den hagchelijken toestand van het Kabinet van *Madrid* geschetst. Zou het met Portugal, de zijde van Engeland kiezen? Daartoe ontbrak de moed. Het gaf de voorkeur aan eene van BONAPARTE gekochte Neutraliteit. Maar hoe lang kon het daarop rekenen, hoe duur dan ook betaald? „De Spanjaarden — oordeelde DE VOS VAN STEENWIJK [1]) — bevinden zich hoe lang hoe meer in 't naauw; aan geen der twee belligererende Mogendheden genoegen kunnende geven, worden zij door beide even nadrukkelijk bedreigd. Die staat van zaken kan niet lang meer aanhouden; en hoedanig de beslissing zijn moge, is

[1]) Aan VAN DER GOES uit Parijs 24 September 1803. — En verg. hiervoren bl. 13, 14, 18.

het zeker dat dit Koningrijk zich nimmer in een meer *critiquen* toestand gevonden hebbe." Even vóór het uitbreken van den oorlog, was onder de weder onbetwiste heerschappij van GODOY, een nieuwe Minister van Spanje te 's Hage benoemd, te Franschgezind en te doorslepen om hier te kunnen behagen, met name DE BOULIGNY: „de nieuwe Spaansche Gezant," schreef VAN DER GOES, „bevalt mij tot nog toe niet: het goede hart van ANDUAGA zal ik altijd regretteren [1])." SCHIMMELPENNINCK ontkende de Gallomanie van diens opvolger niet, maar betuigde met dezen te Parijs nog al „wel overweg te hebben kunnen raken [2])." Doch BOULIGNY scheen den geest van *intrigue* en de kuiperijen met de Franschen, ook ten behoeve van bijzondere personen, niet te hebben afgelegd. „Ik heb wederom," klaagde de Bataafsche Minister van Buitenlandsche Zaken, eene attaque van den Ambassadeur SÉMONVILLE gehad [3]), ten gevolge, zoo hij zegt, van een brief van den Heer DURAND [4]), tenderende tot *rappel* van de Heeren VAN GRASVELD en VAN SPAEN [5]), en om een van die posten te geven aan den gewezen Chargé d'Affaires VAN NIEUWERKERKE; ik ben niet alleen om te gelooven, dat dit geheele werk eene intrigue is, op aandrang van NIEUWERKERKE gesponnen door BOULIGNY, die (tusschen ons) geheel *niet pluis is* [6])." VAN DER GOES gaf dit aan SÉMONVILLE niet onduidelijk te kennen en verklaarde hem tevens rond-uit, dat hij liever zijn' post wilde nederleggen, dan gedwongen te worden om aan VAN NIEUWERKERKE, wien hij overigens bereid was een Consulaat te verschaffen, een diplo-

---

1) 15 April 1803. (Aan SCHIMMELPENNINCK).

2) Aan VAN DER GOES, 19 April 1803.

3) Aan SCHIMMELPENNINCK, 6 April 1804.

4) Chef de Division bij het Departement van Buitenlandsche Betrekkingen te Parijs. Zie deze *Geschiedenis*, II[e] Deel, 1[ste] Stuk, bl. 328.

5) VAN HULSHORST, uit Stuttgart, niet uit Weenen.

6) Aan SCHIMMELPENNINCK, 20 April 1804.

matische betrekking met den rang van *Minister*, op te dragen [1]). Hij had daartoe, verzekerde hij, „zeer gezonde redenen." Men werd, ten gevolge der openbare vredebreuk tusschen Engeland en Spanje, dat zijne Neutraliteit niet langer kon bewaren en aan den slag bij *Trafalgar* een zoo noodlottig hoewel roemrijk deel zou nemen, door den terugkeer van ANDUAGA uit Londen naar zijne oude standplaats, van den lastigen, bemoeizieken BOULIGNY verlost. Daarentegen was onze Gezant MEYNERS bij voortduring te *Madrid* gehandhaafd, hoewel nu en dan, deze en gene eerzuchtige hem poogde te onderkruipen. „Provisioneel is er nog geen quaestie, meldde VAN DER GOES [2]), dat MEYNERS den post in Spanje wil verlaten; dan, heeft zulks plaats, is de Heer BANGÉMAN [3]) daartoe zoo na, als een ander." Ruim een jaar daarna, onder SCHIMMELPENNINCK's Regering, trachtte de gewezen Gezant zoowel bij KAREL IV als bij de Fransche Republiek MEIJER, die sedert te Parijs ambteloos zijne dagen sleet [4]), zijne voormalige waardigheid in Spanje te herkrijgen en MEYNERS den voet te ligten. Immers berigtte BRANTSEN vertrouwelijk aan VAN DER GOES schrijvende, den 22 Augustus 1805: „Ik heb U," zegt hij, „bij eene vorige gepraeveniëerd van het voorgenomen vertrek van den Heer MEIJER naar de Republiek, en van het oogmerk dat die reis had. In een nadere conversatie heeft hij mij met verzoek van *appui* geconfiëerd, dat zijn voornaam *but* mede was om te *solliciteren* de Missie van Spanje, waartoe hij meende beter geschikt te zijn dan de Heer MEYNERS, en die hem voor zijne gezondheid ook vrij meer zou conveniëren, dan eene Missie

---

1) Een onbekwaam man was VAN NIEUWERKERKE gewis niet, wien een zoo schrander Diplomaat als VALCKENAER vroeger ook had aanbevolen. — Verg. deze *Geschiedenis*, IIe Deel, 1ste Stuk, bl. 291 volg.

2) Aan SCHIMMELPENNINCK, 11 Mei 1804.

3) HUYGENS, Minister te Kopenhagen.

4) Verg. ROËLL, *Verslag* enz., bl. 74.

naar het Noorden. Ik heb hem, dus vervolgt BRANTSEN, geantwoord, dat ik mij te veel te *loueren* had van het gedrag ten aanzien van mij in een onaangename époque gehouden [1]), om, als particulier, niet favorabel aan u te recommanderen eene *prompte* en gunstige afdoening van zijne reclamatien; — maar dat ik hem met betrekking tot zijn hoofd — of subordinaat but, zooals hij dit zou willen noemen, moest observeren, dat dit veel voeten onder de aarde zou hebben; dat ik niet wist, dat de Heer MEYNERS zijn *rappel* had gevraagd, en er dus eene vacature van die Missie te voorzien was; dat het Gouvernement altijd *content* van hem was geweest; dat ik iterativelijk van personen van *marque* en nog dezer dagen van den Spaanschen Ambassadeur [2]) had gehoord dat hij in Spanje wèl gezien en bemind was, er er dus geene billijke reden zou zijn, om hem buiten zijne bewilliging terug te roepen of te *déplaceren;* immers dat ik *niet* met hem (MEYER) konde convenieren, dat het niet onbillijk zoude zijn iemand te *rappeleren* alleen dáárom, dat hij reeds *drie* jaren de Missie had gehad [3]); dat ik hem echter niet wilde afraden, den Heer Raadpensionaris zelven, bij wien hij bekend was, daarover te onderhouden." BRANTSEN, ofschoon hij derhalve den Gezant MEYNERS niet wenschte te benadeelen, besloot zijn' brief, met de loffelijke vermelding van MEYERS „commerciele kundigheden," van zijne „talenten en merite." — Kort daarna keerde de Secretaris van Legatie FALCK over Parijs naar

---

1) Te weten door denzelfden MEIJER, in 1795, destijds met BLAUW Minister-Plenipotentiaris bij de Fransche Republiek, jegens hem BRANTSEN, met REPELAER door den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL naar Parijs gezonden.

2) MASSERANO (BRANTSEN aan VAN DER GOES, 9 Augustus 1805).

3) Zie de *Inleiding tot eene Geschiedenis der Nederl. Diplomatie*, Eerste Gedeelte, Bijlage VIII, bl. 52 (vierjarige duur der *gewone* Ambassades, volgens het Reglement van 18 October 1619).

Holland terug [1]), maar de plaats van zijn' Chef werd eerst in 1807 vervuld [2]), toen Koning LODEWIJK den Commandeur CHRISTIAAN VER HUELL, een broeder des Admiraals, tot zijn' Minister in Spanje benoemde, wien HUGO VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, als Secretaris van Legatie volgde, maar ook bijstond en welligt voorlichtte [3]). Zij kwamen er in een gewigtig, onheilspellend tijdgewricht, zwanger van schokken en omwentelingen, die eenmaal tot de bevrijding van geheel Europa, door het edel voorbeeld van een grootmoedige Natie aangespoord, den met stroomen bloeds gedrenkten weg zouden banen. Al spoedig nadat LODEWIJK de teugels van het Bewind had aanvaard, vond VAN DER GOES in eene Proclamatie van den Prins DE LA PAZ, door FALCK uit den oorspronkelijken tekst in het Fransch vertaald en met eenige aanmerkingen begeleid [4]), als van zelf aanleiding op de teekenen des tijds te wijzen, die eene uitbarsting voorspelden [5]). Maar met de lotgevallen van Spanje, waren die van het aangrenzend Portugal, in die oogenblikken op het naauwst verbonden, — hoe verschillend de gedragslijn der Regeringen van beide Landen zijn mogt, — de eene zich aan NAPOLEONS ontzagwekkende Alliantie niet durvende ontwringen, de andere in de gehechtheid aan het honderdjarig Verdrag met Groot-Britannië de eenige toevlugt ontwarende, om het geweld van den Franschen Keizer te beschamen. Ter-

1) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 29 November 1805.

2) Chargé d'Affaires te Madrid was inmiddels J. OSKAMP. *Decreten en Besluiten van Z. M. den Koning van Holland*, 18 December 1806.

3) Verg. Bijlage XXV, bl. 100: »Le seul système de M. VER HUELL, et par conséquent *le mien*, a été d'observer la plus stricte neutralité." (HUGO VAN ZUYLEN aan BRANTSEN, uit Madrid 7 Maart 1808).

4) 4 November 1806.

5) VAN DER GOES aan den Koning, 16 November 1806: »D'après les dernières nouvelles de l'Espagne, la fameuse proclamation du Prince DE LA PAZ, a fait plus de sensation à *Madrid* que dans le reste de la Monarchie, où l'armement et l'équipement des troupes se font avec beaucoup de lenteur."

wijl Spanje zich even als Nederland, uitputte in offers aan de onverzadelijke heersch- en hebzucht van de Fransche Bewindslieden en Gezanten schier dagelijks gebragt, terwijl het zijne Volkplantingen verloor, zijne dapperste Admiralen en andere Zee-officieren voor vreemde belangen hun leven lieten en de schoonste Vloot door NELSON vernietigd werd, zou de Portugesche Regering voor het verrassend besluit niet terugdeinzen, om zich desnoods in een nieuw Vaderland staande te houden. Zoo vèr evenwel waren de zaken nog niet gevorderd toen de hier sints lang door het Kabinet van Lissabon geaccrediteerde Minister DE BEZERRA [1], van zijn Hof de verzekering ontving, dat de Prins-Regent van Portugal LODEWIJKS verheffing tot den Troon van Holland, met het grootste genoegen had vernomen [2]; gelijk ook D'ANDUAGA uit Madrid weldra nieuwe geloofsbrieven bekwam [3]. Maar hoe broos al vóór den val van SCHIMMELPENNINCK, de betrekkingen met Portugal aan schrandere Diplomaten moesten voorkomen, die hetgeen te Parijs tegen dat Rijk sints lang gesmeed werd, zonder moeite konden raden, het laat zich uit het gezegde van BRANTSEN afleiden, toen WESTREENEN VAN THEMAAT uit *Stockholm* [4]) naar *Lissabon* werd verplaatst. „Ik weet niet, schreef hij den 5 Mei 1806, of de Heer VAN WESTREENEN een goede ruil doet, maar hij zal aan een Hof komen waar men weet, hoe de Koningin gesteld is, en de Prins-Regent ook gezegd wordt *getrou-*

---

[1]) Hij was de opvolger van D'ARAUJO, (Verg. deze *Geschiedenis* I, 133) die uit Lissabon den 12 Julij 1804 aan VAN DER GOES schreef: »Rien ne pourra désormais manquer à en former un sujet accompli, puisqu'il a mérité votre approbation et vos éloges."

[2]) „Ce Ministre me mande qu'il venait de recevoir de sa Cour les assurances les plus positives de *la très-grande satisfaction* avec laquelle S. A. R. Monseigneur le Prince Régent de Portugal a vu l'élévation de Votre Majesté au Trône de Hollande." VAN DER GOES aan den Koning, 9 Augustus 1806.

[3]) VAN DER GOES aan den Koning, 8, 10 November 1806.

[4]) Zie hiervoren, bl. 85, 100.

bleerd te zijn. Wie kan calculeren de gevolgen die dit ook al zou kunnen hebben [1])." Zeker is het, dat de verwikkeling met NAPOLEON [2]) hoe lang zoo neteliger werd, dat de Britsche Zeemagt onder Lord ST. VINCENT op den Taag verscheen, en dat die Missie naar Portugal, op welke de gewezen Minister van Oorlog Generaal PYMAN zich reeds zoo te goed deed, moest achterblijven. Niet geheel juist toch is het verhaal van dien krijgsman, dat LODEWIJK den 11 October 1806 goedgevonden had hem „geheel *onverwachts* te benoemen tot Minister-Plenipotentiaris" bij gemeld Hof en welke zending kort daarna was vervallen tengevolge van gebeurtenissen, die toen in Portugal plaats grepen. Het blijkt integendeel uit het Rapport van den Minister VAN DER GOES aan den Koning, dat de Generaal zelf ter bekoming van die Legatie, moeite had gedaan en wel in het belang der gezondheid van zijnen zoon, wien men een zachter luchtstreek had aangeraden [3]). Alles werd nu tot de reis in gereedheid gebragt, men zag naar een Secretaris om, en had dien al aan den Koning aanbevolen, toen deze den Gezant ontbood en hem kenbaar maakte, dat van de zaak niets meer kon komen. — Meer geregeld duurde het internationaal verkeer met Spanje voort, daar Frankrijk zelf al weder ter bekoming van geld, er voordeel bij had, de handelingen van het Kabinet van Madrid hier te lande te begunstigen. Bij het Huis HOPE en Cie moest eene geldleening worden geopend, zoo het heette ten behoeve van Spanje, in waarheid om de eischen van NAPOLEON te bevredigen.

---

1) D'ARAUJO over de geloofsbrieven aan VAN GRASVELD te verstrekken schrijvende, verlangde »que dans les crédentielles *on ne fasse pas mention de la Reine*, puisque depuis l'établissement de la Régence, nos crédentielles sont de Son Altesse Royale *le Prince Régent*." Aan VAN DER GOES, 2 Febr. 1802 (uit Londen).

2) Aan VAN DER GOES.

3) *Bijdragen tot de Geschiedenis van het Vaderland*, bl. 139.

„De Heer IZQUIERDO," zoo luidde een brief van TALLEYRAND aan VAN DER GOES, gedagteekend 27 Augustus 1806, „heeft als door het Hof van Spanje belast om in Holland eene geldleening te openen, van mij verlangd, dat ik hem bij Uwe Excellentie wilde aanbevelen. Naar hetgeen de Minister van de Publieke Schatkist (MOLLIEN) mij meldt, is die Leening bestemd om de verpligtingen van Spanje jegens Frankrijk te kwijten, en daar zij in strekking en vorm eene vernieuwing van schuld is, zal zij zeker weinig bezwaar ontmoeten. Ik verzoek Uwe Exc. de personen met die Negotiatie belast welwillend te bejegenen, en ik houd mij overtuigd, dat een maatregel, dien het Fransch Gouvernement moet wenschen tot stand te zien komen, geheel zal strooken met de belangen van Holland zelf, zoo naauw aan die van Frankrijk verknocht." Het gold niets minder dan eene leening van 30 millioenen guldens, van welke echter slechts 9 of 10 in gereede penningen door Z. Katholijke Majesteit werden begeerd, namelijk om die terstond in de Fransche kas te doen storten, terwijl het verder bedrag als oude schuld jegens de Hollandsche geldschieters aangegaan, erkend werd. Zoo weinig konden, nu de Engelschen den Oceaan onveilig maakten, den bezitter van *Peru* en *Mexico* de aldaar steeds opgedolven schatten baten. En zoo werd de speculatie-geest of speelzucht van de eene aan Frankrijk verslaafde Natie, misbruikt om de andere uit te mergelen! Hier vond de opmerking [1]) eene dubbel treffende toepassing, dat onze Natie niet minder verdwaasd is op de *Loterij*-spelen, dan de Spanjaarden op *stieren*-gevechten.

Wij hebben den befaamden Zendeling van den Prins DE LA PAZ, IZQUIERDO genoemd, en bevinden ons op den rand des afgronds, waarin de Spaansche BOURBONS eerlang zouden wegzinken. Weinige dagen vóór het Tractaat over Oost-

[1]) VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 2 Maart 1803.

friesland en Vlissingen door de Hollandsche Commissarissen te Fontainebleau in het volgend jaar gesloten, teekende die Spanjaard aldaar in diep geheim het berucht verdrag (van 27 October 1807), bij hetwelk Portugal werd vanéén gescheurd, en het Vorstendom Algarvië aan GODOY op het papier toegekend [1]). „Men maakt te Cadix toebereidselen om het Fransche en Spaansche Eskader uit tien schepen bestaande, in zee te doen steken," meldde de Hollandsche Gezant uit Madrid, VER HUELL [2]). Welligt zal men het gebruiken om zich tegen het vertrek der Portugezen te verzetten; zoo althans heb ik de bedekte uitdrukkingen van den Vredevorst in ons laatste onderhoud opgevat." Ruim eene week later, berigtte VER HUELL nader: „Het Eskader te *Karthagena*, zes Linieschepen groot, ligt gereed om op het eerste sein naar zee te stevenen, en is van alles wèl voorzien. Die Expeditie staat gewis in verband tot hetgeen ik de eer had in mijne voorgaande depêche, aangaande het Eskader te *Cadix* Uwe Exc. mede te deelen." En zoo liet GODOY zich bij een openbaar gehoor verluiden [3]), dat 80,000 Franschen weldra *Gibraltar* zouden komen belegeren. Dan, hoe deerlijk zouden de luchtkasteelen van den bedrogen gunsteling instorten, en hij zelf in de hand van een niet minder sluwen dan schrikverwekkenden Veroveraar, het werktuig worden zoowel van zijn eigen ondergang als van dien zijner stekeblinde Meesters!

1) DE PRADT, *Mémoires historiques sur la Révolution d'Espagne* (Paris 1816), p. 48 en p. 22—26 de beide Tractaten van 27 October 1807. »Celui-ci (GODOY) avait à Paris un agent nommé IZQUIERDO, Conseiller d'État, Directeur du jardin botanique de Madrid, homme qui avait en Espagne la réputation d'égaler son commettant *en corruption*."

2) Zie de depêches in het Fransch, Bijlage XXV (8, 19 October 1807).

3) »Le Prince DE LA PAZ a dit hier dans une audience publique que quatre-vingt mille Français viendraient faire le siège de *Gibraltar*." (Verz. CROISET-V. TOULON). Zie hierbij DE PRADT, p. 47: »On parlait alors d'une attaque sur Gibraltar, enz.

Het is overbodig zich in al de bijzonderheden te verdiepen, van de middelen door NAPOLEON tot het plegen van het schelmstuk van *Bayonne* aangewend, en om er de vruchten van te plukken. Hij zelf heeft in ruwe trekken, den loop der gebeurtenissen in het rampzalig Schiereiland op zijne wijze voorgesteld, maar duidelijk genoeg voor ons, om het zamenweefsel der boosheid te doorzien. Reeds den 27 Maart 1808 [1]) geene BOURBONS meer duldende, eerst uit Napels verjaagd en nu ook van den Troon van Spanje beroofd, terwijl het hem berouwde LODEWIJK op dien van Holland geplaatst te hebben, bood hij zijnen Broeder de nog te vestigen heerschappij over de wakkere Kastiljanen aan. „De Koning van Spanje," zoo meldde hij, „heeft van de Regering afstand gedaan. De Prins DE LA PAZ zit in hechtenis. Een aanvankelijke opstand is te Madrid uitgebarsten. Bij die gelegenheid waren mijne troepen op veertig uren van die hoofdstad verwijderd; de Groot-Hertog van Berg heeft er den 23sten met 40,000 man moeten binnenrukken. Tot op dit uur roept het Volk mij met luide kreten. En overtuigd, dat ik met Engeland geen duurzamen Vrede zal verwerven, dan door aan het Vasteland een krachtig leven bij te zetten, zoo heb ik besloten een Franschen Prins op den Troon van Spanje te plaatsen. De Hollandsche lucht is U niet dienstig, en bovendien kan Holland zich van zijn diep verval niet meer opbeuren. Het is niet mogelijk, hetzij het al dan niet Vrede worde, dat dit Land zich onder dien dwarlwind der wereld staande houde [2]). Daarom heb ik in die gesteldheid der dingen, voor de Spaansche Kroon aan u gedacht. Gij zult de Souverein zijn van een edel Volk,

[1]) LOUIS BONAPARTE, *Docum. historiques*, II, 290 suiv.

[2]) „D'ailleurs la Hollande ne saurait sortir de ses ruines. Dans le tourbillon du monde que la paix ait lieu *ou non*, il n'y a pas de moyen, pour qu'elle se soutienne. Dans cette situation des choses, je pense à vous pour le trône d'Espagne."

van elf millioenen onderdanen en van belangrijke Kolonien. Met zuinigheid en bedrijvigheid kan Spanje 60,000 man onder de wapenen houden en 50 schepen in zijne havens. Antwoord mij ronduit wat u van dit voorstel dunkt [1]). Gij begrijpt dat dit nog maar een ontwerp is, en dat, schoon ik honderd duizend man in Spanje te velde heb, het wel mogelijk is, uithoofde van nog onvoorziene omstandigheden, dat ik hetzij terstond opruk en alles in veertien dagen zijn beslag krijgt, of wel, dat ik langzaam te werk ga en dat er eenige maanden lang aan besteed zullen moeten worden. Antwoord mij dus stellig of gij het zult aannemen als ik u tot Koning van Spanje benoem? kan ik alsdan op u rekenen [2])? En daar het zou kunnen gebeuren dat uw koerier mij niet meer te Parijs vond, zoodat hij dan Spanje zou moeten doorkruisen te midden van allerlei kansen die zich niet laten voorzien, vraag ik u tot antwoord enkel twee woorden: ik heb uwen brief van dien datum ontvangen, daarop zeg ik *ja*, en in dat geval reken ik er op dat gij zult doen wat ik mogt verlangen; of wel *neen*, hetgeen zooveel zal beduiden dat gij mijn voorstel niet beaamt [3]). Daarna kunt gij een' brief schrijven, waarin gij in bijzonderheden uwe denkbeelden uiteen zet omtrent hetgeen gij wenscht, en gij kunt u daartoe van het adres van uwe vrouw te Parijs, bedienen. Ben ik daar, zoo zal zij mij dien overhandigen, en anders zendt zij u dien terug. Vertrouw deze zaak aan niemand, en spreek bid ik u, aan geen mensch over den inhoud van dezen brief; want men

---

1) »Répondez-moi catégoriquement quelle est votre opinion sur ce projet."

2) »Répondez-moi catégoriquement: si je vous nomme Roi d'Espagne, l'agréez vous? puis-je compter sur vous?"

3) »Répondez-moi seulement ces deux mots. j'ai reçu votre lettre de tel jour, je réponds *oui*, et alors je compterai que vous ferez *ce que je voudrai;* ou bien non" enz. *Docum. historiques*, II, 292.

behoort eene zaak volbragt te hebben vóór men bekennen kan daaraan gedacht te hebben," enz.

Hoe meent men dat LODEWIJK bij het ontvangen dezer regelen, te moede was? Hij was niet minder daarover verontwaardigd dan verbaasd. Koning KAREL IV had zich immers gehaast, hem diplomatische blijken van genegenheid te geven. Hij sloeg derhalve NAPOLEONS voorstel glad en met nadruk af. „Ik ben, zeide hij, geen Gouverneur van eene Provincie [1]). Een Koning kan niet bevorderd worden, of het moest in den Hemel zijn: hier op Aarde staan zij alle gelijk. Met welk regt zou ik van een ander Volk den eed van getrouwheid kunnen vergen, indien ik zelf ontrouw wierd aan den eed dien ik bij het beklimmen van den Troon, aan Holland gedaan heb [2])?" Zoo luidde het antwoord dat hij op een voorstel gaf, in zijne oogen even onstaatkundig als schandelijk en onregtvaardig, — maar dat hem tevens in den argwaan van NAPOLEONS inzigten omtrent Holland zelf versterkte.

Intusschen hadden in onze Diplomatie zoo groote veranderingen plaats gevonden, dat de verwisseling van personeel wel een ommekeer mogt heeten. Met de erkenning van het Koningschap door Keizer ALEXANDER en den Koning van Pruissen te Tilsit, en met de door den Keizer van Oostenrijk betoonde bereidwilligheid in het bevestigen van den Heer DE FELTZ op zijnen post [3]), moesten de Gezantschappen van Petersburg, Berlijn en Weenen vervuld worden; terwijl de hooge jaren van den Minister BRANTSEN en zijn heimwee

---

[1]) „Je ne suis pas un Gouverneur de Province. Il n'y a pas d'autre promotion pour un Roi que celle du ciel, ils sont tous égaux."

[2]) *Docum. historiques*, II, 293: „une proposition qu'il regardait comme impolitique, injuste et honteuse."

[3]) Deze bleef echter slechts tot 28 Julij 1808, den Secretaris van Legatie PRÉVOT, als Zaakgelastigde achterlatende. — In Engeland hield men dit voor een *rappel*. *Supplément au Journal Politique de Leyde*, 6 September 1808.

naar Gelderland, op het behoorlijk bezetten van de openvallende waardigheid te Parijs, bedacht moesten maken; — en wel na het voorval met den Generaal DUMONCEAU in overleg met den Keizer, voor 't minst met TALLEYRAND. *Stockholm* kon ledig blijven, nadat GUSTAAF ADOLF zijn' Vertegenwoordiger uit 's Hage als nutteloos had teruggeroepen [1]), — en LODEWIJK gedrongen was geworden tegen Zweden, Bondgenoot van Engeland, gelijke verbodsmaatregelen uit te vaardigen [2]). Hij had zich zelfs wegens het gebeurde met den Graaf V. LÖWENHIELM, gehaast aan de zending van WESTREENEN VAN THEMAAT welstaanshalve een einde te maken [3]); hoewel die Gezant persoonlijk bij den excentrischen, maar veelzins achtingwaardigen Monarch van het Noorden, met onderscheiding werd bejegend, — niettegenstaande WESTREENEN's ontwijfelbare Gallomanie [4]). Doch wij keeren tot de voordragt der personen terug, die voor de straks gemelde Legatiën het meest in aanmerking kwamen, — en over welke de Minister VAN DER GOES met BRANTSEN, of de Koning zelf met dezen in gedachtenwisseling was getreden. „Zou SPAEN VAN VOORSTONDE hier (te Parijs) niet op zijne plaats zijn," vroeg BRANTSEN, die na het onaangenaam tooneel met den Keizer over den Generaal DUMONCEAU, onherroepelijk bij het besluit bleef om naar het Vaderland terug te keeren; SPAEN is een aanzienlijk, beschaafd

---

[1]) „Comme S. M. n'a pas vu d'utilité ni de besoin d'entretenir une mission à La Haye, Elle a rappelé le Comte DE LÖWENHIELM. (Officiele verklaring, vermeld in de depêche van REINHOLD uit Hamburg, 18 April 1806).

[2]) Decreet van 18 Januarij 1808. (*Journal Politique de Leyde*, 22 Janvier).

[3]) De Koning uit Aken aan VAN DER GOES, 22 Augustus 1806: „J'ai reçu votre lettre du 16 Août, relative au Comte DE LÖWENHIELM, Envoyé-extraordinaire de la Cour de Suède, et à Monsieur VESTRENEN THEMAAT. Je vous autorise à accorder les passeports demandés par l'Envoyé de Suède, et quant à Monsieur THEMAAT, on peut fort bien expédier ses lettres de *rappel;* et il n'est nullement besoin de l'ancien Gouvernement pour cela," enz.

[4]) (STRICK VAN LINSCHOTEN) *Vertraute Briefe* u. s. w., I, 49.

man en die alle vereischten vereenigt [1]). De Minister CHAMPAGNY heeft hem (tijdens zijn Gezantschap te Weenen) gekend en was met hem op een goeden voet; ik meen dat hij zich met den Heer DE LA ROCHEFOUCAULT ook wel verstaat." Zoo schreef de eene Gelderschman over den ander, den 23 Julij 1806, en zeker, wie de depêches van onzen Gezant bij het Hof van Oostenrijk VAN SPAEN opslaat, zal bevinden dat die Diplomaat naauwkeurig onderrigt was van veel wat voor de meesten zorgvuldig verborgen werd gehouden [2]). Doch zoolang de hoop op een gunstigen afloop van de toen beproefde Negotiatie met Engeland, niet was opgegeven, mogt BRANTSEN voor het geval dat de Vrede tot stand scheen te zullen komen, Frankrijk niet verlaten [3]), en totdat hij eindelijk in het begin van 1808 met de benoeming van zijn' opvolger, zijn ontslag verwierf, vertoonden zich nu en dan kapers op de kust; onder deze de hiervoren gemelde broeder van den Admiraal VER HUELL, later tot Minister te *Madrid* aangesteld. Naar het verhaal van den Commandeur zelf, had LODEWIJK tusschen hem en de keuze van den Generaal DUMONCEAU geaarzeld, en kwam het BRANTSEN voor, dat VER HUELL de Legatie niet zou hebben geweigerd [4]). — Eenige jaren geleden, waren sommigen nog van oordeel [5]), dat zoo ons Land slechts stipt de verbindtenis-

---

[1]) »C'est un homme comme il faut et ayant toutes les qualités requises."

[2]) Zie Bijlage XXIV (depêches van 14, 21, 28 Maart 1807) bl. 97 volg.

[3]) »Puisque l'Empereur ne veut pas me donner congé, et que malgré que je ne suis *rien par le fait*, l'on me traite et considère comme Ministre du Roi," enz. (BRANTSEN aan VAN DER GOES, 27 Julij 1806).

[4]) Aan VAN DER GOES, $\frac{\text{30 Julij}}{\text{1 Augustus}}$ 1806: »Le frère de l'Amiral, M. VER HUELL vient d'arriver. — De la manière qu'il me contait cela, j'ai présumé qu'il ne l'aurait pas entièrement rejeté."

[5]) De eerste Agent van Buitenlandsche Betrekkingen in 1798, W. BUYS. — Uit Stockholm schreef hij aan VAN DER GOES, 6 Febr. 1801, toen hij aldaar Bataafsch Minister was: »Je crois remplir mon devoir et soutenir l'honneur de la République en déclarant (lorsque les circonstances l'exigent) que sa fidélité envers

sen met Frankrijk aangegaan, nakwam, niets belette in de verhouding tot andere Mogendheden, zich naar eigen inzigt als onafhankelijke Staat te gedragen; nu zou het blijken, dat men niet alleen naar diplomatisch gebruik in tijds te Parijs kennis moest geven wien men aldaar tot Gezant dacht te benoemen, maar dat men zelfs het regt niet behouden had, bij vreemde Hoven Vertegenwoordigers aan te stellen en met zoodanig diplomatisch karakter te bekleeden als men goedvond, zonder 's Keizers toorn op zich te laden wanneer men hem daarin niet gekend had. „Ik heb, zoo schreef de Minister DE CHAMPAGNY uit *Milaan* den 19 December 1807, aan zijn Hollandschen Ambtgenoot VAN DER GOES, den brief ontvangen, dien Uwe Exc. mij de eer heeft gedaan tot mij te rigten om mij te verwittigen [1]), dat Zijne Majesteit de Koning van Holland de Missiën verlangende te herstellen, die Holland te allen tijde in Rusland en in Oostenrijk gehad heeft, de eerste voor den Maarschalk VER HUELL, en de tweede voor den Heer VAN HOGENDORP, thans Minister van Oorlog, open hield. Uwe Exc. meldt mij tevens dat die nieuwe Gezanten naar hunne bestemming niet zullen afreizen alvorens de Koning zich overtuigd hebbe, dat die keuzen aan zijn doorluchtigen Broeder welgevallig zijn.

la France est inviolable, que son intérêt lui dicte de lui être attachée et d'avoir tous les égards possibles pour elle, mais que *son indépendance*, comme Puissance, lui permet aussi *d'agir seule*, de contracter et de prendre des engagemens, qui ne nuisent pas à la cause commune." (Verg. deze *Geschiedenis*, IIe Deel, 1ste Stuk, bl. 171).

[1]) Zie Bijlage XXVI, bl. 102 volg. den tekst van CHAMPAGNY's brief. — LODEWIJK aan VAN DER GOES uit Utrecht, 2 December 1807: „Vous lui manderez (aan den Heer DE CHAMPAGNY) qu'ayant besoin pour les intérêts du Pays, d'envoyer des Ministres à St. Pétersbourg et à Vienne, j'ai fait choix du Maréchal VER-HUELL et de M. DE HOGENDORP, mais que je ne les ferai partir qu'autant que je serai instruit que ces choix ne seront pas désagréables à mon frère; que vous le priez en conséquence de vous faire connaître confidentiellement les sentiments de l'Empereur à ce sujet." (Archief VAN DER GOES).

Daar gij wenscht, Mijnheer, dat ik u de meening van den Keizer in vertrouwen mededeele, wil ik u niet ontveinzen, dat Zijne Majesteit verwonderd scheen, dat de Koning in de tegenwoordige omstandigheden, van zijn persoon zoowel den Minister van Oorlog als den Maarschalk VER HUELL verwijderde, die immers met veel meer nut tot het bestier der krijgsverrigtingen ter Zee werkzaam schijnt te kunnen zijn, dan om den post van Minister des Konings in Rusland te vervullen. Bovendien komt het Z. M. voor, dat de hoedanigheid van Minister-Plenipotentiaris met die van Maarschalk niet voegzaam te vereenigen is. Ik treed bij Uwe Exc. in die bijzonderheden enkel en alleen om op den brief dien zij mij de eer deed mij te schrijven, te antwoorden, daar ik reden heb te gelooven dat Zijne Keizerlijke Majesteit Hoogstdeszelfs denkwijze regelregt aan den Koning zijn Broeder heeft doen kennen." De loop dien deze vrij onbeduidende zaak genomen had, zou niet het vertrek van den Admiraal VER HUELL naar Petersburg, maar het dubbel ontslag van BRANTSEN en VAN DER GOES zelf, met de zending van SIX naar Rusland en van den begunstigden Vlootvoogd tot *Ambassadeur* verheven, naar Parijs, ten gevolge hebben. Er had hier weder eene afwisseling van haastige, overijlde en strijdige besluiten plaats gevonden, die, terwijl de Koning zich te *Utrecht* en de Minister van Buitenlandsche Zaken te 's Hage bevond, alligt misverstand na zich sleepten. Eerst had LODEWIJK gewild, dat VER HUELL en HOGENDORP dadelijk zonder zelfs het antwoord uit Petersburg en Weenen te verbeiden, derwaarts zouden vertrekken, en zich inmiddels als bijzondere personen op reis begeven, totdat hun de noodige stukken zouden worden overhandigd, om alsdan officiëel op te treden [1]).

[1]) »Monsieur VAN DER GOES, je vous charge de dire aux deux Ministres destinés pour les missions de *Pétersbourg* et de *Vienne*, que mon intention *est qu'ils partent le plutôt possible* pour leurs destinations, *sans attendre la réponse de ces capitales:* arrangez tous les préparatifs avec eux, *avant de*

Maar twee dagen later, had de Koning zich bezonnen, en nu zouden de beide Gezanten niet afreizen vóór men het antwoord had op den brief, welken VAN DER GOES last ontving aan CHAMPAGNY te schrijven, terwijl nogtans de Ministeriën van Marine en Oorlog door andere titularissen zouden worden bezet, wier namen evenwel tot *na* het antwoord van CHAMPAGNY, onbekend moesten blijven [1]. Maar dit schrijven van den Franschen Staatsman uit Italië, liet zich te lang wachten, en zoo behelsden dus de dagbladen de werkelijke benoeming van VER HUELL en HOGENDORP, tegelijk met die van den Opper–Stalmeester DE CAULAINCOURT en van den jongeren VAN DEDEM tot Ministers–Plenipotentiarissen te Napels en te Kassel, vóór NAPOLEONS goed– of afkeuring alhier bekend was. Dit was te meer bedenkelijk, omdat de verwijdering van den Admiraal VER HUELL in LODEWIJKS bedoeling eene ongenade was [2], en omdat van hem, zoowel als van den Generaal VAN HOGENDORP op eene lijst van candidaten voor het Gezantschap te Parijs, nagenoeg gelijktijdig de rede was geweest [3]. — Wat ten Hove in Holland omging,

---

venir (uit 's Hage naar Utrecht). Ils pourront faire le voyage comme *particuliers*" enz. (30 November 1807).

1) 2 December 1807.

2) Ook in het *Leven en karakter van* C. H. *Graaf* VER HUELL, II, 106, wordt de benoeming tot Gezant als »eene soort van verbanning" geschetst. »De Koning wilde ontslagen zijn van zijne vrijpostigheid."

3) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 19 October 1807: »De Admiraal V. H., schreef hij, voor zijn persoon, »houding en verkleefdheid aan den K. (Keizer of Koning?) wèl, maar de man moet in dat vak *bestuurd worden*. De tweede, die U genoemd is H. (HOGENDORP), vervolgde BRANTSEN, »is er *in 't geheel niet goed toe onder geenerlei aspect*, en de derde VAN L. (VAN LEYDEN?) is personeel niet gemaakt voor dit Land, en zou het ook volstrekt weigeren." BRANTSEN zelf dacht nog aan WOLTERS VAN DE POLL, »een man van fatsoen en een' *Amsterdammer;*" en aan den zoon van VAN REEDE van Berlijn (van den Gezant der Nederlandsche Republiek aldaar tot 1795), »een man in de fleur van zijn jeugd, een man van geboorte, goede houding, zeer bezadigd en bij een goed verstand wèl onderleid."

lekte door allerlei kanalen in Frankrijk spoedig uit; achtervolgens had LODEWIJK zich verpligt gezien, vreemdelingen, die dit voor hem niet waren, en wien hij een niet zelden misbruikt vertrouwen geschonken had, of die zelf ontevreden de dienst des Konings hadden verlaten, voor het hoofd te stooten. En nu in hunne dwaze aanmatiging of oneerlijkheid teleurgesteld, vervulden zij de Keizerlijke Residentie met hunnen achterklap tegen hunnen gewezen Heer, die een ondankbare, slechte Franschman zou geworden zijn, en tegen diens Engelschgezinde Raadslieden. Had LODEWIJK reeds kort na de aanvaarding der Regering, den Admiraal van te sterke ingenomenheid met de Keizerlijke Politiek verdacht en werd hij in die opvatting meer en meer, ook door VER HUELL's onverholen bestrijding van 's Konings meening in den Ministerraad teregt of te onregt versterkt, — genoeg, al wat den Vlootvoogd in Holland kon schaden, verhoogde zijne waarde te Parijs; — en hetgeen niemand had vermoed en LODEWIJK zelf hoogst onaangenaam moest zijn, zou eensklaps op NAPOLEONS bevel geschieden. De lang gezochte opvolger van BRANTSEN en wel tot een diplomatischen rang verhoogd, welken die Staatsman in zijne jeugd had gevoerd, maar nu in de laatste jaren niet had mogen ten toon spreiden, die opvolger zou niemand anders zijn dan de naar Rusland zoo onvoorzigtig verbannen VER HUELL, thans bij het Hof der Tuileriën met het karakter van *Ambassadeur* bekleed! Maanden lang had men naar personen uitgezien, min of meer voor de aanzienlijke betrekking geschikt, en die inzonderheid aan beide Souvereinen konden behagen; en nu, hoe welgevallig de Admiraal den Keizer mogt zijn, gewis hij was het niet meer aan den Vorst, die hem zoovele honderde mijlen vèr had willen zenden! Die keuze — kon zij wel iets anders dan eene gedwongene zijn, en die LODEWIJK weinig goeds voorspelde van den ijver van een' Gezant, wien hij zijn vertrouwen, in den aanvang onbegrensd, thans integendeel

op even grievende als beleedigende wijze had ontnomen. „De Keizer is misnoegd, meldde BRANTSEN op Nieuwjaarsdag van 1808, dat de Koning VER HUELL eene zoo afgelegen Missie als die van Petersburg heeft opgedragen [1]." Op het berigt, dat zoowel de Admiraal als VAN HOGENDORP beide reeds naar hunne bestemming waren vertrokken, vroeg hij welke dringende zaken er dan bij de Hoven van Rusland en van Oostenrijk te verhandelen waren, om een zoo geweldigen haast te maken. — Of had men zich van die lastige, twistzieke lieden willen ontslaan en hen daarom verwijderd [2]? Uit vertrouwelijke mededeelingen wist BRANTSEN wat er onlangs in den Raad van Ministers was voorgevallen, en zelfs vreemde Diplomaten hadden hem de geheele toedragt der zaak verhaald. Men ondervond nu de gevolgen van de onberaden handeling die den Keizer had vertoornd: tot hiertoe draafde men, nu scheen men voortaan te willen rennen [3]. Doch niet alleen keurde NAPOLEON de verwijdering van VER HUELL af: hij gedoogde ook niet, dat CAULAINCOURT, de broeder van den Hertog van *Vicence*, als Gezant naar Napels ging: geene *Franschen* mogten bij Vorsten van het Keizerlijk Huis geaccrediteerd worden: dit kon tot allerlei *intrigues*, zoo niet tot schadelijke zamenspanning of verstandhouding leiden [4]. — En nu zou de ontknooping ras

1) „L'Empereur n'est pas content de ce que le Roi a envoyé VER-HUELL dans une mission aussi éloignée que *Petersbourg*." (Aan VAN DER GOES).

2) Aan VAN DER GOES, 27 December 1807: „Vous me dites que Messieurs VER-HUELL et DE HOGENDORP sont déjà partis pour leur destination, mais qu'est-ce qu'il y a donc de si pressant à faire à ces Cours pour que ce départ ait dû être si précipité? ou est-ce pour *éloigner les querelleurs?*"

3) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 4 Januarij 1808: „mais il paraît qu'au lieu d'aller *au trôt*, l'on commence à aller *au galop*."

4) „L'Empereur n'est pas content encore de l'envoi de CAULAINCOURT à Naples; il ne veut pas que des Français soyent envoyés en mission chez des Princes qui sont de la famille Impériale. — Cela peut donner lieu à d'intrigues," etc. (Aan VAN DER GOES, 5 Januarij 1808).

volgen. „Vier of vijf dagen geleden, zoo berigtte BRANTSEN, ontving ik van den Maarschalk VER HUELL een' brief uit *Coblentz* gedagteekend, en gister avond te 5 ure, te weten den 4 Januarij 1808, een nader schrijven uit *Straatsburg*, waarin hij meldt dat de Koning [1]) zijn reisplan veranderd en hem gelast had zich naar Parijs te begeven, waar hij tot mijn opvolger benoemd was; verlangende te weten of hij als naar gewoonte, bij mij zijn intrek kon nemen?" Zoo stond dan de nieuwe Ambassadeur daags daarna werkelijk in het Hôtel der Hollandsche Legatie, terwijl BRANTSEN in afwachting der aanstaande geloofsbrieven van VER HUELL, zooveel de zwakke staat zijner gezondheid toeliet, de noodige aanstalten maakte tot zijn vertrek; in de eerste plaats, tot het verkrijgen van de vereischte afscheidsgehooren en het afleggen van andere officiele of wellevendheids–bezoeken [2]).

De Grijsaard die geen dag langer zijne wedde begeerde te trekken dan hij in 's Lands dienst werkzaam vorderen kon [3]), was in weerwil van zijn hoogen leeftijd, eerlang van al den last van het onvermijdelijk ceremonieel ontheven. „Het gehoor bij den Keizer, zoo meldde hij reeds den 20sten Januarij, alsmede bij de Keizerin, heeft jongstleden Zondag plaats gehad; het duurde zeer lang, en was jegens mij zeer heusch; maar voor 't overige had het wel wat van zekere audientie, die u nog heugen zal [4]). Zoo

---

[1]) Niet onnatuurlijk is de vergissing door BRANTSEN in haast schrijvende begaan „que *l'Empereur* (daarna doorgeschrapt en in de plaats gesteld *le Roi*) lui avait ordonné de changer de route" enz. Aan VAN DER GOES, 5 Januarij 1808.

[2]) „D'ailleurs dans une maison montée comme la mienne, merkte hij aan, on n'en sort pas comme d'une auberge où l'on a passé la nuit." (Aan VAN DER GOES, 8 Januarij 1808).

[3]) „Je ne veux pas rester sans être payé et je ne veux pas être payé sans faire des fonctions." (Aan VAN DER GOES, 15 Januarij 1808).

[4]) „Toen de Baron V. MALSBURG, Minister van Hessen-Kassel, zijne audientie

wat ongeveer hetzelfde heeft men den Ambassadeur (VER HUELL) toegevoegd. Op last des Keizers heeft hij een koerier afgezonden om dit den Koning over te brengen, en van mijnen kant heb ik insgelijks daarvan berigt gegeven, volledig en zonder eenige bijzonderheid te verzwijgen. Over alles is men misnoegd, en inderdaad gaan de zaken slecht; ik stort er geene tranen over omdat men niet wil dat ik weene, maar mijn gemoed is over de toekomst bekneld [1])."

Zoo stortte de oude man zijn hart uit bij den Minister die gelijktijdig met hem, voor goed het tooneel der Diplomatie had verlaten; de een zoowel als de ander bedrogen in de verwachting, dat met het Koningschap, voor het geteisterd Vaderland rustiger dagen zouden aanbreken. Doch VAN DER GOES in LODEWIJKS onmiddellijke nabijheid en in dagelijksche, regelregte aanraking met den even voortvarenden als opvliegenden en ietwat wispelturigen Monarch, had bovendien in den jongsten tijd menige persoonlijke reden van beklag, die hem ten laatste noopten zijn ontslag te verzoeken en af te treden. — Een oogenblik had ook hij zijne gedachten over de Parijsche Legatie laten gaan; maar BRANTSEN, die wist dat de Hollandsche Minister bij het Hof der Tuilerien in niet al te goeden reuk stond, had hem die rondborstig ontraden [2]). Stokstijf evenwel en onhandelbaar had VAN DER GOES zich in de verhouding tot Frankrijk nooit betoond; hij had zich in het belang der

---

bij den Keizer had — kort na de officiele tijding van het vertrek van den Engelschen Minister TAYLOR, is hij bijna zoo ontvangen geweest als wij in Januarij 1805." (Aan VAN DER GOES, 24 Maart 1806).

[1]) *»On est mécontent de tout;* — je n'en pleure pas parce qu'on ne veut pas qu'on pleure, mais j'ai le coeur serré par la perspective." (Aan VAN DER GOES, 20 Januarij 1808).

[2]) Aan VAN DER GOES, 19 October 1807. *»De agrementen* van Parijs kunnen voor het personeel wel gevallen, maar het is *vol desagrementen*, het métier van Minister uit te oefenen."

goede zaak zoowel onder het min of meer democratisch Uitvoerend Bewind, als daarna onder het aristocratisch Staatsbewind, de verdrietelijkheden der portefeuille van Buitenlandsche Zaken laten welgevallen; hij had vervolgens in den toekomstigen Raadpensionaris, den „redder van het Vaderland" ontwaard [1]), wien al wat eerlijk en braaf dacht, met hem moest wenschen, aan 't hoofd der zaken geplaatst te zien. Het behoud van onze „politieke existentie" maakte het, volgens hem, tot een gebiedende noodzakelijkheid, ter goede trouw den Staatsman te onderschragen, die 's Keizers vertrouwen genoot. Maar slechts anderhalf jaar daarna, had hij die hoop laten varen en deze met eene nieuwe begoocheling verwisseld; hij schikte zich naar de verandering van Regeringsvorm, welke de versleten rigting moest vervangen, — en die door de onweêrstaanbare magt der gebeurtenissen, door den drang der tijden eene behoefte was geworden [2]). Zoo had dan ook VAN DER GOES elk verzet ongeraden achtende, het Koningschap omhelsd, maar nooit had zijne regtschapenheid den afkeer van de Fransche slechtheden („canailleries" noemde hij ze) kunnen ontveinzen; en zoo hadden dus in het bijna tienjarig Ministerie door hem bekleed, zijne benijders en verklikkers te Parijs vrij spel gehad. Hoe veel leeds hij nu en dan, in stilte verkropte, is ons meer dan eens gebleken; maar wat hem

---

[2]) Aan SCHIMMELPENNINCK, 2 October 1804.

[1]) Met blijkbare toespeling op de niet af te wenden aftreding van SCHIMMELPENNINCK, zond VAN DER GOES aan BRANTSEN den 11 Februarij 1806 de volgende zinsneden van een Publicist ter overweging: »Quelques années produisent souvent une metamorphose inattendue dans les plus grands intérêts des Peuples. Il importe alors aux Peuples d'être gouvernés par des hommes *qui saisissent à temps* cette metamorphose, et qui *ne se raidissent pas* contre des anciennes idées, condamnées par des faits nouveaux." — BRANTSEN stemde met die leer der *faits accomplis* in: »de ondervinding van onze dagen bevestigt het." (Aan VAN DER GOES, 17 Februarij 1806).

bewoog zich van den Koning dien hij opregtelijk toegedaan was, te scheiden, blijft nog te ontvouwen. Voor VAN DER GOES, gelijk voor andere Ministers, maar voor hem in sommige opzigten meer dan voor zijne Ambtgenooten, was de tijdelijke verplaatsing van den zetel der Regering naar *Utrecht*, een wezenlijke grief; was dit voor de bevolking te 's Hage een zeer gevoelig verlies, voor het Hof, voor de Leden van het Corps Diplomatique, voor de Staatscollegiën die in de toen niet bloeijende Landstad bezwaarlijk geherbergd konden worden, voor de Natie die de kosten van eene betamelijke huisvesting van den Koning en diens gevolg zou hebben te dragen, was deze invallende gedachte van LODEWIJK, die weldra door eene andere zou verdreven worden, een drukkende last. Het was een tijd waarin de Schatkist niet eens de interessen der Staatsschuld regelmatig kon aanzuiveren, en de voordeelen der aanhechting van Oostfriesland, eene schrale vergoeding van zoo vele opofferingen, lagen nog in het verschiet. Het viel niet moeijelijk, met den spotvogel FALCK te voorspellen, dat de schoone dagen van Utrecht niet lang zouden duren, en op zijn jeugdigen leeftijd kon hij zich met zijne vrienden vrolijk maken over „dien haast, die confusie, dat magtelooze misnoegen der voormalige groote Heeren, over die kleine gebouwen, weinig berekend voor zoovele en voor zulke inwoners; over die herberg [1]) hervormd in een Paleis, over de bekrompen schuur vereerd met den naam van Opera [2])," en over nog meerdere geimproviseerde gedaanteverwisselingen. Maar voor den ouderen, ziekelijken en zwaarmoedigen Minister van Buitenlandsche Zaken, had dit tafereel te donkere tinten om hem niet veeleer nog treuriger te stemmen. Zijn zenuwgestel was geheel geschokt, en schoon hij aan-

---

1) Paushuizen.

2) FALCK aan H. H. SICCAMA, 11 November 1807 (*Brieven* bl. 169).

vankelijk de vergunning had te 's Hage te blijven, werd hij niet zelden in het holle van den nacht door de aankomst van koeriers met 's Konings depêches, die een dadelijk antwoord vorderden, op de onaangenaamste wijze gestoord. VAN DER GOES stond niet enkel aan het hoofd der Diplomatie: hij was ook Groot-Kanselier der Orden van het Rijk, eene zaak die LODEWIJK weinig minder aan het hart ging dan de gewigtigste onderwerpen.

Al zeer spoedig na den troon te hebben bestegen [1]), had hij op het voorbeeld zijns Broeders, de versche Monarchie met den meesten glans en luister wenschende te omringen, niet slechts door de instelling van eereteekenen wegens uitstekende burgerlijke of militaire verdiensten, een nieuwe Aristocratie willen scheppen, maar ook over de middelen nagedacht, hoe 's Lands edelste en aanzienlijkste geslachten aan het Koningschap duurzaam te verbinden, en den erfelijken met den papier-Adel het best zamen te smelten. Zoo moest VAN DER GOES [2]) in diep geheim en zoo onpartijdig mogelijk eenige daartoe betrekkelijke vragen beantwoorden, die kennelijk later van invloed zijn geweest op LODEWIJKS Besluiten en op de Wetten, *houdende bepalingen aangaande een' Constitutionelen Adel in het Rijk*,

---

[1]) Uit Aken, 4 September 1806.

[2]) „Monsieur VAN DER GOES, je veux vous charger d'un travail délicat. il consiste à me répondre d'une manière exacte et impartiale aux questions suivantes. 1° Y avait-il en Hollande des Nobles titrés, c'est-à-dire des Ducs, Marquis, Comtes ou Barons avec des Duchés, des Marquisats, Comtés ou Baronnies véritables? Pourrais-je en avoir le Dictionnaire ou la liste exacte, ainsi que l'indication des lieux où ils se trouvent? 2°. Combien y en a-t-il qui ont préféré servir l'Angleterre à rester chez eux? 3°. Quels étaient leurs privilèges? 4°. Est-il vrai qu'ils avaient peu d'influence sur la Nation? 5°. A quoi s'attendaient-ils par le changement de Gouvernement? 6°. Que désirent-ils secrètement? Tachez de me répondre impartialement et secrètement bientôt. Adieu. — LOUIS." (Archief VAN DER GOES).

met de daartoe behoorende Statuten uitgevaardigd [1]), en die al weder in zoo hooge mate NAPOLEONS gramschap zouden wekken. Zeker is het dat de Minister-Groot-Kanselier met een brein reeds afgemat door de beslommeringen der buitenlandsche Politiek, zich nog gestadig het hoofd moest breken met de naauw-luisterende en de kleinste détails der Orde van de Unie en van de te vieren Ridderfeesten [2]). Eene proeve uit meerdere van de velerlei, hetzij belangrijke zaken of wel beuzelarijen, die ten gevolge van den afstand van 's Hage en Utrecht, VAN DER GOES gelijktijdig dubbele moeite en inspanning opleiden. „Ik heb gister avond, zeide hij — den brief ontvangen, met welken Uwe Majesteit mij dien zelfden dag vereerd heeft [3]); maar ik ben ziek, Sire, en voel dat mijne zenuwen dermate zijn aangedaan, dat ik tot arbeid weinig geschikt ben. U. M. zal zich gelieven te herinneren, dat toen ik in de verleden week de eer had, Haar het ontwerp der Statuten van de Koninklijke Orde der Unie aan te bieden, Zij dit ontwerp aan den Heer RÖELL heeft ter hand gesteld, om het in overleg met den Heer SIX te onderzoeken. Ik weet niet bepaald, Sire, wie den Hoogleeraar RAU als Redenaar der Orde, zou behooren te vervangen. De Heer DELPRAT, Hervormd Predikant te 's Hage, is zeer goed in staat een fraaije Rede in het Fransch te houden en de Hoogleeraar te Leiden, VAN DER PALM, zou zich daarvan in het Hollandsch uitnemend kwijten. De naamlijst der Ridders welke Uwe Ma^t. verlangt dat Haar ter onderteekening voorgelegd worde, zal tegen den tweeden Januarij gereed zijn. Wat den ruil der Grootkruisen van de Orde met Spanje betreft, heb ik de eer U. M. het einde

1) *Verzameling van Wetten* VII. 104—131. (22 April, 1 October en 21 November 1809).

2) Zie FALCK's *Brieven* bl. 169—171 (aan V. DER PALM, 25 December 1807, 8 Januarij 1808).

3) Naar de Fransche minuut, 14 December 1807. (Archief VAN DER GOES).

dier Negotiatie te berigten. Vier groote linten der Koninklijke Orde van de Unie zijn door den Heer BRANTSEN aan den Ambassadeur van Z. Katholijke Majesteit [1]) te Parijs overhandigd, welke die Gezant met den eersten koerier aan zijn Hof zou doen geworden; ik onderstel dus dat die thans te *Madrid* zullen aangekomen zijn. Ook heb ik de eer U. M. te melden dat de onderhandeling met den Koning van Beijeren ten einde loopt; de afwezigheid van dien Vorst is de reden waarom zij haar vol beslag nog niet heeft gekregen. Wat den Koning van Wurtemberg aangaat, het schijnt dat de Heer DEDEL er nog niet in geslaagd is een gunstige gelegenheid te vinden, daar hij mij over dit punt niets mededeelt; ik stel mij voor hem met de eerste post nader te schrijven om de zaak voorwaarts te doen gaan, terwijl ik zoodra mij dit mogelijk is, van mijne zijde met den Baron V. STEUBE zal onderhandelen [2]).

Eenige dagen geleden, Sire, heeft U. M. mij gelast de geloofsbrieven voor Hoogstderzelver Ambassadeur bij de Verheven Porte [3]) in gereedheid te brengen; gedurende mijne afwezigheid is men hiermede onledig geweest, en ik heb thans met dezen koerier, de eer die ter onderteekening aan Uwe Mat. voor te leggen.

Ik had, Sire, aan den Kamerheer VAN DEDEM [4]) de noodige Instructiën ter hand gesteld met opzigt tot de vier groote decoratiën voor Z. M. den Koning van Napels bestemd, en hoe te handelen met de groote en kleine kruisen, door U. M. aan den Vorst van *Lucca* toegedacht. Ik heb die

---

[1]) Toen nog KAREL IV. — Verg. Bijlage XXV bl. 100, den brief van den Secretaris van Legatie HUGO VAN ZUYLEN, 7 Maart 1808.

[2]) Als Minister van Wurtemberg in Holland (Augustus 1808) noemt NIEBUHR den Graaf V. TURKHEIM „ein junger Mann voll Herz und Sehnsucht sich anzuschlieszen." NIEBUHR, *Lebensnachrichten* I. 396.

[3]) De meermalen genoemde F. G. VAN DEDEM V. DE GELDER.

[4]) De Envoyé, zoon van den evengemelde.

stukken teruggevraagd en na ze veranderd te hebben aan den Heer DE CAULAINCOURT gezonden, terwijl ik zorg heb gedragen dat de Heer BIENNAIS [1]) in tijds verwittigd, aan den Heer DE CAULAINCOURT de voorwerpen naar het nieuw model vervaardigd, mede geve. — Ruim acht dagen geleden, Sire, heb ik op last van U. M. aan ieder der in het Koningrijk Westphalen met het kruis begiftigde personen, een beleefden brief gerigt om hen te verwittigen, dat zoodra U. M. daarvan bepaaldelijk het model heeft vastgesteld, het diploma hun in behoorlijken vorm zal geworden. Op dezelfde wijze zal ik handelen jegens hen, die U. M. bij haar Decreet van gister in dit Koningrijk heeft gedecoreerd." Na welke min beduidende zaken, de Minister nog in eenige bijzonderheden trad aangaande de zending van den Generaal VAN HOGENDORP en van den Maarschalk VER HUELL, wiens geloofsbrieven in orde zouden worden gebragt; terwijl hij ten slotte de laatst ingekomen depêches uit *Berlijn*, *Hamburg*, *Kiel*, *Stuttgart*, *Carlsruhe* en *Munchen* insloot. Moest niet wel eens den Staatsman het hoofd van die opeenstapeling der meest uiteenloopende zaken duizelen [2]), en kon het wel anders of vergissingen, aan 's Konings al te beknopte en daardoor onduidelijke uitdrukkingen of aan zijn niet wel leesbaar handschrift te wijten, waren daarvan nu en dan het gevolg [3])? Dit gaf dan aanleiding tot brieven, waarin de Minister zich bij den achterdochtigen Monarch op zijn ter goede trouw en onwillekeurig beganen misslag beriep, hetgeen hem reeds door zijne ongesteldheid gekweld, gewis hard zal gevallen zijn. Voeg er de smartelijke gewaarwordingen bij, welke VAN DER GOES ondervinden moest, wan-

---

[1]) Juwelier te Parijs.

[2]) „Malade alors et la tête entièrement occupée des différents objets contenus dans cette lettre," enz. (VAN DER GOES aan den Koning).

[3]) Er werden eens lieden gedecoreerd, welke de Koning verklaarde niet bedoeld te hebben.

neer hij den Koning eene of andere, hetzij diplomatische of andere teleurstelling, krenkend voor LODEWIJKS eergevoel, had mede te deelen; b. v. als een Hollander het Ridderkruis had geweigerd [1]), of erger nog als de uit kracht van het Tractaat van *Fontainebleau*, naar *Wesel* afgezonden Commissarissen een vergeefsche reis hadden gemaakt. „Heden morgen te tien ure, Sire, zoo schreef hij den 29 December 1807, zijn mij de bevelen van Uwe Majesteit van den 26sten jongstleden overhandigd. Ik zal onmiddellijk aan den Heer BRANTSEN schrijven over de weigering, welke den Commissarissen te *Wesel* wedervaren is [2]); een tweede Verslag over dit voorval, sedert gister opgesteld, geef ik mij de eer hierbij aan Uwe Majesteit te onderwerpen. De geloofsbrieven en Instructiën voor den Heer VER HUELL in hoedanigheid van Uwer Mats. Ambassadeur bij den Keizer en Koning, zullen onverwijld worden vervaardigd. Ik zou mij heden avond hebben ingescheept, om vroeger te *Utrecht* te zijn, maar de zich thans te 's Hage bevindende jagten, zijn gehuurd om morgen het Corps Diplomatique over te brengen, dat ik zal begeleiden. De gezondheid van den Baron v. STEUBE is nu beterende, zoodat hij zich morgen met zijne Ambtgenooten naar Utrecht zal begeven om de eer te hebben zich bij U. M. te vervoegen en zoo hem dit vergund wordt, Haar het groot lint van den gouden Arend

---

1) Niet alleen VAN SWINDEN, maar ook de H.H. A. A. DEUTZ V. ASSENDELFT en J. W. HOPE (beide brieven van 14 Febr. 1807). — ROËLL aan VAN DER GOES, 26 Febr. 1807: »S. M. m'a dit ce matin, qu'on lui avait parlé d'un refus de M. DEUTZ VAN ASSENDELFT pour la croix de Chevalier. J'ai dû répondre naturellement, que je l'ignorais. Si comme j'ai lieu de croire, la chose est vraie, il me paraît que vous ne ferez pas mal d'en informer Sa Majesté."

2) »Rien ne me frappe plus — schrijft BRANTSEN knorrig den 21 December 1807 (aan VAN DER GOES), pas même l'envoi des Commissaires à *Wezel:* car on me dit que SPAEN DE BILJOEN est déjà parti pour traiter en vertu d'un Traité qui n'existe pas, puisque les ratifications ne sont pas échangées."

van Wurtemberg aan te bieden." Ook de Pruissische Legatie-Raad KÜSTER, die te Amsterdam een' medearbeider [1]) bij zijne geldelijke Negotiatie eerstdaags verwachtte, wenschte op den aanstaanden Nieuwjaarsdag met het Corps Diplomatique, aan den Koning voorgesteld te worden. Het zou de laatste plegtigheid zijn, waarbij VAN DER GOES als Diplomaat zijne officiele pligten vervulde, en hoe slecht dan ook te *Utrecht* ingerigt, de vreemde Gezanten als gastheer zou onthalen [2]).

Het incident VER HUELL; de zoo even vermelde misslag, maar in 't bijzonder het bezwaar der verplaatsing uit 's Hage en het dralen van VAN DER GOES met zijne overkomst, meer aan onwil dan aan zijne ziekelijkheid toegeschreven, lokten eene woordenwisseling met den Koning [3]), en ten laatste zijn ontslag uit, in de meest vereerende betuigingen over LODEWIJKS leedgevoel en met toekenning van een levenslang pensioen verleend [4]). Ook zou de gewezen Minister als

---

[1]) Den beroemden B. G. NIEBUHR. Zie Bijlage XXVIII bl. 107—112.

[2]) »V. E. sait que n'ayant pas de maison à Utrecht, je serai obligé de m'arranger dans une mauvaise chambre avec un mauvais diner" enz. (VAN DER GOES aan den Opperhofmaarschalk DE BROC, 28 December 1807).

[3]) »Oserais-je vous prier, zoo schrijft de Secretaris van Staat ROËLL den 27 December 1807 aan VAN DER GOES, de me faire parvenir pour quelques heures les différentes lettres qui ont été écrites par moi à Votre Excellence, pour vous inviter de la part de Sa Majesté de venir à *Utrecht*."

[4]) »Der auswärtige Minister ROËLL ist ein feiner und kluger Mann." NIEBUHR uit Utrecht, Mei 1808. *Lebensnachrichten über* BARTHOLD GEORG NIEBUHR (Hamburg 1838) I. 390. — Na dien Staatsman meer van nabij te hebben leeren waarderen, getuigt NIEBUHR van onzen Landgenoot: »ROËLL ist ein liebenswürdiger, äuszerst einfacher Mann, mehr in Geschäften als durch Litteratur ausgebildet, aber sehr verständig, von vieler Erfahrung und Reflection, und von einem fast unbegreiflich offnem Charakter. Wenige Menschen haben einen so schönen Ruf in ihrem eignen Vaterlande, und noch wenigere Minister eines Berufs, zu dem man Verschlagenheit und Verschlossenheit, selbst Dissimulation, für unentbehrlich, wenn auch nicht sogar für das Wesen desselben hält, eine so schlichte Rechtschaffenheit." (Uit Amsterdam 7 October 1808) *Circularbriefe aus Holland* s. 270 (Hamburg 1842).

Groot-Kanselier aanblijven. De opengevallen plaats van den Leider der Hollandsche Diplomatie, werd door een ander regtschapen Man, WILLEM FREDERIK RÖELL, hoewel aan dien werkkring dusverre vreemd, [1]) waardiglijk ingenomen; — aan wiens schranderheid en omzigtigheid weldra door buitenlandsche Diplomaten hulde werd gedaan, en wiens mannelijk en vaderlandlievend karakter in de nog hagchelijker stormen welke Holland te verduren zou hebben, met zijn zedelijk overwigt de magt van een overmoedigen Geweldenaar wel niet stuiten kon, maar toch een en andermaal zou beschamen.

Wij mogen evenwel op de gebeurtenissen niet vooruitloopen, en achten het derhalve meer gepast met een enkel woord terug te komen op de schampere veroordeeling door NAPOLEON over de Regering in 't algemeen van zijn jongeren Broeder, zoo onverdiend geveld. Ook zal het nuttig zijn een' blik op het bestuur van Oostfriesland, nu een der Hollandsche Departementen geworden, en op de Landvoogdij der Overzeesche Bezittingen te werpen. Het ging niet aan, over al hetgeen LODEWIJK hier te lande deed, onvoorwaardelijk den staf te breken, en door het beämen van 's Keizers verwijten, was onze BRANTSEN in het gewoon gebrek der Diplomaten vervallen, die zoo ligt door de eenzijdige beschouwing van het Hof bij hetwelk zij geaccrediteerd zijn, worden beheerscht. En NAPOLEON zelf en zijne oorblazers meer dan zelfstandige Raadslieden, hadden zich niet zelden door de uit LODEWIJKS dienst ontslagen Franschen en hunne lasterlijke uitstrooisels laten misleiden. „De Koning, zoo meldt een onzijdig opmerker, die tot het sluiten van eene

---

1) De Generaal-Gezant DIRK VAN HOGENDORP, in zijne *Biographie* (H. S.) p. 379 van het ontslag van VAN DER GOES gewagende, zegt van dien Staatsman: »il était pourtant, par ses connaissances, par son caractère doux et ses manières distinguées, *éminemment propre au poste* qu'il cédait à M. ROËLL, qui s'y trouvait tout-à-fait hors de sa sphère."

geldleening ten behoeve van Pruissen naar *Amsterdam* gezonden, met onze voornaamste Staatslieden in aanraking kwam en de inrigting en het personeel van ons Algemeen Bestuur als uitstekend roemt [1]), — de Koning, zegt NIEBUHR, heeft tegenwoordig nog maar zeer enkele Franschen in zijne omgeving, en maakt dit getal hoe lang zoo kleiner: hij omringt zich uitsluitend met Hollanders. Hiermede heeft hij in het beheer van zijn Huis een begin gemaakt; want tot vergoeding van het verblijf in dit vervelend Land, stal dat volkje als de raven [2]); de Hollanders ìntegendeel die hij in hunne plaats heeft aangesteld (en dit zijn aanzienlijke betrekkingen) sparen hem bij het sluiten van aanbestedingen, iederen stuiver eerlijk uit. Hunne voorgangers bestelden zoo maar in 't wilde, ook de duurste dingen tot versiering der Paleizen, en zonder eenig beding gemaakt te hebben. Onder anderen gaf dit in het voorjaar een geweldig leven over eene te *Doornik* bestelde prachtige pendule, die alle marschen der Keizerlijke Garde speelde, en die met uitnemend fraai vergulde bronzen afbeeldingen, eene zeer schoone *statue équestre* des Keizers, eene zijner overwinningen in *bas relief* enz. was opgeluisterd. Het was inderdaad een voortreffelijk kunstwerk, maar het kostte dan ook 20,000 franken, zoo niet guldens. De Koning die van de gansche bestelling niets wist, en dengene die besteld had, wegens zijne spilzucht had afgedankt, terwijl hij bovendien zelf in dat oogenblik zware uitgaven had, weigerde het ding te aanvaarden, en verwees den kunstenaar tot hem, met wien

---

[1]) »So dasz man in der That die hiesige Administration unter den jetzt bestehenden *mit groszer Auszeichnung* nennen musz." NIEBUHR, *Lebensnachrichten*, I. 390.

[2]) »Stahl das wie die Raben." *Circularbriefe aus Holland* s. 272 (7 Oct. 1808). — En zie wegens NIEBUHR's handelingen te Amsterdam met JOH. VALCKENAER, Bijlage XXVIII bl. 107—112; alsmede Dr. LEOPOLD KRUG (Breslau 1861). *Geschichte der Preussischen Staatsschulden*, VIten Kapitel. Holländische Obligazionen und Domänenpfandbriefe.

hij te doen had gehad. Ik geloof niet dat die zaak geschikt is, want in zulke gevallen moet de Koning bijna onverzettelijk zijn. In een regtskundigen zin zou men hem ongelijk moeten geven, maar gewis was het een lofwaardig gevoel dat hem belette voor een enkel meubel zoo veel geld weg te werpen." Dat LODEWIJK anders niet karig was, maar met edele onbekrompenheid waar dit vereischt werd, zijne beurs opende, was omstreeks dienzelfden tijd, uit zijn gedrag jegens den in ongelegenheid verkeerenden Portugeschen Minister DE BEZERRA gebleken [1]). Doch evenmin als de Keizer zelf, was hij er op gesteld, door oneerlijke lieden bedrogen te worden. En het was een tijd, waarin men NIEBUHR verzekerde, dat van de 220,000 inwoners van *Amsterdam*, 110,000 behoeftigen geheel, of gedeeltelijk verzorgd moesten worden; in één enkel jaar was het getal dier ongelukkigen met 30,000 vermeerderd [2]). Maar geheel onafhankelijk van hetgeen eenige laatdunkende en kwaadwillige Franschen ten nadeele van het Hof van Holland verspreidden, en die in de meer en meer openbaar geworden tweedragt van HORTENSE en haren Gemaal, als in troebel water vischten, lag in het begrip dat LODEWIJK zich van zijne pligten als Koning en NAPOLEON daarentegen zich van zijn regt als Leenheer gevormd had, een onuitputtelijke bron van telkens herlevende geschillen. Hij, de oppermagtige Keizer, zag immers in de Koningen, zijne schepselen die alles gedwee hadden te doen wat hij van hen verlangen mogt [3]). Hij beschouwde de landen, die hij aan zijne Broeders gegeven had, als behoorende tot het Fransche Rijk. Hij had aan zijne Broeders wel den titel van Koning willen geven, doch opdat zij zouden rege-

---

[1]) Réponse à une offre de 10,000 florins, de la part du Roi. (BEZERRA aan VAN DER GOES, 's Hage 2 December 1807).

[2]) *Circularbriefe aus Holland* s. 310 (uit Amsterdam 7 Febr. 1809).

[3]) Zie hiervoren bl. 296, („que vous ferez *ce que je voudrai*.")

ren, niet naar *hun*, maar naar *zijn* goedvinden [1]).” Maar LODEWIJK, die in den Raad van State en in de buitengewone Leden uit al de Departementen daaraan toegevoegd, zoowel als in het Wetgevend Ligchaam de uitdrukking der meening van het verlichtste deel der Natie eerde [2]), terwijl hij aan de spits der Ministeriele Departementen, en wijders van de Gewestelijke Besturen, de bekwaamste en meest geachte Mannen onder den titel van *Landdrosten* had gesteld, had het vernederend denkbeeld van een werktuig en slechts een der schakels van de keten te zijn, aan welke NAPOLEON hem ieder uur vaster zocht te klinken, ver van zich geworpen; en niet enkel voorbijgaande Wetten en Decreten, maar eene Codificatie die zijn' naam draagt, heeft als gedenkteeken van een wijs en welwillend gemeen overleg met de constitutionele Staatscollegiën, zijne Regering overleefd. Het was niet de schuld van LODEWIJK, dat niet nog andere proeven van Algemeene Wetgeving en Regtspleging in het werkelijk leven traden [3]), en dat niet meerdere heilzame maatregelen, de vrucht zijne hartelijke belangstelling in het welzijn van een Volk dat hem dierbaar was geworden, hun beslag hebben erlangd. Zoo ergens een Bestuur ongunstige indrukken pleegt achter te laten, het is dat over Landen gevoerd, welke de oorlogskans een tijd lang onder vreemde

---

[1]) Verg. wat FOUCHÉ, de Hertog van *Otrante*, tot ROËLL zeide (16 Februarij 1810) in diens *Verslag* van hetgeen, ter gelegenheid van het verblijf des Konings van Holland te Parijs — is voorgevallen, bl. 145.

[2]) »Die Mitglieder des gesetzgebenden Corps — sind im Ganzen genommen nicht mit den Staatsräthen zu vergleichen, *unter denen es sehr würdige Geschäftsmänner* giebt.” *Circularbriefe aus Holland*, s. 305.

[3]) NIEBUHR zegt er van (*Circularbriefe* s. 306, 5 Januarij 1809): »Zu diesen Gegenständen gehört in dieser Sitzung das bürgerliche, das Criminal- und das Gerichts-Verfahrens-Gesetzbuch mit denen man auch schon fertig ist, eben wie mit Finanzgesetzen.” — Verg. ook de door mij in 1842 uitgegeven *Ontwerpen van Strafwetten en Regtspleging voor het Krijgsvolk te Lande en te Water, vervaardigd onder de Regering van Koning* LODEWIJK NAPOLEON.

heerschappij bragt. Maar dank zij het doorzigt, door LODEWIJK in de keuze van brave Gouverneurs-Generaal, Commissarissen en Landdrosten aan den dag gelegd, heeft het bij het Koningrijk ingelijfd Oostfriesland, ook na het verbreken van den band met de naburen, de onbevlekte namen van den Generaal BONHOMME, van den Commissaris-Generaal VAN HOOFF en van de Landdrosten VAN DER CAPELLEN en QUEYSEN in dankbare herinnering bewaard [1]). Getrouw aan het bestek hetwelk wij ons hebben afgebakend, zullen wij bij den inwendigen toestand van dat aangewonnen Gebied van Holland niet verder verwijlen dan zooveel de toepassing van het Continentaal stelsel betreft; in welk opzigt LODEWIJK nooit 's Keizers klimmende vorderingen kon bevredigen. Doch zooals boven verhaald is, niet alleen het eigenlijk Oostfriesland, ook de Heerlijkheden *Jever*, *Kniphausen* en *Varel* waren hoewel onder verschillenden titel, aan 's Konings gezag onderworpen. *Jever* was hem tegen den last van uitkoop der Vorstin-weduwe van ANHALT-*Zerbst* in vollen eigendom overgedragen; op de twee andere den Graaf VAN BENTINCK toekomende Heerlijkheden, kon hij slechts zekere bij de Acte van het Rhijnverbond erkende Souvereiniteits-regten doen gelden [2]); — een verschil, van hetwelk de sluikhandel zich gretig zou bedienen en hetwelk een tijd lang door de vingeren werd gezien [3]). Zelfs heeft

---

[1]) T. D. WIARDA, *Ostfriesische Geschichte* X[ter] Band (2te Abtheil. von 1806 bis 1813). Leer 1817 s. 588. »Ueberhaupt hat Ostfriesland unter der Holländischen Regierung das besondere Glück gehabt, dasz, wenn sich gleich unter den *Unterbehörden* viel gemeines und schlechtes Zeug befand, dennoch die an der Spitze gestandenen Männer von *edler* und *rechtschaffener* Denkungsart waren. Ich wiederhole ihre Namen" enz.

[2]) WIARDA t. a. p. s. 418, 425.

[3]) WIARDA t. a. p. 489, 490: »Da der stärkste Schleichhandel bisher unter der *Knyphauser* Flagge getrieben war, indem die Engländer zu ihrem eignen Vortheil, die Unmittelbarkeit des Grafen VON BENTINCK anerkannten, und die Knyphauser Flagge als eine *neutrale* Flagge respectirten."

men beweerd dat onze kooplieden, die zich gedurende den oorlog met Engeland en terwijl Pruissen de voordeelen der Neutraliteit genoot, niet zelden van de toen onder Pruissische hoogheid staande Oostfriesche havens hadden bediend, de vergrooting van het Koningrijk Holland met Oostfriesland en Jever ongaarne hadden gezien [1]). En daar nu *Kniphausen* en *Varel* den sluikers een gelijken dekmantel tot het drijven van verboden handel verleenden, verscheen ten laatste op NAPOLEONS eisch, het Koninklijk Decreet van 24 Januarij 1808, bepalende de vernietiging der Kniphauser Vlag, die, als door de vereeniging van dat land met het Rijk [2]) vervallen zijnde, voortaan niet meer zou worden erkend. Ook „de Consuls en andere Agenten van den Grave VAN BENTINCK als Heer van Varel en Kniphausen," zouden in die hoedanigheid ophouden te bestaan. „Alle de inwoners der landen van Kniphausen en Varel — zoo luidde verder de inhoud van het Besluit, — zullen onze Hollandsche Vlag mogen voeren. Zij worden gelast de oude Vlag, welke zij nog op derzelver vaartuigen mogten hebben, te veranderen, als zijnde geheel en al gesupprimeerd. Alle de aan den Heer Grave VAN BENTINCK gedane verzoeken om permissie, ten einde onder de oude Vlag te mogen navigeren, zullen onmiddellijk aan onzen Minister van Finantiën worden gezonden [3])." — Maar de hebbelijkheden en sluipwegen

---

[1]) WIARDA t. a. p. s. 428.

[2]) *Verzameling van Wetten*, Ve Deel bl. 18. Decreet van 30 Januarij 1808. »Oostfriesland, het Land van Jever, en de Heerlijkheden Varel en Kniphausen, aan den Koning afgestaan bij Artikel I en V van het Tractaat, op den 11 November 1807, tusschen den Koning en Zijne Majesteit den Keizer der Franschen, Koning van Italië, gesloten, zullen met het Koningrijk worden vereenigd, en het elfde Departement van hetzelve uitmaken, onder de benaming van het Departement Oostfriesland."

[3]) *Verzameling van Wetten van Zijne Majesteit den Koning van Holland*, Ve Deel (Amsterdam 1809) bl. 114.

van het oneerlijk winstbejag waren niet zoo gemakkelijk te stuiten en te versperren. Vandaar het Decreet van 3 November 1808. „Alle koloniale producten, Engelsche goederen en andere, van welke de invoer verboden is en welke men zoude willen transporteren, of wel door het Departement Oostfriesland vervoeren, zullen, — zoo gelast LODEWIJK, — behalve de paspoorten en verdere documenten, welke tot nu toe gebruikelijk zijn geweest ten opzigte van den binnenlandschen handel, ook nog met certificaten *d'origine* moeten voorzien zijn, uit welke zal kunnen blijken, dat dezelve niet tegen de wetten binnen het Rijk zijn ingevoerd. Bij gebrek aan de certificaten, vermeld in het bovenstaande Artikel, zullen de goederen en koopwaren door de bedienden der Convoijen en Licenten en de Gendarmerie, als ook door alle geconstitueerde militaire en civile magten, belast met de executie der wetten tegen den verboden Handel, gearresteerd worden, en niet weder vrijgegeven, dan op eene expresse autorisatie van Onzentwege. De Minister van Finantiën en de Kommandant van de derde Divisie der kusten zijn belast met de executie van het tegenwoordig Besluit, hetwelk zal worden gepubliceerd in het Departement Oostfriesland [1])." En als of dit alles niet reeds onwederspreeklijk van 's Konings gezindheid om aan NAPOLEONS onbuigzamen wil in redelijkheid te voldoen, overvloedig getuigde, werd nog vóór het einde dierzelfde maand, den 27 November 1808 bevolen [2]), dat alle havens van Holland gesloten zouden blijven [3]), en dat geen schip in het Rijk zou mogen binnen

[1]) *Verzameling van Wetten*, Ve Deel, bl. 268 volg.

[2]) *Verzameling van Wetten*, VIe Deel, bl. 361 volgg.

[3]) Een ongehoorde maatregel, merkt WIARDA aan, t. a. p. s. 489. »Dies ist wohl das erste Beispiel in der Geschichte dasz ein Oberhaupt eines handeltreibenden Volkes die Häfen seines *eignen* Staats der Schiffahrt schlieszt und den Unterthanen die Quellen ihres Erwerbes verstopft."

komen, of eenige koopwaren ontlossen [1]). Voorts zouden de schepen, die Engeland of andere vijandelijke havens hadden aangedaan, of welke men bevinden mogt verboden handel of gemeenschap te hebben gevoerd en gehad, of wel koopmanschappen, brieven of passagiers aangebragt, gelijk mede die, welke op zee koopwaren, brieven of passagiers zouden ontvangen en ingenomen hebben, niet afgewezen maar aangehaald en verbeurd verklaard worden. De medepligtige schipper en equipage van ieder uit Engeland of wel uit een andere vijandelijke haven gekomen vaartuig zonder onderscheid, zouden op een der Hollandsche oorlogschepen als matrozen moeten dienen. De Maarschalken DE WINTER en DUMONCEAU, en de Lt. Generaal CARTERET zouden ieder in het hem toevertrouwd Arrondissement, voor de stipte naleving dezer verordening verantwoordelijk zijn. Maar hoe streng en naauwlettend het toezigt zijn mogt, noch de certificaten van oorsprong, noch de in Oostfriesland en elders gestationeerde kanoneerbooten konden het euvel uitroeijen, daar het goud de waakzaamheid deed insluimeren, en zelfs de voor een spotprijs verkochte verbeurd verklaarde voertuigen of koopwaren, dikwerf uit haat tegen het onnatuurlijk stelsel, door de zamenspanning van de verbitterde burgerij aan den vorigen eigenaar verbleven [2]).

De Landvoogdij der Overzeesche Bezittingen, die in de diplomatische handelingen zoo vaak worden vermeld, had in de eerste dagen der ingestelde Monarchie een voorloopige voorziening of liever eene afkeuring en herroeping uitgelokt van hetgeen door SCHIMMELPENNINCK was beraamd. Op den 20 Junij 1806 werd de oud-Gouverneur-Generaal der Indische Bezittingen beoosten de Kaap de Goede Hoop, WIESE door den

---

[1]) Z. ook dit Decreet bij SAUTYN KLUIT, *Gesch. en invloed van het Continentaal stelsel*, bl. 97—100.

[2]) WIARDA, t. a. p. s. 644.

nieuwen Koning als zoodanig en tevens als Opperbevelhebber der Land- en Zeemagt, tot Luitenant-Generaal benoemd. Tegelijk werd het Staatsbesluit van 11 November 1805 ingetrokken, bij hetwelk de oud-Gezant VAN GRASVELD [1]) en Mr. C. T. ELOUT tot Commissarissen-Generaal ter regeling der Indische zaken waren aangesteld; wordende den Gouverneur-Generaal gelast niet te gedoogen, dat die Heeren eenig gezag uitoefenden; bepaaldelijk VAN GRASVELD niet in hoedanigheid van Gouverneur-Generaal en Luitenant-Generaal; met bevel voorts dat zij onverwijld naar het Moederland zouden terugkeeren [2]). Niet zonder grond heeft men in deze Regeringshandeling de *pressie* des Keizers en tegelijk den invloed van den toen zooveel vermogenden Admiraal VER HUELL meenen te bespeuren [3]). Immers, nadat de noodlottige tijding der overgave van de Kaap door den Gouverneur JANSSENS was ingekomen, aan wiens beproefde en onverschrokken dapperheid voor 't overige even weinig als aan zijne eerlijkheid werd getwijfeld, had VER HUELL, blijkens zijn schrijven aan den Raadpensionaris van den 14 Maart 1806, al dadelijk „met schroom en inquietude" het vertrek van VAN GRASVELD te gemoet gezien; namelijk op die wijze als SCHIMMELPENNINCK op de eigen voordragt van hem, Secretaris van Staat voor de Marine, had goedgevonden te bepalen. „Het is meer dan waarschijnlijk, zoo ging VER

[1]) „En arrivant j'appris, schrijft de Oud-Gezant DIRK VAN HOGENDORP, (*Biographie* H. S. p. 297) die bij zijne terugkomst uit Petersburg, zelf had gehoopt als Gouverneur-Generaal naar Java te gaan, — que M. SCHIMMELPENNINCK venait de nommer pour Gouverneur-Général un de ses parents Mr. GRASVELD qui avait été Ministre de la République à Lisbonne" enz.

[2]) *Decreten* en *Besluiten van Z. M. den Koning van Holland*, fol. 49 volg.

[3]) Mr. D. J. Baron MACKAY, *De handhaving van het Europeesch gezag en de hervorming van het Regtswezen onder het Bestuur van den Gouverneur-Generaal* Mr. H. W. DAENDELS *over Java en onderhoorigheden* (1808—1811.) 's Gravenh. 1861. bl. XVII (*Inleiding*).

HUELL voort [1]), dat de vijand thans meerdere magt in de Indische zeeën hebbende, *Java* naauw zal observeren, zoo zij geen aanslag daartegen ondernemen, hetwelk de uitvoering van ons Project alsdan ten uiterste moeijelijk, zoo niet onmogelijk zoude maken. Ik acht het daarom van mijn pligt Uwe Exc. in overweging te geven, of het, aangezien het gewigt der Commissie en de *fâcheuse* gevolgen, die er uit zouden resulteren, indien hij (VAN GRASVELD) in 's vijands handen viel, het thans niet raadzamer zal wezen, dezelve met een neutraal schip te doen vertrekken. Na het nemen van de Kaap [2]) komt het mij in alle opzigten bedenkelijk voor, dit op eene andere wijze te doen; en hoezeer er vele onkosten vergeefsch en verloren zullen zijn, geloof ik dat deze in geene aanmerking kunnen komen, om eene zaak van zooveel importantie te *risqueren*."

De overtuiging dat de Engelschen hunnen toeleg op Java niet zouden laten varen en dat er een buitengewoon Man tot behoud van onze onwaardeerbare heerschappij in Indië gevorderd werd, leidde als van zelf tot de benoeming van den Gouverneur-Generaal DAENDELS, die in zulke hoedanigheid kort te voren, gedurende eenige weken, in *Oostfriesland* en *Westphalen* 's Konings plaatsbekleeder was geweest. Een trek, die den Landvoogd kenmerkt en die hem de achting zijner Duitsche onderhoorigen verwierf, mag niet verzwegen worden. Een gewezen Pruissisch Ambtenaar zocht zich door vleijerij met beschimping der gevallen Regering,

---

[1]) Archief ELOUT.

[2]) Van de overgave der Kaap de Goede Hoop en van den Opperbevelhebber wien hij sedert persoonlijk had leeren kennen, schrijft NIEBUHR, *Circularbriefe aus Holland*, s. 273 volgg.: »General JANSSENS ist der bekannte brave Gouverneur des Caps nach dem Frieden von Amiens, und sein Vertheidiger gegen Sir DAVID BAIRD, — er unterlag der Ueber-macht, aber ruhmlich." — Er komt verder in die brieven zeer veel van de verhalen van den Generaal JANSSENS betrekkelijk die schoone Volkplanting voor.

bij hem in te dringen: „mijnheer, zoo luidde het bestraffend antwoord van DAENDELS, ik vertrouw den hond niet, die zijn ouden Heer bijt [1]).” De meesten hadden in den Generaal tot hiertoe enkel den onversaagden krijgsman gewaardeerd [2]), maar schrandere opmerkers erkenden tevens zonder moeite zijn uitnemend gezond verstand en een vasten, onverzettelijken wil, die evenwel tot buitensporigheden verviel, wanneer hij een argwaan had opgevat; zijne drift en toorn konden verschrikkelijk zijn. Doch een zoo forsch en geweldig en toch beleidvol koloniaal Autocraat scheen wèl op zijne plaats in een tijdperk, waarin de stoutste ontwerpen tot vernietiging van ons gezag op Java, werden gesmeed. „Wanneer dit plan gelukt, zoo betoogde de rustelooze DUMOURIEZ in eene aan de Engelsche Staatslieden aangeboden Memorie, — wanneer Zuid-Amerika zich onder onze bescherming vrijmaakt, stelt deze gunstige uitslag weder zeven of acht duizend man te onzer beschikking, die men dan naar de Kaap de Goede Hoop kan terugzenden; vanwaar zij door nog andere troepen uit Europa en Indië versterkt, *Isle de France* zullen kunnen aantasten en veroveren, en verder *Batavia* tot den grond sloopen. Dit moet men verdelgen en aan de inboorlingen het land teruggeven, met behoud nogtans van een versterkt kantoor op het eiland *Onrust*, om de Hollanders te beletten dat Etablissement ooit weder te herstellen [3]).”

---

1) WIARDA, *Ostfriesische Geschichte*, Xter Band s. 378.

2) D. VAN HOGENDORP, *Biographie, écrite par lui-même*, p. 319. „On le jugea peu propre à cet emploi. Cependant — erkent HOGENDORP met eerlijke onpartijdigheid — sa fermeté, son activité furent d'un grand secours pour faire cesser beaucoup d'abus invétérés, et pour introduire quelques changements nécessaires.”

3) Z. Lord CASTLEREAGH, Correspondence, VIII. 77 (Memorie van DUMOURIEZ, 14 Julij 1807, uit Ryde, eiland Wight.) „Si ce projet réussit, si l'Amérique du Sud *s'émancipe* sous notre protection, ce succès nous rend 7 à 8000 hommes, qu'on peut *renvoyer au Cap* (de Goede Hoop, toen Engelsch), d'où,

Zonderling contrast en overeenstemming tevens! in denzelfden tijd ongeveer beijverde zich de insgelijks ambtelooze GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP de hooge belangrijkheid van de Kaap, te Parijs in het licht te stellen, toen GOLDBERG zich aldaar met de Commissarissen SIX en VAN LEIJDEN bevond. Werd *Java* en aanhoorigheden wèl bestuurd, de Indische baten konden dan de kosten der verdediging van de Kaap gemakkelijk bestrijden. Maar in dit vertoog, hetwelk men hoopte dat NAPOLEON onder de oogen zou komen, werd met nadruk aangetoond, dat de Kolonien ons tot last waren, zoolang de zee niet vrij was. Geen wonder dat gelijk zoo dikwijls onder het bestaan der Bataafsche Republiek, ook nu weder gedurende LODEWIJKS Regering, een en andermaal aan het uitrusten van eene Expeditie naar Batavia, in gemeen overleg met het Fransch Kabinet, in ernst gedacht werd. Doch het zou nogmaals blijken, dat men te Parijs slechts klanken veil had en men ons met onze Volkplantingen, aan onze eigen zorg overliet [1]). „De Minister van Buitenlandsche Zaken heeft mij, zoo luidde het geheim berigt van den Minister VAN DER HEIM aan den Koning, — den inhoud medegedeeld van de stukken tusschen hem en Uwer Majesteits Ambassadeur te Parijs [2]) gewisseld over het beramen van eene Expeditie naar Batavia, en heeft mij tevens te kennen gegeven dat U. M. dienaangaande

avec des renforts de l'Europe et de l'Inde, ils peuvent attaquer et prendre l'Isle de France, et aller *raser* Batavia qu'il faut anéantir et rendre aux habitans du pays, en n'y conservant qu'un comptoir fortifié dans l'isle *d'Onrust*, pour que les Hollandais *ne puissent jamais relever cet établissement*."

[1]) Rapport aan Koning LODEWIJK over eene Expeditie naar Batavia (Amsterdam 1 September 1808, *Secret.*) Verg. Jhr. Mr. ELOUT VAN SOETERWOUDE, Bijdragen tot de Gesch. der onderhandelingen met Engeland, betreffende de Overzeesche Bezittingen 1820—1824, getrokken uit de nagelaten papieren van wijlen den Minister van Staat ELOUT, bl. 280—283, 's Gravenh. 1863.

[2]) VER HUELL.

mijne gedachten wenschte te vernemen [1]). Dientengevolge heb ik al hetgeen daartoe betrekkelijk was, met de meeste aandacht onderzocht. Ik heb bevonden dat eenige ondernemende Fransche reeders onlangs uit de aan den Oceaan gelegen havens, kleine vaartuigen hoogstens 200 last groot, zeer ligt gewapend en niet meer dan 12 tot 15 man. equipage tellende, naar de West hebben gezonden; twee of drie van deze ondernemingen zijn wèl geslaagd, en die schepen met eene lading suiker en koffij teruggekeerd. Onderscheidene andere reeders zijn daardoor opgewekt geworden dit voorbeeld te volgen, maar alle hebben die togten tot de Antilles beperkt. Dit is eene vaart die slechts eene maand of zes weken tijds vordert, en waartoe zelfs zeer kleine schepen gebruikt kunnen worden; maar dit verschilt aanmerkelijk van eene reis naar *Isle de France* of naar Oost-Indië, die niet alleen met vrij wat meer gevaren gepaard gaat, maar ook een aanzienlijk kapitaal vereischt; terwijl al is de uitslag nog zoo gunstig, ruim een jáar verloopen moet eer men daarvan de vruchten trekt. Ook verwondert het mij niet uit het te *Lorient* en *la Rochelle* ingesteld onderzoek het bewijs te hebben ontvangen, dat men aldaar volstrekt niet aan eene Expeditie naar Oost-Indië denkt. Bij gebrek aan particuliere ondernemingen, zal men welligt zijne gedachten laten gaan om uit de havens van Frankrijk en voor rekening van den Staat,

---

[1]) Over de bezwaren met zulk een Expeditie gepaard, onder SCHIMMELPENNINCKS Bewind ondervonden, schrijft LODEWIJK zelf (*Docum. historiques* I. 178). „On devait envoyer 800 hommes à Batavia; on fit un contrat avec la compagnie WILS d'Amsterdam à un prix exorbitant; il en coûtait deux millions et demi (de florins) pour ce faible armement," enz. „Les *autorités militaires françaises* déclarèrent que l'expédition *ne pouvait avoir lieu;*" en nu moesten toch de bedongen millioenen voor het vervoer van *Amsterdam* naar den *Helder* betaald worden! — Zie evenwel hetgeen LODEWIJK zegt van twee schepen onder zijne Regering, door het Ministerie van Kolonien afgezonden, en behouden in Oost-Indië aangekomen. *Docum.* II. 322.

eenige vaartuigen uit te rusten, gelijk aan die welke uit de eilanden *Martinique* en *Guadeloupe* zijn teruggekeerd. Zulke pogingen heeft men meer dan eens in verschillende buitenlandsche havens beproefd, doch meestal heeft men daarvan naberouw gehad om de geduchte kosten, die er onvermijdelijk mede schijnen verbonden te zijn. Eene uitrusting en wapening te *Lorient* of *la Rochelle* zou ongetwijfeld hetzelfde bezwaar opleveren; het zij genoeg te herinneren, dat de Maarschalk VER HUELL als hoofdvoorwaarde van de toestemming die het Fransch Gouvernement daaraan zou geven, het beding stelt, *dat de bemanning uit Holland zou moeten verstrekt worden* [1])."

Al die moeijelijkheden wèl gewikt en overwogen, meende de Minister VAN DER HEIM de Expeditie niet te kunnen aanbevelen en wel daarom, dat gelukkigerwijze in den jongsten tijd en volgens de laatst ingekomen brieven, de toestand van *Java* niet verontrustend was [2]); men behoefde althans niet te vreezen, dat de Kolonien uit gebrek aan leeftogt of aan geschut en andere ammunitie, verloren zouden gaan. Vijandelijke kruisers en zeeroovers belemmerden wel eenigermate den aanvoer, maar tot zelfs in de nabijheid van *Batavia* waren de cultures merkbaar vooruitgegaan, en in 't algemeen was de oogst van 1807 overvloedig geweest; wat de behoefte aan geweren, geschut en ander wapentuig betreft, had het Gouvernement te Batavia zich omtrent de levering daarvan in de maand Maart van dat jaar [3]), met de Amerikanen

[1]) „Il suffira de rappeler que le Maréchal VER HUELL donne pour condition principale du consentement à accorder par le Gouvernement Français, *que les équipages seront envoyés de la Hollande*." Verg. ELOUT t. a. p., bl. 281.

[2]) De Koning vereenigde zich met de zienswijze van den Minister. (Utrecht 9 November 1808). ELOUT, *Bijdragen*, bl. 283.

[3]) „Dès le mois de Mars 1807, le Gouvernement de *Batavia* s'est assuré par un contrat avec les Américains 5000 fusils, 10,000 platines, 600 carabines et 30,000 balles." ELOUT, p. 282.

verstaan. Het ergst gebrek had men aan geld, maar de Gouverneur-Generaal DAENDELS zou wel middel weten, zich op de eene of andere wijze, met papier of andere munt te helpen; — en bovendien de aanvoer van specie uit het Moederland op een of ander het zij kaper- of *neutraal* vaartuig, dat den Engelschen als prooi in handen zou kunnen vallen, was niet raadzaam [1]). Desniettemin aan eigen inzigt en veerkracht overgelaten, zag DAENDELS zich in staat niet enkel het Hollandsch gezag te handhaven en te doen eerbiedigen, maar ook om voor geene maatregelen, die tallooze menschenlevens moesten kosten, terug deinzende *Java* met den aanleg van bewonderenswaardige en onontbeerlijke wegen te verrijken.

En zoo zou de regering van dien Landvoogd even buitengewoon in de aanvaarding als in de verdere uitoefening van het Bewind, van het begin tot het einde door hare ongehoorde stoutheid gedenkwaardig blijven. Over Frankrijk [2]) en Spanje naar *Lissabon* vertrokken, waar hij zich aan boord dacht te begeven van een tot dat einde bevracht schip, had DAENDELS onderweg vernomen, dat het geheim zijner reis aan de Engelschen verraden was, zoodat hij naar Afrika en vandaar naar de Kanarische eilanden was getogen. Hier huurde hij een klein Amerikaansch vaartuig af, dat hem naar *Anjer* in de Straat Sunda overbragt, vanwaar hij zijn togt naar Batavia, te land vervolgde. Hij had noch bagaadje [3]),

---

[1]) „Quand même l'état du Trésor permettrait la sortie d'une somme analogue aux besoins de la Colonie, la prudence défendrait de faire cette expédition dans un petit bâtiment, naviguant sous un pavillon ennemi de l'Angleterre."

[2]) „On dit que le Général DAENDELS a fait des transactions, peu honorables, avant son départ de Paris, schreef Koning LODEWIJK aan BRANTSEN den 22 September 1807 uit Antwerpen, sur des exportations qu'il a promis à des négocians de faire de Batavia. Je ne puis y croire. Faites-moi savoir positivement ce qui en est." (Archief VAN DER GOES.)

[3]) „Sans apporter avec lui ni bagages, ni papiers qui pussent attester sa mission. Aussi hésita-t-on à le reconnaître," enz. Verg. nog *Docum. histor.* II. 322, waar ook van den Admiraal BUYSKES gewaagd wordt.

noch papieren bij zich die zijne waardigheid konden staven, en toch gelukte het hem, door zijne indrukwekkende houding den Gouverneur-Generaal WIESE en den Raad van Indië zulk ontzag in te boezemen, dat zij hem de teugels van het Bestuur overgaven [1]). Een bijna ongeloofelijk blijk van het zedelijk overwigt dat DAENDELS op zwakke gemoederen oefende, en van wiens onverzettelijken wil zijne tijdgenooten een zoo hoogen dunk koesterden, dat naar zij oordeelden, de Engelschen wel nimmer gedurende zijn Opperbevel *Java* zouden hebben kunnen veroveren, zooals eerst na de inlijving van Holland bij het Fransche Keizerrijk, onder zijn opvolger den Generaal JANSSENS gebeurd is [2]). Het is niemand anders dan zijn mededinger naar het Gouverneur-Generaalschap, de niet minder schrandere en door veelzijdige ervaring zoowel als door wetenschappelijke opleiding welligt nog bekwamer DIRK VAN HOGENDORP, die dit loffelijk getuigenis van hem geeft.

Deze gewezen Minister van Oorlog was, zoo als hiervoren is verhaald, als Gezant bij het Hof van Weenen, naar zijne bestemming afgereisd, en had op verlangen van LODEWIJK, zijn weg over *Kassel* genomen, waar hij bij den Koning van Westphalen JERÔME, een' last moest vervullen. HOGENDORP verzwijgt niet, dat LODEWIJK zich van hem gelijk van den Admiraal VER HUELL en van den Staatsraad WILLEM SIX, door die diplomatische zendingen had willen ontslaan [3]), als verdacht van overdreven Franschgezindheid,

---

[1]) *Biographie de M. le Cte* DIRK VAN HOGENDORP, *écrite par lui-même*, p. 318 suiv.

[2]) „Pour la défense de l'île et de *Batavia* en particulier, ses connaissances militaires et sa forte volonté s'employèrent efficacement à établir et à maintenir une rigourense discipline, et si l'île eut été attaquée pendant qu'il y commandait, il est plus que probable qu'elle ne serait pas tombée au pouvoir des Anglais, comme en 1811, sous le Général JANSSENS." D. VAN HOGENDORP, *Biographie*, p. 320.

[3]) „Il voulait principalement se débarrasser de l'Amiral VER HUELL, de M. G. SIX et de moi."

daar zij den Koning te zeer het gevaar voorhielden van met den Keizer in botsing te geraken [1]). Wat hiervan zij, de onderhandeling over het in Westphaalsche dienst nemen van acht Duitsche bataillons, welke LODEWIJK aan zijn' Broeder wenschte af te staan, vond bij dezen geen' ingang: het geschenk kwam hem al te fraai voor [2]), dan dat hij niet eenig bedrog vreesde en tegen de lasten opzag die daaraan verknocht zouden zijn. Die troepen waren meest Pruissische krijgsgevangenen, welke het jaar te voren, bij gebrek aan eene Nationale Militie of Conscriptie, op HOGENDORPS raad bij het Hollandsch Leger waren ingelijfd; terwijl de Officieren tot de regimenten van WALDECK in onze dienst, hadden behoord, zeer dappere en kundige lieden. Hetgeen niet belette, dat toen LODEWIJK vergramd over zijn vruchteloos aanbod, die troepen had afgedankt, velen desniettemin individueel in Westphaalsche dienst traden [3]). Bij gelegenheid van zijn verblijf te Kassel, hernieuwde HOGENDORP de kennis met den beroemden Geschiedschrijver JOHAN V. MULLER, die vóór den slag bij *Jena*, NAPOLEONS heftigste bestrijder, na de nederlaag der Pruissen 's Keizers vurigste bewonderaar en vereerer geworden was, en thans in de rij

[1]) „Apparemment ses flatteurs, qui se disaient ses amis, et qui l'excitaient contre son frère (NAPOLEON), nous representaient à lui comme des partisans exagérés de la Politique française, parceque nous soutenions au Conseil que dans la situation présente il était impossible pour le Roi de Hollande, de se séparer des intérêts de la France, et qu'il valait mieux y marcher franchement et de bonne foi, que de nous exposer, en tergiversant, à l'inimitié de NAPOLÉON." *Biographie*, p. 367.

[2]) „Oui, dit-il (JERÔME) en riant, le présent est fort beau, si beau même que je soupçonne quelque dessous de cartes, de la part de mon frère."

[3]) Den 15 September 1806 had LODEWIJK, blijkens de Conventiën door VAN DER GOES gesloten met den Baron V. STUDNITZ, Minister-Plenipotentiaris van den Hertog van Saksen-Gotha en met den Baron V. REINECK, Regeringsraad van den Prins VAN WALDECK, het regiment en de vijf bataillons dier Vorsten tot hiertoe in Bataafsche dienst, in die van Holland overgenomen. (Archief VAN DER GOES).

van JERÔME's Ministers een droevige figuur maakte: eene belagchelijke en kleingeestige ijdelheid had eensklaps den grooten Publicist bevangen, zoodat hij zelfs met zigtbaar genoegen, het Ridderlint der Unie van Holland ten toon spreidde [1])! Na dit oponthoud aan het Hof van Westphalen, kwam HOGENDORP in Januarij 1808, te *Weenen* aan: al dadelijk slaagde hij er in, den Keizer van Oostenrijk te bewegen, een' Gezant van den nieuwen Koning JERÔME te ontvangen, maar de gewigtige taak hem in Holland opgelegd om de regten van onze Landgenooten, houders van schuldbrieven ten laste van het Huis van Oostenrijk te doen gelden, kon hij trots al zijn ijver, niet volbrengen.

De Nederlandsche Staat mogt ten gevolge der gedwongen aansluiting aan het zoogenaamd groot Federatief stelsel met NAPOLEON aan het hoofd, allen politischen invloed hebben verloren, nog was Holland de geldmarkt van Europa, en Rusland zoowel als Oostenrijk, Spanje zoowel als Portugal, Denemarken zoowel als Zweden cijnsbaar aan onze kapitalisten. In zijnen nood klopte Pruissen bij hen aan, die weinige jaren geleden, zelfs voor den Eersten Consul hunne beurs hadden gesloten. Toen de zegevierende wapenen van den Keizer der Franschen te Berlijn de wet stelden, had men te Amsterdam het oogenblik gunstig geoordeeld, om de Silezische Schuld, die met de verovering van dat Gewest niet langer Oostenrijk, maar den Overweldiger FREDERIK II moest drukken, eindelijk al ware het met kwijtschelding der interessen, ten behoeve van onze bedrogen geldschieters te doen erkennen [2]). Ook bleef men niet werkeloos, en hoewel

---

[1]) BRANTSEN aan VAN DER GOES, 13 December 1807: „J'ai vu dernièrement M. MULLER (Ministre et Secretaire d'État du Roi de Westphalie) se promener au long et au large avec son grand cordon dans les appartements de la Grande Duchesse de Berg. — Beaucoup d'Allemands s'en sont moqués."

[2]) Zie Bijlage XXII bl. 90 volg. de Voordragt van den Minister VAN DER GOES aan Koning LODEWIJK, 10 November 1806.

destijds zonder vrucht, niet gansch te vergeefs bij de sedert door NIEBUHR beproefde Negotiatien om eenige millioenen te bekomen, die Pruissen als oorlogskosten aan Frankrijk had uit te betalen. Zoo had kort te voren de gewezen Abt, daarna Baron en Minister van Finantien LOUIS, de geldleening niet zoozeer ten behoeve van Spanje, als wel van de Fransche schatkist, met hulp van onze Staatslieden, maar in 't bijzonder van den bekwamen voorstander der regten van onze schuldeischers in Rusland, ROBERT VOUTE, te Amsterdam aangedrongen. Deze sedert door Koning LODEWIJK tot hooge Ambten geroepen [1]), was tijdens de regering van Keizer PAUL, door onze kapitalisten naar Petersburg gezonden, om nadat het Koningrijk Polen bij de laatste verdeeling geheel te gronde was gegaan, voor de belangen der houders van Poolsche schuldbrieven ten laste van den Koning, van de Republiek of van Magnaten wier goederen verbeurd waren verklaard, in de bres te springen; en het vertrouwen van den regtschapen Monarch met zijne geestige invallen zonder moeite gewonnen hebbende, was die onderhandelaar zoo gelukkig geweest, de deugdelijkheid dier vorderingen in 't algemeen, zonder onderscheid als schuld van het Russisch Keizerrijk te doen erkennen en de waarde der aanmerkelijk gedaalde effecten, weder te doen rijzen. HOGENDORP zou te *Weenen* grooter bezwaren ontmoeten. Het Hof van Oostenrijk, zegt hij [2]), had in de vorige Eeuw verscheidene Leeningen gesloten en wel tot een zeer aanzienlijk bedrag. Eene der voorwaarden luidde, dat de renten in Holland zelf en in Hollandsche munt door Bankiers, met die Negotiatiën belast, de H.H. GOLL en Cie te Amsterdam, en OSY te Rotterdam, stiptelijk zouden betaald

---

1) Directeur-generaal der schatkist. „Il était aussi habile dans cette partie zegt de Koning, (*Docum. histor.* II. 58.) que GOGEL dans celle des contributions."

2) *Biographie de M. le Cte* DIRK VAN HOGENDORP, p. 383.

worden; — aan welk beding tot eer van het crediet van Oostenrijk, gedurende een lange reeks van jaren, was voldaan. Maar na de herhaalde nederlagen in de jongste Coalitie-oorlogen tegen de Fransche Revolutie geleden en geteisterd door de rampen die daarvan het onafscheidelijk gevolg waren, kon Oostenrijk met zijne berooide schatkist voor de regelmatige kwijting der interessen niet verder zorgen, en ten laatste toen Graaf ZICHY Minister van Finantiën was, zag het zich gedwongen te verklaren, dat het de renten en de terugbetaling der kapitalen op de bepaalde tijden niet anders dan te Weenen en in Weener bankbilletten kon bewerkstelligen, die eigenlijk slechts een derde of zelfs maar een vierde der nominale waarde hadden, zoodat de geldschieters daarbij in waarheid bijna een geheel bankroet ondervonden. Zij ontveinsden daarover hunne verontwaardiging in geenen deele, maar wat beteekenden die klagten, merkt HOGENDORP aan, zoolang men niet 200,000 man te velde kon brengen om het Keizerlijk Hof te tuchtigen en tot gestanddoening van het eens gegeven woord te noodzaken? Men kwam op eene vergadering van belanghebbenden, tot het besluit om daar men over de handelwijze der H.H. GOLL en Cie misnoegd was, de behartiging der regten van de schuldeischers te Weenen, aan het Huis HOPE op te dragen: de woordvoerder moest ook ditmaal de reeds genoemde Heer VOUTE zijn, die echter nu niet zoo gelukkig als in Rusland slaagde. Derhalve riepen de houders der schuldbrieven de tusschenkomst van Koning LODEWIJK in, en vandaar de last, aan zijnen Gezant verstrekt, — die reeds bij het eerste gehoor, dat hij bij Keizer FRANS had, het onregt onzen Landgenooten wedervaren, met levendige kleuren schilderde. Natuurlijk was de Monarch door die voorstelling der feiten min of meer getroffen, en beloofde hij daarover zijne Ministers te zullen onderhouden; ook bleef de Leider van het Kabinet, Graaf v. STADION, daar-

mede niet in gebreke, met wien HOGENDORP vervolgens Nota's wisselde; al hetgeen evenwel, niettegenstaande zijne conferentiën met den Graaf ZICHY en diens opvolger O'DONNELL, of de nadrukkelijke en klemmende Vertoogen van het onbetwistbaar regt der geldschieters, welke de Hollandsche Gezant onmiddellijk van het Huis HOPE [1]) had ontvangen en bij de Oostenrijksche Staatslieden ingeleverd, de gewenschte uitwerking miste. HOGENDORP mogt niet aarzelen de zaak bij haren naam te noemen en van een gedeeltelijk bankroet te spreken, doodelijk voor het crediet van het Hof van Weenen in Holland, men scheepte hem met drogredenen en verontschuldigingen af, uit welke niets anders af te leiden was dan de benarde toestand, in welken de Keizer verkeerde. Toch meende de Gezant een anderen grond voor deze volharding bij de gepleegde oneerlijkheid, te hebben gevonden: misschien was er inderdaad gebrek aan geld, maar welligt ook weigerde men de verschuldigde betaling, omdat men, de onlijdelijke gevolgen van het Tractaat van *Presburg* moede geworden, een nieuwen veldtogt tegen NAPOLEON voorbereidde [2]). Doch ook van elders zouden de penningen tot het voeren van dien heldhaftigen, schoon wanhopigen strijd niet achterblijven; ruimschoots zouden die uit de onuitputtelijke Britsche schatkist als naar gewoonte, toevloeijen.

Aldus verpligt het langs een anderen boeg te wenden, kwam onze Diplomaat op een finantieel denkbeeld, dat meer in den geest van de hedendaagsche ontwerpen zoude gevallen zijn, dan het aan de toenmalige omzigtigheid der Amsterdamsche cijferaars kon smaken; indien niet zekere naijver

---

[1]) „Le Roi m'avait autorisé, pour accélerer la marche de l'affaire, à correspondre directement avec la maison de HOPE et Cie; j'en reçus des Notes volumineuses, où le bon droit des créanciers était établi avec une évidence," enz. *Biographie*, p. 386.

[2]) „Ils n'avaient pas d'argent, ou peut-être ne voulaient pas en donner, ayant déjà en vue la nouvelle guerre de 1809." *Biographie*, p. 386.

deze van het plan dáárom afkeerig had gemaakt, dat HOGENDORP zich op hun eigenlijk gebied zocht te bewegen. De Oostenrijksche Regering had te vergeefs getracht zich door den verkoop van hare rijke en uitgestrekte domeinen, de noodige middelen tot krijgstoerustingen te verschaffen; hare onderdanen misten daartoe het vermogen, en de vreemdelingen stelden in de zaak geen vertrouwen. Nu wilde HOGENDORP voor de volle waarde van hare in Holland aangegane schuld, den aankoop voorslaan van een gedeelte dier domeinen in elk Gewest, naar evenredigheid en volgens de kadastrale schatting of de som, voor welke zij verpacht waren. Dit zou het dubbel voordeel geven van haar geschokt crediet te herstellen en daardoor de kans tot nieuwe geldleeningen te openen, alsmede om andere kapitalisten insgelijks tot het koopen van domein-goederen op te wekken. Voorts behoorden zich de Hollandsche rentheffers, die tegen verwisseling van Oostenrijksche schuldbrieven, aandeelen zouden bekomen, tot eene vennootschap met Bestuurders aan het hoofd te vereenigen; voor het beheer en de verkoopingen, moest er te Weenen een Algemeene Directie zijn, uit Hollandsche Commissarissen zamengesteld; en wijders in ieder Gewest, eene onder-Directie, die aan de Algemeene rekenpligtig, de domeinen zouden beheeren en de jaarlijksche verkoopingen bestieren. De opbrengst zou dan naar Holland overgemaakt en in plaats van interessen of dividenden, onder de regthebbenden verdeeld worden. Zoo zou men jaarlijks in de Gewesten een 20ste of 25ste van al de domeinen te gelde maken en met de verkregen som, bij wege van uitloting, het kapitaal van evenveel aandeelen hebben kunnen aflossen, zoodat met verloop van 20 of 25 jaren, de geheele schuld gekweten ware. Maar om dit plan wèl te doen slagen, moest met spoed en geheimhouding te werk worden gegaan. De jonge HOGENDORP, als Auditeur aan zijns Vaders Legatie toegevoegd, vertrok in allerijl naar

Holland; de Koning scheen met het ontwerp aanvankelijk zeer ingenomen, maar liet zich nadat de Minister RÖELL daarover met den Heer LABOUCHÈRE, een der Leden of meer bepaald Chef van het Huis HOPE, had geraadpleegd en op het ongunstig Rapport van den Heer VOUTE, van zijne eerste opvatting terugbrengen. De Financiers begeerden wèl dat de Gezant aan hunne vertoogen te Weenen zijn diplomatischen steun verleende, maar hielden den Koning voor, dat het veeleer handelszaken waren door wèl onderrigte kooplieden of bankiers persoonlijk te behartigen; tot welk einde dan ook eerlang de H.H. VAN DER HOOP, zoon van den oud-Fiscaal der Admiraliteit, en HODSHON uit Amsterdam overkwamen, welke HOGENDORP last ontving aan den Keizer voor te stellen en bij de Ministers in te leiden; hetgeen hem niet dan met moeite bij een Hof, zoozeer op de handhaving der étiquette lettende, en toch voor de belangen der geldschieters zonder vrucht, na eenige woordenwisseling met Graaf STADION, gelukt was. Met de voorspiegeling van eenige verbetering in het betalen der interessen van de oude Leening, had het Hof van Oostenrijk niet alle hoop op het sluiten van eene nieuwe Negotiatie laten varen; maar onze Hollanders lieten zich door de onzekere kans niet weder zoo gemakkelijk verschalken, hoewel de zaak zelfs na het uitbreken van den toen nog door weinigen geduchten oorlog tusschen Oostenrijk en NAPOLEON, tot heen- en wederreizen naar Amsterdam en Weenen aanleiding gaf [1]).

---

[1]) Verg. (MOLLIEN) *Mémoires d'un Ministre du Trésor Public*, T. III, (Paris 1845) p. 45 suiv. „Une puissante maison de Hollande, qui avait été chargée par l'Autriche de la direction de ses emprunts sur la place d'Amsterdam, et qui n'oubliait pas ses devoirs envers les prêteurs, entretenait un jeune émissaire (HODSHON) à Vienne pour rappeler à la trésorerie Autrichienne des engagements qu'elle négligeait depuis longtemps" enz. De Fransche Staatsman gewaagt van „200 millions qui pouvaient être dus par l'Autriche à la Hollande et à la Belgique;" terwijl hij een onderschepten brief van VAND. (VAN DER

Wij hebben bij dit finantieel onderwerp zoo uitvoerig verwijld, omdat Hollands Diplomatie in dien tijd, nagenoeg uitsluitend in zulke aangelegenheden, waar zij de Natie voor meerdere schade zocht te hoeden, zelfstandig en onafhankelijk optrad. Gewis viel anders HOGENDORPS Gezantschap in het midden van gebeurtenissen van het uiterste gewigt voor het Vasteland; of, zoo men wil, op het standpunt dat hij als scherpzinnig Lid van het Corps Diplomatique, en in 't bijzonder als Vertegenwoordiger van eene Mogendheid innam, wier gedrag door dat van den Keizer der Franschen werd bepaald, moest hij reeds veel opmerken van de voorteekenen, die terwijl het grootmoedig Spaansche Volk aan het verdrukt Europa het sein tot een algemeenen opstand gaf, de onvermijdelijke uitbarsting van Oostenrijks regtmatigen wrok aankondigden.

Sommigen uit de rij van hen die Duitschlands diepe vernedering en onlijdelijke overheersching door middel van het Rhijnverbond, niet langer konden dragen, vleiden zich zelfs met de hoop dat Pruissen zich aan de poging om het schandelijk juk af te schudden, zoude aansluiten en dat met hulp van Engelsch goud en van een in het Noorden te ontschepen Corps, in de aan Nederland palende gewesten, onder het bevel van den Prins van *Oranje* en in overleg met den edelen v. STEIN, de vaan der vrijheid zou worden uitgestoken. En werkelijk verzekert men [1]), dat de Koning van Pruissen in de helft van Mei 1809, aan zijn' schoon-

---

HOOP) aan P. C. LAB. (LABOUCHÈRE) uit Amsterdam 1 December (?) 1809 medEdeelt, waarin van het heen- en wederreizen van den jongen HODSHON en van hetgeen deze te weten was gekomen, van de welwillende gezindheid van Graaf ZICHY jegens onze kapitalisten enz. de rede is.

[1]) ROBERT FAGEL, „homme très-sensé" verhaalde met een tal bijzonderheden aan v. GENTZ „que le Roi de Prusse lui a effectivement dit (aan WILLEM I), *qu'il était déterminé à faire cause commune avec l'Autriche.*" En de Prins zelf bevestigde „tout ce que FAGEL m'avait dit sur ses commissions Prussiennes."

broeder WILLEM FREDERIK te *Königsberg* verklaard had met Oostenrijk gemeene zaak te zullen maken, hetgeen de Prins aan Keizer FRANS en aan den Aartshertog KAREL moest te kennen geven [1]). Ook schreef ORANJE terstond in dien geest aan den Britschen Minister van Buitenlandsche Zaken CANNING; en ten gevolge van 's Prinsen gesprek op 's Konings last met Graaf GOLTZ te Berlijn, zond deze zelfs den Heer v. OMPTEDA naar Londen, om met het Kabinet aldaar te onderhandelen. Doch, hetzij de Koning van Pruissen van al die betuigingen niets meende, of wel dat hij dacht door de spoedige ontknooping der zaak, van het gegeven woord aan Oostenrijk weldra ontslagen te zullen zijn; hetzij hij uit zwakheid van karakter kort daarna van denkbeeld veranderde, óf wel dat de Minister v. GOLTZ of andere lieden van dien stempel het ontwerp heimelijk tegengewerkt en verijdeld hebben, zooveel is zeker, dat de Prins van *Oranje*, Oostenrijk en Engeland op de onwaardigste wijze werden bedrogen [2]). Te vergeefs had WILLEM FREDERIK den Koning de juweelen van zijn geslacht aangeboden als bijdrage tot de kosten van den oorlog, dien men gemeenschappelijk met Keizer FRANS, tegen den onderdrukker van Europa zou voeren. De door het Tractaat van *Tilsit* ter nedergeslagen Vorst, die alle vertrouwen op een gunstigen uitslag van den ongelijken kamp had verloren, deinsde voor het waagstuk terug. Niet de Prins van *Oranje*, die niet minder vurig dan de Keizer van Oostenrijk [3]) den krijg wenschte, maar wiens heftigen ijver en drijven de Pruissische Monarch dan ook als de verblinding van een dweeper laakte [4]).

---

1) *Tagebücher von* FRIEDRICH VON GENTZ (Leipzig 1861), S. 131.

2) „Le fait est toujours qu'on *a indignement trompé le* Prince D'ORANGE, l'Autriche et l'Angleterre." v. GENTZ, *Tagebücher*, S. 131.

3) „Il désire la guerre à peu-près comme l'Empereur." *Tagebücher*, S. 130.

4) „Ce qu'il y a de plus curieux encore, c'est que quand STEIGENTESCH s'est appuyé sur les promesses solemnelles que le Roi avait données au Prince D'ORANGE,

Ook zijn getrouwe lotgenoot ROBERT FAGEL schijnt koelzinnig genoeg geweest te zijn, om na de ervaring der kwalijk gehouden beloften van den kant van Pruissen, in den oorlog welken men zonder steun van het Kabinet van Petersburg voeren zou, geen heil te zien. Had WILLEM FREDERIK den Koning zijn schoonbroeder niet wel verstaan, of was deze, zoowel als zijne Ministers, inderdaad aanvankelijk gezind het zwaard tegen NAPOLEON nogmaals op te vatten [1]), en eerst later, de bezwaren der hagchelijke onderneming nader bepeinzende, begonnen te weifelen?

Aan wien de schuld van Pruissens flaauwhartigheid te wijten zij, uit de briefwisseling van den door NAPOLEON vogelvrij verklaarden STEIN met den van zijn land beroofden Prins van *Oranje*, nu Veldmaarschalk in Oostenrijksche dienst, weten wij dat de nazaat van WILLEM I en van andere onsterfelijke *Nassau's* bereid was, zich moedig aan de spits der verdedigers van het Duitsche Vaderland te stellen, en zich door het Keizerlijke en het Britsche Kabinet te doen magtigen, om met den kreet van *dood en verderf aan Buonaparte* [2]), het Bewind over de bezette en opgestane gewesten, nevens de uitrusting en het bevel over het Duitsche Leger te aanvaarden [3]). Niemand van zijn' rang kwam aan STEIN, aan Graaf STADION en V. GENTZ zoo ge-

---

le Roi lui a répondu: „Oh! ne citez pas le Prince D'ORANGE; c'est un enthousiaste, qui ne sait ni ce qu'il entend, ni ce qu'il dit." V. GENTZ, *Tagebücher*, S. 132.

[1]) »Les Ministres du Roi eux-mêmes, BEYME, ALTENSTEIN etc. lui annoncèrent de la manière la plus positive, que le Roi enfin s'était absolument décidé à la guerre." *Tagebücher*, S. 138.

[2]) »Tod und Verderben NAPOLEON BUONAPARTE." (PERTZ II, 393).

[3]) Verg. meer bijzonderheden in mijn geschrift: *Oranje en de Bataafsche Republiek, in diplomatische betrekking tot den eersten* NAPOLEON (Utrecht 1859) bl. 33—37, en STEIN's Brieven aan den Prins VAN ORANJE, bij PERTZ, *Leben des Ministers* V. STEIN, II, 374—379 (uit Troppau 20, 28 Aug. 1809).

schikt voor om de verheven taak der bevrijding van een groote, maar vertrapte Natie op te nemen. Hij vereenigde de meest begeerlijke eigenschappen, onder anderen, wat een' vreemdeling niet ligt viel, hij had bij het Oostenrijksche Hof en bij het Oostenrijksche Leger veler liefde en vertrouwen gewonnen. Tegen het demoedig, laaghartig Rhijnverbond, moest — dit denkbeeld lachte den onbuigzamen STEIN toe — een echt Duitsche Bond, uit *Hessen*, *Hannover*, *Brunswijk* en *Oranje-Fulda* gevormd, onder de bescherming van Keizer FRANS verrijzen [1]).

Het gansch ontwerp viel in duigen, maar indien de eerst bedoelde Landing der Engelschen in het Noorden van Duitschland achterbleef, die de wapenen van NAPOLEON tegen Oostenrijk gerigt, had kunnen afleiden, zij maakte in het laatst van Julij 1809 voor de Expeditie tegen *Walcheren*, eigenlijk voor den aanslag tegen *Antwerpen* [2]) en de daar liggende Fransche vloot plaats. „Gisteren op den middag, meldde FALCK, zijn ruim honderd Engelsche schepen voor *Domburg* verschenen [3]); de helft heeft zich gewend naar het Veere-gat, en is aldaar tegen den avond ten anker gekomen. OSSEWAERDE [4]) was op zijne hoede; RUYSCH gereed om hem met alle de disponibele magt van *Hellevoetsluis* te hulp te gaan, en LANTSHEER is reeds dezen morgen met 200 man van de Amsterdamsche armade in schuiten naar Rotterdam vertrokken. Wij weten noch

---

1) STEIN aan GENTZ uit Troppau, 8 September 1809 bij PERTZ II, 390 volg. en bl. 393 volg. ORANJE's antwoord aan STEIN 9 Sept. 1809; bl. 398, 26 September.

2) v. GENTZ, *Tagebücher*, S. 122, 123, 127, 137. Verg. in CASTLEREAGH's *Correspondence*, *Despatches* enz. Vol. VI, 257 volgg. het Memorandum upon the supposed practicability of destroying the French ships and vessels in the Scheldt, and in the Arsenals at Antwerp. — (31 Mei 1809).

3) Brieven bl. 173 (Aan H. H. SICCAMA, 30 Julij 1809).

4) Luitenant-Kolonel.

van eene werkelijke ontscheping, noch van eenen aanval des vijands. Op de Schelde is het waarschijnlijk gemunt, en op MISSIESSY meer dan op *Vlissingen* en MONNET. Ook zijn de troupes van het kamp van *Haarlem* en van dat van *Naarden*, alsmede de Gardes, die wij hier hadden, dadelijk, onder bevel van TARAYRE, naar *Bergen op Zoom* gemarcheerd. De Koning zal zich, hoop ik, bij zijn retour tevreden betoonen over de activiteit bij zee- en landmagt." Maar zelfs in een adres van den Behoedenden Senaat te *Parijs* aan den Keizer der Franschen, door den voormaligen Ambassadeur SÉMONVILLE als Secretaris mede onderteekend, werd openlijk hulde gebragt aan den ijver en de veerkracht, waarmede men zich hier in allerijl in tegenweer had gesteld. „De Hollandsche Natie, wier grondgebied is aangevallen, schaart zich — zoo luidde het [1]) — met fierheid onder hare oude banieren, die zoo menige heldendaad der dappere Bataven in het geheugen roepen; en hij die uit de rij van uwe doorluchtige Broeders over haar regeert, gaat haar voor." Het werd tijd dat dit aanzienlijk Staatsligchaam Koning LODEWIJK en Holland regt deed wedervaren; want daar het den Engelschen gelukt was zich door hunne overmagt van *Walcheren* en *Zuid-Beveland* meester te maken, terwijl de Generaal BRUCE [2]) het fort *Bath* had ontruimd, ontbrak het in Frankrijk weder niet aan allerlei voorbarige en eerroovende aantijgingen. De beschuldiging van lafhartigheid en van verraad werd niet gespaard: en de krijgsman die zich in 1799 bij de Landing der Engel-

---

[1]) «La Nation Hollandaise, dont le territoire est attaqué, lève avec fierté ses antiques bannières qui rappellent tant de hauts faits des valeureux Bataves; et celui de vos augustes Frères qui règne sur eux, est à leur tête." Journal Politique de Leyde, 25 Août 1809.

[2]) „J'espère que vous aurez fait passer par les armes ce traître de BRUCE qui a rendu si lâchement le fort de Batz. Comment ne coupait-il pas plutôt les digues?" NAPOLEON aan LODEWIJK, 22 Aug. 1809.

schen en Russen, met roem van zijn pligt had gekweten [1]), werd nu als een vreemdeling voorgesteld wien men ligt verdenken kon van met den vijand te hebben geheuld!

Doch nog zonderlinger klinkt de bewering van een gewezen Minister van Oorlog, volgens wien LODEWIJK zelf zich in het nemen van maatregelen om den aanval der Engelschen af te slaan, al te slap en laauw zou hebben gedragen [2]). Men vond lieden, die in hunnen argwaan zoo ver gingen van te gissen, dat de Koning deze gelegenheid wel eens zou hebben kunnen aangrijpen om zich met de Engelschen te verstaan, met hen tegen zijn' Broeder een Verbond te sluiten en zich, naar hij waande, van hem onafhankelijk te maken. Althans schijnt de door LODEWIJK tot daartoe zeer begunstigde Generaal TARAYRE, de Bevelhebber zijner lijfwacht, zware vermoedens van zoo iets gehad te hebben, daar hij den Koning schriftelijk verzocht hem van zijn' eed te willen ontslaan voor het geval dat de Hollandsche wapenen tegen Frankrijk zouden gekeerd worden; er bijvoegende, dat hij voor zich had besloten nimmer tegen zijn Vaderland het zwaard te trekken. De Koning vertoornd zond hem op staanden voet zijn ontslag, zonder behoud van pensioen of rang. HOGENDORP, die deze geruchten mededeelt, ontveinst niet LODEWIJK in staat te heb-

---

1) Z. de *Deductie in de zaak van den Luitenant-Generaal* S. J. BRUCE, *tegen den Procureur-Generaal van het Hooge Nationale Geregtshof* (J. VAN DER SPIJK, Advocaat) Amsterdam 1810, bl. 67 volg., 113 volgg.

2) Z. integendeel de voorzorgen door LODEWIJK al den 5 Julij 1809 vóór de Landing genomen: (depêche aan den Generaal BRUCE) »Faites donc à l'avance vos dispositions, comme si nous étions certains que l'expédition ennemie est destinée pour la Zélande. Rappelez-vous surtout qu'il est essentiel de défendre *Veere*, de ne laisser tomber aucuns bâtimens, canons ni munitions au pouvoir de l'ennemi et qu'il faut plutôt les détruire que de le laisser s'en emparer; et enfin que vous devez seconder de toutes vos forces la flotte Française, en dirigeant bien le feu des batteries des côtes." Verg. ook 's Konings depêche van 31 Julij 1809. *Deductie* bl. 19, 23 -25.

ben geacht [1]), om wanneer de Engelschen in hunnen toeleg op *Antwerpen* geslaagd waren en indien NAPOLEON langer aan den *Donau* krijg had moeten voeren, zijn' broeder den Keizer af te vallen, en zijne troepen bij die des vijands tegen hem te gebruiken.

Kan het feit dat tot het ontslag van den Franschen Generaal aanleiding gaf, bezwaarlijk betwijfeld worden, de verdenking van 's Konings inzigten en van hetgeen men diens dubbelzinnig gedrag noemde, zal wel even ongegrond zijn geweest als die, aan welke DIRK V. HOGENDORP zelf gedurende zijn Gezantschap, bij LODEWIJK had bloot gestaan.

Wij zeiden hiervoren, dat HOGENDORPS verblijf te *Weenen* in een belangwekkend tijdgewricht viel. — In den kring waarin hij zich doorgaans bewoog, en door zijn huwelijk met eene Prinses van *Hohenlohe*, [2]) tot de huizen van den hoogsten Adel gemeenzamen toegang hebbende, moest hij weldra van de strekking der komst van Mevrouw DE STAËL met SISMONDI, SCHLEGEL en andere vereerers onderrigt worden. Maar vooral hield de Engelschgezinde anti-napoleontische partij hare raadslagen in de woning der schoone Vorstin BAGRATION [3]), de beminde van den eersten Minister Graaf STADION, beide door den felsten haat tegen Frankrijk gedreven. HOGENDORP had die bevallige en geestige vrouw reeds te

---

1) *Biographie*, p. 428: „Si l'expédition Anglaise eût réussi contre Anvers, et que la guerre sur le Danube eût traîné en longueur, je ne sais si le Roi LOUIS n'eût pas joué le même rôle qu'on a vu depuis prendre à MURAT" (in 1814).

2) „Ma malheureuse Épouse défunte, qui pendant sa vie, a joui de la considération générale à St. Pétersbourg, à Vienne, à Paris, et en Hollande sa Patrie." *Mémoire du Général Cte* DE HOGENDORP, *pour servir de réfutation des bruits injurieux et des calomnies, répandues contre lui* (1814) p. 15.

3) HOGENDORP, *Biographie*, p. 396, „c'était chez la belle Princesse BAGRATION que la conspiration avait établi son foyer. Le Comte DE STADION se laissait gouverner par cette femme, dont il était amoureux — fanatisée autant qu'on pouvait l'être contre la France."

Petersburg gekend, en haar nu ook vrij druk bezoekende had hij zonder moeite bemerkt, dat haar Hotel het brandpunt der zamenzwering, de stookplaats van een nieuwen Coalitie-oorlog was. Hij deelde zijne bevinding onmiddellijk aan den Minister van Buitenlandsche Zaken mede, die daaraan zijns inziens, te weinig gewigt hechtte [1]), — en hem vervolgens zonder eenige nadere Instructie, hoe hij te handelen had, moet gelaten hebben [2]).

Het is zeer ligt mogelijk, dat onze Staatslieden, in weerwil van die berigten, niet wel geloof konden slaan aan het voornemen van het Oostenrijksche Kabinet om na al de bittere ervaring der jongst verloopen jaren, zich nogmaals tot den strijd, ditmaal op leven of dood, aan te gorden. Maar zoowel de toenmalige Keizerin, de derde Gemalin van FRANS II, dochter van den Aartshertog FERDINAND en van de Prinses van *Modena* BEATRIX, als de Pauselijke Nuntius lieten met de Moeder en de Broeders der Keizerin niets onbeproefd, om de verbittering tegen Frankrijk aan te kweeken, en den Minister STADION te ondersteunen. Zonderlinge omkeering! In de eerste maanden van 1808 was de invloed van NAPOLEONS Ambassadeur ANDRÉOSSY zóó overwegend, dat de Britsche Gezant Sir ROBBERT ADAIR [3]), niet langer te *Weenen* had mogen blijven, en een jaar daarna stond de oorlog weder voor de deur! Bij den Keizer van Oostenrijk zelf was niet zoo gemakkelijk

---

1) „Je communiquai aussitôt ma découverte à mon Gouvernement, qui feignit je pense, de n'y pas ajouter foi."

2) „J'avais souvent écrit au Ministre des Relations Extérieures, M. ROËLL, pour l'avertir de ce qui se passait, et lui demander des instructions sur ma conduite dans le cas d'une guerre nouvelle: et jamais il ne m'avait là-dessus fait de réponse." HOGENDORP, *Biographie*, p. 407.

3) *Historical Memoir of a mission to the Court of Vienna in* 1806 (London 1844) p. 305 (depêche uit Weenen 9 Februarij 1808: „that he (Count STADION) had the Emperor's commands to send me passports for my departure."

te bespeuren wat hij, een Habsburger, in het schild voerde. Immers liet hij zich zeer vredelievend en verzoenend bij zeker gehoor uit, toen HOGENDORP hem den Hollandschen Ambassadeur bij de Verheven Porte, den Baron VAN DEDEM TOT DE GELDER voorstelde [1]). Deze moest den Keizer vele bijzonderheden van de laatste bloedige tooneelen te Konstantinopel, van den moord van Sultan SELIM en andere gebeurtenissen verhalen. Het gesprek kwam daarna op den toestand der Grieken onder de Turksche heerschappij; Keizer FRANS oordeelde over hen zeer hard en ongunstig. „Maar Sire, waagde HOGENDORP eindelijk te zeggen, het zijn toch Christenen, en men kan dunkt mij, verwachten, dat indien zij zoo gelukkig waren onder een Christelijke en beschaafde Regering te leven, zij aanmerkelijk zouden verschillen van hetgeen zij thans zijn. Wat — hernam de Keizer opbruisende, Christenen? Noem hen liever ketters en wel van de ergste soort! het is een verachtelijke Natie, ik zou nog liever Turken tot onderdanen hebben [2]); ik had ze liever in 't geheel niet; Keizer NAPOLEON heeft mij voorstellen hen betreffende gedaan, maar die ik van de hand heb gewezen."

Eene der redenen, waarom het Oostenrijksche Kabinet zoo lang draalde de wapenen op te vatten schoon de krijgstoerustingen onafgebroken werden doorgezet, was de wensch

[1]) Wel is het een blijk van Hollands diep verval als Mogendheid, dat in het evengemeld boek van den Gezant ADAIR en in het werk dat daarop ten vervolge is verschenen, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles*, in 1808—9: *with dispatches and official Documents* (London 1845, 2 Voll.) noch VAN DEDEM, noch VAN HOGENDORP, die toch geene onbeduidende mannen waren, een enkele maal genoemd worden.

[2]) Sir ROBERT ADAIR meldt uit Weenen 7 Februarij 1808 het algemeen verspreid gerucht, „that a *triple* alliance between France, Russia *and Austria*, is already signed for the partition of the Turkish dominions in Europe. — According to this account, Austria — is to have *Bosnia* and part of *Servi* for her share."

om de eerste vijandelijkheden van de Fransche zijde te doen plegen [1]) en de schuld der openbare vredebreuk op NAPOLEON te laden. De Ambassadeur Graaf v. METTERNICH [2]) bleef op zijn' post te *Parijs*, niettegenstaande de Generaal ANDRÉOSSY dien te *Weenen* reeds had verlaten en de behartiging der belangen van zijne Legatie aan een' Chargé d'Affaires had opgedragen. Ook zocht men de Ministers der Mogendheden die NAPOLEONS Bondgenooten waren, te weêrhouden dat voorbeeld te volgen; zoodat HOGENDORP van den sedert zoo befaamden v. HUDELIST, die bij afwezigheid van Graaf STADION, met de portefeuille van Buitenlandsche Zaken belast was, geen' pas kon bekomen. HUDELIST maakte de aanmerking, dat zijne Regering dacht al op zeer goeden voet met den Koning van Holland te staan, en vroeg of HOGENDORP dan nu den oorlog kwam verklaren? De Hollandsche Gezant mogt derhalve niet vertrekken, hoe onvoegzaam hij het achtte na ANDRÉOSSY's afreize, langer te *Weenen* te vertoeven; maar toen de drang der gebeurtenissen het Hof noopte die hoofdstad te verlaten en naar Hongarije de wijk te nemen, werwaarts de Leden van het Corps Diplomatique werden verzocht zich insgelijks te begeven, sloeg HOGENDORP dit af en kreeg daarop van het Oostenrijksch Kabinet bevel, zich binnen 24 uren te verwijderen. En zoo na zijne hoog zwangere echtgenoot en hunne kinderen, ten gevolge dier onheusche bejegening — niet zonder protest [3]) — achtergelaten te heb-

---

[1]) „Comme le Ministère Autrichien cachait ses desseins hostiles, pour paraître avoir été attaqué le premier et à l'improviste." HOGENDORP, *Biographie* p. 409.

[2]) (MOLLIEN) *Mémoires d'un Ministre du Trésor Public* (1780—1815) T. III, 31. „L'Ambassadeur faisait effort chaque jour pour éloigner le soupçon d'une rupture prochaine."

[3]) „Non sans avoir protesté dans une Note, adressée à M. DE HUDELIST, contre ces procédés contraires au Droit des Gens: car j'avais demandé, à cause

ben, was hij over *Praag*, *Dresden* en *Kassel*, in Junij 1809 naar het vaderland teruggekeerd. Te *Amsterdam*, destijds LODEWIJKS Residentie, hoorde hij al dadelijk uit den mond van RÖELL, de afkeuring van zijne al te sterke verkleefdheid aan de Fransche staatkunde [1]). De Koning zelf ontving hem vrij minzaam; hij scheen, vermoedelijk door de depêches van den Secretaris van de Hollandsche Legatie SILLIMAN [2]), op de hoogte van de onaangenaamheden, die HOGENDORP waren wedervaren. „Maar, riep LODEWIJK eensklaps uit, zijn onverwinnelijken argwaan niet kunnende verbergen, vóór uw vertrek hebt gij aan Keizer NAPOLEON en aan een Franschen Generaal brieven geschreven." HOGENDORP overhandigde hem daarvan de afschriften: de Koning las die en herlas ze zonder daarin iets berispelijks te ontwaren; de inhoud was dan ook zeer onschuldig, en strekte enkel ter aanbeveling van zijne te *Weenen* achtergelaten vrouw, in de bescherming van den overwinnaar. Doch nadat hij aan de koninklijke tafel gespijsd en reeds vele vragen betrekkelijk Oostenrijk beantwoord had, liet LODEWIJK weder op een ander punt zijne achterdocht aangaande de verkleefdheid van den Gezant blijken. „*A propos*, voegde hij hem toe, de Prins van *Oranje* is te *Weenen* geweest [3])." Ja Sire, antwoordde HOGENDORP, ik heb den

de l'état où se trouvait ma femme, la permission de rester comme particulier à Vienne, ou de me rendre aux avant-postes de l'armée française." HOGENDORP, *Biographie*, p. 411.

1) „Que le Roi était mécontent de moi, pour m'être prononcé trop hautement en faveur de la politique française." (*Biographie*, p. 414).

2) „Secrétaire de Légation à Vienne, qui était resté dans cette ville où il séjournait depuis longtemps." HOGENDORP, *Biographie*, p. 414. Z. wegens den Bataafschen Secretaris van Legatie SILLIMAN, in 1805 Chargé d'Affaires te Weenen, de Bijlage X, bl. 35. Als hoedanig hij al vóór 1795 eens werkzaam geweest was. — Verg. de Inleiding tot eene *Gesch. der Nederl. Diplomatie*, IIe Gedeelte Ie Stuk (1858) Bijlage XIV, bl. 41.

3) „A propos, le Prince D'ORANGE a été à Vienne." (HOGENDORP, *Biographie*, p. 415 suiv.).

Minister RÖELL daarvan kennis gegeven. „Maar, hernam de Koning, wat kwam hij daar doen [1]?" HOGENDORP zeide, dat, naar het gerucht liep, de Prins poolshoogte was komen nemen, om als de omstandigheden gunstig schenen daarmede zijn voordeel te doen, en dat hij den Keizer van Oostenrijk zijne diensten aangeboden hebbende, als Generaal bij het Oostenrijksch Leger geplaatst was geworden; hetgeen hij Gezant den Heer RÖELL almede berigt had. Meer kon hij niet zeggen. „Zeer wel, vervolgde LODEWIJK [2]; maar wat heeft hij te *Weenen* uitgerigt? Wien heeft hij daar bezocht?" — Ik dacht niet, Sire, dus luidde het antwoord, dat ik gehouden was zijne gedragingen als bijzonder persoon, te bespieden; ik heb groote verpligting aan het Huis van *Oranje;* dat zou mij gestuit hebben. „Zoo [3]: maar gij wist toch wel dat hij bij Mevrouw V. GROVESTINS bezoeken ging afleggen, en dat hij daar verscheiden Hollanders heeft gezien, die zich destijds te *Weenen* bevonden." Ik wist het Sire, verklaarde HOGENDORP onbewimpeld, en ware ik niet uw Minister en een nieuwe oorlog aanstaande geweest, ik zou het mijn pligt en tot eer gerekend hebben, den Prins mijne hulde te gaan betoonen. „Dus weet gij ook wel, wie de Hollanders zijn, die bij Mevrouw V. GROVESTINS kwamen [4]." Ja, Sire, zij hebben mij dit zelf gezegd, en ik zag toen evenmin als nu in, dat zij daardoor iets misdreven. „Zijn de Heer VAN DER HOOP en de jonge HODSHON daar geweest [5]?" vroeg LODEWIJK. Ja Sire, zij hebben dit te mijnen huize verhaald. „Welnu, daarin hebben zij zeer kwa-

[1] „Mais qu'est-il venu faire?"

[2] „Fort bien: mais qu'a-t-il fait à Vienne? qui a-t-il vu?"

[3] „Ah! mais vous savez pourtant qu'il allait chez Madame DE GROVESTINS et qu'il y a vu plusieurs Hollandais qui se trouvaient à Vienne."

[4] „Mais vous savez donc quels sont les Hollandais qui ont été chez M[de] DE GROVESTINS."

[5] „Mr. VAN DER HOOP, et le jeune HODSHON, y ont-ils été?"

lijk gehandeld; zij waren in Commissie; zij mogten er niet gaan, en gij zelf hadt mij van al de bijzonderheden dezer zaak, die mij zeer ter harte gaat, behooren te onderrigten [1])." Zoo liep het karakteristiek onderhoud af, maar niet zonder officiele betuiging van 's Konings misnoegen aan den Heer VAN DER HOOP en aan den ouden Heer HODSHON, wiens zoon weder naar Oostenrijk was vertrokken [2]). In den kring der Oranjegezinden hier te lande, wekte dit in die dagen, veel ontevredenheid en wrevel, — terwijl het LODEWIJK moet hebben overtuigd hoeveel krachtiger nog de indruk was van onuitwischbare herinneringen, dan de vrees van hem te mishagen. Wat HOGENDORP betreft, deze zou hoewel de Vrede niet lang daarna tusschen Frankrijk en Oostenrijk hersteld werd, niet meer als Gezant naar Weenen terugkeeren. Voor de schraal bezoldigde Legatie te Berlijn, meende hij te moeten bedanken, en de zending naar Spanje, welke hij had aangenomen, had geen' voortgang, daar zij met LODEWIJKS eigen Regering, een einde zou nemen [3]).

De verhouding der beide Broeders was hoe langer zoo slechter geworden, al was nu en dan, de hemel schijnbaar minder bewolkt. Zoo ver waren zij van elkander vervreemd [4]),

---

[1]) »Eh bien, ils ont fort mal fait: ils étaient en commission: ils n'auraient pas dû y aller; et vous auriez dû m'informer de tous les détails de cette affaire qui m'intéressait vivement."

[2]) Bij MOLLIEN, *Mémoires d'un Ministre du Trésor Public*, T. III, 46 »Le jeune HODS... est revenu ce matin; il est parti le 24 Août de Vienne. Le Comte DE ZICHY a dit à Comorn que s'il avait des pouvoirs, on pourrait conclure de suite une convention. Son Exc. l'a comblé de bontés, lui a donné un logement," enz.

[3]) HOGENDORP, *Biographie*, p. 419—421, 425, 433 suiv. Maar in LODEWIJKS *Documents historiques*, III, 116 heet het dat HOGENDORP, »qui venait d'être nommé Ministre plénipotentiaire près de la Cour de Prusse, *reçut sa démission*, et fut remplacé par M. REYNOLDS (REINHOLD)." Z. voorts STRICK V. LINSCHOTEN, *Vertraute Briefe* III. 178.

[4]) *Docum. historiques sur le Gouvernement de la Hollande*, T. III, 172 suiv.

dat de zegevierende Keizer der Franschen zich in zijn hoofdkwartier te *Schoenbrunn*, na het treffen van den Vrede met zijn toekomstigen schoonvader Keizer FRANS, aldus openlijk uitliet: „Hier hebben wij alles afgedaan; maar nu moeten wij tegen Spanje en vooral tegen Holland optrekken." — Eenige weken vroeger had hij in een schrijven aan LODEWIJK zijne gal uitgebraakt [1]. „Ik ontvang daar, zoo was de aanhef dier vinnige regelen, uwen brief van den eersten Julij, waarin gij u over een dagblad-artikel beklaagt. Niet gij, maar Frankrijk heeft regt zich over den slechten geest die ten uwent heerscht, te beklagen [2]. Verlangt gij dat ik u al de Hollandsche kantoren noeme die niets dan den lof van Engeland uittrompetten [3], niets gemakkelijker. Uwe verordeningen tegen den sluikhandel worden zoo gebrekkig nageleefd, dat de geheele briefwisseling van Engeland met het Vasteland, door Hollandsche tusschenkomst wordt onderhouden. Dit is zóó onwedersprekelijk dat de Oostenrijksche Gezant, de Heer v. STAHREMBERG, door Holland naar Londen is getogen. Holland is met de daad een Wingewest van Engeland [4]." Het feit der doorreize van gemelden Diplomaat werd door den Koning niet ontkend; maar hoe menig Fransch Agent, wierp hij tegen, had zich niet van denzelfden weg bediend [5]?

Dezulken onder de Hollanders, die LODEWIJKS gedrag jegens den Keizer, als onvoorzigtig en tergend laakten, verweten hem even als NAPOLEON dit deed, het ontoereikende der maatregelen tot handhaving van het Continentaal stelsel ge-

---

»Ici tout est fini; il nous faut maintenant marcher contre l'Espagne, et surtout *contre la Hollande*."

1) *Docum. historiques*, T. III, 117 volg. (17 Julij 1809).

2) »C'est la France qui a sujet de se plaindre du mauvais esprit qui règne chez vous."

3) »Si vous voulez que je vous cite toutes les maisons hollandaises qui sont les trompettes de l'Angleterre, ce sera fort aisé."

4) »La Hollande est une province anglaise."

5) »Mais combien d'agens français n'avaient-ils pas passé aussi?"

nomen; zij beweerden dat de Koning aan onderscheiden handelshuizen van Amsterdam en van eenige andere steden, den invoer ter sluik van verboden waren vergunde en dien beschermde [1]); gewis met het doel om daardoor het welzijn van Holland te bevorderen, gelijk de kooplieden om hun oogmerk te bereiken, hem dat voorspiegelden [2]). — Zij hielden het er voor, dat de Keizer dit op den duur niet zou toelaten; dat in den toestand waarin het Land met opzigt tot Frankrijk sints zoo vele jaren verkeerde, de gave en onbepaalde aansluiting aan 's Keizers Politiek tegen Groot-Britannië en tot verkrijging langs dien weg van den Algemeenen Vrede, eeniglijk het middel ware tot behoud van onze uiterlijke onafhankelijkheid; terwijl LODEWIJK naar zij oordeelden, zich en het Rijk ontwijfelbaar in het verderf zou storten, wanneer hij zich niet haastte de begunstiging van den sluikhandel aan NAPOLEONS eischen ten offer te brengen. Doch — mogt men vragen — welke andere maatregelen kon de Koning nemen dan die hiervoren vermeld zijn? en zoo zij onvoldoende waren bevonden [3]), lag de schuld aan de slappe nakoming en uitvoering der verordeningen, dan wel aan de onmogelijkheid om de Natuur zelve, haren drang en behoeften te overwinnen? En gaf niet NAPOLEON zelf, gaven niet zijne Ministers en Gezanten zulke vrijbrieven [4]) om geld te maken?

---

1) HOGENDORP, *Biographie*, p. 428: »LOUIS contrariait le système continental de NAPOLÉON, d'abord par la faiblesse des moyens qu'il opposait à la contrebande; ensuite par son imprudence de permettre et de favoriser les importations clandestines que fesaient plusieurs maisons de commerce d'Amsterdam et de quelques autres villes."

2) »Comme le lui disaient les chefs de ces maisons qui savaient bien le flatter pour parvenir à leur but."

3) »So mag denn vielleicht *selbst der Kaiser in Paris* den geschmuggelten Ostfriesischen Kaffee und Zucker sich haben schmecken lassen." WIARDA, *Ostfriesische Gesch.* X, B., 2te Abth., S. 646.

4) Z. wat DE GARDEN, *Hist. génér. des Traités de Paix*, T. X, 317 suiv.

Met dien wrok in het hart der beide Broeders strookt niet wel de heugelijke tijding, door LODEWIJK zelf in het voorjaar van 1809, aan den Staatsraad en het Wetgevend Ligchaam medegedeeld; te weten, dat het den Keizer had behaagd den Kroonprins van Holland NAPOLEON LODEWIJK, met het Groot-Hertogdom Berg te begiftigen [1]). De jeugdige Vorst zoû evenwel eerst met zijne meerderjarigheid, het Bewind dier Landen aanvaarden, hetwelk de Keizer zich dan ook tot dat tijdstip voorbehield. „De Natie, zoo schreef de Koning, die de verschillende Departementen van zijn Rijk bezocht, uit de hoofdplaats van Drenthe — zal ook hierin weder een onwraakbaar bewijs der welwillende gezindheid van mijn' Broeder en van Frankrijk jegens dit Land, erkennen; dit moet derhalve de uitstrooisels en kuiperijen der kwaadwilligen of van lieden die oppervlakkig en onnadenkend oordeelen, logenstraffen." Doch anderen hebben toen of later in die schenking van het Groot-Hertogdom Berg [2]), eene voorbereiding meenen te ontwaren van hetgeen NAPOLEON in het volgend jaar, de inlijving van Holland bij het Keizerrijk niet langer begeerende te verschuiven, eindelijk volbrengen zou.

---

van het schandelijk misbruik der *licences* mededeelt; »et le reproche en est monté jusqu'à NAPOLÉON, sans qu'il en ait été jamais justifié." Zijn Gezant te Hamburg BOURRIENNE, verkocht op één enkelen morgen zulke *licences* voor 800,000 franken! Zie voorts SAUTYN KLUIT, *Gesch. en invloed van het Continentaal-stelsel*, enz. bl. 305—309.

[1]) Supplément au Journal Politique de Leyde, 17 Mars 1809.

[2]) WIARDA, t. a. p. S. 618. »Wahrscheinlich war diese Abtretung schon eine Vorbereitung zu der Vereiniging Hollands mit seinem Kaiserreiche, wornach er so lange geangelt hatte."

Van LODEWIJKS *reize naar Frankrijk in het laatst van November* 1809, *tot het Tractaat van* 16 *Maart* 1810.

Het moest na de Landing der Engelschen in Zeeland hoewel de Expeditie haar doel miste, en na 's Keizers dreigende taal te Schoenbrunn, nu wel tot eene of andere oplossing komen. Zij, die LODEWIJKS handelingen afkeurden en NAPOLEON gelijk gaven, maar ook zij, die hoopten dat de Koning er in slagen zou het gemoed zijns Broeders te vermurwen, en tot eenige toegeeflijkheid jegens Holland te bewegen, dreven hem evenzeer tot het heilloos besluit naar Parijs te gaan [1]). En toch, geen van hen, die zich vroeger tot eene zamenkomst met den buitengewonen Man hadden laten verleiden, die niet onthutst en bedremmeld het onderspit had gedolven en bedrogen was teruggekeerd; — de Erfprins VAN ORANJE, de Leden van het Staatsbewind, SCHIMMELPENNINCK en diens Gedeputeerden konden het getuigen. Was de ondervinding nog niet wrang genoeg? Had de Russische Autocraat ALEXANDER niet te Tilsit en te Erfurt voor de onweerstaanbare overredingskracht van den nieuwen CAESAR gezwicht? [2]). En indien de snoode ondank waarmede de goedheid van den Heiligen Vader was vergolden, die den Geweldenaar bij zijne kroo-

---

[1]) Van zijne schoonzuster, de Gemalin van den naam-Koning van Spanje JOSEPH, moest hij terstond hooren: „Si vous craignez *l'incorporation*, vous avez bien mal fait de venir ici." BÖELL, *Verslag*, bl. 15.

[2]) Lord MALMESBURY, *Diaries* IV. 399. „So much was ALEXANDER at the feet of BUONAPARTE, (1807) that he consented to every thing" enz.

ning gezalfd had [1]), niet tot waarschuwing strekte, had niet de hinderlaag aan de uit Madrid gelokte BOURBONS te Bayonne gespannen, de oogen behooren te openen? Als de Koning niet na rijp beraad, de noodzakelijkheid had ingezien, het hoofd in den schoot te leggen en alle verzet te laten varen, welk nut kon hij zich van eene ontmoeting met den verstoorden Dwingeland voorstellen [2])? — Wij hebben het Advies van den Minister van Buitenlandsche Zaken RÖELL voor ons liggen, die in dezer voege, de raadzaamheid van een onderhoud der beide Vorsten betoogde, toen de Koning in den Kabinetsraad van 25 November 1809 hem, nevens zijne Ambtgenooten, zijn gevoelen had gevraagd. Eene personele explicatie zou welligt doel treffen, en was in ieder geval — dacht hij, niet te vermijden. „Naar hetgeen Zijne Majesteit zoo even gezegd heeft, dus sprak hij [3]) — want andere gronden om daarop mijne meening te vestigen, heb ik niet — is het buiten kijf dat Holland de schrikkelijkste rampen te duchten heeft, zoo niet aan deze vier eischen van den Keizer wordt toegegeven, namelijk: 1°. de Conscriptie; 2°. het bankroet, 3°. hetzelfde Douanen-stelsel als Frankrijk heeft; 4°. de intrekking van al hetgeen in strijd met de Fransche wetten is gedaan [4]). Zonder ons uiterste

[1]) Zeer onlangs was de wereldlijke magt des Pausen vernietigd, Rome bij Frankrijk ingelijfd, en PIUS VII gevangen weggevoerd.

[2]) LODEWIJK (*Documens historiques* III. 155) wijt zijne reis aan den aandrang van den uit Parijs overgekomen Ambassadeur VÉR HUELL. „Le maréchal VER HUELL vint à Amsterdam tout à coup: il dit n'avoir aucune mission que celle de parler *à son Roi* de la position particulière du pays et de son propre mouvement: mais bientôt il découvrit le secret de son voyage en cherchant avec adresse et persévérance à décider le Roi à se rendre à Paris, à l'exemple des autres Rois alliés."

[3]) W. F. RÖELL, *Verslag van hetgeen, ter gelegenheid van het verblijf des Konings van Holland te Parijs in de laatste maand van den jare* 1809, *en in de eerste maanden van den jare* 1810, *mitsgaders op deszelfs reize derwaarts is voorgevallen*, (Amsterdam 1837) Bijlage I, bl. 199 volg.

[4]) „Que les maux les plus terribles vont accabler la Hollande, au cas qu'il

verderf kunnen die eischen niet ingewilligd worden. Men moet dus wel trachten een middel te vinden om den storm af te wenden. Dit middel komt mij voor enkel in een onderhoud van den Koning met den Keizer te bestaan. Sints lang heb ik bij herhaling verklaard, dat nu de zaken tot dat uiterste zijn gekomen, dit het eenig middel is om tot eene opregte duurzame verzoening te geraken. Wel had ik gewenscht dat die ontmoeting te Antwerpen had kunnen plaats vinden, maar dewijl er geene kans meer overblijft den Keizer aldaar aan te treffen sedert de schikkingen die tot het ontruimen van het eiland *Walcheren* gemaakt worden, is er geen andere keuze meer dan naar Parijs te gaan. Ik wil niet beweren, dat wij op een goeden uitslag kunnen rekenen, maar dit dunkt mij staat vast, dat alleen de Koning genoegzamen invloed op den Keizer zal kunnen hebben, om hem te bewegen van zijne eischen af te zien; zoo iets kan door geen Gezantschap verkregen worden [1]). Eindelijk daar de Koning ons zegt, dat de Keizer zelf zich voor zulk eene zamenkomst verklaard heeft [2]), zou men hem op nieuw verbitteren als men tehuis bleef. Ik ontveins mij niet dat de reis wel is waar ook noodlottige gevolgen kan hebben; maar wat hiervan zij, de Koning zal zich dan althans nimmer verwijten dat hij niet alle middelen, die onder zijn bereik waren, heeft aangegrepen om de rampen waarmede het Vaderland bedreigd wordt, te voorkomen. De openbare mee-

ne soit consenti aux quatre demandes suivantes de l'Empereur, savoir: 1°. la Conscription; 2°. la Banqueroute; 3°. la parité de Douanes; 4°. le retour sur tout ce qui a été fait en contradiction avec les lois françaises."

1) „Toute commission serait infructueuse à cet effet."

2) *Docum. historiques* III. 155 suiv. „Peu de jours après, il (de Koning) reçut une lettre de l'Empereur qui *l'invitait* à venir à Paris." — Maar volgens den Minister RÖELL (*Verslag* bl. 208), luidde NAPOLEONS schrijven van 25 November 1809 op den weg naar Frankrijk ontvangen, letterlijk: „mon frère! Je reçois votre lettre du 19, par laquelle vous me faites connaître, que vous *désirez* me voir. — Vous êtes le maître de vous rendre à Paris."

ning is er volstrekt niet tegen. De geheele wereld weet, dat de zaken op den tegenwoordigen voet bij geene mogelijkheid kunnen voortduren, en de Natie, overtuigd zoo als zij dit zal moeten zijn, dat de reis alleen als een uiterste redmiddel ondernomen wordt, zal wel niet anders dan het besluit van Zijne Majesteit kunnen billijken. In een woord [1]): gaat de reis door, zoo kan Holland nog gered worden, maar het gaat mijns inziens onvermijdelijk te gronde, wanneer de reis achterblijft."

Aldus vertrok LODEWIJK naar Parijs, vergezeld door den Staatsman, die met al zijne Ambtgenooten, op dezen stap als een laatste poging had aangedrongen. Doch vertrouwen alleen kan vertrouwen wekken, en integendeel duidden alle voorzorgen door den Koning voor den tijd zijner afwezigheid genomen, een' argwaan aan alsof hij zich en zijn Rijk voor een' valstrik had te hoeden. En zeker, schoon de meeste en grootste gevaren uit Frankrijk te duchten waren, ook te Amsterdam zelf mogt wel een oog in 't zeil gehouden worden, waar de opvolger van den Generaal DUPONT CHAUMONT, de als Ambassadeur geaccrediteerde ALEXANDRE DE LA ROCHEFOUCAULD [2]), de antecedenten van SÉMONVILLE [3]) ter navolging bestudeerde en weder in praktijk zocht te brengen. Was vroeger het Staatsbewind van Anglomanie beticht, nu had de verdenking tegen LODEWIJK, ten gevolge van al den achterklap bij NAPOLEON zóó diep wortel geschoten, dat deze hem niet meer als Franschman, ja niet meer als Broeder

1) „Je me résume en deux mots; avec le voyage, la Hollande peut encore être *sauvée*: sans le voyage, elle me paraît *perdue* à coup sûr."

2) *Docum. historiques* T. II. 208. „Il avait été Ambassadeur à Vienne et il fut bien loin d'être étranger à la catastrophe de la Hollande."

3) Van *Semonville* zegt DIRK VAN HOGENDORP, *Biographie* p. 291, dat deze van alle Fransche Gezanten in Holland was „le plus dangereux, *le plus immoral* surtout et le plus intrigant. Par ses menées, ses insinuations et ses rapports malveillants et sur les personnes et sur les choses, il a fait plus de tort à la Hollande *que tous ses predécesseurs ensemble*."

wilde erkennen, maar hem veeleer openlijk den Broeder en Bondgenoot van Koning GEORGE noemde [1]). Al zeer spoedig na de komst van den Gezant DE LA ROCHEFOUCAULD, had deze een' voorslag te berde gebragt en in omloop weten te brengen [2]), die al weder de Natie aan het denkbeeld der broosheid van LODEWIJKS regering gewennen moest, aan de gestadig afwisselende en veranderlijke inzigten van den Keizer, beschikker van ons toekomstig lot. Holland zou met de Hanzesteden vergroot worden; maar daarentegen Brabant en Zeeland aan Frankrijk afstaan. Het heette, toen het voorstel 's Konings verontwaardiging, zoowel als die van meest alle zijne Ministers had gewekt, dat de Gezant zijn' last had overschreden, dat deze zich slechts had moeten vergewissen, door onder de hand te polsen, in hoever zoodanige ruil hier ingang zou vinden. NAPOLEON gaf er den glimp aan, alsof onze lieden aan het behoud van Brabant zeer weinig hechtten, en eene Provincie vol kostbare vestingen, wel kwijt wilden zijn; hij dacht, zeide hij, dat die meer Noordelijke en rijke gewesten den Koning en het Rijk beter zouden smaken. Doch wat hij toen door LA ROCHEFOUCAULD had laten aanbieden, het zou nu niet bij wege van *ruil* en in der minne worden herhaald; — het zou niet meer ter vrije keuze worden gelaten. De tijd was gekomen dat men voortaan geene omwegen behoefde; de Keizer wist dat hij thans zonder vergoeding eischen en des verkiezende, nemen kon.

Naauwelijks toch bevond LODEWIJK zich te Parijs of hij had met zijn' Broeder een gesprek, waarin 's Keizers misnoegen tegen Holland opgevat in de heftigste uitdrukkingen werd botgevierd; en weldra, na de aanspraak door NAPOLEON bij de opening van het Wetgevend Ligchaam op den 3 De-

---

[1]) *Docum. historiques* T. III. 178, „qu'il était plutôt le frère et l'allié du Roi GEORGES."

[2]) *Docum. historiques* T. II. 305 suiv.

cember gehouden [1]), bleef er aangaande het thans dreigend verlies onzer Nationaliteit weinig of geen twijfel over. Onvermijdelijke veranderingen ter beveiliging van Frankrijks grenzen, werden officiëel aangekondigd. „Ons Vaderland, zoo meldde RÖELL aan den President van den Raad der Ministers VAN DER HEIM, bevindt zich op dit oogenblik in de grootste crisis. Tot driemaal toe zijn er hooge woorden tusschen den Keizer en onzen Koning geweest. De Keizer schijnt werkelijk plan te hebben om Holland, zoo niet geheel, dan ten minste ten deele, met Frankrijk te vereenigen. Zoo de zaken, door eene ruiling van territoir, te vinden zijn, zal er niets onbeproefd gelaten worden, om langs dien weg het Vaderland te redden; maar de uitdrukkingen, welke de Keizer somtijds gebruikt, geven aanleiding om te vreezen, dat zijne bedoelingen zich verder uitstrekken [2].” Wat had men niet van de onzinnige woede van een' Alleenheerscher te duchten, die Holland eene Engelsche Volkplanting noemende, beweerde, dat wij nog meer dan Engeland zelf op hem gebeten waren en den Franschen een slecht hart toedroegen; en die òf niet in staat zijne drift te bedwingen, òf zijn' Broeder schrik willende aanjagen, de beeldspraak van een verscheurend ondier bezigde en herhaaldelijk dreigde dat hij Holland verslinden zou [3]).

Zij, die in vervolg van tijd, LODEWIJKS gedrag zoo grovelijk hebben miskend, dat zij op geheel onwaarschijnlijke on-

---

[1]) „La Hollande, placée entre l'Angleterre et la France, en est également froissée. Cependant *elle est le débouché des principales artères de mon Empire.* Des changemens deviendront nécessaires; la sûreté de mes frontières et l'intérêt bien entendu des deux Pays l'exigent impérieusement.” Zie bij RÖELL, *Verslag* bl. 11 volg. Men leest daar „des principales *villes*”; maar de *Documents historiques* van LODEWIJK, T. III. 179 hebben de lezing *artères.* Holland werd eene *uitvloeijing van Frankrijks voorname slagaderen* genoemd!

[2]) 6 December 1809. RÖELL, *Verslag*, Bijlage IX, bl. 211. volg.

[3]) „La Hollande est entièrement une colonie Anglaise et plus ennemie de la France que l'Angleterre même; —*je veux manger la Hollande.*” RÖELL, *Verslag* bl. 12.

derstellingen niet terugdeinsden voor de even roekelooze als onedele gevolgtrekking, alsof de Koning steeds, vóór en gedurende zijne Regering, met NAPOLEON zoude hebben geheuld, om tot de inlijving van Holland in het Keizerrijk eene brug te leggen [1]), waren niet in de gelegenheid geweest zulke bijzonderheden van het werkelijk gebeurde te vernemen. Zij wisten niet, welk bitter verdriet LODEWIJK inderdaad lang verkropt had, en nergens meer aanhoudend dan bij dit verblijf van eenige maanden te Parijs. Maar thans is de gansche toedragt, de geheele waarheid voor ons bloot gelegd; de oorspronkelijke stukken zijn door hen, die bij dien strijd voor onze Nationaliteit persoonlijk den Koning met raad en daad bijstonden, onpartijdig medegedeeld; en wie niet met blindheid geslagen is, wordt bij het leed dat den deerniswaardigen Vorst uit pligtbesef en liefde tot Holland trof, met hoogachting en warm medegevoel vervuld voor hem die onze regten en belangen zoo lang onbezweken verdedigde. Zelfs hij, die den grooten Keizer een onvergankelijk gedenkteeken gesticht heeft, — die geboren Franschman, bij het vermelden van diens geschillen met het buitenland, vrij luchtig de zaken pleegt voor te stellen om den glans die zijn Held bestraalt, niet te doen tanen; die onze taal niet verstaande, niet eens de Hollandsche bronnen heeft kunnen raadplegen, — de schrandere THIERS — geeft hier althans NAPOLEON ongelijk; LODEWIJK was, erkent hij, in zijn regt [2]). Dat de Koning de Staatsschuld zou hebben te *tierceren;* dat hij de reeds ten uitvoer gelegde Decreten betrek-

---

[1]) Zie den cordaten *Brief van* G. A. VISSCHER, (oud-Hoofd-Officier van Utrecht en van Amsterdam), *aan den naamloozen Schrijver der Geschiedkundige Aanmerkingen op de Geschiedkundige Gedenkstukken en Aanmerkingen over het Bestuur van Holland, door* LODEWIJK BONAPARTE, *gewezen Koning van Holland, het kerkelijke, Godsdienstige en zedelijke derzelve, in 't bijzonder betreffende.* Utrecht, 1821 (14 bladz.).

[2]) *„Il faut reconnaître qu'il avait raison." Histoire du Consulat et de l'Empire*, T. XII. 89.

kelijk den Adel moest herroepen en de reeds verleende titels intrekken; dat hij aan de benoemde Maarschalken die hooge waardigheid weder moest ontnemen [1]), en met schennis van het regt der Souvereiniteit van Holland, het gezag van het Prijsgerigt te Parijs als eeniglijk bevoegd laten gelden; dat hij eindelijk de Noord-Amerikaansche schepen die zich op het geloof aan zijne onafhankelijkheid verlatende, in de Hollandsche havens ten anker lagen in beslag zou hebben te nemen, het was waarlijk geen wonder dat hij die eischen voor al te vernederend hield [2]). En dan de verbrokkeling van het grondgebied des Rijks — de afstand van Brabant en Zeeland, van een deel van Gelderland, terwijl hij niet minder dan de Keizer der Franschen zijne eer liefhebbende, bij het beklimmen van den Troon gezworen had de onschendbaarheid van dat grondgebied, met al zijn vermogen te bewaren [3])!

Die afscheuring van bijna drie Provinciën van het Rijk, moest aan hen die de leer der natuurlijke grenzen predikten, naauwelijks voor eenige tegenspraak vatbaar voorkomen. Had NAPOLEON in zijne Rede tot het Wetgevend Ligchaam er zijne hoorders vrij duidelijk op voorbereid, de Minister van Binnenlandsche Zaken in zijne schets van Frankrijks toestand, ontwikkelde nader de verleidelijke

---

[1]) Maar zelfs de grijze Koning van Saksen had immers het hart niet, Prins PONIATOWSKI tot Maarschalk te verheffen. — „M. DE SENFFT désirait que le Roi lui donnât le bâton de maréchal; mais il fallut *encore consulter* M. le Duc DE BASSANO (MARET), qui se souvint que l'Empereur n'avait pas paru voir avec plaisir cette dignité conférée par son frère à quelques officiers-généraux en Hollande, trouvant qu'elle pouvait gêner pour le commandement des troupes de ses alliés." *Mémoires du Comte de Senfft* (1863) p. 95.

[2]) „Lui semblait une suite d'humiliations pires que la mort. — Pourtant NAPOLÉON insistait avec de grandes menaces, et l'infortuné Roi de Hollande déjà porté aux pensées sombres," enz. THIERS t. a. p.

[3]) Verg. Bijlage XIX, bl. 73: „Je jure de maintenir l'intégrité du territoire du Royaume; — de gouverner dans la seule vue de l'intérêt, du bonheur *et de la gloire* de la Nation Hollandaise."

geologische theorie. Eigenlijk, in het wezen der zaak, was Holland niets anders dan een brok van Frankrijk [1]). „Men noemt dit Land, zoo ging hij voort, bij zijn juisten naam, wanneer men het eene aanspoeling noemt van den Rhijn, de Maas en de Schelde, die groote slagaderen des Franschen Rijks. De nietigheid zijner Tolkantoren [2]), de stemming zijner Beambten en de denkwijze zijner inwoners, die onophoudelijk naar een sluikhandel met Engeland streven, dit alles legt aan Frankrijk de verpligting op, aan hetzelve den handel op den Rhijn en de Weser te verbieden. Op deze wijze echter, blijft Holland in gedurige botsing tusschen Engeland en Frankrijk, zoowel beroofd van de voordeelen, die aan het stelsel van Frankrijk in den weg staan, en welke het juist daarom heeft moeten laten varen, als van de overige welke het konde genieten. Het is daarom meer dan tijd, dat dit alles tot zijne natuurlijke orde terugkeere [3])." Doch het waren niet enkel Fransche Staatsstukken uit welke men Hollands noodlot te gemoet kon zien, ook de Troonrede van den Koning van Engeland zou NAPOLEONS plannen doen rijpen. Het Continentaal-stelsel had Groot-Britannië — GEORGE III ontveinsde het niet — wèl kunnen schaden, maar de Overweldiger bedroog zich als hij waande met dit wapen aan het fiere Albion den doodsteek te hebben gegeven. Het toegebragt nadeel was slechts voorbijgaand [4]) en ligt te verhel-

[1]) „La Hollande *n'est réellement qu'une portion de la France.*" *Documents historiques* T. III. 179 suiv.

[2]) „*La nullité* de ses Douanes."

[3]) Z. hierbij de *Merkwaardige en echte Berigten wegens het vertrek van* LODEWIJK NAPOLEON, *voormalig Koning van Holland.* Amsterdam 1814, bl. 31 volg.

[4]) Maar kon NAPOLEON in het bewerken van den Vrede met Engeland slagen en dan aan de spits blijven van het dusgenaamd groot Federatief stelsel, het was niet te berekenen, welke vernederingen van allerlei aard, de Engelschen overal zouden hebben te verduren. „He (BONAPARTE) knows, what a *mortal* instrument a Confederacy of this nature, acting through an embodied disciplined

pen. — Op die koelzinnige verklaring, die den Keizer al den tergenden indruk van een hatelijke, minachtende uitdaging deed ondervinden, volgde in den *Moniteur* een antwoord, waarin zijne grenslooze verbittering de schuld der teleurstelling aan Holland gaf en tegelijk nog meer omvattende en forsche maatregelen aankondigde, die Engeland alle middel om met Europa handel te drijven, voor goed zouden benemen. „Holland bovenal, zoo luidde de aanklagt, is aan de uitwerking der maatregelen, die hunne kracht uit den zamenhang moeten trekken, schadelijk geweest; het heeft de gemeene zaak *verraden:* het heeft uwe koopvaardij [1]) onder eene Amerikaansche Vlag ontvangen, die niet erkend werd door de Vereenigde Staten zelve, of onder allerlei andere vermomming; maar het zal die niet meer binnen laten. — Uwe Raadsbesluiten van 1807, vorderen het bezetten der kusten en havens van Holland door Tolbedienden en troepen, op welke men kan vertrouwen, — en dit is hetgeen plaats zal hebben. En daar een der gevolgen van de eerste en tweede Coalitie geweest is, de kusten van Frankrijk tot aan *de Schelde* uit te strekken, zoo zal de uitslag dier bevelen van 1807 zijn, de kusten van Frankrijk tot aan *de Elbe* uit te breiden. De moeijelijkheden, welke gij op eene kortstondige wijze ondervonden hebt, zult gij voortaan zwaarder en bestendig ondervinden. Men moet het bekennen, de bezigheden van den oorlog op het Vasteland [2]) hebben vele springveren doen verslappen, maar de Vrede op

Diplomacy from one end of Europe to the other, will then become in his hands; — what inexhaustible means it will afford him of carrying on *war during Peace*, — to the perpetual annoyance, and, *finally, to the certain ruin of the British name and nation.*" (Sir ROBERT ADAIR aan Lord WELLESLEY uit Pera 31 Maart 1810) *Negotiations for the Peace of the Dardanelles*, in 1808/9, II. 13.

[1]) De Engelsche. Verg. ook 's Keizers schamperen brief aan LODEWIJK, 21 Dec. bij RÖELL, bl. 229.

[2]) In Spanje en Oostenrijk.

het Vasteland, verzekerd door de vereeniging der twee groote Keizerrijken [1]), en de toetreding tot hetzelfde stelsel, door Pruissen, Denemarken, Zweden [2]) en Oostenrijk zullen aan alle maatregelen eene nieuwe kracht bijzetten."

Met edele vaderlandlievende verontwaardiging, in eene taal oud-Holland waardig, werd het beleedigend geschrijf van het Fransch Regeringsblad door onze Staatslieden wederlegd. En openlijk gehoond, verdedigden zij hun gedrag niet slechts in eene fraai gestelde diplomatische Nota [3]), maar in een gedrukt officieel geschrift, dat 's Lands eer voor de gansche wereld, nu en namaals zou handhaven [4]). „Welk Hollander, riepen zij uit, heeft zonder aandoening kunnen lezen, dat wij de gemeene zaak zouden hebben *verraden,* te meer, wanneer hij zoodanig eene aantijging vindt in een papier, hetwelk onder het oog van het Gouvernement wordt geschreven, en welke aantijging dus het gevolg schijnt van verkeerde indrukselen, die men door onnaauwkeurige berigten aan den Keizer heeft weten te geven. Neen, de naneven der Batavieren, de trouwste Bondgenooten der Romeinen, zijn geen bondbreukigen. De Hollandsche Natie is te wijs, zij kent en berekent te wel haar wezenlijk voordeel om niet overtuigd te zijn, dat hare ware belangen ten naauwste aan die van Frankrijk zijn verbonden, dat zij slechts ééne zaak met dat Rijk kan maken, en dat alle afwijking op haar eigen bederf zoude uitloopen. Wij betuigen voor een alwetend God en geheel Europa, deze zware beschuldiging niet te verdienen. Maar, de daadzaken spreken."

---

1) Frankrijk en Rusland.

2) Na den gedwongen afstand van GUSTAAF ADOLF IV.

3) Verg. het *Verslag* van den Minister RÖELL bl. 292—296. De Nota werd evenwel niet ingeleverd. Zie bl. 128.

4) *Koninklijke Courant*, 8 Februarij 1810; *Amsterdamsche Ct.*, 10 Februarij. — De Fransche tekst van dit Vertoog wordt in het *Verslag* van den Minister RÖELL gevonden bl. 306—311.

En nu het onderzoek niet schromende van al hetgeen eerst de Bataafsche Republiek, daarna het Koningrijk vóor het behoud en de stipte naleving der Alliantie met Frankrijk, sints 1795 — vijftien jaren lang, met zeldzame lijdelijkheid en weerloos, veeleer dan uit vrijen wil, veil had gehad, werd een terugblik op de ervaring van dit Leeuwenverdrag geworpen.

„Wie weet niet, zoo vervolgden zij, welke opofferingen dit Land voor de gemeene zaak heeft gedaan; hoe het zich heeft uitgeput, wat het heeft geleden? Om van de honderd millioenen schats, tot deszelfs vrijkooping geschonken, niet te spreken, noch van het aantal Fransche troepen te gewagen, door dit kleine plekje gronds, jaren achter den anderen, gekleed, gevoed [1], betaald, noch van het groot getal oorlogschepen, in den gemeenen oorlog opgeofferd, noch van het niet minder groot getal onzer beste manschap en 's Lands kinderen in 's vijands hand gevallen, noch van de daardoor vermeerderde en bijna verdubbelde lasten, — bepalen wij ons slechts tot de laatste tijden. en meer bijzonderlijk tot hetgeen eene onmiddellijke betrekking heeft tot de zaak, waarin wij van ontrouw worden verdacht gemaakt; en omtrent welke wij ons te meer op deze opofferingen durven beroemen, naarmate deze in een meer onmiddellijk verband staan met de bronnen van onze welvaart en van ons bestaan, en dus billijkerwijze op een hoogeren prijs moesten worden gesteld."

[1]) Verg. nog den 28 April 1806, de aanmerkingen door NAPOLEON op de rekening van zijn Minister van Oorlog, den Generaal DEJEAN gemaakt. *Correspondance de* NAPOLÉON Ier (Paris 1862) T. XII. 401: „En Brumaire, on trouve 15000 chevaux, sur lesquels il y en a 9000 de l'armée d'Italie, qui ont été nourris par les pays Vénitiens ou par réquisition, ceux de *Batavie*, nourris par le Gouvernement Batave," enz. En aan den Minister MOLLIEN schreef de Keizer den 3 Mei 1806 (XII. 418): „Il n'y a que les armées de Naples et de *Hollande* qui soient dans le cas de n'être *pas soldées par le trésor*." (van Frankrijk.)

Neen, ten opzigte van het Continentaal Stelsel, had Holland geen schuld.

„Heeft niet onze Koning — vroegen LODEWIJKS Ministers, — toen het Engelsch Kabinets-Besluit van Slagtmaand 1807 de Neutrale vaart aan zulke ongehoorde verpligtingen had onderworpen, en de Keizer bij Hoogstdeszelfs Decreet van Milaan, vermeend had daartegen bij wijze van represailles, meer strenge maatregelen te moeten nemen, alle de havens van het Rijk uit eigen beweging gesloten, en hebben wij hierin niet aan Amerika ten voorbeeld verstrekt? Heeft deze zoo belemmerende staat onder eene geringe en kortstondige uitzondering, ten aanzien van den uitvoer van eenige weinige Hollandsche voortbrengselen, niet meer dan veertien maanden aangehouden? — Is het Hollandsch Gouvernement ten deze niet verder dan Frankrijk zelf gegaan, en welligt zelfs van eene te vèr gedreven strengheid te beschuldigen geweest; en is eindelijk de zeer beperkte verzachting, tot welke de Koning in Lentemaand des vorigen jaars, en toen een dadelijk gebrek aan de eerste noodwendigheden deze meerdere ruimte vorderde [1]), besloot, iets anders geweest dan het daarstellen eener meerdere overeenstemming met de Fransche bepalingen op het *blocus* en de Neutrale vaart? — Is eene nadere verzachting, is het meer onbepaald toelaten der Amerikaansche schepen, niet na verloop van vier weken door den Koning zelven weder binnen de vorige palen gebragt? — Bedraagt het getal van alle de Amerikanen, welke na deze zoozeer gewraakte vrijlating binnengevallen en toegelaten zijn, niet slechts het getal van 23, alle met behoorlijke certificaten d'origine voorzien, en zijn

[1]) Reeds op het einde van 1807 klaagde men: „Le Royaume de l'Europe le mieux situé pour le commerce des grains est à la veille de se trouver *compromis* sous le rapport de ses subsistances." Z. FALCKS Concept-antwoord op de Nota van den Minister DE CHAMPAGNY (12 November 1807.) *Brieven* van A. R. FALCK, bl. 65.

er; onder deze schepen, niet tien, welker certificaten door Fransche Consuls in Amerika zijn afgegeven? — Levert de lijst van de sedert den eersten van Grasmaand 1809 verbeurd verklaarde en aangehouden Prijzen, een getal van 141 schepen en 88 voer- of rijtuigen beloopende [1]), geen onwederspreekbaar bewijs op van de zuiverheid der bedoelingen van het Gouvernement? — Heeft niet de Consul-Generaal der Vereenigde Staten [2]) de toelating der Amerikaansche schepen gevraagd? Zijn de scheepspapieren niet alle aan hem vertoond en door hem onderzocht, en zijn deze dan niet door Amerika erkend? — Het is waar, dat de echtheid van sommige scheepspapieren is in twijfel getrokken; het is waar, dat deze bij onderzoek valsch gebleken, en door het Amerikaansch Gouvernement zijn gewraakt geworden; maar is het ook niet waar, dat het de Hollandsche Douane zelve is, bij wie het vermoeden dezer falsiteit is gerezen, en die de papieren heeft opgezonden? — Is het niet waar, dat de schepen, welke hunnen sluikhandel daarmede hadden willen bedekken, zijn aangehouden en verbeurd verklaard? En zoude

---

[1]) *Lijst van in Holland aangehaalde schepen en wagens na den eersten van Grasmaand* 1809.

	Schepen	Wagens
Beladen met koloniale goederen en manufacturen,	101	88
Beladen met gepermitteerde goederen; doch voorzien van valsche papieren en tegen welke reeds wordt geprocedeerd,	29	"
Beladen met gepermitteerde goederen; doch omtrent welke wegens gesuspecteerde echtheid der papieren, nadere berigten worden ingewonnen	11	
	141	88

[2]) Consul-Generaal der Vereenigde Staten te Amsterdam, was SYLVANUS BOURNE (28 December 1806) *Decreten en Besluiten van Z. M. den Koning van Holland* fol. 143. *Koninklijke Almanak voor den jare* 1809, bl. 76. — De H. H. *Smissaert* en *Heineken* waren Consuls van Holland te *New-York* en *Philadelphia*.

men dan mogen verwachten, een verwijt in datgeen te vinden, hetwelk teregt als een bewijs van goede trouw en ijverige medewerking had kunnen worden aangevoerd. — Zijn niet de aangebragte producten door deskundigen onderzocht, en niet toegelaten dan op dezer verklaring, op den eed, dat de oorsprong onwederspreekbaar was? Zijn niet nog op dit oogenblik die goederen, welke twijfelachtig voorkwamen, in 's Rijks magazijnen voorhanden [1])? — Heeft niet de Koning zeer onlangs toegegeven aan het verlangen van den Keizer, tot het afwijzen van alle Amerikanen zonder eenig onderscheid hoegenaamd? Zijn niet dien ten gevolge, de uitdrukkelijkste orders daargesteld, dat alle Amerikaansche schepen, zonder last te breken, moeten vertrekken? Hebben wij niet gezien, dat onze Koning Hollandsche schepen, welke onder Neutrale Vlag met Hollandschen eigendom beladen waren, in het midden van het slechtst jaargetijde en met slecht weder, schoon zijn gevoelig hart er over bloedde, heeft doen afwijzen en naar zee gezonden? — Heeft men ter wering van sluikerijen, niet eene ruime grenslinie zien bepalen, binnen welke geenerlei magazijnen van koloniale goederen mogten worden opgeslagen? Is hetgeen binnen dezelve gevonden werd, niet aangehouden en verbeurd verklaard? Is de invoer aan de Landzijde, in alle de

---

[1]) Baron ALEX. V. HUGENPOTH. TOT AERDT, (de laatste Minister van Justitie en Politie van Koning LODEWIJK) *Notes historiques* (La Haye 1858) p. 11 merkt met grond aan: „Le Gouvernement de son frère l'Empereur lui a fait des reproches d'avoir toléré la contrebande: si cela fût, cette tolérance serait excusable: étant de fait que l'Empereur NAPOLÉON faisait délivrer des licences; témoin l'Art. 1 du Traité en date du 16 Mars 1810. Toujours est-il — voegt hij er bij met vermelding van een afdoend feit -- que je tiens de feu M. VAN MEEUWEN, Conseiller d'État, Directeur des Douanes, que, visitant avec M. JONQUIÈRE, Directeur des Douanes Françaises en Hollande, les magasins des marchandises contrebandes saisies par les douaniers Hollandais, il profita de cette occasion pour lui citer ironiquement l'accusation que le *Moniteur* porta contre la Hollande en ces termes: „ses douanes sont nulles."

Noord en Noord-Oostelijke Departementen niet aan strenge bepalingen, aan het vertoonen van certificaten d'origine, en het aanwezen der goederen op het Vasteland, vóór den eersten van Louwmaand 1808 verboden, zoodra men ontwaarde, dat de sluikhandel dezen uitweg, niettegenstaande de waakzaamheid der Fransche Douaniers in het Noordelijk Duitschland, zich begon ten nutte te maken? Is eindelijk, de Binnenlandsche vervoer zelf niet aan bevorens nimmer gehoorde bepalingen onderworpen? Is dit alles niet met het eenig oogmerk geschied, om der gemeene zaak een nieuw, maar noodzakelijk offer te brengen?"

Na aldus door eene reeks van feiten den laster beschaamd te hebben, verwisselden de Hollandsche Ministers den toon der verdediging, met dien van wèlverdiende verwijten aan de wederpartij. „Dat er sluikhandel gedreven wordt, erkenden zij, is ontegenzeggelijk; maar heeft hetzelfde niet overal plaats? Is de sluikhandel immer geheel te keeren? Is dit vooral bij zulke uitgestrekte kusten mogelijk? Is de aanvrage om militaire bezetting tot wering van sluikers, die dikwijls hunnen handel met geweld ondersteunden, niet te meermalen onverhoord moeten blijven, omdat een gedeelte van onze troepen in Duitschland en Spanje voor de gemeene zaak werd gebruikt [1]? En moet dan eene geheele Natie voor *eenige baatzuchtigen boeten?* Moet dit het lot eener Natie zijn, die, prijs stellende op deugd en goede zeden, in hare achting en vertrouwen onder de klasse van handeldrijvende ingezetenen den schandelijken sluiker zeer wel

---

1) Reeds vóór den veldtogt in Spanje, waar de Generaal CHASSÉ streed, had men NAPOLEON mogen voorhouden: „Enfin l'armée Hollandaise a concouru dans plus d'une campagne aux opérations et au succès des armées de NAPOLÉON, et leur a constamment fourni de fortes divisions auxiliaires." Verg. het door FALCK ontworpen antwoord op 's Keizers vorderingen, vervat in den brief van den Minister DE CHAMPAGNY aan BRANTSEN, 12 November 1807; in FALCK's *Brieven*, 2e uitg. bl. 59—68.

van den eerlijken koopman weet te onderscheiden? Is bovendien die sluikhandel wel zóó uitgestrekt als men het wil doen voorkomen? Is niet veel meer de voorbeeldelooze laagte van den Engelschen wissel een voldingend en onloochenbaar bewijs van hetgeen van dien zoozeer uitgemeten handel moet gedacht worden, en hoe weinig deze ten voordeele van den vijand kan hebben uitgewerkt, die toch anderszins de balans van den Handel geheel in zijn voordeel zoude hebben zien overslaan? Is er eenige klagte van corruptie ingekomen, welke niet is onderzocht en gestraft? Zijn niet Officieren van de eerste familiën van het Land aan den Militairen Regter overgegeven, om te onderzoeken, of zij zich te dezen opzigte aan misdaad of pligtverzuim hadden schuldig gemaakt? Zijn niet menigvuldige beambten, op het vermoeden van eene min ijverige pligtsbetrachting, van hunne posten verlaten? Zijn de schuldigen, voor zoover zij zich niet met de vlugt gered hebben, niet in hechtenis gebragt, om het verdiend lot hunner misdrijven te ondergaan? Leveren de dagelijksche aanhalingen en verbeurdverklaringen niet een duidelijk bewijs op van den voortdurenden en zeer bestemden wil van het Gouvernement en van de pligtsbetrachting van deszelfs onderhoorigen?" Na deze bondige en onwederlegbare bestrijding der ligtvaardige en kwaadwillige beweringen [1]), herinneren onze Staatslieden den Keizer welke verpligtingen hij bij de verheffing van LODEWIJK jegens Holland had aangegaan. „Hoezeer ons — zoo eindigen zij — de onverdiende aantijging van *verraad der gemeene zaak* dan ook getroffen hebbe, mogen wij van de regtvaardigheid van den Keizer verwachten, dat

---

[1]) In de *Mémoires tirés des papiers d'un homme d'État* (Paris 1836) T. XI. 40. „Parmi tous les Souverains de la famille impériale — *un seul* osa présenter à NAPOLÉON les justes plaintes du peuple qu'il était, ainsi que tous les autres, chargé d'opprimer; ce fut le bon et infortuné LOUIS, à qui son frère ne pardonna point le généreux intérêt qu'il montra pour la Hollande" enz.

hij, omtrent den waren staat der zaken beter onderrigt, zijn eigen belang en dat van Frankrijk inziende, onzen Koning regt zal doen wedervaren, en zich voor het oog van Europa en het nageslacht niet zal blootstellen aan de blaam van tegen eene trouwe en nijvere Natie, door alle mogelijke banden met Frankrijk en deszelfs Keizerlijk Opperhoofd verbonden, maatregelen te nemen, welke met hare onafhankelijkheid onbestaanbaar zouden zijn, en zelfs op de vernietiging van haar geheel volksbestaan zouden uitloopen. Veel liever vleijen wij ons, dat de groote NAPOLEON, zich verzekerd houdende van onze opregte en ijverige medewerking in het systema van het Vasteland, deszelfs hoogsten roem zal stellen in het staande houden en begunstigen van een Volk, aan hetwelk hij, bij Tractaat van Parijs van den jare 1806, voor zich en voor zijne erfgenamen en opvolgers, voor altijd heeft *gegarandeerd* de handhaving zijner Constitutionele Wetten, zijne onafhankelijkheid, de integriteit van zijne Bezittingen in de beide Werelddeelen, en zijne staatkundige, burgerlijke en godsdienstige vrijheid, zoo als dezelve destijds bestond; van een Volk, hetwelk zich van de Regering van Hoogstdeszelfs Broeder, die zich langs hoe meer de liefde en hoogachting der Natie heeft verworven, eenmaal rust en geluk, na zoovele rampen had voorgesteld."

Dien jammerkreet slaakte te goeder ure de Hollandsche Regering, en op de smadelijke uitvallen welke men zich tegen haar had veroorloofd, zou zij wel bewust van al hetgeen de Natie voor de gemeene zaak opgezet en verduurd had [1]), met de vraag hebben kunnen antwoorden, wie dan

[1]) „Elle (la Hollande) demande que du moins la France lui tienne compte de ses sacrifices et de son dévouement inaltérable à la grande cause. — Qu'on nous dise lequel des nombreux alliés de l'Empereur NAPOLÉON a porté ce dévouement plus loin et dans quel pays il a trouvé plus qu'en Hollande des secours constans et efficaces en tout genre?" FALCK t. a. p. bl. 65.

onder al de Bondgenooten van NAPOLEON, zooveel als Holland aan zijne Politiek ten offer had gebragt? Maar dan ook was het althans niet meer dan betamelijk zoo groote diensten met eenige erkentelijkheid te waarderen; indien men bij vorige gelegenheden, telkens om ons nieuw dienstbetoon te vergen en af te persen [1]), aan Holland gouden bergen had beloofd en alles wilde *garanderen* wat men onzerzijds maar begeerde, tot zelfs de teruggave der West-Indische Volkplantingen, die Engeland zoo weinig genegen was *ons* weder te schenken, dat ze die reeds op bezwarenden titel aan Zweden, als lokaas voorhield, had men ten minste het Tractaat, krachtens hetwelk LODEWIJK den Troon van dit Land had bestegen, ongekrenkt behooren te eerbiedigen.

Doch niet veel meer dan een jaar was sints dat gewigtig verdrag, de vrucht van zóó ernstige en langdurige Negotiatien verstreken, of de Keizer, de *garant* van het Rijk dat hij in 't leven had geroepen, schaamde zich niet reeds berouw van dien stap te toonen [2]), en derhalve voor de helderzienden genoegzaam aan den dag te leggen wat in zijn brein omging. En met de hulp van zijn' Ambassadeur DE LA ROCHEFOUCAULD, die de misnoegden vleide en hen uithoorde, kon het niet moeijelijk vallen het gezag des

---

[1]) CHAMPAGNY aan BRANTSEN, 12 November 1807: „La Hollande sera riche à la paix. Elle sera riche par la restitution de ses Colonies d'Amérique. C'est donc *à se procurer cette restitution* qu'elle doit tendre; et ce ne peut être que par de vigoureux efforts contre l'ennemi commun. — *L'Empereur garantit cette restitution* et à défaut de cette restitution, *il garantirait* (wat niet al?) le payement des inscriptions à la Paix" enz. Z. *Brieven* van A. R. FALCK, bl. 60. — Doch verg. hoe al in 1807 *Essèquebo*, *Curaçao* of *Demerary* aan GUSTAAF ADOLF IV door Engeland werden aangeboden, onder anderen ter vergoeding van het verlies zijner Duitsche Bezittingen, de *Diaries* van Lord MALMESBURY, IV. 402.

[2]) De Minister DE CHAMPAGNY aan BRANTSEN (uit Fontainebleau, 12 November 1807): „L'Empereur est sur le point de *se repentir* d'avoir *donné* son frère à la Hollande." (*Brieven* van FALCK, bl. 61).

Konings allengs dermate te ondermijnen, dat thans van de hoe lang zoo meer waarschijnlijke inlijving bij het Keizerrijk, in de dagelijksche gesprekken zonder omwegen gewag werd gemaakt. De gedachte dier inlijving al zoo dikwerf bij NAPOLEON opgekomen, was door den tegenstand dien het Continentaal stelsel zoo niet in de uitvoering dan toch in de uitwerking welke geen doel trof ondervond, in den jongsten tijd, bijna een besliste zaak geworden. Mogt hij zich laten overreden van dit uiterste af te zien, dan toch zou LODEWIJK zich de afscheuring van het Zuidelijk grondgebied moeten laten welgevallen.

Van zoodanige ontmoedigende, om niet te zeggen wanhopige beschouwing van den staat der zaken getuigt het schrijven van een Amsterdamschen Financier uit Parijs. In het vooruitzigt van alle denkbare gevallen, b. v. van de bezetting der hoofdstad van Holland door een Fransche krijgsmagt, die van dag tot dag nabij onze grenzen werd versterkt en zamengetrokken, had LODEWIJK tot het treffen van eenige maatregelen ten behoeve van openbare Instellingen en kassen, de vereischte bevelen afgezonden. Het was geheel onzeker welken loop de onderhandeling met NAPOLEON zou nemen, maar het ergste was te vreezen. „Voorleden week, meldde de Staatsraad H. C. SERRURIER aan JOHAN VALCKENAER [1]), moeten er orders gekomen zijn a costi (te Amsterdam) om te besoigneren wat in geval van nood te doen om *de Bank* te secureren [2]),

---

[1]) Uit Parijs 2 Januarij 1810. (Verz. VALCKENAER).

[2]) Men herinnerde zich de bedreiging van BRUNE. Verg. deze *Geschiedenis* II. 1ste Stuk, bl. 74. — Brief van LODEWIJK aan den Minister VAN DER HEIM (bij RÖELL, *Verslag* bl. 235): „Du moment qu'il vous sera connu qu'elles (de Fransche troepen) ayent mis le pied sur le territoire du Royaume, à l'exception de ce qui est déjà occupé dans ce moment, vous prendez *pour la banque d'Amsterdam* toutes les mesures de sûreté possibles, même, s'il le faut, *en réalisant l'argent de la Banque;* mon intention étant dans ce cas,

en Generaals te zenden naar de frontieren, om zoo goed mogelijk te capituleren in geval van een *invasie. De Keizer wil geld hebben* 1), de Negotiatien gaan langzaam voort, er zijn drie maal meer troupes in de environs van Antwerpen dan voor *Walcheren* noodig is. Wij zullen hier meer gerust zijn, zoo dezelve naar Spanje komen afzakken, doch anders maakt het de Negotiatien van den kant des Keizers gemakkelijker, zoo dezelve *possessie van ons Land* namen. De Keizer heeft dan maar te zeggen: *zoo wil ik het hebben,* daar er nu over vele pointen *zeer ferm* wordt gediscutieerd; en in den beginne was men van onzen kant veel te halsstarrig. Ik ben bevreesd veel te schrijven; enfin, ik hoop dat zich alles nog ten beste zal schikken, doch de fondsen zijn wel 20 pct. en meer te hoog."

Schoon de toon waarin van de zijde van Frankrijk de onderhandelingen gevoerd werden nu en dan zoo barsch klonk, dat NAPOLEON alle broederlijk gevoel scheen afgeschud te hebben, en met opzigt tot LODEWIJKS Ministers, zóó kennelijk den toeleg verried om door het aanjagen van vrees, zoo mogelijk hun verzet te overwinnen 2), stond het besluit tot dadelijke inlijving van Holland, bij den even prikkelbaren als wispelturigen Geweldenaar nog niet bepaald vast. Wij willen gaarne gelooven dat zijne even onwaardige als onopregte bedreigingen, die beter in den mond

---

que, s'il est impossible de la dissondre, elle soit mise au moins hors de toute atteinte. Vous vous concerterez à cet effet avec le Bourguemaître VAN DE POLL." (27 December 1809).

1) „Vous paraissez donc vouloir la Hollande, verweet LODEWIJK aan NAPOLEON, *pour faire de l'argent.* S'il ne vous faut que cela, dites-le." RÖELL, *Verslag* bl. 34.

2) „Vous lui demanderez (aan LODEWIJK) si c'est par *son* ordre que ses Ministres ont agi, ou si c'est *de leur chef,* et vous lui déclarerez que si c'est *de leur chef,* je les ferai arrêter *et leur ferai couper la tête à tous.*" NAPOLEON aan FOUCHÉ, 3 Maart 1810 bij THIERS, *Hist. du Consulat et de l'Empire,* T. XII. 115 suiv.

van een Turkschen Despoot dan in dien van den nieuwen CAESAR voegden, tot de kunstgrepen van eene Politiek behoorden, die van het karakter van onze Staatslieden, gelijk van de gansche menschheid een te geringen dunk had. En zoo nemen wij ook gaarne aan, dat den Keizer een oogenblik het denkbeeld heeft bekoord, om zonder dat hij tot het uiterste der onttrooning van LODEWIJK behoefde over te gaan, zijn doel door een' omweg te bereiken. Hij had wel eens eene bui of luim van goedhartigheid. — „Welaan, dus sprak hij eindelijk na eene dier heftige woordenwisselingen met den Koning, [1]) — ik wil u toonen, hoe weinig ik om Holland geef en welke waarde ik daarentegen aan den vrede ter zee, zou hechten. Willen de Engelschen eene ernstige, wèlgemeende onderhandeling met mij openen en zich met mij verstaan, ik zal er niet aan denken uw Land in te lijven of u bezwaren of banden op te leggen van welke ik al het drukkende erken; ik zal in dat geval, Holland rustig, onafhankelijk en ongedeerd laten." En nu de plotselijk opgekomen gedachte nader ontwikkelende en door het onderwerp als weggesleept, weidde hij in dezer voege uit. „Het zijn de Engelschen die mij tot die aanhoudende uitbreiding van mijn gebied genoodzaakt hebben [2]). Hunne schuld is het, dat ik er toe gekomen ben, Napels, Spanje en Portugal aan mijn Rijk te hechten.

---

[1]) Zie THIERS, t. a. p. p. 95 suiv.

[2]) De Britsche Politiek van volharding tegen NAPOLEON, is fraai blootgelegd in een' brief van Lord CASTLEREAGH aan PERCEVAL, 1 October 1807. „The more, schrijft hij, I have had time to reflect on our future prospects in this war, the more impressed J am with a conviction that neither peace nor independence can be the lot of this Nation, till we have found the means of making France feel that her new anti-social and anti-commercial system will not avail her against a power that can, for its own preservation, and consequently legitimately, *counteract at sea* what she lawlessly inflicts and enforces *on shore*." — CASTLEREAGH, *Letters and despatches* VIII. 87.

Maar ik wilde tegen hen kampen en mijne kusten uitbreiden, ten einde mijne strijdkrachten te vermeerderen. Als zij op die wijze willen voortgaan, zullen zij mij dwingen eerst Holland, vervolgens de Hanzesteden, eindelijk Pommeren en misschien wel Danzig met Frankrijk te vereenigen. Dit mag hun wel eens duidelijk gezegd worden, en het ligt op uwen weg hun dit eens helder te doen begrijpen. Gij hebt daartoe goede gelegenheid, want er bevinden zich te Amsterdam kooplieden die ook vennooten zijn van Engelsche huizen. Welnu, maak u die ten nutte om de Engelschen te verwittigen van hetgeen hun over het hoofd hangt; geef hun te kennen dat de inlijving van Holland voor de deur staat, hetgeen voor Engeland een onberekenbaar nadeel zou zijn, ten ware zij bereid zijn met mij te onderhandelen en den vrede te sluiten, hetgeen uwe onafhankelijkheid zou redden en hun een groot gevaar besparen." Geen wonder dat LODEWIJK het onverwacht middel van uitredding onmiddellijk aangreep, hij die in zijne angstige verlegenheid, reeds bedacht was geweest op voorslagen, in welke de Keizer gelukkig niet had willen treden en die Holland bijna tot Lid van het Rhijnverbond hadden gemaakt [1]). Ja, zóó benard en schier radeloos had hij zich kort te voren in die worsteling tegen de overmagt gevonden, dat hij, in de met Rusland aangeknoopte diplomatische betrekkingen een flaauwe schemering van hoop meenende te ontwaren, zich van het vertrek van een' *Aide de camp* van Keizer ALEXANDER naar *Petersburg*, in diep geheim en in overleg met den Gezant van dien Monarch te *Parijs*, Prins KOURAKIN bediend had [2]), om ter afwending der

1) „Enfin, pour mettre la Hollande sous une direction plus immédiate de Votre Majesté, je La prie encore *de vouloir l'admettre dans la Confédération Rhénane.*" (20 December 1809). Zie RÖELL, *Verslag* bl. 38, 281. (28 Januarij 1810).

2) Z. bij RÖELL, bl. 39, 40 en 225 (Bijlage XV) den brief van LODEWIJK

inlijving, den tijdigen steun van dien edelmoedigen Alleenheerscher in te roepen en het groot belang dat Rusland en alle Staten van het Vasteland bij het behoud van ons onafhankelijk volksbestaan hadden [1]), in het licht te stellen. Het gewigt van den handel op de Oostzee, was hierbij niet vergeten; maar bij deze vernedering oud-Holland te herdenken, dat Czaar PETER de gronden van zijne toekomstige grootheid had geleerd, zou al te krenkende gewaarwordingen in het vaderlandsch gemoed gewekt hebben.

In zulk een' nood, waarin hij niet wist waarheen zich om hulp te keeren, kon het niet anders of LODEWIJK was terstond gereed tot den van hem gevergden stap bij het Britsch Gouvernement. NAPOLEONS Geschiedschrijver stelt de zaak aldus voor, als of op 's Keizers verlangen de Minister RÖELL dadelijk met den hiervoren gemelden Heer LABOUCHÈRE, die zich toen wegens handelszaken te *Parijs* bevond, naar *Amsterdam* zou teruggekeerd zijn [2]), om met den Raad van Ministers aldaar en met eenige

---

(19 December 1809) aan Keizer ALEXANDER. „Placée à l'entrée d'une mer fermée chaque année par les glaces, et au dehors de cette mer, la Hollande est l'entrepôt nécessaire pour le commerce du Nord, et intéresse doublement Votre Majesté, depuis que ses frontières se sont étendues en Pologne; mais ce n'est pas tout, et la perte de la Hollande entraînerait le bouleversement de toutes les relations commerciales, et achèverait l'indépendance de l'Angleterre envers le Continent; je pense même qu'il est de l'intérêt, du *premier intérêt de toutes les Puissances continentales*, *de conserver la Hollande*, pour leur utilité et leurs besoins communs; mais je dois m'arrêter, et prier Votre Majesté Impériale, d'accorder à la Hollande son généreux et puissant appui."

[1]) Den 30 Mei 1808 had Prins DOLGOROUKY zijne geloofsbrieven als Russisch Gezant op het Loo overhandigd. Journal Politique de Leyde 3 Juin 1808. Verg. over de geldleeningen van Rusland bij HOPE te *Amsterdam*, de depeche van Lord HOWICK aan den Markies VAN DOUGLAS te *Petersburg*, 13 Januarij 1807. Journ. Polit. 6 Jan. 1809.

[2]) De woorden in de door NAPOLÉON zelf ontworpen Memorie: (zie RÖELL, *Verslag* bl. 102 en Bijlage XXXIII, bl. 259). „Il n'y a pas d'inconvénient, que le Ministre DE RÖELL parte de Paris, pour assister à ce Conseil," heeft THIERS voor een feit gehouden.

Leden van het Hollandsch Wetgevend Ligchaam, de vereischte Instructiën voor de zending van dien Financier, die de schoonzoon en vennoot van den Heer BARING te *Londen* was, ten spoedigste te ontwerpen en vast te stellen [1]). En het zou de Hertog van *Otrante* FOUCHÉ geweest zijn, dezelfde die in 1799 een korten tijd de Fransche Republiek als Minister te *'s Hage* had vertegenwoordigd, die met den Heer LABOUCHÈRE door den Bankier OUVRARD persoonlijk bekend geworden, de keuze van dien onderhandelaar had aanbevolen, die in Holland en in Engeland evenzeer geacht, ook zonder officieel karakter, hetwelk men begeerde te vermijden, tot de Leden van het Britsch Bewind gemakkelijk toegang en tegelijk bij hen gunstig gehoor zou vinden. Doch de Heer RÖELL, wien de Koning naar *Londen* had willen zenden, maakte zelf de aanmerking dat daar het bekend was, dat hij zich met Z. M. al ruim zes weken te *Parijs* had opgehouden, het Engelsch Ministerie „te doorzigtig was" om niet te begrijpen, dat het doel van zijne zending evenmin aan den Keizer onbekend was, als de zending zelve, zonder diens volkomene goedkeuring geschieden kon; zoodat op die wijze NAPOLEONS oogmerk in het vermijden van den schijn, alsof deze poging op zijnen aandrang of met zijne voorkennis geschiedde, geheel verijdeld zou worden. En zoo bleef RÖELL derhalve bij den Koning, diens zijde geen oogenblik verlatende; geene reis

1) THIERS, t. a. p. p. 99. „On fit donc partir M. RÖELL et M. DE LABOUCHÈRE pour Amsterdam, et en attendant on suspendit toutes les resolutions dont la Hollande pouvait être l'objet." — Hoewel de Fransche Geschiedschrijver het boek van den Hollandschen Staatsman niet blijkt gebruikt te hebben, laat hij LODEWIJKS Minister regt wedervaren (t. a. p. p. 90: „M. RÖELL, Ministre des affaires étrangères de Hollande, homme éclairé, excellent patriote quoique Orangiste.") — Verg. bij CAPEFIGUE, *l'Europe pendant le Consulat et l'Empire de* NAPOLÉON, T. XV. 142 suiv. de Instructiën voor den Heer LABOUCHÈRE in het Fransch, (1 Febr. 1810) te vinden in het Hollandsch bij RÖELL, *Verslag*, Bijlage LXXII, bl. 374—377.

naar *Amsterdam* vond plaats. En wat van het bijeenroepen van eenige Notabelen, die met den Raad van Ministers over de geheime Negotiatie zouden beraadslagen, verhaald wordt, slaat op den eisch dien NAPOLEON na eene zeer levendige woordenwisseling met LODEWIJK, gedaan had; namelijk „een van beiden," dat deze of zijne *demissie* zoude nemen (als ware het woord *abdiceren* te verheven voor iemand, dien hij als zijnen *vasal* beschouwde [1]), of eene Vergadering van 15 à 20 uit de voornaamste ingezetenen van Holland te *Parijs* zoude bijeenroepen; iets waarop de Keizer reeds meer dan eens had aangedrongen. Werkelijk was al eene lijst van zoodanige Aanzienlijken ten getale van veertien, door LODEWIJK aan den Minister RÖELL in de pen gegeven, toen de trouwhartige Staatsman door den Koning verzocht zich aan de spits van die Consulta te plaatsen, en niet langer het stilzwijgen kunnende bewaren, rondborstig voor zijn gevoelen uitkwam, en verklaarde dat hij de bedoelde bijeenkomst voor hoogst noodlottig hield, en dat niets in staat zou zijn, om hem tot de aanvaarding van het Lidmaatschap, veelmin van het Voorzitterschap te bewegen [2]). De gevolgen der *Junta* van *Bayonne* stonden hem nog te versch voor den geest, om immer tot iets dergelijks de hand te leenen. Het oogmerk van den Keizer strekte zich naar zijne overtuiging, verder uit dan de Koning scheen te vermoeden, blijkens het alternatief van de bijeenroeping van Notabelen tegenover den afstand van de Kroon gesteld. Men kon zich wel is waar voornemen, in zulke

---

1) Eigen woorden van den Minister RÖELL, *Verslag* bl. 63. — In dien geest schrijft dan ook SCHLEGEL (A. W. V.), *Du système continental* (Stockholm, Januarij 1813) p. 47: „Bientôt après il (NAPOLEON) *déposa* son frère, le Roi de Hollande, pour n'avoir pas été assez bon *douanier* dans le système prohibitif qui réduisait ses sujets à la mendicité." (*Essais littéraires et historiques*, *Bonn* 1842.)

2) *Verslag* bl. 65—67.

Vergadering onwankelbaar getrouw te blijven aan de gedragslijn, die men zich afgebakend had, en gewis vertrouwde hij, indien immer of ooit de *inlijving* van Holland dáár moest overwogen worden, wel genoegzame kracht van geest te zullen bezitten, om zich daartegen met al zijn vermogen te verzetten; maar wat was met de Leden der *Junta* van *Bayonne* gebeurd? Hoe menigeen van deze, die derwaarts vertrokken was en wien men voorspeld had wat daar zou voorvallen, zou zich niet ten volle bestand hebben geacht tegen hetgeen men van hen mogt begeeren, en toch wat had niet de ondervinding geleerd? Was niet naar men zeide, de Markies DE SANTACRUZ, sedert dien tijd door gemoedskwellingen gefolterd, zinneloos geworden? Ook was het gansch niet zeker, dat de aangewezen Leden, die zeer wel konden bevroeden wat men van hen vergen zou, aan het opontbod naar *Parijs* zouden gehoorzamen. Deze bedenkingen weêrhielden LODEWIJK zich in den valstrik te laten vangen, en de te beleggen Consulta sprong af [1]; en ten slotte gaf men aan RÖELLS opmerking toe, dat vermits er geen schriftelijk blijk van 's Keizers toestemming tot het voeren der Negotiatie in Engeland bestond, ook alle schrift waaruit dit naderhand kon blijken, voorzigtigheidshalve behoorde te worden nagelaten; dat eene mondelinge mededeeling verkieslijk was [2]).

Dien ten gevolge, zonder dat verder van het opontbod van Notabelen, of van het raadplegen met Leden van het Wetgevend Ligchaam, gewag werd gemaakt, schreef de Koning den 25 Januarij 1810 aan geene andere Ministers dan aan de Heeren VAN DER HEIM en MOLLERUS [3]) over de

---

[1]) Zie den brief van LODEWIJK aan den Keizer bij RÖELL, *Verslag* bl. 67: „J'ai cru, *avant d'en venir à l'extrémité* d'appeler ici des Notables pour délibérer sur les affaires de mon Royaume" enz.

[2]) *Verslag* bl. 116.

[3]) Deze worden ook bij THIERS genoemd t. a. p. p. 100.

verlangde zending van een vertrouwd persoon naar Engeland; hoewel die Staatslieden daags daarna werden gemagtigd, van dien stap, in het diepst geheim, aan hunne Ambtgenooten kennis te geven [1]. „Ik zend u hierbij, zoo luidde eerstgemelde depêche, het afschrift van eene Nota, gister door den Franschen Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Heer RÖELL toegezonden. Gij zult den staat, waarin onze zaken in dit oogenblik verkeeren, daaruit volkomen leeren kennen. De bittere onzekerheid is bijna tot eene nog treuriger zekerheid overgeslagen. Het lot van Holland schijnt nu van hetgeen het nieuw Engelsch Kabinet zal doen [2], te moeten afhangen. Daarom is het voor Holland van het hoogst belang, dat de Engelsche Regering wete welke de gevolgen zullen zijn, wanneer zij mogt willen volharden bij het stelsel dat zij in de Raadsbesluiten, van welke in de Nota gesproken wordt, omhelsd heeft. Ik ben derhalve tot het besluit gekomen om een vertrouwd en schrander man naar Engeland te zenden, ten einde het Bewind aldaar te bewegen dat stelsel te matigen, en op die wijze het staatkundig bestaan van Holland te redden. Want het is mogelijk dat Engeland in het behoud van Hollands onafhankelijk aanzijn genoegzaam belang stelt; zeker vordert, dunkt mij althans, de staatkunde van dat Rijk te waken, dat ons Land niet onder de onbepaalde heerschappij van het Fransche Keizerrijk vervalle [3]. Allerlei gewigtige

[1] RÖELL, *Verslag* bl. 117 en Bijlagen 36 en 37, bl. 268—272.

[2] PERCEVAL was Eerste Minister. Dat men uit Londen den blik min of meer gerigt hield op hetgeen hier te lande onder Fransche *pressie* geschiedde, toont CASTLEREAGHS brief aan PERCEVAL, 1 Oct. 1807 (VIII. 88): „The late proceedings in Holland, etc. seem to create a *new era*, which, if suffered to pass by, may not be easily recoverable."

[3] „Hij zal dienvolgens het Engelsche Ministerie trachten te overtuigen van het belang, hetwelk er voor *Engeland* in gelegen is, dat Holland niet onder de volstrekte heerschappij van het Fransche Keizerrijk gerake, maar eene, op zich zelve bestaande Mogendheid verblijve." (*Instructie voor den Heer* LABOUCHÈRE).

bedenkingen moeten daarvan de noodzakelijkheid doen inzien. Ik draag U M. H. — zoo ging de Koning in den brief aan de Ministers VAN DER HEIM en MOLLERUS voort — den last op, deze zending aan een persoon die u daartoe meest geschikt zal dunken, toe te vertrouwen. Het komt mij als een onmisbaar vereischte voor, dat het iemand zij in de Engelsche taal wèl bedreven, en die niet alleen in Engeland betrekkingen hebbe, maar die door zijn vroeger verblijf aldaar, het terrein goed kenne [1]). Kunt gij er evenwel niet in slagen iemand te vinden, die alles vereenige, tracht dan ten minste een persoon te kiezen die een gedeelte dier eigenschappen bezit. — Gij begrijpt, M. H. dat ik alvorens dien weg inteslaan, de meening van den Keizer mijn Broeder heb doen polsen. De Minister RÖELL, en mijn Ambassadeur VER HUELL hebben zich, na de ontvangst der Nota, op mijn bevel, tot den Hertog van *Cadore* [2]), Frankrijks Minister van Buitenlandsche Zaken vervoegd, die hun uitdrukkelijk heeft verklaard, dat ofschoon de Keizer dien stap niet vorderde en daarin volstrekt niet begeerde gemengd te worden, Z. Keizerlijke Majesteit er zich nogtans niet tegen verzet. — De persoon, dien gij zult overreden de zending te aanvaarden [3]), zal hiervan kennis behooren te dragen, maar gij moogt hem van den inhoud der Nota niet het minste mededeelen; zegt hem alleen dit, dat Hollands onafhankelijk bestaan onver-

---

[1]) Het blijkt uit dit schrijven van Koning LODEWIJK, dat de keus nog niet op den Heer LABOUCHÈRE gevallen was, veelmin dat deze door FOUCHÉ aanbevolen, van Parijs vooraf naar Holland de reis met den Minister RÖELL moest maken.

[2]) CHAMPAGNY.

[3]) Het wordt dan ook duidelijk in den aanhef der *Instructie* door de Ministers VAN DER HEIM en MOLLERUS geteekend, verklaard dat »de Heer PIETER LABOUCHÈRE zich, op verzoek der ondergeteekenden," met de bewuste Commissie had belast. — RÖELL, *Verslag* bl. 374. — Z. ook de Amsterdamsche Ct. van 17 Januarij en 2 Februarij 1811.

mijdelijk te gronde gaat als de Vrede niet spoedig tot stand komt, of zoo er althans niet weldra in Engelands stelsel eene verandering wordt te weeg gebragt. — Vooral behoort hij den Engelsche Ministers op het hart te drukken, dat zij geen tijd hebben te verliezen, en de oogenblikken kostbaar zijn [1]). — Het schijnt mij toe — vervolgde LODEWIJK, dat als men de Raadsbesluiten maar wilde intrekken, daarvan al dadelijk het onvermijdelijk gevolg zoude zijn, dat niet alleen Holland zijne onafhankelijkheid zal behouden, maar dat ook de oorlog even als vóór de drie laatste jaren, een minder woesten aard zal hernemen, daar de Keizer alsdan vermoedelijk geene reden meer zou hebben om de Decreten van *Milaan* en *Berlijn* langer te handhaven, die immers enkel het gevolg zijn geweest van het bij de Engelsche Raadsbesluiten aangenomen stelsel [2]). — Doch daar de Engelsche Regering, al zou zij aan die vertoogen gaarne gehoor leenen, zich welligt nogtans niet bepaald zou willen verklaren vóór zij de bedoeling van het Fransch Gouvernement stellig kende, zoude er wel middel zijn te vinden om haar die te doen weten, zoodra men vernam dat de zaak van die voorwaarde of van zulke andere bedingen afhing, die het Engelsch Ministerie aan de inwilliging van het door ons verlangde zou meenen te moeten hechten; en van welke waarschijnlijk de voornaamste zullen zijn, vooreerst, de ontruiming van het gansche grondgebied van Holland, door de Fransche troepen bezet, en ten tweede, de herstel-

---

[1]) „Uithoofde van den spoed die er vereischt wordt, wil men het voornemen van Frankrijk, om Holland te *occuperen*, trachten voor te komen." (*Instructie* t. a. p.).

[2]) Instructie voor den Heer LABOUCHÈRE: „terwijl men zich ook geene reden kan voorstellen, waarom de Fransche Keizer dan langer zoude willen laten standhouden deszelfs Decreten van *Berlijn* en *Milaan*, welke door Zijne Keizerlijke Majesteit, ten gevolge van het Engelsche Besluit van November 1807 genomen zijn."

ling der zaken in den staat, waarin die vóór den jongsten inval der Engelschen [1]) waren. Hoedanig het antwoord der Engelsche Regering moge zijn, zoo het maar niet alle hoop beneemt om tot eenige schikking in den aangeduiden zin te geraken, zal de persoon die met de zending belast wordt, te Londen behooren te blijven, en ten spoedigste naar Holland een koerier, met alle vereischte narigten af te zenden [2]). De depêches welke die koerier zal overbrengen, zullen regelregt aan ons moeten luiden, maar hij zal u die behooren te overhandigen, om ze mij vervolgens op de snelste en zekerste wijze te doen geworden. Mogt evenwel de persoon die de zending aanvaardt, het verkieslijk oordeelen zelf tot ons te komen, zoo laat ik hem dit volkomen vrij, mits hij den weg over Holland neme en niet regelregt in Frankrijk den voet aan wal zette; want het is volstrekt noodig tot den geringsten schijn te vermijden, dat ik met den te doenen stap iets te maken heb. Integendeel behoort die geheel het voorkomen te hebben enkel van het Hollandsch Ministerie uit te gaan [3]), dat, van de oogmerken des Keizers met opzigt tot Holland op het grondigst onderrigt, zich zoozeer verpligt heeft geacht tot dien stap te besluiten, dat het zich liever aan al de ongelegenheden en miskenning, die

---

[1]) „Voor de laatste invasie der Engelschen in Zeeland." (*Instructie* t. a. p.).

[2]) „Intusschen met den meest mogelijken spoed, en op de secuurste wijze, aan de ondergeteekenden overzendende een gedetailleerd Verslag van hetgeen hij verrigt heeft" enz. (*Instructie* t. a. p.).

[3]) *Instructie voor den* Heer LABOUCHÈRE: „Terwijl het hem zal vrijstaan, om (des noods) opening te geven, dat hij deze zijne Commissie verrigt met voorkennis en medeweten van het Hollandsche Ministerie, als hetwelk, uithoofde van de zekerheid der bovengemelde informatiën, dat, zonder de voorschreven verandering in het systema van *Engeland*, het verlies van eenen onafhankelijken staat voor *Holland* vastelijk volgen zal, had gemeend, met voorbijzien van alle bedenkingen en zwarigheden, niets onbeproefd te moeten laten, hetwelk tot behoud van eene politique existentie van het Land zoude kunnen dienen."

het zou kunnen ondervinden, heeft willen blootstellen, dan iets na te laten wat het uitzigt gaf Hollands onafhankelijkheid te behouden. Een en ander zal voldoende zijn om tot grondslag te strekken van de Instructien, welke gij bij monde of bij geschrift aan den bedoelden persoon zult geven, wien gij inzonderheid een onverbrekelijk geheim zult aanbevelen [1]), en tevens zult uitnoodigen hoogst omzigtig te zijn in zijne ontwerpen, en vooral om niets te zeggen wat in het minst den Keizer mijn Broeder zou kunnen kwetsen.

Zoodra gij den bedoelden persoon gekozen hebt en deze vertrokken zal zijn, zult gij mij een' koerier zenden om mij te verwittigen van hetgeen gij gedaan hebt. Ik beveel u de diepste geheimhouding van hetgeen in dezen brief voorkomt. De taak welke ik u opdraag, is een bewijs van het groot vertrouwen dat ik in uwe bekwaamheid stel om eene zoo netelige zaak te besturen. De overige Ministers mogen er niet de minste kennis van dragen, zelfs niet van de Nota, van welke u een afschrift gewordt." Na dezen brief ten blijke van echtheid, met de hartelijke woorden *vaarwel*, *tot wederzien* [2]), en met zijn' naam te hebben geteekend, volgden nog eenige regelen, waarbij VAN DER HEIM en MOLLERUS gelast werden aan den te kiezen persoon,

---

1) „Voor het overige wordt hem wel bijzonderlijk de allerstriktste geheimhouding — en de grootste voorzigtigheid en discretie — aanbevolen." (*Instructie* t. a. p.).

2) „Pour toutes affaires d'une importance majeure, telles que Traités, de quelque nature qu'ils soient, admission de troupes étrangères, occupation d'une partie du territoire de notre Royaume, et autres de nature pareille, ou également importantes, notre signature ne sera admise et reconnue par le Conseil de nos Ministres, ou par chacun d'eux, pour ce qui le concerne, que pour autant que Nous aurons joint à notre signature quelques mots en Hollandais, et que Nous y ayons ajouté de manière ou d'autre, de Notre propre main la devise: „*Doe wel en zie niet om.*" Zie het Koninklijk Besluit van 26 November 1809, Art. 5, daags vóór de afreize naar Frankrijk te *Amsterdam* geteekend. RÖELL, *Verslag* bl. 206 (Bijlage III).

de zaak liever voor te stellen, als van hem zelf, en indien dit niet baatte, van den Raad van Ministers uitgegaan. „Alleen in den uitersten nood en zoo er geen ander middel overblijft om iemand tot de zending te overreden, voegde LODEWIJK er bij, zult gij zeggen dat dit met mijne voorkennis plaats heeft, maar in ieder geval zult gij zorgvuldig verzwijgen, dat de Keizer zich er niet tegen verzet."

Doch, welke voorzorgen men aangewend mogt hebben om het Britsche Kabinet tot meêwarigheid te stemmen met het rampzalig lot dat den ouden en getrouwen Bondgenoot, door Engeland zelf in 1795 met onverschilligheid in den steek gelaten, noodwendig onder Fransche dwingelandij zou brengen, de Markies van WELLESLEY [1]) en zijne Ambtgenooten waren te scherpziende Staatslieden om niet in den zendeling der Hollandsche Ministers veeleer het werktuig van NAPOLEONS Politiek, dan de eigen aandrift en daad der Heeren VAN DER HEIM en MOLLERUS te herkennen. Uit *Brielle* den 3[den] Februarij 1810 vertrokken, was LABOUCHÈRE den 5[den] des avonds te *Yarmouth* geland en daags daarna te *Londen* gekomen. Reeds den 7[den] laat in den namiddag, verwierf hij gehoor bij den Minister van Buitenlandsche Zaken, WELLINGTONS Broeder RICHARD Lord WELLESLEY [2]). Al wat hij van dezen begaafden en verlichten Staatsman, als Landvoogd in Britsch-Indie vermaard, ten antwoord kreeg, was voor den opgeblazen Stichter van het Continentaal Stelsel in de hoogste mate beschamend, — en hetgeen LABOUCHÈRE bovendien van den geest der Engelsche Natie had opge-

---

[1]) Als Minister van Buitenlandsche Zaken aan GEORGE CANNING opgevolgd, en zelf in Januarij 1812, door Lord CASTLEREAGH vervangen.

[2]) Vroeger Lord MORNINGTON. Verg. Lord BROUGHAM, *Eminent Statesmen of the time of* GEORGE III. Vol. II (Paris 1844) p. 147—178. (Marquess WELLESLEY). — En zie bij ALISON, *History of Europe*, Chap. LIX 1810. Vol. VII het zonderling berigt wegens de Negotiatien van LABOUCHÈRE, „an agent of the King of Holland." (p. 395).

merkt, gaf niet het minste uitzigt op de verhaasting van het tijdstip van den Algemeenen Vrede. Het Publiek hield zich slechts zeer oppervlakkig met de quaestie van vrede of oorlog bezig; uit gewoonte was het aan de verlenging van den staat van oorlog gehecht, en de gevolgen van dien toestand welverre van schadelijk te zijn, waren veeleer gunstig uit het oogpunt van het bijzonder belang. Van de verbodsmaatregelen in het stuk van den Handel, zou dit Ministerie niet ligt af te brengen zijn, dewijl het daarin het meest doeltreffend middel zag om de bronnen van welvaart in Frankrijk gevoelig te krenken en den napoleontischen invloed daar buiten, met vrucht te bestrijden. — Zoolang men zich te Londen niet van de opregte gezindheid tot den Vrede, bij den Beheerscher van het Vasteland verzekerd kon houden [1]); zoolang deze niet daarvan een doorslaand bewijs gaf met den oorlog in Spanje en Portugal te laten varen, zoolang konden beschouwingen van ondergeschikt belang als die betrekkelijk Holland — immers gedurende al den tijd dat dit Rijk zijdelings onder NAPOLEONS gezag bleef en Engelands veiligheid hielp belagen, — de Staatkunde van het Kabinet van *St. James* in geenen deele wijzigen. „Het geschrift door twee der Hollandsche Ministers den eersten Februarij te Amsterdam onderteekend, en van hetwelk den 7den j. l. eene vertaling aan Lord WELLESLEY is overhandigd, kan — zoo luidde de koele afwijzende Nota [2]) door LABOUCHÈRE den 12den Februarij aan VAN DER

[1]) Lang vóór de inlijving van Holland, geloofde men in Engeland, dat reeds zoodanig Decreet bestond. „Voilà encore la Hollande réunie, — had de Markies van WELLESLEY uitgeroepen. — Comment est-il possible de croire qu'en France on veuille sincèrement la paix?" (Mededeeling van den Heer PROVOST, laatstelijk Chargé d'Affaires van Oostenrijk te *'s Hage*, en onlangs uit *Londen* naar *Parijs* gekomen, bij RÖELL, *Verslag* bl. 90).

[2]) „12th February 1810. Note of Verbal communication from the Marquis WELLESLEY to Mr. LABOUCHÈRE." RÖELL *Verslag*, Bijlage LXXIV, bl. 381 volg. *Mém. tirés des papiers d'un homme d'État*. T. XI bl. 83.

HEIM en MOLLERUS overgezonden, — niet wel als eene regelmatige of officiele mededeeling aangemerkt worden. Geen officieel antwoord kan daarop worden gegeven. De ongelukkige toestand van Holland, de oude Bondgenoot van dit Rijk, heeft lang gevoelens van deelneming en leedwezen [1]) in dit Land gewekt en die gevoelens nemen natuurlijk toe bij elke opvolgende vermeerdering der rampen van Holland. Maar Holland kan van dit Rijk niet verwachten dat het zijne eigene belangen en eer ten offer brenge. — De aard der mededeeling van den Heer LABOUCHÈRE ontvangen, laat naauwelijks toe eenige aanmerking met opzigt tot den algemeenen Vrede hierbij te voegen, en evenmin eene herhaling der gevoelens door het Britsch Gouvernement op dat punt zoo dikwijls geuit. Evenwel mag men doen opmerken dat de Fransche Regering niet het geringste teeken van hare neiging tot den vrede heeft geopenbaard, noch eenige matiging van dien geest van heerschzucht en geweld, die tot hiertoe elken stap van het Britsch Gouvernement om aan den oorlog een einde te maken, heeft verijdeld. Dezelfde aanmerking geldt ten aanzien van het gedrag van het Fransch Gouvernement, wat betreft den krijg dien het tegen den Handel heeft begonnen en steeds met onverdoofde verbittering doorzet. Het is eene vergissing in het geschrift door den Heer LABOUCHÈRE overhandigd, dat de Britsche Raadsbesluiten de Fransche Decreten tegen de koopvaardijschepen der onzijdige Mogendheden, zouden hebben uitgelokt. Onze Raadsbesluiten zijn niet de oorzaak, maar het gevolg der Fransche Decreten geweest [2]). Die

---

[1]) „Has long excited sentiments of concern and *regret* in this country." CAPEFIGUE vertaalt: „des sentiments d'intérêt et de *compassion*." Gaan wij te vèr in de onderstelling dat het Britsch Kabinet het verlies van den ouden Bondgenoot betreurende, ook berouw had van het in 1795 gehouden gedrag?

[2]) „Our orders in Council were not the *causes*, but the *consequences* of the French Decrees."

Fransche Decreten zijn nog immer in volle kracht, en niet de minste maatregel is er genomen om die in te trekken. Het is niet redelijk te verwachten dat wij eenige dier maatregelen van zelfbehoud zouden laten glippen die tot onze bescherming tegen den aanval van den vijand noodig zijn, om geene andere reden dan dat hij zelf thans de nadeelige gevolgen van zijn eigen geweld ondervindt [1]), hoewel hij tot dusverre nog niet gezind schijnt dit te matigen."

Welverre derhalve van door NAPOLEONS dwangmiddelen in de hartader getroffen te zijn, verhief Groot-Britannië zegevierend het hoofd, den drietand van Neptunus zwaaijende [2]) en betere tijden geduldig verbeidende tot het uitgeput Vasteland, door de nederlagen van den Overweldiger in Spanje en Portugal aangemoedigd, op zijne beurt de ketenen verbreken zou. Geen wonder dat het na de lijdelijke houding der *Oranje*-partij tijdens den jongsten inval in Zeeland [3]), zoowel als vroeger in Noord-Holland, slechts eenige klanken en betuigingen over had voor een Volk, dat onder het besef van eigen misslagen gebukt, eerst geheel de ijzeren roede der vreemde heerschappij moest voelen, alvorens uit de dommeling te ontwaken en zich zelf moedig vrij te maken.

Nu ook deze poging bij het Britsche Kabinet mislukt was, kon de onzekerheid wegens Hollands toekomst niet

---

[1]) „Because he now *suffers* from the effects of his own violence, although he does not yet appear inclined to abate it."

[2]) Verg. Lord BROUGHAM, *Commerce and Manufactures, and the Orders in Council*, welke hij als overbodig en tevens hoogst schadelijk, afkeurt (Speech 16 Junij 1812) *Speeches* I. 398 (Edinburgh 1838).

[3]) Op *Walcheren* had men te Londen, min of meer als op een middenpunt en kern van den opstand tegen LODEWIJK NAPOLEON, gerekend. CASTLEREAGH *Letters and despatches* VI. 244 (June 7, 1808). „I shall confine to one point: *the Island of Walcheren;* because, looking at the present state of Europe, the importance of giving a *rallying* place to the distressed inhabitants of the former United Provinces," enz. (JOHN BRUCE aan ROBERT DUNDAS).

lang aanhouden. Toen de afspraak tusschen den Keizer en LODEWIJK plaats vond, dat deze vooraf Engeland zou doen polsen, was tegelijk bedongen dat de zaken middelerwijl in haar geheel zouden blijven [1]), maar desniettemin had NAPOLEONS ontembaar ongeduld die uit haar verband gerukt, afdeelingen der krijgsmagt van den Maarschalk OUDINOT, Hertog van *Reggio*, op Hollandsch gebied post doen vatten, en de vrees dat hij werkelijk het Rijk en niet slechts Brabant en Zeeland wilde inlijven, in de gemoederen versterkt. De Koning moest nog vóór de Nota van Lord WELLESLEY tot hem kwam, de grievende tijding ontvangen, dat wakkere en getrouwe Ambtenaren door Fransche Bevelhebbers gevankelijk waren weggevoerd [2]), en dat Hollands oudste stad, *Dordrecht*, in bezit was genomen en in staat van beleg verklaard. De deerniswaardige Monarch, zelf te Parijs onafgebroken door de Politie bewaakt en verhinderd naar zijne geliefde onderdanen terug te keeren, was door al die kwellingen en verdrietelijkheden ziek geworden, nu en dan buiten staat tot de behandeling van eenig ander onderwerp dan hetwelk zijne gedachten nacht en dag vervulde. RÖELL zag zich verpligt in die verlegenheid alleen te handelen en tot den Hertog van CADORE een brief te rigten, ten einde den verderen doortogt der troepen zoo mogelijk te stuiten [3]).

---

1) „Qu'il ne serait rien fait *de nouveau* à l'égard de la Hollande." RÖELL, *Verslag* bl. 104 en 261 (Bijlage 34).

2) RÖELL aan CHAMPAGNY, Hertog van *Cadore* (18 Febr. 1810). *Verslag* bl. 152, 343 Bijlage LXI: „Un nouvel attentat vient de se commettre, dans la personne du *Landdrost* de la Zélande. Ce fidèle serviteur a été conduit par des gendarmes à *Berg-op-Zoom*, et pour quelle raison? — pour s'être servi du seul moyen qui lui restait — en protestant contre les saisies sans nombre, qu'on se permettait sur le territoire confié à son administration." Zie wegens het moedig gedrag van ERMERINS en van den Burgemeester van *Bergen-op-Zoom* VERMEULEN, de *Documens historiques*, T. III. 193.

3) *Verslag* bl: 143 volg. Bijlage LVIII, bl. 323. „*Le délire* de la nuit passée, qui sans doute doit être attribué à la nouvelle, que Sa Majesté a

„Ik vind mij gedrongen, zoo schreef hij, bij Uwe Exc. met den meesten nadruk, de poging te herhalen welke ik reeds bij Haar gedaan heb, om kan het zijn, Z. Keiz. Majesteit te bewegen de vereischte bevelen te willen geven, dat de Fransche troepen op het grondgebied van Holland niet voorttrekken, vóór en aleer men zich over de te maken schikkingen wederzijds verstaan hebbe [1]). Ik wil mij te eer met een gunstigen uitslag van dezen stap vleijen, daar Z. Keiz. Majesteit gewis krachtdadig zal wenschen bij te dragen tot al hetgeen het herstel van den Koning H. D. Broeder bevorderen kan, wien voorzeker niets meer kan schaden dan tijdingen te ontvangen, die gelijk het nu voorgevallene, Zijne Majesteit wegens het lot van het Rijk zoo weinig kunnen geruststellen, blijkens de ijlende koorts van dezen nacht [2])."

Tot het helpen beramen der schikkingen, op welke de Hollandsche Minister doelde, had zich in de laatste dagen bij LODEWIJK een hiervoren gemeld zeer befaamd maar tevens zeer verdacht Staatsman, ongevergd als bemiddelaar aangemeld [3]). — FOUCHÉ, die niettegenstaande zijn bloedig, onuitdelgbaar verleden, met zeldzame sluwheid, gelijktijdig bij Vorsten van de meest uiteenloopende rigting ingang wist te vinden en bij vriend en vijand een gevaarlijk spel speelde, dat hem ten laatste slecht bekomen moest, zou ook hier bij

---

reçue hier au soir, de l'occupation et de la mise en état de siège, de la plus ancienne ville de la Hollande, est un témoignage douloureux de ce que je viens d'avancer." (RÖELL aan CHAMPAGNY 14 Februarij 1810).

[1]) „*Avant qu'on se soit entendu sur les arrangemens à faire.*"

[2]) LODEWIJK zelf schrijft, *Docum. historiques*, T. III. 200: „Le Roi, contrarié de toutes parts depuis son arrivée à Paris, fatigué des discussions continuelles les plus amères, tomba dangereusement malade enfin, le 10 Février."

[3]) Zie RÖELL, *Verslag* bl. 128. Bijlage LVI bl. 322 (FOUCHÉ's brief aan LODEWIJK, 12 Febr. 1810).

het leggen der grondslagen van het Tractaat tusschen de beide Broeders, nu eens vleijende, dan weder dreigende, zijne dubbelhartigheid niet verloochenen. — Hij gaf aan LODEWIJK te kennen [1]), dat zijns inziens, NAPOLEON niet zoozeer wenschte hem wien hij als *Broeder* zoo hartelijk lief had [2]), den Troon van Holland te doen verlaten, als wel dat de Koning allen mogelijken waarborg gaf tot krachtige handhaving van de blokkade tegen Engeland; dat indien men het daarover eens werd en LODEWIJK tevens al het grondgebied op den linker *Rhijn*-oever wilde afstaan, de Keizer zich, naar zijne gedachten, tegen zijn terugkeer naar zijne Staten niet langer zou verzetten [3]). Was de Hertog van *Otrante* al dan niet tot die opening en gissing geregtigd? Kwam hij met eene boodschap van de Tuileriën, even als de Minister van Binnenlandsche Zaken, Graaf MONTALIVET of als de *Préfet maritime* te Antwerpen, MALOUET [4])? Zeker is het, dat FOUCHÉ den volgenden avond in een onderhoud dat vier uren lang tot na middernacht duurde [5]), een geheel anderen toon aansloeg, en ditmaal zeer bepaald 's Keizers verlangen, om Holland met Frankrijk te vereenigen [6]) uitdrukte. Het had al den schijn dat men den Koning door allerlei middelen en personen zocht af te matten, in zijn tegenstand te ontmoedigen en te verlammen [7]) met het inzigt

---

1) 3 Febr. 1810.

2) Z. bij RÖELL, *Verslag* bl. 148. De Hollandsche Staatsman haalt hierbij het bekende „*fistula dulce canit*" aan.

3) RÖELL, *Verslag* bl. 129.

4) RÖELL, *Verslag* bl. 134—136.

5) RÖELL, *Verslag* bl. 132 volg. (4 Febr. 1810).

6) „Je ne pourrais vous laisser jamais tranquille, had NAPOLEON zelf aan LODEWIJK verklaard, car tôt ou tard je veux la réunion, aussi vaut-il mieux que je la fasse maintenant." RÖELL bl. 82.

7) Met het denkbeeld eener verdediging van Holland spottende, zeide FOUCHÉ onder anderen eens, „*ce serait le combat de la mouche et de l'éléphant.*" Z. RÖELL, bl. 173 (4 Maart 1810).

om hem tot een of anderen stap te bewegen, waarover hij zich daarna beklagen zou. Zoo liet de Hertog van *Otrante* zich gebruiken om LODEWIJK vrees aan te jagen en was hij de eerste, die hem NAPOLEONS bedreiging overbragt, dat indien het Tractaat nu niet in den loop van dienzelfden dag werd geteekend, hij dadelijk het Decreet tot vernietiging van Hollands onafhankelijkheid zou uitvaardigen [1].

Eene geheel onvoorziene omstandigheid had namelijk 's Keizers toorn heviger dan ooit ontstoken. De woelzieke Ambassadeur DE LA ROCHEFOUCAULD had eenige dagen te voren [2], aan den Minister MOLLERUS, die, zooals gezegd is, het Departement van Buitenlandsche Zaken in RÖELLS afwezigheid bestuurde, eene Nota ingediend aangaande de loopende geruchten alsof men *Amsterdam* verdedigen wilde. Een brief welks diplomatische onvoegzaamheid geheel overeenstemde met de laatdunkende aanmatiging van dien Gezant, die reeds dadelijk een' toon van *suprematie* had aangenomen en die ten slotte zich niet ontzag [3], den Raad van Ministers gezamenlijk en de Leden hoofd voor hoofd verantwoordelijk te stellen voor alle onheilen, waarvan Holland ontwijfelbaar het slagtoffer worden zou, wanneer aan zijne eischen niet onverwijld voldaan wierd. „Het is mijn pligt, mijnheer — zoo luidde dit schrijven — te beletten, dat eenige dolkoppen [4] Holland geheel in het verderf storten. Ik ben onderrigt dat men er van spreekt *Amsterdam* te verdedigen, dat onder-

---

1) 5 Maart 1810. RÖELL bl. 178.

2) 27 Februarij 1810. RÖELL bl. 386 volg. (Bijlage LXXVI).

3) „Je terminerai cette lettre, en prévenant Votre Exc. que dans le cas où le Conseil des Ministres n'aurait pas égard à mes réclamations, je le rends individuellement et collectivement responsable de toutes les suites, que cette conduite pourrait avoir, ainsi que des malheurs, dont la Hollande serait inévitablement victime."

4) „Que quelques têtes insensées n'entraînent la Hollande dans une ruine totale."

scheiden contracten van aanbesteding en leverantiën door den Minister van Oorlog (KRAYENHOFF [1])) gesloten zijn; dat men des nachts aan verschillende vestingwerken en vooruitspringende posten arbeidt, en dat eindelijk eenige maatregelen van het Ministerie van Marine schijnen zamen te treffen met die, van welke ik zoo even de eer had te spreken. Het is de pligt van het Hollandsch Ministerie [2]), den bodem in te slaan aan al hetgeen de bekommering gaande houdt, alle eerlijke lieden gerust te stellen en aan een getrouw, nijver en goed Volk, dat voor zijn bestaan en voor zijne bezitingen beducht is als dat dol ontwerp, Zijne Majesteit den Keizer eens ter oore gekomen, Zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit tegen eene stad die zoozeer moet worden ontzien zoude verbitteren, alle bezorgdheid te benemen. Ik vorder dus dat in afwachting dat de Koning nadere bevelen mogt geven, op staande voet [3]) al het werkvolk dat nacht en dag tot het onderhoud, de herstelling enz. der vestingwerken, redouten, of vooruitspringende posten der stad Amsterdam gebruikt wordt, afgedankt worde; dat de bezetting der hoofdstad niet worde versterkt, en dat al hetgeen welligt bij de verschillende Ministeriën gedaan is om de vesting van leeftogt en krijgsbehoeften te voorzien gelijk ook alle contracten met aannemers gesloten worden vernietigd; en dat voorts Uwe Exc. bij geschrift al die geruchten gelieve te logenstraffen en mij de verze-

---

[1]) In de *Mémoires tirés des papiers d'un homme d'État*, T. XI. 87 wordt beweerd, dat KRAIJENHOFF zich tegen de geheele reis van LODEWIJK naar *Parijs* zou verklaard hebben den Koning aanradende: „qu'il *refusât* de s'y rendre et préparât, contre toute agression probable, de formidables moyens de défense." Maar volgens het *Verslag* van RÖELL, was het door LODEWIJK vóór zijn vertrek naar Frankrijk ingewonnen Advies der Ministers, eenstemmig geweest.

[2]) „Le devoir du Ministère Hollandais est" — volgens den Heer DE LA ROCHEFOUCAULD!

[3]) „Sur le champ."

kering te geven, dat het Gouvernement terstond maatregelen zal nemen, niet alleen om aan mijne vorderingen te voldoen, maar ook om de valschheid van zoodanige geruchten openlijk te doen blijken. Het is met smart dat ik mij de eer geef dezen brief aan Uwe Exc. te schrijven, maar de pligt jegens mijn doorluchtigen Souverein noodzaakt mij een onheil te voorkomen [1]), dat voor Holland verschrikkelijk zou worden, indien het niet in de geboorte wierd tegengegaan; en ik meen hierbij een dubbele voldoening te smaken, die van in overeenstemming met de inzigten van mijn Hof te handelen, en tegelijk eene Natie te behouden, welke ik mij beroem lief te hebben, en die ik steeds heb voorgesteld als aanspraak hebbende op goedheid en toegeeflijkheid [2])." — Nog waren de Hollanders geene onderdanen van het Keizerrijk, en toch dorst NAPOLEONS Ambassadeur reeds van vergevensgezindheid gewagen! Met edele opregtheid, hoewel zeer kiesch en betamelijk ingekleed, erkende MOLLERUS [3]) het feit, dat men zich met het stellen van Amsterdam in staat van verdediging, onledig hield, schoon de noodzakelijkheid van zoodanige verdediging ondenkbaar moest worden geacht bij de bestaande naauwe betrekkingen tusschen de beide Volken en hunne doorluchtige Souvereinen, en de Ambassadeur aan overdreven berigten meer gewigt had toegekend dan zij verdienden. En daar de Raad van Ministers bijna in hetzelfde oogenblik van den Koning had vernomen, dat de Negotiatiën te Parijs haar einde naderden, en men zich ten gevolge der opofferingen, welke Z. M. bereid was zich in het belang van zijn Volk te getroosten, met de hoop

---

1) „De prévenir un mal, qui deviendrait affreux pour la Hollande."

2) „Et que j'ai toujours présentée, comme *méritant bonté* et *indulgence*."

3) 28 Februarij 1810. RÖELL bl. 171 en 388 (*Bijlage* LXXVII). LODEWIJK zegt er van, *Documents historiques* III. 184: „Le Ministre MOLLERUS reçut une Note fort impertinente de l'Ambassadeur LA ROCHEFOUCAULD à laquelle il répondit *avec fermeté*."

mogt vleijen, dat de onafhankelijkheid van Holland zou verzekerd blijven, had men intusschen de stelligste bevelen uitgevaardigd om allen arbeid aan de bevestiging der hoofdstad te staken. Wel verre dat dit eerlijk en tevens verzoenend antwoord den opgeblazen Gezant ontwapend en bevredigd zou hebben, rigtte hij zijne depêches aan het Fransch Gouvernement in zulken hatelijken geest in [1]), dat LODEWIJK een vreeselijken aanval had door te staan en op straffe van Hollands bestaan onherroepelijk te verbeuren, den Keizer in het ontslag der Ministers die NAPOLEONS Majesteit door hun kloek gedrag hadden gekwetst, een schitterende voldoening moest geven [2]). „Met leedwezen heb ik uit uwe depêche van den 1 Maart bespeurd, zoo schreef de Koning aan zijne Raadslieden [3]), dat men den Ambassadeur van Frankrijk ten antwoord had gegeven, dat men de wapening van *Amsterdam* niet verder zou doorzetten maar schorsen, vermits de Negotiatiën waren begonnen. Elke wezenlijke verdediging zou slechts den ondergang van Holland en vooral van *Amsterdam* verhaast hebben, en nimmer had men in eene officiele Nota moeten zeggen, dat men in het geval zou kunnen geraken, en het voornemen hebben of de mogelijkheid van zich tegen Frankrijk te verdedigen. Die ongelukkige Nota had bijna al onze zaken bedorven.

---

[1]) Zoo als vroeger SÉMONVILLE, van wien DIRK V. HOGENDORP getuigt (*Biographie* p. 291): „C'est lui qui a le plus *indisposé* le Premier Consul et contre la Nation et contre le Gouvernement, et qui par-là nous a valu ces changements si souvent repétés, toujours nuisibles et humiliants pour un Peuple, et qui ont fini par la perte entière de notre indépendance nationale."

[2]) Parijs, 8 Maart 1810. RÖELL, Bijlage LXXVIII, bl. 389 volg.

[3]) *Docum. historiques*, T. III. 185: „Tout à coup l'Empereur changea de ton, et lui dit froidement *Eh bien! choisissez:* ou contremandez la défense d'Amsterdam, destituez KRAIJENHOFF et MOLLERUS; ou voici le Décret de *reunion* que je fais partir à l'instant même, et *vous ne retournez plus en Hollande:* il m'est indifférent que l'on me taxe d'injustice et de cruauté pourvu que mon système avance: *vous êtes dans mes mains.*"

Ik ben zelfs, verklaarde LODEWIJK, gansch niet zeker wat er nog van komen kan. Om den Keizer voldoening te geven, heb ik den Heer MOLLERUS de portefeuille van Buitenlandsche Zaken ontnomen, en aan den Heer KRAIJENHOFF die van Oorlog.

Laat in het officieel Dagblad het berigt plaatsen, dat ik bij Decreet van heden, die beide demissiën heb gegeven, en de HH. CAMBIER, CROMMELIN en REUVENS tot hunne opvolgers benoemd heb. Laat verder zelfs den schijn van het voortzetten der wapening van de linie van *Amsterdam* staken, en ik bid u [1]), tracht zelfs het geringste voorwendsel tot misnoegen te vermijden. Men moet zijn best doen den last der inkwartiering en der tegenwoordige gebeurtenissen, te dragen; de hoofdzaak is dat het bestaan van Holland worde verzekerd [2]); want indien dit te verkrijgen is, hoop ik, ofschoon wij in dit oogenblik bij mijn Broeder zeer slecht aangeschreven zijn, in het vervolg zoo te handelen dat wij met elkander op een goeden voet staan. Vaartwel M. H. ik zal u zoo spoedig doenlijk de uitkomst van dit ongelukkig voorval melden. — Maar dan heb ik mij ook nog zeer te beklagen dat men in de *Koninklijke Courant* van den eersten dezer maand de uitvoerige Nota geplaatst heeft welke ik daarin heb aangetroffen. Ik ben daarover zeer verwonderd geweest, en ik begrijp nog niet hoe men daartoe gekomen is. — Op welke plaats van het Rijk men nu Fransche troepen zoude willen inlegeren, men behoort die te ontvangen, zonder bij mij nieuwe bevelen aan te vragen. Ik ken en gevoel al den last, die op het Rijk drukt; maar Hollands toekomst wordt nu eerstdaags beslist. Houdt derhalve

---

1) „Et, pour Dieu, faites en sorte d'éviter jusqu'au moindre prétexte de mécontentement."

2) „*L'essentiel* c'est de pouvoir conserver l'existence de la Hollande."

moed en volhardt met gelatenheid. *Vaarwel.*" Zoo had de Koning door het verschrikkelijk tooneel na de depêches van LA ROCHEFOUCAULD verpletterd en zich in de magt van zijn Broeder weinig minder dan als een krijgs- of staatsgevangen bevindende, het hoofd in den schoot gelegd; hij was ter neêr gebogen en geknakt; geen verdere weêrstand meer, slechts lijdelijke berusting en onderwerping. Hij beloofde beterschap! Wat was hij in dat struikroovers-hol, in die sluw gespannen hinderlaag komen doen [1])? Door een getrouwe Natie, in het midden der hooge Staatsligchamen gesteund, uit zijn Paleis te *Amsterdam*, had hij niet enkel den overmoed van den Franschen Gezant kunnen beschamen, maar NAPOLEON die de BOURBONS in Spanje zoowel als in Napels, de BRAGANZAS in Portugal had doen vallen, zou zich twee malen hebben bedacht zijn eigen Broeder met geweld van wapenen, van den Troon te bonzen. Er zou zelfs te *Parijs* nog wel één enkele waarschuwende stem zijn opgegaan, om den Dwingeland van zulk een uiterste te weêrhouden. Nu integendeel onder diens klaauw geraakt, en zelfs niet door de banden des bloeds tegen zijne wreedheid beveiligd, kon LODEWIJK niet anders dan ootmoedig bukken en beproeven door een gedeelte prijs te geven, het geheel zoo mogelijk te behouden. Doch waar de wet kon worden gesteld, viel aan een Negotiatie niet te denken; en dewijl RÖELL niet gezind was het Tractaat dat den Koning zou worden opgelegd, met zijne handteekening te bekrachtigen, had die Staatsman al in den aanvang der onderhandelingen met den Hertog van CADORE [2]), zich van de bijwoning daarvan trachten te verschoonen. Dan,

[1]) „Nous sommes ici dans un *coupe-gorge*, dont il faut sortir à tout prix quand une fois je serai sorti, on ne m'attrapera pas une seconde fois." Woorden van Koning LODEWIJK, bij RÖELL, *Verslag* bl. 152.

[2]) RÖELL, *Verslag* bl. 153.

te vergeefs, en voor de waardigheid des Lands, niet zonder vrucht, daar de kalme en bedaarde standvastigheid van onzen Minister van Buitenlandsche Zaken; NAPOLEON zelf wel wrevelig stemde, maar tevens hoogachting afdwong. Het was bij gelegenheid van een hooggaanden twist tusschen de beide Broeders, toen LODEWIJK had betuigd dat hij zijne dagen in *Corsika* zoude wenschen te eindigen, en de hatelijkheid des Keizers zóó ver ging [1]) dat hij hem voor de kroon van Holland de Landvoogdij van hunnen geboortegrond aanbood, dat hij na reeds dienzelfden ochtend op de diplomatieke audientie den Heer RÖELL tweemaal met gramstorige blikken en stilzwijgend voorbij te zijn gegaan, zijne drift tegen 's Konings Raadsman in deze woorden lucht gaf. „Gij hebt daar, voegde hij LODEWIJK toe [2]), een hooghartig Minister van Buitenlandsche Zaken! Hij hangt den Romein, den *Mucius* uit! Wat denkt gij wel dat hij den Heer DE CHAMPAGNY heeft durven zeggen? Dat hij liever zou sterven dan met mij in de minste Negotiatie treden wanneer Holland zijn onafhankelijk bestaan zou moeten derven. Hij schijnt mij derhalve te willen trotseren, maar ik raad hem voorzigtig te zijn!"

Uit de in de eerste dagen van Februarij 1810 gewisselde Nota's over de wording van de hoofd-artikelen van het Tractaat, in een eigenhandig Ontwerp van FOUCHÉ op den hiervoren gemelden avond vervat, doch in hetwelk op

---

1) „Mais c'est charmant, voilà un trait de lumière que vous me donnez! vous pourriez être Gouverneur de la Corse, le voulez vous?"

2) „Vous avez-là un fier homme pour votre Ministre des Affaires Étrangères! Il fait le Romain, le MUTIUS. Savez-vous ce qu'il a osé dire à M. DE CHAMPAGNY? Qu'il aimerait périr, plutôt que d'entrer dans la moindre négociation avec moi, lorsqu'il s'agirait de perdre l'indépendance de la Hollande. Il veut donc me braver, qu'il ne s'y trompe pas." RÖELL, *Verslag* bl. 130 volg.

raad van RÖELL, die deze conferentie niet had bijgewoond, door den Koning nadere wijzigingen waren voorgesteld, is de verhouding van den Hertog van *Otrante* tot den Keizer bij deze aangelegenheid, minder als die van bemiddelaar, dan wel als handlanger onmiskenbaar. En onder welken indruk de meest vernederende bepalingen door LODEWIJK werden ingewilligd, het zal wel niet noodig zijn dit na al het reeds medegedeelde, breeder uiteen te zetten. De stukken zelve wijzen het welsprekend uit. Over die punten welke hem het zwaarst vielen, had hij verlangd langs een of anderen weg, het oordeel der Natie te vernemen. Eene Commissie, bestaande uit de Ministers, drie Presidenten uit den Staatsraad, en uit die leden van het Wetgevend Ligchaam, welke gedurende zijne Regering, Presidenten dier Vergadering waren geweest, voorts uit de Directeurs-Generaal der Publieke Schatkist en van de Publieke Schuld, moest hem, onder plegtigen eed van geheimhouding, haar gevoelen kenbaar maken. Had de Koning zich gevleid een luiden kreet van verontwaardiging over hetgeen hem door NAPOLEON werd afgeperst, uit Holland te zullen hooren en alzoo in zijn verzet door de min of meer officiële stem zijns Volks gerugsteund te zullen worden, in die verwachting zag hij zich bedrogen. Het ingewonnen Advies droeg veeleer den stempel van berusting in hetgeen niet kon worden gekeerd, van die gelaten onderwerping welke LODEWIJK zelf daarna moest prediken. Een zekere kieschheid, hier echter kwalijk geplaatst, kan onze Landgenooten weêrhouden hebben, zich met al den nadruk der beleedigde Nationaliteit te uiten, gedachtig aan den toestand waarin de Koning onder het onmiddellijk bereik van Europa's Beheerscher verkeerde. Had deze de mannelijke verklaring ontvangen, dat Holland als één man eer de wapenen zou opvatten dan zich het schandelijk juk laten opleggen, wie weet wat die kloekmoedigheid had uitgewerkt? Maar neen — „de kalmte

der rede [1])" behield de overhand: het waagstuk der zelfverloochenende, heldhaftige vaderlandsliefde geraakte op den achtergrond. „Wie zoude verbijsterd genoeg kunnen zijn, om de krachten van een Volk, dat tegen het woeden der orkanen eene schuilplaats had gezocht in de schaduw van het vermogen van den grooten NAPOLEON, te willen beproeven tegen de onverwinnelijke heirlegers, waarmede hij Europa bedekt?" Men behoorde wèl te letten op de omstandigheden, in welke men zich bevond. Reeds had de loop van wereldkundige gebeurtenissen — meer wilden zij er liefst niet van zeggen — de troupes van den Franschen Keizer in het hart van het Koningrijk gebragt en in de vestingen, die de voorname bolwerken „moesten zijn der veiligheid van het nog niet bezette gedeelte, en een wenk van den Keizer en Koning zoude genoegzaam zijn, om ook dat gedeelte met Fransche troupes te overstroomen [2])." Van dit standpunt uitgaande en van het beginsel, dat de Natie liever, ook ten koste van groote opofferingen, haar bestaan zoude willen behouden, dan hetzelve geheel verliezen, kon in zulk een' stand van zaken wel niets anders overschieten, dan over de afscheuring van Landgenooten te jammeren, „wier Voorvaderen weleer met de onze voor de vrijheid streden, en het Gemeenebest hielpen vestigen [3])," en aan welke zij door gelijke wetten, zeden en gewoonten, ja door de naauwste en teederste betrekkingen waren verbonden; maar voor 't overige „zich aan den weg der Voorzienigheid te onderwerpen [4])," en een gedeelte van het grondgebied des Rijks

[1]) Z. bij RÖELL, *Verslag* bl. 327 (Bijlage LX) volgg. — 343, de Memorie aan den Koning, uit *Amsterdam* 14 Febr. 1810, opgesteld door de HH. MOLLERUS, APPELIUS en NEDERBURGH, „met den Eersten Kabinets-Secretaris des Konings."

[2]) Bladz. 330 volg.

[3]) Bl. 329.

[4]) Bladz. 331, 333.

te vervreemden. Het behoud onzer onafhankelijkheid en van onzen rang onder de Natiën [1]), achtten zij niet te duur gekocht, mits de afstand van territoir zich bepaalde tot het Departement Brabant, dat van Zeeland en het Land tusschen Maas en Waal, *Nijmegen* daaronder begrepen, uitgezonderd alleen het eiland *Schouwen* en het Land van *Altena*, en de gevergde opofferingen niet nog verder wierden uitgestrekt, en „de elementen eener ontbinding van de onafhankelijkheid" met zich bragten. Zij gaven evenwel den Koning in bedenking [2]), of het niet verkieslijk ware van het eiland *Schouwen*, dat een gedurig kostbaar onderhoud vorderde, af te zien, en daartegen het Land tusschen Maas en Waal met *Nijmegen* te behouden; door welke schikking het Rijk ook meer meester zoude blijven van de wateren van den *Rhijn*, en in welk geval de grenzen des Rijks de rigting zouden nemen, aangewezen op eene daarbij overgelegde kaart. Wat de overige voorwaarden van het te sluiten Tractaat betrof, zij hielden daaromtrent hunne beschouwingen en wenschen evenmin terug, maar begrepen toch, dat „de gewone beginselen van onderhandeling tusschen Mogendheden [3])" hier in geene aanmerking konden komen; „alle discussie" wat met regt en billijkheid al dan niet zou strooken, was overbodig. Anders achtten zij het van belang, dat bij dien afstand van grondgebied aan het Keizerrijk, gemeenschappelijke schikkingen omtrent de zaken van den *Waterstaat* tusschen de beide Landen gemaakt wierden, of althans de grondslag daartoe gelegd [4]). Voorts behoorden

---

1) Bl. 335.

2) Bladz. 334.

3) Bl. 330, 336 „of de stand der onderhandelingen zal toelaten, daarop aan te dringen," enz.

4) Bl. 335 volg. Verg. RÖELLS Project-Tractaat (21 Febr. 1810) Art. 22: „Il sera fait au plutôt une Convention entre les deux Gouvernemens, ayant pour objet, de faire des arrangemens sur tout ce qui concerne les intérêts

alle achterstallige inkomsten uit de Gewesten, welke men overdroeg, ten voordeele van Holland te verblijven „tot den dag der cessie." Maar ten derde mogt wel in 't algemeen, de geldelijke waarde dier Gewesten in 't oog worden gehouden, daar de inkomsten van Zeeland, Brabant en andere af te stane Landen met genoegzame juistheid op vijftien millioenen franken begroot werden. En het wezenlijk nadeel voor het Rijk was nog hooger aan te slaan, vermits die Gewesten de eenige korenschuren waren, zoodat men voor het onontbeerlijk voedsel, van het buitenland afhankelijk zou worden; terwijl bovendien voorname takken van onzen Handel en welvaart verloren zouden gaan, en het overig gedeelte van het Rijk, met den last der geheele Nationale Schuld beladen zou blijven [1]). Eene *schâvergoeding* was derhalve onmisbaar [2]); maar in hoever zou die evenredig zijn, en het evenwigt tusschen de inkomsten en uitgaven, door zulk een aanmerkelijk verlies verbroken, kunnen herstellen? En was het al dan niet geraden, zich dienaangaande op de *edelmoedigheid* van Zijne Keizerlijke Majesteit [3]) te verlaten? Want zonder die schâvergoeding, zou in de Staatsbehoeften op den duur niet voorzien kunnen worden, en dan liep het geheel toekomend bestaan van het Rijk gevaar. Het neteligst punt echter en van hetwelk de ondervinding weldra zou

hydrauliques des deux États. Des Commissaires seront nommés immédiatement, de part et d'autre, à cet effet." Z. *Verslag* bl. 161, 357 volg.

1) Bl. 336 volg.

2) „Je demande de la justice et de la puissance de V. M. des dédommagemens pour mon Royaume — et de *permettre* qu'il y ait dans le Traité des arrangemens *équitables* relativement aux dîmes et domaines hypothéqués pour les dettes, qui sont situés dans les pays cédés à cette occasion." LODEWIJK aan NAPOLEON 5 Febr. 1810 (RÖELL, bl. 317).

3) „Le Roi de Hollande *s'en rapporte à la générosité* de l'Empereur pour les indemnités. Le pays cédé (à céder) rapporte quinze millions tournois. —" (Verg. het Ontwerp van FOUCHÉ, door LODEWIJK en den Minister RÖELL gewijzigd, in diens *Verslag* bl. 313, Bijlage XLIX). Z. nog bl. 315, 317.

leeren, dat bovenal Hollands lot afhankelijk was, de nog scherper toepassing van het Continentaalstelsel, leverde de ruimste stof tot bedenkingen. „Wij vinden," dus vervolgde de Commissie [1]), „gewag gemaakt van eene bewilliging van Uwe Majesteit in alle maatregelen, welke de Keizer zoude willen nemen tot uitvoering van het Decreet betrekkelijk het *Blocus*, en speciaal in het plaatsen van troepen en Douaniers langs alle de kusten van het Rijk, en wij behoeven U. M. niet te zeggen, hoe oneindig verkieslijk wij vinden de bepaling, dat door Z. Keiz. Majesteit zoude worden benoemd een *Directeur van het Blocus*. Wij vinden ons echter verpligt, onze bekommering aan U. M. open te leggen wegens de onaangename gevolgen, wanneer Hollandsche Geëmployeerden worden gesteld onder de onmiddellijke bevelen, ja genoegzaam overgelaten aan de willekeur van zoodanigen Directeur [2]); welke gedurige klagten zullen daaruit niet voortspruiten? welke nieuwe kwade vermoedens, door partijdige berigten gesterkt, zullen daaruit niet geboren worden? tot welke hoogst gevaarlijke wrijvingen kan zulks niet weder aanleiding geven?" Het kwam derhalve veel beter voor, dat die Fransche Directeur voorzien wierd van Fransche ondergeschikte Ambtenaren, wegens alle misdrijf door hen als zoodanig gepleegd, „in Frankrijk alleen strafbaar." Met die handhaving der Blokkade, uitsluitend door Fransche Ambtenaren langs de kusten en havens, zoude bovendien alle voorwendsel benomen worden aan de buitensporigheden [3]), welke de Fransche kapers zich maar al te dikwijls op de binnenwateren veroorloofden [4]).

---

1) Bladz. 338 volgg.

2) Bladz. 339.

3) Bladz. 340 volg.

4) In RÖELLS Project-Tractaat (21 Febr. 1810) Art. 27 was het beginsel van wederkeerigheid gehuldigd. „De même S. M. le Roi de Hollande, ou le Conseil Hollandais des prises, jugera de celles faites *dans les eaux françaises* par des bâtimens Hollandais." *Verslag* bl. 359.

En wat nu de uitspraak betrof over de regtmatigheid der prijzen, door Fransche kapers gemaakt, zij zagen die liever aan den *Prijsraad* te Parijs overgelaten, dan den Koning aan nieuwe onaangenaamheden blootgesteld, wanneer die geschillen persoonlijk door den Keizer [1]) beslecht moesten worden, en de beide Broeders over die zaken niet eensgezind mogten zijn [2]). Nog zeer versche voorvallen van dien aard, bewezen de behoefte aan eene regeling van dat onderwerp [3]). Ware die slechts minder eenzijdig geweest en strookende met het beginsel van Volkenregtelijke gelijkheid en 's Lands Souvereiniteit! — Behalve de bezetting der kusten en zeehavens van het Koningrijk, door Fransche tolbeambten en krijgslieden, namelijk op die punten, welke voor buitenlandschen handel geschikt konden worden geoordeeld, en waar de Engelsche sluikers hun voordeel zochten [4]), — een maatregel die tot de intrekking der Britsche Raadsbesluiten van 1807 moest duren, — had eindelijk nog een voorslag van verreziende strekking de bezorgdheid der Hollandsche Staatslieden gewekt. De Koning wilde, dat de Keizer voortaan, nu het vermogen van het Rijk zoozeer geknakt was, met de *helft* van zijn contingent in manschap en oorlogschepen ge-

---

1) „L'Empereur juge de toutes les prises, faites dans les eaux de la Hollande." Eisch door CHAMPAGNY voorgesteld. Bijlage LVII (RÖELL, bl. 142, 322).

2) LODEWIJK aan NAPOLEON 5 Februarij 1810: „3°. Le jugement des discussions sur les *prises* des corsaires Français, par Votre Majesté elle-même, après avoir entendu mon rapport." (RÖELL, *Verslag* bl. 317).

3) LODEWIJK aan zijne Ministers, 27 Januarij 1810 (RÖELL, *Verslag* bl. 57 volgg., 274 volg.): „L'affaire du corsaire le *Tilsit* sera traitée ici (te Parijs); j'ai chargé mon Ambassadeur (VER HUELL) de présenter une Note à ce sujet au Gouvernement français, d'après le contenu des derniers rapports, que vous m'avez envoyés."

4) Bijlage LII (RÖELL, bl. 316, 5 Febr. 1810). „Sa Majesté consent à recevoir des douaniers et des troupes françaises sur toutes les côtes, où les Anglais exercent la contrebande."

noegen zoude nemen [1]). Het kwam hun raadzaam voor, allen twijfel door eene vaste bepaling op te heffen, zoo wat het getal en de wapenen der troepen, als het getal en kaliber der oorlogschepen betrof; om op die wijze nieuwe vermoedens en klagten af te snijden, dat de Natie niet zooveel voor de gemeene zaak droeg als van haar in redelijkheid gevergd kon worden [2]). Zij schenen het volstrekt nutteloos te achten melding te maken van hetgeen LODEWIJK ten behoeve der Zeevaart en van den Handel, niet zoozeer bedong als wel van 's Keizers gunst verzocht; te weten, dat hij even als NAPOLEON, vrijpassen naar Engeland zou mogen afgeven [3]); en dat tusschen Holland en Frankrijk de Tolkantoren zouden opgeheven worden [4]). Was het tallooze malen toegezegd Tractaat van Commercie steeds een ijdele klank gebleven, minder dan ooit was het tijdstip daar om milde begrippen van Staathuishoudkunde te huldigen.

Laat ons thans zien, welk eind-verdrag uit deze oorspronkelijke voorstellen en de daarover uitgelokte gedachtenwisseling, maar tevens onder den invloed van nog harder en onverwachte vorderingen, welke de Keizer ter elfder ure had gedaan, op den 16 Maart 1810 tot stand kwam. Naar aanleiding van de grondslagen, welke LODEWIJK zelf in zijn

---

1) „Sa Majesté demande, que l'Empereur veuille bien — réduire les contingens, soit de terre soit de mer, *à la moitié* de ce qu'on sera en état d'entretenir après ceci." (4/5 Febr. 1810, RÖELL, bl. 314, 317).

2) RÖELL, *Verslag* bl. 842.

3) „Sa Majesté demande, que l'Empereur veuille bien *lui permettre* de délivrer des *licences*, comme celles qu'elle délivre pour la France, et qu'elle daigne lever l'interdiction des Douanes." (4 Febr. 1810) Antwoord van den Keizer (5 Febr.). „Le Roi de Hollande s'engage, à ne souffrir aucun commerce avec l'Angleterre, que celui qui sera *accordé par des licences délivrées par l'Empereur*, moyennant de quoi, la disposition d'interdiction de Douane sera levée." (RÖELL, Bijlage LI, bl. 315).

4) Namelijk die, welke opgerigt waren krachtens het Keizerlijk Decreet van 16 September 1808.

schrijven aan NAPOLEON, reeds aangenomen had en in overeenstemming met de in het Groot Besogne te Amsterdam uitgesproken wenschen en verwachtingen, stelde RÖELL den 21 Februarij een uitgewerkt Project-Tractaat op en bood dit den Koning aan [1]). Het behelsde 30 Artikelen. Daarvan was wel het gewigtigste dat, bij hetwelk de Keizer zou verklaren, het Tractaat van 1803 als vervallen te beschouwen; naar luid dier Conventie toch was Holland verpligt, zoolang de oorlog duurde eene krijgsmagt van 16000 man, en bovendien vijf Linieschepen en zeven fregatten aan Frankrijk te leveren. Voortaan zou de Koning volstaan met de helft van die strijdkrachten te lande en ter zee, welke het deerlijk verzwakt, om niet te zeggen, gehalveerd vermogen des Rijks hem in staat zou stellen te onderhouden [2]). — RÖELL erkende, dat in dit ontwerp hier of daar misschien nog wel een Artikel was, waaromtrent toegegeven zoude kunnen worden, doch verklaarde dat, wanneer de Keizer niet tot de voornaamste daarin voorkomende bedingen mogt willen toetreden, hij voor zich het treffen eener overeenkomst niet zou durven aanraden. Het was bij de mededeeling van dezen arbeid, toen over een door den Hertog VAN CADORE voorgelegd *ultimatum* beraadslaagd werd, dat de Hollandsche Minister en de beide VER HUELLS, de Ambassadeur te Parijs en de gewezen Gezant te Madrid, nu Staatsraad genoemd, het met

---

1) Bijlage LXVIII, RÖELL, *Verslag* bl. 351—359. *Projet de Traité à conclure entre la Hollande et la France, basé sur les conditions énoncées dans la lettre du Roi à l'Empereur, en date du* 6 *Février* 1810, *et dont le contenu a fait un objet de délibération du Grand Conseil des Ministres, des Présidents des Sections du Conseil d'État, et des Membres du Corps Législatif, qui en ont occupé la Présidence, depuis l'avènement de Sa Majesté au Trône.*

2) Art. 29: „un subside de *la moitié* des forces — qu'après les cessions faites par le Traité, *il se trouvera en état d'entretenir.*" (RÖELL, *Verslag* bl. 359).

elkander niet eens konden worden [1]); een misverstand dat voor de Natie niet verborgen zou blijven, toen het eind-verdrag enkel de handteekening van den Admiraal, niet die van den onverzettelijken RÖELL dragende, in den zedelijken dwang op den Koning geoefend, zijn ontwijfelbaren oorsprong verried. „De Ambassadeur — (zoo verhaalt onze Minister van Buitenlandsche Zaken), — welke den Hertog VAN CADORE gesproken had, en daardoor meer dan ik, van het gewigt eener gave toetreding tot de drie bewuste grondslagen kon doordrongen zijn, dacht, dat alle bedenkingen in dit oogenblik de zaken zouden bederven en de droevigste gevolgen na zich slepen, en meende dus de aanneming te moeten aanraden: in de vaste hoop en verwachting, dat de Keizer geene zwarigheid zoude maken, om alle billijke bepalingen toe te staan, welke naderhand in den loop der onderhandelingen, van wege den Koning zouden worden voorgesteld, en omtrent welke hij verklaarde, het volkomen met den inhoud van het door mij gestelde ontwerp eens te zijn. De Staatsraad VER HUELL [2]) sprak in gelijken zin, en meende, dat het, zoo niet gevaarlijk, ten minste nutteloos zoude zijn, de gevorderde toestemming aan eenige beperking te verbinden. De Koning helde wel het meest over tot mijn gevoelen, doch wist tot geen besluit te komen."

Hiervoren is aangewezen, hoe LODEWIJK, van alle zijden belaagd, ten laatste was bezweken; maar de tegenstand van zijn' Minister zou zich niet laten buigen. RÖELL had het einde der onderhandelingen niet afgewacht om zich van de verantwoordelijkheid der onderteekening van het Tractaat te ontheffen; wèl voorziende welken loop die schijnbare Negotiatie nemen moest, had hij zich bij den Koning onbewimpeld meer dan eens van de aanvaarding der hoedanigheid

---

1) RÖELL, *Verslag* bl. 161 (28 Februarij 1810).

2) *Verslag* bl. 162.

van Gevolmagtigde nevens den Admiraal VER HUELL, trachten te verschoonen; niet uit zelfzucht, maar omdat zijn karakter niet plooibaar en gedwee genoeg was, om zich elk Tractaat te laten opleggen, en CHAMPAGNY [1]), die zijnerzijds met het opstellen van zoodanig verdrag bezig was, niet geschroomd had te zeggen, dat LODEWIJK daaraan, in de gegeven omstandigheden, zijne goedkeuring wel niet zoude weigeren; terwijl wanneer hij RÖELL „alsdan de minste zwarigheid omtrent de onderteekening mogt maken," een onverwijld Decreet ter inlijving van Holland bij het Keizerrijk daarvan het onvermijdelijk gevolg zou zijn [2]). En hadden niet reeds de Vertoogen van den Hollandschen Staatsman, NAPOLEONS toorn ontstoken [3])? De Keizer hield niet — althans wanneer hij dien niet zelf voerde — van zulken pennenstrijd, die gemeenlijk slecht eindigde [4]), en die bij hem ten minste, naar wij weten, een ongunstig voorteeken, doorgaans het sein tot den oorlog was. Waar een degelijke, punt voor punt over en weder, grondig en met heuschheid doorgezette Negotiatie ondenkbaar was [5]), waar uit de hoogte geëischt en geene tegenspraak geduld werd, moest de Regtsgeleerde en zaakkundige, afgemeten en scherpziende oud-Pensionaris van

---

1) Die Minister was zelf zoo bedeesd en gedwee dat FOUCHÉ aan RÖELL verklaarde (*Verslag* bl. 147): „M. DE CHAMPAGNY est un brave homme, mais il n'ose rien dire à l'Empereur; et quand il le fait encore, il n'ose se permettre aucune représentation contre la réponse."

2) *Verslag* bl. 156.

3) „Si quelqu'un (RÖELL) conseille à Votre Majesté de jeter à la France le gant du défi" enz. (Brief van CLARKE, Hertog *de Feltre*, 18 Jan. 1810, bij RÖELL, bl. 257 volg.).

4) „Ces guerres de plume *m'ennuyent, cela finit toujours mal.*" Gezegde van NAPOLEON bij RÖELL, bl. 158.

5) RÖELL aan den Koning, 19 Februarij 1810 (Bijlage LXII, bl. 344). „S'il s'agissait de traiter, comme on doit traiter entre Puissances amies et alliées, il serait possible que je fusse de quelque utilité, mais comme il ne s'agit que de *céder à la force*, il est entièrement inutile, que je sois chargé plus longtems de cette soi-disant négociation."

Amsterdam alligt een doorn in 't oog worden; de Admiraal, wien men als meer handelbaar had leeren kennen en die de Fransche Politiek tegen Engeland gerigt niet zooals RÖELL afkeurde, maar veeleer met hart en ziel beäamde, zou zeemanschap weten te gebruiken, gelijk uit zijne verdediging van even gemeld *ultimatum*, door den Minister van Buitenlandsche Zaken bestreden, reeds gebleken was. Als Ambassadeur had VER HUELL al gedurende twee jaren met den Hertog VAN CADORE te doen gehad, en was aan diens toon gewend geworden. De Admiraal zou niet, gelijk RÖELL gestadig tegenspartelen en voet voor voet den grond betwisten. Hij zou NAPOLEONS ongeduld niet telkens gaande maken, wien dat kluchtspel — zoo noemde de Dwingeland den diplomatischen strijd voor het behoud van ons Volksbestaan — al lang verveelde, zoodat hij niet gezind dien te laten voortduren [1]), daaraan thans zonder verwijl, besloot een einde te maken. „Alles noopte mij Holland bij Frankrijk in te lijven, dus luidde de aanhef van een' zijner brieven aan LODEWIJK; maar voor de eerste maal in al den tijd van mijne Regering, heb ik de eischen der Staatkunde doen zwichten voor hetgeen U aangenaam kon zijn [2]).”

Wie die liefelijke klanken voor goede munt zou aannemen, moet het Tractaat niet inzien, namens den Keizer door CHAMPAGNY aan den Admiraal VER HUELL overhandigd. De Koning zelf bestempelt het met den naam van *Capitulatie* [3]), en men begrijpt naauwelijks, dat de zamenkomsten der beide Gevolmagtigden gedurende zoovele dagen, van zoo

---

[1]) „Il est temps *que cette farce finisse.*” (Brief van den Keizer aan LODEWIJK, 16 Maart 1810). RÖELL, bl. 188.

[2]) „Mon frère, tout me portait à réunir la Hollande à la France, mais pour la première fois j'ai fait fléchir ma Politique devant ce qui peut vous être agréable,” enz. (RÖELL, bl. 186).

[3]) Le „pretendu Traité du 16 Mars. Cet acte, qui était plutôt une Capitulation, fut *imposé* par l'Empereur.” *Documens historiques*, III, 227.

geringe uitwerking op de wijziging van het eerst voorgelegd opstel, hebben kunnen zijn. Nogtans had VER HUELL geene moeite gespaard om de hardheid der voorwaarden door het betoog der onbillijkheid van de gedane vorderingen, te doen verzachten [1]; hetgeen evenwel te weinig met goed gevolg werd bekroond om RÖELL in zijne weigering der nu eens met verwijten, dan weder met dringende bede verzochte onderteekening van het Tractaat, aan het wankelen te brengen. Het was voor den regtschapen man eene gewetenszaak [2]; met zijne beginselen kon hij het niet overeenbrengen, zijne hand te zetten onder eene overeenkomst, waarvan hij niets vuriger wenschte, dan dat de omstandigheden een spoedige verbreking mogelijk zouden maken. Maar hier had men bovendien met eene overeenkomst te doen, die hij teregt of te onregt, voor onuitvoerlijk hield, en welke hij juist daarom vreesde vroeg of laat de inlijving met Frankrijk na zich te zullen slepen, die alsdan, door het niet voldoen aan de aangegane verbindtenissen, eenigen schijn van wettigheid zoude verkrijgen; iets waartoe hij middellijk noch onmiddellijk, de hand wilde leenen [3]. In weerwil dat LODEWIJK, „op grond zijner Koninklijke magt," hem de onderteekening van het Tractaat gelastte en eene „zeer hevige woordenwisseling, in tegenwoordigheid van den Ambassadeur VER HUELL" plaats greep, volhardde RÖELL onwrikbaar bij het eens genomen besluit, daar hij zich om de gemelde en nog andere gemoedsbezwaren ongehouden rekende, den last van aardsch gezag tegen zijne overtuiging op te volgen. En thans willen wij den tekst van het Tractaat mededeelen, met de daartegen ook hiervoren, op verschillende Artikelen

---

1) RÖELL, *Verslag* bl. 167 volg. „De Ambassadeur (VER HUELL) had hem het gegronde daarvan dermate doen beseffen; — de Ambassadeur bemerkte zeer wijselijk," enz.

2) RÖELL, *Verslag* bl. 175.

3) RÖELL, *Verslag* bl. 175.

ingebragte bedenkingen, hetzij van den Koning, en van zijn getrouwen Minister, of zelfs van den Admiraal VER HUELL. Reeds de aanhef zal doen zien, op welk standpunt NAPOLEON zich tegenover zijn Broeder geplaatst had. Hij beschouwde zich als *in een' staat van oorlog met Holland* [1]), en vermits hij de magt in handen had vredes-voorwaarden voor te schrijven, moest men zich gelukkig achten, dat die niet nog veel nadeeliger waren uitgevallen. Van zulke beginselen uitgaande, die tot nog erger mishandeling regt zouden hebben gegeven, had zijn Gevolmagtigde CHAMPAGNY in de volgende Artikelen, het zieltogend Koningrijk Holland nog eenige weken levens gegund.

„Z. M. de Keizer der Franschen, Koning van Italië, Beschermer van het Rhijnverbond, Bemiddelaar van het Zwitsersch Bondgenootschap.

En Z. M. de Koning van Holland [2]).

Een einde willende maken aan de verschillen tusschen hen ontstaan [3]), en de onafhankelijkheid van Holland willende overeenbrengen met de nieuwe omstandigheden, waarin de Orders van den Raad van Engeland van 1807, alle de Zeemogendheden geplaatst hebben; zijn overeengekomen, zich daaromtrent onderling te verstaan, en hebben te dien einde tot hunne Gevolmagtigden benoemd, te weten:

---

1) RÖELL, *Verslag* bl. 149. (Gesprek met den Hertog VAN CADORE, 17 Febr. 1810).

2) Verg. de Amsterdamsche Courant (uit de Koninklijke Courant van 9 van Grasmaand) van Dingsdag 10 April 1810.

3) *Remarques du Roi* (bij RÖELL, bl. 369 volgg.): „Je consentirai à tous les sacrifices, que l'Empereur exigera, pourvu que je *puisse tenir les engagemens*, que je contracterai; pourvu encore, que le reste de la Hollande puisse exister, et surtout, si les sacrifices ôtent tout sujet de mécontentement de la part de mon Frère, et me donnent la possibilité de regagner son amitié et sa bienveillance, et c'est par cette raison, que je désirerais qu'on omît les mots: *différens survenus entr'eux*. Je n'ai d'autre différend, que de voir l'Empereur mon Frère fâché contre moi."

Z. M. de Keizer der Franschen, enz. den Heer JEAN BAPTISTE NOMPÈRE, Graaf VAN CHAMPAGNY, Hertog VAN CADORE, enz.

En Z. M. de Koning van Holland, den Heer KAREL HENDRIK VER HUELL, Admiraal van Holland, Hoogstdeszelfs Ambassadeur bij Z. M. den Keizer en Koning.

Dewelke, na hunne volmagten onderling te hebben uitgewisseld, omtrent de navolgende Artikelen zijn overeengekomen:

Art. I. Tot tijd en wijle het Engelsch Gouvernement plegtig zal hebben afgezien van de bepalingen, in deszelfs Orders van den Raad van 1807 vervat, is alle handel, hoegenaamd, tusschen de havens van Holland en de havens van Engeland verboden. Zoo er redenen mogten zijn, om vrij-passen (*licences*) te verleenen, zullen alleen die, welke in naam van den Keizer zijn afgeleverd, van waarde zijn [1]).

II. Een Corps troepen van achttien duizend man, waarvan drie duizend man paardenvolk, en bestaande uit zes duizend Franschen [2]) en twaalf duizend Hollanders, zal geplaatst worden aan de monden der rivieren, met Bedienden van de Fransche Tollen, om te waken, dat aan den inhoud van het vorig Artikel voldaan worde.

---

[1]) VER HUELL aan CHAMPAGNY, 1 Mei 1810: „ma Cour m'a par conséquent chargé de présenter à V. E. les quatre licences ci-jointes pour être soumises à cette formalité." (Rijks Archief). *Mission de l'Ambassadeur M*r. VER HUELL, *Registre des Notes et Lettres présentées aux Ministres et Autorités Français et Étrangers.*

[2]) VER HUELL aan den Hertog VAN CADORE (Rijks Archief): „J'ose me flatter que V. E. voudra bien relever *l'erreur* dans laquelle M. le Comte DE LA ROCHEFOUCAULD paraît être tombé, étant dans l'ordre naturel des choses, que les engagemens contractés par la Hollande à l'égard de l'entretien de 6000 hommes de troupes Françaises ne peuvent *dater que du jour* où l'échange des ratifications du Traité a eu lieu" (31 Maart 1810 en niet, zoo als LA ROCHEFOUCAULD beweerde, sedert 1 Maart). Gelijke brief van VER HUELL aan den Graaf DE CESSAC.

III. Deze troepen zullen door het Hollandsch Gouvernement onderhouden, gevoed en gekleed worden.

IV. Alle vaartuigen, het eerste Artikel overtredende, welke door Fransche oorlogschepen of kapers op de Hollandsche kusten mogten genomen worden, zullen voor goeden prijs worden verklaard, en ingeval van twijfel, zal de zwarigheid alleen door Z. M. den Keizer kunnen worden beoordeeld [1]).

V. De bepalingen in de hierboven staande Artikelen vervat, zullen worden ingetrokken, zoodra Engeland plegtig zal hebben ingetrokken deszelfs Orders van den Raad van 1807, en van dat oogenblik af zullen de Fransche troepen Holland ontruimen, om aan hetzelve het volle genot zijner onafhankelijkheid te laten.

VI. Daar het in Frankrijk tot een constitutioneel beginsel is aangenomen, dat de Dalweg van den Rhijn de grensscheiding uitmaakt van het Fransch Keizerrijk, en daar de scheepswerven van Antwerpen, door den tegenwoordigen staat der grenzen tusschen de beide Landen, ongedekt zijn en bloot liggen, zoo doet Z. M. de Koning van Holland, ten behoeve van Z. M. den Keizer der Franschen, Koning van Italië, Beschermer van het Rhijnverbond, Bemiddelaar van het Zwitsersch Bondgenootschap, afstand [2]) van Hollandsch Brabant, van geheel Zeeland, het eiland Schouwen daarin begrepen, en van dat gedeelte van Gelderland, hetgeen op

---

[1]) Bij eene vroegere gelegenheid, den 8 Januarij 1807, had LODEWIJK integendeel aan den Minister VAN DER GOES geschreven: „Dites au Ministre de France *que je ne puis accéder* à la demande qu'il me fait par sa lettre, puisque le bâtiment a été pris *en Hollande*." (Archief VAN DER GOES).

[2]) De Admiraal (Maarschalk) VER HUELL aan den Hertog VAN CADORE, 21 April 1810: „Le Roi mon Maître a nommé Messieurs les Conseillers d'État ELOUT, HULTMAN et VAN LIJNDEN, pour faire en son nom la remise des Pays qui ont été cédés à la France par le Traité du 16 Mars dernier." (Rijks Archief). En verg. de *Toespraak van* J. H. *Baron* VAN LIJNDEN VAN LUNENBURG (28 April 1848), bl. 21.

den linker-oever van de Waal gelegen is; zoodanig, dat voortaan de grensscheiding tusschen Frankrijk en Holland zal wezen de Dalweg van de Waal, van *Schenkenschans* af, op den linkeroever latende Nijmegen, Bommel en Woudrichem; voorts de voornaamste strang [1]) van de Merwede, die zich in den Biesbosch werpt; door welken, als ook door het Hollandsch Diep en het Volke-Rak de grensscheiding zal heenloopen, om vervolgens in zee te vallen bij de Bieningen of Grevelingen [2]) ter linkerzijde latende het eiland *Schouwen*.

VII. Ieder van de afgestane Provinciën zal ontheven zijn van alle schulden, welke niet voor derzelver bijzonder belang zijn gemaakt, door derzelver Bestuur toegestaan en op derzelver grond gevestigd [3]).

VIII. Z. M. de Koning van Holland zal, ten einde met de magt van het Fransche Keizerrijk mede te werken [4]), op reede hebben een Eskader van negen schepen en zes fregatten, gewapend en geapproviandeerd voor zes maanden en gereed om te kunnen uitloopen tegen den eersten van Hooimaand aanstaande, alsmede eene Flotille van honderd kanoneerbooten of andere oorlogsvaartuigen. Deze magt zal, gedurende al den tijd van den oorlog, moeten onderhouden worden en steeds in gereedheid zijn.

IX. De inkomsten van de afgestane Provinciën zullen aan Holland behooren, tot den dag toe van de uitwisseling der

---

[1]) „Puis la derivation principale de la *Merwede*."

[2]) Er staat gedrukt Gravelingen.

[3]) Het driemaal gebezigde *derzelver*, komt in de officiele vertaling voor.

[4]) VER HUELL aan den Hertog VAN CADORE, 9 Mei 1810 (Rijks Archief): „Je prie V. E. de mettre sous les yeux de S. M. Imp. et R. qu'on travaille *à force* pour satisfaire à toutes les obligations contractées par le Traité du 16 Mars; que *tout est en oeuvre* dans les ports pour armer et équiper les vaisseaux de Ligne, frégates et canonnières; et que bientôt plusieurs de ces bâtimens se trouveront en rade."

ratificatiën van het tegenwoordig Tractaat. Tot dien tijd toe, zal de Koning van Holland moeten voorzien in alle de onkosten van derzelver Administratie.

X. Alle de koopwaren, aangebragt door Amerikaansche schepen [1]), in de havens van Holland binnengeloopen sedert den eersten van Louwmaand 1809, zullen in beslag worden genomen en aan Frankrijk gelaten worden, ten einde daarover te beschikken, naarmate van de omstandigheden en deszelfs politieke betrekkingen met de Vereenigde Staten.

XI. Alle koopwaren van Engelsche fabriek zijn in Holland verboden.

XII. Er zullen maatregelen van politie genomen worden, om een wakend oog te houden op, en in verzekering te nemen alle de Assuradeurs van den verboden Handel, alle Contrabandiers, hunne begunstigers, enz. In één woord, het Hollandsch Gouvernement verbindt zich, om den Contraband-Handel te zullen uitroeijen.

XIII. Er zal geen magazijn van goederen, die in Frankrijk verboden zijn, en tot Contrabande aanleiding geven, kunnen opgerigt worden in een omtrek van vier uren afstands van de linie der Fransche Douane; en ingeval van overtreding, zal zoodanig magazijn kunnen worden aangehaald, al ware het ook op Hollandsch grondgebied.

---

1) VER HUELL aan CHAMPAGNY, 11 April 1810 (Rijks Archief): „Sur les représentations de différentes Maisons de Commerce *d'Amsterdam*, le Roi mon Maître a accordé dans l'automne dernier l'introduction de quelques cargaisons de thé provenant directement des marchés de *Canton*, à la charge — de prouver que les bâtimens Américains employés à ces expéditions n'avaient eu aucune communication ni avec les ports ni avec les croiseurs Anglais, et n'avaient, en aucune manière, servi au transport de marchandises d'origine Anglaise." En den 26 April daaraanvolgende: „Ce sont, M. le Duc, les dernières permissions que le Roi a accordées; toutes celles qui ont été demandées depuis ce tems ont été *refusées* en vertu de la résolution de S. M. de ne plus admettre aucun navire Américain dans les ports de son Royaume."

XIV. Behoudens deze bepalingen, en zoolang dezelve in werking zullen zijn, zal Z. M. de Keizer opheffen het Decreet van verbod [1]), hetwelk de Barrières der grenzen tusschen Holland en Frankrijk sluit [2]).

XV. Vol vertrouwen in de wijze, waarop de verpligtingen, uit het tegenwoordig Tractaat voortspruitende, zullen worden vervuld, garandeert Z. M. de Keizer en Koning de integriteit der Hollandsche Bezittingen, zoodanig als dezelve krachtens dit Tractaat moeten zijn.

XVI. Het tegenwoordig Tractaat zal geratificeerd en de ratificatiën zullen uitgewisseld worden te Parijs, binnen den tijd van vijftien dagen, of vroeger [3]), indien zulks mogelijk is.

Gedaan te Parijs, den 16 van Lentemaand 1810.

(*Get.*) CHAMPAGNY, Hertog VAN CADORE,
De Admiraal VER HUELL."

---

[1]) Reeds den 7 Nov. 1808 was ten gevolge van 's Konings Besluiten van 12 October bevorens tegen Engeland, dergelijk verbod van 16 Sept. 1808 opgeheven. (Journal Polit. de Leyde 9 Dec. 1808): „à l'envoi de ces pièces, l'Ambassadeur de Hollande (VER HUELL) ayant joint la demande que l'Empereur voulût bien *suspendre* provisoirement et jusqu'à nouvel ordre l'exécution de son Décret du 16 Septembre dernier en ce qui concerne la Hollande, S. M. a déféré au voeu du Roi son Frère; — Cette décision remettant les choses dans l'état où elles étaient avant le Décret, — les denrées coloniales venant de Hollande, avec les certificats d'origine prescrits seront admises dans les ports de France et pourront naviguer sur le Rhin." Wat deze vaart betreft, in eene depêche van den Ambr. DE VOS VAN STEENWIJK aan VAN DER GOES, 18 Maart 1803 leest men: „Ik zal zooveel in mijn vermogen is, een wakend oog houden omtrent hetgeen gij mij — opzigtelijk het weder invoeren der Rhijn-Tollen aanbeveelt." In die van BANGEMAN HUIJGENS komt daaromtrent meer voor. — Z. wegens de Conventie van 15 Aug. 1804, *Klüber Öffentl. Recht* d. T. B. § 569 en wijders de *Corresp. de* NAPOLÉON, XII, 257, 354.

[2]) Aan dit Artikel was den 19 April 1810 van de Fransche zijde nog niet voldaan. Zelfs niet den 9 Mei. (VER HUELL aan CHAMPAGNY.)

[3]) NAPOLEON ratificeerde reeds den 19 Maart; de ratificatie van LODEWIJK was niet vóór 31 Maart gereed. RÖELL, *Verslag* bl. 194, 403 volg. (Bijlage LXXXIV).

Van LODEWIJKS *terugkomst in Holland, tot zijn afstand van den Troon.* (11 *April*—1 *Julij* 1810.)

Eerst drie weken na het tot stand komen van het Tractaat, dat wel verre van Hollands bestaan te verzekeren, het doodvonnis der Monarchie insloot, kon LODEWIJK Parijs verlaten en schoon diep ter neêr geslagen, weder vrij ademen. Nog andere gewigtige overdenkingen en handelingen, dan die de regeling der geschillen tusschen de beide Broeders betroffen, hadden NAPOLEONS onrustigen geest met zeer strijdige gewaarwordingen vervuld en het verbaasd Europa een dubbele verrassing doen ondervinden. Vandaar het uitstel van LODEWIJKS afreize. De Koning van Holland had getuige moeten zijn eerst van JOSEPHINES kwalijk bedekte verstooting [1]), daarna van de voltrekking van 's Keizers echt met de Aartshertogin van Oostenrijk, MARIE LOUISE [2]). Het zou niet onnatuurlijk geweest zijn indien de buitengewone toestand, waarin NAPOLEON onder den indruk dier gebeurtenissen en vóór dat zij haar beslag kregen, beurtelings verkeerde, op de stemming van zijn gemoed, meest ten nadeele, maar eindelijk ook eenigermate ten gunste van LODEWIJK en diens Rijk gewerkt had. En daarentegen moest 's Konings eigen poging om ook zijn huwelijk met HORTENSE

---

[1]) 15 December 1809.

[2]) *Docum. historiques*, T. III, 239; „Le Roi se trouva à ces cérémonies (1 en 2 April 1810) avec les Rois et Princes réunis alors à Paris."

te doen ontbinden [1]), zijn' Broeder aanvankelijk nog meer tegen hem in het harnas jagen. Niet alleen werd die poging verijdeld, maar de zoogenaamd herstelde goede verstandhouding tusschen de beide Landen, gaf NAPOLEON aanleiding om tegelijk door de terugkomst der Koningin in Holland [2]), de ligtgeloovigen met het vertoon der herstelde eendragt tusschen de Echtgenooten te verblinden. Dat de verzoening niet opregt was, bleek uit hunne voortdurende scheiding, hoewel HORTENSE het Paleis te Amsterdam insgelijks betrok, vooral uit den onverholen afkeer, die voor niemand een geheim was en zich te levendiger openbaarde, naarmate slechts de dwang hen uiterlijk hereenigd had [3]).

En hoe zou het evenzeer door dwang en misbruik van magt afgeperst Tractaat, een duurzame verzoening tusschen den zoo ergerlijk, ten aanschouwe der geheele wereld vernederden Vorst en zijn ijskoud onbarmhartigen Broeder hebben kunnen te weeg brengen? Of deze, die zijn doel bereikt had, hem nu eensklaps allervriendelijkst bejegende, na nog daags te voren den afstand der eilanden van *Dordrecht*, *Goeree* en *Overflakkée*, die hij echter een oogenblik later liet glippen, gevorderd te hebben, welke hartelijkheid kon hieruit tusschen het slagtoffer en den Geweldenaar geboren worden? Wat beteekende het, of deze hem wat minder

[1]) RÖELL, *Verslag* bl. 54 volgg.

[2]) Reeds in December 1809 had de Ambassadeur DE LA ROCHEFOUCAULD aan den Minister MOLLERUS de zonderlinge en moeijelijk te beantwoorden vraag gesteld, of hij meende, „dat de Natie het zich tot een geluk en genoegen zoude rekenen, dat Hare Majesteit de Koningin ook in haar midden terugkeerde en verblijf hield." MOLLERUS aan LODEWIJK 11 December 1809, bij RÖELL bl. 217.

[3]) HOGENDORP, *Biographie* p. 430. „La Reine arriva peu de temps après lui (volgens de *Docum. historiques* T. III. 247 kwam zij met den Kroonprins, den 14 April 1810 te Utrecht) apparemment par l'ordre de l'Empereur. Elle logea au Palais: mais la mésintelligence entr'elle et son époux était plus forte et plus à découvert qu'auparavant."

barsch en met zeker naberouw over het gebeurde, op half medelijdenden toon toevoegde: „Zie zoo [1]): nu zijn onze zaken dan afgedaan. Het is mij leed u eenig verdriet te hebben moeten veroorzaken, maar mijne schuld is het niet; gij alleen hebt u dit te wijten, omdat gij u door uwe Hollanders hebt laten verleiden om van de Staatkunde van Frankrijk af te wijken. — Had ik niet tegen u die grieven gehad, zoo zou ik welverre van u een deel van uw Rijk te ontnemen, uw gebied vergroot hebben, maar gedane zaken nemen geen keer." Bij het afscheid op den 5 April, bood de Koning hem het Grootkruis der Orde van de Unie aan en NAPOLEON weigerde het niet, maar nooit deed hij LODEWIJK de eer zich daarmede te versieren [2]).

Met welke gemengde gewaarwordingen de Koning weder het Hollandsch grondgebied betrad, wij kunnen het ons ligt voorstellen. Maar met welk gevoel ontvingen hem zijne onderdanen? Welken indruk had op hen, niet enkel op de aan het Keizerrijk ten offer gebragten, maar ook op het overige deel der Natie het noodlottig Tractaat gemaakt? Zij, in wie LODEWIJK de tolken der algemeene denkwijze moest zien, de Leden der toenmalige Volksvertegenwoordiging, van het Wetgevend Ligchaam [3]), waren niet genoeg hovelingen om de taal der waarheid te smoren; zoodat deze

[1]) „Voilà donc nos affaires finies! je regrette d'avoir dû vous causer quelque peine, mais ce n'est pas ma faute; vous seul en êtes la cause, parce que vous vous êtes laissé engager par vos Hollandais à ne pas suivre le système de la France. Si je n'avais pas eu lieu de me plaindre de vous, au lieu de vous prendre une partie de votre Royaume, je l'aurais étendu au contraire; mais ce qui est fait, est fait." Zie bij RÖELL, *Verslag* bl. 191. (16 Maart 1810).

[2]) *Docum. historiques*, III. 243.

[3]) RÖELL, *Verslag*, bl 193, 400 volgg. (Bijlage LXXXIII. „Exh. des 25sten van Lentemaand 1810.") Het Wetgevend Ligchaam bestond sedert de aanhechting van Oostfriesland, uit 42 Leden. Zie *Koninklijke Almanak voor den Jare* 1809, bl. 27 volgg. Griffier van dat Staatsligchaam was Mr. JAN COUPERUS.

hem die zelf de toekomst „zeer zwart inzag" niet alleen smartelijk viel, maar om den aanstootelijken toon belgde. Ter naauwernood werd, onder de bittere aandoeningen, welke de lezing van het Tractaat met de daarbij gevoegde bescheiden in hun gemoed had gewekt, regt gedaan aan al hetgeen de Koning ter verhoeding van nog erger onheil, gedaan en verduurd had. Wat had LODEWIJK eigenlijk met de mededeeling van een Tractaat bedoeld, dat hij immers krachtens de Constitutie, alleen kon ratificeren en hetwelk uit dien hoofde geen onderwerp hunner deliberatiën kon uitmaken. Zij waren immers niet bekend „met alle de bijzonderheden," die bij de onderhandelingen hadden plaats gehad; „dan — zoo vervolgden zij, wij erkennen gaarne Sire, dat wij volkomen overtuigd zijn, dat het, in weerwil van alle aangewende pogingen, Uwe Majesteit niet heeft mogen gelukken, eenige verzachting in het harde lot, dat ons zoo onverdiend bedreigt, te weeg te brengen, en dat Uwer Majesteits toegevendheid en onderwerping in dezen, alleen is toe te schrijven aan den drang der omstandigheden." Zij betuigden dat hun de moed ontzonk, daar zij zich naauwelijks „eene schrede van hunnen geheelen ondergang" verwijderd zagen. „Wij gelooven gaarne Sire, — dus luidde verder hunne toespraak, dat zonder zeer vele en zeer groote opofferingen, het eigen bestaan van het Rijk in de waagschaal zou zijn gebragt; maar ook dit blijven bestaan levert ons een *akelig verschiet* op, daar wij de voortduring van hetzelve voor hoogst bezwaarlijk, zoo niet *onmogelijk* houden na een zoo aanmerkelijk verlies in land en inkomsten, en belemmering *in*, zoo niet berooving *van* het voornaamste middel van ons bestaan; akelig *verschiet*, zoowel voor den Koning, die in den loop zijner Regering, zal gehouden worden aan de nakoming van de aangegane verbindtenissen, waarvan het onuitvoerlijke eene altoos springende bron van misnoegen opleveren, en aanleiding zal kunnen geven tot vernieuwde

aanvallen op dat overgeblevene eigen bestaan, en welligt op deszelfs geheele slooping uitloopen, — als voor het alsnog bestaan blijvende gedeelte, dat sedert zoo lang gebukt gaat onder den last van herhaalde opofferingen, met een voorbeeldeloos geduld gedaan [1])."

Kon alzoo het Wetgevend Ligchaam geen heil in de toekomst zien, welk somber voorgevoel moest niet den Koning overweldigen, daar het hem hoe lang zoo duidelijker werd dat hij de nieuwe beloften met den besten wil, jegens den Keizer niet zou kunnen vervullen? Maar het was zijn pligt de gedachten die hem drukten zoo niet te verbannen, ten minste te verbergen; zijn gelaat mogt niet openbaren wat er in zijne ziel omging [2]).

Terwijl LODEWIJK de Wintermaanden zijns ondanks te Parijs doorbragt, had hij van daar de Pruissische Negotiatie bevorderd, met welke wij hiervoren den geleerden NIEBUHR in Holland belast zagen. Zoowel als vroeger bij die van Spanje, had ook bij deze geldleening, het Fransch Gouvernement [3]) regtstreeks belang. Het was de Hertog VAN CADORE geweest, die op een tijdstip toen men zich met NAPOLEONS verbeterde gezindheid jegens zijn Broeder vleide, den raad had gegeven [4]), dat de Koning nu onverwijld zijne goedkeuring verleenen mogt tot het openen van die geldleening, waarop de Keizer, die nog aanzienlijke sommen van het Pruissisch Gouvernement te vorderen had, grooten prijs stelde [5]). Een paar dagen later kwam CHAMPAGNY met nadruk

[1]) RÖELL, *Verslag*, bl. 402.

[2]) *Docum. historiques*, T. III. 247: „quoiqu'il eût la douleur, on peut même dire le désespoir dans l'âme," enz.

[3]) „Der Französische Gesandte in Amsterdam bemühte sich der Preussischen Regierung dort mehr *Kredit* zu verschaffen, indem er in den Holländischen Zeitungen bekannt machte," enz. Dr. KRUG, *Gesch. der Preuss. Staatsschulden.* S. 132.

[4]) 3 Januarij 1810 RÖELL, *Verslag*, bl. 58, 60. (5 Januarij.)

[5]) *Zeer secrete Promemoria*, opgesteld door VALCKENAER, maar van de

op dit punt terug met de aanmerking, dat men immers thans meer dan ooit naar de gelegenheid verlangen moest iets te kunnen doen, hetwelk den Keizer aangenaam was. Dien ten gevolge verleende LODEWIJK bij een Decreet van dienzelfden dag zijne toestemming tot die Negotiatie, onder voorwaarde dat de Silezische schuld, die sedert drie geslachten voor de houders der obligatien renteloos was gebleven [1]), in de geldleening zou worden begrepen; twintig millioenen gulden zouden evenwel in klinkende munt geleverd moeten worden. Bij een later Decreet van 11 Januarij 1810, schonk de Koning algeheelen vrijdom van het regt van zegel voor de gansche hoofdsom, terwijl het Hof van Pruissen de belasting op de coupons voor zijne rekening nam. De Minister MOLLERUS, tijdelijk hoofd van het Departement van Buitenlandsche Zaken, haastte zich den Generaal Baron v. KNOBELSDORFF, als Gezant van FREDERIK WILLEM III hier te lande geaccrediteerd [2]), het gunstbewijs van LODEWIJK als een blijk van welwillendheid jegens het Kabinet van Berlijn, mede te deelen. Doch niemand meer dan de rustelooze JOHAN VALCKENAER, had de hand in deze zaak,

---

hand van VAN KOOTEN: „Deze Negotiatie geschiedt met voorkennis en approbatie van Z. M. den Keizer NAPOLEON. Het provenu der Negotiatie is bestemd om de oorlogschulden van Pruissen bij Frankrijk geheel af te doen." (Verz. LUZAC.)

[1]) Verg. wegens de Leening, die met inbegrip der oude Silezische obligatien, 32 millioenen beliep, geopend bij het Huis SERRURIER & UEBERFELD, Dr. LEOP. KRUG, *Geschichte der Preussischen Staatsschulden* (Breslau 1861) S. 131.

[2]) „Note Sa Majesté le Roi d'Hollande désirant donner une nouvelle preuve de ses sentimens envers Sa Majesté Prussienne, vient de décréter que l'Emprunt, qui va être ouvert en Hollande pour la Prusse, sera entièrement exempté du droit du timbre de l'obligation capitale. Le soussigné s'acquitte avec plaisir de l'ordre qu'il a reçu, de donner connaissance de cette disposition à Monsieur le Baron DE KNOBELSDORFF, Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de la Cour de Prusse etc. Amsterdam ce 16 Janvier 1810. (signé) MOLLERUS."

of liever daarvan het beleid, — en zijne vindingrijke geslepenheid [1]) zoude ook op dit finantieel gebied doorschemeren. Geene min of meer aannemelijke, maar zelfs geene drogredenen werden gespaard om door het breed uitmeten der voordeelen, den kooplust der kapitalisten te wekken en het deelnemen aan de geopende Leening aan te moedigen. Hij deinsde niet terug voor het betoog dat de nieuwe Pruissische obligatiën in waarde hooger moesten staan dan de Russische, en wel „1°. omdat (zeide VALCKENAER) de schuld van Rusland enorm is, en die van Pruissen gering; 2°. omdat Rusland in een Land- en Zeeoorlog is gewikkeld, en Pruissen in Vrede; 3°. omdat de Russen reeds hunne verpligting tot rembours hebben verbroken; 4°. omdat de Russen geen hypotheek hebben, en de Pruissische een *allersoliedste* hypotheek [2]), dat buiten exempel is aan de Beurs; 5°. omdat de Russische coupons eene aanhechting van zegel door de houders vereischen, waarvan de Koning van Pruissen de Pruissische coupons vrijkoopt; 6°. omdat de Zeemogendheden die met producten ter zee afgescheept moeten betalen, een ellendig gedrukten wissel hebben, als die verzending ter zee belemmerd wordt, hetgeen met Pruissen nooit het geval kan zijn; 7°. omdat het Pruissisch Hof allerzuinigst leeft, en de Koning zeer burgerlijk met vrouw, kinderen, en gouverneurs en gouvernantes aan één tafel spijst, waarop maar vier schotels komen, en des avonds *drie;* terwijl het Hof van Rusland allerbrillantst is, en boven alle Hoven van Europa in pracht en weelde, en in vertering de kroon spant." Toch schenen de tamelijk gezochte gronden, daaronder zelfs weinig ernstige, in die slechte dagen niet voldoende, en met hetgeen van de zijde onzer Regering gedaan was niet

[1]) „Ein ganz vorzüglicher Kopf" heet VALCKENAER bij NIEBUHR (26 Febr. 1809) *Lebensnachrichten*, I. 407.

[2]) „Schon vom Jahre 1812 an wurden die Holländischen Obligazionen, zegt KRUG t. a. p. S. 133. gegen *Domänenpfandbriefe* ausgetauscht."

te vreden, beproefde v. KNOBELSDORFF, na LODEWIJKS terugkomst in Holland, diens persoonlijke medewerking bij de tot hiertoe onwillige geldschieters, ten behoeve der Leening te verwerven. „Indien — zoo schreef de Pruissische Gezant, Zijne Majesteit zich wilde verwaardigen aan de Chefs van zekere groote Huizen te verklaren [1]), dat zij Haar iets welgevalligs zouden doen met op de Leening in te schrijven, twijfel ik niet of dit zoude de zaak krachtig bevorderen." De Minister RÖELL kon niet ontveinzen, dit ook te gelooven. Zeker is het, dat de goede uitslag van VALCKENAERS bemoeijing ten deze, de Pruissische Regering uitlokte om den thans ambteloozen Staatsman te verzoeken, een gelijken bijstand aan de Stenden der *Neumark* te willen verleenen, ten einde ook hunne Negotiatie [2]) bij een ander Amsterdamsch Huis te doen gelukken. Niet slechts met v. KNOBELSDORFF, maar ook als van zelf met den Franschen Ambassadeur DE LA ROCHEFOUCAULD [3]), hadden deze finantiele werkzaamheden onzen schranderen Landgenoot in aanraking gebragt, — en met al het vuur dat hem 14 jaren vroeger als Gezant te *Madrid* had bezield, nam hij thans belangen

---

[1]) De Generaal v. KNOBELSDORFF aan JOHAN VALCKENAER (Amsterdam, 18 Mei 1810): „J'ai cependant insisté qu'il ne pouvait être qu'extrêmement favorable à la négociation, si Sa Majesté daignait Elle même témoigner aux Chefs de certaines grandes Maisons qui n'ont encore pris aucune part à l'Emprunt, qu'elles lui feraient plaisir en y prenant de l'intérêt. Monsieur DE RÖELL a goûté l'idée et m'a promis qu'il en ferait part à Sa Majesté." (Eigenhandig.)

[2]) Brief van den Minister v. ALTENSTEIN uit Berlijn aan VALCKENAER 5 Mei 1810. „M. DE KNOBELSDORFF me marque, que vous avez donné une nouvelle preuve de la *libéralité* des sentimens dont vous êtes animé en consentant sans difficulté à ce qu'il fasse les demarches officielles, que les États de la Nouvelle Marche ont demandées en faveur de leur négociation avec MM. VAN HALMAEL et HAGEDORN" enz.

[3]) Billet van LA ROCHEFOUCAULD aan VALCKENAER (Amsterdam 28 Janvier 1810). „J'ai parlé hier Monsieur, à M. le Général DE KNOBELSDORFF de la demande que vous m'avez faite: il doit aller chez vous ce matin à ce sujet. Je ferai ensuite avec plaisir ce qui pourra vous être agréable."

waar, die in de eerste plaats eene vreemde Mogendheid betroffen, toen nog meer dan Holland te beklagen; in de tweede plaats zijn eigen voordeel, maar niet geheel van dat van het Vaderland af te scheiden, — zoover althans de dienst aan Pruissen en daardoor tevens aan Frankrijk bewezen, op NAPOLEONS erkentelijkheid aanspraak had [1]).

IJdele hoop. — De verhouding tot den Keizer was in de jongste weken nog verslimmerd. Te vergeefs hadden de beide Broeders elkander in de eerste dagen van Mei nog eens te Antwerpen gezien, werwaarts LODEWIJK den Keizer en zijne nieuwe Gemalin te gemoet was gereisd bij het bezoek, dat NAPOLEON aan de pas met Frankrijk vereenigde Gewesten bragt [2]). Te vergeefs had hij zich beijverd zijne zeemagt in allerijl te versterken, vijftien oorlogschepen en honderd kanoneerbooten te wapenen, in drie Eskaders verdeeld: het een, te *Hellevoetsluis* liggende, onder het bevel van den Admiraal DE WINTER, het ander in de nabijheid van *Texel*, aan den Vice-Admiraal LEMMERS toevertrouwd, en het derde voor *Amsterdam*, onder het bevel van den Schout-bij-nacht VERDOOREN geplaatst.

Zulke strijdkrachten, en zóó dappere Vlootvoogden, door den met nog versch geplukte lauweren bedekten VER HUELL aangevoerd; — zóó groot finantieel vermogen, hetwelk bijna geheel Europa in benarde oogenblikken ten dienste stond, en toch eene zwakheid, die aan het voortdurend bestaan van het Rijk vertwijfelde! Middelerwijl — en dit verklaart de weerloosheid der Natie — hadden in het laatst van April 1810, de Franschen, de bepaling van het Tractaat

[1]) „Men voegt hier in de diepste secretesse, nog eene consideratie bij: namelijk dat die geldnegotiatie — een middel *kan*, én waarschijnlijk *zal* zijn, om, onder den zegen van de Voorzienigheid, ons Vaderland voor verderf te bewaren." *Zeer secrete Pro Memoria.*

[2]) *Docum. historiques*, III. 250. „Il arriva le 5 (Mai) à *Anvers*, d'où il repartit aussitôt qu'il eut vu l'Empereur et l'Impératrice."

betrekkelijk het toezigt op de kust te houden, op hunne wijze uitleggende, *den Haag* en *Leiden* bezet, terwijl de Opperbevelhebber der Hollandsche zoowel als der Fransche krijgsmagt, Maarschalk Hertog VAN REGGIO, zijn hoofdkwartier te *Utrecht* vestigde. Vanhier vaardigde die krijgsman Circulaires aan zijne onderhoorigen uit, die ter stuiting van den sluikhandel met Engeland doel konden treffen, maar niet dan ten koste van de burgerlijke vrijheid der ingezetenen en van de bevoegdheid der gewone Regtbanken. Fransche tolbeambten, uit Boulogne, Duinkerken, Antwerpen, Kleef, Keulen en Mentz gekomen, aan militáire tucht gewoon en de taal des Lands niet verstaande, gingen bij hun onderzoek zoo ruw en onbeschoft te werk, dat het voor de Hollanders ondragelijk was. Tot voor *Amsterdam* [1]) langs de *Zuiderzee*, te *Muiden*, *Naarden* en *Diemen* vertoonden zich die vreemdelingen, welke LODEWIJK echter gelastte te verdrijven, daar het Tractaat enkel van de kusten en monding der rivieren sprak [2]).

Doch hoe drukkend, belemmerend en kostbaar al deze dwangmiddelen waren, gebezigd op last van een' Veldheer die onder het oog des Konings over het vereenigd Legercorps het oppergebied voerende, de handelingen van MARMONT en AUGEREAU weder in het geheugen riep [3]), de alleronaangenaamste betrekking waarin LODEWIJK zich geplaatst vond, en die onvermijdelijk de zaken tot een geweldige botsing zou leiden, was toch die tot den overmoedigen Ambassadeur DE LA ROCHEFOUCAULD. De Koning had te

---

1) „Ils tentèrent plusieurs fois de s'établir à *Amsterdam*, ou sur les bords du Zuiderzee; mais ils furent constamment chassés parceque cela était contraire au Traité." *Docum. historiques*, III. 271.

2) SAUTYN KLUIT, *Gesch. van het Continentaalstelsel*, bl. 120.

3) Voor LODEWIJK was dit te aanstootelijker, daar MURAT en zelfs JOSEPH BONAPARTE Opperbevelhebbers waren van de Fransche krijgsmagt op Napolitaansch en Spaansch grondgebied. (Zie VALCKENAERS depêche van 29 Junij 1810.)

Parijs niet verheeld, hoe hinderlijk hem die Vertegenwoordiger van Frankrijk was, en zoo al niet voorzigtig [1]), zeer verklaarbaar en menschelijk was het, dat hij het grievend leed of liever het onherstelbaar nadeel hem en zijn Rijk door de boosaardige depêches van den Gezant berokkend niet wel verkroppen en verzetten kon, dat hij den Diplomaat stroef bejegende. Maar nu zou het blijken dat de Koning ook zelfs deze vrijheid niet behouden had, dat hij in zijne eigen woning niet meer regeerde, dat een ander Heer des huizes was. Dat een der Kamerheeren van LODEWIJK den Gezant bij ongeluk — anderen beweerden met opzet — tegen het lijf was geloopen, zoodat de hoed van LA ROCHEFOUCAULD op den grond was gevallen [2]), het werd reeds zeer euvel geduid. Aan zulke beuzelarijen hing dèstijds het lot des Vaderlands. Want even onbeduidend — zoo niet een opgeraapt voorwendsel, was de klagt over eene beleediging, welke den koetsier van LA ROCHEFOUCAULD door een inwoner van Amsterdam zou aangedaan zijn, — door NAPOLEON als een schennis zijner Majesteit opgenomen. „Broeder [3]) — zoo luidde het begin van den brief waarin de van toorn gloeijende Keizer, die zijn Corsikaanschen aard niet langer bedwong, nog eens, maar nu ook voor het laatst, de banden der Natuur herdacht, — in

---

1) HOGENDORP, *Biographie*, p. 481. „Le Roi s'étudiait à faire sentir son dépit et son ressentiment à l'Ambassadeur DE LA ROCHEFOUCAULD, en lui causant tous les petits dégoûts qu'il pouvait imaginer, en le traitant aussi mal qu'il était possible de traiter le Ministre de la Puissance étrangère la moins amie, — non celui d'une Cour aussi intimement liée aux véritables intérêts de la Hollande que l'était alors la France."

2) HOGENDORP, t. a. p. „Un chambellan du Roi, peut-être pour lui plaire, coudoya l'Ambassadeur si violemment qu'il fit tomber par terre son chapeau; et quand celui-ci se retourna, balbutia quelques excuses, mais M. DE LA ROCHEFOUCAULD lui dit: „au moins, Monsieur, ramassez-le, ce que fit le chambellan."

3) „Mon frère."

het eigen oogenblik dat gij mij de fraaiste betuigingen doet, verneem ik dat de bedienden van mijn' Ambassadeur te *Amsterdam* mishandelingen hebben ondergaan. Ik eisch dat diegenen, welke zoo grovelijk tegen mij hebben misdreven, in mijne handen worden gesteld, opdat ik er eene voorbeeldige wraak van neme. De Heer SERURIER heeft mij verslag gedaan van de wijze waarop gij U bij de audientie aan het Corps Diplomatique verleend, hebt gedragen. Derhalve verklaar ik U dat ik voortaan geen' Ambassadeur van Holland te Parijs meer duld. De Admiraal VER HUELL heeft bevel ontvangen binnen vier-en-twintig uren van daar te vertrekken. Klanken en betuigingen kunnen U niet meer baten; de tijd is daar, dat ik weten wil of gij hebt besloten Holland ongelukkig te maken, en dat Land door Uwe dwaasheden te gronde te rigten. Evenmin zal ik toelaten dat Gij een Gezant bij het Hof van Oostenrijk aanstelt. Ook hebt gij geene vrijheid nog meer Franschen uit Uwe dienst te ontslaan en wegtezenden. Ik heb mijn' Ambassadeur teruggeroepen; voortaan zal ik in Holland slechts een Zaakgelastigde onderhouden. De Heer SERURIER, die er in die hoedanigheid blijft, zal U verder mijne meening doen kennen. Ik begeer in 't vervolg geen' Ambassadeur meer aan Uwe beleedigingen bloot te stellen. Het is zeer natuurlijk dat Gij U gedraagt naar den raad van den Russischen Gezant [1]), wiens Meester U immers Koning gemaakt heeft. Houd Uwe brieven met de gewone hartelijke betuigingen maar terug; ik heb die al drie jaren lang gehoord, en iedere dag toont mij daarvan de onopregtheid.

Uit Rijssel, 23 Mei 1810.

Dit is de laatste brief dien ik U schrijf zoolang ik leef."

---

1) „Comme c'est le Ministre de Russie dont le Maître vous a placé sur le trône, il est naturel que vous suiviez ses conseils." Verg. de *Docum historiques*, T. III. 268.

Wat had na zulk schrijven, de ongelukkige Koning te verwachten, van hem die al een half jaar vroeger, toen het nog niet zóó ver tusschen hen gekomen was, ronduit gezegd had, dat hij Holland wilde inlijven, dat hij eene uitbreiding van Frankrijk langs de kust, tot de Weser, tot de Elbe, ja tot Danzig beöogde? Nu was voor de minst helderzienden, de vredebreuk aanstaande: of was reeds niet zoo goed als de oorlog verklaard? Het hatelijk verwijt aan LODEWIJK toegevoegd, dat terwijl hij den Franschen Ambassadeur met minachting bejegende, zonder te bedenken dat deze de Gezant was van den Vorst, wien hij de Kroon van Holland verschuldigd was, de Minister van Rusland integendeel in blakende gunst bij hem stond, geeft eenigen grond voor het vermoeden dat de stap bij Keizer ALEXANDER tijdens het verblijf te Parijs gedaan, NAPOLEON op de eene of andere wijze ter oore was gekomen. En was werkelijk dat geheim uitgelekt, het kan dan niet bevreemden, dat deze ingeroepen bescherming van het Hof van Petersburg, tusschen hetwelk en den Keizer der Franschen de verkoeling reeds zigtbaar was, voor den heerschzuchtigen Broeder uiterst krenkend moet geweest zijn en de laatste vonken van genegenheid voor dengene die hem aldus bezwalkt had, in zijn gemoed zal uitgedoofd hebben. Het is althans een feit, dat Prins DOLGOROUKY bij LODEWIJK hooge onderscheiding genoot [1]), en dat NAPOLEON zelf niet aarzelde te verzekeren dat de Koning in den Raad zijner Ministers geen woord sprak en niet de minste zaak in vertrouwen kon mededeelen of het werd ruchtbaar en verklikt [2]). „Gij weet — schreef hij hem rondborstig in die-

---

1) *Docum. historiques*, T. II. 312. „Le Roi s'entretenait un jour à Amsterdam avec le Ministre de Russie, Prince SERGE DOLGOROUKI, militaire distingué." enz.

2) „Vous ne dites pas un mot dans vos Conseils, vous ne faites pas une confidence que *tout ne soit connu*, ne tourne *contre vous* et ne vous annule.

zelfde dagen, dat ik meer dan eens stukken van U gelezen heb, die niet bestemd waren onder mijne oogen te komen. Ik ken uwe geheimste inzigten en neigingen al zoudt gij mij nog zooveel willen diets maken." Ziedaar wel uitdrukkingen die een niet meer uitteroeijen mistrouwen en wrok verrieden. Alle beroep op het verleden, op de veldtogten in Italië en Egypte als Adjudant van den Opperbevelhebber bijgewoond, werd met onverschilligheid beantwoord. De ondervinding had hem, NAPOLEON, geleerd hoeveel hij op die verknochtheid rekening kon maken.

De Regering des Konings was dan haar einde nabij, en nooit werd haar door de Diplomatie meer hulde betoond, dan toen zij reeds eene schaduw was geworden. Met het Hof van Berlijn vond een ruil van Grootkruisen plaats, door den Generaal V. KNOBELSDORFF aangeboden; en de Gezant van Zweden, Generaal Graaf V. LÖWENHIELM [1]) overhandigde zijne geloofsbrieven. Daarentegen benoemde LODEWIJK den jongeren VAN DEDEM tot Minister bij het Hof van Napels [2]), den Graaf V. BIJLANDT in dezelfde hoedanigheid te Kassel, en den Baron V. SPAEN V. VOORSTONDE te Munchen, terwijl de Generaal DIRK VAN HOGENDORP [3]) het Gezantschap te *Madrid* zou bekleeden, van waar Don LORENZO GOMEZ DE TERAN als Minister van JOSEPH hier te lande was aangeko-

Vous savez que *j'ai souvent lu de vos pièces qui n'étaient pas faites pour être mises sous mes yeux.* Je connais vos plus secrètes dispositions, et tout ce que vous me direz en contradiction, ne sert de rien. Il ne faut pas parler de vos sentimens, *de votre enfance; l'expérience m'a appris à quoi je dois m'en tenir là-dessus.*" NAPOLEON aan LODEWIJK, uit Ostende 20 Mei 1810. *Docum. historiques*, T. III. 258, 262.

1) Zie hiervoren bl. 298, hoe GUSTAAF ADOLF zijn' Minister uit 's Hage had teruggeroepen.

2) Zie wegens dezen ook hiervoren bl. 302, 311.

3) *Biographie*, p. 434. „M. VAN DER HEIM (bij KÖELLS afwezigheid met diens portefeuille belast) me présenta au Roi pour prêter serment."

men [1]). Niets bedriegelijker al weder dan deze diplomatische levensverschijnselen [2]), en de ijdele Grafelijke titel door den van wezenlijke magt ontblooten Koning aan VAN KINSBERGEN, VER HUELL, TWENT en DE WINTER verleend, of de Baronie *van Iever* aan TRAVERS opgedragen [3]).

En schoon het gerucht te Amsterdam had geloopen, dat de ondernemende DAENDELS zich van Gouverneur-Generaal, tot Koning van *Java* had gemaakt, nog ontving LODEWIJK van daar de meest geruststellende berigten, en mogt hij op de heldhaftige verdediging van BUIJSKES tegen een Engelsch korvet, met voldoening staren [4]). Wie die oppervlakkig de gebeurtenissen beschouwde, en LODEWIJK in den uiterlijken glans zijner waardigheid, Gezanten zag afvaardigen of aan dezen gehoor verleenen, wie hem over eene wèl uitgeruste Vloot in Europa en in de Overzeesche Bezittingen zag gebieden, wie van de krijgsbedrijven zijner troepen in Spanje hoorde gewagen en hem in Holland zelf, meester moest achten van de aanzienlijke aldaar vereenigde strijdkrachten, zou gedacht hebben dat de uren van zijn Koningschap geteld waren?

Toen hij naar Holland terugkeerde, voedde hij nog een flaauwe hoop dat de Keizer zijn goeden wil in het versterken der Marine en in het ten uitvoer leggen van andere bepalingen van het Tractaat waarderende, zich allengs tot

---

1) *Docum. historiques*, T. III. 250. Depêche van den Chargé d'Affaires SMITS uit Parijs, (20 Sept. 1809) aan den Minister RÖELL. (Rijks Archief.)

2) Verg. hiervoren bl. 215.

3) 11 Junij 1810. „So entstand und verschwand ein Baron von Jever, wie ein Irwisch" merkt WIARDA aan, *Neueste Ostfriesische Geschichte*, X B. 2te Abtheil. S. 593.

4) *Docum. historiques*, T. III. 276 suiv. (26 Junij 1810 Rapport van den Minister van Marine en Kolonien.) Billet van den Generaal-Gezant V. KNOBELSDORFF (zonder dagteekening) aan VALCKENAER: „On débite ici que M. DAENDELS s'était fait *Roi* de *Java*; c'est une fable à ce que je crois, inventée par ses ennemis."

eenige toegeeflijkheid, tot het matigen der hardste bedingen zou laten bewegen. Hij had, het is LODEWIJKS plegtige verzekering, het door Frankrijk voorgeschreven verdrag onderteekend in de overtuiging, dat de, zoowel voor de Natie als voor hem zelven alleronaangenaamste punten *niet* zouden worden nagekomen; dat NAPOLEON zich met de zelfopoffering, welke uit het Tractaat voortvloeide, tevreden zou stellen, en dat al het overige tusschen Frankrijk en Holland vereffend zou worden. Dit Tractaat, hij kon het zich niet ontveinzen, verschafte inderdaad een groot aantal voorwendselen tot nieuwe grieven en tot nieuwe beschuldigingen, maar waar toch mangelt het ooit aan uitvlugten? Hij had zich derhalve verlaten op de uitleggingen en mededeelingen, die men hem gedurende de bewerking van het Tractaat gegeven had, maar tevens op de stellige en duidelijke verklaringen, die hij zelf daarbij als voorwaarde gedaan had, dat de Douaniers zich niet zouden bemoeijen dan met de zaken tot de Blokkade behoorende; dat de Fransche troepen niet binnen 's Lands, maar alleen aan de kusten zouden vertoeven; dat de domeinen voor de schuldeischers van den Staat en van de Kroon ongeschonden zouden blijven; dat de schulden der afgestane Landen ten laste van Frankrijk zouden komen; eindelijk, dat men van het getal der te leveren twaalf duizend man die Hollandsche troepen zoude aftrekken, welke zich op dat oogenblik ter beschikking des Keizers in Spanje bevonden, en dat men voor de krijgstoerusting ter zee den behoorlijken tijd zoude gunnen [1]).

Niet lang had de begoocheling geduurd. Het Tractaat werd in de uitvoering niet verzacht, maar wederregtelijk verzwaard. En welverre van heuschheid van de zijde des Kei-

---

1) *Le Roi au Corps Législatif*, Haarlem, 1 Juillet 1810. *Documents historiques*, T. III. 283—292. Zie ook de *Merkwaardige en echte Berigten wegens het vertrek van* LODEWIJK NAPOLEON, enz. bl. 50, 60.

zers te ondervinden, kende het dreigend meesterschap dat op steeds aanstootelijker toon geoefend werd, geene grenzen. Het stond LODEWIJK niet meer vrij de meest onschuldige Regeringsdaden te plegen, waaruit de argwaan venijn zoog. Geen Dank- en Biddag voor het behoud van Hollands onafhankelijkheid, terwijl zoo vele andere Staten uit de rij der Mogendheden waren geschrapt, tegen den 16 Mei uitgeschreven [1]), in welk gebruik na het doorworstelen van rampen of gevaren, de Koning den Godsdienstzin der Natie bevredigde [2]) en zelf aan de Voorzienigheid zijne erkentelijke hulde bragt, of deze huishoudelijke aangelegenheid wekte NAPOLEONS achterdocht [3]). „De teerling is geworpen, moest hij van dezen hooren, gij zijt niet vatbaar voor beterschap [4]). De weinige Franschen die nog bij u zijn, wilt gij wegjagen; raadgevingen en wenken of wèlgemeende toespraak vinden bij u geen' ingang; bedreigingen en geweld alleen kunnen helpen. Gij schijnt niet lang meer te willen regeren; word weder met geheel uw hart Franschman, of uw Volk zal u wegjagen, en gij zult door de Hollanders bespot en veracht, uit het Land moeten vlugten."

Ja LODEWIJK zou eerlang, maar vrijwillig den zetel verlaten, waarop de Geweldenaar hem geplaatst had. Doch hij zou zijn hooge waardigheid niet dan voorwaardelijk, met uitdrukkelijk voorbehoud, nederleggen [5]), niet dan na alle

---

1) WIARDA, t. a. p. S. 605 folg.

2) Zulk een Dank- en Biddag had nog het Staatsbewind den 6 Februarij 1804 uitgeschreven.

3) „Qu'est-ce que ces prières et ces jeûnes mystérieux que vous avez ordonnés?" NAPOLEON aan LODEWIJK 20 Mei 1810. *Docum. historiques*, T. III. 263

4) „Le sort en est jeté, vous êtes incorrigible — LOUIS, vous ne voulez pas régner long-temps; vous sortirez de Hollande l'obet de la risée et de la pitié des Hollandais."

5) „L'abdication du Chef Hollandais — *réserva* expressément *la Souveraineté de la Hollande*," herinnerde VERSTOLK VAN SOELEN in zijne Nota van 12 April 1826 aan den Oostenrijkschen Minister Graaf V. MIER.

middelen te hebben uitgeput om die met eere te behouden. Even naauwgezet als grootmoedig mogt hij den titel van Koning niet langer voeren [1]), of hij ware gedwongen geweest niets meer dan een louter werktuig te zijn, getuige van alles wat er voorviel, zonder iets voor zijn Volk te kunnen doen. Maar, dan zou hij te gelijk zijn geweten, zijn Volk en zijne pligten hebben verraden [2]). En nu integendeel, zich en de Natie behoed hebbende voor den smaad binnen Amsterdam van een Franschen Maarschalk de wet te ontvangen en in zijn eigen Paleis geene bevelen meer te kunnen geven, zou hij aan de edelste Landgenooten tranen van het innigst medegevoel afpersen en hunne eerbiedige hoogachting wegdragen. Zij zouden hem dankbaar blijven dat hij voor het oog van Europa, niet slechts zijnen naam, maar te gelijk dien van Holland onbevlekt had gehandhaafd [3]).

Geen sprekender bewijs van het onregt Holland en den Koning aangedaan, dan hetgeen NAPOLEONS vereerer, de Admiraal VER HUELL zelf zich uit het opwellend vaderlandsch gevoel en uit pligtbesef genoopt vond, tegen al die onverdiende mishandeling bij den Minister DE CHAMPAGNY in te brengen. Niet ingevolge bekomen last uit Amsterdam, maar geheel uit eigen aandrift schreef hij hem het volgende [4]):

---

1) »Je serais trop blâmable, si je pouvais rester avec le titre de Roi, n'étant plus *qu'un instrument* — témoin de tout ce qui se ferait, sans pouvoir rien pour mon peuple."

2) »Je trahirais ma conscience, mon peuple, mes devoirs en le faisant." (*Le Roi au Corps Législatif* 1 Juillet 1810).

3) »Vous avez sauvé l'honneur du pays et le vôtre; *la Hollande n'a point eu à rougir de son Roi.*" D. J. VAN LENNEP aan LODEWIJK; verg. Mr. J. VAN LENNEP, *Leven van* D. J. VAN LENNEP, Eerste Deel 1ste Stuk bl. 300.

4) 9 Mei 1810. »A S. Exc. M. le Comte de CHAMPAGNY Duc de *Cadore*, etc. (Rijks Archief). Après avoir réfléchi sur la fâcheuse réponse que V. E. m'a donnée *verbalement* hier à l'objet de mes Notes du 19 Avril et 1er de ce mois, que S. M. l'Empereur n'accordera pas des licences pour les ports de la Hollande, ni rouvrira les barrières des frontières entre les deux Pays pour

„Mijnheer de Hertog. Bij nadere overweging van hetgeen Uwe Exc. gister mondeling op mijne Notas van 19 April en 1 Mei jl. ten antwoord heeft gegeven, te weten dat Z. M. de Keizer geene vrijpassen voor de havens van Holland zoude verleenen of de Tolkantoren aan de grenzen tusschen de beide Landen zoude ontsluiten en hunne handelsbetrekkingen herstellen dan nadat men stiptelijk aan de onderscheidene Artikelen van het Tractaat van 16 Maart zoude hebben voldaan, heb ik gemeend Uwe Exc. daartegen eenige bedenkingen te moeten voorhouden, daar ik er geweldig tegen opzag dit noodlottig besluit aan den Koning mijn meester voor te leggen, die zich heeft gehaast alle Artikelen waarin Frankrijk bevoordeeld werd [1]), uit te voeren, maar die dan ook bij het onderteekenen van het Tractaat, al zijne hoop op die twee punten had gebouwd, die eeniglijk en uitsluitend eene voor Holland gunstige verklaring behelzen. Maar indien de Koning het uitzigt om die spoedig te zien nakomen moet laten varen, zal hij zich weldra in angstige verlegenheid bevinden en de noodige fondsen missen om de uitgaven van het loopende jaar te dekken, alle reeds tijdens het vertrek van Z. M. naar Parijs in de maand December begroot, maar die uithoofde der aanzienlijke offers welke hij aan Frankrijk heeft moeten brengen, ten eenenmale zijn onderste boven gesmeten. Ik vraag het Uwe Exc. af, wat kan de Koning doen als hem die eenige hoop wordt benomen [2]), als het eenig middel van

rétablir leurs relations commerciales que lorsqu'on aura exécuté strictement les différens Articles du Traité du 16 Mars, j'ai cru devoir faire quelques observations à V. E.", enz.

[1]) „Qui *s'empressant* de mettre en exécution tous les Articles favorables à la France," enz.

[2]) „Je demande à V. E. que peut faire le Roi quand cet unique espoir lui est ôté; quand toutes les sources du Commerce, seul moyen d'existence pour la Hollande, seront fermées de toute part; quand les frontières du coté de la terre resteront barrées sur tous les points par les Douanes?"

bestaan voor Holland, alle bronnen van den Handel aan alle kanten gestopt zijn en de grenzen aan de Landzijde op alle punten door de Tolkantoren gesloten blijven, die alle soort van verkeer zonder eenige uitzondering versperren? als de havens van Holland zelfs voor den uitvoer der voortbrengselen van den eigen grond, niet mogen geopend worden, of wanneer men niet in ruil zou mogen wederinvoeren de in de vrijpassen toegelaten voorwerpen die voor het grootste gedeelte noodig zijn om de verschillende takken der nijverheid van onze ingezetenen niet geheel en al te vernietigen? En welke zijn die voortbrengselen [1])? De meeste, mijnheer de Hertog, zijn aan bederf onderhevig en behooren nog in dit jaargetijde uitgevoerd te worden; of wat zou anders van die vruchten worden, die in Holland zelf niet kunnen worden verteerd en welker aftrek de landbouwers in staat moet stellen de zoo buitengewoon hooge belastingen te betalen.

Uwe Exc. gelieve Z. Keiz. en Kon. Majesteit te verwittigen [2]), dat men ter voldoening aan de verbindtenissen van het Tractaat van 16 Maart, met allen ijver en inspanning van alle krachten arbeidt; dat alles in de havens in 't werk wordt gesteld om de Linieschepen, fregatten en kanonneerbooten te wapenen en uit te rusten, en dat binnen kort verscheidene dier vaartuigen ter reede zullen liggen. Voorts, dat Z. M. er zich volstrekt niet tegen zal verzetten, dat de koopwaren sedert den 1 Januarij 1809 in Holland met Amerikaansche schepen aangevoerd [3]), zoover dit menschelijkerwijze doenlijk is, in handen van het Fransch Gouvernement over-

---

[1]) »Et quelles sont ces productions, M. le Duc?"

[2]) Z. hiervoren bl. 425.

[3]) »Depuis le commencement de la Révolution, les dispositions du Gouvernement Français n'ont, en aucun temps, été favorables aux Etats-Unis." *Lettre sur l'esprit et les dispositions du Gouvernement Français; — par un Américain.* Philadelphie, Londres 1810 p. 94.

gaan; doch onder welke koopwaren niet wel andere verstaan kunnen worden dan dezulke, die in de magazijnen van den Staat opgeslagen zijn. Want wat de goederen betreft aan bijzondere personen geconsigneerd en die niet terstond bij den aanvoer in de havens, in beslag zijn genomen, met den besten wil der wereld, is de Koning niet bij magte [1]) die aan te wijzen of ze af te geven, daar die koopwaren dikwijls reeds op denzelfden dag dat de consignatarissen de tijding der aankomst ontvangen, in de derde en vierde hand geraken ten gevolge der verkoopen aan de Amsterdamsche Beurs op monsters gesloten, zoodat zij al vóór de ontlading vier, vijf ja tot tienmaal van eigenaar zijn verwisseld, en dikwijls onmiddellijk bij de aankomst in schepen die de rivieren bevaren, worden overgeladen en binnen, ja zelfs buitenslands vervoerd. Ik hoop, dus eindigde VER HUELL deze voldingende regtvaardiging van de Hollandsche Regering [2]), dat Z. Keiz. en Kon. Majesteit dit alles in overweging zal willen nemen, en Hare welwillendheid niet geheel aan een Land zal onttrekken, dat in Hoogstderzelver bescherming zijnen steun, de middelen en hulpbronnen moet vinden om de voortzetting van eenen oorlog te kunnen dragen [3]), aan welken het reeds zoo zware offers heeft gebragt en waaraan het bereid is nog meer op te offeren, mits het niet geheel verstoken worde van de gelegenheid om van de voortbrengselen van zijn eigen grond en nijverheid partij te trekken" [4]).

Deze eerlijke en overredende taal bleef zonder vrucht. De verontrustende vermeerdering der Fransche krijgsmagt onder

---

[1]) »Il n'est pas dans le pouvoir du Roi, malgré les meilleures dispositions possibles, ni de les indiquer ni de les remettre."

[2]) »J'espère que S. M. I. daignera prendre tout ceci en considération," enz.

[3]) »De pouvoir supporter la continuation d'une guerre, qui lui a déjà coûté de si grands sacrifices."

[4]) Rijks Archief (*Mission de l'Ambassadeur* Mr. VER HUELL; *Registre des Notes et Lettres présentées aux Ministres*, etc.)

bevel van den Hertog van REGGIO, de aangekondigde verlegging van zijn hoofdkwartier en het berigt dat de Douaniers, door troepen bijgestaan, meer en meer *Amsterdam* naderden, drongen den Koning ten laatste aan den Chargé d'Affaires SÉRURIER eene onbewimpelde verklaring van hetgeen men voorhad, te vragen. Het antwoord, hoezeer ontkennend, was niet geschikt de bezorgdheid te verminderen. „Gij verlangt, mijnheer, zoo luidde de Nota aan den Minister ROËLL [1]), dat ik u *officieel* en schriftelijk mededeele, hetgeen ik de eer had, u gister mondeling te berigten. Ik heb dus de eer, aan Uwe Exc. te herhalen, dat, ten opzigte der geruchten, die Z. M. den Keizer en Koning ter oore zijn gekomen en waarbij men hem het oogmerk toekent in Amsterdam garnizoen te leggen [2]), Z. M. mij gelast heeft, dit oogmerk regtstreeks te wederspreken en te verklaren, dat zij er niet aan denkt deze Hoofdstad te bezetten; maar dat zij mij tevens heeft gelast te verklaren dat, indien men in Holland slechts de minste krijgstoerustingen maakt [3]), deze toerustingen niet anders zullen kunnen beschouwd worden, dan als eene beleediging Frankrijk aangedaan; dat ik voor dat geval stelligen last heb, mijn pas te vragen en Holland te verlaten; in één woord, dat elke vijandige en voor

---

[1]) Z. hierbij MICHEL CHEVALIER, *Le Comte* LOUIS SÉRURIER, *Notice biographique*, in den *Annuaire Diplomatique de l'Empire français* pour l'année 1863, p. 164.

[2]) Doch reeds vóór de sluiting van het Tractaat, »en Février 1810, merkt VERSTOLK V. SOELEN aan, le Ministère Hollandais *veilla* au maintien de l'intégrité du Royaume au moyen d'une *protestation formelle*, dirigée contre la marche de l'armée française envoyée à cette époque pour s'y établir." Zie bij Mr. J. OP DEN HOOFF, *Iets over de vaart op den Rijn* (Amsterdam 1826), bl. 128.

[3]) HOGENDORP, *Biographie* p. 434. »Je ne sais si ce fut le Roi seul qui conçut la folle idée de soutenir la guerre contre NAPOLÉON, ou si quelques-uns de ses Ministres et de ses Conseillers l'y poussèrent. Il y en eut certainement beaucoup qui firent tous les efforts du monde pour l'en détourner."

de waardigheid van Frankrijk beleedigende houding, door Z. M. als eene oorlogsverklaring aangemerkt zal worden. Zijne Majesteit heeft mij nog daarenboven gelast, met allen ernst aan te dringen op de voldoening wegens den hoon, Haren Gezant aangedaan, met verklaring dat eene ongenoegzame voldoening Haar niet kan bevredigen; dat zij die volkomen eischt, en dat bij gebreke van dien, de Koning van Holland voor altijd van Hare bescherming en vriendschap moet afzien" [1]. — Dien ten gevolge, hoewel al het vroeger ingesteld onderzoek naar de vermoedelijke daders van de beleediging over welke de Ambassadeur DE LA ROCHEFOUCAULD had geklaagd, geene aanwijzing van schuldigen had opgeleverd [2] en den indruk van een verdichtsel of opgeraapt voorwendsel had nagelaten, loofde de Minister van Justitie en Politie VAN HUGENPOTH daags daarna eene aanzienlijke premie ter ontdekking van de handdadigen uit bij eene Publicatie, in welke hij met zorg deed uitkomen hoe hoogen prijs de Koning op het behoud der vriendschap en genegenheid van zijn doorluchtigen Broeder stelde [3].

LODEWIJK deed meer. Hij bediende zich van het vertrek van JOHAN VALCKENAER naar Parijs, die naar aanleiding der te Amsterdam geopende Leening, bij het Fransch Gouvernement de finantiele belangen van Pruissen ging behartigen en er een geruimen tijd zou vertoeven, om dien sluwen Staatsman eene vertrouwelijke zending op te dragen: eene

---

1) Amsterdam 16 Junij 1810. *Docum. historiques*, T. III, 273.

2) Nota van den Hollandschen Chargé d'Affaires SMITS aan CHAMPAGNY, 27 Junij 1810. »J'ai déjà eu l'honneur d'entretenir V. E. des efforts que le Grand Baillif, chargé de la Police d'Amsterdam, avait faits pour découvrir la personne ou les personnes qui se sont rendus coupables de l'insulte faite à un des domestiques en livrée de S. E. Monsieur l'Ambassadeur de France et dont la Légation Impériale s'était plainte à ma Cour. Tous ces efforts ayant été jusqu'ici infructueux," enz. (Rijks Archief.)

3) 17 Junij 1810. *Documents historiques*. T. III, 274 suiv.

laatste poging om zijn vertoornden Broeder te vermurwen [1]). Die reis trof met een nieuwen togt van LABOUCHÈRE naar Engeland zamen, en hield de gemoederen der Amsterdamsche Financiers in dubbele spanning. „Men is hier zeer geintrigueerd, schreef SERRURIER aan VALCKENAER den 21 Junij 1810, wegens het oogmerk van de reis van den Heer DE LA BOUCHÈRE en 't behaagt vele menschen te vertellen, dat zijne reis met die van UWEG. in betrekking staat." Depêches aan VALCKENAERS adres, welke SERRURIER bij vergissing geopend had meenende dat de inhoud dier stukken van financielen aard zou zijn, hadden hem met 's Konings „*zeer uitgestrekte* en flatteuse authorisatie [2])" bekend gemaakt, met welken eervollen last hij dan ook VALCKENAER geluk wenschte.

„Z. M. meldde hij eenige dagen daarna [3]), den Koning onderrigt hebbende welken tegenspoed VALCKENAER op de reis naar Frankrijk had ondervonden, was maar wèltevreden dat UWEG. was aangekomen en recommandeerde mij de prompte bezorging van de depêches die ik van UEG. ontvangen zou.' Maar de niet-officieel erkende onderhandelaar, hoe bekwaam en doorslepen, kreeg den Keizer niet te zien dan na onherroepelijk voldongen feiten, en wat kon het baten of hij al dan niet met CHAMPAGNY sprak, die immers zelf voor den Alleenheerscher sidderde?

„Eerst heden, zoo schreef VALCKENAER den 29 Junij [4]), heeft de Hertog van CADORE, die gister te St. Cloud was geweest mij gezegd, dat Z. M. de Keizer enkel door tusschenkomst van zijn' Minister, brieven van zijn' Broeder,

---

[1]) *Docum. historiques*, T. III, 280. „Il tenta en même temps un dernier moyen, et ce fut d'envoyer à Paris M. VALKENAER, homme très-fin, très-instruit et très-actif, avec tous les pouvoirs pour éviter le complément de l'envahissement de la Hollande."

[2]) SERRURIER aan VALCKENAER, 26 Junij 1810.

[3]) 29 Junij 1810.

[4]) Verg. Bijlage XXXVI.

Z. M. den Koning van Holland ontving; dat ik hem, Hertog van CADORE, mitsdien den brief kon overhandigen, met welks overbrenging ik aan Z. Keiz. en Kon. Majesteit belast was. Daar ik dit besluit niet kon voorzien, had ik den brief niet bij mij gestoken, maar des namiddags heb ik dien aan den Minister overhandigd. Z. Exc. beloofde mij dien zonder verwijl aan Z. M. den Keizer te zullen overbrengen, en mij met hetgeen de Monarch voorhad, bekend te maken. Wijders zeide de Minister dat wat den brief betrof, waarmede de Koning hem vereerd had en waarin Z. M. onder anderen vroeg, wat hij doen moest om uit den tegenwoordigen staat van crisis te geraken, hij geen bevel van den Keizer had over te brengen, noch zelf eenigen raad kon geven; dat hij mij voor 't overige gaarne te woord zou staan zoo dikwerf ik van wege den Koning eenige mededeeling of eenigen voorslag had te doen. Doch de Minister scheen eenigzins verwonderd, dat ik in 's Konings brief niet met name was aangeduid, maar enkel met den titel van „*een met het Fransch Gezantschap bevriend persoon*" werd bestempeld, en dat ik van geen andere Instructie dan bij monde voorzien was.

Desniettemin heeft deze Conferentie zeer lang, ik geloof weinig minder dan twee uren geduurd. Alle geschilpunten, alle wederzijdsche klagten zijn daarin opgehaald, en de geweldige prikkelbaarheid van Z. Keiz. Majesteit over hetgeen men bijna de *vijandige gezindheid van Holland* noemt, is daarbij niet verzwegen. Aan die gezindheid schrijft men de versterking der Fransche krijgsmagt in Holland toe [1]),

[1]) Tegen deze schennis van het Tractaat, had de Hollandsche Regering Vertoogen ingebragt. »Le Roi mon maître vient d'être informé que S. M. I. et R. a l'intention d'envoyer en Hollande une *nouvelle* Division de troupes françaises *indépendamment* des Corps qui s'y trouvent déjà. — Comme l'Art. 2 du Traité du 16 Mars fixe à 6000 hommes le nombre des troupes françaises qui seraient stationnées en Hollande, le Roi mon maître croit pouvoir espérer", enz. Nota van den Chargé d'Affaires SMITS, 25 Junij 1810 (Rijks Archief).

en de noodzakelijkheid om krachtige maatregelen te nemen en hier en daar post te vatten. Met nadruk heb ik ingevolge den mij gegeven last, over de Fransche Tolbeambten geklaagd; over de stremming van het binnenlandsch verkeer welke zij veroorzaken, over het misbruik van magt dat zij plegen, en over hunne vestiging op andere punten dan de eenvoudige zin van het Tractaat medebrengt; namelijk langs het strand der zeekust en aan den mond der rivieren. Ik heb getracht het smartelijk gevoel te schetsen, dat de Koning niet, gelijk zijne Broeders, de Koningen van Napels en Spanje, met het Opperbevel der verbonden Legermagt op zijn eigen grondgebied bekleed is. Voorts heb ik mij veroorloofd de verzekering te geven, dat de Hollandsche Regering met hart en ziel zamenwerkende in den geest der Alliantie en van het Continentaal Handelstelsel, wel altijd genoegzame middelen en kracht zou bezitten om zoowel den sluikhandel als de briefwisseling met Engeland te keer te gaan, zonder dat zij eenige stoffelijke magt van hare Bondgenooten behoefde. Eindelijk zijn de punten in geschil over de Domeinen in de afgestane Landen en over de Schuld der Gewesten, in 't bijzonder van Zeeland, insgelijks uiteengezet.

De Hertog van CADORE, vervolgt VALCKENAER, heeft mij met veel heuschheid en welwillendheid aangehoord, maar toch kwam Z. Exc. op de verontrustende verschijnselen terug die men aanhoudend in eene alles behalve opregte of vriendschappelijke gezindheid der Hollandsche Regering bespeurde; en op den hoogen nood die er voor den Koning bestaat om vóór het te laat zij, den storm te verhoeden. Z. Exc. dacht, dat de Keizer eerlang alle geduld met Holland verloren hebbende en bemerkende dat het onlangs gesloten Tractaat den Koning van zijne eens opgevatte denkbeelden, in de gevolgen niet had teruggebragt, tot een bepaald besluit over het lot van ons Land zou komen. Zelfs is van de *vereeniging*

met Frankrijk gesproken [1]) en heeft men daarvan onderscheidene voordeelen doen gelden, met name de bezuiniging in het Staatsbestuur. Waarop ik hernam, dat wij zulk eene onderstelling voor niet mogelijk konden houden; dat de Keizer een te grootmoedig en edel hart bezat en wel gewoon was Kroonen te schenken, maar niet te ontweldigen, vooral niet aan een' Broeder, enz. enz., doch op welk gezegde men mij geantwoord heeft, dat de Keizer regt had van een' Broeder vrij wat meer dan van een anderen Souverein te verwachten. Ten laatste heb ik verklaard dat gewis geen offer den Koning te zwaar zou vallen, om uit deze spanning te geraken en de rust van zijn Land te verzekeren; dat de Hollandsche Natie zich insgelijks nog vele offers zou getroosten enkel om haar Volksbestaan te behouden; dat schoon ik zelf in 1793, 1794 en 1795 [2]) voorstander van de inlijving was geweest, de overtuiging sints lang bij mij vaststond dat die met de belangen van Frankrijk evenzeer als met het bestaan van Holland zou strijden; dat onze zoo bewegelijke kapitalen bijna geheel naar Engeland zouden verhuizen, en dat Holland, hetwelk tot hiertoe met Engeland om het meesterschap der handelsvrijheid en koopvaardij had gedongen, in een wis verderf zou gestort worden, hetgeen enkel ter verrijking der Engelschen zou strekken."

Had NAPOLEON zelf op dien 29[sten] Junij den schranderen en welsprekenden verdediger van Hollands onafhankelijkheid hooren pleiten, welligt ware het onweder nog afgewend ge-

---

[1]) Volgens THIERS was de inlijving al bepaald, eer NAPOLEON LODEWIJKS afstand vernam. *Hist. du Consulat et de l'Empire* T. XII. 168.

[2]) Deze ongevergde bekentenis van VALCKENAER schijnt meer als middel van overreding gebezigd te zijn, dan op waarheid te steunen. In 1795 althans was hij te Parijs met BLAUW en MEIJER de wakkere verdediger van onze regten; hij stond zelfs de vereeniging van België met Holland voor (z. deze *Geschiedenis* I Bijlage III); in 1791 had hij aan WILLEM V een Constitutioneel Koningschap willen opdragen. BOSSCHA, *Kroon en Ministers*, bl. 9.

worden. Maar ook de officiele taal van onze Diplomatie had weinige uren te voren, in eene Nota aan den Hertog van CADORE te vergeefs geklonken. Op de bewering van dezen Staatsman [1]), dat het Tractaat van 16 Maart in geen enkel opzigt door Holland was nageleefd, hetgeen 's Keizers misnoegen gaande had gemaakt [2]), was daags te voren deze beschamende wederlegging gevolgd [3]). „De Koning mijn meester, zoo sprak de na het vertrek van den Ambassadeur VER HUELL, als Zaakgelastigde te Parijs achtergebleven Eerste Secretaris der Legatie SMITS, is door dit berigt te gevoeliger getroffen, naarmate hij alle krachten heeft ingespannen om de voorwaarden van dit Tractaat te vervullen [4]), hoe bezwarend die mogten zijn en hoeveel hij dan ook ten offer moest brengen om dat doel te bereiken. Het is op zijn bevel mij dezer dagen geworden, dat ik de vrijheid neem Uwe Exc. een overzigt voor te leggen van hetgeen de Koning in dit opzigt reeds gedaan heeft. Alle Gewesten welker afstand bedongen was, zijn reeds overgegeven. De Amerikaansche koopwaren zijn nadat daarvan een inventaris was opgemaakt, ter beschikking van Z. M. den Keizer gesteld, en in dit oogenblik is men bezig die naar *Antwerpen* te vervoeren. Z. M. neemt de strengste maatregelen om den sluikhandel te beletten, en uit eigen beweging [5]) heeft Hoogstdezelve tot dat einde den kring, binnen welken geen magazijn van

---

[1]) „De ce que le Traité du 16 Mars n'était exécuté *sur aucun point* de la part de la Hollande."

[2]) „Que cette non-exécution excitait le mécontentement de S. M. I. et R."

[3]) 28 Junij 1810 (Rijks Archief — *Mission de Mr. l'Ambassadeur* VER HUELL).

[4]) „Le Roi mon maître a été d'autant plus affecté de cette information, qu'il fait tous ses efforts pour remplir avec exactitude les conditions de ce Traité, quelque onéreuses qu'elles soient, et qu'aucun sacrifice ne lui coûte pour atteindre ce but."

[5]) „Et à cet effet Elle a porté de son propre mouvement le rayon — qui auparavant était de 2000 toises des côtes, à cinq mille toises."

koloniale waren of van contrabande-goederen mogt worden opgerigt, te rekenen van de kust af, aanmerkelijk uitgebreid. De twaalfduizend man die met de Fransche troepen gemeenschappelijk op de Blokkade het toezigt moeten houden, zijn onmiddellijk ter beschikking van het Fransch Gouvernement gesteld: de drieduizend man die zich in Spanje bevinden, daaronder begrepen. In weerwil van den benarden staat der geldmiddelen en van de schier onoverkomelijke bezwaren der stremming van allen Handel en Scheepvaart, gaat de wapening der Vloot met snelheid voort. Reeds zijn de honderd vaartuigen gereed, uit welke de Flottille moet bestaan. Het zesde of laatste fregat ligt ter reede, en in dit oogenblik is het gansche eerste Eskader onder het bevel van den Graaf van *Huissen* [1]) in staat uit te loopen. Het derde Eskader zal insgelijks binnen weinige dagen gereed zijn. Het tweede is niet zoo ver gevorderd, hetgeen aan bovenmenschelijke beletselen te wijten is. Al de schepen van dat Eskader moeten met kameelen vervoerd worden, hetgeen slechts met hoog water en gunstigen wind geschieden kan. Evenwel zal alles wat de inspanning en goede wil vermag, te werk gesteld worden, en indien niet buitengewone gebeurtenissen in den weg treden, zal ook dit gedeelte van onze Zeemagt tegen het begin of in den loop van den herfst gereed zijn."

Ziedaar wat van de Hollandsche zijde ter nakoming van het afgeperst Tractaat was volbragt en nog verder met de uiterste naauwgezetheid werd gedaan, terwijl men te Parijs de gewetenlooze stoutheid had te klagen, dat geen enkel Artikel was ten uitvoer gelegd! En hoe daarentegen vervulde NAPOLEON zelf [2]) de beloften en hetgeen LODEWIJK in

[1]) Admiraal DE WINTER.

[2]) NAPOLEONS dagelijksche trouwbreuk werd reeds in 1806 door NIEBUHR aldus gebrandmerkt: »*cet être malfaisant*, qu'aucun Traité, *aucune foi* ne saurait retenir." *Mémoire sur la guerre entre l'Angleterre et la France.* Z. de *nachgelassene Schriften* B. G. NIEBUHR'S *nicht philologischen Inhalts* p. 415.

redelijkheid had kunnen verwachten? Nog immer was de Handel met Frankrijk versperd [1]), en vrijpassen mogt de Koning niet gunnen of werden aan de belanghebbenden geweigerd. Doch zoo dan noch het een noch het ander te verwerven ware, zooveel ten minste meende LODEWIJK van het gevoel van billijkheid zijns Broeders te mogen hopen, dat deze eens vooral aan zijne Tolbeambten gelasten zou zich binnen de bij het Tractaat bedoelde grenzen te houden en dat zij de binnenlandsche scheepvaart en het vervoer van goederen van de eene stad naar de andere, niet wederregtelijk verhinderden. Werd die druk niet opgeheven en het Land daardoor verligt, het zou niet langer aan zijne Bondgenooten eenige dienst kunnen bewijzen. Die verligting zou als eene weldaad worden aangemerkt; de Hollandsche Natie zou daarvoor erkentelijk zijn en met nieuwen ijver 's Keizers veelomvattende ontwerpen tot heil van het gansche Vasteland helpen bevorderen. De Koning zou al wat in zijn vermogen was, in dienzelfden geest bijdragen; de Natie, wier gezindheid in 't algemeen gunstig was, zou hem daarin ondersteunen. Uit een enkel voorval, dat welligt, zoo als meer geschiedt, al zijn gewigt te danken had aan de wijze waarop het was overgebriefd [2]), mogt niets ten nadeele van het Volk worden afgeleid; men behoorde op het geheele verband der daden van de Hollandsche Regering en Natie te letten, en dan had de Keizer allen grond tot tevredenheid.

En toch in strijd met hetgeen de Fransche Chargé d'Affaires SÉRURIER had verzekerd, dat NAPOLEON er niet aan dacht *Amsterdam* te doen bezetten, was nu werkelijk op den eigen dag toen VALCKENAER het gewigtig onderhoud met den Hertog van

[1]) Wat was er van de breed uitgemeten voordeelen geworden in GOLDBERGS Adviezen van 28 Maart en 18 April 1806 voorgespiegeld? (*Ingredienten voor de Negotiatien met den Franschen Keizer*, enz. Archief VER HUELL.)

[2]) Het gebeurde met den koetsier van den Ambassadeur DE LA ROCHEFOUCAULD.

Cadore had, op den 29 Junij het officieel berigt aan den Koning overgebragt, dat de Maarschalk OUDINOT wel degelijk last had 1) zijn Hoofdkwartier in die stad te vestigen, en dat de Keizer den door LODEWIJK ontslagen Burgemeester van Amsterdam 2), in zijn ambt hersteld wilde zien. „Men zegt, zoo meldde de Financier SERRURIER aan VALCKENAER den eersten Julij, dat wij hier Fransche troepen krijgen, en dat de Heer VAN DE POLL wederom Burgemeester zal worden." Maar dien dubbelen hoon te verduren — dit was van den regtschapen Vorst te veel gevergd, en bij den gebleken onwil der Ministers en vooral der Krijgsbevelhebbers, om uit Amsterdam, als middenpunt der nationale verdediging aan het vreemd geweld weerstand te bieden 3), 's Konings besluit nu onwankelbaar. „Reeds lang geleden, zoo luidt het aandoenlijk afscheid dat hij van zijne onderdanen nam 4), zag

---

1) HOGENDORP, *Biographie* p. 435. „Le Maréchal en instruisit le Roi, qui pour gagner du temps, lui demanda de *suspendre* sa marche jusqu'à l'arrivée des réponses de Paris à ses dernières dépêches. Le Maréchal avait des ordres absolus."

2) »Le 3 Avril (1810) M. VAN DE POLL, bourgmestre d'Amsterdam, reçut sa démission. Il s'était montré d'une complaisance extrême pour l'Ambassadeur LA ROCHEFOUCAULD." *Docum. historiques* III, 242. — Hier wordt bedoeld de hiervoren bl. 302 genoemde WOLTERS VAN DER POLL, sedert Sénateur van het Keizerrijk. — STRICK V. LINSCHOTEN, *Vertraute Briefe*, I. 56 folgg.

3) HOGENDORP, *Biographie* p. 435. »Cependant, sur l'avis du Ministre de la Guerre le Général KRAYENHOFF, qui lui avait persuadé qu'en mettant *Amsterdam* en état de défense, principalement par l'inondation des alentours, on pourrait s'y tenir fort longtemps; il (LODEWIJK) donna des ordres pour commencer les préparatifs et les travaux nécessaires à l'exécution de ce projet. Cette conduite irrita l'Empereur, qui envoya au Maréchal OUDINOT l'ordre d'entrer dans *Amsterdam* sans commettre pourtant aucune hostilité à moins qu'il n'y fût forcé par quelque résistance."

4) *Docum. historiques* T. III, 288: »Il y a longtemps que je prévois l'extrémité où je suis réduit," enz. Zie al de Staatsstukken van 1 Julij 1810 overgenomen bij DE GARDEN, *Hist. génér. des Traités de Paix*, T. XII, 265—272; enkele bij CAPEFIGUE, *l'Europe pendant le Consulat et l'Empire*. T. XV, 164 suiv.

ik het uiterste waartoe ik thans gebragt ben, vooruit; maar ik zou dit niet hebben kunnen ontgaan, dan indien ik mijne heiligste pligten had verzaakt, en opgehouden de belangen van dit Land te behartigen, en mijn eigen lot aan het zijne te verbinden: — dit kon, dit mogt ik niet. Thans nu Holland tot dezen staat gebragt is, blijft mij als Koning slechts éène partij te kiezen, die van afstand van mijne Kroon te doen, ten behoeve mijner kinderen. Mijn Broeder, tegen mij geweldig verbitterd, kan het tegen hen niet zijn. Hij zal immers wat hij voor hen stichtte niet willen afbreken, of hun het erfgoed ontrooven, want tegen een kind heeft hij geene gronden van beklag en kan die niet hebben. De Koningin-Moeder, aan wie krachtens de Staatsregeling, het Regentschap toekomt, zal alles doen wat den Keizer mijnen Broeder behaagt, en zal daarin beter slagen dan ik, die ongelukkig genoeg geweest ben dit nooit te hebben kunnen treffen. En mijn Broeder zelf zal bij den Vrede ter zee, welligt al vroeger, zoodra hij den waren staat van zaken in dit Land kent, de achting welke zijne inwoners verdienen, en hoe hunne welvaart met de wèlbegrepen belangen van het Keizerrijk strookt, voor dit Land alles doen wat het regtmatig kan vorderen, zoowel uit hoofde van de talrijke opofferingen aan Frankrijk gebragt, als wegens zijne eerlijkheid en goede trouw, en de belangstelling die het niet kan nalaten aan allen in te boezemen die het onpartijdig beoordeelen [1]). En, wie weet het? Misschien was ik de eenige hinderpaal tegen de verzoening van dit Land met Frankrijk, en is dit zoo, dan had en zoude ik er waarlijk eenigen troost

[1]) „Et à la Paix maritime, avant peut-être, mon Frère, connaissant l'état des choses dans ce pays, l'estime que méritent ses habitans, — fera pour ce pays tout ce qu'il a droit d'attendre de ses nombreux sacrifices à la France, de sa loyauté, et de l'intérêt qu'il ne peut manquer d'inspirer à ceux qui le jugent sans prévention. Et que sait-on? peut-être suis-je seul un obstacle à la réconciliation de ce pays avec la France."

in vinden, om het overschot mijner dagen als balling en kwijnend, ver van de dierbaarste voorwerpen mijner liefde te slijten. Dit goede Volk en mijn Zoon, ziedaar een voornaam deel mijner beweegredenen; er zijn er nog andere even gebiedend voor mij welke ik moet verzwijgen, maar die men gissen kan [1]). De Keizer mijn Broeder moet zelf beseffen, dat ik niet anders mogt handelen. Hoe geweldig ook tegen mij ingenomen, blijft hij groot en moet hij bedaard oordeelende regtvaardig zijn. Moge het einde mijner loopbaan aan de Natie en U hare Vertegenwoordigers, ten bewijze strekken dat ik U nooit misleidde, dat ik geen ander doel dan 's Lands heil gehad heb, en dat de misslagen welke ik misschien begaan heb, enkel te wijten waren aan mijne zucht om niet naar het betere, maar te midden der meest bezwarende omstandigheden, naar het beste te streven. Nooit was ik in de gelegenheid geweest, eene zoo belangrijke maar tevens zoo lastige Natie te leeren regeren [2]). Wilt mijne voorspraak bij haar zijn, en Uw vertrouwen en eenige verkleefdheid aan den Kroonprins schenken, die naar ik uit zijn gelukkigen aanleg mag besluiten, daarop aanspraak heeft. De Koningin heeft dezelfde belangen als ik. — Hollanders! nimmer zal ik een zoo goed en deugdzaam Volk als Gij zijt, vergeten: mijne laatste gedachte en mijn laatste zucht zullen voor Uw geluk zijn" [3]).

En zoo na dit roerend vaarwel, welks opregtheid geheel zijn volgend leven heeft gestaafd, en na alle voorzorgen, zooveel die van hem afhingen, ter verzekering van het regt

---

[1]) Namelijk zooals LODEWIJK zelf verklaart, *Docum.* III, 290; »*l'impossibilité de résister efficacement.*"

[2]) »Une nation aussi intéressante mais *aussi difficile* que la vôtre."

[3]) »Hollandais! je n'oublierai jamais un Peuple bon et vertueux comme vous; ma dernière pensée, comme mon dernier soupir, seront pour votre bonheur." *Docum. historiques*, T. III, 294 (Proclamatie uit Haarlem 1 Julij 1810).

der Troonopvolging genomen te hebben [1]), verliet LODEWIJK het Land, en trokken de Franschen na zijne afreize, de Hoofdstad ongestoord binnen.

Of de Koning geweld met geweld had kunnen keeren [2])? Thans nu de Hertog van REGGIO in stede van zesduizend man, twintigduizend met schennis van het Tractaat, aanvoerde, voorzeker niet; het heilloos verblijf te Parijs had den Volksgeest bedorven en van lieverlede aan het denkbeeld van een niet af te wenden noodlot gewend. De eene vernedering op de andere gestapeld had alle veerkracht verslapt en den kreet van verontwaardiging doen verstommen. En had men noch in 1804 onder het Staatsbewind, noch in 1806 onder SCHIMMELPENNINCK den moed gehad de handen inéén te slaan om den vijand af te keeren, nu vond men er zelfs die naar de ijzeren roede van het vreemde juk scheuen te hunkeren. Het Hollandsch hart mogt nu en dan niet ontveinzen [3]), dat er een algemeene verslagenheid heerschte, toch schreef een door LODEWIJK tot Staatsraad verheven Bankier in die jammerlijke dagen, meer voor de Beurs dan voor de Nationaliteit beducht: „Ik heb in drie differente qualiteiten mijne opwachting gemaakt bij den Hertog van REGGIO: een ieder is met mij over de vriendelijkheid van Z. Exc. *geënchanteerd* en Hij is 't niet minder over zijne receptie en heeft

---

1) Verg. Bijlage XXXVII bl. 180 volgg.

2) MICHEL CHEVALIER in de Levensschets van den toenmaligen Chargé d'Affaires SÉRURIER beweert, dat die Diplomaat „eut le devoir douloureux d'informer l'Empereur que le Roi avait donné l'ordre de *tirer sur ses troupes* le jour où elles se présenteraient" (te Amsterdam). Maar het gansche verhaal toont SÉRURIERS grootspraak aan; en, terwijl LODEWIJKS Ministers na 's Konings vertrek op hunnen post werkzaam bleven, improviseert de beroemde Economist den Chargé d'Affaires tot eene soort van Dictator „en l'*absence de toute autorité Hollandaise constituée!*"

3) SERRURIER aan VALCKENAER, 14 Julij 1810. „Doch de *discourage* is tot hiertoe te groot onder de menschen." HOGENDORP *Biographie*, p. 438 suiv. „La consternation fut universelle."

herhaaldelijk betuigd, dat zijne informatiën omtrent onze Natie en bijzonder omtrent de Amsterdammers ten hoogste *erroneus* waren geweest, en dat Hij om den Keizer dit wel te doen weten, zijn eigen zoon heeft gezonden om Z. M. van de waarheid te onderrigten [1])."

Nederland moest een Wingewest van Frankrijk worden, om na dien geleden smaad en verdrukking, met des te vuriger liefde tot vrijheid te ontwaken en 's Lands onafhankelijkheid op hechter grondslagen te vestigen, dan toen in den glorierijken maar verdeelden Staat van het voorgeslacht, de zinspreuk der Unie telkens door de bitterheid der partijschappen werd gelogenstraft. En hij die zijn' Broeder zoo onverbiddelijk in het verderf had gestort, was in zijne grootheid te verwaten en verblind, om zich voor de klip te hoeden, tegen welke hij zelf hem had gewaarschuwd. „Gij zijt, had NAPOLEON aan LODEWIJK voorgehouden, voor de Hollanders minder dan een Prins van ORANJE [2]), de telg van het geslacht aan welks zelfopoffering de Natie haren rang en gedurende een lange reeks van jaren, voorspoed en luister te danken had." Op zijne beurt zou de Overweldiger de magt dier waarheid ondervinden. Maar al dadelijk toen het onregt tegen den Koning van Holland was gepleegd, voorspelde een scherpziend Britsch Staatsman in zijne ontboezeming aan een getrouwen Vriend van het Huis van ORANJE, uit die tweedragt onder de Leden der Keizerlijke Dynastie, haren onvermijdelijken val. „Ik begon waarlijk, schreef Lord MALMESBURY aan HENDRIK FAGEL den 31 Julij

---

[1]) SERRURIER aan VALCKENAER, 6 Julij 1810.

[2]) *Docum. historiques*, T. III, 262 suiv. (uit Ostende, 20 Mei 1810). »Vous êtes *moins* pour eux qu'un Prince d'ORANGE, au sang duquel ils doivent le rang de Nation, et une longue suite de prospérité et de gloire." Dat LODEWIJK tegen het gevaar van eene herstelling van het Huis van ORANJE op zijne hoede was, blijkt uit de Instructien van 25 Aug. 1809 voor den Minister REINHOLD te Berlijn, Bijlage XXIX, bl. 113.

1810 [1]), van den gewezen Koning LOUIS een beteren dunk te krijgen, dan ik ooit had gedacht van eenig Lid van dat geslacht te zullen opvatten. Hetgeen in Holland plaats heeft, vult den beker boordvol van BUONAPARTES ongeregtigheden. Heeft LOUIS ook de waardigheid van *Connétable* laten varen, dan is het duidelijk dat er tusschen hen geene afspraak heeft plaats gehad. Maar het zal dan slechts een regtvaardige wedervergelding zijn, als de Voorzienigheid BUONAPARTES nabestaanden tot werktuigen van zijn' ondergang maakt." En hij hield dien ondergang voor ontwijfelbaar, indien Groot-Britannië in den reuzenstrijd onwankelbaar en even onversaagd volhardde, en mits men in Holland niet te overijld [2]), maar welberaden handelde; indien men daar niet een thans hopeloozen opstand waagde, maar geduldig de Dwingelandij verdroeg tot het oogenblik, waarop men op het uiterste voorbereid, zonder roekeloosheid de ketenen kon verbreken. Onzinnige stappen zouden nu slechts tot voorwendsel dienen om de onderdrukking te verzwaren. Het uur der uitbarsting was nog niet gekomen [3]): eerst moest

1) »My dear Greffier. (Archief FAGEL). You cannot feel more for all that is passing and likely to pass in Holland than I do — it fills the cup of BUONAPARTES iniquity. I begun to think better of the Ex-King LOUIS than I never thought I should of any of that race. If he has flung up the office of *Constable*, it is quite clear that is no connivance. It will be mere justice-distributive justice, if Providence make BUONAPARTES own Family, the instrumentsof his destruction — that is really not improbable." — LUCIEN vlugtte in hetzelfde jaar naar Engeland, en MURAT viel in het begin van 1814, NAPOLEON af. (Z. wijders over het verblijf der FAGELS te Londen in het tijdperk van 1795—1818, Bijlage XXXVIII).

2) 13 Februarij 1811 Lord MALMESBURY aan H. FAGEL. »Your accounts from Holland are curious and interesting, but to me painful and afflicting: — it is not to be wished that any resistance should at *this moment* be attempted, for it would only serve to draw the bowstring of Tyranny tighter."

3) »The moment for an explosion is not yet ripe. If *we* continue steady and firm and are not dispirited by temporary or commercial evils, but continue to act as we have done for these last ten years, we shall *wear out* the fire and fuel of the volcano."

het vuur van den Vulkaan, door den oorlog op het Vasteland langzamerhand bedwongen en uitgedoofd worden. Hij zelf, Lord MALMESBURY, zou die verlossing van Europa niet beleven, maar zijn Vriend FAGEL en andere jongeren wèl [1]). Hij verklaarde dit alles met een profetischen blik te zien. De grijze Diplomaat had zich niet bedrogen. Reeds had de wèl wikkende GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP, die in 1801 tegenover het Staatsbewind alleen pal had gestaan en de vaan der Constitutionele Monarchie van ORANJE met edelen moed ontrold, zich uit het eenzaam *Adrichem* [2]) naar 's Hage verplaatst, waar hij in stilte maar niet werkeloos den dag, door de Voorzienigheid tot het afschudden van een onwaardig juk aangewezen, gelaten verbeidde.

---

[1]) »Thô I cannot expect to live long to see it, yet *you* and many other of my best friends will. I feel confident, I speak like a prophet."

[2]) Z. deze *Gesch.* II, 1ste Stuk, bl. 98, 200 volgg.

DRUKFEILEN.

Bladz. 227 »wuste" *lees:* wufte.
»379" » 369 en volgg

BIJLAGEN.

BIJLAGEN.

I.

Betrekking tot Engeland. — Onze koloniale handel, in 't bijzonder de vaart op onze West-Indische Volkplantingen. (1801—1803). Bladz. 1, 18.

Dear Sir,

I have received the very friendly letter you favour me with of the 27 ult°, and am very sensible to the many very flattering and affectionate expressions contained therein, which with those I have experienced from many others of my good friends in Holland are highly gratifying to me, more so believe me than the manifestations of a public nature which your and their kind zeal would be desirous to shew me, and which, if really their wishes I could very earnestly entreat, might be omitted. — All this however is rather premature at present: what more particularly interests us at this moment, is the situation in which our Country may be placed by the definitive Treaty in regard to its commercial existence in general, and of the individuals who find themselves in the predicament in which we stand, which we have no doubt will be an object of attention in the formation of this Treaty: till when we must patiently wait events.

In the mean time I observe the expression of your wishes that, without waiting the signature of the definitive Treaty, the British Govt would be prevailed on to permit Dutch ships to proceed to their Colonies with provisions &c. and to load back with products to Holland. This cannot in the first instance be expected of it, as till the Preliminaries are followed by a definitive Treaty of Peace, no peace is supposed to exist, as it is possible that it may not follow; tho, we all think, that there is little or no doubt. — It is an other question, whether after the definitive Treaty is concluded, the Dutch ships may be permitted to navigate to their Colonies before the expiration of the three months allowed for the restitution. — Before entering in this point, I must observe to you that endeavours have been made to reserve to the English

proprietors of Plantations to obtain a much longer term and that in all probability, it will be granted. However this be, it is obvious that it is of very great importance both to the British Government and to the English owners of Plantations to retain as long as they can the privilege of bringing the products of the Dutch Colonies to England, and that it would be a very great sacrifice on their part, to permit any part of it to be carried direct to Holland untill the Colonies are formally restored. But in the supposition that this will take place, as it seems now understood, in three months after the notification of the ratification of the definitive Treaty shall be received in the Colonies, I should think that an expedient may be suggested so as to offer a compensation to the English Nation for the above mentioned sacrifice required of them, and this on the following grounds.

It is manifest that the productions of the Dutch Colonies have increased more than twofold since they were in the possession of the English. Above 60000 tons of shipping were employed last year to bring home the crops of *Berbice*, *Essequebo* and *Demerary* alone independent of *Suriname*, and it is obvious that the Dutch navigation will not for a year or two to come afford half the quantity ef ships required. — Would it not therefore be prudent in us and flattering to the English to permit their ships to load freely in competition with ours within a limited time, the products of our Colonies direct from thence to Holland? — This in effect favours their navigation, but it also supplies the deficiency of our own; and let me observe also that it is of the utmost importance to us by every means possible to encourage the stocking our markets with West-India produce, as the surest and only means of rendering it the grand market of Europe, as it will in the first instance become long before the French will be able to rival us. — It remains to know how the Dutch Govt will relish such a plan; but if they consult a Council of Merchants on what is necessary to be done in order to restore our commerce to its full activity, they will not hesitate to come into some such plan, if practicable on this side, as we do not think improbable. — We have much conversed with Mr. APOSTOOL on this subject, and he will probably write more extensively on the subject to his high principals.

In the mean time you will see my good friend, that no application can with any propriety be made in the manner you propose, tho' at same time I think we may all of us depend on the favourable dispositions of this Country towards the subject of its ancient friends and Allies. — Believe me with the most cordial esteem

Dear Sir,

Your most obedt servt,

(Signed) HENRY HOPE [1]).

1) De beroemde Bankier wil blijkens meer dan ééne zinsnede, als Nederlander aan-

Voordeelen van onze Neutraliteit voor Frankrijk.

Quelles que soyent les raisons qui ont engagé l'Angleterre aux mesures hostiles qu'elle vient de prendre avec tant de précipitation 1), il ne faut qu'une portion très-médiocre de bon sens politique pour se convaincre que cette *précipitation* même ne peut avoir pour objet que de s'assurer dès l'entrée de la guerre de tous les *dédommagemens* que la position actuelle des deux Puissances qu'elle menace d'attaquer, peut lui fournir.

Ces deux Puissances sont la *France* et la *Hollande*. Le Message du Roi le prouve, et certes il ne faut encore qu'une très-médiocre portion de ce bon sens politique dont je viens de parler, pour découvrir le *motif* qui nous a procuré l'honneur d'être nommés dans ce Message.

En effet dans la position de la France, l'Angleterre n'a rien à prendre d'elle qui puisse la dédommager des fraix de la guerre; — mais en revanche, quelle est notre position à cet égard vis-à-vis d'elle? Aussitôt la paix conclue à Amiens, l'esprit mercantile qui nous est inhérent, s'est réveillé chez nous; immédiatement nos chantiers se sont mis en activité, — non pour former des armemens hostiles, ou pour augmenter notre Marine guerrière; — il est de notoriété publique au contraire, que même dès la signature des Préliminaires, le Gouvernement a donné ordre de céder des chantiers de l'Amirauté aux chantiers de Commerce, tous les ouvriers dont on pouvait se passer, et même de leur fournir tout le bois de construction qui se trouvait dans les premiers. — Le résultat de cette sage mesure a été que dans ce moment se trouvent en pleine mer, avec de riches cargaisons, plus de . . . bâtimens marchands; et l'on a été étonné en Angleterre qu'une Nation qu'on croyait épuisée ait pu trouver l'énergie et les moyens nécessaires pour reprendre si promptement son penchant héréditaire et relever à ce point son commerce. — Voilà donc en premier lieu ce qui excite à la fois sa cupidité et sa jalousie; — il est essentiel pour elle que tout cela tombe entre ses mains *avant* de retourner dans nos ports.

Mais ce n'est pas tout. — On sait avec combien de répugnance les Anglais nous ont rendu nos possessions d'outre-mer: on sait les efforts qu'ils ont faits après cela pour continuer encore pendant quelque tems le commerce avec nos

---

gemerkt worden. — En nog in de Conventie van 7 Julij 1860 over den aanleg van spoorwegen in Algerië, noemt het Lid van het Engelsch Parlement H. T. HOPE zich »banquier à Londres *et à Amsterdam.*" Verg. DUVERGIER, *Collection complète des Lois, Décrets*, enz. T. LX p. 449 (Paris 1860).

1) Het vertoog is van de hand van J. A. TINNE, blijkens diens briefwisseling zoo met het Lid van het Staatsbewind SPOORS, als met den Secretaris van Staat VAN DER GOES (23—27 Maart 1803). Verg. wegens de langdurige Staatsdienst van JOH ABR. TINNE, de Notulen van het Staatsbewind 28 Sept. 1802, no. 50.

Colonies en Amerique, surtout pour le coton; efforts dans lesquels ils ont également échoué. — Ces Colonies sont actuellement en notre possession; et pour en faire arriver ici le plutôt possible les riches productions, nos Gouvernans out même permis au commerce d'acheter des vaisseaux des Anglais et des Américains. — Cela a fait encore monter le nombre des vaisseaux, employés à chercher ces productions, à plus de . . . bâtimens. Tous ces vaisseaux, richement chargés, doivent être actuellement sur leur retour. — Il est donc encore essentiel pour les Anglais que tout cela tombe entre leurs mains *avant* d'arriver dans nos ports.

Enfin ces Colonies mêmes n'est-il pas essentiel aux Anglais de pouvoir les attaquer *avant* que nous soyons, avec le secours de la France, en mesure pour les défendre? Noublions pas non plus que les Anglais, ayant pris ces Colonies au nom du Prince *d'Orange*, et n'ayant pu par conséquent les traiter hostilement pendant le tems qu'ils en ont été en possession, ont été ensuite obligés de les rendre telles qu'elles se trouvaient au moment de la paix, c'est-à-dire dans un état de prospérité beaucoup plus grande que lorsqu'elles sortaient de nos mains, vu l'argent et le nombre d'esclaves qu'ils y ont versés durant ce tems. Ces Colonies (actuellement qu'ils peuvent s'en rendre maîtres en leur propre nom) ont donc dans ce moment une double valeur pour eux. — Peut-on donc encore douter un moment du but de leur *précipitation*, — et le *motif* de l'honneur que le Roi nous a fait de *nous* nommer dans le Message, ne saute-t-il pas aux yeux?

Certes ce serait par conséquent un bon tour à jouer aux Anglais (qu'on me pardonne cette expression banale dans une circonstance aussi grave) si l'on pouvait trouver moyen de leur escamoter ce motif; et la chose ne me paraît pas impossible si l'on s'y prend bien, et qu'on ne perde pas de tems.

Sans doute qu'une simple déclaration de uotre part de vouloir rester *neutres* dans cette contestation, quand même nous la ferions du sçu et avec l'approbation du Premier Consul, ne serait d'aucun effet en Angleterre. On nous objecterait toujours notre Alliance *offensive* et défensive avec la France. — Il faudrait donc quelque chose de plus,.— et même ce serait peut-être le moment de mettre un terme à cette Alliance offensive, qui ne peut jamais être d'aucun avantage à la France, si respectable par ses propres forces, et à laquelle nous pouvons être beaucoup plus utiles dans un état de Neutralité; — au lieu qu'une Alliance offensive dans notre faiblesse actuelle, fournira toujours un prétexte à l'Angleterre de nous comprendre dans la guerre, et doit par conséquent l'encourager à attaquer la France par la certitude qu'elle a de se dédommager des fraix de sa guerre avec elle, à nos dépens.
Sans aller cependant pour le moment si loin, que de rompre notre Alliance avec la France, il me semble qu'il suffirait que le Premier Consul fît à notre prière une déclaration ouverte et officielle, communiquée à toutes les autres Cours de l'Europe, par laquelle il nous dispensât de toutes les obligations

résultantes de notre Alliance avec la République française et donnât en même tems ordre à toutes les troupes françaises de se retirer du territoire de la République. — Je le demande: si une pareille Déclaration solemnelle, suivie d'une pareille mesure, à laquelle il faudrait donner la plus grande publicité possible, ne *mettrait* pas un aussi habile Négociateur que Mr. SCHIMMELPENNINCK *le moyen* [1]) d'ôter aux yeux de la saine partie de la Nation anglaise jusqu' à l'ombre même d'un juste *motif* de nous comprendre dans les hostilités? — Et si le Ministère Britannique oserait-encore après cela, sans se compromettre à la face de toute l'Europe, se servir *du motif de notre Alliance avec la France*, pour nous traiter hostilement. — J'avoue que pour obtenir une pareille Déclaration de la France, il faudrait encore se résoudre *à quelques nouveaux sacrifices*, dont cependant le réel ne devrait se payer que dans le cas que cette déclaration eût son effet en Angleterre. — Déclaration dont le Premier Consul, en même tems qu'il ferait admirer la sagesse de sa Politique et sa modération, retirerait encore ce double avantage, de priver d'un côté les Anglais de tous les moyens sur lesquels ils comptent pour se *dédommager* des fraix de la guerre, ou de les forcer à se prostituer à la face de toute l'Europe par une agression injuste; et de se ménager à lui-même des ressources infinies dans la prospérité d'une petite République, qui devra cette prospérité à la Neutralité qu'il lui aura procurée, et des forces de laquelle il n'a jamais rien à craindre tant que la France reste en possession de la Belgique, qui faisait autrefois sa barrière contre elle.

(Archief VAN DER GOES).

1) Zal moeten zijn *à même* of *en état*, tenzij de Schrijver in overhaasting zijne gedachten op het papier uitstortende, gemeend hebbe dat *n'offrirait pas à un aussi habile Négociateur* reeds te lezen stond.

BIJLAGE II.

Betrekking tot het Graafschap Bentheim. (Notulen van het Staatsbewind der Bataafsche Republiek, 17 Januarij 1803, n°. 34ª fol. 81).

Gehoord zijnde het gerapporteerde door de Commissie van Finantie, de concert met den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, ter voldoening aan het Besluit van den 4 dezer maand n°. 23, geëxamineerd hebbende de Missive van den Commissaris der Bataafsche Republiek op den Bentheimschen Landdag, den Burger A. H. CRAMER in dato 27 December 1802, houdende verslag van het verhandelde ten zelven Landdage, tot het bijwonen van welken hij, bij Besluit van den 9 December ll. n°. 18, was gecommitteerd.

Waarop gedelibereerd zijnde, is besloten, dat het verrigte door den Commissaris dezer Republiek op den Bentheimschen Landdag zal worden geapprobeerd, gelijk hetzelve geapprobeerd wordt mits dezen.

Dat voorts de Minister van den Staat bij zijne Groot-Brittannische Majesteit, R. J. SCHIMMELPENNINCK met toezending van copien, zoo van de bovengemelde Missive en Bijlagen, als van de Memorie door den Commissaris CRAMER voornoemd, op den 3 September 1800, n° 32, over die materie ter Vergadering van het toenmalig Uitvoerend Bewind dezer Republiek ingeleverd, (te vinden in het Archif onder den datum van 19 September 1800, n°. 57,) zal worden aangeschreven, om zich zoodra mogelijk bij den Minister van zijne Groot-Brittannische Majesteit, aan wien de zaken van het Keurvorstendom *Hanover*, en dus ook die des daaraan verpande Graafschaps *Bentheim* zijn gedemandeerd, te vervoegen, denzelven van den staat van zaken voorax. te informeren en onder het oog te brengen dat het Staats-Bewind niet kan begrijpen, hoe het Kon. Keurv. Ministerie te Hanover op billijke gronden, de verplegings-kosten van de in de *Demarcatie-Linie* gebruikte troupen van het Graafschap Bentheim kan vorderen.

Dat, eensdeels, hetzelve Graafschap niet aan die Demarcatie-Linie, maar

aan de, met den Franschen Generaal VAN DAMME gesloten en door de Repraesentanten des Franschen Volks goedgekeurde Neutraliteit, deszelfs rust en veiligheid is verschuldigd, en alleen door die Neutraliteit is bevrijd geworden van de rampen van den oorlog welke hetzelve in hare geheele uitgestrektheid, zoo door de terugtogt der troupen van de Geallieerden, als het post vatten van een gedeelte derzelven op het Kasteel te Bentheim, en door de daarop gevolgde invasie der Franschen, reeds had ondervonden; rampen, waartegen de overige Landen van het Noordelijk Duitschland, die tot de Demarcatie-Linie zijn toegetreden, zich hebben beveiligd.

Dat anderdeels, de Demarcatie-Linie, als zijnde noch door het Hoofd des Rijks, noch door den Rijksdag gewettigd, niet anders kan worden beschouwd, als eene associatie van bijzondere Vorsten, of Staten, waarop geene Rijks, of Kreits-Wetten toepasselijk zijn; zoodat de Land- of Pandsheer van het Graafschap Bentheim, zich daarin willende begeven, verpligt was geweest, om tot de betaling der kosten, die daartoe zouden worden vereischt, de toestemming der Standen van het gemelde Graafschap te vragen, daar, ingevolge de 1ste paragraaf der Concordaten, *de Landheer, onder welken schijn of praetext zulks ook zijn mag, niet bevoegd is, over de Lands-penningen tot andere eindens, als waartoe zij door de Standen zijn ingewilligd, te disponeren;* en in de 6de paragraaf dier Concordaten, met duidelijke woorden bepaald wordt, *dat, zonder toestemming van Zijne Excellentie, en bewilliging der gezamentlijke Standen, geene buitengewone schattingen, of verhoogingen van Lasten, onder welke praetensie, naam, schijn of praetext van noodwendigheid of gemeenen beste het ook immer zijn moge, in den Lande uitgezet of geheven zullen worden.*

Dat dus de Pandsheer niet alleen niet bevoegd was, om dien last, zonder toestemming der Standen op het Graafschap Bentheim te laden, maar dat dezelve, uitwijzens de Landdags-Prothocollen van de jaren 1685, 1695, 1696, 1700 en 1706, zelfs verpligt konde worden gerekend, om tot het bijwonen der Conferentien, die te Hildesheim over de kosten der *Observations-Armée* zijn gehouden, Gecommitteerden der Standen te moeten convoceren.

Dat hij Minister SCHIMMELPENNINCK, op deze, en zoodanige andere gronden, als zich aan hem uit de stukken, in de behandeling der zaak mogten voordoen, aan den Minister van Zijne Kon. Majesteit zal te kennen geven, dat het Gouvernement dezer Republiek zich heeft moeten verwonderen, dat het K. K. Ministerie te Hanover, na meer dan twee jaren in het weigerend Besluit der Standen, en de daarvoor, door den Bataafschen Gecommitteerde, op den Bentheimschen Landdag bijgebragte redenen, te hebben berust, op den onlangs te Bentheim gehouden Landdag, de restitutie dier kosten, op eenen dreigenden toon, is komen te vorderen.

Dat deze Republiek, *als eerste Landstand*, zich daartegen moet verzetten, en dat zij, *als Guarandeur* van de regten en voorregten van het Graafschap

Bentheim, ingevolge de daarvan, op den 12 Februarij 1707 [1]) geteekende Acte, niet onverschillig kan zijn aan alle atteinte, die daaraan mogt worden toegebragt.

Dat het Staats-Bewind dus vertrouwt, dat de Minister van Zijne Groot Britt. Majesteit, omtrent de toedragt dezer zaak behoorlijk onderrigt, zoodra doenlijk, die voorziening wel zal willen doen, dat het K. K. Ministerie te Hanover op de voldoening of restitutie der verplegings-kosten van de Demarcatie-Armée niet langer instere, en zich derhalve onthoude, om ter bekoming derzelve eenige executive middelen tegen het Graafschap Bentheim in het werk te stellen.

En zal Extract dezes, met copie der bovengemelde stukken, worden gezonden aan den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, ten fine van executie; alsmede gelijk Extract aan den Commissaris CRAMER, gedepêcheerd tot informatie; zonder resumtie.

Hoe die betrekking van den Staat tot Bentheim, een einde heeft genomen, kan men zien uit de brieven van Koning LODEWIJK aan zijn Minister van Buitenlandsche Zaken.

„Monsieur VAN DER GOES. Le Comté de *Bentheim* ayant ete réuni aux Etats du Prince JOACHIM, Grand-Duc de Clèves et de Berg, je viens d'ordonner au Sieur CRAMER, mon Commissaire Royal près de la Diète du Comté de Bentheim, de se rendre à La Haye pour y attendre de nouveaux ordres. — Il me semble que le Comté de Bentheim, faisant partie du Grand-Duché de Berg, ce Commissaire est inutile. Le Sieur CRAMER étant Hollandais, peut-il être appelé aux Etats de Berg à *Dusseldorff*, par le Grand-Duc, et devait-il s'y rendre pour complimenter le Prince JOACHIM, au nom de la Diète? que vous en semble?

Sur ce, Monsieur VAN DER GOES, je prie Dieu qu'il vous ait en sa sainte garde.

Aix-la-Chapelle le 31 Août 1806.

LOUIS [2])."

---

1) Verg. KLUIT, *Primae lineae Hist. Federum Belgii Federati*, p. 153 sq. Index Chronolog. no. 849; — en Mr. C. STAR NUMAN, *Voorrede tot Gab. de Wal*, *Inleiding tot de wetenschap van het Europesche Volkenregt*, bl. VIII. (Groningen 1835).

2) Naar het oorspronkelijk handschrift (Archief VAN DER GOES).

En nader:

„Monsieur VAN DER GOES. J'ai reçu la lettre que vous m'avez écrite le 28 Août dernier, expliquant les motifs qui ont porté le Sieur CRAMER, à se rendre à la convocation de la Diète de Bentheim. Mon intention est que vous renvoyez sur le champ, le Sieur CRAMER à son poste, et que vous lui donniez les Instructions nécessaires.

Sur ce, Monsieur VAN DER GOES, enz.

Aix-la-Chapelle 6 Septembre 1806."

BIJLAGE III.

SÉMONVILLE's verschillende toon, beurtelings gebiedend, nederig, vleijend, kruipend. (Bladz. 23.)

En vous remerciant mon cher Ministre, de vos deux offices dont le *conclusum* seul a été communiqué, je dois vous apprendre qu'il est *indifférent* que la remonte soit fournie comme l'année dernière pourvu qu'elle soit assurée, aux Corps qui vous présentent leurs réclamations. La question n'est donc plus que de déterminer le Gouvernement français à cet acte de convenance réciproque en même tems qu'il est acte de justice. — Il nous faut *un peu de tems et des demandes directes*, *et surtout* que celles-ci ne soyent point appuyées sur ce qui a été refusé une fois, et ce qui le serait doublement d'après les plaintes des personnes qui n'aiment point qu'on se mêle de ce qu'elles regardent exclusivement comme leurs affaires; il faut bien cependant s'en mêler pour leur propre interêt, et celui des deux Pays. — Je confie à votre prudente et discrète amitié une Note Verbale dont vous connaissez déjà le contenu. Si l'Administration de la Guerre est invitée et résolue de se renfermer dans les réponses *générales*, je ne doute point qu'en évitant toutes les discussions de la malveillance, nous ne parvenions au but désiré, et dont en tout état de cause j'ay l'honneur de vous repeter que l'effet sera rempli par celui à qui vous accordez quelque confiance.

Ce Lundi. Hommages et amitié fidèle.

L'Ambassadeur de France se trouve forcé d'insister auprès du Sécretaire d'État VAN DER GOES sur l'urgence des circonstances qui réclament de la part du Gouvernement la plus prompte délibération.

Le Géneral VICTOR [1]) ayant reçu du Premier Consul l'ordre de pourvoir à la défense du pays par des dispositions generales et qui embrassent toutes

---

1) De latere Maarschalk, Hertog van Bellune.

les troupes françaises et bataves, se voit dans l'obligation de diriger vers cette résidence une demie Brigade de troupes françaises qui marche aujourd'huy. L'Ambassadeur en prévenant de cette disposition le Gouvernement, se flatte qu'aucun citoyen batave ne concevra d'inquiétude sur la présence temporaire de corps accoutumés à la plus exacte discipline, et qu'il ne sera point donné d'ordres susceptibles de contrarier ce mouvement. Le Général VICTOR attend à *Delft* la réponse du Gouvernement, et si comme le soussigné l'espére, ce Général y reçoit la confirmation des dispositions que le Gouvernement paraît avoir pris pour son commandement, il y établirait son quartier-général.

L'Ambassadeur a l'honneur d'offrir au Secrétaire d'Etat l'hommage de sa haute considération.

23 Prairial an XI
Dimanche.

SÉMONVILLE.

Je vous prie mon cher Ministre, de vouloir bien faire savoir à M. BR.... [1]), que le Général BEURNONVILLE m'annonce à l'instant l'arrivée de la procuration bien en régle desorte que rien ne retardera ni les travaux là-bas [2]), ni ceux si importans ici, quoique moins ostensibles pour opérer une réunion si désirable, et à laquelle je m'estimeray toujours heureux d'avoir contribué en quelque chose.

Recevez les expressions de mon *tendre* dévouement.

Ce Vendredi [3]).

SÉMONVILLE.

Vous n'étiez pas sorti que j'ay reçu des nouvelles de Paris.

Soyez parfaitement tranquille sur ce que nous disions tout à l'heure: il y aura prompte fin aux intrigues.

Moreau est relevé de ses deux années de détention: l'Empereur est pleinement satisfait de la décision du procès: il le prouve comme vous le voyez par cet acte d'indulgence.

Point d'Archichancelier d'État nommé.

Pourquoy pas paix prochaine, si comme tout y conduit la Régence s'établit peut-être au moment où nous parlons, ou bien à une époque très-rapprochée? L'Amiral a reçu nos paquets, il est à Flessingue.

Tout ceci pour vous mon cher Ministre, — j'aurais marché sur vos pas

---

1) A Monsieur Monsieur VAN DER GOES Secretaire d'État.

2) BRANTSEN?

3) Te Berlijn.

pour en causer avec vous, mais au moins je n'ay pas perdu de tems à griffonner, malgré un peu de frisson.

Brulez mon billet je vous prie, et comptez sur mon *éternel attachement* [1]).

Combien vous êtes bon! je n'ay point d'expressions pour vous remercier, mon cher Ministre; dans le moment où j'ay reçu votre billet, à peine pouvois-je le lire, encore moins vous répondre: permettez — que demain mes premiers pas soient pour aller vous serrer dans mes bras, et vous nommer mille fois *mon bienfaiteur*. —

Je vous dois mon fils, et l'honneur de toute une famille qu'il perdait involontairement quoique, avec la résolution généreuse de toujours supporter le danger sans le faire courir [2]).

---

1) Au Citoyen VAN DER GOES, Ministre des Relations extérieures.

2) Niet gedagteekend.

BIJLAGE IV.

Bladz. 28. volgg. *De niet langer te verbloemen toestand van 's Lands geldmiddelen.*

Secreet. **Extract uit het Register der Besluiten van het Staats-Bewind der Bataafsche Republiek.**

Vrijdag den 30 November 1804.

Bij resumtie gedelibereerd zijnde op de Missive van de Extra-ordinaris Ambassadeurs der Bataafsche Republiek bij den Keizer der Franschen, geschreven te Parijs den 23 dezer en geadresseerd aan het Staats-Bewind, Departement van Buitenlandsche Zaken, en houdende kennisgeving van hunne eerste audientie bij Hare Keizerlijke Majesteiten op den 18 en 20 daar te voren, en inzonderheid op dat gedeelte der Missive. waarbij dezelve verslag doende van de conversatie met Zijne Keizerlijke Majesteit over den staat van zaken binnen deze Republiek, het Staats-Bewind informeren, dat Hooggedachte Keizerlijke Majesteit ter gelegenheid van 's Lands finantielen toestand sprekende, in het algemeen had te kennen gegeven: *dat men het werk van de Finantie niet in zijn hart aantastte; dat men altijd ontoereikende middelen gebruikte, en de zaken door ongepaste dilayen en eene kwalijk berekende hoop op gunstigere omstandigheden, niet konden gered worden; dat drukkende maatregelen wel hard waren, maar dat de nood die gebood, en men met vigueur moest doortasten;* — Is besloten de Extra-ordinaire Ambassadeurs der Bataafsche Republiek bij den Keizer der Franschen aan te schrijven en te kennen te geven, dat het Staats-Bewind niet zonder gevoelige aandoening de door den Keizer NAPOLEON gebezigde uitdrukkingen heeft vernomen; dat dit gevoel des te smartelijker wordt, daar hetzelve die geruststellende bewustheid heeft, dat de door het Gouvernement voorgeslagen middelen tot het bedoelde oogmerk toereikende moesten zijn, en dat zoo al de uitkomst niet altijd aan de verwachting heeft beantwoord, zulks niet aan de vastgestelde maatregelen, maar aan de ongelukkige omstandigheden der tijden moet worden toegeschreven. — Dat hoezeer het Staats-Bewind allezins vertrouwt, dat zij Extra-ordinaire Ambassadeurs

deze gelegenheid niet zullen hebben laten ontslippen, om den Keizer naar aanleiding van 't geen hun van al 't voorgevallene in dezen bekend was, het ongegronde van Hoogstdeszelfs opvatting ten opzigte der ongenoegzaamheid onzer finantiele maatregelen onder het oog te brengen en denzelve te trachten te overtuigen, dat er te dien regarde in dit Gemeenebest alles gedaan was, ja meer dan men van de ingezetenen had behooren te vorderen; dat echter het Staats-Bewind te groot belang stelt dat deze Zijne Majesteits verkeerde indrukken worden weggenomen, en dienvolgens hun Extra-ordinaire Ambassadeurs gelast om bij de eerste bekwame gelegenheid of wel bij hunne afscheids-audientie Zijne Keizerlijke Majesteit over dat onderwerp te onderhouden, en door alle redenen en motiven van deze opinie terug te brengen, en daarbij Hoogstgedachte Keizerlijke Majesteit te observeren, hoe op eene bevolking van nog geen 2,000,000 menschen sedert den jare 1787, doch inzonderheid sedert den jare 1795, de exorbitant esomme van bijna 400,000,000 guldens bij extra-ordinaire heffingen is opgebragt; terwijl de ingezetenen daartoe bijna 36 pct. van hunne eigendommen hebben gefurneerd. Dat er voor het toekomende jaar een deficit existeert van 40 millioenen guldens, hetwelk indien zulks moet worden opgebragt, niet anders dan door eene buitengewone heffing van 4 pct. op de Bezittingen, (welke met de reeds loopende te zamen bijna 6 pct. zullen bedragen, wel is worden geprojecteerd, doch waarvan de heffing zelve en uitvoering, aangezien den benarden staat der ingezetenen, waarschijnlijk onuitvoerlijk zal worden) zal kunnen gevonden worden.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Secretaris bij het Departement van Buitenlandsche Zaken bij absentie van den Secretaris van Staat voor dat Departement, om daaraan onverwijld de noodige executie te geven.

Accordeert met vooraz. Register,
(get.) C. G. HULTMAN,

Voor copie conform
BOSSCHA.

BIJLAGE V.

Bladz. 24 volg. Klagten der ingezetenen van Utrecht over MARMONT.

Extract uit de Resolutien van het Gemeente-Bestuur der Stad Utrecht. (gedrukt) dag den 1804.

In deliberatie gelegd zijnde, op welke wijze aan het gerequireerde van den Franschen Generaal MARMONT, als ook voor de verdere Generaals en hunne Staven, ingevolge het 7de Artikel van het 6[e] Hoofdstuk van het Reglement tusschen de Fransche en Bataafsche Gouvernementen op den 22 November 1803 wederzijdsch geconvenieerd en geärresteerd, zoude kunnen worden voldaan, heeft de Raad, na rijpe overweging, en ter voorkoming van grootere onheilen, zich genooddrongen gevonden, tot het Logement van te moeten employeren de Huizinge van staande op de binnen deze stad, zullende hier voor een Billet van Inkwartiering worden afgegeven.

Accordeert in kennisse van mij

Den Haag 20 Maart 1804.

D. C. DE LEEUW [1]), aan het Gemeente-Bestuur van Utrecht.

Burgers!

Uwe missives omtrend de beklagelijke toestand van mijne geboortestad, door de ongehoorde vorderingen van den Generaal MARMONT, hebben mij zeer aangedaan; in de deliberatien deswegens in het Staats-Bewind, was de meerderheid van gedachten dat gijl. niet had behooren toe te geven, wel ver-

---

1) Lid van het Staatsbewind. — Wordt in de *Karakterschets der Representanten, Leden der Nationale Vergadering*, tot de Patriotten gerekend, „schoon zeer ongelijk aan zich zelven" (bl. 10).

zekerd dat de dreigementen geen effect zouden hebben gehad, en zo ja, de reedenen van klagen voor het algemeen een goed effect zouden gehad hebben: Ik voor mij beken niet te kunnen oordeelen wat ik in uw geval zoude gedaan hebben. Er worden schriftelijke doch ernstige representatien aan den Generaal MARMONT gezonden, hij komt heden hier en men zal dezelve mondeling herhalen: het door hem aangehaalde artikel strijdt met titel IV sectie 5 art. 2 § 2, alwaar gedefinieerd wordt wat men door een cantonnement moet verstaan. Klagten, naar Parijs zullen voorzeker volgen, maar wat hebben wij er van te wagten? — ik kan en behoor geen bot te vieren aan mijne indignatie. Het geval van Utrecht is maar eene repetitie van het gebeurde te Middelburg en Vlissingen, ook van Arnhem, egter hoopte ik op beetering na de Artikelen convenus; wij melden hem dat wij dezelve heilig nakomen en dus wederkeerig recht hebben zulks te verwagten, maar ik heb over dit alles zwaar hoofd.

Noeme mij met de meeste hoogachting

UEd. Dienstwillige dienaar,

(get.) D. C. DE LEEUW.

Vrijdag den 6en April 1804.

De Raad des middags ten 12 uren Extra-ordinaris op den Eed vergadert, Voorzitter de Heer Mr. P. E. VOET VAN WINSSEN, absent de Heer C. W. CAMBIER.

Rapporteerden de Heeren VOET VAN WINSSEN en VAN VOORST, dat zij ter voldoening aan des Raads Resolutie van den 5en dezer, zig heden morgen bij den Generaal BOUDET hadden begeven, en met denzelve ampel over de plaats hebbende omstandigheden hadden geconfereerd, en daarbij in de eerste plaats zijn ontwaar geworden, dat die Generaal verlangde, dat de Troupes welke op gisteren waren ingekwartierd, nogh dezen avond op eene andere wijze zouden worden verlegd, en dit zoodanig worden gearrangeerd, dat van de vier man in de kleindere wooningen geplaatst, twee of in groter getal op de Huizingen die daartoe beter geschikt waren wierden overgebragt, en dat hieraan voldaan wordende, alsdan geene Troupes verder zouden binnen marcheren. Waarover gedelibereerd zijnde, heeft de Raad, na dankzegging aan Heeren Gecomm^{s}, geresolveert, aan de intentie van den Generaal te beantwoorden, en is ingevolge van dien, de Raad TESTAS verzocht en geauthoriseerd om de billetten van Inkwartiering op den voet als bij dezen omschreven te laten vervaardigen en aldus aan den Commandant de la Place VIGENT te doen geworden.

Vervolgens door gemelde Heeren Gecomm^{s} zijnde te kennen gegeven, dat de Generaal ook zeer ontevreden was, over het verhaal aangaande het voorgevallene omtrent de Inkwartieringen binnen deze Stad, geplaatst in het Sup-

plement van de Fransche Leydsche Courant op heden uitgegeven; en daarover gedelibereerd zijnde, heeft de Raad goedgevonden dienaangaande eene missive aan het Gemeente-Bestuur der Stad Leyden af te zenden, als ook eene Resolutie aan den dezer Stads Courantier betreffende het zonder des Raads order in dato 28 Maart geannonceerde besluit bij dit Bestuur genomen nopens het employeren van eenige Huizen tot Inkwartieringen, en voorts dat van dit alles aan den Divisie-Generaal BOUDET bij missive zal worden kennis gegeven, zullende alle deze stukken heden middag ten 4 uuren, als tot welke tijd deeze vergadering wordt geadjourneerd, ter resumtie worden voorgedragen.

Het Gemeente-Bestuur der Stad Utrecht aan het Gemeente-Bestuur der Stad Leyden.

Wij hebben met leedwezen in het supplement der Fransche Leidsche Courant van den 6 April 1804 gezien een artikel raakende het in requisitie neemen van verscheidene huizen binnen deze stad, ten behoeve van den Generaal MARMONT en zijnen staf, met bijgevoegde reflexien van den Courantier: welk artikel het grootste misnoegen bij de Fransche Generaals verwekt, en dezer stad zou kunnen nadeelig zijn. Om deze reden neemen wij de vrijheid u te verzoeken, den Uitgeever van dat blad over het plaatsen van dat artikel, waarin ook verscheidene onwaarheden plaats vinden, te onderhouden, en hem te verbieden, in het vervolg diergelijke stukken, betreffende deze stad en het daarin voorgevallene met de Fransche Generaals, te plaatsen.

Wij vertrouwen, dat gij aan dit verzoek wel zult gelieven te voldoen, daar wij van onzen kant altijd bereid zullen zijn, alles aan te wenden wat tot aankweeking eener nabuurlijke vriendschap en tot dienst der wederzijdsche steden zal kunnen dienstbaar zijn.

Hiermede U in Gods heilige bescherming hebbende aanbevolen, etc.

Geschreven te Utrecht, den 6 April 1804.

Het Gemeente-Bestuur voornd. &c.

Le Conseil de la commune de la ville d'Utrecht au Rédacteur de la Gazette Française de Leiden.

Nous avons été étrangement surpris, Monsieur, de l'article contenu dans vôtre journal *du 6 de ce mois* dans lequel vous rendez compte des obstacles, qui se sont rencontrés pour le logement du quartier-general. Nous nous empressons de declarer que l'exposé en est faux dans presque toutes ses parties. Le General en Chef dont le caractère personnel guarantit suffisamment la justice,

a demandé seulement que conformément aux dispositions du Traité passé entre la France et la Batavie, Le Conseil de la commune intervint pour faire ce logement que l'affluence des Officiers rendoit difficile, et le Conseil de la commune l'a fait autant par devoir que par deference pour la personne du General en Chef.

Utrecht ce 7 Avril 1804.

Par ordre du Conseil de la commune de la Ville d'Utrecht.

(get.) P. DE ROOCK
Secretaire.

Met de bewering van het Gemeentebestuur van Utrecht ten aanzien van de *„onwaarheden"* welke het Leidsch Dagblad zou hebben verspreid, vergelijke men ook nog deze Extracten uit de Notulen van den Gemeenteraad.

17 Maart 1804. Vordering van MARMONT om hem binnen kort een convenabel huis te bezorgen, en mededeeling dat ook de verdere generale staf ten spoedigste (binnen 2 × 24 uren) moest worden gelogeerd, op poene, dat hij Gen[l] eenige bataillons zou doen binnen marcheren en per esconade billetteren. Besloten, tot voorkoming van grootere onheilen, en ten einde zooveel mogelijk aan de intentie van den Gen[l] te voldoen, daartoe in de eerste plaats die huizingen te employeren, welker eigenaars zich buiten de stad bevonden [1]: met bepaling dat geen van de leden of ministers van het Departementaal Bestuur, Geregtshof of Gemeentebestuur, of Geregt met personele inkwartiering. uithoofde hunner ambtsbedieningen, zouden worden bezwaard, maar als contribuablen aangemerkt blijven; voorts besloten, om voor het logement van MARMONT te employeren de huizinge van den Hr. J. J. V. WESTRENEN V. STERKENBURG, en *bij het lot* bepaald bij welke ingezetenen de andere Officieren van rang zouden worden gelogeerd. Ieder, welke dien last moest dragen, ontving eene resolutie als volgt [2]).

Geschreven aan MARMONT, om hem van de genomen maatregelen te informeren.

18 M[t] 1804. Met het lot bepaald, waar de 4 Kolonels en de 2 Adjudanten-Commandant zouden worden gelogeerd.

Geschreven aan 't Staatsbewind met verzoek van toch de Stad met al zijne magt te willen bijstaan en dezelve in dit ongelukkig aspect te willen secconderen, ten einde zij daaruit eenigzins mag worden gered of ten minste ge-

---

1) Te vergeefs had men den Generaal BOUDET vroeger voorgehouden: „Les lois et la Constitution de notre Pays *ne permettent pas de disposer des propriétés*" (Notulen 15 Maart 1804).

2) Z hiervoren bl. 15.

soulageerd. — Ook geschreven aan het Departementaal Bestuur v. Utrecht en aan Staatsraad DE LEEUW.

18 M[t] 1804. Den Secretaris VAN VOORST opgedragen, den Hr. v. WESTRENEN v. s. zoo mogelijk te detourneren van het demeubleren van zijn huis, dat tot het logement van den Gen[l] en chef was geoffreerd.

18 M[t] 1804 's avonds. Rapport dat de Hr. v. WESTRENEN de grove meubelen zal laten tot employ van den Gen[l] en chef, maar het linnen en postelijn daaruit zal doen transporteren.

18 M[t] 1804. Kennisgeving dat MARMONT de huizinge van den Hr. v. WESTRENEN accepteert.

18 M[t] 1804. De contribuabelen voor de inkwartieringen in 3 classificatien gebragt, van ƒ 24, ƒ 16 en ƒ 12.

19 M[t] 1804. Besluit om in de huizinge van den Hr. v. WESTRENEN kamers te laten behangen, provisioneel voor stadsrekening, totdat de kosten uit de huurpenningen zouden kunnen worden gerepeteerd.

19 M[t] 1804. Doleantie van 't Bartholomei Gasthuis; dat dit gesticht toch niet met troepen moge worden belast.

Bij provisie voor notif. aangenomen.

19 M[t] 1804. De Raad overgegaan, om voor 't logement der Fr. Officieren, welke volgens de lijst van den Fr. Commissaris v. Oorlog ingediend, nog moesten worden ingekwartierd, met het lot te doen bepalen; waarna de resolutien en biljetten zijn afgegeven.

20 M[t] 1804. De Fr. Commissaris-ordonnateur en chef ingekwartierd in het huis der Douair. v. HARDENBROEK, daar het huis van den Hr. J. V. VLIET hem niet convenierende was.

20 M[t] 1804. Klagten van inwoners, wier huizen bij loting met inkwartiering waren belast. — Besloten om bij de gedane loting te persisteren.

20 M[t] 1804. Mededeeling, dat 't behangen van 2 kamers in de huizinge van den Hr. v. WESTRENEN was aanbesteed, en besloten, om meer meubelen te laten komen uit Amsterdam.

20 M[t] 1804. Biljetten van inkwartiering voor nog 4 Kapiteins, Adjudanten van een der Generaals toegestaan, en op de requisitie van den Genl en chef tot het bekomen van kazernen voor 800 à 900 man, waarmede hij het garnizoen begeerde te vermeerderen, besloten den Secretaris v. VOORST te committeren naar den Hr. v. LIJNDEN TOT LUNENBURG, Praesiderende bij 't Dep. Bestuur, met verzoek van intercessie, en om zoo deze niet mogt baten, de Catharijne-kerk aan de Stad af te staan om tot kazerne te worden ingerigt.

20 M[t] 1804. Requisitie van huizen tot plaatsing van 5 Fr. bureaux. — 5 huizen daartoe uitgeloot, maar besloten vooraf te beproeven, of de bureaux niet zouden kunnen blijven in de burgerhuizen, waar zij thans waren.

21 M[t] 1804. Rapport, dat het Depart. Bestuur over de nieuwe vordering

naar den Haag zou schrijven, maar dat wanneer in de komst der troepen geen verandering te bewerken was, de Catharijne-kerk zou worden afgestaan.

21 M[t] 1804. Besluit van 't Staatsbewind van 19 M[t] 1804, dat de Secretaris v. Staat, Dep[t]. v. Oorlog, den Gen[l] MARMONT wegens zijne ongehoorde vorderingen de meest gepaste en dringende repraesentatien zal doen, en trachten daarvan te doen afzien en onder het oog zal brengen, dat indien men van de zijde van 't Bataafsch Gouvern[t] gehouden is de gesloten Conventie te adimpleren, dezelve ook van de Fr. zijde behoort te worden gerespecteerd.

Besloten aan het Staatsbewind intercessie te verzoeken, indien MARMONT onverhoopt mogt worden geindisponeerd en uit krachte van zijn pouvoir als Gen[l] en chef, meer troepen naar Utrecht mogt zenden; en verder verzoek om stellige orders te mogen ontvangen hoe 't Gemeentebest. zich in deze netelige omstandigheden zou hebben te gedragen.

21 M[t] 1804. Mededeeling van het Dep. Bestuur, dat het de klagt van den Raad betreffende de inkwartiering VAN MARMONT en stafofficieren, ter kennis van het Staatsbewind heeft gebragt.

23 M[t] 1804. Besloten nieuwe huizen uit te loten: 1°. voor differente huizen, op welke bij vorige loting, de last van inkwartiering gevallen was, maar die om wettige redenen werden verschoond; 2°. voor nog 3 à 4 Fr. bureaux met derzelver employés, die in de huizen waar zij zich voor dato van de inkwartiering bevonden, niet kunnen blijven, terwijl de op 20 M[t] uitgelote te klein zijn; 3°. voor de Secretarissen en bedienden der bureaux en andere Officieren tot den gen. Staf behoorende.

24 M[t] 1804. Op requisitie van MARMONT besloten voor stadsrekening in de huizinge van MARMONT allerlei noodwendigheden aan te schaffen, als een groot tafelservies, allerhande glas- en aardewerk enz.

24 M[t] 1804. Uit naam van het Gouvernement, op aandrang van MARMONT, een locaal tot huisvesting van 300 zieken gerequireerd.

Besloten om te trachten het Kruis- en Anthonie-Gasthuis of het Oudemannenhuis tot het formeren van een hospitaal te bekomen.

26 M[t] 1804. Rapport omtrent al de benoodigdheden voor de huizinge van MARMONT, welke zeer aanzienlijk waren, zoodat in de winkels alhier het verlangde op verre na niet te bekomen was, en de rapporteur, de Raad MULDER, verzocht werd, om het ontbrekende te Amsterdam aan te schaffen.

26 M[t] 1804. Augmentatie nopens het plan van Negotiatie vastgesteld zoo uit hoofde der kosten van de allerdrukkendste militaire inkwartiering en kazernering, als om andere uitgaven. De Negotiatie bepaald op ƒ 90,000 [1]).

1) Medegedeeld door Mr. H. HOOFT GRAAFLAND.

BIJLAGE VI.

Bladz. 44. „Verzendingen van boter en *kaas*." *Contrebande*. Notulen van het Staatsbewind 25 Augustus 1803 (fol. 162 volgg.).

„Door den Secretaris van Staat voor het Departement van Buitenlandsche Zaken, ter Vergadering overgelegd zijnde eene Note van den Burger DE SÉMONVILLE, Ambassadeur van de Fransche bij deze Republiek, in dato 5 Fructidor elfde jaar (den 23 dezer) houdende, dat door hem, ter gelegenheid van het aanwezen van den Eersten Consul te Brussel, aan denzelven was opening gegeven van de onderscheiden Nota's, door hem Ambassadeur aan 't Bataafsche Gouvernement gepresenteerd, om te obtineren soortgelijk *verbod van uitvoer* van onderscheidene producten, zoo en als in den laatsten oorlog had plaats gehad, en dat hij, uithoofde van het belang van den Handel der Bataafsche Republiek, aan de eene zijde, en 't notoir nadeel, 'tgeen den vijand door zoodanig verbod zoude worden toegebragt, gelast was geworden dit nader te onderzoeken.

Dat, volgens het oordeel van deskundigen, de tegen dezen algemeenen maatregel van *verbod van uitvoer*, door het Bataafsche Gouvernement geopperde bedenkingen allezins gegrond moesten worden geacht, in 't bijzonder 'tgeen tegen het generaal verbod van den uitvoer van *boter* was aangevoerd, hetwelk eer als een voorwerp van *weelde*, dan wel van consumtie moest worden beschouwd. Dat ook allezins reflexie verdiende 'tgeen opzigtelijk het generaal verbieden van den uitvoer van *gezouten vleesch* was gezegd, daar 't vrij zeker scheen, dat de vijand zoodanigen toevoer genoegzaam uit Duitschland zoude bekomen, al wierd de Bataafsche Koophandel van dit gewigtig Artikel van het voortbrengsel hunner nijverheid gepriveerd 1).

Doch dat het geheel anders gelegen was, en waaromtrent hij Ambassadeur

1) Verg. hierbij het Decreet van Koning LODEWIJK, 17 October 1806, houdende verbod van uitvoer naar Oost-Friesland en Pruissen, van boter, kaas, spek, haver en gezouten vleesch, eetwaren van de eerste noodzakelijkheid.

niet twijfelde, of de beide Gouvernementen zouden daarin overeenstemmen, met betrekking tot den uitvoer van *kaas*, daar het kennelijk was dat deze, op 't einde van den zomer en begin van den herfst, behoorde onder de wekelijksche uitdeelingen welke aan het Engelsche scheepsvolk worden uitgereikt.

Dat het ook zeker was, dat sedert eenigen tijd, zeer aanzienlijke bestellingen, om de kaas naar buiten te verzenden, waren gedaan, waaromtrent het belangrijk was, dat deze niet in handen van den vijand konden komen.

Dat hij Ambassadeur, uithoofde van de voorsz. aangevoerde motiven en uit kracht zijner laatst bekomen Instructiën, van den Secretaris van Staat, Departement van Buitenlandsche Zaken, verzocht van het Bataafsche Gouvernement te willen obtineren een dadelijk verbod van uitvoer van de kaas, tot de maand April aanstaande, zelfs voor Neutrale havens en schepen, waarvan echter de Fransche Republiek zoude behooren te worden uitgezonderd, daar de uitvoer, tot welke dezelve in de gelegenheid zal zijn, ten behoeve van de op de kusten vereenigde zeelieden, ook strekken zoude om den Bataafschen Handel voor een gedeelte van het in deze te lijden nadeel, schadeloos te stellen.

Dat hij Ambassadeur niet onkundig was, dat het *niet bijeen zijn van de Wetgevende Vergadering* belette, dat deze maatregel, voor 't oogenblik meer dan provisoir konde zijn, doch zich verpligt vond te herinneren, dat de beslissing in deze, te Brussel, op instantien van het Bataafsch Gouvernement was *geadjourneerd*, ten einde dit belangrijk poinct nader zoude kunnen worden onderzocht; dat dit tijdsverloop geen nadeel behoorde toe te brengen aan 't verlangen van het Fransche Gouvernement, vooral daar het Staatsbewind een *provisionelen* maatregel konde daarstellen, welken de vaderlandsliefde van het Wetgevend Ligchaam niet zoude nalaten te bekrachtigen;

Is, na gehoudene deliberatie besloten, dat door den Secretaris van Staat, Departement van Buitenlandsche Zaken, aan den Ambassadeur DE SÉMONVILLE — zal worden te kennen gegeven dat het Bataafsch Gouvernement niet dan met het grootst genoegen uit de voorsz. Note heeft gezien, dat de Eerste Consul aan de billijke representatien en bedenkingen van deze zijde, tegen het door hem gevraagde *generaal* verbod van uitvoer van alle levensmiddelen, aangevoerd, voor zooveel zulks tot den uitvoer van *boter* en *gezouten vleesch* relatif is, heeft gedefereerd, en ook niet anders van deszelfs billijkheid en regtvaardigheid konde verwachten [1]).

Dat, hoezeer ook misschien gegronde argumenten zouden kunnen worden aangevoerd ten betooge dat het verbod van uitvoer van kaas, voor den vijand die nadeelige gevolgen niet kan hebben, als men zich zulks van de zijde van het Fransche Gouvernement voorstelt, het Bataafsch Gouvernement, om

1) Zie over den uitvoer van boter, kaas, gezouten visch en vleesch, JOS. MOSELEY, *What is contraband of war and what is not*. London 1861, p. 88 volg.

aan den Eersten Consul de ontwijfelbaarste blijken te geven van deszelfs opregte medewerking en verlangen om den gemeenen vijand afbreuk te doen, bereid is, om, voor zooveel zulks op dit oogenblik van het Staatsbewind, daar het Wetgevend Ligchaam niet vergaderd is, afhangt, door een provisionelen maatregel welke hetzelve vertrouwt, dat door de Wetgeving zal worden goedgekeurd, aan het gemanifesteerd verlangen van den Eersten Consul te defereren, en dienvolgens de noodige orders zal stellen, dat bij provisie en tot dat daarin nader door het Wetgevend Ligchaam zal zijn voorzien, geene pasporten tot uitvoer van *kaas* naar buiten 's Lands, even eens of zulks voor Neutrale Landen of plaatsen mogt zijn (met uitzondering nogtans van den uitvoer derzelve naar Frankrijk en Spanje) zullen mogen worden verleend, of derzelver uitvoer toegestaan.

En is bij verdere deliberatie — goedgevonden —

dat, hoezeer bij het 6e Artikel van de Publicatie van den 5 Julij jongstleden, alle uitvoer van levensmiddelen naar den vijand, op poene van confiscatie van dezelve en van arbitraire straffe — is verboden, echter het heilzaam oogmerk van de wet zoude worden geëludeerd, indien den vijand ook niet wierd benomen de gelegenheid, om een, voor deszelfs behoeften noodwendig product van de nijverheid van de Bataafsche ingezetenen, door vreemden te erlangen. — En geconsidereerd zijnde, dat de kaas voor als zoodanig, kan worden geconsidereerd, — Is besloten bij provisie, en totdat daaromtrent nader of anders door de wet zal zijn gedisponeerd en voorzien, den *Zeeraad der Bataafsche Republiek* aan te schrijven en te gelasten, om de noodige orders te stellen, dat, van nu af aan, geene pasporten tot uitvoer van kaas naar *Neutrale* Landen of plaatsen worden geaccordeerd ofte uitgegeven (met uitzondering nogtans naar de Fransche Republiek en het Rijk van Spanje) en tevens zorg gedragen, dat, indien derzelver uitvoer zonder pasporten mogt worden ondernomen, dezelve kaas worde aangehouden en in 's Lands pakhuizen opgeslagen, om, naar bevind van zaken, te worden gedisponeerd.

En is al wijders besloten, het Wetgevend Ligchaam van deze *provisionele* gestelde orders, en de redenen van dien, bij eene, door den Algemeenen Secretaris te concipieren en nader ter Vergadering te produceren missive, kennis te geven.

De Staatsraad VAN HAERSOLTE, vermeenende dat deze Order, zonder toestemming der Wetgevende Vergadering, *niet* konde worden gesteld, heeft verklaard, tot deze Besluiten *niet* te hebben geconcurreerd."

BIJLAGE VII.

Diplomatische vrijdommen van lasten. — Vordering van SÉMONVILLE.

Note.

Le soussigné Ambassadeur de la République Française ayant été chargé par son Gouvernement de conclure avec celui de la République Batave un arrangement qui devait comprendre dans ses dispositions l'exercice des franchises attachées au caractère diplomatique; un des premiers devoirs qu'il a remplis à son retour à La Haye, a été d'en prévenir le Secrétaire d'État pour les affaires étrangères et de conférer avec lui de l'ensemble de cette Négociation.

Le Gouvernement d'État ayant paru désirer ensuite que l'Article des franchises ne fît point partie de la Convention souscrite le 23 Vendémiaire, et qu'il devînt au contraire l'objet d'un arrangement particulier et séparé: le soussigné a attendu qu'il voulut bien lui faire connaître les propositions ultérieures qui lui étaient annoncées: il eut cru manquer tout-à-la fois à sa délicatesse et aux égards qu'il doit au Gouvernement Batave, en insistant avec plus d'empressement sur cet article.

Cependant l'intervalle qui s'est écoulé depuis ces premières ouvertures, le porte à croire que le Gouvernement d'État a renoncé au projet de règler à cet égard un arrangement permanent; et le soussigné doit d'autant moins s'en étonner qu'il ne se déterminait qu'avec peine à rendre obligatoire pour ses successeurs celui qu'il avait eu l'honneur de proposer au Secrétaire d'État.

Il se croit donc autorisé, d'après les dispositions du Gouvernement, à réclamer l'exercice pur et simple du droit de franchise attaché à son caractère [1]); et il ne peut différer à le faire, attendant de France une quantité assez considérable d'objets, tant pour son usage que pour servir à l'ameublement de la maison de l'Ambassade, dont il se trouve chargé par suite de la Convention précitée.

---

1) Geschil over den vrijdom van verponding van het Hôtel der Fransche Legatie, (15 Aug. 1806) in 1804 en 1805 niet betaald.

Le soussigné a l'honneur de demander en conséquence au Gouvernement d'État, de vouloir bien prendre une résolution en vertu de laquelle les Bureaux de Douane soient autorisés, à compter du 10 Février prochain, à laisser entrer librement et sans payer de droits, les caisses et ballots adressés au soussigné et qui auront été désignés par lui.

Le soussigné croit pouvoir indiquer l'époque du 10 Février, comme celle probable de l'ouverture des canaux: il peut d' autant moins se permettre de penser que cette demande puisse éprouver de difficultés, que depuis l'époque de son retour il n'a fait aucun usage du droit dont il eut pu réclamer l'exercice: et que pendant les trois années qu'il a eu l'honneur d'être accrédité près du Gouvernement d'État en qualité de Ministre Plénipotentiaire, il l'a tellement restreint, qu'il peut dire avec vérité, n'avoir point usé de cette prérogative.

En priant le Secrétaire d'État de placer cette Note sous les yeux de son Gouvernement, il a l'honneur de lui réitérer l'assurance de sa haute considération.

La Haye 7 Nivose an XI. SÉMONVILLE.

BIJLAGE VIII.

Diplomatisch Ceremonieel bij de ontvangst van Gezanten, met het karakter van Ambassadeur bekleed; in 't bijzonder van den Ambassadeur van den Keizer der Franschen.

Jeudi ce 19 Juillet 1804.

La Commission, &c.

A soumis à l'approbation du Gouvernement d'État le Projet de Cérémonial suivant:

Son Excellence l'Ambassadeur de Sa Majesté l'Empereur des Français, lorsqu'Elle désire présenter ses lettres de créance, pourra charger un des Secrétaires de l'Ambassade de se rendre chez le Secrétaire d'Etat pour les Affaires Etrangères à qui il en remet copie, en le priant de les communiquer au Gouvernement d'État, et de lui demander de fixer le jour, où il recevra l'Ambassadeur en audience publique.

Ce jour étant fixé, le Gouvernement d'État en fait prévenir l'Ambassadeur par le Secrétaire au Département des Affaires Etrangères, chargé en même tems de complimenter Son Exc. au nom du Gouvernement.

Si au lieu d'un des Secrétaires, Son Exc. s'était rendu en personne chez le Secrétaire d'État pour lui remettre la copie de ses lettres de créance, celui-ci se rendra aussi en personne chez l'Ambassadeur pour lui indiquer l'heure de l'audience, et pour le complimenter.

Au jour et à l'heure fixée pour la présentation des lettres de créance de l'Ambassadeur, le Gouvernement d'État député deux de ses Membres pour se rendre dans le carosse d'État [1]) (avec la pompe nécessaire pour rehausser l'éclat de la cérémonie) au Palais de l'Ambassadeur, et conduire Son Exc. à l'audience du Gouvernement.

---

1. Z. het *Rapport* van JAC SCHELTEMA, *Over de Karos van Staat*. *Inleiding tot eene Gesch. der Nederlandsche Diplomatie* (1836) 1, 82.

Les deux Députés sont reçus à la descente de leur carosse par le premier Secrétaire de l'Ambassade, et par l'Ambassadeur à la porte de la première pièce de son appartement.

L'Ambassadeur leur cède le pas et la main jusque dans la salle de la réception, où il est complimenté par eux au nom du Gouvernement d'État. Pendant cet acte les Députés occupent le haut bout de la salle placés dans deux fauteuils vis-à-vis de celui de l'Ambassadeur; mais en sortant de l'appartement les Députés donnent la main et le pas à l'Ambassadeur, qui monte le premier dans le carosse d'État, et se place seul dans le fond: les Députés se mettent sur le devant.

Son Exc. se rend ensuite au Palais du Gouvernement, précédée des Secrétaires et autres personnes attachées à l'Ambassade, et suivie immédiatement de son carosse de cérémonie, après lequel marchent les autres voitures destinées à former le cortège.

Son Exc. à son arrivée au Palais du Gouvernement trouve les Gardes sous les armes, enseignes déployées et tambour battant; elles lui rendent les honneurs militaires souverains. Les mêmes honneurs lui sont rendus par tous les postes devant lesquels passe le cortège.

Il est reçu à la porte extérieure du Palais par le Secrétaire d'État pour les Affaires Étrangères, accompagné du Secrétaire de ce Département, qui le précèdent l'un et l'autre jusque dans la salle d'audience du Gouvernement.

Pendant tout ce tems l'Ambassadeur conserve le pas et la main sur les deux Députés du Gouvernement qui l'accompagnent.

Dès que l'Ambassadeur entre dans la salle d'audience, le Président et les Membres du Gouvernement d'État se lèvent de leurs sièges, et restent debout et la tête découverte, jusqu'à ce que Son Exc. se soit placée dans le fauteuil vis-à-vis de celui occupé par le Président.

Si l'Ambassadeur ne se couvre pas, le Président et les Membres du Gouvernement observeront la même civilité, mais ils se couvriront aussitôt que l'Ambassadeur mettra son chapeau.

L'Ambassadeur remet alors au Président ses lettres de créance, et lui adresse la parole dans des termes analogues à la nature de la mission. Le Président fait lire les lettres de créance par le Secrétaire d'État pour les Affaires Étrangères.

Après la réponse du Président, l'Ambassadeur est reconduit jusqu'à sa voiture avec les mêmes honneurs et cérémonies, en observant de plus qu'aussitôt que l'Ambassadeur se levera pour partir, le Président et les Membres du Gouvernement d'État se leveront aussi et resteront debout jusqu'à ce que Son Exc. ait quitté la salle d'audience.

Le cortège suit dans le même ordre. Arrivé au Palais de France, l'Ambassadeur conserve le pas sur les deux Députés du Gouvernement qui l'accompagnent dans la salle de la réception; mais dès qu'ils y sont entrés et à la

sortie, l'Ambassadeur leur donne le pas et la main jusqu'à la porte de la première pièce de son appartement où ils prennent congé de lui, reconduits par le premier Secrétaire d'Ambassade jusqu'au carosse.

Le jour même le Président du Gouvernement d'État et le Secrétaire d'État pour les Affaires Étrangères, viennent séparément rendre visite à Son Excellence.

Sur quoi ayant été délibéré, et la Commission remerciée de sa peine, il a été arrêté que le Projet de Cérémonial proposé sera converti en une Resolution, comme il est converti par la présente, et que les cérémonies plus amplement décrites ci-dessus ne seront pas seulement observées à l'audience publique d'un Ambassadeur Français, mais aussi à celle de tous les autres Envoyés, qui pourront être accrédités avec le caractère d'Ambassadeur près de cet État.

(Archief VAN DER GOES).

BIJLAGEN. IX.

Verhouding tot Zweden. Klagt van GUSTAAF ADOLF over de losbandigheid der Bataafsche pers.

Note.

Le soussigné a reçu la Note que Mr. DE TERSMEDEN, Chargé d'affaires de S. M. le Roi de Suède lui a fait l'honneur de lui adresser le 12 Juillet au sujet d'un article insultant que le Gazetier de Leyde s'était permis d'insérer dans sa feuille contre la personne du Roi. 1)

Toujours attentif à réprimer tout manque de respect aux Puissances avec lesquelles la République soutient des relations d'amitié, et fidèle aux principes auxquels S. M. a daigné même rendre hommage et rappeler les preuves, le Gouvernement Batave éprouve la satisfaction de pouvoir informer Mr. DE TERSMEDEN qu'il avait déjà prévenu ses représentations.

Aussitôt qu'il eut connaissance de l'article en question, il fit réprimander sévèrement le Rédacteur du Journal Politique, et en lui renouvelant l'interdiction la plus formelle d'insérer à l'avenir rien qui pût blesser les Puissances Étrangères, il le menaça de lui faire éprouver toute la rigueur des loix en cas de contravention ou de récidive.

Ayant ainsi d'avance rempli l'attente de S. M., le Gouvernement Batave ôse se flatter, que les dispositions qu'il a prises, fourniront aux yeux du Roi une nouvelle preuve de son profond respect pour sa personne et du haut prix

---

1) In het Vervolg op de *Vaderl. Historie* (184ste Boek) LXXste Deel, bl. 28 volg., wordt gemeld, dat men in een en ander Nieuwspapier had geplaatst: „Naar men elders leest, zou men te *Weenen* willen beweren, dat Zijne Majesteit de Koning van Zweden tegen het genot eener jaarlijksche inkomst van 600,000 rijksd. van de Regering zou afzien, en voorts zijne residentie in *Mannheim* nemen; terwijl alsdan de Regering aan den Hertog van *Södermanland* zou worden opgedragen." — Zie wijders welke voldoening Koning LODEWIJK aan Oostenrijk en Pruissen gaf door de uitgave van een Amsterdamsch blad te verbieden. *Documens historiques*, I. 230.

qu'il attache au maintien de la bonne harmonie qui subsiste si heureusement entre S. M. et la République.

Le soussigné a l'honneur de renouveler à Monsr. DE TERSMEDEN l'assurance de sa haute considération.

Du Département (des Affaires Étrangères)
La Haye ce 15 Juillet 1805.

A Monsr. DE TERSMEDEN,
Chargé d'affaires de S. M. le Roi de Suède.

BIJLAGE X.

Bladz. 101. Voorteekenen van den veldtogt van *Austerlitz*. NAPOLEON [1]), beschermer van Turkije en Perzië tegen Rusland.

Note.

Une Note qu'on dit avoir été adressée par M. DE NOVOSILTZOFF au Cabinet de Berlin, vient d'être publiée dans les journaux d'Allemagne. — Les fausses assertions qu'elle contient, les étranges prétentions qu'on y manifeste, l'oubli total des bienséances qui caractérise cette pièce prétendue officielle, ne permettent pas au soussigné Ministre Plénipotentiaire de Sa Majesté l'Empereur des Français Roi d'Italie, de garder le silence sur sa publicité. Il a reçu l'ordre formel de communiquer au Gouvernement de la République Batave, les observations suivantes. Il ne doute pas qu'elles ne suffisent pour rectifier les impressions qu'a pu produire un exposé offensant autant qu'infidèle des communications indirectes et momentanées qui ont eu dernièrement entre la Russie et le Cabinet de Sa Majesté.

Depuis longtems S. M. l'Empereur et Roi observe en silence les progrès de la Russie vers le Midi de l'Asie. — Elle voit avec une juste inquiétude les dangers qui menacent la Perse et la Turquie, deux grands Empires dont l'un ne peut être asservi sans que son voisin immédiat soit entraîné à une ruine inévitable; dont l'autre est la seule barrière qui existe entre le Continent et la Russie.

Les États du Grand Seigneur ne sont pas seulement menacés . . . son Cabinet incessamment obsédé d'intrigues est tous les jours humilié par des demandes, par des instigations arrogantes qui en blessant la dignité du Prince, ne laissent au Ministère le choix d'aucunes mesures et gênent jusqu'à la liberté de ses plus simples déterminations. Ses Provinces sont agitées par des mouvemens désordonnés que des Agens Russes y fomentent ouvertement; des Pa-

1) Afschrift (Archief BRANTSEN).

chas, des Gouverneurs séditieux se raffermissent dans leurs coupables entreprises et se glorifient en même tems de leurs projets d'indépendance et du patronage de la Russie. — Les Grecs, la Nation jusques à ce jour la plus docilement assujettie, se révoltent de toutes parts contre les Turcs et partout ils voient leur désobéissance excitée et par la même impunie. Des Escadres Russes parcourent les mers Ottomanes, vont porter sur tous les rivages des armes, des recruteurs, des agens de troubles et d'insurrections; et il est permis de douter si aujourd'hui il n'existe pas en Turquie un plus grand nombre d'hommes qui se concertent et se rassemblent pour détruire ce malheureux Empire, que le Souverain n'en pourrait jamais armer et réunir pour assurer sa conservation. —

Tel est l'état vraiment désastreux où se trouve la Turquie. — L'Empereur affligé de se voir presque le seul Prince du Continent qui ait su discerner de bonne heure et prévoir à tems les projets qu'on dirige contre elle, a cependant espéré que l'impudente rapidité de leurs développemens désillerait enfin les yeux de l'Europe, et il a vu avec plaisir qu'il se présentait une circonstance qui lui permettait de mettre en discussion un aussi grand intérêt et d'appeler sur elle l'attention de tous les Cabinets.

S. M. le Roi de Prusse lui a écrit pour lui faire part du désir que l'Empereur de Russie avait exprimé d'envoyer auprès de lui un de ses Chambellans. Des passeports ont été demandés: l'Empereur n'a entendu, n'a demandé aucune explication. Il savait d'avance et il a exprimé sur ce point sa pensée au Roi de Prusse qu'il n'y avait aucun espoir à former sur cette Négociation pour le repos du Monde; que quoiqu'il fût peut-être permis de conserver encore une favorable opinion de la générosité personnelle de l'Empereur ALEXANDRE, on ne devait attendre aucun résultat heureux d'une discussion dans laquelle sa modération avait été si persévérement vaincue par des instigations étrangères et par les intrigues de ses entours; qu'au fond la Russie ne prenait point de part réelle et bien sincère aux intérêts du Continent; qu'indifférente au bonheur de l'Europe, son intervention dans des circonstances orageuses n'avait jamais servi qu'à entretenir les haines et à enflammer les passions; que dans tous les tems les querelles des autres Puissances avaient été pour elle une simple spéculation de vanité et qu'aujourd'hui occupée comme elle l'était de l'envahissement progressif de la Perse et de la Turquie, elles ne pouvaient être qu'un sujet momentané de diversion, et peut-être un objet de fantaisie.

Cependant S. M. l'Empereur a ordonné que des passeports fussent envoyés, et depuis elle n'a plus entendu parler du Chambellan de l'Empereur de Russie. Elle doit regretter sans doute qu'une occasion ait été perdue de faire entendre à la Russie de justes et sévères réprésentations sur sa conduite en Asie, sur l'oppression dont elle menace l'Empire Ottoman et sur les motifs d'alarmes qui commencent à se répandre de toutes parts à l'approche d'un évènement qui menace de rompre pour toujours l'équilibre du Midi de l'Europe.

C'est sous ce point de vue surtout que S. M. envisageait la Négociation proposée comme un avantage que son projet était de faire servir au bien général; et elle s'afflige que les caprices de la Russie aient à cet égard trompé ses espérances. Mais en exposant sur ce point ses véritables vues, Elle ne se croit point obligée d'entrer en explication sur les prétendues dispositions que la lettre de M. DE NOVOSILTZOFF lui attribue. Il est simple qu'un Cabinet irrésolu pour colorer une démarche inconséquente, croye pouvoir imputer à la France les contradictions de conduite et de langage qui n'appartiennent qu'à lui. Mais ici la récrimination est un prétexte, et le prétexte est sans vraisemblance. Des passeports sollicités et obtenus ne constituent pas une Négociation [1]). La France n'a rien dit. La Russie seule s'est montrée. Elle a demandé qu'un de ses Agens fût admis à se faire entendre. Si cette demande avait été modifiée par des clauses offensantes, par des clauses telles qu'on est étonné de les voir dans une Note qu'on donne pour officielle, elle serait restée sans réponse. Le caractère de S. M. l'Empereur est trop établi en Europe pour qu'on puisse y accréditer un instant la supposition impossible, qu'on se soit permis de lui faire des propositions contraires à sa dignité, et que ces propositions ayent été écoutées. Néanmoins, quelque denuée de toute probabilité que soit une telle allégation, par cela que les Agens de la Russie ont jugé à propos de la rendre publique, le soussigné a reçu l'ordre de la démentir de la manière la plus positive et la plus formelle.

Le soussigné profite de cette circonstance pour offrir à Monsieur VAN DER GOES, Secrétaire d'État au Département des Affaires étrangères, les assurances de sa haute considération.

(Signé) DUPONT CHAUMONT.

La Haye le 26 Thermidor an 13.
(14 Août 1805.)

Depêche van den Baron VAN SPAEN (G. C.) VAN VOORSTONDE [2]), uit Weenen 17 April 1805.

„Sedert dat men te Weenen den inhoud der Declaratie, door den Keizerlijken Gezant Graaf V. METTERNICH [3]) aan het Pruissische Ministerie overgegeven, kent, gevoegd bij het antwoord door den Koning van Pruissen op dezelve gegeven, daar dit Hof vrij vergenoegd over schijnt te zijn, vertrouwen de meeste luiden er zeer op het behoud van den Vrede; en heeft zulks waar-

1) Z. hiervoren, bl. 108, wat BRANTSEN uit Parijs meldde, dat NAPOLEON niet gezind scheen in Negotiatiën met Rusland te treden.

2) Verg. hiervoren, bl. 100.

3) Destijds Gezant te Berlijn. Z. de *Tagebücher von* FRIEDRICH VON GENTZ (uit de nalatenschap van VARNHAGEN VON ENSE). Leipzig, 1861, S. 38.

schijnlijk ook al gemaakt, dat de Keizerlijke obligatiën om vier à vijf pCt. gestegen zijn. Men vindt de taal door dit Hof gehouden, gelijk vermoed wordt, zonder zich te voren deswege met het Hof van Rusland verstaan te hebben, te vredelievend om te kunnen denken dat hetzelve gezind is anders te handelen; en alle de plaats gehad hebbende en nog immer met alle mogelijke werkzaamheid voortdurende krijgstoebereidselen worden dus nu maar eeniglijk als voorzorgs-maatregelen aangezien om in geen oorlog te geraken. Men verneemt thans dat zoodra de bovengemelde verklaring hier in 't laatst van de jongstleden maand Julij opgesteld was, er behalve naar Berlijn, koeriers naar Parijs, Petersburg en Londen afgevaardigd werden, en bij welke gelegenheid tevens aan den Graaf LODEWIJK V. STAHREMBERG order toegezonden moet zijn geworden, zijn post niet te verlaten. Het verlangen is hier zeer groot naar het antwoord der drie laatstgenoemde Hoven.

De wegens zijne arrestatie te Rome zeer bekend zijnde geworden Graaf V. VERNÈGUES, die de Couranten aangekondigd hebben, dat te Weenen gekomen was en met eene gewigtige Commissie van wege het Hof van Rusland naar Rome moest gaan, heeft te Petersburg niet behaagd en hij is hier verschenen na met een pensioen zoo goed als gansch door Keizer ALEXANDER afgedankt te zijn geworden.

Ik kom zoo even te vernemen, dat een reiziger, met name de Baron WAMBOLD, hier Dingsdag als koerier depêches uit Petersburg overgebragt heeft, waarop de Graaf V. COBENZL en de Russische Ambassadeur Graaf V. RAZOUMOWSKY den volgenden dag eene Conferentie gehouden hebben, daar Generaals bijgeroepen zijn geworden. Die Baron WAMBOLD, verwantschapt met den Oostenrijkschen Ambassadeur Graaf V. STADION, [1]) zegt dat hij van alle kanten Russische troepen op marsch ontmoet heeft en dat hij bij de terugkomst van den Heer V. WINZINGERODE [2]) te Petersburg, daar niet dan van oorlog had hooren spreken."

(Archief BRANTSEN).

Nota van het Kabinet van Weenen.

Il a été fait une déclaration à Ratisbonne au nom de l'Empereur des Français, dans laquelle les armemens actuels de la Cour de Vienne sont représentés comme ayant pour objet d'empêcher le rétablissement de la Paix maritime, ainsi que le maintien du repos général; tandis qu'ils ont été provoqués par les armemens menaçans de la France, et qu'ils n'out d'autre but que de pourvoir à la sûreté de l'Empire d'Autriche, et de contribuer avec le concours

1) Toen Gezant te Petersburg. F. V. GENTZ, *Tagebücher*, S. 37.

2) »Der, schrijft V. GENTZ, S. 48, »im monat Juni — von Seiten Russlands nach Wien kam, um den gemeinschaftlichen Krieg vorzubereiten."

de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, 1) au maintien de la sûreté et de l'équilibre de l'Europe.

Sa Majesté l'Empereur des Romains et d'Autriche s'est donc vu dans la nécessité pour repousser une inculpation si peu méritée, de mettre en évidence les motifs des dits armemens, en faisant communiquer à la Diète de Ratisbonne les déclarations qui ont été échangées entre les Cours de Vienne, de Pétersbourg et des Tuileries, lesquelles prouvent d'une manière irréfragable, que la reprise des Négociations dans les sentimens les plus concilians et les plus modérés, a été offerte par la Cour de Vienne, acceptée par la Cour de Pétersbourg et refusée par l'Empereur des Français, refus accompagné de menaces qui rendent l'emploi des mesures de défense et de précaution d'autant plus urgent.

Sa Majesté ayant également à coeur de prévenir les impressions défavorables qu'on pourrait vouloir donner aux Gouvernemens étrangers, Elle a ordonné au soussigné de faire part à Monsr. SILLIMAN, Chargé d'Affaires de la République Batave, 2) des pièces alléguées ci-dessus, persuadée que cette communication sera accueillie avec interêt *et amitié* du Gouvernement Batave.

Le soussigné saisit la présente occasion de lui renouveler les assurances de sa parfaite considération.

Vienne, le 10 Septembre 1805.

(Signé) LOUIS Comte COBENZL.

A Monsieur SILLIMAN,
Chargé d'Affaires de la République Batave.

Le soussigné, Chargé d'Affaires de la République Batave, venant de recevoir la Note que Monsieur le Vice-Chancelier de Cour et d'État Comte DE COBENZL lui a fait l'honneur de lui adresser en date de hier, a celui de présenter à Son Excellence ses remercimens les plus empressés de la communication des Déclarations échangées entre les Cours de Vienne, de Pétersbourg et de Paris, concernant le renouvellement des Négociations pacifiques. Il ne manquera pas de les transmettre à son Gouvernement, dont certainement le désir le plus vif est le prompt et solide rétablissement de la Paix générale en Europe.

---

1) In de oorlogsverklaring aan Frankrijk, uit Brunn, 13 November 1805, maakt Keizer FRANS niet enkel van Rusland, maar ook van Pruissen gewag: "de s'appuyer de la puissance encore intacte de ses grands amis et *alliés*, l'Empereur de Russie *et le Roi de Prusse*, et de persévérer dans *cette union étroite* jusqu'à ce que l'Empereur de France, avec cette modération" enz. Verg. de *Proclamation de l'Empereur d'Allemagne, lors de la guerre avec la France*, bij CH. DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, T. II. 27. (Uitg. van 1832).

2) Ten gevolge van het vertrek van den Minister Baron v. SPAEN. — Verg. hiervoren bl. 117 volg.

Le soussigné saisit cette occasion pour avoir l'honneur de réiterer à Son Excellence Monsieur le Comte DE COBENZL l'assurance de ses sentimens les plus respectueux.

Vienne le 11 Septembre 1805.

(Signé) J. L. SILLIMAN.

A Son Excellence
Monsieur le Comte DE COBENZL, Vice-Chancelier de Cour et d'État.

(Archief BRANTSEN.)

BIJLAGE XI.

NAPOLEON'S *Alliantie met den Keurvorst, welhaast Koning van Wurtemberg; — onder welke omstandigheden dat Verbond gesloten werd.*

Depêche uit Stuttgart, [1]) 13 September 1805.

„Voorgisteren heeft men de tijding ontvangen dat dè Keurvorst van Beijeren Munich verlaten, en zich met zijn gansche Hof naar Wurtzburg begeven heeft. De Heer OTTO, Fransch Minister aan 't Beijersche Hof, heeft Zijne Hoogheid geaccompagneerd. [2]) De Prins V. SCHWARZENBERG, President van den Krijgsraad van Z. M. den Duitschen Keizer, zoude te Munich, vóór 't vertrek van den Keurvorst, geweest zijn, en een beslissend antwoord gevorderd hebben, of Zijne Hoogheid zijne troepen met de Oostenrijksche Armée wilde vereenigen? Een weigerend antwoord bekomen hebbende, zijn de Oostenrijkers tusschen den 8 en den 9 September de Inn overgetrokken, en naar zekere tijdingen, maar niet officieel, zijn ze heden den 13 in Munich gerukt.

Stuttgart, 4 October 1805.

Tot heden is de Hollandsche post van laatstleden Maandag niet aangekomen. Ik meldde U met de post van den 30 September, dat de Fransche troepen dienzelfden morgen in deze Residentie ingerukt waren: ik was in de onmogelijkheid van de détails mede te deelen. De Maarschalk NEY commanderende deze colonne, de poorten gesloten vindende, de Keurvorst den Generaal HÜGEL bevolen hebbende van die niet te openen: beval de Maarschalk NEY aan de

---

1) De Bataafsche Minister aldaar was A. VAN SPAEN VAN HULSHORST. Gedenkschriften van SCHIMMELPENNINCK, II. 336. — ALEXANDER DIDERIK Baron VAN SPAEN TOT DE HULSHORST overleed te Montpellier den 2 December 1805. *Journal Politique de Leide*, 27 Décembre.

2) Z. hiervoren bl. 106.

Artillerie te avanceren, en dreigde van de stad te laten bombarderen. De Generaal HÜGEL de ongelukkige gevolgen voorziende, opende de poorten, en de Franschen rukten in. De Maarschalk NEY zeer geërgerd over dezen wederstand, bezette de stad met een menigte van troepen, zoodat ieder burger 40 soldaten bekwam. Ik voeg de officiele Nota aan de Ministers gezonden bij deze missive, insgelijks die ingeleverd aan den Keizerlijken Minister. Gepasseerde nacht werd de gansche Keizerlijk-Duitsche Legatie zooals de Russische ook, in hechtenis genomen: vroetijdig in den morgen kwam er een order van Zijne Majesteit den Keizer NAPOLEON, van deze Heeren immediaat hare vrijheid te geven; *ik* 1) liet haar op de flatteuste wijze zijne gevoeligheid over deze gebeurtenis te kennen geven, daar dit geval volkomen zonder zijn voorweten geschied was; en heeft aan de beide Legatiën den tijd volkomen overgelaten tot haar vertrek; alleenlijk haar woord van eer verzoekende van geene correspondentie te houden.

Zijne Majesteit de Keizer NAPOLEON heeft zijn Hoofdkwartier te *Ludwigsburg*. Zijn Hoogheid de Prins MURAT heeft hier een paar dagen vertoefd. De gansche Armée is gisteren voortgerukt op de route naar Ulm: dezen morgen zijn er alreeds eenige Oostenrijksche krijgsgevangenen binnengebragt.

Zoo in 't oogenblik is Zijne Majesteit de Keizer NAPOLEON onder het gebulder van 't kanon, hier in deze Residentie aangekomen 2). Ik ontvang de droevige tijding dat de Generaal HÜGEL voor eenige minuten aan eene beroerte overleden is. De Keurvorst had hem in arrest laten nemen, omdat hij niet aan zijne orders geobedieerd had. Wat bittere rampspoeden overvallen deze familie!"

Note du Ministre d'État et de Conférence Comte de WINZINGERODE à S. E. le Ministre de France DIDELOT, en date du 30 Septembre 1805.

„Le soussigné se voit dans la nécessité de faire part officiellement à S. E. de l'évènement le plus inattendu et de la violence la plus inouïe commise contre la Capitale de S. A. S. E. par Mr. le Maréchal d'Empire NEY. S'étant présenté devant les portes de *Stouttgard* en même tems que le Général DUPONT d'un autre côté de la ville et ayant demandé qu'elles leur fussent ouvertes,

---

1) Zoo staat er in het afschrift: het zal wel moeten zijn: *en*.

2) De dagteekening der depêche is 4 October, terwijl men bij PERTHES, *Politische Zustände und Personen in Deutschland zur Zeit der französischen Herrschaft*, S. 450 leest: „Am 2 October traf NAPOLEON in Stuttgart ein und bestimmte den Herzog, nach kurzem Sträuben, zu einem Bündnisz" enz. Twee vergissingen: de Hertog was reeds Keurvorst, en NAPOLEON kwam op dien dag niet te Stuttgart, maar te *Ludwigsburg*. Z. het na te melden werk van PAHL, S. 75 volg. Het Verbond met Frankrijk werd, volgens dezen, den 3 October gesloten. — In het Leidsch *Journal Politique* staat 4 October. (Supplément van 20 December 1805).

non seulement pour passer mais pour y prendre quartier, le Gouverneur de cette Résidence Général d'Infanterie DE HÜGEL se transporta lui-même aux portes et tâcha par les représentations les plus fortes, en exhibant les ordres les plus positifs de S. A. S. E. de les engager à suivre les Officiers conducteurs postés sur toutes les routes qui sont tracées pour entretenir la communication à l'entour de la ville et faciliter la marche sur tous les endroits qui pouvaient être le but des troupes françaises; mais le Maréchal NEY se refusant à toute proposition et n'admettant aucune composition quelconque, fit braquer deux pièces de canon devant la porte dite de *Louisbourg*, la fit forcer de cette manière, et entra effectivement hostilement dans la Capitale de S. A. S. E. avec un nombre de troupes tellement considérable, qu'il excède même la possibilité de ce que cette ville en peut contenir. Il en fit assembler le Magistrat pour lui annoncer pour la même nuit encore, deux régiments de houzards et 15 bataillons d'Infanterie, en exigeant desuite et sans perte de tems 100.000 rations de pain [1]). Le soussigné chercherait en vain des expressions pour peindre à S. E. combien profonde est la douleur de S. A. S. E. ainsi que le juste ressentiment, dont Elle doit être pénétrée de l'insulte grave et inouïe, qu'Elle vient d'essuyer dans sa Capitale au moment même, où une lettre de l'Empereur NAPOLÉON l'assure de sentimens d'amitié et La flatte de la perspective de voir chez Elle S. M. I.

L'Electeur compte trop sur la justice et la loyauté de l'Empereur des Français, pour douter un instant, qu'il n'accorde à S. A. S. E. une satisfaction complète et analogue à l'excès de l'offense qu'Elle a dû essuyer. S. A. S. E. en la demandant à S. M. l'Empereur directement, ordonne au soussigné de demander à S. E. par cette Note officielle d'en faire son rapport direct et d'appuyer une aussi juste demande par tous les motifs qui militent pour Elle. Dans ce moment où S. A. S. E. voit sa Capitale livrée à une Armée étrangère, ses premières et plus vives sollicitations se portent particulièrement sur les personnes des Envoyés des Puissances de l'Europe accrédités auprès d'Elle et qui n'y sont demeurés que sur l'assurance de S. A. S. E. qu'Elle les garantirait autant qu'Elle même serait respectée S. A. S. E. attend avec certitude que S. E. employera toute son influence près du Commandant de l'Armée à *Stuttgart* pour faire en sorte que le caractère sacré de Ministres Publics dont sont revêtus les Envoyés accrédités à sa Cour, soit mis à l'abri de tout outrage et qu'ils continuent de jouir de tous les droits que leur assure celui des Gens.

Le soussigné &c.

P. S. Dans ce moment l' avis officiel du premier Écuyer de S. A. S. E. le Baron DE TAUBENHEIM parvient au soussigné que des houzards de l'escorte

---

1) Z. hierbij JOH. GOTTFRIED PAHL, *Gesch. f. das Wirtembergische Volk.* (Stuttgart 1831) VI. 74—77.

du Général DUPONT ont forcé les portes des grandes écuries de S. A. S. E. et blessé à coup de sabre un des gens qui s'y trouvaient et qui cherchaient d'empêcher cette violence. Un cocher de l'Électeur, revêtu de sa livrée, et conduisant Mr. DIDELOT, attaché à la Légation française, a été frappé de coups de plat de sabre. Sur la plainte portée par le Baron DE TAUBENHEIM sur l'infraction des grandes écuries auprès de l'Aide de Camp du Général DUPONT, il obtint pour toute réponse: *„ça m'est bien égal.“* Il suffit sans doute de porter ces faits à la connaissance de S. E. pour exciter la juste indignation qu'ils doivent faire naître.

Hoe de Keurvorst zich tusschen twee vuren bevond, zie men uit de Traduction par extrait de la Note du Ministre d'État Comte DE WINZINGERODE, adressée à Mr. DE SCHRAUT [1]); du 25 Septembre 1805.

Le soussigné se trouve par ordre de S. A. S. E. dans le cas de porter des plaintes contre la conduite inouïe des troupes I. R. Non-seulement on est informé par des rapports officiels, que dans plusieurs villes et endroits des États Électoraux on a fait entrer, sans réquisition préalable, des corps de troupes I. R. qui se sont permises toutes espèces de demandes et d'exactions, en obligeant les habitants du pays d'accepter des assignations hors de cours, et en traitant les États de S. A. S. E. comme un pays conquis; mais les avis reçus *d'Elwangen* apportent la nouvelle incroyable que des sujets de l'Électeur sont mis en réquisition pour travailler aux fortifications, même hors des frontières de S. A. S. E. C'est certainement sans exemple dans les Annales de l'Allemagne, que des troupes d'un Empereur Germanique, en mettant de côté tous les privilèges des Électeurs, la Capitulation de l'Empire et même les principes du Droit des Gens, maltraitent sans déclaration préalable un Electeur de l'Empire dans ses propres États d'une manière, à laquelle on ne pouvait s'attendre que de la part d'un ennemi irrité, avec qui on se trouverait en guerre ouverte.

Le Ministre de S. A. S. E. concevra qu'il ne peut pas être simplement question de faire cesser des violences de ce genre, mais d'une satisfaction et d'un dédommagement formel. Aussi S. A. E. rend trop de justice aux sentimens élevés de S. M. I. R. pour douter, qu'il ne soit remédié à cette plainte, et que les auteurs n'en soyent punis, et rendus responsables. Il serait affligeant pour S. A. S. E. si Elle devait se trouver dans la nécessité de réclamer l'assistance des Électeurs et Princes de l'Empire ainsi que des Puissances de

1) PAHL, t. a. p., S. 74. De Heer v. SCHRAUT, wordt in de *Observations sur la situation actuelle du Wurtemberg* (Suppl. au Journal Polit. de Leide, 22 Nov. 1805), „Envoyé d'Autriche" genoemd.

l'Europe, avec lesquelles Elle se trouve *en liaison de parenté* [1]), contre des violations qui compromettent également sa dignité et ses privilèges. &c. &c.

(Archief BRANTSEN).

Aandeel van de Bataafsche krijgsmagt aan den veldtogt.

Cologne 15 Octobre 1805.

En ce moment arrive la nouvelle importante que vous allez lire: Le 7 et 8 Octobre NAPOLEON a passé le Danube sur plusieurs points; la forte position des Autrichiens à *Donauwerth* a été forcée, et leur armée complètement battue. Onze bataillons de grenadiers Hongrois et un régiment de cavalerie, ainsi que des magasins considérables et beaucoup d'artillerie ont été les fruits de cette victoire.

Tandis que ceci passait au centre, le Général BERNADOTTE [2]) et l'Armée Gallo-Batave passaient le Danube à *Ingolstadt*, qui a été pris d'emblée. Le mouvement a eu le résultat de bloquer 19.000 Autrichiens dans les environs d'Augsbourg. L'armée poursuit sur tous les points l'ennemi fugitif."

(Extrait d'une lettre du Directeur des postes militaires françaises à Wurtzbourg, en date du 20 Vendémiaire.)

(Archief BRANTSEN).

1) In 't bijzonder, met Engeland en Rusland. — De Keurvorstin, sedert Koningin van Wurtemberg, was eene Britsche Prinses. Lord HENLEY schrijft den 1 October 1805 aan Lord AUCKLAND (*Journal and Correspondence of William*, Lord AUCKLAND, IV. 247). „I hope that by the next German mail we shall hear of the Princess Royal's removal from *Stutgard*, out of the reach of that arch fiend BONAPARTE." Al zeer vroeg was (vermoedelijk door STRICK V. LINSCHOTEN) berigt, „dat de tegenwoordige Hertog (van Wurtemberg) *schoonzoon van den Koning van Engeland* en een aarts-vijand van Frankrijk systema is, zoodat hij denkelijk *despotiek* heerschen zal. Zijn favoriet Graaf ZEPPLIN is hovaardig en tyranniek." (Verz. CROISET—V. TOULON).

2) Deze was Maarschalk, en dien ten gevolge stond MARMONT met zijn corps, onder dien hoogeren Bevelhebber. Zie de *Mémoires du Duc de Raguse*, T. II. 344, 347, BERTHIER aan MARMONT (28 Sept. 1805). „Votre corps d'armée reste dans toute son intégrité sous vos ordres, composé comme il l'est aujourd hui; mais, comme vous êtes réuni à M. le Maréchal BERNADOTTE, vous vous trouvez sous ses ordres," enz. Z. voorts de dagorde van den Generaal S. J. BRUCE, Gouverneur van den Haag, in het Leidsch Journal Politique, 22 October 1805.

BIJLAGE XII.

Bladz. 119. De Keizer der Franschen aan den Raadpensionaris.

„Très cher et grand Ami, J'ai été obligé de retirer mon Armée de Hollande, pour faire face à une Coalition impie, que l'or et les intrigues de l'Angleterre ont formée contre moi et contre mes Alliés. J'ai ordonné dans mon Empire la formation de Gardes Nationales pour la défense de mes frontières. Vous sentirez, que dans la circonstance présente les Amis de leur Patrie doivent courir aux armes pour repousser de son sein les hordes avides de pillage, que l'Angleterre voudrait y jeter. — Cependant, que les citoyens de Hollande soient sans inquiétude. Mes réserves de *Boulogne* et de *Mayence* sont plus que suffisantes pour venir au secours des troupes qui défendent leurs côtes, et empêcher de se réembarquer l'Armée qui violerait le territoire Batave. Je compte, très-cher et grand Ami, sur votre zèle et sur votre patriotisme dans les circonstances où nous nous trouvons. Les soins de la guerre n'absorbent pas tellement mon attention que je ne veille constamment sur les intérêts de la Patrie Batave. Une Armée pourrait débarquer sans doute; mais soyez certain, qu'elle ne se réembarquerait pas. Cependant j'en appelle aux Patriotes Bataves pour confondre la haine des Tyrans des mers, et mettre cette portion du Continent à l'abri des invasions des Pirates. Sur ce je prie Dieu, qu'il vous ait, très cher et grand Ami, en sa sainte et digne garde."

(Signé) NAPOLEON [1])

A Strasbourg le 7 Vendémiaire an XIV.
(29 Septembre 1805.)

---

1) Journal Politique de Leyde, 8 October 1805.

BIJLAGE XIII.

De Minister DE TALLEYRAND *aan den Raadpensionaris; aankondiging van* NAPOLEON'S *besluit tot verandering van den Regeringsvorm hier te lande.*

Excellence!

Sa Majesté l'Empereur et Roi me charge de vous témoigner en son nom combien Il est affligé de votre situation présente, et toute la peine qu'Il en éprouve. Cette peine est égale à l'intérêt sincère qu'il prend au bonheur personnel de Votre Excellence. Elle a sa source dans cet intérêt seul, et les circonstances n'y peuvent rien ajouter, quoique dans les circonstances actuelles Sa Majesté eût désiré, si la santé de V. E. l'eût permis, de conférer avec Elle sur des objets d'une haute et d'une égale importance pour les deux États.

Le moment est venu de compléter le système de Politique intérieure et extérieure de la Hollande, de manière à assurer en même tems et pour toujours son indépendance d'une part et de l'autre sa liaison intime avec la France, car ces deux choses sont étroitement unies, et ce qui détruirait l'une, détruirait aussi l'autre. Beaucoup de mesures ont été prises dans cette double vue; mais il en reste encore à prendre d'essentielles, dont les derniers évènemens ont bien fait sentir la nécessité.

L'indépendance de la Hollande ne peut être assurée, tant que les partisans de la Maison d'Orange pourront conserver quelque espérance de la rétablir dans le Stadhoudérat. Or la dernière Coalition a prouvé, que ni l'Angleterre ni la Prusse ont perdu cette espérance.

Le rétablissement du Prince d'Orange en Hollande, était un des projets des Coalisés. C'était une des stipulations qu'ils avaient faites; leurs desseins, il est vrai, ont échoué; mais si leur espoir a été déçu, il n'est pas détruit. Le ruiner sans retour, est donc le premier object, que la France et la Hollande doivent se proposer.

L'indépendance de la Hollande a été proclamée; elle a été *garantie par*

des Traités; elle vient de l'être encore par celui de *Presbourg.* Mais la raison dit, et l'expérience prouve, que ce sont là des garanties *extérieures et accessoires*, sur lesquelles un État *ne peut compter*, s'il n'a pas, dans ses institutions mêmes, un meilleur garant de sa sécurité. Jusqu'à présent les institutions données à la Hollande, ont été calculées pour les besoins présents.

La situation générale des choses en Europe ne permettait pas de faire davantage. Maintenant les institutions de la Hollande doivent être calculées pour un long avenir.

Il ne peut plus suffire, que son existence soit assurée pendant une Magistrature, c'est-à-dire pendant un tems qui, à raison des bornes que la Nature a assignées à la vie humaine, est nécessairement très-court. Mais la Hollande ne peut être constituée, 1) comme elle doit l'être, que dans le moment actuel et pendant la guerre.

La Paix consacrera les changements et les améliorations qui l'auront précédée; elle pourrait être rompue par ceux que l'on voudrait faire après. Que V. E. juge de l'embarras, dans lequel se trouverait Sa Majesté l'Empereur, si, la Paix faite, et les choses étant encore en Hollande sur le même pied, qu'elles y sont aujourd'hui, ce Pays venait à perdre le Chef qui le gouverne avec tant de distinction. L'Empereur aurait à courir le risque, de voir un Grand Pensionnaire élevé à la dignité suprême par l'influence Anglaise, et soumis à cette influence, ou bien une intervention trop directe pour l'écarter, deviendrait la cause d'une guerre, également fâcheuse pour la Hollande et pour la France. L'Empereur veut, que la Paix qu'il fera avec l'Angleterre, ne soit pas une simple trève, mais une Paix de longue durée. C'est pour cela qu'il ne la veut faire que quand son système de Politique exterieure sera complet et tellement stable qu'il ne soit pas dans l'obligation pour le compléter ou l'affermir, de rien entreprendre qui puisse altérer la Paix, lorsqu'elle sera rétablie. C'est aussi pour cela, qu'il est nécessaire de donner dès à présent à la Hollande une organisation permanente, et telle que ni l'Angleterre, ni aucune autre Puissance ne puisse concevoir l'espérance de la changer. V. E. partage certainement à cet égard le sentiment et le voeu de Sa Majesté, et sera empressée de seconder ses vues, en envoyant à Paris, comme j'ai l'ordre de l'y inviter, une personne qui ait toute sa confiance, et à qui Sa Majesté l'Empereur puisse aussi donner toute la sienne, et par l'intermédiaire de laquelle les deux Gouvernemens puissent se concerter et s'entendre sur toutes les mesures que nécessite l'établissement en Hollande d'un régime qui assure pour toujours son indépendance et sa prospérité.

Sa Majesté verrait avec plaisir, que le choix de Votre Excellence tombât sur Mr le Contre-Amiral VERHUEL.

1) In het H. S. staat *instituée.*

Je prie V. E. d'agréer l'assurance de mon respect.

Paris le 6 Février 1806. (Signé) CH. MAU. TALLEYRAND.

Accordeert met het origineel,
J. G. DE MEY V. STREEFKERK.

Antwoord van R. J. SCHIMMELPENNINCK.

La Haye, ce 11 Février 1806

Monsieur,

Infiniment sensible aux marques touchantes d'intérêt que Sa Majesté l'Empereur et Roi vient de me donner par les expressions, consignées en son nom dans la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire, je m'empresse de vous prier, Monsieur, de vouloir bien être auprès d'Elle l'interprète de ma reconnaissance pour la sollicitude qu'Elle exprime pour l'état de ma santé. Cette sollicitude m'offre la certitude agréable qu'Elle daignera apprendre avec quelque satisfaction le mieux visible, que j'éprouve dans ma situation physique, et qui fait augurer très-favorablement pour le rétablissement de ma vue. Sans doute je suis redevable en grande partie de ce changement favorable à la sérénité dont je jouis depuis les évènemens glorieux, qui viennent de se succéder avec une rapidité aussi grande, que les effets même ont été marquants. Ces évènemens m'ont fait éprouver toute la joie qu'un Allié fidèle et un Ami sincère trouve toujours dans les succès et dans la gloire de son Allié et de son Ami. Ils m'ont fait entrevoir d'ailleurs l'avenir le plus heureux. La confiance sans bornes que j'ai dans la générosité et dans la bienveillance de NAPOLÉON le Grand, autorise les espérances les plus flatteuses. J'en vois un nouveau garant dans les soins qui occupent actuellement S. M. I. et R. pour affermir l'indépendance de mon Pays et sa liaison intime avec la France. S. M. l'Empereur et Roi peut compter sur le zèle que je mettrai toujours à concourir avec Elle à la consolidation d'un système de Politique extérieure et intérieure pour la Batavie, adapté au caractère et aux moeurs des habitans et propre à resserrer de plus en plus les liens étroits d'amitié qui doivent pour jamais unir les deux États. Les communications que S. M. I. et R. daignera me faire sur les mesures qui pourront être prises pour cet effet, seront reçues avec un intérêt, proportionné à l'importance de l'objet. En chargeant le Vice-Amiral VERHUELL de les recevoir de ma part, je suis bien aise de répondre au désir de S. M. I. et R., et de donner en même tems à ce respectable officier une preuve signalée de ma confiance. Monsieur VERHUELL indisposé dans ce moment, sera cependant en état, je l'espère, de se mettre en route pour Paris dans très peu de jours. Il vous renouvellera de bouche, Monsieur, les assurances de la

considération la plus distinguée dont je vous prie de vouloir bien agréer l'hommage.

Le Grand Pensionnaire de la République Batave,
(Signé) R. J. SCHIMMELPENNINCK.

Accordeert met het origineel,
(geteekend) J. G. DE MEY V. STREEFKERK.

De Raadpensionaris aan den Admiraal VER HUELL.

La Haye le 15 Février 1806.

Le Grand Pensionnaire, à Monsieur le Vice-Amiral VER HUELL, Ministre de la Marine.

Monsieur le Ministre,

Le contenu de la lettre que Monsieur DE TALLEYRAND, Ministre des Relations extérieures de S. M. l'Empereur des Français, m'a écrite en date du 6 Février, et dont je vous ai donné la copie, vous aura fait connaître toute l'importance de son objet et toute la délicatesse de la mission que je confie à vôtre prudence et à vôtre patriotisme. Vous aurez observé, que la véritable intention de l'Empereur est tellement enveloppée dans des phrases vagues et dans des expressions équivoques, qu'il est impossible de donner des Instructions positives sur un objet dont on ne peut que deviner la nature.

Il est très-évident, que l'Empereur se croit au moment de devoir établir pour jamais son système de Politique extérieure, c'est-à-dire ce *Système Fédératif*, dont on Lui a depuis longtems supposé la conception, et dont Il a laissé entrevoir la prochaine exécution dans sa lettre au Sénat, donnée à Munich le 12 Janvier 1806. Pour autant que cela regarde notre Pays, il n'y a aucun doute, que l'Empereur ne veuille dans ce moment et sans aucun délai, trouver et établir un grand moyen qui Lui assure à jamais cette liaison intime de notre Pays avec son Empire, dont l'effet doit être une adhésion invariable du système Politique de la Batavie à celui de la France La lettre de Monsieur DE TALLEYRAND fait voir encore, que S. M. se persuade, que les institutions présentes de la Batavie, c'est-à-dire sa Constitution actuelle, ne Lui offrent pas la certitude de la permanence de ce système Politique, et que S. M. envisage les Traités faits ou à faire encore, comme des Actes extérieurs et accessoires qui ne sont pas suffisants: à ses yeux cette certitude ne saurait être établie que sur des institutions intérieures. Il désire, que les deux Gouvernemens se concertent sur ces institutions. Voilà le motif qui a provoqué la Commission que vous allez remplir.

La grande question qui résulte de cet exposé, se présente d'abord: „Quelles sont ces institutions additionnelles que l'Empereur a touché indéfiniment dans

sa lettre? ou, quels changemens dans notre Constitution actuelle l'Empereur a-t-il en vue?" je me trouve ici réduit à deviner.

D'après quelques phrases et d'après l'ensemble de la lettre de Monsieur DE TALLEYRAND, je ne puis que me présenter l'alternative suivante. Ou S. M. se propose de fonder une pareille institution intérieure sur quelques additions à notre Constitution, relatives à la nomination et élection éventuelle du Chef de l'État, c'est-à-dire du Grand Pensionnaire, de nature à Lui assurer une certitude raisonnable, que le choix de ce Chef ne peut être qu'agréable à la France, et dans le système Politique de cet Empire; ou, l'Empereur doit se proposer de fonder cette institution sur l'établissement d'un tel pouvoir héréditaire dans ce Pays, qui par liaison de Famille lui offre la certitude d'une identité permanente de système politique. Vous sentez, Monsieur le Ministre, que les Instructions que je puis vous donner dans l'incertitude de cette alternative, ne peuvent être que hypothétiques. Dans le cas où vous vous apercevriez, que ces institutions intérieures, dont Monsieur DE TALLEYRAND parle dans sa lettre, se borneraient à des Articles additionnels dans notre Constitution actuelle, conçus de manière à assurer à S. M. l'Empereur plus de certitude pour que le système politique de ce Pays ne puisse changer par le changement de Chefs, je vous autorise de mettre en principe pour tout ce que vous direz de ma part dans les conférences què vous aurez, que j'admets le principe de la nécessité d'une identité stable et invariable du système politique de la Batavie avec celui de la France, et que S. M. me trouvera empressé de concourir à atteindre ce but par tous les moyens compatibles avec l'intérêt et l'honneur de ma Patrie. Il s'agira alors de définir ou de préciser autant qu'on pourra, en quoi consisteraient ces additions Constitutionnelles, et je dois confier à votre sagacité, de ne pas vous avancer trop à cet égard, mais plutôt de provoquer les pensées de S. M., et de m'en rendre compte pour avoir à cet égard des Instructions plus positives et propres à vous diriger ultérieurement dans la marche de vos Négociations. S'il s'agit de fonder ces institutions intérieures sur des Traités, propres à lier à jamais la Politique extérieure de ce Pays à celle de la France, vous êtes encore autorisé à assurer, que S. M. me trouvera prêt à souscrire tous les Pactes propres à atteindre ce but, compatibles toutefois avec la dignité de l'État et avec son indépendance intérieure. De pareils Pactes pourraient se faire sous différentes formes et dénominations. La France s'est assuré du système politique de la Suisse, par un Acte de médiation: on en pourrait faire autant avec la Batavie, soit sous le même nom, soit sous celui d'un Traité fédératif. Si l'on vous répondrait de la part de S. M., que ce ne sont encore là que des Actes extérieurs et accessoires, il ne serait pas impossible de Lui en assurer à jamais l'effet par une Convention, fondée sur un système de Barrière, par la direction de toutes nos forces presque exclusivement vers la Marine; enfin par toutes les stipulations, propres à rassurer S. M. que dans toutes

les dissensions politiques éventuelles entre les Puissances du Continent, notre Pays devra toujours épouser la querelle de la France.

Voilà, Monsieur le Ministre, toutes les Instructions que je puisse vous donner dans l'incertitude actuelle sur l'hypothèse de la première alternative.

Dans le cas fâcheux, mais trop vraisemblable où vous vous apercevriez, que l'Empereur par ces Institutions intérieures, qu'il croit encore nécessaire d'ajouter à celles que nous avons déjà, aît en vue l'établissement d'un tel pouvoir héréditaire dans ce Pays, qui par liaison de Famille Lui offre la certitude d'une identité permanente de système politique, dans ce cas je ne dois pas hésiter un moment, de vous enjoindre, de vous opposer de la manière la plus positive contre l'admission d'un principe tout-à-fait inadmissible, et de nature à ne pas être susceptible d'aucune espèce de composition ni de modification. Il est presque superflu, Monsieur le Ministre, de vouloir vous suggérer ici des argumens à l'appui de votre opposition à cet égard: vous les puiserez abondamment dans les mouvemens qu'une proposition aussi fatale pour votre Patrie ferait naître dans votre coeur et ces mouvemens vous rendraient, au moment d'une pareille ouverture, et plus éloquent et plus persuasif, que les Instructions les plus détaillées ne pourraient le faire. Vous connaissez la Nation, à laquelle vous appartenez, et que vous servez avec tant de loyauté et de distinction. Vous savez, combien elle répugne à toute idée de l'admission d'une Maison étrangère dans son enceinte. Son Histoire n'a que trop prouvé que la Maison d'ORANGE, à laquelle personne ne peut refuser une grande part à la fondation même de la République, n'a jamait pu réussir à surmonter cette aversion nationale pour un pouvoir héréditaire dont à l'aide des circonstances, cette Maison avait su s'emparer.

Le rétablissement d'une institution semblable, sous quelque forme ou quelque dénomination que cela puisse être, serait tellement contraire au génie et aux espérances de la Nation, que le désespoir et le dépit qui en résulteraient, exposeraient le lugubre tableau d'une Nation qui, se croyant arrivée au terme de cueillir les fruits permanents de tant de sacrifices et d'angoisses, se trouverait tout d'un coup déchue de ses plus chères espérances, et se verrait plongée dans un abime de misères.

Si je voulois, pour appuyer cette triste vérité, entrer dans des détails, où trouverais-je moyen de commencer, ou de finir? Il est facile à tout Batave de les sentir et d'entrevoir les résultats dans toute leur étendue; mais il est très-difficile, d'en prescrire un développement adapté à la nature des discussions que je prévois.

Voici en peu de mots la grande pensée qui me remplit toute entière. Le seul espoir pour le salut de la Patrie, est essentiellement dans la conservation intacte de ce caractère national qui nous distingue; dans cet esprit d'ordre, de prévoyance et d'industrie, si nécessaires pour surmonter toutes les difficultés qui dérivent de la manière peu favorable dont la Nature a

traité notre sol sous tant de rapports. Tout se qui altère ce caractère national, ne peut qu'être funeste pour la Patrie, et ne peut que la conduire à sa dissolution. Or vous sentez, Monsieur le Ministre, que l'établissement d'une Maison française dans ce Pays ne pourrait pas manquer de produire tous ces effets que j'indique. Vous voyez déjà dans une triste perspective tout ce qu'une pareille Maison amènerait à son train dans le sein du Pays. Qui n'entrevoit pas déjà la cohue innombrable d'étrangers de toute espèce sur notre sol? tous apportant des moeurs, des habitudes et des manières, si peu conformes à notre caractère et si peu faites à laisser intactes celles nationales, dont l'ensemble fait l'unique force de l'État.

Une existence paisible et tranquille, fondée sur tous les résultats de l'industrie mercantile et agricole, voilà la seule perspective d'un avenir heureux; mais qui ne voit pas, que l'introduction d'un pouvoir héréditaire dans une Maison étrangère, entraînerait infailliblement tous les élémens, contraires à cet esprit? La création d'une Cour Princière, l'introduction d'un système militaire, se renforçant de jour en jour, attaquerait et affaiblirait nos Institutions civiles, en diminuerait la dignité et ne laisserait pas de miner l'indépendance de nos Cours de Justice et de nos Tribunaux, et de porter par là la plus fatale atteinte à cette sûreté personnelle, qui a fait naître ce caractère fier et indépendant, dont l'influence salutaire dans toutes les classes de nos habitants fait la seule base de nôtre existence Républicaine.

Voilà le grand point de vue politique, sous lequel vous ne pouvez qu'envisager cet objet; les conséquences en sont si majeures et si péremptoires, qu'on est presque tenté de s'abstenir des considérations de détail, quelque importantes qu'elles puissent être, et qui se présentent de tout côté et sous tant de rapports. Portons nous les regards sur les Finances, tout espoir d'introduire un système d'épargne, si indispensable pour l'État, s'évanouit. On ne saurait porter l'illusion au point de s'imaginer, qu'un tel système d'épargne soit compatible avet l'établissement d'une Maison Princière. Non-seulement son établissement seul, le faste qui en serait inséparable, imposerait un nouveau fardeau à l'État, mais l'esprit de luxe dans toutes les Administrations, dans tous les employés, en serait une suite inévitable et l'augmentation des appointemens et des frais, à soutenir ce luxe, ferait naître précisement l'invers d'un système d'épargnes, qui seul peut nous sauver.

Envisage-t-on la chose sous le rapport de la direction future dans les affaires de l'État, qui n'entrevoit pas les chocs, les contrariétés, les désagrémens qui naîtraient infailliblement de l'existence d'une pareille Maison à côté du Gouvernement et du Pouvoir Législatif du Pays? Qui n'entrevoit pas dans une triste perspective une rivalité fâcheuse entre ces Pouvoirs? Qui ne se présente pas les vexations, les dissensions, les gênes journalières qui en résulteraient? Et comment le Gouvernement et la Législation pourraient-ils rester libres dans leurs mouvemens et dans la gestion des affaires du Pays conformément

aux interêts et aux moeurs de ses habitants? Je ne vois pas qu'il soit possible à l'intelligence et à la prévoyance humaine de tracer ici des lignes de démarcation qui pourraient contenir les Pouvoirs dans leurs bornes respectives et assez puissantes pour prévenir cette lutte journalière, que des Institutions disparates feraient naître à chaque occasion; mais encore, qui ne voit pas que bien loin qu'une pareille institution mît fin aux discordes civiles, elle en serait au contraire une source nouvelle? Toute idée de l'unité du Pouvoir suprême s'évanouirait, et tous les turbulents mécontents chercheraient dans l'appui d'une pareille Maison un moyen de s'opposer impunément aux mesures du Gouvernement national de leur Pays. Lorsqu'on touche seulement ce point on ne peut se présenter que la foule, la succession et la permanence de toutes les factions possibles.

Je passe, Monsieur le Ministre, sur bien d'autres détails, mais je veux vous présenter encore une considération, dont par état, vous êtes particulièrement calculé à juger toute l'importance. Notre État est essentiellement mercantile, nous ne pouvons pas nous passer d'un système colonial; nous ne pouvons pas nous passer d'une navigation étendue; nous ne pouvons pas nous passer d'une Marine respectable. C'est dans la création de cette Marine, comme cohérente avec notre existence mercantile et commerciale, que nous cherchons la grande source de notre prospérité future, mais c'est aussi dans le génie de nos marins, que se distingue surtout le caractère national. Naviguer sous pavillon Batave; servir un Gouvernement national; être commandés par des Chefs Bataves [1]; — voilà les grands ressorts qui les font mouvoir et qui les animent. Cet État est par sa nature tout-à-fait incompatible avec la gestion d'une Maison étrangère dans la direction navale, et vouloir introduire des Institutions qui par leur nature auraient une telle tendance, entraînerait la destruction du génie de nos marins et avec elle, la ruine de notre Marine.

Je crois avoir assez dit, Monsieur le Ministre, pour vous pénétrer des motifs qui me font le devoir le plus sacré de vous ordonner, à vous opposer inébranlablement à l'admission du principe, de fonder les nouvelles Institutions intérieures que l'Empereur croit nécessaires, sur l'établissement d'un tel pouvoir héréditaire dans ce Pays, qui, par liaison de Famille, lui offre la certitude d'une identité permanente de système politique. Ce n'est que par cette opposition énergique, propre à faire évanouir tout espoir de composition, que vous pourrez éviter les écueils qui se présenteraient, si par des argumens astucieux, on réussissait à vous embarquer dans une discussion sur les modi-

1) Verg. hiermede de Vertoogen van 1795, medegedeeld in deze *Geschiedenis*, I, Bijlage IX, bl. 49. (*Réflexions provisoires pour les Citoyens Sieyes* enz.): „Ces braves officiers seraient perdus pour la Marine Batave, puisqu'ils préféreraient de manger du pain sec, plutôt que de se soumetre à des Chefs étrangers."

fications de ce principe, si une fois vous l'auriez admis ou faiblement repoussé.

Je ne me cache pas, Monsieur le Ministre, tous les argumens spécieux et séducteurs que vous aurez à combattre dans les discussions qui vont avoir lieu sur cet objet. On présentera la Paix comme impossible, sans cette mesure préalable, et comme certaine et prochaine après elle. On vous parlera des soulagemens financiers pour notre Pays par la retraite des Troupes françaises qui, dira-t-on, la suivra immédiatement. On vous vantera l'identité des intérêts politiques et mercantiles qui en résultera pour la France et pour la Batavie, et les grands avantages qu'on pourra faire alors à notre Commerce, en ôtant les entraves multipliées qui le gênent dans ce moment. On vous dira, que par intérêt et par ambition raisonnables une branche de la Maison de France, établie dans notre République, n'oublierait rien pour monter notre prospérité et grandeur nationales à leur plus haut degré. On appuyera, comme Monsieur DE TALLEYRAND l'a dejà fait dans sa lettre, sur la nécessité de faire évanouir à jamais les espérances de quelques Puissances étrangères, pour réinstaller la Maison d'ORANGE dans notre République; mais vous voyez en même tems, Monsieur le Ministre, que ce ne sont-là que des argumens plus séduisants que réels. Quant à la Paix, si l'Empereur ne veut pas la faire avant le complètement d'une Politique extérieure et intérieure pour la Batavie, faite à Lui assurer un système permanent, il peut obtenir ce but par un des moyens, mentionnés dans la première partie de cette Lettre, c'est-à-dire par un Acte de Médiation, par des Traités, ou par quelques additions à notre Constitution, qui Lui assurent l'influence nécessaire dans la nomination du Chef de l'État; et ce moyen-là sera plus sûr, même que l'établissement d'un pouvoir héréditaire dans une branche de sa Famille; puisque l'Histoire n'a que trop prouvé, que les liaisons de famille n'offrent qu'une très-faible garantie pour la permanence de l'identité du système politique. Quant à la retraite des Troupes françaises et aux soulagemens financiers, cela doit avoir lieu en tout cas après la Paix, et l'on ne saurait regarder une Paix quelconque comme possible, que dans cette hypothèse. Quant aux avantages pour le Commerce, il serait déplacé de s'en promettre aucune espèce de perspective, aussi longtems que le système fiscal et les notions sur les vrais intérêts du Commerce pour la France, qui dirigent à cet égard l'Empereur, restent tels qu'ils sont. Il n'y a que l'expérience qui pourra faire revenir S. M. sur cet objet et qui pourra Lui faire adopter un système plus libéral, et tout aussi conforme aux vrais intérêts de son Empire, qu'à ceux de notre Commerce. Je ne vous parlerai pas de cet état de prospérité, auquel la Maison héréditaire, établie dans notre Pays, serait intéressée de l'élever, mais la crainte se présente d'abord, qu'une telle Maison étrangère ne connaisse trop peu la nature, les moeurs, les besoins et les intérêts de ce Pays et de ses habitants, pour qu'on puisse raisonnablement attendre d'elle des conceptions,

propres à atteindre ce but. Quant à la crainte pour le retour de la Maison d'ORANGE, et au désir secret de quelques Puissances à cet égard, il est évident, qu'une seule prononciation énergique de la part de l'Empereur des Français, faite à l'occasion de la Paix future, soit dans un Traité, soit dans un Acte de Médiation, assigné entre nous, ferait évanouir à jamais cette crainte et ces désirs, plus complètement encore, que l'établissement d'une Maison française dans le Pays pourrait l'effectuer. Dans l'un ou l'autre cas tout dépendrait finalement de la force physique de l'Empire Français, de pouvoir maintenir la Batavie dans le système politique une fois établi conformément aux intérêts de la France.

Je crois, Monsieur le Ministre, vous en avoir dit assez, pour vous mettre en garde contre tous les genres d'attaques, qu'on ne cessera de diriger contre vous dans le cours des Conférences que vous aurez. Je ne parle pas des argumens qui pourraient faire craindre un abus de pouvoir; votre caractère et la carrière honorable que vous avez courue, me sont un sûr garant de la manière et de la mesure que vous mettriez à y répondre, et je laisse avec confiance le reste à la connaissance parfaite que vous avez de la situation de votre Pays et des circonstances où nous nous trouvons; mais je dois encore à ma Patrie et à moi-même, de vous prescrire, que dans toutes les Conférences que vous pourrez avoir, et chaque fois qu'il s'y présente une occasion favorable, vous n'oubliez pas, de faire sentir à l'Empereur ou à son Ministre, que la situation et les intérêts personnels du Grand-Pensionnaire actuel ne peuvent et ne doivent jamais offrir la moindre difficulté aux arrangemens qu'on pourrait prendre, et qui seraient compatibles avec l'intérêt et l'honneur de la République. L'observation de ce point, Monsieur le Ministre, vous est particulièrement enjointe et j'en attends l'exécution fidèle, autant de l'attachement sincère que je vous connais pour ma personne, que de l'obéissance que vous devez à votre Chef.

Sur ce je prie Dieu, Monsieur le Ministre, qu'Il vous ait en sa sainte et digne garde.

(Was geteekend) R. J. SCHIMMELPENNINCK.

(Onderstond) Accordeert met het origineel
(Geteekend) J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

De Raadpensionaris aan den Minister DE TALLEYRAND.

Monsieur,

Le Vice-Amiral VERHUELL m'ayant fait le rapport de la mission dont je l'avais chargé auprès de S. M. I. et R. pour répondre aux intentions de ce Monarque, j'ai cru indispensable, dans une affaire aussi délicate, de consulter

ceux qui par leurs places ont la plus grande influence dans le gouvernement du Pays, et je me suis empressé de convoquer extraordinairement l'Assemblée de L.L. H.H. P.P. A la suite des conférences qui ont eu lieu avec les membres de cette Assemblée, les membres du Conseil d'État et mes Ministres, il a été résolu de députer vers S. M. l'Empereur quelques personnes de confiance munies du résultat des délibérations, ainsi que de mes instructions. J'ai choisi à cet effet Mrs. VAN STYRUM, membre de l'Assemblée de L.L. H.H. P.P., SIX, membre du Conseil d'État, VERHUELL, Ministre de la Marine, et GOGEL, Ministre des Finances; auxquels j'ai joint Mr. BRANTSEN, qui a l'honneur de résider auprès de S. M. I. et R. en qualité de Ministre Plénipotentiaire de la République. Je prie V. E. de vouloir accueillir favorablement cette Députation et d'accorder foi et créance entière à tout ce qu'Elle aura l'honneur de Lui faire connaître de ma part.

Je prie encore V. E. de vouloir obtenir pour ces Messieurs une audience particulière de l'Empereur afin d'être à même de remplir leurs instructions, et d'exprimer à S. M. I. et R. les sentimens de respect et d'admiration dont je suis constamment pénétré pour Elle.

En vous renouvelant à cette occasion, Monsieur, les assurances de ma haute considération et de mon attachement, je prie Dieu qu'il ait V. E. dans sa sainte et digne garde.

La Haye ce

(Naar de eigenhandige minuut van den Secretaris van Staat VAN DER GOES.)

VAN DER GOES aan BRANTSEN.

25 Maart 1806.

De Vice-Admiraal VERHUELL op laatstleden Zaturdag uit Parijs teruggekomen zijnde heeft op dienzelfden dag aan Z. E. den Heere Raadpensionaris verslag gedaan van zijne zending, welke zending zooals U niet onbewust is, op uitnoodiging van den Franschen Keizer door missive van den Minister TALLEYRAND aan den Heer Raadpensionaris, geschied was. Het resultaat van dat verslag neêrkomende dat de geprononceerde wil van Z. K. M. was dat aan 't hoofd van deze Republiek gesteld wierd een Prins uit 't Fransche Huis en nominatim de Prins LOUIS 's Keizers broeder, en dat Z. K. M. bij weigering voor alternatif had voorgesteld de reunie met het Fransche Keizerrijk; heeft de Raadpensionaris deze ouvertures op den volgenden dag zijnde Zondag ter kennisse gebragt van Hoogstdeszelfs Staats-Secretarissen en tevens besloten de Vergadering van Hun H. M. buitengewoon te convoceren op Dingsdag zullende zijn den 1sten April, om met Hdezelve te raadplegen over een on-

derwerp dat volgens de gewone vormen van de Constitutie niet kan behandeld worden. En heeft de R. P. wijders besloten daarvan kennisse te geven aan den Staatsraad, zooals dan ook op gister Maandag in eene Conferentie waarbij de Staats-Secretarissen geadsisteerd hebben, geschied is.

Door Z. E. gelast zijnde U van dit alles onverwijld kennisse te geven, met aanschrijving om hetzelve zonder verzuim aan den Minister TALLEYRAND te communiceren, heb ik de eer mij van dien last bij deze te acquiteren.

(Naar de minuut.)

---

2 April 1806.

1°. De integriteit van het actueel grondgebied der Republiek, de Kolonien daaronder begrepen; verzekering dat nimmer van eenig gedeelte van dezelve afstand zal gedaan worden.

2°. De bewaring en handhaving van den Hervormden Godsdienst, zooals die thans plaats heeft, en dat de opvolgers van den Vorst dezen Godsdienst openlijk zullen zijn toegedaan.

3°. Dat tot de administratie van 't Land in 't algemeen en in het bijzonder tot die van Justitie, Policie, Waterstaat en Financien geene andere personen zullen mogen worden gebruikt dan inboorlingen der Republiek.

4°. Het uitsluitend gebruik der Nederduitsche taal in alle Wetten, Ordonnantien en publieke Acten.

5°. Dat de bewaring dezer Landen aan géén vreemd krijgsvolk zal worden toevertrouwd.

BIJLAGE XIV.

Advies van den Admiraal VAN KINSBERGEN, *gedurende* VER HUELL'S *Negotiatie te Parijs* (*Februarij — Mei* 1806).

„Chers Amis [1]),

Me trouvant si longtems, hors des affaires non seulement, mais dans cette position, j'ai éloigné même les idées qui eurent quelque connexion avec cela; je vous avoue, tout rondement, en ami, que par là je me trouve peu à même, de répondre à une question de la nature si combinée, et si compliquée, que celle que vous me faites, Amis; mais bien de vous dire, Amis, le principe sur lequel je me suis conduit, étant dans les affaires.

Si un danger est inévitable, marcher au devant, fixer en vous même l'instant périlleux, au lieu de l'attendre. On étonne par l'audace, on anime son propre courage, et on abrège les tourmens de l'incertitude. L'avantage des résolutions extrêmes, c'est d'être décisives. Il est des positions où la meilleure *prudence*, est de n'en point avoir: la crainte double les obstacles, au lieu que la témerité porte des ressources avec elle, et supplée quelquefois aux évènemens. — En outre, Amis, l'État n'a ni des ressources ni des moyens, de s'opposer à un homme qui sçait si bien se servir des arguments des bayonnettes; et par conséquent on doit tâcher de le gagner par sa propre grandeur, et gloire, à vous être utile, et pour faire le bien de la Patrie; et surtout, de ne lui-pas faire sentir qu'on veut faire le marchand avec lui. Voilà, Amis, ce qui paraît être un objet majeur à celui, qui est et restera toujours, Messieurs,

Vôtre dévoué Ami

Apeldoorn ce 27 Mars 1806. KINSBERGEN.

Fâché, Amis, de ne pouvoir pas m'entretenir avec vous, et l'ami *B.* [2]) à qui je fais mes amitiés. — Je me flatte, cher Amiral, que vous avez reçu ma dernière lettre avant vôtre départ."

---

1) Naar KINSBERGEN's eigenhandigen brief. (Archief VER HUELL).

2) BRANTSEN, naar het schijnt.

BIJLAGE XV.

Bladz. 127 volg. — Ontevredenheid over het Bewind van den Raadpensionaris, in 't bijzonder over GOGEL's Belasting-stelsel.

20 Augustus 1805.

Morgen is het eerst postdag, mijn waardste Vriend, dan verwacht ik een brief van u, en hoezeer ik denke gij *S.* [1]) nog in den Haag gesproken zult hebben, denk ik niet dat dezelve veel troostelijk zal behelzen: mijne berigten zijn het ten minste, niet. Volgens dezelve gaat *G.* [2]) voort in zijne voor het Land verderfelijke begrippen en operatiën, die niet eens, immers zeker voor de Verpondingen niet, zullen voldoen door vermeerdering van opbrengst. Dit zijn ten minste de gedachten die menschen beter onderricht met andere gedeelten van ons Land dan ik, zich vormen. Het is eene operatie gelijk aan alle die van de eerste vernielers van de Fransche Revolutie; den eenen afnemen om aan den anderen, die het niet begeerde, te geven. Zie hier een uittreksel van een brief van een kundig mensch mij gecommuniceerd. „M. GOGEL ne songe pas à des modifications; avec le *Verponding* on ne le pressera pas; je ne serais pas étonné qu'on commençât par mettre en rapport les nouvelles terres qui sont encore exemtes. Pauvres gens qui croyent que c'est-là où gît le secret de la messe; qu'ils y découvriront une mine d'or; ce sera un grain de poussière dans la balance. Je persiste à croire que la totalité de l'impôt territorial sur le nouveau pied, n'excèdera pas de beaucoup l'ancienne imposition. Au contraire, l'Overyssel, Utrecht et le Brabant y gagneront; je crois savoir qu'en Overyssel on languit après l'opération. Au reste tous les griefs que les Seigneurs des Provinces ont porté au Gouvernement depuis la séparation de l'Assemblée, sont en pure perte. M. de *B.* [3])

1) SCHIMMELPENNINCK, die den 14 Augustus naar zijn Landgoed in Overijssel was vertrokken om tot genezing van zijne oogkwaal, eenige ontspanning te genieten. (Journal Politique de Leyde, 16, 20 Août 1805).

2) GOGEL.

3) BIJLANDT.

HALT entre autres, se donne beaucoup de peine, sans fruit. La seule chose qui consolera avec le temps les Provinces, et cette époque selon moi n'est pas éloignée, c'est que lorsqu'on verra l'insuffisance de la mesure que l'on a prise et qu'il en résulte un nouveau déficit, on dira un petit mot aux possesseurs des effets; c'est encore un ultimatum qu'on se réserve, en attendant la réduction de $\frac{1}{3}$ ou des $\frac{2}{3}$.

En attendant le tripotage de l'agiotage va son train. Il y a quelque temps que pour appaiser les créanciers, il a fallu créer de nouvelles dettes et obligations; c'est ce qui a principalement causé la dernière baisse: pour arrêter cela on a fait des lettres de change, quasi à 5 p^ct^, qui sont à terme de 3, 6, jusqu'à 15 mois, et qui se discomptent à grande perte: il y a des particuliers qui en ont et qui rendent $\frac{3}{4}$ à 1 p^ct^ par mois. Les gens qui n'approfondissent pas cela, disent: *qu' est-ce que cela fait à l'État qui ne paye que 5 p^ct^.* Mais quand on s'y connait, on sait fort bien que cette perte retombe sur l'État par double et triple contre-coup." — Deze man is onderanderen met de Brabantsche zaken door en door bekend. Het Despotismus van *G.* 1) loopt bij ieder in het oog: de zwakheid van een anderen kant 2), om aan alle vorige vrienden en karnuitjes baantjes te bezorgen, blijkens alweêr het creeren van een vrij onnoodige post voor AENEAE 3) daar zeker wel een goed tractement bij zal zijn; een man die altijd even weinig goed gedaan heeft als hij bij niemand geacht is; en de laatste van den fraaijen Raad der Marine 4), daar toch voor gezorgd moest worden; — maar al de ongelukkigen die in 1795 aan den dijk gejaagd zijn! Is dit een tijd, om de officieren van de *Gardes* ten koste van het ongelukkig Land en der inwoners die geen brood eten, rokken te laten maken die *f* 700 het stuk kosten? Groote God, welke kleine zielen! In één woord, alles ziet er van dag tot dag zwarter uit 5); het nieuwe stelsel van Impositiën moet en zal een groot gedeelte van het Land vernielen, en het overige niet redden, maar voorzeker derzelver geheele val, en althans de tegenwoordige Fabriek spoedig doen vallen. Ik zal den moed niet opgeven om de waarheid te spreken, maar het is helaas in de woestijnen; ik durf niet zeggen dat uw Broeder 6) in staat zal wezen het werk te keeren, maar voorzeker zoo hij het niet kan, dan kan geen mensch het. Wat moet hij daartoe doen? dat kan hij beter beoordeelen dan

---

1) GOGEL.

2) Van den Raadpensionaris naar het schijnt.

3) "Wij hebben zijne Instructie onderdaags in de courant gehad; 't is zeker belagchelijk."

4) De beide andere Leden van den Raad van Marine onder het Staatsbewind, waren VAN ROYEN en JACOBSON. *Leven* van den Admiraal VERHUELL, I. 142.

5) Zoo meldde de Admiraal VER HUELL aan den Gezant BRANTSEN den 10 December 1805; "en un mot — nous sommes *encore plus mal* que nous l'avons été." Z. deze *Geschiedenis* IIe Deel Iste St. Bijlage XXXVI.

6) De Admiraal VER HUELL, naar alles aanduidt.

ik: sommige menschen wilden ik zoude hem schrijven of hij daar met *N.* 1) zelve niet over zoúde kunnen spreken? daar zouden zeker vele zwarigheden in wezen, het zou wel eens gevaarlijk kunnen worden. *Die* 2) zoude wel eens den *Tiers consolidé* positief kunnen willen, en de uitwerkselen daarvan, even te duchten voor de deugdzame eigenaars der fondsen, als de tegenwoordige voor de land-eigenaars. Hij moet, hij zal zeker best weten wat in deze te doen, maar ik hoop hij wat doen zal. Hij mag mij gerust gelooven, dat de boël hier alderslecht is, en dat al wat er tot nu toe gedaan is, den loop der zaken naar een ontbinding van de oude politique existentie van ons Vaderland, in niets gestuit heeft. Schrijf hem dit alles gerust in mijnen naam, of zend hem dezen zelf, en voeg er alleen bij de verzekering van mijne aanhoudende achting voor hem.

Uwe als altijd

V. BYLANDT HALT 3).

---

1) NAPOLEON.

2) De Keizer.

3) Naar het oorspronkelijke, medegedeeld door Mr. A. VER HUELL.

BIJLAGE XVI.

Baron H. W. VAN AYLVA [1]) aan BRANTSEN Gezant te Parijs.

Le 12 Avril 1806.

J'ai lu avec le plus grand plaisir votre lettre à notre ami *H.* [2]) sous le rapport de la façon dont vous y parlez de nos circonstances, parceque cela m'a prouvé combien vous jugez bien et sainement. Et j'ai parfaitement bien compris ce que vous avez voulu me faire comprendre dans la votre que l'Amiral m'a remis à son retour. Je crois avec vous que c'est le seul parti que le moment commande, et qui peut amener quelque adoucissement.

Vous aurez l'occasion de pouvoir rendre de grands services à votre Patrie et à vos concitoyens, mon cher Ami; vous savez par expérience combien tout dépendra des *personnes.* Vous les connaissez toutes, sans exception, même de celles qui pourront composer la Commission, et qui me sont encore inconnues; car jamais le Grand-Pensionnaire ne m'a encore dit le moindre mot de la grande affaire qui est sur le tapis. Ce qui vous prouvera à quoi ont abouti les promesses de confiance qui ont été faites l'année dernière pour engager quelques personnes à prendre part au Gouvernement: plusieurs de

---

1) VAN WAARDENBURG en NEERIJNEN, Lid van Hun Hoog Mogenden; onder Koning Willem I Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

2) Vermoedelijk Mr. C. G. HULTMAN, Algemeen Secretaris van Staat. Anderhalf jaar te voren, toen na de komst van SCHIMMELPENNINCK uit Keulen, over de door NAPOLEON geëischte verandering der Constitutie en Regering moest beraadslaagd worden, had dezelfde HULTMAN aan BRANTSEN, destijds Lid van het Staatsbewind, den 20 September 1804 geschreven „dat de Keizer overtuigd, dat de Republiek onder de tegenwoordige orde van zaken niet kan staande blijven of beantwoorden aan het oogmerk, verlangt dat daarin een verandering worde gemaakt, en door het *simplifieren* der Magten en 't vermeerderen van de *energie* en het gezag van *een enkel persoon* of versonen, die veerkracht worde gegeven, waardoor 't Gouvernement in staat zou zijn des Lands geluk te bevorderen." (Naar den eigenhandigen brief van den Algemeenen Secretaris van Staat. Archief BRANTSEN.)

mes connaissances et dans le même cas que moi, ont fait la même expérience. Il est complètement le maître de les nommer, puisque le grand nombre lui en a laissé la faculté, tandis qu'à mon avis, on aurait mieux fait de borner le nombre de cette Commission à peu de personnes, et selon moi cette besogne n'aurait pu être en meilleures mains qu'entre les vôtres et celles de l'Amiral. A présent il faudra attendre sur qui tombera le choix pour prononcer, mais toujours vous deux à mon avis ne pourrez pas être exclus, et par-là même votre direction pourra amener le bien, ou tâcher de prévenir le mal. On a poussé l'idée, que le Grand-Pensionnaire se mît à la tête de cette Commission: ce n'était pas la mienne, et je ne crois pas avoir fait ma cour en n'étant pas de la même opinion; quoique cependant lui-même se soit expliqué, comme n'y étant pas propre dans le moment présent à cause de son physique.

Pous avez bien raison de dire que nous sommes bien bas, mais quelle consolation de ne pas y avoir contribué.

Je ne saurai trop me figurer quelle forme on donnera à ce qui me paraît devoir être, mais je fais les voeux les plus sincères pour qu'on nous fasse des conditions favorables, ainsi que vous et d'autres en assurez la disposition positive; et c'est aussi dans ce cas, que je me persuade que vous mettrez tout en oeuvre pour les obtenir. Entre autres points, celui d'être à toujours exemt de la *Conscription militaire*, en est un d'une importance majeure. Vous pourrez déterminer si on pourra l'obtenir, et prononcer si pour atteindre ce but, il sera (ainsi que quelque-uns paraissent le croire) plus expédient de ne pas en parler, et qu'il soit clairement compris et sous-entendu parmi d'autres; ou bien s'il faudra le nommer, pour qu'il soit constaté. D'ailleurs *la Religion* avec la conservation de nos biens ecclésiastiques, y compris les Églises et le payement des ministres de notre Culte. Nos *lois nationales*, c'est-à-dire l'administration non-interrompue de la Justice civile et criminelle, sur le pied que cela a toujours eu lieu. Notre *Langue maternelle* à employer dans tous les Actes publics; — la gestion de tout ce qui concerne *les Finances*, *la Police* et *la Justice*, confiée à des natifs du pays. *Le maintien de la Dette Nationale*, et son inviolabilité, tout comme l'intégrité du territoire et des *Colonies;* la *conservation du Commerce* et de la *Navigation*; *l'administration domestique Départementale*, *l'inviolabilité des propriétés légales* de tout genre, et *le libre aveu* [1]) *du Corps Législatif* pour les besoins ordinaires et extraordinaires de l'État et de ses Colonies, voilà des objets qui ne vous échapperont pas, et qu'ainsi que moi et tous ceux qui tiennent à leur Patrie, vous envisagerez comme d'une importance majeure.

Il n'est pas douteux qu'outre ceux-ci, il y en a d'autres que vous ajouterez

1) Het *vrij Consent* zou VAN DE SPIEGEL gezegd hebben. De *inwilliging* der Staten-Generaal, zeide Art. 70 der G.wet van 1814.

à ce catalogue, et que surtout la nécessité ne vous échappera point, de ranger dans cet ordre celui des personnes à employer. Là où il est évident, que comme la Religion Reformée est celle des $\frac{5}{8}$ èmes de la Nation, et par conséquent celle de la majorité très-prononcée, il serait inconvenable et injuste même, s'il ne fût pas positivement constaté, que tous les Collèges de la Régence, de la Justice, et de la Finance seraient composés au moins pour les $\frac{2}{3}$ de ceux qui sont attachés à cette Religion, et que la même chose n'eut lieu pour les Ministres du Gouvernement qui tous à mon avis devraient être membres de cette Église — tandis qu'il serait raisonnable, d'admettre que pour les Départements où la Religion Catholique est celle de la majorité, *au moins* $\frac{1}{3}$ des Collèges fût composé par des Reformés.

Je n'ajouterai plus rien à ceci, vous aurez déjà pensé tout cela, et savez mieux que moi ce qui est essentiel et convenable pour nous. *Les conditions*, voilà d'après ce que nous savons l'unique objet de délibération qui nous reste, partant du principe que d'ailleurs tout est irrévocablement résolu. J'ai lu à cette occasion les Articles sur lesquels le Duc d'*Anjou* et le Comte *Leycester* ont été placés à la tête du Gouvernement; mais ceux-ci étaient *demandés*, et c'est aussi en conséquence ou sur la demande à faire alors de la part du Gouvernement, que dans ce tems-là ceux de *Gouda* ont avisé ainsi que cela est consigné dans l'Histoire de WAGENAAR, Vol. VII.

14 *Avril.* — On assure aujourd'hui sans que je le sache officiellement, que Messrs VAN STYRUM, SIX, GOGEL et VER HUELL seront de la Commission, et que vous en serez aussi nommé; on donne pour raison de la nomination de GOGEL que c'est pour mieux assurer que la Dette Nationale soit sacrée. Vous devinerez s'il y a d'autres motifs et quels ils pourraient être, et je vous en préviens parcequ'il est toujours agréable de savoir ceux qu'on a à attendre.

Les miens vous présentent leurs compliments et amitiés et je suis à toujours comme vous me connaissez

T. à V.

18 *Avril.* La Commission a été nommée comme je vous l'avais annoncé. Le plus *avantageux* de ceux qui la composent, et qui n'est pas neuf à Paris, doit (à ce qu'on m'a assuré) avoir prêt un projet au moyen duquel les principes d'unité et d'unisme deviendraient encore plus préjudiciables aux Départements, dans leur application, que nous en avons déjà fait la triste experience.

On attribue comme motif à la nomination de G(OGEL) outre celui que j'ai articulé — celui de faire servir son influence et les moyens qu'il a, ou bien à faire désister en général du Projet annoncé comme irrévocable, ou bien pour opérer le maintien de son Parti, au préjudice de tout autre. Voilà les propos que j'ai entendu tenir, et que j'ai cru devoir vous transmettre,

Sûr est-il, que malgré le bon accueil que la Commission du *Landbouw* à éprouvé de sa part, et les modifications ou bonnes dispositions qu'ils ont cru remarquer, il reste ferme à soutenir son principe par rapport aux *Verpondingen*.

Le bruit court ici que le Prince Héréditaire [1]) serait allé faire une course à Paris. La mort du Père a fait une grande sensation [2]), d'autant plus grande que le moment est plus remarquable, et fait naître l'idée de la possibilité de le revoir, chez plusieurs de ceux qui n'envisagent pas la volonté déclarée, aussi positive que d'autres.

Je finis en vous disant que ce sera toujours un grand point, de pouvoir convaincre, qu'il n'y a rien à faire, pour obtenir un changement dans la résolution annoncée comme irrévocable, et que celle-ci n'a point été *provoquée d'une ou d'autre manière*. Vous savez combien de personnes sont soupçonneuses, et combien souvent cela fait une mauvaise impression.

Mr. DE STYRUM m'a promis de favoriser de tout son pouvoir, l'article du Culte comme je l'ai déterminé, et à ce sujet aussi, mon cher Monsieur, je compte bien sur vous.

Celle-ci est pour vous seul, et lecture faite je vous prie de l'anéantir.

J'ai ajouté un court extrait de WAGENAAR au risque que vous n'eussiez pas son ouvrage avec vous."

(Naar den eigenhandigen, niet onderteekenden brief.
Archief BRANTSEN).

Le 2 Mai à deux heures 1806.

Hier matin à 10 heures j'ai reçu votre lettre arrivée dans le courant de la nuit précédente; j'y ai vu avec peine que la suite des longueurs et des délais s'est manifestée comme je l'avais prévu et prédit, mais qu'y faire? cela est ainsi. — La journée de hier s'est passé, sans que j'ai rien appris du contenu de la depêche à S. E. [3]) dont vous faites mention, quoiqu'elle a été communiquée à quelques membres de la Commission des Finances qui étaient hier en besogne avec le Grand-Pensionnaire, mais qui avaient été mis sous le secret. — A l'assemblée d'aujourd' hui (des États-Généraux s'entend) le Président a communiqué, les déliberations finies, qu'il avait été requis hier pour recevoir la communication de votre depêche, et invité de la communiquer à l'Assemblée, en y ajoutant l'invitation à tous les membres, pour se rendre à la Grande Besogne demain Samedi à 10 heures du matin; enfin que le

1) De Erfprins van ORANJE, later Koning WILLEM I.
2) Dood van den gewezen Stadhouder WILLEM V.
3) Aan den Raadpensionaris.

Grand Pensionnaire avait témoigné qu'il lui serait agréable d'avoir aujourd'hui une conférence avec la Commission nommée précédemment par les États-Généraux lors de la communication de la première lettre du Ministre TALLEYRAND, des Instructions données à Mr. V. 1) et du Rapport de ce dernier; et qu'en conséquence il proposait d'être autorisé à ce pourparler, et de fixer l'heure de 7 heures du soir pour en faire Rapport, non pas dans l'assemblée, mais dans le Cabinet du Président aux membres qui voudraient s'y rendre, afin d'éviter de cette manière la trop grande ostentation. — Il a été accédé à tout ceci, mais j'ai cru devoir observer, qu'ayant remarqué dans votre lettre officielle, qu'il paraissait, qu'il avait été parlé *au nom* de la Besogne, (que vous désignez sous le nom de Consulta) tandis que ceux qui en ont fait partie n'ont été convoqués, et n'y ont comparu que comme *Particuliers* pour dire leur opinion particulière, je ne croyais pas pouvoir m'y expliquer qu' individuellement, et sans qu' aucune Résolution quelconque pût être la conséquence de cette Besogne, par la raison qu'aucun de ceux qui la composaient — pour ce qui regarde au moins les membres des États-Généraux — n'était autorisé ni qualifé d'aviser *à une telle fin hors* de l'Assemblée, et que je tenais si fort à ce principe, que je ne croyais pas pouvoir me permettre de m'expliquer même, si l'intention pouvait être de prendre une Résolution au nom d'une Assemblée entièrement illégale à mes yeux sous ce rapport.

Comme je vous connais, vous ne pouvez juger la chose différement, et ce serait se charger d'une responsabilité à laquelle aucun des membres n'est appelé. *Jusquasteure* 2) j'ai pensé que les avis des membres de cette Besogne ne pouvaient et ne devaient servir, qu' à faire connaître leur opinion *individuelle*, afin d'épauler (pour ainsi dire) le Grand-Pensionnaire dans ses déterminaisons, mais jamais à mettre au jour une Résolution comme provenant d'une Assemblée complètement illégale et non autorisée à en prendre aucune. — Voilà cependant ce qui a été le cas; et (si je ne me trompe) d'après votre lettre, on doit avoir donné les Instructions et nommé la Commission au nom de cette Besogne, tandis que c'est au Grand-Pensionnaire qu' appartenait cette mesure, et que l'un et l'autre aurait dû se faire, d'après l'opinion de presque tous ceux qui y avaient assisté.

Tout cela conduit à la conclusion, que l'intention doit avoir été de mettre sur le compte de la Besogne, ce qui appartenait à la charge du Grand-Pensionnaire: lequel néanmoins était le maître de suivre ou de ne pas suivre les opinions particulières des membres, et qui a aussi nommé la Commission et donné les Instructions, sans leur en donner la moindre communication.

A présent il s'agira de vous donner une autorisation d'une importance majeure et entièrement décisive pour le Pays, et je n'ai pas besoin de vous

---

1) VER HUELL.

2) Jusqu'à cette heure.

dire qu'il y a une très-grande différence à émettre son opinion comme *individu*, que bien en s'arrogeant des titres ou une qualité que l'on n'a pas non-seulement, mais dont il n'est pas permis de se prévaloir que lorsqu'on y est autorisé. — C'est aussi pourquoi si je vois que la chose ne sera pas portée aux États-Généraux, ou bien que la Résolution sera dresseé comme résultat direct de la Besogne, je refuserai de m'expliquer, parceque quand même la Résolution serait conforme à mon opinion particulière, on ne peut pas exiger de moi d'y concourir dans une qualité que je n'ai pas, et que je ne puis m'attribuer.

Je viens d'apprendre dans l'instant que demain S. E. communiquera les Instructions qu'il a données à la Commission, mais je ne puis rien vous dire ni des intentions ni de la direction ultérieure que l'on proposera. Et quelque peu signifiante que soit celle-ci par la raison de ma parfaite ignorance, elle vous prouvera le degré de confiance qui m'est accordé, comme l'impossibilité de pouvoir opérer conformément à ce que le cas exige. – Le courier de Mr. v. (VER HUELL) m'a fait dire vouloir partir demain de grand matin, et cela m'empêchera peut-être de rien ajouter par rapport à ce que la Commission sus-mentionnée pourra nous dire ce soir.

Les mieus vous saluent, et je suis à jamais,

t. à v.

AYLVA.

Le 2 Mai.
Samedi matin.

P. S. D'après une Besogne de hier au soir je pense que le résultat sera de répondre conformément à ce qui a été exigé dans votre lettre, en choisissant les termes les plus convenables, pour éviter de se servir du mot demander ou *verzoeken*. Entre vos mains je pense et me flatte que la tournure qu'on donnera à la chose, sera propre à prévenir des inconvenients majeurs; quant à moi je pense toujours et je l'ai aussi déclaré, que toute résolution de ce que vous appelez Consulta, n'est pas en règle ni possible, et que le Grand-Pensionnaire devrait faire une Proposition aux États-Généraux ainsi qu'il en aurait eu tout le tems d'ici à avant-hier. A présent on nous présentera un projet tout arrangé entre les Ministres et Conseillers d'État, pendant tout ce tems-là, et nous n'aurons pas celui d'examiner cette pièce importante, comme cela se devrait.

(Archief BRANTSEN.)

---

1) Z. wegens den Heer V. AYLVA, als Lid der Eerste Kamer onder WILLEM I veelal met den gewezen Raadpensionaris eenstemmig, STRICK V. LINSCHOTEN, *Vertraute Briefe* u. s. w. I. s. 20.

BIJLAGE XVII.

De Raadpensionaris aan de Leden der Deputatie te Parijs 1).

„Mijne Heeren 2),

Dadelijk na de ontvangst van Ulieder depêche van den 28en April ll. welke mij reeds den 30en des avonds laat, door den Heer FRANKEN geworden is, heb ik over den belangrijken inhoud derzelve, de noodige voorloopige conferentiën aangelegd, zoo met de Commissie uit de Vergadering van Hun Hoog Mogenden, als met de Leden van den Staatsraad en de respective Secretarissen van Staat. Ik heb vervolgens wederom bijeengeroepen de Leden van het Groot Besogne bevorens over dit gewigtig onderwerp gehouden. Dit Groot Besogne heeft op heden plaats gehad, en door hetzelve is besloten, tot de navolgende plegtige en nadrukkelijke verklaring.

„Dat, vermits ten stelligste is geconstateerd de nooddwang, waarin het Vaderland is gebragt door de volharding van Zijne Majesteit den Keizer der Franschen in zijn reeds te voren gemanifesteerd voornemen, het in deze gesteldheid van zaken, ter vermijding van ontwijfelbare meerdere rampen, wenschelijk is, dat een Prins van den Keizerlijken Huize van Frankrijk, en met name Zijne Keizerlijke Hoogheid de Prins LOUIS, worde geplaatst aan het hoofd der Regering van de Bataafsche Republiek, en zulks onder beneficie van zoodanig Constitutioneel Charter, waarbij de betrekkingen tusschen het Hoofd der Regering en de Natie, worden geregeld op eene wijze, waardoor de onafhankelijkheid des Lands, de burgerlijke en godsdienstige regten en vrijheden, en de eigendommen der Ingezetenen worden verzekerd."

Wijders is de Raadpensionaris door dit Groot Besogne verzocht: „om,

1) „Exhibit. den 5 Mei 1806 middags 12 uur in Parijs." (Eigenhandige aanteekening van den Admiraal VER HUELL).

2) De brief is geheel door den Secretaris Mr. J. G. DE MEY VAN STREEFKERK geschreven.

namens hetzelve, de Commissie van het Bataafsch Gouvernement te Parijs te autoriseren, om deze Verklaring, op zoodanige manier, als zij in de gesteldheid der omstandigheden, meest dienstig en convenabel zal oordeelen, te brengen ter kennisse van Zijne Majesteit den Keizer der Franschen, en waar zij zulks wijders nuttig of noodig zal oordeelen; met verdere qualificatie, om zich bij Zijne Keizerlijke Koninklijke Majesteit bereid te verklaren, om met zoodanig persoon of personen, als daartoe door Hoogstdezelve zal of zullen worden gecommitteerd, in conferentie te treden over het ontwerp van het Fundamentele Charter, waarop zoodanige nieuwe inrigting in het Bestuur van ons Gemeenebest zoude kunnen worden tot stand gebragt; ten einde het zamenstel, daarvan te formeren, zoo spoedig mogelijk over te brengen, om aan het Groot Besogne te worden medegedeeld, en vervolgens, zulks daartoe geschikt bevonden wordende, aan de sanctie der Natie te worden onderworpen."

Als organe van het Groot Besogne, communicere ik Ulieden dit resultaat van deszelfs deliberatiën, en geve Ulieden uit naam van hetzelve volkomene autorisatie om daaraan te voldoen op zoodanige wijze als Gijlieden voor het meeste welzijn van het dierbaar Vaderland geschikt zult achten. Ik twijfel niet of dit resultaat zal Ulieden volkomen in staat stellen om verder met vrucht te kunnen werkzaam zijn, en om deze belangrijke zaak alsnu tot een beslissend einde te brengen. Ik moet Ulieden daarbij doen opmerken, dat vermits Zijne Majesteit deze wensch-verklaring, van *het Groot Besogne* heeft verlangd, Gijlieden ook in al hetgeen te dezer zake door Ulieden verder zal worden verrigt, bij uitsluiting, *uit den naam en van wege het Groot Besogne* behoort te handelen, gelijk ik zulks stellig in den loop der discussiën, aan het Groot-Besogne heb te kennen gegeven.

Ik heb overigens hier niets meerder bij te voegen, dan mijnen wensch, dat de geheele afloop van Ulieder werkzaamheden, zooveel den aard der zaak toelaat, bespoedigd worde. In de omstandigheden, waarin het Vaderland zich thans bevindt, beschouw ik het als meest heilzaam voor hetzelve, dat het Ontwerp van het nieuwe Constitutionele Charter, zoo ras doenlijk worde overgebragt. Gijlieden zult, hiervan ben ik volkomen overtuigd, niets verzuimen, om daarbij alle die stipulatiën voor onze ingezetenen te verkrijgen, welke aan hen de voorregten kunnen verzekeren, waarop zij teregt zulk eenen hoogen prijs stellen. — De Groote Bestierder van het lot der Volkeren, doe te dien opzigte uwe pogingen strekken tot hun meeste heil, opdat hun in deze gevaarvolle omstandigheden, ten minste niet alle uitzigt op welvaart en voorspoed ontnomen worde.

En hiermede, Mijne Heeren, bevele ik Ulieden in Godes heilige bescherming.

De Raad-Pensionaris der Bataafsche Republiek

Den Haag den 3 Mei 1806.

R. J. SCHIMMELPENNINCK.

De Raadpensionaris aan den Admiraal VER HUELL.

Waarde Admiraal [1]),

De inhoud van uwe officiele depêche, waarbij de toedragt der zaken gemeld wordt, heeft mij niets verwonderd. Ik heb mij stellig eenen diergelijken afloop van uwe zending voorgesteld. Een der oogmerken, welke men zich met Ulieder Missie heeft kunnen voorstellen, is door het relaas in uwe officiele depêche vervat, volkomen bereikt, namentlijk: de ontwijfelbare nooddwang der omstandigheden. — Niemand gevoelt meer dan ik de noodzakelijkheid, om in de gegevene situatie der Republiek tot eene spoedige afdoening te geraken; verscheidene omstandigheden, welke dagelijks voorvallen, geven dit maar al te zeer te kennen, en niemand kan dit voor zijn personeel geluk, meer dan ik verlangen. Alles derhalve, hetgeen met eer en pligt bestaanbaar is, kan men van mij verwachten, maar men zoude ook vergeefs iets vergen, hetgeen daarmede niet strookte. — Ik twijfel niet of het Besluit der Consulta zal de Commissie volkomen in staat stellen om een active rol te kunnen hebben. — Ik wensch hartelijk, dat het stuk, hetwelk wij dien ten gevolge verwachten, spoedig mag worden afgewerkt, en dat Gijlieden in staat zult zijn, om daarin zulke heilzame en krachtige guarantiën voor de bewaring van onze burgerlijke en godsdienstige voorregten en nationale zeden in te brengen, als Gij volgens uw schrijven, verzekerd zijt dat de intentie van den Keizer is, en zoodanig dat het aan het Volk ter sanctie zal kunnen worden aangeboden, en door hetzelve zal kunnen aangenomen worden.

Zijt verzekerd dat ik al het penibele van Ulieder positie gevoele, en dat ik Ulieder Missie beschouwe als *de ellendigste*, waarvan de Jaarboeken onzer Geschiedenis gewag maken. — Mogt de eindelijke uitkomst daarvan nog eens zoodanig voor ons dierbaar Vaderland zijn, dat het tegenwoordig en volgend geslacht reden mogen hebben, om het Opperwezen dankbaar te zijn voor het behoud van een Vaderland, hetwelk wij thans in zulk eenen ongelukkigen en veegen staat beschouwen. De goede Hemel zegene daartoe uwe pogingen en die van uwe Ambtgenooten; terwijl ik u op nieuws de hartelijkste verzekeringen van mijne welmeenende vriendschap aanbiede [2]).

Huis in 't Bosch
den 8 Mei 1806.

R. J. SCHIMMELPENNINCK.

---

1) Deze brief is insgelijks geheel van de hand van den Secretaris DA MET, vroeger zelf als zoodanig bij den Admiraal werkzaam.

2) (Medegedeeld door Mr. A. VER HUELL).

BIJLAGE XVIII.

De Admiraal VER HUELL aan den Secretaris van Staat VAN DER GOES 1).

Parijs den 4 Junij 1806.

Heden gewordt mij uwe vriendelijke missive van 30 ll. mijn waarde Vriend! Het verwondert mij geenszins dat het *gestormd* heeft in 't Bosch. Dan, het dient nu mooi weêr te worden, of men moet er de zeilen naar zetten.

Morgen avond hoop ik van hier te zullen kunnen vertrekken, beneffens de Hr. VAN STYRUM. 'T heeft den Vorst behaagd mij met eene bijzondere last te chargeren 2), welke mij verpligten zal veel spoed te moeten maken.

Zeker is het dat de Koning en Koningin spoedig zullen volgen, Het zal dus allernoodzakelijkst zijn dat er eenige preparatiën gemaakt worden voor die receptie, terwijl daar niet te veel tijd toe zal zijn.

Hiermede hoop ik mijn waarde Vriend, dat gij u een weinig zalt bemoeijen, terwijl dit ten hoogste van aanbelang zal zijn om eene eerste goede impressie te geven. — Er zullen eenige Officieren van 't Huis van den Prins gelijk met mij van hier verreizen, om het verblijf van de Koninglijke familie te arrangeren. Ik hoop dat de Hr. SCHIMMELPENNINCK alle de meubels niet van 't Huis in 't Bosch zal laten transporteren. — Ik bid u uwe goede diensten een weinig aan te wenden dat dit werk wat in een goede plooi komt. Het schijnt mij toe dat men wel eenige preparatien zal gemaakt hebben om van verblijf te veranderen. Het doet mij leed dat het wat precipitant gaat, maar. . . . hiertoe zijn gewigtige redenen. Anderzints zoude de komst nog eenige dagen langer uitgesteld geworden zijn. Ik hoop dat

1) Naar den eigenhandigen brief (Archief VAN DER GOES).

2) Z. die algemeene volmagt bij 's Konings Decreet van 5 Junij 1806 (in 4 Artikelen), in het *Leven en karakter van* CAREL HENDRIK Graaf VER HUELL, II. 44, 460 (Bijlage D).

Mevr. VAN DER GOES welvarende zal zijn en haar Ed. hare gedachten een weinig zal laten gaan, welke dames de Koningin zullen kunnen recipieren.

Na mijne complimenten aan Mevrouw verzocht te hebben, heb ik de eer mij opregtelijk te noemen

UWEdG. hoogachtend Vriend,

VER HUELL.

Parijs den 4 *Junij* 1806 [1]).

1) De datum wordt twee malen vermeld.

BIJLAGE XIX.

Voordragt aan Hun H. M. gedurende het afwezen des Konings, door mij gepresenteerd [1]).

In den Haag den 16 Junij 1806.

C. H. VER HUELL, Vice-Admiraal en Minister van de Marine, als Gemagtigde van Zijne Majesteit LOUIS NAPOLEON, Koning van Holland, aan de Vergadering van Hun Hoog Mogenden.

Hoog Mogende Heeren!

Door Zijne Majesteit LOUIS NAPOLEON, Koning van Holland, ontworpen en goedgekeurd, zijnde de hiernevens gevoegde zesde en zevende Afdeelingen behoorende tot de Constitutionele Wetten, drage ik aan U Hoog Mogenden voor te nemen het navolgend Decreet.

Gelezen zijnde eene Missive van C. H. VER HUELL, Vice-Admiraal enz. (met de hierboven vermelde qualiteiten) geschreven alhier in den Haag den 16 Junij 1806 nº. 4, Heeft de Vergadering van H. H. M. overeenkomstig de voordragt daarbij gedaan, genomen het navolgend Decreet.

„Zesde en zevende Afdeelingen behoorende tot de Constitutionele Wetten [2]).

VIe Afdeeling.

Van de eeden.

Art. 1.

Dadelijk na de Proclamatie, zal de Koning den eed ontvangen van H.H. Mogenden, van de Ministers, van de Staatsraden, van het Hooge Geregts-

---

1) Eigenhandige verklaring van den Admiraal VER HUELL. (Medegedeeld door Mr. A VER HUELL).

2) Z. de *Decreten en Besluiten van Zijne Majesteit den Koning van Holland*, fol. 4 (Bijlagen 17 Junij 1806) 9 (20 Junij) 3 Julij 1806 (fol. 16).

hof, van de Hooge Officieren en de Officieren van het Paleis, van de Nationale Rekenkamer, van de Presidenten en Procureurs-Generaal bij de differente Regtbanken en Geregtshoven, van de Land- en Zee-Officieren, tot aan den graad van Luitenant-Colonel en van Capitein-Luitenant ingesloten.

Art. 2.

In dit loopende jaar zal de Koning, vergezeld van de Ministers, van de hooge Officieren, en de Officieren van het Paleis den eed aan de Hollandsche Natie doen, in tegenwoordigheid van Hunne Hoog Mogenden, van den Staatsraad, van het Hooge Geregtshof, van de Hooge Militaire Vierschaar, van den Raad van Judicature over de Middelen te Water en te Lande, van de Presidenten van de Departementale Besturen van de negen Provincien, van de Presidenten van de voornaamste Justitie-Hoven.

De Secretaris van Staat stelt het procesverbaal van het presteren van den eed.

De eed des Konings luidt aldus:

„Ik zweer, de integriteit van het grondgebied des Koningrijks te bewaren, de vrijheid van Godsdienst te eerbiedigen; te respecteren en te doen respecteren de gelijkheid van regten; de politique en civile vrijheid; geene heffing te zullen doen, geene Imposten te zullen daarstellen, dan uit krachte der Wet, en alleen te zullen regeren tot het voordeel, het geluk en den roem van de Hollandsche Natie."

Art. 3.

De eed, welken men aan den Koning doet, luidt aldus:

„Ik zweer gehoorzaamheid aan de Constitutionele Wetten van het Koningrijk en getrouwheid aan den Koning."

VIIe Afdeeling.

Van de afkondiging.

De Koning doet

1° alle de Wetten zegelen en afkondigen.

2° Daar worden twee expeditiën van gemaakt, beide geteekend door den Koning, en gecontrasigneerd door den Secretaris van Staat en een van de Ministers, en verzegeld met het groote Zegel.

3°. Eene dezer expeditiën wordt gedeponeerd in de Archiven van de Staats-Secretary, en de andere in de Archiven van Hun Hoog Mogenden.

4° De afkondiging luidt aldus: „*L. N.* bij de gratie Gods en de Constitutionele Wetten van het Koningrijk, Koning van Holland, aan alle degenen welke deze zullen zien of hooren lezen, salut: De Vergadering van Hun Hoog Mogenden heeft genomen den (de datum), het navolgende Decreet, overeenkomstig de Propositie gedaan uit naam des Konings, en na gehoord te hebben de Sprekers van den Staatsraad, den

Maken bekend en gebieden, dat deze voorzien van het Staten-Zegel [1]), aangeteekend in de Archiven, zal toegezonden worden aan de Hoven, de Regtbanken en administrerende Autoriteiten, ten einde zij dezelve op hunne Registers inschrijven, observeren en doen observeren; en de Minister van Binnenlandsche Zaken is belast om voor de afkondiging te waken."

5° De afvaardigingen der uit te voeren Vonnissen zijn vervat, als volgt:

„*L. N.* bij de gratie Gods en de Constitutionele Wetten van het Koningrijk, Koning van Holland, aan alle degenen welke deze zullen zien of hooren lezen, salut: Het Hof van. . . of het Tribunaal van. . .: heeft uitgesproken het navolgende vonnis

(Hier volgt het vonnis)

Maken bekend, en gebieden aan alle het gezegde vonnis ten uitvoer te brengen, aan onze Procureuren-Generaal en anderen daaraan de hand te houden, aan onze Commandanten en Officieren der publique magt, de sterke hand te leenen wanneer zij daartoe legaal zullen gerequireerd worden.

In waarheid van welke, dit vonnis is geteekend geworden door den President van het Hof (van het Tribunaal) en door den Griffier.

„En zal Extract dezes worden gezonden aan C. H. VER HUELL, Vice-Admiraal en Minister van de Marine, als Gemagtigde van Zijne Majesteit LOUIS NAPOLEON, Koning van Holland.

Waarmede ik U Hoog Mogenden bevele in de bescherminge Godes [2]).

Gegeven in den Haag den 16 Junij 1806.

(C. H. VER HUELL).

Gemagtigde van Zijne Koninglijke
Majesteit van Holland.

Ter ordonnantie
De Algemeene Secretaris van Staat.

---

1) Of Staats-Zegel?

1) Verg. hiermede het Decreet van Koning LODEWIJK, 23 Februarij 1807. (*Verzameling van Wetten van Zijne Majesteit den Koning van Holland, mitsgaders Publicatiën, Decreten, Besluiten en Notificatiën van Hoogstdeszelfs Ministers*, uitg. in 8o. IIe Deel, bl. 1 volg.). Art. I. „Aan de Ministers en alle andere Autoriteiten, hoe ook genaamd, wordt verboden zich ten aanzien van hunne ondergeschikten te bedienen van het formulier, waarvan Zijne Majesteit zich bedient, bestaande in de woorden: *waarmede wij u bevelen in de heilige bescherming Godes.*"

Section VI.

Des sermens.

Art. 1.

Aussitôt après sa Proclamation, le Roi recevra le serment de L. L. H. H. Puissances, des Ministres, Conseillers d'État, de la Haute-Cour, des Grands Officiers et des Officiers du Palais, de la Commission de Comptabilité, des Présidents et Procureurs-généraux près les Tribunaux des différentes Cours de Justice (sic), des Officiers de Terre et de Mer jusqu'au grade de Lieutenant-Colonel et de Capitaine-Lieutenant inclusivement.

II.

Dans le courant de la présente année le Roi accompagné des Ministres, des Grands Officiers, et des Officiers, du Palais, prêtera serment à la Nation Hollandaise en présence

de L. L. H. H. Puissances,
du Conseil d'État,
de La Haute Cour,
du Grand Tribunal Militaire,
de la Cour Judiciaire en matière d'Impôts et de Douane,
des Présidents de l'Administration Départementale des neuf Provinces,
des Présidents des principales Cours de Justice.

Le Secrétaire d'État dresse procès-verbal de la prestation du serment [1]).

Le serment du Roi est ainsi conçu:

„Je jure de maintenir l'intégrité du territoire du Royaume, de respecter la liberté des cultes, de respecter et faire respecter l'égalité des droits, la liberté politique et civile, de ne lever aucun impôt, de n'établir aucune taxe qu'en vertu de la loi, de gouverner dans la seule vue de l'intérêt, du bonheur et *de la gloire* de la Nation Hollandaise."

III.

Le serment que l'on prête au Roi est ainsi conçu:

„Je jure obéissance aux Lois Constitutionnelles du Royaume et fidélité au Roi.

---

1) Het eedsformulier is (met weglating van het een en ander) letterlijk afgeschreven uit dat voor den Keizer der Franschen bij het Sénatus-Consulte organique van 28 Floréal jaar XII, 18 Mei 1804, Titel VII, Art. 53 bepaald. Z. PAILLIET, *Droit Public français*, p. 575.

Section VII.

De la promulgation [1].

Art. I.

Le Roi fait sceller et promulguer toutes les lois.

II.

Il en est fait deux expéditions, toutes deux signées par le Roi, contreaignées par le Secrétaire d'État et un des Ministres, et scellées du grand sceau.

III.

L'une de ces expéditions est déposée aux Archives de la Secrétairie d'État, et l'autre aux Archives de L. L. H. H. Puissances.

IV.

La promulgation est ainsi conçue: »L. N. par la grâce de Dieu, et par les Lois Constitutionnelles du Royaume, Roi de Hollande, à tous présens et à venir salut: L'Assemblée de L. L. H. H. Puissances a rendu le (la date) le Décret suivant, conformément à la proposition faite au nom du Roi et après avoir entendu les Orateurs du Conseil d'État le.....

Mandons et ordonnons que les présentes, revêtues du sceau de l'État, enregistrées dans les Archives, soyent adressées aux Cours, aux Tribunaux, et aux Autorités administratives, pour qu'ils les inscrivent sur leurs registres, les observent et les fassent observer; et le Ministre de l'Intérieur est chargé d'en surveiller la publication [2].

V.

Les expéditions exécutoires des jugemens sont rédigées ainsi qu'il suit:

L. N. par la grâce de Dieu et par les Lois Constitutionnelles du Royaume, Roi de Hollande, à tous présens et à venir salut:

La Cour de... ou le Tribunal de... a rendu le jugement suivant:

(Ici copier l'Arrêt ou le jugement).

Mandons et ordonnons à tous huissiers sur ce requis, de mettre le dit jugement à exécution, à nos Procureurs-Généraux, et autres d'y tenir la main, à nos Commandans et Officiers de la force publique d'y prêter main-forte lorsqu'ils en seront légalement requis.

---

1) Hiermede te verg. bij PAILLIET, p. 586 suiv. den XVen Titel van evengemeld Sénatus-Consulte.

2) Sénatus-Consulte Art. 140.

En foi de quoi le présent jugement a été signé par le Président de la Cour (du Tribunal) et par le Greffier [1])."

---

29 *September* 1806.

Is besloten, te arresteren zooals geschiedt bij dezen, de volgende Formulieren van *zeebrieven* in de Hollandsche en Fransche talen [2].

»Allerdoorluchtigste, Doorluchtigste, Doorluchtige, Grootmagtige, Hoogende Welgeboren, WelEdele, Erntfeste, Achtbare, Wijze, Voorzienige Heeren, Keizeren, Koningen, Republieken, Prinsen, Fursten, Hertogen, Graven, Baronnen, Heeren, Burgemeesteren, Schepenen, Raden, mitsgaders Regteren, Officieren, Justicieren en Regenten aller goede Steden ende Plaatsen, hetzij geestelijke ofte wereldlijke, die deze opene letteren zullen zien ofte hooren lezen; doen wij Bestuurders der Gemeente

In naam van Zijne Majesteit den Koning van Holland. te weten, dat Schipper

van

(voor ons comparerende)

bij solemnelen eede heeft verklaard, dat het Schip genaamd omtrent Lasten, 't welk hij althans voert, in het Koningrijk Holland t'huis behoort, »zoo waarlijk moest hem God Almagtig helpen." Ende daar wij den voorschreven Schipper gaarne gevorderd zagen in zijne regtvaardige zaken, zoo is ons verzoek allen voornoemd, ende ieder in het bijzonder, daar de voornoemde Schipper met zijn schip en de ingeladene goederen komen zal, dat dezelve gelieven den voornoemden Schipper vriendschappelijk te ontvangen en behoorlijk [3]) te tracteren; gedoogende hem op zijne gewoonlijke tollen en ongelden, in het door- ende voorbij varen, havenen, stroomen en gebied te passeren, varen en frequenteren omme zijne Negotie te doen, daar en zoo hij te rade vinden zal, hetwelk wij gaarne willen verschuldigen. — Des t' oirkonde dezer Stede Zegel ter oorzake hier aanhangende [4])."

---

1) Sénatus-Consulte Art. 141. — In de *Documens historiques* van Koning LODEWIJK zijn wel de 5 Eerste Afdeelingen der Constitutionele Wetten van het Koningrijk Holland opgenomen, maar de 6e en 7e weggelaten. — (Verg. L. BONAPARTE, *Documens* I, 321—327).

2) *Decreten en Besluiten van Z. M. den Koning van Holland*, fol. 176.

3) Er staat »gehoorlijk."

4) Bijna geheel gelijk aan het formulier, te vinden in de *Amsterdamsche Secretary* (Amsterdam 1714), bl. 291. — Het verschil van deze meer gemeentelijke, dan Staats-Zeebrieven, met die van het koninklijk wapen en formulier bij de Wet van 14 Maart 1819 (St. Bl. no. 12) vastgesteld, springt in het oog.

Aux Sérénissimes, Très-Illustres, Illustres, Très-Puissants, Puissants, Très-Nobles, Nobles, Honorables et prudents Seigneurs, Empereurs, Rois, Républiques, Princes, Ducs, Comtes, Barons, Seigneurs, Bourguemaîtres, Echevins, Conseillers, Juges, Officiers, Justiciers et Régens de toutes bonnes Villes et Places, tant Ecclésiastiques que Séculiers, lesquels ces Patentes verront ou liront. Nous Officiers Municipaux de la Ville

Au nom de Sa Majesté le Roi de Hollande

Faisons savoir que

Maître de Navire

comparant devant nous, a déclaré de serment solemnel [1]), que le Navire nommé grand environ last , sur lequel maintenant il est le Maître, adpartient aux sujets du Royaume de Hollande, »ainsi Dieu le voulait aider.” Et comme volontiers nous verrions le dit Maître de Navire aidé dans les justes affaires, nous vous requérons tous en general et en particulier, où le susdit Maître avec son navire et denrées arrivera, qu'il leur plaise de recevoir benignement, et traiter duement, le souffrant sur les droits accoutumés des péages et frais, dans, par, et auprès vos ports, rivières et domaines, le laissant naviguer, passer, frequenter et négocier là, et où il trouvera à propos, ce que volontiers nous reconnaîtrons. A témoin de quoi nous y avons fait apposer le sceau de notre Ville.”

1) „*Par* serment solemnel.” *Amsterdamsche Secretary*, bl. 292.

BIJLAGE XX.

Kennisgeving aan de vreemde Mogendheden, van de verheffing van LODEWIJK NAPOLEON tot Koning van Holland.

La Haye ce 10 Juin 1806.

Monsieur,

Le Peuple Batave fatigué des agitations de l'Europe et de ses propres dissensions, vient de fixer ses destinées sous l'égide d'un Trône tutélaire.

Il a remis avec une entière confiance la garde de ses Lois, la défense de ses droits politiques et ses intérêts les plus chers à Son Altesse Impériale Monseigneur le Prince LOUIS NAPOLÉON. Sa Majesté l'Empereur des Français Roi d'Italie ayant consenti que son Auguste frère cédat aux voeux de la Nation, LOUIS NAPOLÉON a été proclamé Roi de Hollande.

Les vertus et les qualités distinguées de ce Prince garantissent au Peuple Hollandais un bonheur et un repos durable sous la puissante protection de Sa Majesté Impériale et Royale. Et en se plaçant ainsi sous la sauve-garde d'un Gouvernement investi de plus d'éclat et revêtu d'une dignité plus analogue à la situation actuelle de l'Europe, la Hollande assure en même tems plus de force et de consistance à la réciprocité des avantages que les Nations amies peuvent attendre d'elle.

Son Excellence Monsr. VER HUELL, Ministre de la Marine muni des pleins pouvoirs du nouveau Monarque, m'autorise, Monsieur, à vous notifier ce grand et salutaire évènement, et à vous transmettre les Actes constitutionnels que j'ai l'honneur de joindre à celle-ci.

Je vous prie, Monsieur, de vouloir bien faire connaître à votre Cour l'objet de cette notification, et de faire observer que les communications officielles ne peuvent que cesser jusqu'à ce que les anciennes dénominations soyent remplacées par celles du protocole Royal, tant dans les lettres de créance des Ministres accrédités en Hollande, que dans celles des Ministres de Sa Majesté le

Roi de Hollande dans les Cours étrangères. — Les communications confidentielles que le cours des affaires pourrait exiger, continueront à avoir lieu dans la forme accoutumée.

Recevez, Monsieur, l'assurance de ma haute considération.

(Archief VAN DER GOES).

Monsieur VAN DER GOES, J'ai reçu la lettre que vous m'avez écrite le 25 Juillet avec les six pièces cottées A et B qui y étaient jointes. Je désire que vous fassiez préparer le travail relatif aux notifications à faire aux différens Souverains, afin que lors de mon retour, je puisse donner les ordres pour que l'expédition en soit faite partout où elle doit l'être sans aucune exception. En conséquence, vous voudrez bien me présenter un projet sur la manière de faire ces sortes de notifications aux diverses Puissances. — Sur ce, Monsieur VAN DER GOES, je prie Dieu qu'il vous ait en sa sainte garde.

Mayence le 28 Juillet 1806. LOUIS [1]).

Monsieur VAN DER GOES. J'ai reçu la lettre que vous m'avez écrite le 6 Août. Je désire que vous fassiez préparer les lettres de notification pour toutes les Puissances, et pendant ce tems, j'attendrai la réponse [2]) relative à la Prusse et à l'Autriche, quoique cependant je ne voye aucune raison pour ne pas agir de même avec ces deux Cours.

Indépendamment de la notification officielle, mon intention est d'envoyer des lettres particulières à quelques-uns des Princes, quand les notifications officielles seront au moment de partir. Je désire que vous hâtiez par tous les moyens possibles l'arrivée de la réponse que j'attendrai de Monsieur DE BRANTZEN, relativement à la Prusse et à l'Autriche. Sur ce, Monsieur VAN DER GOES, je prie Dieu qu'il vous ait en sa sainte garde.

Mayence 9 Août 1806. LOUIS [3]).

---

1) Naar het oorspronkelijk (Archief VAN DER GOES).

2) Uit Parijs.

3) Als voren.

BIJLAGE XXI.

Bezitneming van Westphalen [1]) en Oostfriesland.

Maandag den 27sten October 1806.

Is genomen het navolgende Decreet:

LOUIS NAPOLEON, door de gratie Gods en de Constitutie des Koningrijks, Koning van Holland.

Overwegende, dat de Landen, welke door het lot der wapenen in de magt der *gecombineerde* Fransche en Hollandsche Armée gesteld zijn, eene algemeene en geconcentreerde administratie, dringend behoeven, hebben wij gedecreteerd en decreteren hetgeen volgt:

Art. I.

Er zal een Gouverneur-Generaal van Westphalen zijn, welke resideren zal te *Munster*.

Art. II.

De Gouverneur-Generaal van Westphalen, zal onder zijne bevelen hebben den Gouverneur van Oost-Friesland, welke resideren zal te *Embden*, en een Gouverneur der Graafschappen van de Mark, van Paderborn, van de Lippe en van Dortmund, welke zijne residentie zal houden te *Hamm*.

De Landen van Osnabrück en van Tecklenburg, zullen gedeelten uitmaken van het Gouvernement van Munster.

Art. III.

De beide, zoo even gemelde Gouverneurs, zullen staan onder de bevelen van den Gouverneur-Generaal, en in het Gouvernement gelijke magt als hij uitoefenen, nogtans onder zijne orders, en volgens de Instructiën door hem gegeven.

---

1) Hierbij te verg. E. VON BODELSCHWINGH, *Leben des Ober-Präsidenten Freih. v.* VINCKE (Berlin 1853, I Th. s. 286 folgg.).

Art. IV.

De voormalige Stenden van het Land van Munster zijn hersteld, in conformiteit der aloude Wetten van het Land.

Wij verleenen aan den Gouverneur-Generaal de magt, om dezelve, dadelijk na zijne aankomst, bijeen te roepen.

Art. V.

De Gouverneur-Generaal zal bij zich hebben een Contrarolleur-Generaal der Finantiën door ons te benoemen, en belast met het toezigt over de invordering der belastingen. Deze belastingen zullen geheven worden op gelijke wijze, als zulks tot hiertoe onder het vorig Gouvernement heeft plaats gehad, doch zullen gestort worden in de kassen der Armée, gerekend van den dag af van het vertrek der Pruissen.

Art. VI.

De President van de Kamer van Administratie, de President van het Justitie-wezen, en de Contrarolleur der Finantiën, zullen gezamenlijk uitmaken den Raad van het Gouvernement bij den Gouverneur-Generaal. — De Leden van dezen Raad zullen alleenlijk delibererende stem hebben.

Art. VII.

De Gouverneur-Generaal is onder zijne verantwoordelijkheid belast:

1. De openbare rust te verzekeren.

2. De veiligheid van personen en eigendommen te waarborgen.

3. De privilegiën, wetten en costumen der onderscheidene Steden en Districten te handhaven.

4. De Professoren der Collegiën en Universiteiten te eximeren van alle militaire inlegering.

5. Het Onderwijs der Jeugd te beschermen en voor te staan.

6. De vrije en onbelemmerde loop van het Burgerlijk en Lijfstraffelijk Regt te handhaven.

7. De noodige maatregelen te nemen, dat door de Landen onder zijn Gouvernement staande zooveel mogelijk, in de behoeften der Armée voorzien worde, zonder dat daarbij eenige vexatie of willekeur plaats grijpe. Geene contributie of requisitie hoe ook genaamd, zal wettig zijn, dan wanneer dezelve ten gevolge der bevelen van den Gouverneur-Generaal geschiedt. — Hij zal kennis nemen van alle zoodanige contributiën of requisitiën, welke sedert de komst der Armée zouden gelegd zijn.

Alle bijzondere contributiën of requisitiën, welke niet zouden mogen gedaan zijn ten behoeve der Armée, en op onze order, zullen voor rekening komen van dengeen, die dezelve zoude mogen hebben geheven.

Art. VIII.

De Gouverneur-Generaal zal van zijne handelingen rekenschap doen. Hij zal in de uitoefening der administratie en van het bewind eeniglijk ten oogmerk hebben om mede te werken tot het welzijn der Armée, en tevens zooveel mogelijk, tot dat der inwoners van het Land. Hij zal de bezwaren der inwoners, derzelver behoeften, en de mogelijke verbeteringen te dien opzigte, in oogenschouw nemen, daarbij de Stenden raadplegende.

Art. IX.

Hij zal de Magistraats-personen, welke in de gehoorzaamheid welke zij hem verschuldigd zijn, of in hunne pligten nalatig mogten worden, van hunne posten ontzetten, en dezelve vervullen door zoodanige inwoners van het Land, op welker eerlijkheid en trouw hij rekenen kan. Hij zal, met één woord, de onwrikbaarste standvastigheid, aan de meest onzijdige regtvaardigheid paren.

Art. X.

Er zal in geheel Westphalen een Legioen worden opgerigt, hetwelk den naam zal voeren van *Legioen van Munster*.

Art. XI.

Het Legioen van Munster zal te zamen gesteld zijn uit een regiment Hussaren, en een regiment van Infanterie van linie, van drie bataillons, beide geformeerd overeenkomstig het Decreet van den 17 September ll. N° 19, opzigtelijk de formatie der Hollandsche Armée.

Er zal bovendien eene batterij ligte Artillerie zijn van 8 stukken, waarvoor het materieel genomen zal worden uit de equipage der Artillerie van de Armée; deze batterij zal eene Compagnie Artillerie-trein hebben, talrijk genoeg, om derzelver dienst te verzekeren.

De uniformen der onderscheidene Corpsen van het Legioen, zullen gelijk zijn aan de oude uniformen der Munstersche troepen. De gewezen Munstersche Officieren, bijaldien dezelve alnog in staat zijn te dienen, zullen, volgens hunnen vorigen rang, in dezelve worden toegelaten, onder deze voorwaarde nogtans, dat de tweede Luitenants ten minste twintig, de eerste Luitenants ten minste veertig, en de Luitenant-Kolonels en de Majoors tweehonderd rekruten zullen moeten leveren. De soldij van het Legioen van Munster, zal in alles gelijk zijn aan die der Hollandsche Armée.

Art. XII.

Onze Ministers van Oorlog en van Finantiën, de Chef van den Generalen Staf der Armée, en de Gouverneur-Generaal van Westphalen, zijn belast ieder voor zooveel hem aangaat, met de executie van het tegenwoordig Decreet.

Gegeven in ons Koninklijk Hoofdkwartier te Munster, den 27sten October van het jaar 1806, en van onze Regering het eerste.

Zullende een afschrift van dit Decreet aan de Ministers van Oorlog en van Finantiën, mitsgaders aan den Chef van den Generalen Staf der Armée, en den Gouverneur-Generaal van Westphalen worden gegeven; en wijders Extract dezes, aan de Nationale Rekenkamer, tot informatie worden gezonden.

(*Decreten en Besluiten van Zijne Majesteit den Koning van Holland*, in fol. gedrukt.)

Bestuur van het Vorstendom *Paderborn* en van de Graafschappen van de *Mark* en van *Dortmund* [1]).

S. M. le Roi de Hollande, comme Chef de l'Armée du Nord, ayant préposé aux Provinces occupées de la Westphalie un Gouverneur-Général, et un Gouverneur particulier dans la personne du Général-Major VAN HELDRING à la Principauté de Paderborn, au Comté de la Marck et Bailliages et endroits dépendans de la Chambre Départementale du dit Comté, ainsi qu'au Comté de Dortmund, le dernier fait part de cette mesure à tous les Colléges, Employés, Corporations et habitans, et leur donne à connaître pour leur information et direction d'après les ordres et Instructions qu'il a reçus de S. le Roi de Hollande, ce qui suit.

Art. I.

La Constitution du Pays et les dispositions existantes sont conservées; chacun conserve la possession et la jouissance de ses propriétés légitimement acquises, en vertu des Lois du Pays en vigueur, qui sont maintenues.

Art. II.

Toutes les Autorités constituées et tous les Employés sont confirmés dans leurs charges et emplois; ils conservent les appointemens y attachés, et il est de leur devoir de continuer à remplir avec fidélité leurs emplois d'après les Instructions de service, et de se conformer aux Ordonnances de S. M. le Roi de Hollande, qui leur seront communiquées par son Gouverneur; il est du devoir des sujets, ainsi qu'il leur est enjoint, de témoigner aux Autorités constituées, comme ci-devant, respect et obéissance.

Art. III.

Sans autorisation du Gouverneur il ne pourra être exigé ni fourni des li-

1) Verg. het Journal Politique de Leyde, 21 Nov. 1806

vraisons; on devra donc se refuser fermement aux demandes de cette nature, pour lesquelles il ne pourra être produit un ordre du Gouverneur, ou qui, d'après ses ordres, ne seraient pas autorisées constitutionnellement par la Chambre.

Art. IV.

Les levées pour le service militaire Prussien n'auront plus lieu; les habitans du Pays, au contraire, sont déclarés affranchis de toutes levées militaires. Les déserteurs de l'Armée Prussienne et les conscrits absens, peuvent retourner dans la Province et l'endroit de leur domicile, et y vivre paisiblement, ou entrer au service de S. M. le Roi de Hollande.

Art. V.

Dès qu'il se présenterait dans les villes, villages ou communautés, des patrouilles ou détachemens militaires Prussiens, non-seulement les Autorités, chargées de la Police, devront aussitôt en faire part au Gouverneur, sous des peines sévères, mais il est également ordonné, sous de fortes peines, à tout habitant, dès qu'il apercevra un pareil détachement, d'en instruire le Magistrat de la Ville, ou en plat-pays, le Receveur ou Conseiller Provincial le plus à portée.

A Hamm, le 29 Octobre 1806.

Le Général-Major et Gouverneur de S. M. le Roi de Hollande

(Signé) VAN HELDRING.

Maandag 24 November 1806.

Is genomen het volgende Decreet:

LOUIS NAPOLEON, door de gratie Gods en de Constitutie des Koningrijks, Koning van Holland.

Wij hebben gedecreteerd en decreteren hetgeen volgt:

Art. I.

De Luitenant-Generaal BONHOMME [1]), is benoemd tot Gouverneur-Generaal van Oostfriesland.

Art. II.

Hij zal zich rekenschap doen geven van alle de vijandelijke eigendommen, welke verzegeld hebben moeten worden, en van dezelve bezit nemen.

1) LOUIS BONAPARTE, *Documens historiques sur le Gouvernement de la Hollande*, I, 175: "BONHOMME, vieux Général, à la guerre" (tot Minister voor dat Departement benoemd).

Art. III.

Hij zal aan de inwoners van dat Land de verzekering geven, dat hunne Privilegiën, tot nadere order zullen worden geconserveerd, en te hunner kennisse brengen, dat alle hoe ook genaamde Belastingen en Regten op het inkomen en uitgaan, provisioneel op den ouden voet zullen blijven geheven worden.

Art. IV.

De Heer VAN RIEMSDIJK [1]), Contrarolleur der Finantiën van Oost-Friesland, zal onder zijne orders geëmployeerd worden.

Art. V.

De inkomsten van Oost-Friesland en van Jeverland zullen geheven worden voor rekening van de Civile Lijst, en zulks te rekenen van den dag, dat dezelve Landen door onze troepen zijn bezet geworden. Dienvolgens, zal de Contrarolleur-Generaal VAN RIEMSDIJK, zijne rekeningen directelijk aan den Grootmeester van ons Huis doen.

Art. VI.

De Heer VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, onze Auditeur, is benoemd tot Secretaris-Generaal van het Gouvernement van Oost-Friesland.

Art. VII.

De tractementen van den Gouverneur-Generaal, en van den Secretaris-Generaal, zullen gelijk staan met die der Ministers, en van de Secretarissen-Generaal bij de Ministeriën.

Art. VIII.

Oost-Friesland en bijliggende Landen, zullen uitmaken de vijfde Militaire Divisie, onder de bevelen van den Gouverneur-Generaal.

Art. IX.

De Generaal DAENDELS [2]) zal zich naar *Deventer* begeven, ten einde het commando over de vierde Militaire Divisie op zich te nemen.

---

1) Deze was eerst „Commissaris tot de administratie der Finantiën van de Westphaalsche Provinciën," te *Munster*, en een vijftal Hollandsche Ambtenaren waren hem ldaar door den Minister van Finantiën toegevoegd. (30 October 1806) *Decreten en Besluiten van Z. M.* fol. 116.

2) Deze was het eerst, bij Besluit van 4 November 1806, tot „Gouverneur van Oost-Friesland, en van het daaraan onderhoorige" benoemd

Art. X.

De portefeuille van Oorlog [1]) zal provisioneel worden overhandigd aan den President der Sectie van Oorlog uit den Staatsraad.

Art. XI.

Onze Ministers van Finantiën en van Oorlog, en de Grootmeester van ons Huis, zijn belast met de executie van het tegenwoordig Decreet, ieder voor zooveel hem aangaat.

Gegeven in ons Koninklijk Paleis in den Haag, den 24 November van het jaar 1806, en van onze Regering het eerste.

Zullende een afschrift van dit Decreet enz.

Instructie voor den Luitenant-Generaal BONHOMME, Gouverneur-Generaal van *Oostfriesland* en bijgelegene landen [2]), ter executie van het Koninklijk Decreet van den 1 December 1806, opzigtelijk den handel met Engeland.

Art. I.

Hij zal in dezelve Landen de Publicatie van Hun Hoog Mogenden, van den 31 Mei 1805 [3]), promulgeren en doen promulgeren, en er de voorschreven Publicatie stiptelijk en in hare gansche uitgestrektheid executeren en doen nakomen: te dien einde zal hem het noodig aantal exemplaren, zoo van opgemelde Publicatie als van de Notificatie van den Minister van Finantiën de dato 4 Junij 1805, worden toegezonden.

Art. II.

Hij zal zorge dragen, dat in de gevallen Art. 2, 3, 4 en 5, der meer-

---

1) Als Minister van Oorlog werd de Generaal BONHOMME door DIRK VAN HOGENDORP vervangen. L. BONAPARTE, *Documens historiques*, I, 276. "HOGENDORP fut nommé au Ministère de la guerre; c'était un homme d'esprit et d'une activité prodigieuse; mais bouillant, peu économe; ses principes étaient exagérés." — Zie boven over dezen oud-Gezant te Petersburg, bl. 95—97.

2) *Decreten en Besluiten van Zijne Majesteit den Koning van Holland*, 4 December 1806, fol. 34 volg.

1) *Annual Register*, 1805, State Papers, p. 679—685; *Proclamation of their High Mightinesses relative to the Trade with Great Britain.* Issued May 31st 1805 (19 Artikelen, onverminderd de bepalingen van het Placaat van 31 Julij 1725). — De waardigheid door SCHIMMELPENNINCK bekleed, wordt in het Engelsch aldaar bestempeld "Raad-Pensionary."

gedachte Publicatie vermeld, de daarin betrokken schepen onverwijld aangehouden en met een behoorlijke wacht voorzien worden, waarvan hij den Minister van Finantiën zal kennis geven, met toezending der stukken en documenten, zoo tot het schip als tot de lading betrekkelijk.

Art. III.

De Gouverneur-Generaal zal insgelijks den Minister van Justitie en Politie verslag doen, wegens het ter executie leggen van het Decreet van den 1 December 1806.

Art. IV.

Hij zal gehouden zijn het naauwkeurigst onderzoek te doen, wegens de uitgaande schepen en personen, opzigtelijk de naar Engeland bestemde of van daar geadresseerde brieven, en bijaldien hij er eenige aanhaalt, zal hij dezelve aan den Minister van Justitie en Politie toezenden. Inmiddels zullen de personen of schepen, tot het overmaken of overvoeren gedestineerd geweest, zijn en blijven gearresteerd, tot hij nadere orders te hunnen aanzien zal hebben ontvangen.

Art. V.

Ten einde hetgene in het voorgaande Artikel opzigtelijk de correspondentie van en op Engeland is bepaald, exactelijk te doen observeren, zal hij aan alle Postkantoren binnen zijn Ressort de noodige bevelen, tot het aanhouden dier brieven uitvaardigen.

Art. VI.

Hij zal zorge dragen, dat alle Engelsche koloniale en andere manufacturen en koopwaren, van welken aard ook, toebehoorende aan het Engelsch Gouvernement of aan onderdanen van Engeland, en welke in de opgemelde Landen worden gevonden, onverwijld gesequestreerd worden. Overzulks zal hij de Ingezetenen doen waarschuwen, om, binnen minder dan 24 uren na deswege gedane oproeping of aanzegging eene verklaring te geven, welke behoorlijk zal worden geregistreerd, houdende het beloop van hetgene zij, hetzij aan geld of aan goederen en effecten bezitten, toebehoorende als boven. Daarna zal hij de woningen zoo van hen die deze verklaring zullen hebben gegeven, als van die ze niet hebben ingeleverd, doen visiteren, ten einde zich van de goede trouw der gedane verklaringen te kunnen verzekeren, en opdat alle bedrog strengelijk naar vereisch der omstandigheden, kunne worden gestraft.

Art. VII.

Hij zal terstond en zonder eenig uitstel, het striktste *Embargo* leggen op alle Pruissische. Engelsche, Russische en Zweedsche schepen, welke in de

havenen der vorengemelde Landen zullen gevonden worden, of op alle die nog binnen dezelve zullen komen; en alle die schepen onder dit Embargo houden, tot hij nadere orders deswege zal hebben ontvangen.

Art. VIII.

Hij zal de opgemelde schepen, gelijk mede derzelver ladingen doen onderzoeken, en daarvan, door den Contrarolleur-Generaal, den Secretaris-Generaal van het Gouvernement en den Militairen Kommandant der plaats, een behoorlijk proces-verbaal doen opmaken. Hij zal alles onder bewaring van den Contrarolleur-Generaal doen houden, tot tijd en wijle daarover compleet zij beslist, en inmiddels daarvan kennis geven aan den Minister van Finantiën, met toezending der stukken en documenten die schepen specterende. Vervolgens zal hij den Contrarolleur-Generaal autoriseren, om, des noods, de ontscheping dier goederen te doen bewerkstelligen.

Art. IX.

Laatstelijk zal hij stiptelijk nakomen al hetgene bij onderscheidene Artikelen der Publicatie de dato 31 Mei 1805, van de Commisen der Convoyen en Licenten van het Koningrijk Holland vereischt, en aan dezelve bevolen is, voor zooverre daaraan door deze Instructie niet is gederogeerd.

En zal extract dezes worden gezonden aan den Minister van Oorlog, ten einde aan dit Besluit de noodige executie te geven; mitsgaders gelijk extract aan den Minister van Finantiën en aan den Minister van Justitie en Politie tot informatie en narigt, zonder resumtie.

Decreet van 1 December 1806.

LOUIS NAPOLEON, door de gratie Gods, enz.

In achting nemende het Keizerlijk Decreet van den 21 November ll. en willende, zooveel immer van ons afhangt, medewerken tot de groote maatregelen en weldadige oogmerken van onzen Doorluchtigen Broeder den Keizer der Franschen en Koning van Italië;

Overwegende, dat bijzonder onze onderdanen het hoogste belang hebben bij de herleving van de Vrijheid der Zeëen en van den Koophandel, te lang reeds door den algemeenen Vijand onderdrukt;

Hebben wij gedecreteerd, en decreteren hetgeen volgt.

Art. I.

Het bovengemelde Decreet van Z. M. den Keizer der Franschen en Koning van Italië, — zal in alle deszelfs deelen worden geëxecuteerd in de Landen door onze Troepen bezet, te weten: in Oost-Friesland, het Land van *Oldenburg* en van *Delmenhorst*, van Jever, Kniphausen en Varel.

Art. II.

Het Decreet zal in de geheele uitgestrektheid van het Rijk worden geëxecuteerd, voor zooverre de reeds genomen maatregelen niet voldoende zullen zijn, om de *generale blokkade* van 's Vijands Land te bewerkstelligen.

Art. III.

De koopwaren en andere eigendommen, welke, uit kracht der toepassing van het Keizerlijk Decreet, op de Landen in het eerste Artikel genoemd zullen worden in beslag genomen, zullen ten voordeele van 's Lands Kas verkocht worden.

Art. IV.

De Minister van Finantiën zal, met betrekking tot de executie van het tegenwoordig Decreet, de vereischte Instructiën aan zijne Agenten geven. Deze Instructiën zullen Ons, met den meesten spoed, ter onzer approbatie worden aangeboden.

Art. V.

De Minister van Finantiën en de Luitenant-Generaal BONHOMME, Gouverneur-Generaal van Oost-Friesland en bijgelegene Landen, zijn belast met de executie van het tegenwoordig Decreet.

Gegeven in ons Koninklijk Paleis in den Haag enz. (*Decreten en Besluiten van Zijne Majesteit den Koning van Holland*, 1 December 1806 fol. 4).

9 December 1806 [1]).

„Ingekomen een Request van de Gedeputeerden der Kamer van Koophandel te Embden, daarbij verzoekende, dat het Z. M. mogt behagen, bij den Keizer van Frankrijk en Koning van Italië te intercederen, ten einde te bewerken, dat de schepen der Provincie van Oost-Friesland met derzelver ladingen, welke in de havens van Frankrijk, Lubeck, Hamburg, Bremen en elders, onder Embargo waren gesteld, niet worden begrepen onder diegene, welke, ingevolge Besluit van den Minister der Marine en der Koloniën van Frankrijk, als Pruissisch eigendom moesten worden verkocht; Is besloten, het voorsz. Request te stellen in handen van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten einde te dezer zake, de meest dringende Instructie aan de Legatie dezes Rijks te Parijs te geven, gelijk mede aan den Heer BANGEMAN HUYGENS, om bij den Keizer en Koning zelve deswege, de vereischte demarches te doen. En zal, enz.

1) *Decreten en Besluiten*, fol. 50.

LOUIS NAPOLEON, enz. [1].

Wij hebben gedecreteerd, en decreteren:

Art. I.

Het Land van *Jever*, zal met Oost-Friesland vereenigd, en op dezelfde wijze geadministreerd worden.

Art. II.

Alle de Engelsche en Pruissische koopwaren zullen er, door verzorging van den Minister van Finantien verkocht, en het provenu derzelve in 's Lands kas gestort worden, overeenkomstig het 3e Artikel van het Decreet van den 1sten dezer maand, n°. 23.

Art. III.

Alle de domeinen, het vorig Gouvernement aldaar hebbende toebehoord, zullen met die der Kroon vereenigd worden [2]. De Minister van Finantien zal den Grootmeester van het Koninklijk Huis in het bezit derzelve stellen. (9 December 1806).

---

1) *Decreten en Besluiten*, fol. 51.

2) De Generaal BONHOMME had verlangd te weten, hoe hij te handelen had "opzigtelijk de in sequestratie gestelde gebouwen en goederen, in het Hertogdom *Oldenburg*." (t. a. p)

BIJLAGE XXII.

Silezische s.huld.

Rapport [1]) sur les emprunts Hollandais hypothéqués spécialement sur les revenus du Duché de la Silésie [2]).

Sire,

Le moment paraît venu pour Votre Majesté de rendre un service très-signalé à ses sujets, en faisant rentrer les capitaux, qu'ils ont prêtés dans le tems au Souverain d'Autriche et de la Silésie, lesquels capitaux sont arriérés tant pour le payement des intérêts depuis 1741 que pour le remboursement.

J'ai l'honneur de présenter à Votre Majesté, la copie d'un Mémoire qui m'a été remis de la part des Intéressés Hollandais dans les emprunts hypothéqués spécialement sur les revenus du Duché de la Silésie. Ce Mémoire pourra mettre Votre Majesté au fait du précis de cette créance.

Le droit des intéressés vis-à-vis la Cour de Vienne semble incontestable; mais le droit des mêmes intéressés n'est pas moins évident à l'égard du Roi de Prusse, comme possédant depuis plus de soixante ans le Duché de la Silésie, spécialement hypothéqué pour la sûreté de cette dette par le Souverain dudit pays, laquelle hypothèque fut consentie et homologuée alors par les États, au nom de toute la Province.

Votre Auguste Frère, Sire, le vainqueur immortel de l'Europe continentale, va bientôt décider dans sa sagesse du sort de la Monarchie Prussienne, et peut-être de celui de la Silésie en particulier.

Il n'échappera pas à l'oeil éclairé de Votre Majesté, que dans les deux hypothèses que la Silésie reste à la Maison de Brandenbourg, ou qu'elle passe à un autre Souverain, la dette susdite peut être considérée comme également

1) Met het randschrift „*à conserver*". (Vermoedelijk van de hand van 's Konings Secretaris CUVILLER FLEURY).

2 Z. hierbij Mr. J. A. ALTING BÖSKEN, *Over Geldleeningen hier te lande door vreemde Mogendheden aangegaan* (Utrecht 1864), bl. 47—58 (De Silezische Schuld en de Pruissische Leeningen).

sacrée et exigible, et qu'une stipulation précise à cet égard, dans le Traité à intervenir, coupera court à tout subterfuge à l'avenir de la part du Possesseur éventuel de la Silésie.

C'est en vertu d'une pareille stipulation insérée dans le Traité de Berlin de 1742 que FRÉDÉRIC II, Roi de Prusse, après la conquête de la Silésie, n'a pu se soustraire au payement de pareille créance aux Anglais; mais la République de Hollande était trop faible pour faire valoir le bon droit de ses habitans auprès de ce Prince, soit à cette époque, soit à une postérieure.

Il paraît réservé à Votre Majesté, en saisissant les circonstances favorables de la conjoncture présente, d'intervenir dans les Négociations éventuelles, en faveur de ses sujets, porteurs des susdites créances, lesquelles en capital et intérêts, excèdent la somme de *vingt millions de florins d'Hollande.*

Qu'il me soit permis de soumettre à Votre Majesté la considération suivante:

Les Intéressés sont fondés, sans contredit, à réclamer capital et intérêts; mais leur longue attente et l'incertitude dans laquelle ils ont vécu, les feraient aisément résoudre à renoncer aux intérêts échus, pourvu qu'enfin le capital fût remboursé, sinon au comptant, du moins à des époques fixes et rapprochées.

Par ce moyen la dette qui est réellement dans ce moment de 20 à 21 millions de florins, se trouverait divisée en *f* 4,800,000 de capital et en 15 ou 16 millions d'intérêts.

Cette dernière somme restant à la disposition de Votre Majesté faciliterait d'autant plus la liquidation définitive, si Votre Majesté en stipulant pour ses sujets le remboursement le plus prompt du capital, jugeait convenable d'abandonner, en faveur de ce payement, la totalité ou une grande partie des intérêts échus jusqu'à ce jour.

Puisse la première année du règne de Votre Majesté en Hollande être encore signalée par ce nouveau bienfait pour ses sujets!

Je suis avec le plus profond respect,

Sire, De votre Majesté,

La Haye
ce 10 Novembre 1806

Le très-humble, très-obéssant et
très-fidèle serviteur et sujet

(Naar het oorspronkelijk).

M. VAN DER GOES.

- -

Memoire remis au Ministre des Affaires Étrangères de la part des Intéressés Hollandais dans les emprunts de la Cour de Vienne, hypothéqués spécialement sur les revenus du Duché de la Silésie.

Sa Majesté l'Empereur CHARLES VI d'Autriche, emprunta en 1733 en Hollande par l'entremise de la Maison de Banque de GUILLAUME GIDEON DEUTZ d'Amsterdam, la somme de deux millions et demi de florins courans.

Ce même Souverain emprunta en 1734 en Hollande, par l'entremise de la Maison de Banque de GEORGE CLIFFORD et fils d'Amsterdam, la somme d'un demi million de florins courans. Enfin ce même Empereur fit en 1736 un troisième emprunt en Hollande de la somme de trois millions et demi de florins courans, par l'entremise de la susdite Maison de Banque de DEUTZ d'Amsterdam. L'intérêt fut stipulé à 5 p.c. par an, avec des époques précises de remboursement. Ces intérêts furent payés, et les remboursemens partiels eurent lieu jusqu'à l'année 1741: alors le capital restant, était encore de ƒ 4,800,000. Les intérêts sont dus depuis cette époque, et le capital est resté sans remboursement ultérieur.

Ce fut dans l'année susdite de 1741 que le Roi de Prusse envahit la Silésie, et la Cour de Vienne s'est prévalu de ce prétexte pour se soustraire à l'obligation de payer cette dette légitime. En effet, le texte des obligations même, souscrites par l'Empereur CHARLES VI, et revêtues de toutes les formalités requises, prouve jusqu'à l'évidence:

1°. Que les sommes susdites ont été empruntées par la Maison d'Autriche, pour l'utilité générale de la Monarchie.

2°. Que les fonds ont été versés par les Hollandais dans la caisse Impériale de Vienne.

3°. Que l'Empereur tant pour lui que pour ses héritiers et successeurs, s'est obligé au remboursement du capital, et au payement des intérêts.

Il a été joint, à la vérité, aux obligations originaires, un Acte de Garantie, au nom et de la part des États de la Silésie, tant Supérieure qu'Inférieure, qui ont promis de faire payer des revenus du susdit Duché. Mais cet Acte de Garantie a été donné pour plus de sûreté, et pour plus ample satisfaction aux intéressés, mais nullement dans la vue de substituer au débiteur primitif, qui était l'Empereur, un autre débiteur, savoir les États de la Silésie. Le contenu de l'Acte de Garantie en fait foi, et il serait d'ailleurs contraire à tout principe de droit, qu'une précaution additionnelle, prise en faveur des intéressés, pût devenir dans la bouche du débiteur, un argument pour se prétendre libéré d'une dette d'ailleurs liquide, reconnue et avérée. — En vain donc la Cour de Vienne a-t-elle cherché à se soustraire à cette obligation, en stipulant avec la Prusse que les dettes de la Silésie seraient à la charge du nouveau Possesseur du pays. Car d'abord cette dette n'avait pas été contractée, ni pour, ni par la Silésie, mais par le Souverain de l'Autriche et pour l'utilité de la Monarchie Autrichienne. Ensuite, la stipulation entre le débiteur et un tiers quelconque ne pouvait pas opérer contre le bon droit des créanciers.

Après avoir établi ainsi, en peu de mots, le droit des Intéressés dans les susdits emprunts contre la Maison d'Autriche, il convient d'examiner le droit que les Intéressés ont contre le Possesseur du pays, spécialement hypothéqué pour la sûreté de leur créance, c'est-à-dire, contre le Roi de Prusse.

Par le Traité préliminaire de Paix entre L.L. M.M. la Reine d'Hongrie et le Roi de Prusse du 11 Juin 1742 à Breslau, il avait été stipulé Art. VII: „Que S. M. le Roi de Prusse se chargerait du payement de la somme hypothéquée sur la Silésie, aux marchands Anglais selon le Contrat signé à Londres le 10 Janvier 1734—1735." Dans le IX Article du Traité définitif de *Berlin* du 28 Juin 1742, il est dit: „Sa Majesté le Roi de Prusse se charge du payement des sommes hypothéquées sur la Silésie, aux sujets d'Angleterre et de Hollande; sauf toutefois à sa dite Majesté d'entrer quant aux derniers, en liquidation et compensation de ces dettes sur ce qui lui est dû par la République de Hollande."

Par le Traité de *Dresde*, du 25 Décembre 1745 ces stipulations ont été confirmées ainsi que par la Convention de *Hanovre* faite le 26 Août 1745 entre le Roi d'Angleterre et celui de Prusse, par laquelle il avait été stipulé entre ces deux Puissances que S. M. le Roi de Prusse sera maintenu dans la possession de la Silésie, sur le pied que cette Province lui a été cedée par les Traités de Breslau et de Berlin, c'est-à-dire, avec l'obligation contractée par le Roi de Prusse au IX Article du dernier Traité, savoir, de prendre pour son compte le payement des sommes hypothéquées et dues tant aux Anglais qu'aux Hollandais.

Par le Traité de Dresde le Roi d'Angleterre s'était chargé de faire obtenir des États-Généraux des Provinces-Unies, la même garantie de la Silésie, que S. M. Britannique avait promise à la Prusse.

Par les Articles préliminaires, conclus à *Aix-la-Chapelle* le 30 Avril 1748 il a été convenu (Art. XX) „que le Duché de la Silésie et le Comté de Glatz seraient garantis à S. M. Prussienne sur le même pied que ces pays étaient possédés alors par Elle." Lesquelles stipulations se trouvent repetées mot à mot dans le Traité définitif d'Aix-la-Chapelle du 18 Octobre 1748 (Art. XXII). Enfin, par le Traité de Paix définitif du 15 Février 1763 de *Hubertsbourg* ces stipulations précédentes, à l'égard du payement des dettes hypothéquées sur la Silésie, ont été formellement renouveléés (Art. XXV). Ce fut en vertu de ces Traités successifs, que les créanciers Anglais ont été satisfaits par le Roi de Prusse; mais les Hollandais n'ont jamais pu obtenir leur payement. La compensation que le Roi de Prusse prétendait opposer, n'a jamais pu être alléguée sérieusement; car qu'avaient à démêler les intéressés dans des emprunts particuliers avec des prétentions fondées, ou non fondées, que le Roi de Prusse pouvait avoir à la charge des États-Généraux? Les intéressés n'ont jamais consenti, ni pu consentir à une pareille compensation. On ignore aussi complètement si le Roi de Prusse a en aucun tems demandé une liquidation aux États-Généraux: ce qu'il y a de certain, c'est que le Roi de Prusse a possédé jusqu'à ce jour la Silésie, et en a perçu tous les revenus; que ces revenus étaient grévés d'hypothèque spéciale en faveur des intéressés Hollandais, et que ce n'est que par le droit du plus fort et faute d'un Tri-

bunal compétent et assez puissant pour faire respecter sa sentence, que la Cour de Prusse a évité une poursuite légale de la part des intéressés, poursuite qui dans tout pays policé, entre des particuliers amènerait une expropriation de l'hypothèque, ou du moins une saisie des revenus jusqu'à la concurrence de la créance.

En attendant 66 années d'intérêts à 5 pCt. arriérés depuis 1741 font une somme

de	*f*	15,840,000
le capital est de . . .	„	4,800,000
Total. . .	*f*	20,640,000

Cette somme est si considérable, que les intéressés se sont déclarés prêts à plusieurs reprises, de consentir à une forte diminution, et même au sacrifice de tous les intérêts arriérés, pourvu que le capital soit remboursé, soit au complet soit au moyen d'une novation, et d'une conversion des obligations anciennes et existantes, contre des obligations nouvelles à 5 pCt. d'intérêt et remboursables par dixième dans l'espace de dix années premières et consécutives.

La Haye ce 8 Novembre 1806. Pour copie conforme

(Archief VAN DER GOES.) J. BOSSCHA.

BIJLAGE XXIII.

Ridderkruis van de Orde der Unie, door den Hoogleeraar VAN SWINDEN geweigerd [1]).

Amsterdam 9 Janvier 1807.

JEAN HENRI VAN SWINDEN

à

Monsieur le grand Chancelier des Ordres du Royaume de Hollande.

Monsieur,

J'ai reçu la lettre par laquelle vous m'annoncez que le Roi, séant en chapitre, m'a créé Chevalier de l'Ordre Royal du Mérite.

Quelque sensible que je puisse être, et que je suis effectivement à cette marque éclatante de la bienveillance dont Sa Majesté m'honore, et quelque grande que soit ma gratitude, j'ose supplier Sa Majesté de vouloir me dispenser d'accepter un titre dont je ne me sens pas digne, et qui contraste si fort avec mes sentimens politiques, sentimens qui résident invariablement au fonds de mon coeur; et que vous, Monsieur, vous avez été à même de connaître par la conduite, que j'ai tenue dans le tems que j'étais membre du Directoire-exécutif.

J'ai taché, Monsieur, de remplir, selon la mesure des talens que la Providence peut m'avoir départis, et l'application qu'Elle m'a fait la grace de m'accorder, les devoirs qui me sont imposés dans le poste de Professeur que j'occupe depuis quarante ans, ainsi que ceux qui me l'ont été soit dans les différens emplois dans le Gouvernement auxquels j'ai été successivement appelé depuis la révolution de 1795 jusqu'à celle de 1801, soit dans la mission temporaire dont j'ai été chargé par le Gouvernement Batave pour la Commission des Poids et Mesures à Paris: mais dans tout cela je n'ai pas de quoi me

---

1) Verg. G. MOLL, *Redevoering over* JAN HENDRIK VAN SWINDEN, bl. 36, 58. — Z voorts wegens de zending van dien geleerde naar Parijs in 1799, deze *Geschiedenis*. IIe Deel Ie Stuk bl. 130 volgg.

glorifier, ou m'estimer moi-même plus méritant que tout autre citoyen quelconque qui remplit avec zèle et avec exactitude les devoirs de l'état dans le quel il se trouve placé.

Je tiens d'ailleurs fortement, et, vous le savez Monsieur, je tiens par principes, à l'égalité des citoyens, sauf la différence que peut et que doit mettre entr'eux le rang que les emplois qu'ils déservent ou le genre de leurs occupations leur donne dans la Société civile: mais ici il s'agit d'une *distinction*, d'une inégalité, purement personnelle, qui, permettez-moi de le dire, n'est nullement conforme à mes vrais sentimens: sentimens intérieurs, il est vrai, mais auxquels ma conduite doit être conforme, si j'attache quelque prix à l'estime publique, et à ma propre tranquillité.

Je tache, Monsieur, d'être utile à ma Patrie dans le poste que j'occupe: je n'ambitionne et n'ai jamais ambitionné ni emplois, ni honneurs, ni distinctions, ni titres: et le *non plus ultra* de mes voeux est qu'il me soit permis de passer le reste de mes jours dans la retraite, uniquement appliqué aux fonctions de mon état, et au soin de ma famille.

Je viens Monsieur, de vous exposer mes sentimens sans réserve: j'ai dû le faire dans une occasion aussi solemnelle: il importe, j'ose le dire, à Sa Majesté Elle-même, de connaître les sentimens les plus cachés et les replis les plus profonds du coeur de ceux qu'Elle voudrait honorer de sa bienveillance.

Je vous prie donc, Monsieur, de présenter à Sa Majesté mes humbles actions de graces pour la distinction dont Elle a voulu m'honorer, et La supplier, en mon nom, qu'Elle veuille me dispenser d'accepter la décoration dont Elle m'avait cru digne, mais dont plusieurs raisons, parmi lesquelles il en est de très-graves, m'empêchent de me faire revêtir.

J'ai l'honneur d'être

Monsieur le grand Chancelier

Vôtre très-humble Serviteur,

J. H. VAN SWINDEN.

(Archief VAN DER GOES).

BIJLAGE XXIV.

Staatkunde van Oostenrijk. Geheime toerustingen, maatregelen van voorzorg.

Suite de la Lettre de l'Envoyé G. C. DE SPAEN, du 14 Mars 1807 [1]).

„ point de données ou de base fixe pour leur jugement: il me paraît qu'en tout cas cette Cour veut se mettre de plus en plus dans une attitude à pouvoir faire une déclaration sérieuse et énergique. Reste à savoir si elle sera sage et modérée." [2])

21 Mars 1807.

En conséquence de la dépêche en chiffre de V. E. du 6 Mars N°. 3 je ferai mes préparations de voyage pour la Hollande, en attendant la réponse aux deux miennes n°. 18 et 21. — Voici ce qui m'est revenu de très-bonne source. — On va exécuter ici le plan qu'on avait déjà conçu de former une milice nationale dans tout l'Empire Autrichien sur un pied uniforme partout, excepté peut-être dans le Royaume de *Hongrie*, dont la Constitution exigera quelques modifications qui seront vraisemblablement déterminées plus particulièrement dans la Diète prochaine. — Grand transport de fusils vient d'être envoyé à *Lintz*, peut-être aussi en d'autres endroits, ce dont je ne suis pas informé. Ces armes sont destinées aux milices qu'on veut organiser sur le plan de la nouvelle levée en masse introduite en Russie. — Tous les hommes soumis à la conscription seront enregimentés, et exercés de tems à autre aux manoeuvres militaires, particulièrement les jours de fête et les Dimanches. Le reste du tems ils pourront vaquer à leurs occupations ordinaires. On leur donnera autant que possible pour Officiers et bas-Officiers, d'anciens militaires pen-

---

1) Aan den Minister VAN DER GOES. Z. wegens den Heer V. SPAEN V. VOORSTONDE, die nog in 1838 te Weenen leefde of liever jammerlijk „vegeteerde," FALCK's *Brieven*, bl. 378.

2) Hierbij te verg. Sir ROBERT ADAIR, *Historical Memoir of a mission to the Court of Vienna in* 1806 (London 1844), dat evenwel het gansche jaar 1807 en een gedeelte van 1808 behelst.

sionnés. — Cette troupe ne sera pas destinée à marcher contre l'ennemi, mais chacun de ses bataillons ou régiments sera comme agrégé à un régiment de troupes réglées et portera le même numéro; de manière qu'en tems de guerre après une action, un corps militaire pourra tout de suite réparer ses pertes et se completer en faisant venir les hommes les plus robustes et les mieux dressés du corps de milices qui correspond au sien. — Je ne sais pas si ce plan est déjà tout-à-fait mûr et jusqu'où on est avancé dans son exécution: tout cela se fait en secret et très-tranquillement, afin que les désoeuvrés de la capitale qui parlent de tout à tort et à travers n'en ayent pas le vent; aussi n'en ai-je pas encore entendu parler dans le public. Le Gouvernement a passé des contrats avec *Wiener* pour la livraison d'avoine, foin, paille et farine: on confectionne aussi des souliers pour les troupes, ou peut-être les milices. On m'assure que la Russie a fait toutes sortes d'offres et de belles promesses de restitution et de rétablissement à cette Cour pour l'engager à prendre part à la guerre [1]); mais que cette dernière jusqu'ici ne s'est pas laissé prendre à l'amorce, et que contente de ce qui lui reste et du repos s'il peut être durable et sûr, elle ne porte pas ses prétentions ni ses espérances aussi loin que le Cabinet de St. Pétersbourg. Si l'Autriche persiste comme je crois que sans nouvel incident elle le fera, la Russie vraisemblablement se relâchera beaucoup de ses grands projets.

28 Mars. — Depuis quelques jours on a transporté la nuit du canon. Il m'est revenu depuis par d'autres rapports qu'on l'amène du coté de *Braunau*, ce que cependant j'oserais beaucoup moins garantir. Il se peut aussi qu'on achève d'enlever ce qui reste encore ici d'attirail de guerre, et qu'on craint à l'époque présente d'éveiller l'attention tant du public clabaudeur de cette capitale, que de quelques Ministres étrangers. Aujourd'hui huit jours le Cabinet a expédié vingt-deux estafettes. Il est remarquable que ce fut justement le lendemain ou pour la Cour le surlendemain du jour où l'on reçut la nouvelle de l'apparition de la flotte Anglaise devant *Constantinople* [2]). Le depart de tous ces bureaux pour *Bude* sous un prétexte à la vérité très-plausible, donne aussi lieu à des réflexions. Au cas qu'il y eût un secret, on y serait beaucoup moins observé dans tous les arrangemens éventuels qu'on pourrait ou voudrait prendre. Peut-être sommes-nous un peu trop ombrageux, mais c'est la suite naturelle des circonstances, et je suis presque persuadé que si l'on n'a pas encore pris de résolution déterminée (comme je crois qu'on ne l'a pas fait), cependant au cas que la guerre continue, cette Cour ne restera pas dans sa position actuelle."

(Verzameling CROISET — VAN TOULON).

---

1) Door den later zoo beroemden POZZO DI BORGO.

2) Onder het bevel van den Admiraal DUCKWORTH. Verg. Sir R. ADAIR p. 204 volg.

BIJLAGE XXV.

Berigten uit Spanje in de laatste maanden van het Bewind van GODOY. *De Kroonprins gevangen. Aanstaande komst van* NAPOLEON *te Bayonne.*

Madrid 8 October 1807 [1]).

„On fait des préparatifs à Cadix pour faire sortir l'Escadre Française et Espagnole composée de dix vaisseaux. On tâchera peut-être de la faire servir contre le départ des Portugais: du moins voilà le projet qu'il m'a paru que le Prince *de la Paz* me fit entendre indirectement dans sa dernière conférence.

Madrid 19 Octobre.

„L'escadre à Carthagène de six vaisseaux de ligne est prête pour mettre en mer au premier signal, et est bien pourvue de tout. Cette expédition est sans doute en rapport avec ce que j'ai eu l'honneur de mander à V. E. sur l'escadre de Cadix, dans la dépêche du 8 Octobre."

(Verz. CROISET — V. TOULON).

HUGO Baron VAN ZUYLEN V. NYEVELT, Secretaris der Hollandsche Legatie in Spanje, aan den oud-Gezant BRANTSEN.

Madrid 7 Mars 1808.

Monsieur,

J'ai eu l'honneur de vous écrire le 7 du mois passé. M. VAN DEUL qui

---

1) Aan den Minister VAN DER GOES.

arriva ici en courrier, et qui après 8 jours de repos repartit le 8 pour Paris, se chargea de cette lettre que je le priais de vouloir remettre à M. le Maréchal VER HUELL. J'espère que cette lettre sera arrivée à son adresse.

J'ai pris la liberté d'instruire successivement V. E. des pièces intéressantes, qui ont paru depuis la détention du Prince des Asturies [1]) jusqu'à la sentence de ceux qui ont été enveloppés dans sa disgrâce: aujourd'hui on vient de me communiquer la pièce la plus intéressante de toutes, savoir celle qui a formé la base de tous ces mouvemens, l'acte en un mot passé par le Prince en faveur du Duc d'*Infantado*. J'ai cru, Monsieur, que pour bien juger de toute cette affaire, qui ne peut manquer de faire une époque remarquable dans l'Histoire politique de l'Espagne, il vous fallait la connaissance de cet acte, sur l'existence duquel on a eu plusieurs doutes selon le degré de partialité avec laquelle on énonça son opinion sur cet évènement. J'espère que V. E. aura observé que le seul système de M. VER HUELL [2]) et par conséquent le mien a été d'observer la plus stricte neutralité; et je puis vous certifier, que M. le Commandeur a plusieurs preuves très-certaines de l'approbation du Gouvernement sur la conduite de la Légation. Je crois qu'on ne peut mieux servir son pays, qu'en saisissant tout ce qui peut provoquer de bonnes dispositions parmi un Gouvernement, dont les résolutions peuvent influer sur le sort de ses compatriotes.

Le Grand Duc de Berg [3]) est arrivé le 25 Février à Bayonne, et depuis on n'a pas reçu la nouvelle qu'il a passé les frontières. On paraît si peu douter, dans cette Peninsule, de la réalité de l'arrivée de S. M. Imp. que plusieurs grands Seigneurs du Portugal se disposent de passer par ici pour se rendre à Bayonne, afin de complimenter l'Empereur.

Il y a à peu près trois semaines que j'ai lu dans la Gazette royale que M. le Commandeur VER HUELL a reçu la grande croix de Wurtemberg. Jusqu'ici, à mon grand étonnement, je n'ai rien appris davantage. M. ANDUAGA a reçu la plaque de Charles III, et M. RUIZ la petite croix du même ordre. J'accepte l'augure.

Quand vous serez bien établi chez vous, Monsieur, j'espère qu'il vous restera un moment pour m'écrire quelques lignes, pour me rassurer sur votre santé, et m'instruire du genre de vie, auquel vous vous serez fixé.

---

1) FERDINAND VII.

2) »Le Commandeur VERHUELL (broeder van den Admiraal), qui se rend à Madrid en qualité d'Envoyé et Ministre plénipotentiaire du Roi de Hollande près S. M. Catholique," (KAREL IV) den 28 Junij 1807 te St. Cloud aan Keizerin JOSEPHINE voorgesteld (*Journal Politique de Leyde*, 7 Juillet 1807).

3) MURAT.

Pardonnez-moi cette sollicitation; vous savez Monsieur, qu'on ne peut prendre plus d'intérêt que moi, à tout ce qui vous concerne; et qu'on ne peut être avec plus de considération et de dévouement,

Monsieur,

Votre très-humble et très-obéissant serviteur

Z. N."

(Archief BRANTSEN).

BIJLAGE XXVI.

De Admiraal VER HUELL op last van NAPOLEON, van de zending naar Rusland ontheven.

Milan le 19 Décembre 1807.

Monsieur,

J'ai reçu la lettre que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'écrire le 5 de ce mois pour me prévenir que Sa Majesté le Roi de Hollande voulant rétablir les missions que la Hollande a entretenues en tout temps en Russie et en Autriche, avait destiné la première à Mr. le Maréchal VERHUEL et la seconde à Mr. HOGENDORF actuellement Ministre de la Guerre [1]).

Votre Excellence m'annonce en même temps que ces nouveaux Ministres ne partiront pour leur nouvelle destination que lorsque le Roi aura été assuré que ces choix sont agréables à Son auguste Frère [2]).

Je ne vous cacherai point, Monsieur, puique vous désirez que je vous fasse connaître confidentiellement l'opinion de l'Empereur, que Sa Majesté a paru étonnée que dans les circonstances actuelles, le Roi éloignât de sa personne et son Ministre de la Guerre et Mr. le Maréchal VER HUELL qui semble pouvoir être employé plus utilement à diriger des opérations maritimes, qu'à remplir les fonctions de Ministre du Roi en Russie. — Sa Majesté pense en outre que la qualité de Ministre Plénipotentiaire n'est point compatible avec celle de Maréchal.

Je n'entre dans ces détails avec Votre Excellence, que pour répondre à la lettre qu'Elle m'a fait l'honneur de m'écrire, car j'ai lieu de croire que

1) En Luitenant-Generaal.

2) Intusschen kondigden de Hollandsche dagbladen de benoeming der HH. VER HUELL en V. HOGENDORP uit Utrecht aan, ter dagteekening van 18 December 1807, tegelijk met die van den Opper-Stalmeester DE CAULAINCOURT tot Minister-Plenipotentiaris te Napels, en van den Heer V. DEDEM bij den Koning van Westphalen. (Groninger Courant, 22 December).

Sa Majesté Impériale a fait connaître directement ses sentiments au Roi son frère.

Je saisis cette occasion pour offrir à Votre Excellence les assurances de ma haute considération.

CHAMPAGNY.

Son Excellence Monsieur VAN DER GOES.

(Naar het oorspronkelijk).

BIJLAGE XXVII.

Betrekking der Bataafsche Republiek tot de Porte; vaart op de Zwarte zee. — Depêches van den Ambassadeur F. G. VAN DEDEM VAN DE GELDER. — Vergel. bladz. 101.

Aan den Ambassadeur DE VOS VAN STEENWIJK te Parijs.

Constantinopel 25 Maart 1803.

De Secretaris van Staat VAN DER GOES mij bij missive van den 26 October 1802 medegedeeld hebbende, dat hij van den Minister van Buitenlandsche Betrekkingen van de Fransche Republick, door middel van onzen Chargé d'Affaires te Parijs, de verzekering ontvangen had, dat de Generaal BRUNE stellige ordre zoude bekomen om zooveel mogelijk mijne demarches te ondersteunen ten einde aan de Bataafsche Republiek het volle genot van de met de Porte geslotene Capitulatien geassureerd worde, en mij vervolgens door gezegden Franschen Gezant tot mijne *surprise* en merkelijk *embarras* op den vierden dezer en voorts meermalen op nieuws bij herhaling desaangaande allerstelligst gedeclareerd en verzekerd zijnde, hij geenerhande zulke orders bekomen had, en daarvan ook niets te weten, doch vaardig te zijn ten sterkste mijne demarches te appuyeren zoo ras maar daartoe de noodige last hem zou geworden zijn; zoo haast ik mij u daarvan kennis te geven, ten einde te zorgen dat zulks ten spoedigste worde geredresseerd gelijk hoogst noodzakelijk is; even als dat UE. zonder eenig verzuim al het mogelijke aanwende om te effectueren, dat gezegde Gezant mede stellige order bekome om te helpen bevorderen, dat het Artikel door de Engelschen bedongen en laatstelijk bij de Vredesluiting door Frankrijk verkregen [1]) en houdende dat alle privilegien en voorregten, welke tot dusverre aan eenige Natie toegestaan zijn of in het vervolg toegestaan zullen worden, mede aan Frankrijk geaccordeerd

---

1) Verg. het Tractaat van 25 Junij 1802. Art. II. MARTENS en DE CUSSY, *Recueil* T. II. 279.

en toegezegd worden, op gelijke wijze door de Porte voor onze Republiek gemeen en van dezelfde kracht gemaakt en verklaard worde.

(Verz. CROISET — V. TOULON.)

VAN DEDEM aan VAN DER GOES.

Constantinopel 25 Maart 1803.

Ik heb de eer u hierbij een duplicaat mijner laatste voor u en het Staats-Bewind op den 14 dezer geëxpedieerde missives te doen toekomen, en nader te berigten en te prevenieren, dat ik, na in de laatst afgeloopene Conferentie met den Reis-Effendi bevonden te hebben hooggemelde Minister ons omtrent alles *contrarie* was, gezocht heb de oorzaak daarvan te doorgronden, en dat ik in 't zekere zijnde komen te ontwaren en gewaarschuwd geworden, dat, hoezeer ik de van de Porte verleende simpele concessie van de vrije passage der Zwarte zee voor ons niet voldoende houde, hij echter ongemeen misnoegd en *geïndigneerd* is, ik hem, ten teeken van erkentenis wegens dien, niet een gedistingueerd present heb toegeschikt, zooals door den Envoyé van het Hof van *Madrid* is geobserveerd geworden; en dat hij zelfs, om zich te *vengeren*, reeds vastlijk bepaald heeft de verleende Nota van Concessie te doen *bifferen*, en daardoor onze zaak in een allernadeeligsten staat te stellen; — ik mij ter voorkoming van dien, in de absolute noodzakelijkheid vinde ten eerste eenig sacrifice te doen en te wagen ten einde dien Minister te *calmeren* en zooveel mogelijk te onzen voordeele te herwinnen; als kunnende hij ons niet alleen in deze, maar in alle de ons alhier betreffende zaken, naar willekeur voordeelig of nadeelig zijn. — Voorts dient dat de Generaal TAMARA [1]) wel verre, zoo als ik bij mijn schrijven van den 10^{en} veronderstelde en u te kennen gegeven heb, van de Bataafsche belangen voorgestaan, en te dien einde mijne demarches gesecondeerd en daarna gehandeld te hebben, gelijk hij mij altoos heeft doen voorkomen en steeds verzekerd, dezelve integendeel om maar een einde van de zaak te maken en zijn but en glorie te bereiken, den roem te behalen [2]), die zaak gedurende zijn Ministerie getermineerd te hebben, dezelve schandelijk gesacrifieerd en verwaarloosd en nooit een enkel woord van het recht ons volgens de Capitulatien competerende heeft gerept, veelmin doen gelden. — Hierbij copie van den brief, welken ik om de voormelde zaak spoed bij te zetten, op heden aan den Ambassadeur DE VOS VAN STEENWIJK in het cijfer dat (ook) tusschen hem en de Italiaansche Missie gebruikt wordt, expediere. Ook dient tot informatie dat de Fransche Ambassadeur reeds den 25 Januarij naar Parijs

1) De Russische Gezant bij de Porte. Gazette de Leide 1 April 1803.

2) Zoo luidt de ontcijferde depêche. (Verz. CROISET — VAN TOULON).

om ordres geschreven heeft, of hij mij al of niet in mijne reclames omtrent de vrije vaart moet helpen [1]); en dat ik om onze zaak niet te benadeelen, mij ten gevolge van het door den Reis-Effendi in onze gehoudene Conferentie gevorderde, niet heb kunnen passeren een schriftelijk Exposé waarvan hierbij copie, aan de Porte in te zenden, en hetzelve naar de omstandigheid hebbende moeten inrigten, ik zoo om te vermijden ons wegens de door Rusland gemaakte schikking misnoegd te toonen als ter voorkoming om dien ten gevolge de verleende permissie door den Reis-Effendi weder ingetrokken en vernietigd en de zaak geheel achteruit gewerkt te zien, noodig gerekend heb en verpligt geweest ben die concessie *conditionaliter* onder alle noodige clausules en voorbehondingen, aan te nemen. En dat de Generaal TAMARA den 22sten dezer vertrokken zijnde, ik den volgenden dag deszelfs opvolger omtrent onze belangen, doch zonder van de te doene *sacrifice* te durven gewagen, onderhouden en *au fait* gesteld maar dien Minister hoezeer wèl gedisponeerd, echter tot mijn leedwezen mede zonder de minste ordre om mij te appuyeren aangetroffen heb, en ik hem echter desniettemin de door mij in gereedheid gebragte en voorts daarop aan de Porte ingezondene Nota gecommuniceerd en omtrent alles zijn *appui* verzocht en vervolgens den officielen brief met de Bijlagen, zoo als van zulks alles hierbij copie gaat, aan dien Minister geadresseerd heb.

UEd. bij *p. s.* nog mede te deelen, dat mij gisteren namiddag het onvoldoende antwoord, waarvan hierbij copie gaat, door den Envoyé van Rusland is toegezonden, en dat ik voort daarop dien Minister mondelijk daaromtrent zijnde wezen onderhouden, hem tot mijne bevreemding gansch anders als den vorigen dag gedisponeerd en in een geheel anderen geest en zin over de zaak raisonnerende en dezelve beschouwende heb aangetroffen, en met geen mogelijkheid van idée kunnen doen terugkomen; en dat die schielijke verandering voorzeker het gevolg is van de inlichtingen welke hij van zijn eerste Dragoman, die ons contrarie is en met TAMARA die zaak zoo nadeelig voor ons gedirigeerd heeft, desaangaande is komen te ontvangen. UE. kan zich geen denkbeeld maken, wat verdriet, moeiten, en onaangenaamheden mij die zaak onderscheidene maanden achtereen is komen te veroorzaken, en hoe dezelve mij steeds ter harte gaat; te meer wijl ik thans geenerhande mogelijkheid zie, noch de minste hoop meer overig vinde om, zonder een krachtdadig *appui* van de Fransche Natie of Rusland, ooit te zullen kunnen slagen.

26 Maart 1803.

---

1) Op het Vertoog van den Ambr. DE VOS V. STEENWIJK, gaf TALLEYRAND daarvan de schriftelijke toezegging. Depêche van DE VOS aan VAN DER GOES, 10 Junij 1803.

BIJLAGE XXVIII.

Handelingen van NIEBUHR *in Holland, tot het sluiten van eene geldleening ten behoeve van Pruissen* 1).

Les soussignés Mr. NIEBUHR, Chargé d'affaires de Sa M. Prussienne auprès de S. M. le Roi d'Hollande, en vertu des pleins pouvoirs spéciaux de S. M. Prussienne d'une part. Et Mr. JEAN VALCKENAER, stipulant en qualité de fondé de pouvoir d'un grand nombre d'intéressés dans les emprunts, désignés ci-après, de l'autre — désirant trouver d'un commun accord les moyens les plus convenables de remplir un emprunt en numéraire effectif et métallique de vingt millions de florins courans d'Hollande, pour compte et au profit de S. M. Prussienne, et s'étant convaincus que, pour en assurer le succès, rien ne serait plus efficace, ni ne ferait un effet plus avantageux dans le Public que d'y accepter les obligations, négociées en Hollande par l'ancien possesseur et Souverain de la Silésie, sous hypothèque speciale des Etats de la même Province: n'entendant néanmoins préjudicier aucunement aux opinions, avancées de part et d'autre sur la nature et l'exigibilité de cette dernière créance, vis-à-vis S. M. le Roi de Prusse en qualité de Souverain actuel de la Silésie, sont convenus des articles suivans..

Art. I. Le Prospectus et le Tableau cotés *A* et *B* et annexés à la suite de cet acte, seront reputés faire partie du présent engagement, et les bases y contenues, sont reconnues les bases du même.

Art. II. L'hypothèque sera annoncée d'après les notions fournies par le premier soussigné (rédigées en Hollandais dans le projet coté *C* également annexé au présent acte) dans le susdit Prospectus, au Public Hollandais, dans les

1) Naar de oorspronkelijke bescheiden, uit de nalatenschap van Mr. JOH. VALCKENAER. (Verzameling LUZAC).

termes les plus usités en pareil cas, et les plus propres à favoriser le succès de l'Emprunt, sans blesser aucunement la dignité de la Cour de Prusse.

Art. III. La ratification ou garantie des États de la Silésie ou, à leur défaut, de la Commission administrative des dits Etats, ainsi que la ratification ou garantie des Etats des autres Provinces, qui composent la Monarchie Prussienne, relatives à l'hypothecation et enregistrement des Domaines Royaux et autres biensfonds dans les registres des hypothèques, d'après les notions susdites, et enfin les états autentiques revêtus des formes voulues par les loix en Prusse, sur le revenu annuel de tous les Domaines Royaux disponibles, non-seulement dans la Silésie, mais encore dans toute l'étendue de la Monarchie Prussienne, seront fournis dans le terme le plus court, afin d'être déposés chez un Notaire Royal à Amsterdam, pour que les capitalistes puissent y en aller prendre lecture et connaissance.

Art. IV. Toutes les obligations sur la Silésie, qui seront rentrées par suite de cet Emprunt, seront biffées par devant Notaire, qui en donnera acte, et mises à la disposition de S. M. le Roi de Prusse, à fur et à mesure des rentrées effectives. Quant aux obligations originales et principales, ainsi que tous les actes d'hypothèque, souscrits par les États de la Silésie, déposées à la Banque d'Amsterdam, elles seront également biffées par devant Notaire et mises à la disposition de S. M. le Roi de Prusse dans le terme de six mois après la cloture de la négociation, laquelle dans tous les cas sera achevée avant la fin de l'année 1810.

Art. V. Dans le cas que quelques obligations Hollandaises, dites de la Silésie, et décrites ci-dessus, viendraient à ne pas se retrouver, et que par un effet de ce déficit, l'Emprunt de 32 millions, même pour la partie de 20 millions à fournir en numéraire métallique, risquerait de ne pas se remplir, il est convenu, que le second soussigné, en sa susdite qualité, ou ses ayant-cause, pourra ou pourront y suppléer jusqu'à la concurrence totale des douze millions, mentionnés ci-dessus Art. I au moyen de la remise des obligations originales et principales, et des actes de garantie, énoncés à la fin de l'Article précédent, laquelle remise validera dans tous les cas, comme représentatif de toutes les obligations susdites sur la Silésie.

Art. VI. Quant à la partie de l'Emprunt à fournir en espèces métalliques, il sera ouvert à la Cour de Prusse incessamment après la publication du Prospectus et de l'ouverture de l'Emprunt, un crédit jusqu'à la concurrence de deux ou trois millions de florins, soit sur *Amsterdam*, soit sur *Hambourg*, soit sur *Paris* ou toute autre place de commerce sur le Continent de l'Europe, qui pourra le mieux convenir aux parties contractantes.

Art. VII. Les 17 ou 18 millions restans seront fournis de la même manière, ou mis à la disposition de S. M. Prussienne à *Amsterdam* le plutôt possible, à fur et à mesure des rentrées effectives, et pour le moins à raison d'un million de florins par moins, à compter d'un mois après la cloture de

la souscription jusqu'à l'entier et parfait payement de la somme capitale susdite de 20 millions.

La Cour de Prusse ne payera les intérêts de 5 °/₀ que sur les sommes, qui auront été réellement versées dans ses caisses, ou mises à sa disposition, et il y aura à cet égard jusqu'à l'époque du versement entier et parfait desdits 20 millions une liquidation à l'amiable entre les deux parties contractantes, sur les intérêts à payer à raison de 5 pct. pour la partie successivement fournie, sauf le cas prévu par l'Article X.

Art. VIII. Il sera alloué au second soussigné ou ses ayant-cause, une commission de 5 pct. sur la partie de l'Emprunt payable en numéraire métallique, moyennant laquelle il prendra à sa charge ou ils prendront à leur charge tous les fraix quelconques nécessaires, soit pour mettre l'Emprunt en exécution, soit pour en assurer le succès.

Art. IX. Les deux parties contractantes se concerteront sur les démarches les plus propres, afin d'obtenir dans le plus bref délai, l'approbation de S. M. le Roi d'Hollande tant sur le Prospectus que sur tout ce qui peut dépendre du Gouvernement Hollandais, pour faciliter l'Emprunt: spécialement à l'instar de tous les emprunts étrangers, faits jusqu'à ce jour en Hollande, la dispensation requise pour l'obligation primitive generale de l'Article 69 de l'Ordonnance sur le droit de timbre et de la Loi du 13 Mai 1808.

Art. X. La liquidation sur le pied énoncé ci-dessus Art. VII s'effectuera après un an révolu de l'ouverture du présent Emprunt pour toutes les sommes versées jusqu'à cette époque. Cette même liquidation aura lieu sur le même pied à la cloture de la seconde année de l'Emprunt, à moins que les représentations, concertées en vertu de l'Article IX pour la dispensation du droit de timbre, n'eussent pas le succès que tous les antecedens, et les Emprunts faits jusqu'à ce jour en Hollande pour compte de quelque Souverain étranger donnent droit d'attendre; auquel cas S. M. le Roi de Prusse, pour subvenir en partie à la forte dépense, qui pourrait être occasionnée aux Entrepreneurs par là, tiendra compte de l'intérêt de la seconde année en entier, sans distinction du moment précis du versement dans le courant des six ou sept mois de l'année 1810; bien entendu néanmoins que cette dernière faveur n'aura lieu que dans le cas où les fraix du timbre excéderaient 60,000 florins courans d'Hollande.

Art. XI. Le présent contrat restera *secret* entre les parties contractantes, et l'on s'engage de part et d'autre sur toute l'entreprise au plus grand secret jusqu'au moment que le Prospectus aura été soumis à l'approbation de S. M. le Roi d'Hollande.

Art. XII. Le second soussigné se réserve de substituer à soi-même en sa susdite qualité telle maison de Banque, qu'il jugera par son crédit et sa réputation d'honneur et de probité le plus en état d'assurer le succès de l'Emprunt. — Il se réserve également tant pour lui que pour ses ayant cause,

la faculté de répartir sur les souscripteurs dudit Emprunt, la somme nécessaire pour couvrir le surplus des frais occasionnés par ledit impôt de timbre.

Fait à Amsterdam ce 4 Mars 1809.

(Signé) NIEBUHR. JOH. VALCKENAER.

Il est convenu entre les soussignés que les Entrepreneurs Hollandais auront droit de présenter une nomination de six personnes notables et qualifiées résidantes à *Berlin*, à S. M. le Roi de Prusse, qui en choisira trois, lesquelles seront membres du Comité de Correspondance plus amplement décrit dans Article IX du Prospectus, ajusté entre les soussignés, et qu'en cas de décès, ou de vacature d'une de ces trois places, les Entrepreneurs Hollandais auront toujours le droit de présenter une nomination de deux personnes notables et qualifiées, pour que S. M. Prussienne daigne en faire l'élection, afin de completer et de tenir constamment au complet le nombre des cinq membres du susdit Comité.

Les personnes destinées à remplir les deux autres places restantes, resteront constamment à la nomination pure et simple de S. M. Prussienne sans qu'il sera question, pour ces deux places, d'aucune présentation ou nomination de la part des Intéressés Hollandais.

Ainsi fait et convenu à *Berlin* le 26 Janvier 1810
et à Amsterdam le 6 Février 1810.

NIEBUHR. VALCKENAER.

Vu et ratifié par moi, Ministre d'État et
des Finances de S. M. le Roi de Prusse.

ALTENSTEIN [1]).

Article additionnel B.

Le second soussigné ayant accedé par son Acte, passé en date du 29 Avril à la proposition, faite par le premier soussigné, d'après les instructions de sa Cour, relativement aux dispositions du paragraphe de l'Article IX du Prospectus qui restreint la faculté d'aliéner les Domaines de la Couronne, servant d'hypothèque generale à l'Emprunt des 32 millions, et ce dernier ayant manifesté les voeux de son Gouvernemeut motivés par les intérêts de l'économie politique et rurale de la Prusse, on est convenu de préciser la rédaction de ces stipulations de la manière suivante.

Le revenu des Domaines et des forêts de la Couronne de Prusse, étant

1) Naar het oorspronkelijk. (Verz. LUZAC).

constaté par des états autentiques, rédigés par la Section du Ministère des Finances pour les Domaines et les forêts, s'élève à une somme nette de 4146090 Risdales de Prusse ou environ 7 millions de florins d'Hollande. — Ce revenu et le capital qu'il représente servira d'hypothèque generale pour l'Emprunt de 32 millions de florins négocié en Hollande. — Toutefois il sera libre à la Cour de Prusse de procéder à l'aliénation d'un million de Risdales sur le revenu de ces Domaines, par la voie de vente, ou de cession en possession emphyteutique, soit pour éteindre d'autres dettes contractées ou garanties par l'État, soit dans la vue d'améliorer la culture des terres et d'augmenter le nombre des propriétaires, et par conséquent la richesse nationale. — Dans le cas que cette aliénation eût tout le succès dont il est permis de se flatter, la Cour pourra l'étendre avant que l'Emprunt de Hollande soit éteint par les remboursemens successifs, jusqu'à ce que cette hypothèque generale soit diminuée à la valeur d'un revenu annuel de 2 millions de Rixdales ou de 3 millions et un tiers de florins de Hollande, toujours comptant le revenu actuel, tel qu'il est désigné dans les états fournis par la Section des Domaines, et sans avoir égard à une augmentation provenante d'une administration et d'une culture améliorée, sous condition [1]):

Que le prix d'achat pour les Domaines vendus et la redevance payée à l'entrée en possession du possesseur emphyteutique (Erbstandsgeld) seront nullement appliqués aux dépenses courantes de l'Etat, mais convertis en effets réalisables et sûrs, portans intérêts, à la connaissance du Comité central de Correspondance, auquel la Section de la Dette publique en tiendra compte, pour garantie et sûreté des prêteurs Hollandais; le dit Comité de Correspondance étant obligé de veiller à leurs intérêts aura possession d'une des clefs de la caisse, où ces effets seront déposés, et autorisés à s'en prévaloir dans le cas qu'il le jugerait nécessaire pour les intérêts de ses commettans. L'assentiment de ce Comité étant de plus indispensablement nécessaire dans le cas que la Section de la Dette publique le trouverait avantageux de vendre quelques-uns de ces effets pour les remplacer par d'autres.

En raison de la diminution de la Dette Hollandaise, par le remboursement annuel et croissant, cette masse de Domaines disponibles sera augmentée par la moitié de la somme remboursée, en comptant au denier vingt la proportion entre le revenu et le capital: desorte que la sûreté de l'hypothèque, comparée à celle incontestablement surabondante, qui existe à l'ouverture de l'Emprunt, se trouvera augmentée d'année en année en proportion de la dette qui reste à éteindre.

Mais pour favoriser encore davantage les prêteurs Hollandais et pour leur

1) Op een los blad vindt men die voorwaarde uitgedrukt maar aldus bewilligd: „Il est *convenu*, que le prix d'achat," en zoo vervolgens tot de slotbepaling: „Les obligations remboursables — au moyen de séries."

assurer une perspective certaine d'un côté d'une valeur très-considérable de leurs obligations dans le marché, de l'autre d'une extinction beaucoup plus rapprochée de la dette entière, on est convenu en outre, que *dans ce cas* le provenu des ventes en argent comptant, sera appliqué à constituer un fonds d'amortissement uniquement destiné à racheter les obligations de l'Emprunt des 32 millions par le moyen du Comité de Correspondance, et cela nonobstant que ces sommes pourraient être employées d'une manière plus avantageuse dans d'autres opérations.

Les obligations remboursables chaque année seront déterminées par le tirage, au moyen de séries.

Fait à Berlin le 26 Janvier 1810.
à Amsterdam le 15 Février 1810.

NIEBUHR VALCKENAER [1])

Article additionnel C.

On est convenu de changer l'énonciation de l'hypothèque spéciale sur les Domaines de la Silésie, lesquelles ne suffisent pas pour la dette entière contractée, et de substituer comme hypothèque spéciale les obligations d'hypothèque délivrées, soit sur les Domaines Royales, sort sur d'autres possessions territoriales.

On énoncera que Sa Majesté le Roi de Prusse se chargeant d'acquitter la Dette Silésienne, les États de ce Duché seront requis de fournir un Acte plus particulier par lequel ils donneront une garantie et hypothèque spéciale pour la somme de 12 millions, valeur pour laquelle cette dette est admise dans le présent Emprunt.

Fait à Berlin le 26 Janvier 1810.
Fait à Amsterdam le

NIEBUHR [2]).

---

1) Naar het oorspronkelijk. (Verz. LUZAC).
2) VALCKENAER's handteekening ontbreekt.

BIJLAGE XXIX.

Instruction pour Monsieur le Chevalier REINHOLD, *Ministre Plenipotentiaire près Sa Majesté le Roi de Prusse.*

§ 1. Quand Monsieur REINHOLD sera arrivé à *Berlin*, il se concertera avec Monsieur le Commandeur GOLDBERG [1]) pour demander une audience de la manière usitée en cette Cour. Admis à présenter ses lettres de créance à Sa Majesté le Roi de Prusse, il lui donnera les assurances les plus fortes et les plus solemnelles de la considération et des sentimens personnels du Roi, et il exprimera en cette première occasion, et en toutes celles qui s'offriront par la suite le désir qui anime Sa Majesté de voir régner la meilleure intelligence entre les deux États et de cultiver avec le plus grand soin les relations qui les unissent déjà.

§ 2. M. le Chevalier REINHOLD se fera remettre les documens officiels et autres papiers relatifs à la mission, ainsi que le Chiffre, qui se trouvent entre les mains de son prédécesseur.

Il examinera avec soin quelles sont les affaires recommandées, à la Légation, et il s'empressera de les terminer d'une manière avantageuse.

§ 3. Il protégera partout où il sera nécessaire les sujets Hollandais et particulièrement leurs intérêts commerciaux.

§ 4. Il s'appliquera constamment à être bien instruit de l'état des choses en Prusse, des dispositions de son Gouvernement et des Négociations des Ministres Étrangers accrédités auprès de la Cour de Berlin.

§ 5. Il surveillera spécialement les demarches et les menées des partisans de l'Angleterre et de la Maison D'ORANGE.

§ 6. Il lui est enjoint de vivre en bonne intelligence avec les Ministres Étrangers résidans à Berlin, dont les Souverains sont en paix avec la Hollande, et il entretiendra notamment des rapports d'intimité et de confiance avec le Ministre de France, en se joignant à lui dans toutes les demarches qui lui paraîtront nécessaires ou utiles aux intérêts communs des deux États.

---

1) JOHAN GOLDBERG, vroeger Staatsraad, daarna Hollandsch Gezant bij het Hof van Pruissen. Zie hiervoren bl. 172 volgg. 271, 276.

§ 7. Il instruira régulièrement et avec exactitude le Ministre des Affaires Étrangères de tout ce qu'il apprendra sur les affaires politiques et autres, et particulièrement de tous les détails relatifs à la situation et aux ressources actuelles de la Prusse. Il transmettra de même tous les renseignemens qu'il pourra recueillir sur le Commerce, sur les arts, sur les établissemens d'Instruction publique [1]), sur les nouvelles découvertes dans les sciences, et sur leur application aux fabriques et aux manufactures.

§ 8. Il aura soin de ne point mêler dans ses dépêches les simples nouvelles avec les matières qui doivent entraîner quelque délibération ou résolution; de traiter chacune de celles-ci dans une dépêche particulière, et de ne jamais mander qu'en Chiffre ce qui est de nature à être tenu secret.

§ 9. D'un autre côté il observera tout ce qui lui sera prescrit de la part du Roi par le Ministre des Affaires Étrangères, et il se conduira d'après les instructions que ce Ministre lui fera parvenir de tems en tems, et d'après le Réglement sur les Missions Diplomatiques en date du 18 Février 1807 [2]).

§ 10. En quittant sa Mission, il devra laisser les Archives de la Légation en bon ordre, arrangées jusqu'au jour de son départ et duement inventoriées pour la direction de son successeur, ou du Chargé d'Affaires qui y restera à sa place.

§ 11. Enfin à son retour en Hollande, M. le Chevalier REINHOLD sera obligé de rendre un compte général de sa Mission, durant laquelle le Roi se persuade qu'il tiendra une conduite invariablement noble et mesurée, et propre, en un mot, à honorer son Souverain, son Pays et le caractère distingué dont il est revêtu.

Amsterdam, le 25 Août 1809. Le Ministre des Affaires Etrangères,

W. F. RÖELL.

(Rijks-Archief).

---

1) Reeds vroeger te *Hamburg*, had REINHOLD zich niet tot zuiver politische mededeelingen bepaald. — Zoo had hij in zijne depêche van 4 Maart 1806 van de wetenschappelijke vlugschriften *Fragment de Polybe* en *Attila* melding gemaakt; hoe b. v. in het eerstgemelde, onder den naam van *Ariarathes*, de Hertog VAN BRUNSWIJK, en onder dien van *Heraclides*, de Graaf v. HAUGWITZ vinnig was doorgestreken.

2) Zoo werden nader den 2 April 1810 vastgesteld eenige *Algemeene Bepalingen welke bij het formeren van Declaratiën* (door Gezanten en Consuls) *ten laste van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken, behooren te worden geobserveerd;* uitgevaardigd door den Staatsraad met de portefeuille van Buitenlandsche Zaken ad interim belast, J. P VAN WICKEVOORT CROMMELIN. (Zie hiervoren bl. 407)

BIJLAGE XXX.

Amsterdam 19 van Zomermaand 1810.

Mijn Heer,

Het is den Koning voorgekomen belangrijk te zijn, dat van de Archiven der onderscheidene Legatien en Consulaten sedert 1795 af aan, behoorlijke doch zoo kort mogelijke Inventarissen gemaakt, en aan mij worden ingezonden, ten einde daardoor in staat gesteld te worden niet alleen om de ontbrekende stukken in de Archiven van het Ministerie daaruit voor hetzelve te kunnen ontbieden, maar ook om die, welke bij de Legatien of Consulaten niet aanwezig zijn en voor dezelve noodzakelijk zouden mogen wezen, van hier te kunnen aanvullen.

Het lijdt geen twijfel of de wederzijdsche bezigheden van het Ministerie en der respective Legatien en Consulaten zullen door een zoodanigen maatregel voor het vervolg aanmerkelijk bevorderd worden, wijl men daardoor bij voorkomende gelegenheden met meerder kennis van zaken zal kunnen werkzaam zijn, dan thans wel eens het geval is.

Ik verzoek u derhalve Mijn Heer, u met het vervaardigen van een zoodanigen Inventaris te willen onledig houden en denzelven in gereedheid zijnde met de eene of andere bekwame en zekere gelegenheid aan mij in te zenden. Gij zult ook de Consuls onder het ressort der Legatie hiertoe insgelijks de vereischte aanschrijving dienen te doen, met dien verstande, dat dezelve de door hen opgemaakte Inventarissen directelijk aan u zullen doen geworden, om vervolgens aan mij getransmitteerd te worden; zijnde het Zijner Majesteits intentie, dat het werk *binnen drie maanden* in gereedheid zij [1]).

Ontvang Mijn Heer, de verzekering mijner bijzondere achting.

RÖELL.

Aan den Heer REINHOLD, Minister Plenip. enz.
aan het Hof van Berlin. (Rijks-Archief).

---

1) De Minister REINHOLD ontving deze Aanschrijving (volgens zijne eigenhandige aanteekening) eerst *na* LODEWIJKS abdicatie, „den tweeden van Hooimaand."

BIJLAGE XXXI.

Diplomatisch Cijfer. — Berigt. 1)

Het spreekt van zelf, dat men 't Cijfer aan niemand moet laten zien, veelmin uitleggen. Het is zoo ingerigt, dat het zoowel voor de *Fransche* als *Hollandsche* Taal kan dienen; doch in welke van beide men cijfere, dient *altoos* het *hoofd* en *slot* der brieven in 't Hollandsch en *en clair* geschreven te worden; en komt er tusschen hetgeen men cijfert een periode in de andere taal voor, men ga eenvoudiglijk daartoe over zonder zulks met eenig teeken aan te wijzen. Men moet nooit tusschen het gecijferde iets, zelfs niet ééne letter, en clair voegen. Wanneer men, 't zij in 't *Fransch* of in 't *Hollandsch* cijferende, 't een of ander dat geen secretesse vereischt, daarbij en clair wil voegen, schrijve men zulks *altoos* bij afzonderlijke periodes in 't *Hollandsch*, zoodanig dat deszelfs zin geen verband met het gecijferde hebbe.

Daar een *F* bij een *Hollandsch* of een *D* bij een *Fransch* woord staat, beteekent zulks in het eerste geval, dat het cijfer-karakter tot zulk woord behoorende, het overeenkomstig *Fransch* woord, en in het tweede, het overeenkomstig *Hollandsch* woord mede beteekent. Hetzelfde heeft plaats ten opzigte van cijfer-karakters, daar verscheiden woorden vóórstaan, die van een *F* of *D* gevolgd zijn. B. v. de *F*, die bij 't *woord Keizer* $\overline{591}$ staat, wijst aan, dat in een Franschen brief het cijfer-karakter $\overline{591}$ *Empereur* beduidt, gelijk de *D*, die bij 't woord *année* $\overset{*}{8}76$ staat, te kennen geeft, dat in een Hollandschen brief het cijfer-karakter $\overset{*}{3}76$ *jaar* beteekenen moet. Desgelijks wijst de *F* die bij de woorden *aan de Republicq* $1\overset{*}{8}7$ staat, dat in een Franschen brief het cijfer-karakter $1\overset{*}{8}7$ *à la République* beduidt, terwijl de *D*, die bij de woorden *la Cour de* 128 staat, te kennen geeft, dat in een Hollandschen brief het cijfer-karakter 128 *het Hof van* beduiden moet; *doch men moet nooit die F of D bij eenig cijfer-karakter stellen.* Ook kan men wel in Hollandsche brieven Fransche woorden daar geen *D*, en in Fransche brieven Hollandsche woor-

---

1) Ten behoeve van SCHIMMELPENNINCK, gaande als Minister-Plenipotentiaris (15 Junij 1798) naar Parijs.

den, daar geen *F* bij staat, bezigen, *mits* de vertaling geen twijfel of verwarring in den zin veroorzake. In 't spellen der woorden is 't, onder diezelfde *mits*, niet noodig op een letter min of meer te zien.

De karakters, daar niets bij geschreven staat, hebben dus geene beteekenis. Men stelle er sommige naar welgevallen hier en daar tusschen hetgeen men cijfert ter neder, voornamelijk bij den overgang van de eene periode tot de andere, alwaar ze dan tot afscheiding dienen; doch men stelle dezelve *nooit* vóóraan, noch aan 't einde van 't geen men cijfert. Om 't *begin* hiervan te cacheren, zette men alvorens eenige cijfer-karakters, die woorden of letters beteekenen, naar goeddunken achter malkanderen ter neder, doch zoo gekozen en geschikt, dat derzelver beteekenissen onderling niet dan een brabbeltaal opleveren, en dan doe men er immediaat op volgen één van die karakters daar *Begin des briefs* bij staat. Zulks zal te kennen geven, dat al dat reeds gecijferde niets beduiden moet, en dat de brief of eerste periode pas aanvang neemt, nadat een van die karakters, daar *Begin des briefs* bij staat, geschreven is. Daarentegen, wanneer 't geen men te cijferen had, geeindigd zal zijn, stelle men er immediaat achter aan één van die karakters, daar *Einde des briefs* bij staat, en voege er vervolgens tot slot bij eenige cijfer-karakters, die woorden of letters beduiden, doch insgelijks zóó gekozen en geschikt, dat er geen de minste zin of zamenhang in zij. Dus zal al het gecijferde, dat na het karakter *Einde des briefs* beteekenende volgt, niets beduiden, en ook het wezenlijke einde van het stuk gemasqueerd zijn. Om het een en ander te beter te doen, zijn er verscheiden karakters, die *Begin des briefs* en *Einde des briefs* beteekenen.

Men moet wel attent zijn, om in 't cijferen boven de karakters of getallen te zetten de onderscheidingteekens, die in 't cijfer zelve daarboven staan, en men moet die karakters of getallen, daar geen teekens boven staan, in 't cijferen bezigen, zonder iets of eenig teeken daarboven te stellen.

De orde van de cijfergetallen gaat bij alternerende korte en lange kolommen van boven naar beneden, en de getallen zijn meestendeels maar van tien tot tien geheel uitgeschreven; dus moet b. v. *aanneem* door 1*90, *aanval* door 1*91, *aan zich* door 1*92 enz. worden uitgedrukt; want zonder dat zou de ontcijfering onmogelijk te doen zijn.

Men vindt het geheele cijfer door onderaan een *regelsgewijs doorgaand* letter-register met de meest in beide talen voorkomende terminatiën, koppel- en hulpwoorden, alles naar de letterorde geschikt; welke letters en woorden nog daarenboven, immers bijna alle, in 't woorden-register op derzelver plaats te vinden zijn. Het woorden-register gaat in dezelfde orde, doch de regels zijn niet verder doorgaande dan de pagina's, en om 't oog in het zoeken te leiden, is alles tusschen roode liniën gesteld.

Men heeft van vele woorden, die maar in terminatien verschillen, de terminatien afgelaten, weshalve die op derzelver plaatsen zullen dienen gezocht,

en bij 't voorste gedeelte van die woorden gevoegd te worden. B. v. indien men *affectatie*, *affecteeren*, *affecter* of *affectoit* wilde cijferen, zal men die woorden nergens met één karakter geheel uitgedrukt vinden, en er zal zich alleen toe opdoen het karakter 358 *affect* beduidende; waarachter men dan een der cijfer-karakters, welke *atie*, *eeren*, *er* of *oit* beteekenen, voegen moet.

In 't cijferen schrijve men de karakters elk met een punctum gesepareerd, naast malkander, zonder op woorden of zinscheidingen acht te geven, of een nieuwen zin met een nieuwen regel te beginnen. Nog eens, men moet nooit iets, zelfs geen eene letter *en clair* tusschen 't geen men cijfert, voegen. 't Cijfer wordt door den ondergeteekende, na geëindigde Commissie terug verzocht, opdat het in geen vreemde handen valle.

S. F. CROISET, Secretaris der Cijfers.

Correspondentie-cijfer, eerst voor den Minister VAN GRASVELD *in A°.* 1799; nu *in A°.* 1801, *voor den Minister* VAN DEDEM, *met de Ministers der Bataafsche Republiek te Parijs en in Spanje; voor den Minister* VAN HOGENDORP *te Petersburg* 1803.

Door het stellen van zulk een schrap —— naast boven aan een cijfer-karakter, verandert men een singularis in een pluralis, en een infinitivus in een praeteritum. B. v. 823 beteekent *nadeel*, en 823—— beteekent *nadeelen*; 638 beduidt *inkomen* en 638—— beduidt *ingekomen*, en zoo vervolgens.

Er zijn eenige karakters, waarbij niets geschreven staat, en welke dus niets beteekenen: deze dienen om naar willekeur, hetzij één of meerder gebruikt te worden bij den overgang van de periodes, welke niet met nieuwe regels moeten worden afgebroken, maar altoos doorgaan.

Men vindt de karakters boven de honderd niet geheel uitgedrukt, dan alleen van tien tot tien, doch men lette zorgvuldig om dezelve alle, wanneer men cijfert, *geheel* uit te schrijven.

Bij het schrijven in cijfer, stelle men de onderscheiden karakters enkel met een punctum van elkander gesepareerd.

De Minister VAN DEDEM wordt verzocht ook dit cijfer na geëindigde Commissie, directelijk weder in handen van den Secretaris der Cijfers van Staat te stellen.

Het Berigt voor het cijfer van den Burger DE VOS VAN STEENWIJK geplaatst, is substantieel en zelfs mutatis mutandis bijna woordelijk hetzelfde als hetgeen voor het cijfer van den Minister VALCKENAER gevonden wordt. Alleen

is er deze bijvoeging en verschikking in, welke volgt op de periode eindigende: *En op gelijke wijze is het met vele zaamgestelde woorden gelegen.*

„Doch men behoeft echter, wanneer er woorden voorkomen, van welke door de bijvoeging van de terminatie *en* de Infinitivus kan gemaakt worden, zoodanig cijfer-karakter, 't welk *en* beteekent, niet uit te drukken om dezen Infinitivus te formeren; maar men kan zulks doen, door zulk een schrap —— achter naast boven aan zulk cijfer-karakter te plaatsen; b. v. 7̈70 beduidt *verbied*, en 7̈70—— beduidt *verbieden* enz. Een zoodanige schrap converteert ook in de 2e plaats een singularis in een' pluralis, en ten 3e een Infinitivus in een praeteritum; b. v. 58̂ beteekent *de Minister van*, in 't Fransch *le Ministre de*, en 58̂—— beduidt *de Ministers van* en in 't Fransch *les Ministres de*; 35*0 beteekent *accederen*" enz.

(Verzameling CROISET — VAN TOULON).

BIJLAGE XXXII.

Bladz. 96. — *Handelingen van de Gezanten* WILLEM BUYS *en* DIRK VAN HOGENDORP *in Rusland, tot het sluiten van een Tractaat van Commercie.*

„Il ne fut plus question des projets hostiles de l'Empereur PAUL contre l'Angleterre [1]), mais M. BUYS continua ses négociations pour obtenir un Traité de Commerce, et l'Empereur ALEXANDRE le lui promit. On s'occupa en Hollande d'un rédiger le plan; mais ce ne fut qu'avec la lenteur accoutumée, et la maladie de M. BUYS y vint mettre de nouvelles entraves. A mon arrivée je trouvai que rien n'était fait, et qu'au contraire, le Gouvernement [2]) s'était beaucoup refroidi à cet égard. Le Comte DE WORONZOFF, grand partisan des Anglais, savait bien qu'il n'était pas dans leurs intérêts d'accorder aussi à d'autres Peuples, aux Hollandais surtout, des privilèges qu'ils cherchent toujours à obtenir dans les pays étrangers où ils ont de l'influence. Dès ma première conférence avec lui, je m'aperçus de la vive opposition que j'éprouverais; il me parla beaucoup de l'inutilité et même du danger des Traités de Commerce en général; j'abondai là-dessus dans son sens; mais je lui fis en même temps observer que puisque l'Angleterre avait obtenu de la Russie un pareil Traité, les autres Nations et surtout les Hollandais ne pouvaient plus soutenir la concurrence, et qu'ils étaient bien forcés de demander un Traité de Commerce qui leur assurât les mêmes avantages, pour pouvoir continuer le Commerce avec la Russie. Néanmoins la négociation n'avança guères. Peu après le Comte DE WORONZOFF s'étant retiré dans ses terres à cause du mauvais état de sa santé, le Prince ADAM CZARTORISKY fut chargé du portefeuille des Affaires Étrangères en qualité de Ministre-adjoint. Auprès de celui-ci j'avais encore moins de chances favorables. Sombre, taciturne et passionné pour l'Angleterre,

---

1) *Biographie de Mr. le Comte* DIRK VAN HOGENDORP, *écrite par lui-même pendant sa retraite à Rio de Janeiro*, p. 253 (Handschrift, medegedeeld door Mr. D. C. A. Grave VAN HOGENDORP, oud-Resident, kleinzoon van den Generaal-Diplomaat).

2) Het Russische.

tous mes efforts étaient peine perdue. D'ailleurs le renouvellement de la guerre, qui se ranima avec plus de fureur que jamais, rendait tout Traité inutile. Il valait mieux attendre d'autres circonstances. On m'assurait aussi que le Traité de Commerce avec l'Angleterre qui allait expirer, ne serait point renouvelé pour l'avenir. Je proposai donc au Gouvernement de la République d'abandonner cette négociation pour le moment, ce qui fut approuvé.

J'obtins d'un autre côté, par l'influence de la Russie, auprès de la Porte Ottomane, le libre passage des Dardanelles pour nos vaisseaux. Notre Ambassadeur près la Porte, Mr. DEDEM DE GELDER, s'était obstiné à vouloir obtenir cette faveur par l'intervention de la France [1]), dont l'influence n'y était pas alors aussi grande que celle de la Russie: et le Comte DE WORONZOFF, qui trouvait que par-là il avait manqué d'égards pour son Gouvernement, voulait exiger le *rappel* de M. VAN DEDEM. Je parvins quoique avec peine, à calmer sa colère; et le privilège nous fut accordé; mais la guerre en annula l'effet dans ce temps.

La plupart des grands Seigneurs Russes étaient par intérêt, dans le parti Anglais [2]) et par passion, contre la France, ce qui était d'autant plus singulier que par leurs moeurs, leurs habitudes et même leurs habillements, ils se rapprochent beaucoup plus des Français dont ils parlent aussi généralement la langue mieux qu'aucune autre Nation d'Europe: et quand la paix leur permet des voyages, ils vont presque tous en France, tandis qu'il est rare d'en voir en Angleterre. Mais comme ils sont tous grands propriétaires et tirent de leurs paysans, serfs ou plutôt esclaves, leurs revenus en nature et en matières brutes qu'ils ne peuvent convertir en argent qu'en les livrant au commerce étranger, s'ils se trouvent en guerre avec les Anglais, ceux-ci non-seulement ne peuvent pas venir leur acheter les productions de leurs domaines, mais encore empêchent les autres Nations de venir les prendre, ce qui en fait baisser les prix souvent de la moitié et fait essuyer aux Grands des pertes considérables, qui les jettent dans un extrême embarras pécuniaire. Aussi n'y a-t-il pas de doute que la crainte d'une guerre contre l'Angleterre, à laquelle paraissait décidé l'Empereur PAUL, n'ait amené la catastrophe dont il a été la victime."

Van den Graaf DE MAISTRE, den Gezant van Sardinië, wiens gunstig oordeel over HOGENDORP wij hiervoren hebben vermeld [3]), zegt deze zelf: „homme de beaucoup d'esprit, et de bien loin mon supérieur en dialectique et en savoir [4])."

Tot de diplomatische incidenten die HOGENDORPS verblijf te Petersburg kenschetsen, behoort zijn onderhoud met CZARTORISKY na de instelling van het

---

1) Verg. hiermede de depêches van den Ambassadeur VAN DEDEM, Bijlage XXVII.

2) *Biographie*, p. 266 suiv.

3) Bladz. 96 volgg.

4) *Biographie*, p. 278. (Gesprek met DE MAISTRE over de Jezuïten, volgens HOGENDORP „extrêmement dangereux pour tous les pays où on les admettait)."

Keizerrijk der Franschen. — „Comme la République Batave avait reconnu NAPOLÉON comme Empereur, schrijft de voormalige Gezant [1]), je ne pouvais, en parlant de lui, le nommer autrement. Sur quoi le Prince CZARTORISKY me dit: mais de qui parlez-vous donc? Je répondis: *C'est de l'Empereur* NAPOLÉON, *Empereur des Français.* Mais nous ne le reconnaissons pas comme tel, répliqua le Prince. *Il se peut ainsi, mon Prince, mais mon Pays et mon Gouvernement l'ayant reconnu comme tel, et même étant allié très-intimement avec lui comme tel, il est de mon devoir de ne le nommer jamais autrement:* et nous continuames la conférence, le Prince le nommant *Le Premier Consul* ou BONAPARTE, et moi l'Empereur NAPOLÉON."

---

1) *Biographie*, p. 278.

BIJLAGE XXXIII.

Bladz. 192. *Conventie met het Huis* VAN ORANJE (Augustus 1804).

Het zal wel hoogst opmerkelijk mogen heeten, dat de Ambassadeur SÉMONVILLE die Negotiatie eerst had begunstigd. Immers schrijft hij aan den Admiraal VER HUELL letterlijk „La Haye 21 Aoust 8 Fructidor," na andere zaken te hebben aangeroerd: „Le Corps Législatif s'amuse *par esprit de parti* à vouloir refuser l'arrangement conclu entre le Gouvernement et la Maison de NASSAU: nous verrons ce que deviendra la délibération. SÉMONVILLE [1])."

Of had hij reeds op last van zijn Meester, de zaak bij het Wetgevend Ligchaam helpen dwarsboomen? — Met VAN DER GOES, die met SÉMONVILLE eenige jaren lang zooveel te doen had, zullen wij bij die „eeuwigdurende intrigues" van den Franschen Gezant, tot het weinig bevredigend resultaat geraken, „dat het allermoeijelijkst is om de waarheid uit eene opeenstapeling van *canailleries* te visschen." — (VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 22, 25 Maart 1803).

1) Archief VER HUELL.

BIJLAGE XXXIV.

Bladz. 292 volg. — *Geldleening ten behoeve van Spanje.*

„Sa Majesté Catholique ayant à coeur l'accomplissement exact de ses engagemens en Hollande, et les circonstances du moment ne lui permettant pas d'y appliquer, en tems, les revenus de ses Provinces d'Amérique, qui, de tout tems, ont été spécialement affectés à l'acquit de ces engagemens, Elle a daigné s'adresser à la Maison HOPE et Comp. pour lui procurer par voie d'emprunt, les moyens requis sur un pied convenable pour ses Finances, et qui puisse satisfaire le public d'Hollande, tant par rapport à la liquidation de sa dette actuelle [1]), que sur la scrupuleuse exactitude, avec laquelle il sera pourvu aux nouveaux engagemens qu'Elle se propose de contracter.

La dette actuelle de la Couronne d'Espagne en Hollande s'élève de dix-neuf à vingt millions florins courants, dont partie échue, et le reste échéant successivement par époques assez rapprochées.

Les payemens d'intérêts et primes, dans le courant de cette année et de l'année prochaine, peuvent se calculer aussi d'après les bases de la présente opération, à une valeur d'environ trois millions florins par an. — Afin de pourvoir au requis pour ces divers objets, à mesure de leurs échéances, d'éteindre les obligations de tous les anciens Emprunts et d'accélérer même la liquidation des payemens dûs en 1808 [2]), S. M. C. désirerait ouvrir à Amsterdam, par l'entremise de la Maison HOPE et Comp. un Emprunt de trente millions florins courants d'Hollande, remboursable en quatorze années, à commencer à

---

1) In het schrijven der HH. HOPE aan den Minister RÖELL, 13 November 1806, wordt meer bepaald aangeduid het voornemen „4o. de faciliter la liquidation des prétentions de la Maison Ve. E. CROESE et Ce. sur la Cour d'Espagne."

2) In den brief aan den Minister RÖELL, wordt de Negotiatie aanbevolen, als ten doel hebbende „1o. de donner une valeur à tout *l'arriéré* de la dette Espagnole en Hollande; 2o. de maintenir pour la suite la regularité requise dans l'accomplissement des engagemens de cette Puissance envers la Hollande; 3o. de procurer à l'Espagne les moyens de satisfaire à ses engagemens *envers la France*." — Het *vierde* en laatste punt van hetgeen beöogd werd, is reeds vermeld.

l'expiration de la troisième année, et successivement, sur deux millions et demi annuellement, avec prime de 5 pCt. sur le capital du remboursement et l'intérêt à 5½ pCt. sous toutes les garanties et sûretés d'usage, et en outre sur un dépôt de piastres existantes dans les caisses Royales du Mexique.

S. M. C. ne calcule pas que de la dite somme de trente millions de florins, il puisse lui rentrer en espèces au delà de neuf à dix millions florins nécessaires à des payemens que l'Espagne doit faire au Trésor Impérial de France 1), et ceci même uniquement dans le cas que l'opération se trouve entièrement à la convenance du Public.

En conséquence les soussignés d'après les Instructions dont ils se trouvent munis de la part de S. M. C. soumettent respectueusement ces propositions à Votre Majesté, en sollicitant au nom de sa dite Majesté Catholique,

1°. Qu'il leur soit accordé la permission de procéder à ouvrir le susdit Emprunt de trente millions de florins pour compte de S. M. Catholique aux conditions ci-dessus énoncées.

2°. Que le droit de timbre à raison de un pour cent ainsi qu'il a été payé par eux pour l'Emprunt d'Espagne de l'année 1805, soit restreint à la partie de cet Emprunt qui rentrera à la Cour d'Espagne en argent effectif, ou sur la somme de dix millions florins courant."

(HOPE et Ce. 2)).

---

1) Aan zijn' Broeder JOSEPH, toen Koning van Napels, schrijft NAPOLEON den 18 Junij 1806 (*Correspondance de* NAPOLÉON, T. XII, 576): „Je vous ai fait connaître la difficulté que j'aurais de vous procurer l'argent que vous m'avez demandé. — Les Hollandais ont beaucoup de capitaux. *Je garantirai volontiers l'emprunt* que vous ferez comme Roi de Naples" enz.

2) Welke naamteekening te lezen staat onder den begeleidenden brief over dit onderwerp aan den Minister VAN DER GOES, 13 November 1806. — (Archief VAN DER GOES).

BIJLAGE XXXV.

Bladz. 364 volgg. — *Verdediging der Hollandsche Natie in het buitenland.*

Amsterdam den 8 van Sprokkelmaand 1810.

Mijn Heer,

Eene Nota in den *Moniteur* van den 31[en] van Louwmaand geplaatst, en waarbij de Hollandsche Natie zoo onverdiend beschuldigd wordt van de gemeene zaak te hebben *verraden*, heeft hier natuurlijk de levendigste aandoeningen verwekt. Geen gevoel is smartelijker dan dat, hetwelk men ondervindt wanneer men door zijne Vrienden miskend wordt; en na vijftien jaren opofferingen, die des te drukkender waren naarmate daardoor alle bronnen van bestaan meer en meer verstopt werden, had zekerlijk deze trouwe Natie niet kunnen verwachten om op een zoo grievende wijze voor geheel Europa ten toon gesteld te worden.

Indien deze beschuldigingen uit de pen van kwaadwillige of onkundige Nieuwsschrijvers voortvloeiden, zoude men dezelve met een verachtend stilzwijgen beantwoord hebben. Doch dezelve komen voor in een officieel papier, waarin meermalen de Staatkunde van het Fransch Gouvernement ontwikkeld wordt; en deze omstandigheid doet teregt vermoeden, dat men den Keizer door onnaauwkeurige berigten gezocht heeft te misleiden.

Stilzwijgen omtrent eene zoo zware aantijging zoude derhalve zeer ongepast zijn. Het is integendeel pligtelijk de eer der Hollandsche Natie, die nooit door trouwloosheid bezoedeld werd, openlijk te verdedigen.

Ik schrijve U ongetwijfeld eene taak voor, Mijn Heer, welke Gij met den grootsten ijver vervullen zult, wanneer ik U in de betrekking, waarin Gij geplaatst zijt, die verdediging mede opdrage. Gij hebt slechts daadzaken te doen spreken, en deze zult Gij op eene korte doch bondige wijze voorgesteld vinden in de Koninklijke Courant van heden. Ik verzoek U het daarin ge-

plaatst artikel met aandacht te lezen en te overwegen en hetzelve tot rigtsnoer te doen dienen van alle Uwe gesprekken over den tegenwoordigen staat van zaken.

Om Holland in de oogen van het Hof, waarbij Gij geaccrediteerd zijt volkomen te regtvaardigen, behoeft Gij alleen in Uwe conversatiën met het Ministerie, en bij alle andere gelegenheden waar zulks gepast geoordeeld mag worden, de waarheid op eene bescheidene manier te doen kennen. Het helder licht der waarheid is genoegzaam om alle nevelen van vooroordeelen op te klaren, en alle verkeerde indruksels weg te nemen.

Ontvang, Mijn Heer, de verzekering mijner bijzondere achting.

De Groot-Kanselier der Titels gechargeerd met de Portefeuille van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken, bij absentie van den Minister,

J. H. MOLLERUS.

Aan den Heere REINHOLD,
Minister-Plenipot. enz.

(Rijks Archief).

BIJLAGE XXXVI.

Geheime zending van JOHAN VALCKENAER.

Paris 29 Juin 1810.

Ce n'est qu'aujourd'hui, que Mr. le Duc DE CADORE, qui avait été hier à St. Cloud, m'a dit „que S. M. l'Empereur ne recevait des lettres de Son Frère, S. M. le Roi d'Hollande, que par l'intermédiaire de Son Ministre; que d'après cela, je pouvais remettre la lettre, dont j'étais porteur destinée pour S. M. Impér. et Royale, à lui, Duc DE CADORE."

Comme je ne pouvais pas prévoir cette détermination, je n'avais pas pris cette lettre avec moi; mais j'ai pris le moment après le diner de la remettre au Ministre. Son Excellence m'a promis de la porter sans aucun délai à S. M. l'Empereur, et qu'il me ferait savoir les intentions de ce Monarque.

Que quant à la lettre dont le Roi avait honoré ce Ministre, et par laquelle S. M. demandait, entre autres, ce qu'il y avait à faire pour sortir de l'état de crise actuelle, lui Ministre n'avait aucun ordre de l'Empereur à transmettre, ni aucun conseil, lui-même à donner; qu'il m'écouterait volontiers toutes fois que j'aurais quelque communication à donner, ou quelque proposition à faire de la part du Roi.

Ce Ministre a paru témoigner quelque surprise, de ce que je n'étais pas nominativement désigné dans la lettre du Roi, mais seulement qualifié du titre *d'une personne amie de la Légation Française*, et que je n'étais porteur d'aucune Instruction que verbale.

Ce non-obstant, la dite Conférence a duré très-longtems, et je pense presque pendant deux heures. Tous les objets en litige, toutes les plaintes reciproques y ont été recapitulées, et l'extrême sensibilité de S. M. Imp. sur ce qu'on appelle la disposition presque hostile de la Hollande, n'a pas été dissimulée. C'est à cette disposition qu'on attribue l'augmentation de troupes françaises en Hollande, et la nécessité de prendre des mesures fortes, et des positions concertées. — J'ai représenté avec force, tout que j'avais ordre de dire sur les Douaniers français, sur la gêne qu'ils apportent à la circulation intérieure, sur

les abus de pouvoir qu'ils se permettent, et sur ce qu'ils ne sont pas postés sur la côte littorale de la mer, et aux embouchures des rivières dans le sens naturel du Traité. J'ai taché de dépeindre le sentiment pénible qu' éprouve le Roi, en ce qu'il n'a pas le commandement en Chef des troupes alliées sur son territoire à l'instar de ses Frères, les Rois de Naples et d'Espagne. — Je me suis permis d'assurer, que l'Administration en Hollande, marchant pleinement et de bonne foi dans le sens de l'Alliance, et du système commercial continental, aurait toujours assez de moyens et de force de reprimer et la contrebande et la correspondance avec l'Angleterre, sans avoir à recourir à aucune force physique, de la part de ses Alliés.

Les objets litigieux des Domaines dans les Pays cédés, et la dette de ces mêmes Pays, nommément de la *Zeelande*, ont également été developpés.

Mr. le Duc DE CADORE m'a écouté avec beaucoup de douceur et de bienveillance, mais S. E. est toujours revenue aux symptomes alarmans, qui se renouvellaient sans cesse d'une disposition très-peu sincère ou amicale de la part du Gouvernement Hollandais; sur l'urgence extrême qu'il y a *pour le Roi de conjurer l'orage pendant qu'il en est tems encore;* que S. E. croyait, que sous peu de tems, l'Empereur, fatigué de la Hollande, et voyant que le dernier Traité dans ses suites n'avait pas fait changer les idées du Roi, prendrait un parti définitif sur notre Pays.

Le mot de la *réunion* a même été articulé, et plusieurs avantages, notamment d'économie dans l'établissement civil du Pays, allégués. J'ai dit qu'il nous était impossible de regarder cette hypothèse comme possible, et que l'âme grande et noble de l'Empereur était faite pour donner des Couronnes, mais non pour les reprendre, et surtout à un Frère, etc. Sur quoi on m'a répondu que l'Empereur avait droit d'attendre bien plus d'un Frère, que d'un autre Souverain. J'ai fini par dire que j'osais affirmer, que nul sacrifice ne couterait au Roi pour sortir de cet état de crise, et pour assurer la tranquillité de son Pays; que la Nation Hollandaise se consolerait également de bien de sacrifices, pourvu qu'on lui laissât son existence comme Nation etc., etc. qu'une réunion, dont jadis j'avais été partisan moi-même en 1798, 1794 et 1795 m'était depuis longtems demontrée également contraire aux intérêts de la France, et à l'existence de la Hollande; que nos fortunes si mobiles s'enfuieraient en Angleterre en grande partie, et que la Hollande, jusqu'ici rivale de l'Angleterre par son industrie commerciale et par son économie dans la navigation marchande, serait perdue sans retour, ce dont les Anglais seuls profiteraient etc. Maintenant, si le Roi veut me continuer sa confiance, je demande savoir positivement ses augustes intentions, le plutôt possible.

VALCKENAER.

(Medegedeeld door den Baron VAN DER HEIM VAN DUYVENDIJKE, oud-Minister, enz.).

BIJLAGE XXXVII.

Officiële kennisgeving van den Troonsafstand van LODEWIJK NAPOLEON *en van de optreding van den Raad van Regentschap.*

Amsterdam 4 van Hooimaand 1810.

Mijn Heer,

De officiele stukken voorkomende in de Koninklijke Courant van heden zullen u bekend maken met het treffend Besluit hetwelk Zijne Majesteit LODEWIJK NAPOLEON op den eersten dezer genomen heeft; met de komst tot den Troon van Hoogstdeszelfs zoon NAPOLEON LODEWIJK, en met de installatie van den Provisionelen Raad van Regentschap. Mij op last van dezen Raad gehaast hebbende de voormelde gebeurtenissen mede te deelen aan de alhier residerende Ministers en Chargés d'Affaires van vreemde Mogendheden, heb ik thans de eer U een afschrift der daartoe gestrekt hebbende Circulaire missive te doen toekomen, en zulks ten einde dezelve tot rigtsnoer strekke der communicatie die ik U, Mijnheer invitere, om ter voorschreven zake aan het Hof van Berlijn te doen.

Het zal mij voorts aangenaam zijn dat in afwachting der nadere bevelen van welke ik eerlang in staat hoop te zijn U te voorzien, door U op den gewonen voet in Uwe correspondentie met het Ministerie van Buitenlandsche Zaken worde voortgegaan, zullende ik van mijne zijde, zooveel mogelijk zorg dragen U te informeren van het belangrijke dat hier verder voorvallen zal.

Ontvang inmiddels Mijnheer de verzekering mijner volmaakte achting.

De Minister van Marine en Kolonien gechargeerd met de Portefeuille van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken, bij absentie van den Minister

VAN DER HEIM.

P. S. Ik verzoek U om aan de Consuls onder de Legatie ressorterende, een exemplaar van nevensgaande Koninkl. Courant te doen toekomen.

Monsieur,

Avant-hier, premier Juillet, Sa Majesté LOUIS NAPOLÉON a rendu le Décret suivant:

LOUIS NAPOLÉON, par la grâce de Dieu et la Constitution du Royaume, Roi de Hollande, Connétable de France.

Considérant que la malheureuse situation du Royaume résulte de l'indisposition de l'Empereur mon Frère contre moi;

Considérant que tous mes efforts et sacrifices possibles ont été inutiles pour faire cesser cet état de choses;

Considérant enfin qu'il est indubitable que la cause en est dans le malheur que j'ai eu de déplaire et avoir perdu l'amitié de mon Frère et qu'en conséquence je suis le véritable obstacle à la fin de toutes ces discussions et mésintelligences continuelles;

Nous avons résolu comme nous résolvons par le présent Acte patent et solemnel, émané de notre volonté, d'abdiquer comme nous abdiquons en cet instant le rang et la dignité Royale de ce Royaume de Hollande en faveur de notre bien-aimé fils NAPOLÉON LOUIS, et à son défaut en faveur de son frère CHARLES LOUIS NAPOLÉON.

Nous voulons en outre, que, conformément à la Constitution, sous la garantie de Sa Majesté l'Empereur notre Frère, la Régence demeure à Sa Majesté la Reine, assistée d'un Conseil de Régence, qui sera composé provisoirement de Nos Ministres, auxquels Nous confions la garde du Roi mineur, jusqu'à l'arrivée de Sa Majesté la Reine. Nous ordonnons en outre que les différens corps de notre garde sous les ordres supérieurs de Notre Grand-Ecuyer et Lieutenant-Général BRUNO, et sous lui du Général SELS, fassent et continuent leur service auprès du Roi mineur de ce Royaume, et que les Grands-Officiers de la Couronne, comme les Officiers civils et militaires de notre Maison fassent et continuent leur service auprès de sa personne.

Fait et clos de notre main le présent Acte, lequel sera porté à la connaissance du Corps Législatif, dans le sein duquel il restera déposé, sauf à en donner les copies nécessaires et à le faire publier authentiquement dans les formes convenables.

Haarlem ce 1 Juillet 1810. LOUIS NAPOLEON.

En conséquence de cet Acte important le Conseil Provisoire de Régence s'est constitué aujourd'hui et un de ses premiers soins a été de m'ordonner de Vous notifier l'avènement au Trône de Sa Majesté NAPOLÉON LOUIS, [1]) en y joignant l'assurance que le Gouvernement Hollandais continuera de cultiver les relations de bienveillance et d'amitié si heureusement existantes entre les deux États et de resserrer encore les liens qui doivent unir toutes les Puissances dans la grande cause du Continent.

En m'empressant d'exécuter cet ordre j'ai l'honneur de Vous exprimer les sentimens de ma haute considération.

Amsterdam le 3 Juillet 1810. (Rijks Archief).

1) WIARDA, *Neueste Ostfriesische Geschichte*, B. X, Abth. 2, S. 609, vermeldt het formulier van Gebed „voor onzen jongen Koning NAPOLEON LODEWIJK *en voor de Koninginne Regentesse van dit Koningrijk*," den 10 Julij 1810 uitgesproken.

BIJLAGE XXXVIII.

Bladz. 27 volg. — *De* FAGELS *in Engeland.*

Sedert de verheffing van WILLEM III in 1672, tot den val van het Gemeenebest schier onafscheidelijk aan het Huis van *Oranje* verbonden, had het geslacht FAGEL in 1795 het lot van den Stadhouder gedeeld. Het genoot met dien Vorst, de Britsche gastvrijheid en stond in hoog aanzien bij allen die niet hadden vergeten, hoe niet het minst door het beleid en de volharding van den Raadpensionaris FAGEL, in 1688 de grondslagen der Constitutionele Monarchie, van Engelands grootheid waren gelegd. Bij het binnenrukken van *Pichegru* in Holland, bevond de Griffier der Staten-Generaal HENDRIK FAGEL zich nog in buitengewone zending te Londen, waar hij ter verhoeding van Neêrlands val, bij het Ministerie PITT geene vertoogen had gespaard. Bijzonderheden wegens de omzwerving en de latere loopbaan van zijne vier jongere Broeders ROBERT, FRANÇOIS, JACOB en WILLEM FAGEL vindt men in de Hulde aan den eerstgenoemde vóór eenige jaren, door een uitgeweken Nederlander gebragt [1]). Wij zullen ons hier meest tot den gewezen Griffier van Hun Hoog Mogenden, na 1813 Ambassadeur van WILLEM I bij het Hof van Groot-Britannië, bepalen, — die in de voorgaande bladzijden een en andermaal voorkwam. — Aan Gedenkschriften en Brieven der Staatslieden, wier gemeenzame omgang hem de ballingschap en het ambteloos leven dragelijk hadden gemaakt, hebben wij al deze en gene berigten betrekkelijk zijne overkomst naar 's Hage in 1802, ontleend; gelijk ook met een enkel woord van zijne verhoudidg tot het Engelsch Ministerie gewaagd werd. Uit onuitgegeven stukken zien wij ons door de goedheid van den Referendaris bij het Kabinet des Konings Baron FAGEL, in staat gesteld nog het een en ander mede te deelen dat ten blijk strekt van de onderscheiding, met welke de oud-Griffier door de hoogstgeplaatste Mannen werd bejegend; niet enkel door de voormalige Gezanten te 's Hage Lord MALMESBURY en Lord AUCKLAND, maar ook door Lord GRENVILLE en door PITT. „Nobody is here (op het landgoed van

1) *Le Baron* ROBERT FAGEL *par M. le Baron* SIRTEMA DE GROVESTINS. La Haye 1857.

Lord GRENVILLE) schrijft men in 1807, „but M. FAGEL [1].” Nog drie jaren daarna, noodigt MALMESBURY al de Leden van het geslacht FAGEL, die met den ouderen Broeder zijne gasten zouden willen zijn, onder zijn herbergzaam dak. „My dear Greffier [2]), come to us when you can, you will always be welcome and the *more* Brothers you bring with you, the better. Your brother ROBERT must have made a very able and judicious report and one that does credit to his temper and moderation [3]). I am grieved truely to all the wrath of Holland. Nothing can illustrate more strongly the posture of BUONAPARTES mind than the next produced by the hesitation of the poor Swiss.” Eenige dagen later herhaalt hij de gulle uitnoodiging. »We shall all be extremely happy to receive you, your Brother, and Mr. DE TUYLL [4]).” Zoo duurzaam waren de gevoelens van achting en vriendschap, welke de Griffier den schranderen JAMES HARRIS had ingeboezemd. Vele jaren vroeger had deze in de volgende heusche regelen, op eene ontmoeting van den Nederlander met PITT te zijnen huize, aangedrongen. »My dear Sir, I want you very much to dine with me to morrow to meet Mr. PITT. On my saying it was my intention to ask you, he expressed so much pleasure, that I hope you will be able *to gratify him and me* [5]).” Op welken toon de oud-Gezant in Holland en de Griffier met elkander de Politiek van den dag in hunne afzondering bespraken, de vragen van Lord MALMESBURY wijzen het aan. »Is BUONAPARTE returned to Paris? Is the King of Sweden deposed? Is the King of Prussia sent to Irkutsk? If he is, he may employ the Councellor KOTZEBUE to write his history [6]).” Bijna onafgebroken vertoefde de Griffier tot na de herstelling van het Huis van *Oranje*, in Engeland. Evenwel meldt BRANTSEN, de Bataafsche Gezant te Parijs aan den Minister VAN DER GOES, den 15 Jan. 1806: »De gewezen Griffier FAGEL en zijn broeder JACOB zijn van *Genève* hier gearriveerd en staan binnen weinige dagen de terugreis naar de Republiek aan te nemen [7]).” Het was in 't bijzonder JACOB FAGEL, die van tijd tot tijd, heen en weder overstak en de berigten van het Vasteland of uit Engeland, vooral gedurende de Negotiatien [8]) over de schadeloosstelling van het Huis van *Oranje*, aan de Staatslieden te Londen of te 's Hage overbragt. „The Greffier with his brother JAMES FAGEL just come from Holland,” luidt MALMESBURY's Dagverhaal, 21 Mei 1804 [9]). »He treated the preparations for

---

1) AUCKLAND, *Correspondence*, IV. 314.

2) Park Place, 20 Dec. 1810.

3) Zie hiervoren bl. 338, 340 het oordeel van F. V. GENTZ.

4) Park Place, Jan. 15 1811.

5) Spring gardens Febr. 23 1804 (Lord MALMESBURY aan H. FAGEL. — Archief FAGEL).

6) Park Place 12 Julij 1809 (Adres: The Greffier 6 Curzon London.

7) Archief VAN DER GOES.

8) Verg. hiervoren bl. 36, den brief van VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK, 29 Junij 1804.

9) *Diaries* IV, 311, 314.

the invasion lightly; said their men were *adverse* to it; that VERHUILL [1] was the man BUONAPARTE depended on in Holland; about 25000 French there." JACOB FAGEL had bij zijne reis geene moeite ondervonden. »He (the Greffier) said his brother JACQUES came over without any impediment. He was supposed to be going to *Embden*; but the French Commissary at *Cattwyk*, where he embarked, *knew* he was going to England, and said, when he was on board, *You will be at Harwich in about 36 hours.*" Ongeveer drie weken later, teekent Lord MALMESBURY zijne gesprekken met HENDRIK FAGEL over het door het Britsch Parlement aan het Huis van *Oranje* toe te kennen jaargeld aan, en vermeldt hierbij de poging van den Griffier tot het verwerven der vrijheid van de aangehouden Nederlandsche visschers. »Greffier with me previous to my seeing PITT on the *Orange*-grant. I also left a paper with PITT from the Greffier requesting the release of some Dutch fishermen, taken prisoners [2])." Op JACOB FAGEL, kort daarna in Holland teruggekeerd schijnt te slaan wat VAN DER GOES aan SCHIMMELPENNINCK den 20 Julij 1804 overbrieft. »Ik heb zoo even iemand gesproken die versch uit London kwam en veel kon weten. Hij verzekerde dat er op dit oogenblik *geen quaestie van vrede* was, bijzonder omdat men *de eerste* niet wilde zijn om te toonen dat men Vrede verlangde. De Koning was thans weder volmaakt wèl. PITT, schoon eene sterke Oppositie hebbende, was volmaakt meester van degenen die hem bijzonder interesseerden [3])."

Achtte de edeldenkende Griffier zich nu en dan gelukkig door zijn' invloed bij het Britsch Bewind, aan zijn Vaderland eene of andere dienst te kunnen bewijzen, zie hier eene proeve hoe wederkeerig, op de meest kiesche wijze, de Engelsche Staatslieden hem verzochten hen te willen voorlichten. Het betrof een punt, niet vreemd aan de mislukte Landing in Zeeland, van het vorig jaar.

GEORGE CANNING schreef:

Albany Wsd. March 28, 1810
(Wednesday).

My dear Sir,

Will you allow me to take the liberty of asking you for a piece of information, of which I am very anxious to be in possession; but for which I do assure you I will not quote your authority, if you should have the kindness to comply with my request.

Is it true, as has been affirmed that in the Capitulations of the Swiss Regiments in Dutch pay, there was a clause, exempting them from service in *Walcheren?* 2. Was such a clause (if it existed at all) general? or was

1) Zoo staat er.

2) Verg. hiervoren bl. 27 volg. den brief van H. FAGEL aan VAN DER GOES, 14 Julij 1804

3) Archief VAN DER GOES.

it required only by some particular Regiment? 8. And was there any similar exemption in respect to *Batavia?*

If there is any indiscretion in this inquiry, I beg you to have no scruple in declining to answer it, and only to forgive the freedom with which I have made it.

I have the honour to be, with the highest respect and esteem

My dear Sir,

Your most obedient and faithful servant

GEO. CANNING.

Antwoord.

Private.

Dear Sir,

In answer to your letter of this day I have no hesitation to say that I always understood that in the Capitulations of the Swiss Regiments which were formerly in the service of the States-General of the United Provinces of the Netherlands, there was a clause exempting them from service in Zealand and Dutch Flanders on account of the climate. It is possible that in the two campaigns which preceded the invasion of Holland by the French Armies in 1795, this clause may not have been acted upon owing to the extreme urgency of those times. My notion is that the clause was general and not confined to some particular Regiment.

With respect to *Batavia* not only the above mentioned Swiss Regiments serving the Republic by virtue and in conformity to the terms of Capitulations concluded between the States-General and the Swiss Cantons, but also all the National Regiments composing the Dutch Army were never sent either to that or to any other of the Dutch settlements in the East or West-Indies or on the Coast of Africa.

I have thus answered your questions to the full extent of my recollection and belief, and as this is all I can vouch for at this distance of time and place, I have not felt the least scruple in being thus explicit. I am nevertheless duly sensible of the considerate manner in which you have been so good as to make the inquiry, and beg to return you many thanks for this mark of your attention.

I have the honour to be with great deference and regard,

Dear Sir,

Your most obedient humble servant

(Signed) H. FAGEL.

The Rt. Hble GEO. CANNING.

Curzon Street

Wednesday evening 28th March 1810 [1]).

1) Archief FAGEL.

Zoo waardig en vereerend was het standpunt, waarop de achtbare balling zich tegenover de Britsche Staatslieden tot het laatst had gehandhaafd. Maar onzen geleerden Diplomaat zou eerlang door den beroemden Minister Lord GRENVILLE, Rector [1]) der Hoogeschool te Oxford, een schitterend bewijs der waardering van zijne verdiensten gebragt worden, met welks vermelding wij deze bladen, voor nog menige aanvulling vatbaar, noode besluiten.

Dropmore July 9 1810.

Lord GRENVILLE intended to have addressed the two following sentences to Mr. FAGEL, on admitting Him to the honorary degree of D. C. L. in the Theatre at Oxford July 3 1810. But on enquiry Ld. G. [2]) found that it would be considered as improper if He departed from the strict words of form. He therefore requests Mr. F. to accept them from Him in this shape as a testimony of sincere regard and friendship.

„Vir ornatissime!

Fageliorum Gentem et de suâ ipsorum Patriâ, *et de nostrâ*, et de *totius Europae* salute et libertate jam pridem optime meritam novit qui in *Historiâ* vel minime peritus fuerit. Te igitur, tanti nominis, tantarum virtutum haeredem, et ab infelici illâ veteri Republicâ, *novo Regno*, exulantem, quam et moribus ornasti, et consiliis dum licuit sustinuisti, jure optimo civitate donavit Britanniarum Senatus, et eumdem hodierno die lubenter suorum in numerum recipit Academia nostra. Ego auctoritate meâ &c. &c."

My dear Sir,

Will you have the goodness to let me know how to put into diplomatic (which in this case is classic) Latin the words »*late Greffier to the United Provinces?*" I ought to be ashamed to ask such a question after having been ten years foreign Secretary of State, but so it is that I have forgot.

In utmost haste

G." [3]).

---

1) Of zooals BOSSCHA, *Leven van* WILLEM *den Tweede*, bl. 29, 36 hem noemt, »Kancelier." — Slechts een half jaar te voren, was Lord GRENVILLE als zoodanig ingewijd.

2) Lord GRENVILLE.

3) Archief FAGEL. — Niemand minder dan Lord GRENVILLE had onder de beslommeringen der Diplomatie, het Latijn en Grieksch verwaarloosd: »an early and most extensive knowledge of classical Literature, getuigt Lord BROUGHAM (*Eminent Statesmen*, I. 143), which he improved instead of abandoning, down to the close of his life."